

મુકેન્ નીમનલાલ ઈશ્વરલાલ મહેતા
 મુદ્રણાલય વસંત મુદ્રણાલય
 ત્રીલોકગેટ, સિવિલ હોસ્પિટલ સામે,
 અમદાવાદ.

ૐ

શુદ્ધસ્વરૂપશ્રીસદ્ગુરુદેવનાચરણેસમર્પણ.

હે દયાળુગુરુદેવ ! નિર્મલસ્વરૂપધારક ! ભક્તજનવત્સલ ! જન્મ,
જરા, આધિ, વ્યાધિ અને મરણરૂપીઅબ્રધટાનેવિખેરવામા વાયુ
સમાન ! પૂર્ણ કૃપાલુ ! અનંત વિજ્ઞાનબલરાશિ ! સમગ્રદુ ખવિનાશક !
આગમ અને નિગમરૂપી વૃક્ષના સમુત્પાદક ! આત્મિકધર્મરૂપી તરૂવરના
ફલદ્રુત અખિલલાલદાયક ! પુરુષોત્તમ ! પરમાત્મદેવ ! પૂર્ણ સ્વરૂપ !
દયાસાગર ! જ્ઞાનમહાકર આપને નિરંતર વિજય વત્તા. હે બહાલા
વિભુ ! જેઓ વિષયવિપના ત્યાગી બનેલા છે, તેમની ઉપર આપ
બહુ દયાળુ છો હે પ્યારાપ્રભુ ! આપ અવસેપ કર્મને ઉદયભાવરૂપે
વેદતા નાનાપ્રકારની કાળક્રીડાના હેતુરૂપ હોવા છતા કાળથી અતીત
અને સંપૂર્ણ છો હેવિજ્ઞાનવન ! આપ અચળ છો, ભક્તોના
ચિત્તની ચચળતાનો સંહાર કરનારા અને જગતનો વસ્તુસ્વરૂપે
જ્ઞાનમળથી પ્રકાશ કરી તેમા નિરંતર જ્ઞાનોપયોગે રમી રહેલા એવા
હે ગુરુદેવ ! આપનો જય જયકાર થાઓ. હે નિષ્કલક ! આત્માનંદની
પૂર્ણસ્ફુર્તિદાયક ! સર્વદા સમગ્રપાપોના પ્રલયકારક ! મદ્ગુણ
પ્રકાશક ! હે સ્વયંપ્રકાશ ! ધર્મધ્વજના મુખ્યકારણ ! જગદ્ વ્યક્તિ
રૂપ મેધને ધારણકરવામા આકાશ સમાન ! વર્તમાનતીર્થોત્પત્તિના
મૂળસ્તંભ સાસારિક સમગ્રદુ ખોના ઉપશામક ! અજ્ઞાનરૂપી
જગલને નિર્મલ કરવામા હસ્તીમમાન ! શમદમાદિકના પ્રભાવવડે
કામમદના નિવર્તક ! કામરૂપી સર્પનો ગર્વ ઉતારવામા તાકર્ષ્યસમાન !
ભાવિક ભક્તોના હૃદયમદિરમા દીપ સમાન ! સસારરૂપી ગ્રીષ્મના
તાપને શાંત કરવામા મેધ સમાન ! હે ગુરુદેવ ! આપ અદ્વૈત સ્વરૂપમા
રહેલા છો વળી હે પ્રવચનસ્વરૂપપ્રબોધક ! આપના ગુણો અનંત
હોવાથી હું તેમને સ્તુતિ ગાયર કરવાને અક્ષમ છું છતા આ ત્રય
પુષ્પને આપનીસેવામા હું સમર્પણકર છું. ૐ શાંતિ ૩

આભાર

વિન્નપુર તામે ક્ષાત્રવડાનિવાસી વૈયાકરણાચાર્ય શાસ્ત્રીજી રા. રા. શ્રીયુત ભાઈશંકર વૈકુંઠરામ દિવેદીએ આ ગ્રંથની પ્રેસ ડ્રાપી સુધારવા સાથે વખતોવખત ઉમદા મલાઈ આપી આ ગ્રંથની ગૌરવનામાં વધારો કરાવ્યો છે તેમજ છેવટના પ્રુંદા બાદુ કાળજીથી સુધારવા તેમજ જે આત્મબોગ આપ્યો છે તે માટે તેમનો તથા પત્ન્યામજી મહુંડસાગરજી ગણી અને વિદ્યાજ્ઞાનરસપિપાસુ મુનિહેમેંડસાગરજી એ વખતોવખત પ્રુદ સુધારવામા મદાય આપીછે તેથી તેમનો ખજી આભાર માનવામાં આવે છે

ધન્યવાદ.

ગજનગરનિવાસી શ્રીયુત જેઠ અમૃતલાલ કાળીદાસે પોતાનાં સ્વમત ધર્મખતી શ્રીમતી પોપટબાઈના સ્મરણાર્થે આ ગ્રંથ છપાવવામા ઝવેરી સુધાલાલ વાડીલાલની મન્મતિથી રૂ. ૧૦૦૧-એક દુનર એક આપી જ્ઞાનવનનો અપૂર્વ લાભ મેળવ્યો છે. તેમજ ગજનગરનિવાસી નગરજેઠ શ્રીયુત શ્રીમનભાઈ લાલભાઈના વિધવા પત્ની શ્રીમતી મહાલક્ષ્મી બહેને પોતાનાં સ્વર્ગસ્થ પુત્રી મવિતા બહેનના સ્મરણાર્થે આ પુસ્તક છપાવવામા રૂપીઆ ત્રણમેને એક (૩૦૧) ઝવેરી સુધાલાલ વાડીલાલની મન્મતિથી આપી અપૂર્વ જ્ઞાનવનનો સાબ લીધો છે.

તેમજ વડોદરાનિવાસી રા. લ. સુભાઈ શુરચંદ્રે પોતાની મઠગત પુત્રી શ્રીમતી કુલીઆના સ્મરણાર્થે આ પુસ્તક છપાવવામા રૂપીઆ ત્રણમેને (૩૦૧) આપી મઠગત માધ્વીજી શ્રીગાનશ્રીજીનાં શિવ્યાશ્રીરિદિ શ્રીજીના મહાપદેશથી આપી જ્ઞાનખજીનો અપૂર્વ લાભ મેળવ્યો છે તે માટે તે મહા મહાદેવને પત્ન્યવાદ ધરે છે. અન્ય લક્ષ્મીપતિઓ પણ તેમજ અન્યરૂપ શ્રી નાગરાત લક્ષ્મીનો સદ્વપોગ કરમે.

ૐ શાંતિ ૩

સદ્ગતપોષટબાઈ.

એ ૧૯૪૩ ના મેના ૪ વદ ૪ આમવાને સદ્ગત પોષટબાઈનો જન્મ એક ગણ જાતીય માનવગત્તા પ્રખ્યાત ધર્મધીર ઝંઝેરી પોતાલાલ જીવબાઈની ધર્મપત્ની મેતીભાઈની કુટુંબે થયો હતો. પોતાબાઈ અપત્ની આ કામગા આનંદ દામદેવાદિ પરમ શ્રાવણની ગણી કરાવનાર મુખ્ય શ્રવણ નર્મદ જાણીતા હતા જેનો નાયક ધર્મી તેણે કુટુંબ પાળી ધર્મી અને ના મરણને પહે તે પણ ધર્મના જ. પોતાબાઈ જંઝેરીના પરમ બાળે જ દોષ સમજતું બાવક એણે હમે દે જોધમથી વચિત હમે. આગાધિ, દેવપૂજા, શુભેવા. નિનવચનશ્રવણ ખામ દારણ સિવાય બાળે જ શ્રમાવતા પોષટબાઈને પણ એવા ધર્મી કુટુંબમાં જન્મેલા અને ઉછરેલા દોવાથી એવા ઉત્તમ મરદારોથી વાસિત બન્યાં હોય એમ ની નવાઈ ? તેમના વડીલ આજાપગાયણુ શાંત સરગ અને સદિપનાવાગા રવભાવથી નાનપણથી જ પિતૃ-કુળમાં તેઓ વજ્રબ ધર્મ પડ્યા હતા. આ જ એન અને બે ભાઈઓમાં પોતે સૌથી વડીલદોવાથી વડીલને હાજતા શુણવટે બધું ભગીનીઓ તેમનું સાદું માન આચરતા ધર્મમાં સાચું પ્રેમ હતો અને વડીલોની મુનસ્કથી ધાર્મિક જ્ઞાન પણ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. ધર્મી કુટુંબના સંસ્કારે જે જ્ઞાન દાન્ય જોષ્ટુ હોય પણ અધર્મ તો ન જ થાય એવી દૃષ્ટિ સાચમેની તેમનામાં હોય એ આભાવિત છે. ધર્મી ભાઈ બહેનોને તથા આધુ માધીઓને દેખી તેમનો પ્રેમ, પૂજ્યભાવ ઉલરાઈ આવતો અને બની શકતી મેળ કરવામાં પાછી પાની ન હતી.

લગભગ પંદર વર્ષની વયે તેમના લગ્ન થયા હતા. શ્વસુર પક્ષમાં પરગળા પછી થોડા વખતમાં જ માતૃ વર્ગગત થયેલ દોવાથી આખા કુટુંબનો ભાર તેમના શીર પર આવી પડ્યો હતો, ત્યાં પણ

આભાર

વિન્નપુર તામે કોલવડાનિવાસી વૈયાકરણાચાર્ય શાસ્ત્રીજી રા. રા. શ્રીયુત ભાઈશંકર વૈકુંઠરામ દિવેદીએ આ ગ્રંથની પ્રેસ કૌપી સુધારવા સાથે વખતોવખત ઉમદા સલાહો આપી આ ગ્રંથની ગૌરવતામાં વધારો કરાવ્યો છે. તેમજ છેવટનાં પ્રુફે બહુ કાળજીથી સુધારવા તેમણે જે આત્મભોગ આપ્યો છે તે માટે તેમનો તથા પંન્યાસજી મહેંદ્રસાગરજી ગણી અતે વિદ્યાજ્ઞાનરસપિપાસુ મુનિહેમેંદ્રસાગરજી એ વખતોવખત પ્રુફ સુધારવામાં મહાય આપીછે તેથી તેમનો ખણુ આભાર માનવામાં આવે છે.

ધન્યવાદ.

રાજનગરનિવાસી શ્રીયુત શેઠ અમૃતલાલ દાગીદાસે પોતાનાં સદ્ગત ધર્મપત્ની શ્રીમતી પૌષ્પબાઈના સ્મરણાર્થે આ ગ્રંથ છપાવવામાં ઝવેરી ભુધાલાલ વાડીલાલની સન્મતિથી રૂ. ૧૦૦૧-એક હજાર એક આપી જ્ઞાનદાનનો અપૂર્વ લાભ મેળવ્યો છે. તેમજ રાજનગરનિવાસી નગરગેઠ શ્રીયુત ચીમનભાઈ લાલભાઈના વિધવા ધર્મપત્ની શ્રીમતી મહાલક્ષ્મી બહેને પોતાના સ્વર્ગસ્થ પુત્રી સવિતા બહેનના સ્મરણાર્થે આ પુસ્તક છપાવવામાં રૂપીઆ ત્રણસોને એક (૩૦૧) ઝવેરી ભુધાલાલ વાડીલાલની સન્મતિથી આપી અપૂર્વ જ્ઞાનદાનનો લાભ લીધો છે.

તેમજ વરસોડાનિવાસી શા લલુભાઈ સુરચંદ્ર પોતાની સદ્ગત પુત્રી શ્રીમતી કુલીબાઈના સ્મરણાર્થે આ પુસ્તક છપાવવામાં રૂપીઆ ત્રણસો (૩૦૦)સાગર દાખીય સદ્ગતસાધ્વીજી શ્રીજ્ઞાનશ્રીજીના શિષ્યાશ્રીરિદ્ધિ શ્રીજીના મહુપદેશથી આપી જ્ઞાનભક્તિનો અપૂર્વ લાભ મેળવ્યો છે તે માટે તે સર્વ મદ્ગદસ્થોને ધન્યવાદ ઘટે છે. અન્ય લક્ષ્મીપતિઓ ખણુ તેમનું અનુકરણ કરી નાશવત લક્ષ્મીનો મહુપયોગ કરશે.

સદ્ગતપોપટબાઈ.

સં ૧૯૪૩ ના વૈશાખ વદ ૪ સોમવારે સદ્ગત પોપટબાઈનો જન્મ ઓસવાળ જાતીય રાજનગરના પ્રખ્યાત ધર્મવીર ઝવેરી છોટાલાલ લલ્લુભાઈની ધર્મપત્ની મોતીબાઈની કુક્ષિએ થયો હતો. છોટાલાઈ સઘની આ કાળમા આનંદ કામદેવાદિક પરમ શ્રાવકોની ઝાંખી કરાવનાર સુસ્ત શ્રાવક તરીકે જાણીતા હતા. જેનો નાયક ધર્મી તેનું કુટુંબ પણ ધર્મી અને ત્યા મંસ્કારો પડે તે પણ ધર્મના જ. છોટાલાઈ જવેરીના ઘરમાં ભાગ્યે જ કોઈ સમજતુ બાલક એવુ હશે કે જેધર્મથી વંચિત હશે. સામાયિક, દેવપૂજા, ગુરુસેવા જિનવચનશ્રવણ ખાસ કારણ સિવાય ભાગ્યે જ ગુમાવતા પોપટબેન પણ એવા ધર્મી કુટુંબમા જન્મેલાં અને ઉછરેલાં હોવાથી એવા ઉત્તમ મંસ્કારોથી વાસિત બન્યાં હોય એમા શી નવાઈ ? તેમના વડીલ આઝાપરાયણ શાંત સરળ અને સહિષ્ણુતાવાળા સ્વભાવથી નાનપણથી જ પિતૃકુળમાં તેઓ વલ્લભ થઈ પડ્યા હતા. ચાર બેન અને બે ભાઈઓમાં પોતે સૌથી વડીલહોવાથી વડીલને છાજતા ગુણોવડે બધુ લગીનીઓ તેમનુ સારૂ માન સાચવતા. ધર્મમા સારો પ્રેમ હતો અને વડીલોની સુનજરથી ધાર્મિક જ્ઞાન પણ પ્રાપ્ત કર્યુ હતું. ધર્મી કુટુંબના મંસ્કારો વડે જ્ઞાન વ્દાય ઓછુ હોય પણ અધર્મ તો ન જ થાય એવી દરેક સાવચેતી તેમનામાં હોય એ સ્વાભાવિક છે. ધર્મી ભાઈ બહેનોને તથા સાધુ સાધ્વીઓને દેખી તેમનો પ્રેમ, પૂન્યભાવ ઉભરાઈ આવતો અને બની શકતી સેવા કરવામા પાછી પાની ન કરતા.

લગભગ પંદર વર્ષની વયે તેમના લગ્ન થયા હતા. શ્વસુર પક્ષમાં પરણ્યા પછી થોડા વખતમા જ માસુ સ્વર્ગગત થયેલ હોવાથી આખા કુટુંબનો ભાર તેમના શીર પર આવી પડ્યો હતો, ત્યા પણ

કામનાં દીલ નહીં દુભાવતાં ધરતો કાર્યભાર એવી કુનેહથી ચલાવતાં કે આખા કુટુંબની તેમના તરફ મીઠી નજર રહેતી. પોતે વિચારશીળ અને વિવેકવાન હોઇ વડીલોનો પ્રેમ તેઓ સારો મંપાદન કરી શક્યા હતાં તેથી તેમની સલાહ સિવાય એક પણ પગલુ આગળ ભગવુ નહિ

તેઓમા પતિઆજ્ઞાપગયણ સુશીલ અને સહિષ્ણુનાના ગુણ મારા ખીલ્યા હતા. ધાર્મિક સંસ્કારો તો પ્રથમથી જ ખીલ્યા હતા અને તે જીદગીના છેડાપર્યંત કાયમ રહ્યા હતા મન પર કાણુ સારો ધરાવતા. સહેજ સહેજમા કદી પણ પોતાનો મીઠામીઠા ખોતા નહિ જો કે પ્રથમથી જ તેઓ મુખી હતા પણ છેલ્લા કેટલાક વર્ષોથી લાગ્યેદેવીની તેમના કુટુંબ પર સારી કૃપા થયેલી અને તેથી આર્થિક સ્થિતિમાં સારા આગળ વધ્યા હતા ઐશ્વર્ય, વૈભવ અને હકુરાઈના સાધનો પુરતા હતા છતાં નમ્રતા અને નિરાભિમાનતા, એ ગુણો કદી તેમનાથી દૂર નહોતા ખસ્યા. એવા સંસ્કારો તે તેમના અતિ ધર્મી પિતાનો વારસો હતો. પોપટખેને પોતાની જીદગીમા નાનીમોટી અનેક જત્રાઓ કરી હતી તેમના પિતાશ્રીએ કહાડેલા શ્રી સિદ્ધગિરિજીના મધમા તેઓ પણ ગયા હતા, તેઓ બચરવાળ હતા એવી સ્થિતિમા પણ ધર્મને તક મળે બૂલતા નહોતાં બચરવાળમાતાની જીદગી ધર્માનુષ્ઠાન વિશેષ સેવી ન શકે. પણ હૃદય ધર્મથી કદી દૂર ન હોય, ન બની શકે તેથી હૃદય જરૂર ડખે તેવી જ તેમની સ્થિતિ હતી, તે તેમના બાલ્યવયના ધર્મસંસ્કારને આભારી હતી. અને એથી પોતાના બાલકોમા પણ તેવા સંસ્કારો નાખવાને તેઓ ચુક્યા નહોતાં ઉત્તમ મુળમા સંસ્કારો પણ ઉત્તમ જ હોય જેમનો પિતૃ પક્ષ પણ ઉત્તમ અને શ્વશુર પક્ષ પણ ઉત્તમ એ પરમ લાગ્યવાનને જ પ્રાપ્ત થાય છે. પોપટખાખેને એ સદ્લાગ્ય પ્રાપ્ત થયેલ હોવાથી તેઓનું જીવન સંસ્કારી અને ધડો લેવા લાયક બન્યું હતું તેમનું વાતસલ્ય અને પ્રેમાળ સ્વભાવ સબધીવર્ગનો ચાહ વહોરી શક્યો હતો. પણ

એ વક્ષસ અને ધર્મપ્રેમી આત્માનું સુખ દુષ્ટદેવ સાખી શક્યો નહિ આડનીશ વર્ષ જેવી લઘુ વયમાં વિકાળ કાળે ત્રાપ મારી અને સંબંધીજનોથી એ આત્માને છુટો પાડી નાખ્યો. તેમની છેલ્લી સુખી અવસ્થામાં ભાવનાઓ મહોટી હતી, જીવન લંબાયું હોત તો પ્રાપ્ત સપત્તિ વડે સારા કાર્યો કરતે પણ જીવન ખુટ્યું અને સંવત્ ૧૯૮૧ ના કારતક સુદ ૧૪ ના રોજ સુવાવડમાં એક પુત્રીનો જન્મ આપ્યા બાદ માંદગીનું જીવન વધતાં ધર્મનું સ્મરણ કરતાં એ અમર આત્મા આ નશ્વર દેહને છેલ્લી પરલોક સીધાવી ગયો અને તેમના ઉત્તમ મુણે વડે પતિ, સતતિ, માતા, બધુઓ, ભગીનીઓ વિગેરેને મુખ્ય કરી ગયો, રોવડાવી ગયો, સંસારની તો એ ઘટમાળ રહી, સંબંધી વર્ગ શું કરે, ઘડી દિવસ માસભર રોષ્ટને રહે, પણ આખરે વિસાર્યા સિવાય છુટકો જ નહિ, બધુએ વિસરે પણ તેમના ઉત્તમ મુણે ગુણુવિદ્યાસીઓને કેમ વિસરે ! અને એથી જ શાસન દેવ પ્રત્યે હજી પણ પ્રેમીજનો પ્રાર્થી રહ્યા છે કે સદ્ગતનો આત્મા જ્યાં હોય ત્યાં તેને શાંતિ આપો.

ૐ શાંતિ: ૩

प्रसिद्धवक्ता-आचार्यमहाराजश्रीमद्-अजितसागरजी
सूचकतपुस्तको.

गीतरत्नावली

काव्यकिरणवली.

प्रकरणसुभासन्धु लाग १

”

लाग २

स वेधछत्रीशी

गीतरत्नाकर.

श्रीसुरसुन्दरीचरित्र. (लाघातर)

मणवानु ठेकाणुं

भूरिश्री अजितसागर शास्त्रीसंअह

शा. शामणदास तुलनराम.

ठे भोटाभादभा

मु. पो. | प्रांतिग.

अ-पी-रेहवे

श्रीसुपार्श्वनाथचरित्र लाग १ कि. ३. २

” लाग २ कि. ३. २॥

काव्यसुधाकर कि. ३. २॥

मणवानु ठेकाणुं

गांधी वल्लभदास त्रीलोचनदास.

ठे. श्री आत्मानन्द लैन सभा.

मु. लावनगर.

સ્વર્ગવાસી બેન શવીતા
તે મગધુમ્ નગરશેઠ ચીમનભાઈ લાલભાઈની દીકરી

નિવેદન.

સ્થાવર અને જગમાત્મક બનેપ્રકારની સૃષ્ટિમાં રહેલા સમન્ત પદાર્થોતું વસ્તુ સ્વરૂપ બાણુવું એજ માનવભવની મુખ્ય દ્રવ્ય છે. હવે તે દ્રવ્યાદિક પદાર્થોની પરિસ્થિતિ સમજવામાટે લિન્નલિન્ન દર્શનકારોએ ન્યૂનાધિક સાધનો બતાવેલા છે, તેઓમાથી આપણે અહીંયા સામાન્યરીતે પ્રમાણોની અવગાહના કરવી ઉચિત છે. નૈયાયિકમતાનુમારે પ્રમાણ ચતુષ્ટયનુ સ્વરૂપ સમજવાથી અન્ય પદાર્થો તેઓવડે અવલોકી શકાય છે. વળી તે પ્રમાણ-પ્રત્યક્ષ, અનુમાન, ઉપમાન અને શાબ્દ એમ ચારપ્રકારનુ કહેલુ છે “इन्द्रियजन्यं ज्ञानं प्रत्यक्षम्” ઇન્દ્રિયજન્ય જે જ્ઞાન તહેને પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનસમજવુ, જેમકે શીત, ઉષ્ણ, તિષ્ઠુ, ખાડ, શ્વેત, રક્તવિગેરુ જે પરિશીલન તેનો પ્રત્યક્ષમા સમાવેશ થાય છે તેમજ “अनुमितिकरणमनुमानम्” અનુમિતિ જ્ઞાનતું જે અમાધારણ કુણુ તે અનુમાન કહેવાય. જેમકે ધૂમઉપરથી અગ્નિની સાખીતિ કરવી, જ્યા ધૂમહોય ત્યા અગ્નિ હોવોજ બેધએ તે જ્ઞાન અનુમાન સિદ્ધ ગણાય. “उपमितिकरणमुपमानम्,” ઉપમિતિ (સાદૃશ્ય) જ્ઞાનનુ જે કારણુ તે ઉપમાન કહેવાય અર્થાત્ પ્રત્યક્ષ દ્વિવા આનુમાનિક પદાર્થની સાથે સાદૃશ્યવડે જે ઓળખાવવામા આવે તે ઔપમાનિક જ્ઞાન કહેવાય જેમકે “गोसदृशोऽयंगवयः।” આકૃતિમાં ગાયના સરખો જે હોય તહેને ગવય કહેવામા આવેછે માટે આ ગવયછે એમ જે ગાયની સરખામણીથી ગવય (રોક)નુ જ્ઞાન થયુ તે ઉપમાન કહેવાય. “आप्तोच्चारितवाक्यं शास्त्रज्ञानम्।” આપ્ત (યથાર્થવક્તા)

પુરુષોએ ઉચ્ચારેલું જે વાક્ય તે શાબ્દજ્ઞાન (આગમજ્ઞાન) કહેવાય. તે આગમોક્તજ્ઞાન ગુર્વાદિત્રી મેળવી શકાય છે. પૂર્વોક્ત ચારેપ્રકારના પ્રમાણુદ્વારાએ તેમજ જૈનમતની અપેક્ષાએ પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણુવડે બધા અને મોક્ષનું સ્વરૂપ જાણીશકાય છે. હવે દરેકતત્ત્વોનો વિચાર કરવા સાથે ‘આત્મા’ એટલે શું ? તેનો પ્રથમ વિચાર કરવો જોઈએ શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ અને ગંધ એ પાંચ વિષયગ્રાહક એવી ઇન્દ્રિયોથી પણ તે આત્માને અગોચર કહેવામા આવે છે વળી તે આત્મા અનાદિઅનંત છે આત્માની શક્તિ અપાર છે. પરંતુ જ્યાંસુધી તે શારીરિક બંધનથી બધાયેલો હોય છે ત્યાંસુધી દૈહિક સુખદુઃખોનો અનુભવ કરે છે. એટલુંજ નહીં પણ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણુવડે નાના પ્રકારના વિચારાદિકમા અનુસ્યૂત થઈ, શારીરિક જેજે ચેષ્ટાઓ થાય છે તે સર્વનો કારણભૂત તે આત્મા થઈ પડે છે તેમજ વિચાર, સ્મરણ, સુદ્ધિ, કે જ્ઞાનવડે વિચારઆદિ સ્વરૂપે તે પ્રગટ થાય છે. મસારના સ્વાભાવિક નિયમાનુસાર જન્માતરીય પુણ્ય ક્રિયા પાપના ફલરૂપ કર્મને ભોગવતો આત્મા હર્ષ કે શોક, સુખ ક્રિયા દુઃખ, શાંતિ અથવા અશાંતિ, આનંદ અથવા ઉદ્વેગ, ભય અથવા ધૈર્ય વિગેરે શીતોષ્ણાદિક દ્વંદ્વો અનુભવ કરતો છતો ચારેગતિમા વારંવાર ગમનાગમન કર્યા કરે છે આત્મા પોતેજ સ્વોપાર્જીત યોગ્યાયોગ્ય કર્મોવડે મંસારને વધારે છે આત્માજ પોતે પોનાનો મિત્ર અને શત્રુ બને છે જેમકે—

હૃદયેદાત્મનાઽઽત્માનં, નાત્માનયવસાદયેત્ ।

આત્મૈવ હ્યાત્મનો વન્ધુ—રાત્મૈવ રિપુસત્મનઃ ॥૧॥

અર્થ—આત્મજ્ઞાનવડે આત્માનો ઉદ્ધાર કરવો, અજ્ઞાનદશામાં દોરાઈને સર્વથા આત્માનો અધઃપાત કરવો નહીં. કારણકે આત્માનો બધું પણ આત્માજ છે અને તેનો શત્રુપણુ અજ્ઞાનનેલીધે તે પોતેજ થાય છે માટે દરેક મનુષ્યોએ અજ્ઞાનનેબૂલવું અને જ્ઞાનમા લક્ષરાખતાં ગીજવું વળી અજ્ઞાનીજીવો મોહકરી મંસારમા મન, વચન અને કાયા વડે લુપ્ધ થવાથી કર્મબંધનમા આવી પડે છે પરંતુ મોહથી મુક્ત

ધર્મ જેઓ મંસારમા રહે છે તે પુરુષો પદ્મપત્ની માદક ઈર્મથી લેપાતા નથી અને અંતમાં મોક્ષપદને પામે છે. જેમકે:-

નિર્માનમોદા જિતસજ્જદોષા-અધ્યાત્મનિત્યા વિનિવૃત્તકામાઃ ।
ઈન્દ્રેવિમુક્તાઃ સુખદુઃખ સંજે-ર્ગચ્છન્ત્યમૃતાઃ પદ્મવ્યયં તત્ત્વ૥૥ ॥

અર્થ-માન અને મોહના ત્યાગી, તેમજ મંગલોપના પરિહારી, હ મેઝાં અધ્યાત્મસુખમાં લીનવૃત્તિવાળા, શમવિલાસથી આત્મવૃત્તિને વારનારા અને મુખદુઃખાદિ દ્વેષથી વિમુક્ત એવા અમદ પુરુષો પ્રસિદ્ધ એવા સિદ્ધસ્થાનને પ્રાપ્ત થાય છે તેમજ શ્રીનીયત્તેએ આગમાદિક્ક સિદ્ધિનામા તેમજ ઈર્મથી અંધ અને મોહનો ઉપદેશ વિસ્તારપૂર્વક જણાવ્યો છે. વળી આ આત્મ એકનરૂ અમુદ્વયે નિર્મલ થાય છે અને ખીજી આત્મથી અમુદ્વયે એનો અધ ઉપાર્જન કરે છે. એ પ્રમાણે મસારચરમાં ચત્રમાળનીપેટે પગધીન દયાને ભોગવેના હવાત્મા તરેત્રમગ્ન ઈર્મ કરે છે. વળી ઉત્કૃષ્ટ એનોના યોગથી દેવયોનિમા જાય છે, મન્મથનના પ્રભાવથી માનવજન્મ પ્રાપ્ત થાય છે. અધમ ઈર્મનાયે નિર્વચનનિર્મા જન્મે છે અને અનિનીયત્તેમોપાર્જનથી નરકસ્થાનમા હિતપત્ર રાય છે. સારાં દિવા નગ્નમાં એવા ઈર્મોતુ શરણુનો રાગદેવજ ગણાય છે માટે તે રાગદેવને જે પ્રથમથી દયાવી ન શકેતોને હવ ઈર્મ અધનના પડચા-શિવાય રહેતો નથી. વળી પ્રાણુતિપાન, અદ્વિતાત્ત, મૃત્યુવાદ, અપ્સર, પરિગ્રહ, તેમજ કોવ, માન, માળ અને લોભ એ હયાય ચતુષ્ટય તેમજ લગ્ન, તરંગ, કૌટિલ્ય અને અપ્રમાદ્ય આદિ ચતુષ્ટય દુર્ગુણો ત્યારે અત્તાનતાનીસાથે હૃદયમાં સ્થિર થાય છે ત્યારે ઈર્મ મધનની પ્રથી દૃઢપમા આવી જાય છે. એમ તાત્ત્વિક સ્વરૂપ જણાવનાં શ્રી નીયત્તેએ હજુએકે-નેક એગિલા મન્તકઉપર જેમ દૂળચાટતાં વાર લાગતી નથી તેમ રાગદેવના વિચારથી મલીન થયેલા આત્માને ઈર્મો આડી જાય છે. ત્યારે તે અધમ એનોના પ્રભાવથી પૃથિવ્યાદિક્ક અતિ મન્મથ હવયોનિ-ઓમાં નિરતર જમતાગમનવડે વ્યાકુલ થયેલો આત્મા વાર વાર તેમાને

તેમા પરિભ્રમણ કર્યા કરેછે સામાન્યરીતે કર્મના આક્રમેદ કહેલાછે. તથા-જ્ઞાનાવરણીય ૧, દર્શનાવરણીય ૨, વેદનીય ૩, મોહનીય ૪, આયુષ્ ૫, નામ ૬, ગોત્ર ૭, અને અતરાય ૮, વિવિધજ્ઞતિના બીજ પૃથ્વીમા વાવવાથી પોતપોતાના સ્વભાવપ્રમાણે વૃક્ષલતાદિકના સ્વરૂપે પ્રગટ થઇ જેમ લિન્નલિન્ન કલ અને પુષ્પાદિક સંપદાઓને આપેછે, તેમ નાના પ્રકારના ઉપાર્જનકરેલા કર્મો પોતપોતાની પ્રકૃતિના અનુસારે શુભઅશુભ ફલદાયક થાયછે વળી તે કર્મજન્ય ફલોદયનુ સ્વરૂપ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, જ્ઞાન, ભાવ અને ભવને આશ્રયે જાણવામાં આવીશકેછે. દ્રવ્યનો પર્યાય આત્માછે, ત્રણેલોકમા નિર્ણયાત્મક જે સ્થાન તહેને ક્ષેત્રકહેલુછે. કર્મફલને અનુસરી જન્માતરના કેરાઓ જેથી ફળીશકાય તે જ્ઞાનસ્વરૂપ કહેવાયછે. જેથી કર્મને સ્વાધીન થયેલો જીવ સ્થિત્યંતરને પ્રાપ્ત થાયછે. પ્રાચીન કર્મોના યોગથી વિવિધ પ્રકારના જીવનને ધારણ કરેછે. આત્માના સામાયિક શરીરને ધારણ કરતી સ્થિતિ ઉપર શારીરિક આધાર રહ્યો છે. માનસિક કર્મનો આધાર શરીર ઉપર રહેલોછે તેમજ માનસિક કર્મ ઉપર અંત કરણનો આધારછે અંતકરણ ઉપર તદ્રૂપતા (ભાવ તથા વસ્તુની એકતા)નો આધાર રહેછે તાદ્રૂપ્ય ઉપર પારિણામિક આધાર રહ્યોછે. પરિણામ ઉપર આત્મિક બાહ્ય અને આતરિક દુઃખોનો આધાર રહ્યો છે. આ દુઃખોને દૂર કરવા માટે માણસે અનેક પ્રકારના ઉદ્યોગો કરી આનંદમુખની ઇચ્છાઓ કરેછે, પરંતુ ત્યાં તેઓ બહુ પાપ ઉપાર્જન કરી ભવિષ્યમા બહુ દુઃખી થાયછે. એ તરફ બીલકુલ તેઓનું લક્ષ્ય હોતુ નથી. વળી આવા પાપનુ પ્રાયશ્ચિત્ત કરવામાટે જન્મમરણરૂપ ઘટમાળના ચક્રે ચઢે છે આ પ્રમાણે અનુ માણસ પોતાના કર્મને અનુસારે નરક, તિર્યચ, માનવ કે દેવલોકોમા પુનઃ પુન જન્મ લેરીને મુખદુઃખાદિકનો અનુભવ લીધા કરેછે. વળી કર્મચત્રને સ્વાધીન થયેલો મનુષ્ય, જન્માતરમા ચક્રાક્ષ, અંત્યજ, સિદ્ધ, પાર્થિ, ધીવર, યવન અને વનેચર આદિકને ત્યાં પણ જન્મ ધારણ કરે છે. જો કે અવતાર તો માનવજાતિનો આવ્યો, પરંતુ

પોતાના દુષ્ટર્મને લીધે અનત દુ ખો વેદવા પડેછે. તદુપરાત નવીન
 પાપકર્મ પણ બહુ ઉપાર્જન કરેછે. આ માત્ર દુષ્ટર્મનોજ વિપાકછે,
 એક માણસ ચાકર થઇ પરની તાબેદારી ઉઠાવવામા બહુ દુ.ખ
 ભોગવેછે અને એક માણસ મતાધીશ સ્વામી બની બહુ સુખ ભોગવે
 છે. એનું કારણપણુ કર્મવિપાકજ છે. વળી શરીર અને બુદ્ધિના પ્રભા-
 વવડે માણસો ભૂત્ય તથા સ્વામીભાવને ધારણ કરી દુ.ખસુખના
 ભોક્તા બનેછે. ઇટનો મયોગ અને વિયોગ કુલીન અથવા અકુલીનને
 ઘેર જન્મ, જીવનબળને અવકાશી ભોગવિદ્યામ્મમા મુખ્ય દિવા ગોષ્ઠ-
 ભાવ ધારણ કરવો અને લાલ અથવા અદાલતનું સેવન કરવું આ
 સમસ્ત સુખાભાસ અટિચિત્કરછે, એમ સમજી સુખાર્થી મનુષ્યોએ
 મુદ્દામાં એટલું ધ્યાનમા ગાખવાનુછે કે માનવ ભવ પામીનેજ આત્મા
 સર્વ દુઃખોના ક્ષયકારક એવા અ. સ્થાનને પામેછે. તે મોક્ષસ્થાનનો માર્ગ
 સાંમારિક અજ્ઞાનરૂપ કાખરાઓથી આજીવિત થયેલોછે, જેથી તે માર્ગ
 તરફ મૂઢજનોતી દષ્ટિ થતી નથી પરંતુ પરોપકારમાં રમિક એવા
 શ્રીતીર્થકરોએ મમ્મકજ્ઞાન તથા શુદ્ધજીવનના ઉપદેશરૂપ સાધનવડે
 આછથી આરંભીને મોક્ષપર્યતનો માર્ગ વિશુદ્ધ કરેલોછે વળી પ્રાચીન-
 કાળથી જીવતી સાથે અંધ ધગતતા કર્મોને આત્મમંથનના બળવડે
 જે દબાવેછે અને શેષકર્મને અંધમવડે નિર્મૂલ્ય કરે છે. એમ અનુક્રમે
 ત્યારે તે પોતાના સર્વ કર્મોને નિર્મૂલ્યકરેછે ત્યારે તે કર્મથી મુક્ત થઇ
 વિશુદ્ધ સ્વરૂપધારી બનેછે. પશ્ચાત્તેજીવ સમયમાત્રમાં ઉત્તમોત્તમ સ્થાનનો
 અધિકારી થાયછે કરીથી જન્મમરણના દુઃખની ચિંતા તહેને રહેતી
 નથી અને નિરતર નિશ્ચિતપવિત્રતાનો ભોગી થાયછે. નાના પ્રકારની
 યોનિઓમા દુ.ખનો પરિચય કરાવનાર માત્ર કર્મબંધન રહેલોછે. તે
 કર્મબંધનથી જે આત્મા મુક્ત થાય નો તે પોતે પોતાની મેળેજ
 નિર્લેપ દશામા રહીને ઉચ્ચસ્થાનનો આગેહક થાયછે. સર્વોત્કૃષ્ટ એવું
 તે પવિત્ર સ્થાન સર્વોત્તમ એવા દેવતાઓના ઉપર રહેલું છે. વળી તે
 સ્થાન પ્રભાતકાળની ક્રાંતિસમાન પ્રકાશ આપે છે, અને સ્વચ્છતામાં

સુવર્ણ તથા રાખસમાન દીપે છે. ત્રૈલોક્યના અગ્રભાગમાં જેની સ્થિતિ રહેલી છે. અને આકૃતિમાં રત્નનિર્મિત છત્રને અનુસરે છે; એવા તે પવિત્ર સ્થાનને સિદ્ધક્ષેત્ર, પરમપદ, અનુત્તરસ્થાન, બ્રહ્મલોક અને અક્ષરધામ એમ લિન્નલિન્ન નામોથી પોતપોતાની બુદ્ધિનુસાર લોકો સ્વીકારે છે. સમસ્તભુવનોના ઉપર ભાગમાં રહેલા તે સ્થાનની ઉપર અખિલ-કર્મથી વિમુક્ત થયેલા સિદ્ધાત્માઓ નિરતર નિવાસ કરે છે. જેને શાશ્વતનિવાસ કહેવામાં આવે છે. સિદ્ધાત્માઓને કાષ્ઠપણુ કર્મનો મંબધ હોતો નથી, તેમજ તેઓ રાગદ્વેષના મંચરોથી લેપાતા નથી, પુણ્ય અને પાપ જેમને અવલોકી શકતા નથી. સુખદુઃખના વિકારો જેમને સ્પર્શ કરી શકતા નથી, જેમની જ્ઞાનશક્તિ અનંત હોય છે, એવા સિદ્ધાત્માઓ કાષ્ઠપણુ મમયે લૌકિક સ્થિતિમાં આવતા નથી. વળી એક આત્મપ્રભામાં અનેક આત્મપ્રભાઓ એકત્વભાવ પામે છે. પરંતુ તેમના સ્વરૂપમાં કાષ્ઠપણુ ફેરફાર થતો નથી. અર્થાત્ રૂપાંતર ધરતું નથી આવા અજરામર સુખથી વિમુખ રહી કેટલાક અજ્ઞાત જીવો, અજ્ઞાનદશાને લીધે રેશમનો કાંડો પોતાના ઉપભોગમાટે પોતે બનાવેલા કાંડડામાં જેમ ગુલાબ જાય છે, તેમ ઉપભોગની લાલસાવડે સ્ત્રીપુત્રાદિદેવના કાંચે માયાપાશમાં પડે છે અને તેથી તેઓ ઉત્તરોત્તર અનેક દાંણુદુઃખોને અનુભવે છે. શુકિતરજતની માફક અસલમાં મત્સ્ય બુદ્ધિવાળા, મોહથી ભ્રમિત થયેલા બાલજીવો વિચિત્ર વસ્તુરૂપ કેટકથી વ્યાપ્ત એવી ભવાટવીની બળમાં મુકાર્ષ મરે છે. વળી સ્ત્રી પુત્રાદિદેવના મયોગથી જેટલું જીવાત્માને સુખ મળે છે તેટલો અનતગણુ તેમના વિયોગથી તે દુઃખ ભોગવે છે. તેમજ આ દુનીયામાં લોકો ધનની બહુજ ઇચ્છા રાખે છે પરંતુ તેમાં બહુ દુઃખ રહેલું છે. કારણકે પ્રથમ તો તેને મેળવવામાં બહુ કષ્ટ મહન કરવાં પડે છે પશ્ચાત્ તેના રક્ષણમાટે અમાધારણુ કાળજી રાખવી પડે છે. તેમ છતાં જો કદાચિત્ તેનો વિનાશ થાય તો અનેક દુઃખો આવી પડે છે. વળી માતા, પિતા, સ્ત્રી અને પુત્રઆદિક મર્વે સર્ગાંસ બધીઓ તો મોક્ષમાર્ગમાં લોહાની સાક-

ળની માફક બંધનકારક થાયછે જેમ સંઘમા એકત્ર થયેલા લોકો પર-
સ્પરની સહાયને લીધે માથે ગમન કરેછે, પરંતુ જ્યારે અરણ્યની અંદર
અકસ્માત્ લય આવી પડેછે ત્યારે લિન્નલિન્ન દિશાઓમા પોતપોતાની
અનુકૂળતા પ્રમાણે તેઓ વિખરાઈ જાયછે, અને તેસમયે કોઈ કોઈની
ગોઘ લેવા હિલા રહેતા નથી. તેમજ સગામંચ ધીઓ સસારયાત્રામાં
સ્નેહસબંધવડે સુખદુઃખ ભોગવતા છતાં પરસ્પરની મદદ માટે એકઠા
થયેલાછે. પરંતુ મરણાતમા જ્યારે તેઓ છુટા પડે છે ત્યારે પોત-
પોતાના કર્માનુસાર લિન્નલિન્ન ગતિમા ચાલ્યા જાયછે. માટે પોતાના
સબંધીઓથી કિંવા અન્યપ્રતીતિથી નિરપેક્ષ થઈ મુમુક્ષુજનોએ મોહ-
દશાનો ત્યાગ કરી મમજવુ બેઝએ કે મસારજળમાથી મુક્ત થયા
શિવાય મોક્ષનગરનો માર્ગ દુર્લભ છે વળી આ સસારવાસતો અનિત્ય
છે, જીવનની સ્થિરતા કેટલીછે ? તે જ્ઞાની શિવાય અન્ય કોઈ જાણી
શક્તતા નથી અને પ્રાપ્ત થયેલા મરણને હઠાવવાને કોઈ શક્તિમાન
નથી માટે જ્યાં સુધી આત્મસત્તા અબાધિત હોય તેટલામા ધર્મસાધન
કરી લેવા ચૂકવુ નહીં કારણકે,-

અથ વાવ્દશતાન્તે વા, મૃત્યુર્વે પ્રાણિનાં ધ્રુવમ્ ।

ગૃહીતઙ્વ કેશેષુ, મૃત્યુના ધર્મમાચરેત્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—જો કે આ જગતની અંદર જન્મેલા પ્રાણીઓનું મરણ
તો અવશ્ય થવાનું છે, પરંતુ આજે કિંવા, સો વર્ષ પુરા થએ અથવા
કોઈપણ મધ્ય સમયમા તેવાત ચોક્કસ જાણવામા આવતી નથી. માટે
નજીકમા રહેલા મૃત્યુને સમજીને મનુષ્યોએ ધર્મનું આચરણ કરવું

મનુષ્યોના હૃદયને આકર્ષવાની શક્તિ માનવજાતિમા જ રહેલી
હોયછે મનુષ્યોના જીવિત ગ્રંથધી જે કંઈ વિશેષ અનુભવ, આનંદ, પ્રેમ,
શોક, શૌર્ય કે ચાતુર્યાદિકના પ્રસંગને લઈને મનુષ્યોના હૃદય અન્ય
કરતા અધિક ખેચાય છે કારણકે કોઈપણ ગુણાપેક્ષી માનવોના

હૃદય તેવા પુરૂષોના ગુણાવલોકનમાં વિશેષ આનંદ માને છે. તેમ જ દરેકનું લક્ષ્ય ન્યૂનાધિક અશે અન્ય માણસોના આચાર તરફ દોરાયેલું હોય છે. તેથી જ અધિકાધિક પુસ્તકોના વાચનદ્વારા મનુષ્યોનાં મન વિશેષ અનુલવના પ્રસંગમાં આવે છે એટલે ઉત્તરોત્તર વિશેષ પ્રમાણમાં મનુષ્યોનો સખધ જેમ જેમ અન્યની સાથે વધતો જાય છે તેમ તેમ તેમના હૃદયની ઉદારતા બહુ ખીલતી જાય છે અને કરુણા મૈત્રી અને પ્રેમભાવ વિગેરે ગુણોની ખીલવણી વસ્ત્રતની માફક મનોહારી નીવડે છે. આવા આત્મિક કારણોની અપેક્ષાથી જીવનચરિત્રો વાચવામાં મનુષ્યોની ઉત્ક્રાંધ વિશેષતાએ રહે છે અને તે કારણને લીધે જ કથાવાર્તાઓની ચોપડીઓના ગ્રાહકો વિશેષ પ્રમાણમાં વધી પડેલા છે. વાર્તાઓ એ પણ પ્રાયે દૃટલીકતો કલ્પિત જીવનચરિત્ર તરીકે ગણાય છે. વળી પ્રત્યક્ષ જીવનચરિત્રના આદર્શરૂપ નાટકો જોવામાં મનુષ્યોને જે આનંદ મળે છે અને તે તરફ જે હૃદય આકર્ષાય છે, એનું પણ કારણુ તો તે જ છે. વળી જીવનચરિત્રો અનેક પ્રકારના લખાયેલા છે તેઓમાં ત્રેસઠશલાકા પુરૂષોની કથા સમાન અન્ય જીવનચરિત્ર ગુણુગ્રાહી પુરૂષોને સંતોષનાયક કોષ્ઠપણુ છે નહીં. આપણા પ્રાચીન સાહિત્યમાં ઘણા ચરિત્રો લખાયેલા છે. અઘાપિ દૃટલાક ચરિત્રો વાચકોને નવીન જેવાં માલુમ પડે છે, પરંતુ ત્રિપ-દ્વિશલાકા પુરૂષ કથાના વાચન કિંવા શ્રવણથી હૃદયની જે નિર્મલતા થાય છે, તેમ જ ચમત્કારિક, અલૌકિક અને હમેશા અવલોકવામાં આવતા એવા તાત્ત્વિક પ્રમગોના વર્ણનદ્વારા મહાન પુરૂષોના મહિમા પૂર્વક નિયમોનું જે જ્ઞાન મળે છે. તેમ જ પારિણામિક ઉચ્ચકોટીના વિશુદ્ધ જ્ઞાનનો જે ખોધ મળે છે તેવો લાભ કોષ્ઠપણુ કથા કે કોષ્ઠપણુ અથમાથી મળી શકેલો દુર્લભ છે. યદ્યપિ મહાપ્રભુનું જીવન યથાગ્રાહી વાચકોને અપૂર્વ લાભદાયક છે. તથાપિ તેમણે પ્રરૂપેલા સત્તાશ્રો આ દુનીયાની અદર અનતજ્ઞાન અને શાસ્ત્રનીતિનો એક અપ્રતિમ નમુનો છે. તેમ જ મહાત્માઓ અને મહાસતીઓને તેમના

જીવનવૃત્તાતદ્વારા હાલમા આપણે પ્રત્યક્ષ જોઈ શકીએ છીએ અને તે ઉપરથી આપણને પ્રતિ સમયે પ્રમંગોપાત સંજ્ઞોધ મળે જાય છે. સ્વપુરુષોના ઉત્તમ જીવનચરિત્રો લોકોની અંદર બહુ જ ફાયદાકારક થઈ પડે છે. આપણા દેશમાં આપણા પ્રભાવિત શાસ્ત્રદારક મહાત્માઓ દ્વિવા દેવતાઓના ચરિત્રવર્ણનથી, પ્રભુકથાના રસથી અને સિદ્ધાંતોના સર્વસ્વ ઉપદેશથી અનેક મહાપુરુષો અને પવિત્રનારીઓના જેમ જીવનવૃત્તાત રચાયેલા જોવામા આવે છે, તેમ યુરોપ વિગેરે દેશોમાં પણ આયમલથી બીજે નબર પ્લુટાર્કનો રચેલો જીવનચરિત્રમાહાતો ગ્રંથ અખિલ ચરિત્રોના જીવનભૂત ઘટ પડેલો છે પરંતુ આવા પ્રભાવશાલી ચરિત્રોના વિજ્ઞાનથી લોકોમાં ઉત્તમ પ્રત્યક્ષ જાણ થાય એવા ઉદ્દેશથી જીવનચરિત્ર લખવાની પ્રણાલિકા પ્રથમથી જ ચાલી આવેલી છે. છતાં હાલમા તે મમળી ઘણો વ્યુત્ક્રમ જોવામા આવે છે. તહેને સુધારવાની બાજુ જરૂર છે. કોઈપણ વર્ણનીય વ્યક્તિના ગુણ માત્ર પ્રશંસા તરીકે જાહેરમા મૂકવા અને અવગુણોને આચ્છાદિત કરવામાં આવે, અથવા મળ ગુણોનો અભાવ હોય છતાં પણ ગુણાનુવાદ કરવામાં બાકી ન રાખે, તેવા હુબ્બકોએ માત્ર મહિમા વધારવાના આશયથી લખેલા ચરિત્રો કયાથી સારા લખાઈ શકે ? અને તેવા અમત્ય લેખો ઉપરથી જનસમાજને ફાયદો પણ કયાથી થઈ શકે ? વળી એક વિદ્વાન જણાવે છે કે, સંભાવિત સત્ય-પુરુષોનું વર્ણન કરતા કરતા એટલા સુધી પહોંચી જાય છે કે તહેમને સાક્ષાત્ દેવ બનાવી દે છે. આવા અસંભવિત વર્ણન ઉપરથી લાભને બદલે ઉલટી હાનિ થાય છે કારણ કે અશક્ય ગુણોનું અનુકરણ કરવા કોઈપણ કવિ કરી શકે નહીં સ્વસમાનગુણોને અનુસરવા પ્રાયે દરેક મુજબનોનું લક્ષ્ય રહ્યા કરે છે. આપણે દૃષ્ટાંત તરીકે જે પ્રમંગ ચર્ચાએ છીએ તેપણુ પ્રભાવિત અને ઘટતો હોય તોજ તે સફલ થઈ શકે છે, તો જીવનચરિત્રમાં અંડમંડ વાર્તાઓ લખવી તે માત્ર ભાટવિદ્યા જ ગણાય એથી જનસમાજને કોઈપણ લાભ થતો નથી આવાત સત્ય છે.

છે તહેને એવી રીતે સાર્થક કરવો કે દરેક પુસ્તકમાથી તાત્પર્યાર્થ
 ખેંચવો જોઈએ અને કંઈપણ નવીન અજવાળું વાચકના હૃદયમદિ-
 રમા થવું જોઈએ. અન્યથા પુસ્તકના સહવાસનું સાર્થકપણું ગણાય નહીં.
 માત્ર કાલક્ષેપજ થયોગણાય. પુસ્તકોના મઘટનથી જો તત્ત્વાર્થબોધ
 થતો હોયતો પુસ્તકોના વિક્રેતાઓ અનર્થક ગણીશકેનહી અને મહા-
 પડિત કે મહાજાનીની આટલી ખામી રહેતનહી. વિવેકપૂર્વક પુસ્ત-
 કોના પરિશીલનથી અપરિમેય લાભ મેળવી શકાયછે. વળી તેમનો
 પરિચય કરવાથી ઉત્તમોત્તમ સિદ્ધગતિ તેમજ કેવલજ્ઞાનાદિક સદ્ગુણોની
 પરપગ પ્રગટ થાયછે, તેતો દૂરગ્ધુ પરતુ અન્ય સહવાસોની અપેક્ષાએ
 પુસ્તકોનો સામાન્ય સહવાસપણુ લાભકારી લેખાયછે. ઉબલક દષ્ટિ-
 કરવાથી પણ તેમાથી બે અક્ષરનું જ્ઞાનથાય, તેતો લાભમા લેખાય,
 તદુપરાત અસદ્વિચારો અને અસત્યંગતિથી પોતાનો બચાવથાય એ
 મ્હોટોલાભ માનવાજોવોછે. વળી તે પુસ્તકોના ઉત્પાદકવિદ્વાનો વિજ્ય
 મેળવનાર સુભટોકરતાપણુ અધિકપ્રશસનીય ગણાયછે કારણકે પંચ-
 ત્વ (મરણ) પામ્યાબાદ પણ તેઓ પોતાના લેખદ્વારા વિદ્યમાનની
 માફક કાર્ય કરીરહ્યાછે અને દેશવિજેતા સુભટોતો મરણાતપછી ભ-
 રમાવશેષ થાય છે તે ભગ્નપણુ વાયુદેવને સ્વાધીન થઈ ક્યાય આલી
 જાયછે. દરેક વિચારોનીઅંદર જેકંઈ આકર્ષણશક્તિ રહેલીછે તે વિચાર
 અને કાર્યમખંધી આકર્ષણ કરતા દઢતર સાર્થકવાળુ અને અભિન્ન-
 સ્વરૂપમય ગણાયછે. જેમ દીપકથી દીપક પ્રગટાયછે તેમ વિચારથી
 વિચારાતરની વિશાલતા થાયછે. મૃતસુભટોને ઉદ્દેશી જે સ્તુતિરૂપ નિવા-
 પાજલિ આપવામા આવે તેતો માત્ર આરસના પાપાણથી બંધાવેલા
 મનોહરમદિરમા સળગાવેલા ધૂપની તુલનાને વહનકરેછે સમયના
 પરિવર્તનને લીધે વિચાર, શબ્દ અને સંજ્ઞાઓ ઉત્તરોત્તર દઢબની પદા-
 ર્થસ્વરૂપમા પરિણમેછે બાદ પદાર્થ, શરીર કે કર્મ પુદ્ગલો ધસાઈને
 વિનાશભાવમા આવીજાયછે. વસ્તુતઃ તે શબ્દમાત્રજ ધબ્બાયછે, અને
 તે પવનમાર્ગે વિચરે છે. અમરતા માત્ર મનુષ્યોની શુદ્ધિમાં રહેલી છે,

કારણકે પાશ્ચાત્યપ્રજને બૌદ્ધવિચારો તેના તેજ સ્વરૂપમાં મુરુરી આવે
છે, ગાંધી એ એક એવો અપૂર્વગુણુકે જેનો સદાકાલ મદ્દલાવ રહ્યા
હરેછે માટે સમદષ્ટિધારક લેખકોના વિચારતરફ હમેશા લક્ષ્યગાળી
દેખાણો પોતાની પ્રવૃત્તિ સુધારવા પ્રયત્ન કરવો, જેથી પોતાનું સદ્-
ર્તન અતિ ઉચ્ચકોટીને પ્રાપ્ત થાયછે, તેમજ તે તાત્ત્વિક અને રસિક
લાવમાં નિમગ્ન થઈ બહુ વિનીતલાવનો પ્રવર્તક બનેછે, એમ ત્ર હમેશાં
બૂઝવાજેવો નથી “સુક્ષ્મેષુ કિં વહુના” સુગુણોને બહુ શું હેતુ?

શ્રી ચીર મં. ૨૪૫૧

શ્રી વિક્રમ મ. ૧૯૮૧

શ્રી ભુદ્ધિ સં ૧

દર્શીસન ૧૯૨૫

વૈશાખસુદિ ત્રીજ [અક્ષયનૃતિયા] ને ગવિવાર.

સ્થાન રાજનગર-હડીલાઈની
ખંડારની વાડીમાં

} લી૦
આચાર્ય અજીતસાગર.

ૐ શ્રી કેશરીયા નાથાય નમ ૐ અર્હમહાવીર? ૐ શાન્તિ. ૩

પ્રસ્તાવના.

અનાદિ અનત એવી આ લવાટવીમા પરિભ્રમણ કરતા પ્રાણી-
ઓના ઉદ્ધારમાટે રાગદ્વેષથી વિમુક્ત એવા સર્વજ્ઞભગવાને પ્રરૂપેલો
માત્ર એક ધર્મજ છે, વળી તે ધર્મ દાન, શીલ, તપ અને ભાવના
વિગેરે ભેદોવડે વિવિધ પ્રકારે વિસ્તારવામા આવ્યો છે, જેનું સ્વરૂપ
એટલું બધું ગહન છે કે જેની ઝાળખાણમાટે આગમ, સૂત્ર, અગ
ઉપાગ અને મહાપ્રભાવશાલી ઉત્તમ ચરિત્રો વિગેરે ઘણા સિદ્ધાંતો
રચવામા આવ્યાછે, છતાંપણ ઉત્પથગામી, બુદ્ધિનામદ, શારીરિક
ભોગવિલાસમા લુબ્ધ અને સ્વેચ્છાચારમા પ્રવીણ એવા કેટલાક પ્રાણીઓ
દુર્લભ એવા આ માનવભવને નિરર્થક ગમાવેછે, એ માત્ર પોતાનો
પ્રમાદજ ગણાયછે. વળી માનવભવની સાર્થકતાને તેઓ માત્ર આ દુનીયા-
દારીના એશઆરામથીજ માનેછે વિશેષમા એમ પણ તેઓ કહેછે કે
સૂત્રસિદ્ધાંત કે ચરિત્રો એવા ક્યા છે કે જેમને વાચી આપણે બે ઘડી
આનંદ મેળવીએ ? જો કે ચરિત્ર વિગેરે ઘણા ગ્રંથો મહાપુરૂષોએ
રચેલા છે પરંતુ તેઓ ઘણાખરા પ્રાકૃત (માગધી) ભાષામા અને
કેટલાક સરકૃત ભાષામા કરેલા છે. માટે તેવા ગ્રંથો અમને વાચવા
બહુ અઘરા પડેછે એમ ભાષાની અજ્ઞાનતાને લીધે માતૃભાષા ઉપર
ઘણાખરા લોકોનો પ્રેમ આજકાલ વધી પડેલો જોવામા આવેછે વળી
હાલમા પણ ધર્મની ભાવના કેટલાક લોકોના હૃદયમા સામાન્યપણે
હીક જોવામા આવે છે જેથી માતૃભાષામા લખાતા પુસ્તકોનું વાચન
હાલમા બહુ વધી પડયુછે. વળી આધુનિક નવીન વાર્તારૂપમા લખાતા
પુસ્તકો કેટલા એવા પણ હોય છે કે જેમના વાચનથી અનધિકારી
ખાજણો ઉઘટે રસ્તે દોરાઈ જાયછે એટલુંજ નહીં, પરંતુ પોતાના
સહચારીઓને પણ માર્ગથી વિમુખ કર્યા શિવાય રહેતા નથી એવા
કેટલાક કારણોને લીધે તેમજ કેટલાક વાચક સુજનનોની પ્રેરણાને

લીધે શ્રીમાન્ ધનેશ્વરમુનિએ પ્રાકૃત (માગધી) ભાષામાં પદ્યબંધ રચેલા સુરસુંદરી ચરિત્રનો માતૃભાષામાં અનુવાદ કરવો મ્હેં ઉચિત ધાર્યો. કારણ કે જેની ગમ્મિલતા એટલી બધી સુંદર અને સચોટ છે કે વાચકોના હૃદયમાં ધર્મની મંસ્કૃતિ થયા શિવાય રહે તેમ નથી, એ પુરવાર આ ગ્રંથના વાચન ઉપરથીજ થઈ આવે છે. વળી આ ગ્રંથનો મુખ્ય ઉદ્દેશ રાગદ્વેષનો ત્યાગ કરવામાં રહેલો છે, એમ ગ્રંથકર્તા મુનિશ્રીએ પોતે પણ દરેક પરિચ્છેદની સમાપ્તિમાં જણાવ્યું છેકે,

“સાહુધણેસરવિરહ્ય,—સુવોહગાહાસમૂહરમ્માણ ।

રાગગિદોસસવિસહર—પસમણજલમંતમૂયાણ ॥૧॥

અર્થ—આ સુરસુંદરી કથા શ્રીમાન્ ધનેશ્વર મુનિએ રચેલી છે. જેની અંદર સુગમ અર્થવાળી અને મનોહર બોધદાયક ગાથાઓ રહેલી છે, તેમજ ગાગરૂપી અભિ અને દ્વેષરૂપી ભુજ ગતે શાત કરવામાં આ સુર-સુંદરી કથા ને જળ અને મંત્રની ઉપમા આપવામાં આવી છે. તે ઉપરથી આ કથાનકની લોકોમાં કેટલી ઉપયોગિતા છે તે વાચકોએ સ્વયમેવ વિચાર કરી લેવો વળી જ્યાં મુધી રાગદ્વેષરૂપી મહાસુભટોનું બળ જાત્રાત્ રહે છે ત્યાંમુધી પુરૂષ પ્રયત્ન સફળ થતો નથી. મારે ગાગ દ્વેષનો અવસ્ય ત્યાગ કરવો ઉચિત છે, શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

રાગદ્વેષો यदि स्यातां, तपसा किं प्रयोजनम् ।

तावेव यदि न स्यातां, तपसा किं प्रयोजनम् ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે મુમુક્ષુજનો ? કદાચિત્ હૃદયાવામમાં ગાગ અને દ્વેષ રહેલા હોયતો તપશ્ચર્યા કરવાથી શુદ્ધ ધ્યાય ? અર્થાત્ તેમની આગળ તપનો પ્રભાવ દષ્ટીશકતો નથી વળી જો તે ગાગદ્વેષનો અભાવ થયોહોયતો પછી તપશ્ચર્યા કરવાનું કંઈપણ પ્રયોજન રહેતુનથી, કારણ કે જેણે ગાગદ્વેષનો જય કર્યો હોય ત્હેને કાષ્ટપ્રકારની અપૂર્ણતા રહેતી નથી. વળી ગાગનેલીધે મ્હોટા વિદ્વાનોપણ સ્ત્રી, પુત્ર, ધન અને દેશાદિકના અભિમાનમાં કસાઈને જન્મભાતરમાં અનેકદુષ્ટોના બોગીધાય છે. મોક-

દશાને આધીન થયેલા કેટલાકજીવો તિર્યચયોનિમા ઉત્પન્ન થઈ અનેક દુ.ખો પોતે ભોગવેછે અને દ્વેષભુક્તિને લીધે અન્ય જીવોનાપણુ પ્રાણુ-ધાતક થાયછે. પુનઃ મરણપામી તેઓ વૈરના પ્રબળને લઈને અતિ દારૂણ એવા નારકીના દુ.ખોને સહનકરેછે, એમ વારવાર જન્મમર-ણુને સ્વાધીનથઈ પારાવાર સંસારસાગરની સીમા તેઓને દૃષ્ટિગોચર થતીનથી તેના પ્રત્યક્ષ દાખલા આ ચરિત્રની અદર શ્રીમાન્ કેવલી ભગવાને ભવ્યજીવોના કલ્યાણમાટે સારી રીતે બતાવ્યાછે એટલે તે સંબંધી વિશેષ ઉલ્લેખ આપવો અહીં જરૂરનોનથી. કારણકે તે લખવા જતા મ્હોટો એક પ્રબંધ થઈગય, છતાપણુ તેનો એક નમુનો દર્શાવવો ધણો અગત્યનોછે સંજ્ઞનો? આ ચરિત્રના ચૌદમાપગિચ્છેદમાં વિશુદ્ધ જ્ઞાનધારી, કૃપાલુશ્રી સુપ્રતિષ્ઠ કેવલીએ ઉપદેશઆપતા જણાવ્યુંછે કે અવરક કાનગરીનો મ્હીશ અખંડ નામે એક વશિષ્ઠ હતો, તેના મંડળ, મલ્હણ અને ચદણુનામે ત્રણપુત્ર હતા જેમની અનુક્રમે, લક્ષ્મી, સરસ્વતી અને મપદા એ ત્રણે સ્ત્રીઓ ઉચિત શીલગુણપાલવામા બહુજ અગ્રસ્થાને ગણાતી હતી પરંતુ પૂર્વાર્જિત દોષને લીધે દુરાચારીઓમા મુખ્યસ્થાન ભોગવતો નિવ્રતકનામે એક વઠહતો તેનું દૃષ્ટિવિષ્ણુ લાગવાથી લક્ષ્મીશેઠાણી બહુ દારૂણદુ.ખમા આવીપડી અને તે દુષ્ટપણુ પોતાના અનાચારને લીધે આ જન્મે પણ દારૂણ દુ.ખથી દેહાત કરી તિર્યચાદિકના ભવોમા અવાચ્ય કષ્ટનું સેવનકરતો ચિરકાલ પરિભ્રમણ કરશે વિગેરે અનેક દષ્ટાંતો આપીને પૂર્વોક્ત કેવલી ભગવાને અપૂર્વ બોધ આપેલોછે. જેના શ્રવણ માત્રથી હજારો રાજમહારાજઓ રાજ્ય મપત્તિઓને તૃણસમાન માની વૈરાગ્યરમમાં જ કેવલ લુપ્થ થયાછે. આ ઉપરથી અહીં એટલો સાત લેવાનોછેકે દુ.શીલરૂપી દુરાચારસમાન આ દુનીયામાં અન્ય કોઈપણુ વૈરી નથી. મ્હોટામાં મ્હોટો આ વૈરી દહેલોછે. કારણકે જન્માતરમા પણ આ વૈરી વૈર છોડતોનથી તો આવા ઉભયલોકનાં દારૂણદુ.ખોને ઉપશમન કરનાર માત્ર આ અપૂર્વચરિત્રનું જ્ઞાન વિલસી રહ્યું છે. અહો? આવા

પ્રસાદીકૃત પ્રથોના ઉત્પાદક મહાત્માઓની કેટલી ઉદાગતા !! કેટલી દયાલુતા ! કેટલી વિજ્ઞાનતા !! અને કેટલી ઉપશાંતિ ! પ્રાચીનકાળમા જે સત્પુરુષો પોતાની હયાતીમાં જાનહીપડ્યાગ લોકોના મોહતિમિરને દૂર કરી અગમ્યવસ્તુનું ભાન કરાવતાહતા એટલુજનહી, પરંતુ હાલમાપણુ અલૌકિકરસમય એવીકથાસરિતના પ્રવાહવડે જાનાકુગઓની પુષ્ટિ કરતા તેઓ તેવાને તેવાજ પોતાની વિઘમાનતા ભોગવી રહ્યાછે અહો ! આવા સત્પુરુષોનુ જીવન એજ જીવનગણાય પોતાના અસ્તિત્વમા લોકોપકારની જેમણે સીમા ગમ્પીનથી. તેમજ વર્તમાનમાપણુ જેમના ઉપકારની ગીમા ટાકી શકાતીનથી સંજ્ઞનો ? આવા જાતીમદાત્માઓ મદાનેમાટે અપૂર્વ પરોપકાર કરીરહ્યાછે જેમણે પોતાના શરીરઉપર મમત્વભાવ ગમ્પ્યોનથી માત્ર પગેપદ્મતિનેજ મુખ્યસ્થાને ગણેલી છે, એવા સંજ્ઞન પુરુષો બહુ વિરલા હોય છે જેમકે—

વિદ્વાંસઃ કતિ યોગિનઃ કતિ ગુણવૈદગ્ધ્યમાજઃ કતિ,
મૌઢા મત્તકરીન્દ્રકુમ્ભદલને વીરાઃ પ્રસિદ્ધાઃ કતિ ।

સ્વાચારાઃ કતિ સુન્દરાઃ કતિ કતિ પ્રાજ્યપ્રતિષ્ઠાવરાઃ,
કિન્ત્વેકોવિરલઃ પરોપકરણે યસ્યાઽસ્તિ શક્તિઃસદા॥૧॥

અર્થ—આ દુનીયામા પરોપકારનેમાટે કેટલાકવિદ્વાન્ પુરુષો પોતાની શક્તિમુજબ ઉપદેશ આપતા પોતાને કૃતાર્થ માનેછે તેમજ કેટલાક યોગીમહાત્માઓ યોગમાર્ગનુ અવલમ્બનઆપી આહારવિહારાદિક ક્રિયાઓને ટકાવીરહ્યાછે, કેટલાક મહાશયો પોતાના દયાદક્ષિણ્યાદિક સદ્ગુણોવડે લોકોમા મૌઢત્વ ઔજસ્ય વિસ્તારી રહ્યાછે કેટલાક વીરપુરુષો મદોન્મત્ત ગજેન્દ્રોના કુંભચક્રોને વિદારવામા પ્રયત્ન શક્તિમાન્ હોયછે, વળી કેટલાક મહાત્માઓ તપશ્ચર્યાદિક પોતાના સદાચારોમાં પ્રસિદ્ધિ મેળવીને લોકોમા મદાચારની નમ્રતી ફેલાવેછે. કેટલાક મૌમ્યભાવમા રહ્યાછતા દુર્જનોના દુર્ભાવને હાલવામા એક દષ્ટાતતરીકે લેખાયછે વળી કેટલાક સંજ્ઞનો ઉત્તમપ્રકારની પ્રતિજ્ઞા

મેળવીને નીતિમાર્ગનો પ્રસાર કરે છે. એમ ભિન્નભિન્ન પ્રકારના ઉપકારો હોઈ શકે છે, પરંતુ હમેશા પરોપકાર કરવામાં જેમની શક્તિહોય તેવા જ્ઞાની પુરુષ તો આ દુનીયામાં કોઈક વિરલા હોય છે કે જેમના અગ્રાધિત વચનામૃતનું પાન કરી ત્રણેકાલમાં ભવ્યપ્રાણીઓની આબાદી અક્ષવપણે દીપીરહે છે. આવા પરોપકારી આચાર્યો આ દુનીયામાં અમરજ ગણાય છે. અહો ! લોકોપકારી અને નિ સ્વાર્થવૃત્તિવાળા સત્પુરુષોનો આવો સ્વભાવજ હોયછેકે—

મૂલે મુજક્ષૈઃ શિરવે વિહક્ષૈઃ, શાસ્ત્રા પ્લવક્ષૈઃ કુસુમાનિ મૃક્ષૈઃ ।

આશ્ચર્યમેતત્ત્વલુ ચન્દનસ્ય, પરોપકારાય સતાં વિમૂતય ॥૧॥

અર્થ—અહો ! ચંદનવૃક્ષની સ્થિતિજેતા કોઈપણ માનવના હૃદયમાં આશ્ચર્ય થયાવિના રહેતેમ નથી કારણકે જેના મૂળભાગમાં ઠંડનેલીધે ભુજગો વીટાઈવળેલા હોય છે. તેમજ ઉપરના ભાગમાં ખક્ષીઓના મમુદાય કાલાહલ કરી મૂકે છે શાખાઓમાં વાનરાઓને વિશ્રાંતિ મળે છે અને ગુન્નરવ કરતા બ્રમરાઓના ટોળા જેના કુસુમોનો આસ્વાદલક્ષ્ય મતોષ માને છે એટલુજ નહીં પરંતુ એના કાષ્ઠનો ફટલો સદુપયોગ થાય છે તે ભાગ્યેજ કાષ્ઠને અવિદિત હશે? બૃદ્ધ સંજ્ઞનોની સપદાઓ હમેશા પરોપકારને માટેજ નિર્માયેલી હોય છે એ નિર્વિવાદ છે “વળી આવા જનોપકારી મહાન્માઓ તો ત્રણેકાલમાં વદનીય છે—” જેમકે—

દાનાય લક્ષ્મીઃ સુકૃતાય વિદ્યા, ચિન્તા પરબ્રહ્મવિનિશ્ચયાય ।

પરોપકારાય વ્રત્તાંસિ યસ્ય, વન્ધસ્ત્રિલોકીતિલકઃસ એવ ॥૧॥

અર્થ—જે પુરુષની લક્ષ્મી હમેશા દાનને માટે કલ્પાયેલી હોય, તેમજ સદ્વિદ્યાનો અભ્યાસ સુકૃતને માટે હોય પણ વાત્સલ્યવાદને માટે ન હોય, વળી પરબ્રહ્મ એટલે આત્મતત્ત્વના નિશ્ચયમાજ જેની પ્રતિભાનો સદુપયોગ થતોહોય અને જેનો વાગ્વિલાસ પરોપકારને માટેજ હમેશા વર્તતોહોય તે પુરુષજ ત્રણેકોકમાં તિલકસમાન ગણાય છે અને વદનીય

પણ તેજ મહાત્મા સજ્જાત છે. જેમની અધિચક્ષુ વાળીવડે ભવ્યપ્રાણીઓ
 ફરત મંચાવના તાનુ દુ.ખોને તરીન્નપણે. એવા નિષ્કામ માર્ગમાં
 વર્તનાર મહાત્માઓનું અનુકંથ્ય કરવા કોઈ મહાત્મા કદીબદ્ધ થાય
 તેને અગ્નિને સજ્જાત નથી. કારણકે જ્ઞાનશક્તિને અનુમાદે પોતાના
 ઉદ્ધવાને જલદેરમાં પકડવા જેથી તે વિચારે દોષમા ઉત્તરેતર મહાત્મ
 ઉપદ્રવ રહ પડે છે. માટે મન્નનોએ ઉપદ્રવ કરવાની ક્ષતિને કોઈપણ
 સમયે વિચારવી જોઈતી નથી. “ જેમકે—

રત્નાકરઃ કિં કુલ્તે સ્વરત્ન-વિન્ધ્યાચલઃ કિં કરિભિઃ કરોતિ।
 શ્રીચ્છંદશ્ચંદૈર્મલ્યાચલઃ કિં, પરોપકારાય સતાં વિભૂતયઃ॥૧॥
 પિવન્તિ નદ્યઃ સ્વયમેવ નામ્ભઃ, સ્વયં ન શ્વાદન્તિ ફલાનિ વૃક્ષાઃ।
 પયોમુચામ્ભઃ ક્વચિદસ્તિ પાસ્યં, પરોપકારાય સતાં વિભૂતય ॥૨॥

અર્થ—આ જગતની અદ્ભુત અને રત્નોનો આધાર સમુદ્ર ગણાય
 છે, છતાં તે પોતાના રત્નોનો પોતે કોઈ પણ ઉપભોગ કરતો નથી.
 માત્ર પોતાની સમૃદ્ધિવડે અન્યજનોને સતુષ્ટ રહે છે તેમજ વિંધ્યા-
 ચલમા અનેકપ્રકારના અમલ્ય હરતીઓ રહેલા છે તેમા પોતાનો કોઈપણ
 સ્વાર્થ તેને રહેલો નથી. અને શ્રીજંડ્યદનના કાષ્ઠોવડે મહાપાચકને
 કોઈપણ સ્વાર્થ નથી માત્ર પચેપકારને માટેજ તેઓ રહેલા છે વળી
 શ્વાદિષ્ટ જલપ્રવાહને વહન કરતી નદીઓ પોતે કોઈપણ સમયે તેનું
 પાનકરતીનથી, તેમજ છેદનમેદન અને આતપાદિકદુ.ખોને મહનકરતા વૃક્ષો
 શ્વાદિષ્ટએવા દુ.ખોનો પોતે શ્વાદ લેતાનથી તેમજ પરોપકારમારમિક એવો
 મેઘગનન અનર્ગલ જળ વરમાવે છે, છતાં કોઈ પણ સમયે પોતે તેનું
 પાન કરતો નથી, માત્ર આ એક તેમના પચેપકારનીજ નિશાની છે.
 મન્નનો! આવા અજ્ઞાત મગ્ધા પ્રાણીઓ પણ કેવો ઉપકાર કરી
 રવા છે? તો હનમ માનવક્ષય તેમજ જ્ઞાનશક્તિ પામીને તે માર્ગને
 આપણે કેમ ભૂલવો જોઈએ! વળી જેમની કૃતિરૂપ નૌકાનો આશ્રય
 લઈ ભવ્યપ્રાણીઓ અસારમમુદને ગોળ્પદસમાન તરી જાય છે એવા પૂર્વા-

ચાર્યોનું જીવનવૃત્તાત આદર્શભૂત ગણાય છે હવે આ સૃષ્ટિનો સર્વ ક્રમ શાસ્ત્રસિદ્ધાન્ત ઉપર રહેલો છે જેમના ઉત્પાદક આપણા પૂર્વાચાર્યો મહા જ્ઞાનધારક હતા અને હાલમા પણ પોતાની કૃતિદ્વારા તેઓ અમરજી ગણાય છે વળી તે શાસ્ત્રસિદ્ધાન્ત કે સૂત્રચરિત્ર વિગેરે ઘણા અથો પ્રાકૃત (માગધી) ભાષામા રચાયેલા છે. જેથી જ બૃહદ્વીપ ભરતક્ષેત્ર ડિંવા આર્યા-વર્ત એવા નામથી જૈન તથા બૌદ્ધોના ગિદ્ધાતોમા પ્રતિપાદન કરેલા, તેમજ સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ થયેલા આ ભારતવર્ષની પ્રાચીન ભાષાઓમા પ્રાકૃત ભાષાપણુ એક હયાતી ધરાવે છે. એ વાત પ્રમાણુસિદ્ધ છે અને તે હકીકત ઇતિહાસશાસ્ત્રમા કુશલ એવા સર્વ શુદ્ધિમાન પુરૂષોને જાણુવાબહાર નથી. જો કે મંસ્કૃત, પ્રાકૃત, પાલી અને પૈશાચી વિગેરે ઘણી ભાષાઓમા લખાયેલા પ્રાચીનઅર્વાચીન અનેક પ્રકારના સાહિત્ય અથો ઉપજબ્ધ થાય છે. તેમા અતિશય પ્રાચીન ડિંવા પ્રાચીનતમ કંઈ ભાષા સમજવી ! એનો નિર્ણય કરવો બહુજ અશક્ય છે ડિંવા તેમા અનેક પ્રકારના મતભેદ રહેલા છે. કેટલાક મંસ્કૃતને પ્રાચીનતમ માને છે તો કેટલાક પ્રાકૃતને અને કેટલાક તો પાલીભાષાને એમ મતભેદ રહેલા છે વળી પિટક અથના નામથી પ્રસિદ્ધ એવા ‘મજ્ઞિમનિકાય’ આદિક બૌદ્ધોનાં મળ ધર્મશાસ્ત્ર તેમજ તેમના અંગભૂત સૌગતોએ રચેલા અખ્યાન ધ ધીજ વ્યાકરણુ ન્યાયઆદિક વિવિધ પ્રકારના અથોનુ ‘પાલી’ ભાષાના નામથી પ્રસિદ્ધ પાણુ છે. તેમજ પ્રાચીન વ્યવહારપણુ પાલીભાષાનો ચાલ્યો આવ્યો છે. છતાંપણુ જો પ્રાકૃત ભાષાની સાથે તેનો મુકાબલો કરવા ધારીએ છીએ તો માગધી, સૌર-સેની અને પૈશાચી વિગેરે ભાષાઓની માફક પાલીભાષામા પણ કંઈ વાસ્તવિક ભેદ જોવામા આવતો નથી વસ્તુતઃ દેશ, કાલ અને વક્તા આદિક સામગ્રીના ભેદને લીધે કંઈક ભેદ જોવામાં આવે છે માગધી શાર-સેની આદિકની અપેક્ષાએ પ્રાકૃતભાષા જેમ નામાતર ધારણુ કરે છે તેમ પાલીભાષા પણુ નામ માત્રથી લિખપણુ વહન કરે છે. ધારણુકે શ્રીમાન મહાવીરસ્વામી અને શુદ્ધદેવનો સમાન દેશકાલમા પ્રાદુર્ભાવ થયેલો છે. તો તેમની ભાષામા સર્વથા ભેદ શલવતો નથી વળી જો ભેદ માનીએ

તે તેમાં કેટલું જ પ્રમાણ નથી તેમજ જોનેના ધાર્મિક ગથોની લાખા
 પણ એકમરણી મળતી આવે છે. તે તેમના અધી ઉપરથી પ્રત્યક્ષ ચક્ર
 આવે છે. વળી અમરુત પ્રાપ્ત અને પાલીઆયામા પ્રાપ્તિન પડિતોએ
 રમે । વિવિધ પ્રકારના વિષોની ભરપૂર પત્ર આદિત્યકંદા ઉપલબ્ધ
 આવે છે. તેમજ આપ્રત્યક્ષમા પણ પ્રાપ્ત મર્મમતાનુયાયી અને મર્મ દેહ
 ગમીપોતા વિદ્વાનો ગેહાય પુ પ્રમાણમા મરુત ભાયાનુ આદિત્ય પ્રગટ
 છે જે તેમજ પાલીઆયામા આદિત્ય પણ સિદ્ધક્રીષ્ણ તથા ક્ષત્રેશમા
 મેદનાર । પ્રમાણમાની વિદ્વાનો નગીન ગીતે નહેરમા ને છે. જેથી
 પેનાની ભાગનુ હવન તેમજ મરીગીતે મજાનુદરી ગવાઈ પુત્રહાસમાં
 કેટલું પ્રાપ્ત (માનવી) આપાનુજ દુર્ગાન આવી પડયું જે વળી જે આપાનું
 પ્રાપ્ત પ્રથમ મુખપ્રદર્શનાનુયાયી એવા અમરુત દેવવાળી પડિતોએ
 વિવિધ પ્રકારે એટલું જાણ અપાવન દુરુદતુ છે જેની આઆદી મર્મપરિ
 ગણનાની હતી તેમજ જૈન વિદ્વાનોએ ઉત્તમેતર તેટલા અધિક પ્રમા-
 નુમા તેમજ સ્ત્રીકાર યોગનો છે જે પ્રાપ્તભાષા જૈનોનીજ ખામ પોતાની
 આસા લેખાતી હતી એમ સર્વજ્ઞ મુનિદિ હતી તેમ છતાં લાક્ષમા જૈન
 પડિતો પણ અન્ય ભાષામા આદિત્ય ગ્યવાનો પ્રયાસ યથાશક્તિ કરી
 રવાઈ અને પેનાની ભાષા નરક શીલકુચ કદા આપના નથી. એ
 કાંઈને લીધેજ દેવે પ્રાપ્ત ભાયાનુ આદિત્ય નવીન ચતુ અટકી પડયું
 છે. અને પ્રાચીનઆદિત્ય પશુ ત્રિવર્તે દિવમે લીચુદ્દશમા આવતુ જાય છે.
 જેથી આ શીલકી પ્રાપ્તભાષા અનિદીન અવસ્થાને આવીન ચક્રપડી છે.
 અર્દનભગવતની વાલીના ઉપાસક ચક્રને આપયુને આ જોહુ શર્માવા
 જેવનથી. વળી આ ભાષાઓમા કેટલાક પ્રથમ ગ્યાપેલી હશે તેનો
 નિર્ણય હંતા થયો વિષય જ માઈ જાય જેથી અહી તેની ઉપેક્ષા કરવી
 અનુચિત ગણાને નહીં, એમ છતાં પણ મામાન્ય રીતે કહીએ તો પ્રાપ્ત
 ભાયાનુ અસ્તિત્વ અટકી હજાર વર્ષથી જોહુ નથી. એમા કોઈ પ્રકારે
 પડિતોનો મતભેદ છે નહીં એ નિર્વિવાદ છે, એટલુજ નહીં પણ આ
 પ્રાપ્ત ભાષામાં જે અર્થ વડે તીર્થકરોએ અને શુદ્ધ વડે ગણધરોએ
 લાક્ષમા એલી છે—નવધા—

“ આચારાઙ્ગં મૃત્કૃતં, સ્થાનાઙ્ગં સમવાયયુક્ ।
 પશ્ચયં ભગવત્યઙ્ગં, જ્ઞાતધર્મકથાપિચ ॥ ૧ ॥
 ઉપાસકાન્તકૃદનુ-ત્તરોપપાતિકાત્ દશાઃ ।
 પ્રશ્નવ્યાકરણં ચૈવ, વિપાકશ્રુતમેવ ચ ॥ ૨ ॥
 इत्येकादशसोपाङ्गा-न्यङ्गानि द्वादशः पुनः ।
 दृष्टिवादोद्वादशाङ्गी, स्याद्रणिपिटकाह्वया ॥ ३ ॥

અર્થ—આચારાંગ, સૂત્રકૃત, સ્થાનાંગ, સમવાયાગ, ભગવતી, જ્ઞાતા-
 મૃત, ઉપાસક, અન્તકૃત, અનુત્તરવાઈક, પ્રશ્નવ્યાકરણ અને વિપાકસૂત્ર
 એ અગીયાર અંગસહિત બારમું દૃષ્ટિવાદઅંગ એમ સર્વ મળી ગણિપિટક
 નામની દ્વાદશાંગી કહેવામાં આવી છે આ બારે સિદ્ધાન્ત પ્રથેમાં પ્રથમના
 અગીયાર અંગ પ્રાકૃતભાષામાં રચેલા છે. કારણકે બાલ, સ્ત્રી અને મૂઢા-
 દિક અલ્પબુદ્ધિવાળા પ્રાણીઓનો અધિકાર પ્રાકૃતમાં જ રહેલો છે, અને
 બારમો દૃષ્ટિવાદ ત્રય સંસ્કૃત ભાષામાં રચેલો છે કારણ કે અતિશય
 વ્યુત્પન્ન બુદ્ધિવાળા અધિકારી પુરુષોની અપેક્ષાએ તેની ગ્યના કરવામાં
 આવી છે. આ પ્રમાણે રચેલાં અંગ સૂત્રાદિકના પર્યાયવાચક સિદ્ધાન્તોમાં
 સૂત્રણુ પ્રયોજનના પ્રતિપાદન પ્રકરણમાં કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રીમાન્ હેમ-
 ચંદ્રાચાર્ય પ્રમુખ અથવા તેમનાથી પણ પ્રાચીન પ્રાસવર્યોએ—

“ बालस्त्रीमूढमूर्खाणां, नृणां चारित्रकांक्षिणाम् ।

अनुग्रहार्थं तत्त्वज्ञैः, सिद्धान्तः प्राकृतः कृतः ॥ ૧ ॥

અર્થ—ચારિત્ર[મુક્તિ]ની આકાંક્ષાવાળા બાલ, સ્ત્રી, મૂઢ અને
 મૂર્ખ એવા મનુષ્યોના અનુગ્રહને માટે તત્ત્વજ્ઞ પુરુષોએ પ્રાકૃત ભાષામાં
 સિદ્ધાન્ત રચેલાં છે. વિગેરે બહુ પ્રકારના ઉલ્લેખવડે વાર વાર તે તે પ્રથેમાં
 જ્ઞેન સિદ્ધાન્તોનો પ્રાકૃત ભાષામાં જ નિરૂપણ કરાયેલો અસાધારણ ઉપકાર
 સર્વ જનોને કરેલો છે. જ્ઞેનેતર એવા દહી, ભામહ, વરશ્ચિ અને
 વાકપતિ વિગેરે કેટલાક પ્રાચીન પ્રસિદ્ધ પડિતોએ પણ રચેલા મૃ-

ચ્છટ્ટિક, ગહિયહ અને પ્રાકૃત મજરી આદિક નાટક ગ્રંથોમા પણ તેના પ્રકારના અનધિકારી પાત્રાદિકની પ્રાકૃત ભાષામા વચન રચના હોય છે. અને તેવી પદ્ધતિમાજ તેમની પ્રવૃત્તિ હોયછે વળી નાટકાદિક ગ્રંથોમા ઓઝો અને વિદ્વપક પ્રમુખ કેટલાક પાત્રોની પ્રાકૃત ભાષા હોયછે, પરંતુ તે ભાષા શ્રીમાન હેમચન્દ્ર, ચંડ અને વરશ્ચિ પ્રમુખ પડિતોએ ગ્યેલા પ્રાકૃત વ્યાકરણના નિયમોનેપ્રાયે અનુસરતી નથી, અર્થાત્ વ્યાકરણના નિયમોથી બહિર્મુખછે. તેમજ પ્રાકૃત ભાષાથી વિરુદ્ધ અને શૌરસેની, માગધી, પેશાચી તથા પાલીઆદિક ભાષાઓથી વિગિત્ર પ્રકારના પ્રયોગો તેમા રહેલા હોય છે જેથી તે નાટકાદિકની ભાષા પ્રાકૃત ભાષાથી વિલક્ષણ દેખાય છે. પરંતુ સૂક્ષ્મ દષ્ટિએ વિચાર કરીએ તો તેઓમા કંઈપણ પૃથક્પણુ લાગતુ નથી કારણકે દેશ કાલાદિકના પરિવર્તનને લીધે દરેક પદાર્થોમા ન્યૂનાધિક ફેરફાર થાય છે, પણ મૂળ સ્વરૂપને તેઓ છોડતા નથી તેવીજ રીતે કાંઈપણ કારણની અપેક્ષાએ મર્વ ભાષાઓમા પણ થોડો ઘણો ફેરફાર થયા કરે છે તો તેવા વિભેદને લીધે તેઓ સંજ્ઞાતરને પ્રાપ્ત થતી નથી. દેશ વિભેદને લઈને ભિન્ન ભિન્ન નામાતરને પ્રાપ્ત થયેલી પ્રાકૃતાદિક ભાષાઓ વસ્તુતઃ સમાનજ ગણાય છે વળી હેમચન્દ્રાચાર્યકરતા પ્રાચીન જૈન તથા જૈનેતર ઘણા પડિતોએ પ્રાકૃત ભાષામા નાટક, ચરિત્ર, સ્તોત્ર અને સાહિત્ય વિગેરેના ઘણા ગ્રંથો રચેલા છે. તેમા દરેક સ્થલે વિવિધ પ્રકારના પ્રયોગો જોવામા આવે છે તે પણ “શેવં પ્રાકૃતવત્” શેવં શૌરસેનીવત્” “વ્યત્યયશ્ચ” ઇત્યાદિક નિયમોને લીધે તેઓમા કેટલોક પરસ્પર ભેદ જોવામા આવે છે. વિગેરે ચર્ચનીય વિષય અહીં નહીં લખાવતા હવે અન્ય તરફ દષ્ટિ કરીએ છીએ. જે સમયે પ્રાકૃત ભાષામા સિદ્ધાતાન્તિક ગ્રંથો રચાયા હશે તે સમયે આબાલગોપાલસુધીના સર્વ લોકોમા આ ભાષાનો જ અનન્ય પ્રચાર હોવો જોઈએ, એમા કોઈ પ્રકારનો સંદેહ માનવા જેવુંનથી. અન્યથા તે ભાષાનો તેવો જો પ્રચાર ન હોય તો પૂર્વોક્ત

સિદ્ધાંતાદિક ત્રયોથી જનસમાજને જોઈએ તેટલો ઉપકાર થઈ શકે નહીં. અને આચાર્યોએતો લોકોપકારને માટે સરલતાથી સામાન્યપણે સર્વ લોકો સમજી શકે તેવા હેતુથી તે ભાષાની પ્રવૃત્તિ કરી હતી. હવે જો તે ભાષા લોકમા પ્રચલિત નહોતી તો આચાર્યોનો મૂળ હેતુ સિદ્ધ થાય નહીં આપણે આ ભાષાને દેશભાષા માનવી ઉચિત છે વળી મગધદેશમા ઉત્પન્ન થયેલી, કિંવા તે દેશનો મંથન ધગવતી હતી તેથી તે ભાષા માગધી કહેવામા આવી. આ કારણને લીધેજ તેનું નામાતર થયું વસ્તુત તે પ્રાકૃત ભાષાજ છે. જેમકે મગધ દેશમા વ્યવહાર કરવાની તે માગધી બોલવામા આવી તેમ શૌરસેની વિગેરેના વિભેદો પણ તતતત દેશ પરત્વે સમજવા આ પ્રમાણે જે કલ્પના કરવામા આવી છે તે માત્ર વાક્યાતુર્યની રચના સમજવી નહીં કારણકે હાલમાં પણ આ-લક્ષ્યાપાનુ માત્રાજ્ય હોવા છતાં પણ અમેરિકા જેવા સુપ્રસિદ્ધ દેશોમા જેમ તે ભાષાનો વ્યવહાર થાય છે પરંતુ તે તે દેશોના મગધને લઈને નામાતર તરીકે તે ભાષાનો વ્યવહાર કરવામા આવે છે તેમજ તે મગધ દેશની અંદર લોકપ્રસિદ્ધ અને મહા વૈભવશાળી ઐશ્વરીક રાજ નથા અગોકાદિક અનેક મહારાજાઓનાયગ્રિતો થયેલા છે. તેમજ સુપ્રસિદ્ધ પાટલીપુત્ર (પટણા) ગજગૃહી વિગેરે અનેક રાજધાનીઓ રહેલી છે વળી જે દેશને જગદુદ્ધાગક શ્રીમાન્ ચરમ તીર્થકર મહાવીર ભગવાન્ તથા બુદ્ધભગવાન્ અને મ ખલીપુત્રાદિક મહોટા ધર્મ પ્રવર્તકો પોતાના જન્મ વડે પવિત્ર કરી ગયા છે, એવા તે મગધ દેશનું અનિગૌરવપણ ગણવામા આવેલું છે. તેથી આ પ્રાકૃત ભાષા પણ ભારતવર્ષના સર્વ દેશોમા જનભાષા તરીકે પ્રચલિત થયેલી છે એમ અનુમાન કરવામા કોઈપણ પ્રકારનો કિચિત્ માત્ર પણ બાધ આવતો નથી. ઉલટો આપણને હસ્તાવલ્યનદાયક એક મવાદ ઉપસ્થિત થાય છે કે હાલમા પણ આ ભારતવર્ષમા જનભાષા રૂપે આલની નાગરી, ગૌર્જરી આદિક પ્રાયે સમસ્ત આ દેશભાષાઓનું વ્યાકરણાદિકથી પ્રાંતપાદન કરેલું પ્રાથમિક સ્વરૂપ પ્રાકૃત ભાષાને જ

‘દેવા દર્શી નરા નારી, શવરાધાડપિ નાવરીમ ।
નિર્વંશોડપિ દિ નેરવીં, મેનિરે ભગવદ્દિગ્મ ॥૧॥

૧—જાવાન નીરવેને જ્યાં મમયમનના બેચી શુદ્ધ
નારાની નાવરીએ ઉપદેશ આપે, ત્યાં દેવતાઓ દેવપ્રાણીને, મનુષ્યો
માનવપ્રાણીને, મનુષ્યો દેવો પાતુ નાવરી વાસને અને નિર્વંશો પાતુ
પ્રાણાની વાપમા નારી રીતે મમય જાય છે. એનું કારણ માત્ર
અનમનનો અજ્ઞાન અતિનાય છે. એ એમ ન જાય તો એક માથે
અને બિન અતિના પ્રાણીઓનો ઉપદેશ દેવો જાણ અમય છે આ
અમનનો અર્થની આરે વિગત આપે છે. કારણકે અનાદિ મમાના
અમદવે ઉત્પન્ન થતા નીરવેને અનાદિ મમાય છે, તેમજ તેમણે

ઉપદેશદ્વારાએ ઉચ્ચારેલી પ્રાકૃત વાણીપણુ અનાદિ ગણાય. જો તેની ઉત્પત્તિ માનીએ તો વિરોધ આવી પડે માટે સંસ્કૃત જન્ય પ્રાકૃતનો સ્વીકાર કરીએ તો તેનામાં અવશ્ય સાહિત્ય દોષ આવે છે, અને પ્રાકૃત ભાષાનો વસ્તુતઃ અનાદિ છે એ વિરોધને દૂર કરવા માટે મૂળરૂપ માગધી ભાષા ગણવામા આવી છે વળી તેસમયના જૈન મતાનુયાયી તેમજ જૈનેતર મહાનુ વિદ્વાનોએ પોતપોતાના મતાગ્રહને દૂર કરી પરસ્પર હરીદ્રાઈમા આવીને આ ભાષાનો સાહિત્યભંડાર બહુજ વિશાલ કર્યો હતો અને એટલો બધો વિસ્તારમા વધી પડ્યો હતો કે અનેક અનાર્થ દુષ્ટ રાગઓ જેના અપહારને માટે વિવિધ પ્રકારના ઉપદ્રવો કરી ચૂક્યા અને હાલમા પણ કર્તા હશે તેમજ દુર્દેવાદિકના સયોગને લીધે પ્રતિદિવસ પ્રાપ્ત થતી નાના પ્રકારની આપત્તિઓવડે બહુજ ક્ષીણ દશામા આવી પડ્યો છે છતાં પણ જે જ્ઞાન ભંડાર વર્તમાન સમયમા નાના પ્રકારના વિષયોને પ્રતિપાદન કરવામા અદ્વિતીય, વિચક્ષણ પુરુષોના ચિત્તને ચમત્કાર કરવામા મુખ્ય ગણાતા અન્ય ભાષાના સાહિત્યથી અધિક પ્રકાશ આપતા અને સાહિત્ય સસ્થાઓમા અલૌકિક પ્રકાશ આપતા તેમજ ઉત્તમેત્તર ભવિષ્યમાં રહેનારા પ્રાકૃત ભાષાના ગ્રંથરત્નોને સમર્પણ કરે છે તેજ સાહિત્ય ભાગ્યગારના ઉત્તમ ગ્રંથરત્નો પૈકીનું આપણુ એક સુરસુદરીચરિત્ર રતનનું ભાષાતર વાચકવર્ગોની સમક્ષ મૂકવામા આવે છે હવે આ મૂળ ગ્રંથના નિર્માતા સાધુ શિરોમણી શ્રીમાન ધનેશ્વર મુનિ હતા એ પ્રમાણે પોતે ગ્રંથકર્તાએ દરેક પરિચ્છેદના છેવટના ભાગમા એક ગાથા લખીને જણાવ્યું છે કે,

“સાહુવળેસરવિરઙ્ગ—સુવોહગાહાસમૂહરસ્માણ ।

રાગગિદોસવિસહર—પસમણજલમંતમૂયાણ ॥૧॥

અર્થ—શ્રીમાન ધનેશ્વરમુનિએ રચેલી મુખોધ એવી ગાથાઓના સમૂહવડે રમણીય અને ગગરૂપી અગ્નિ તથા દ્વંપરૂપી વિષધરને શાત

કરવામા જળ અને મંત્રસમાન આ મુરસુંદરી ક્યા છે. ” આ ઉપરથી કર્તાનો નિશ્ચય થયો. પરંતુ લિંગલિંગ ગચ્છોને આશ્રિતે ધનેશ્વર નામના બહુ અથડારો અમરણગોચર થાયછે. જે પંડીના પ્રથમ તો શત્રુજય માહાત્મ્યના કર્તા ધનેશ્વરમુનિ થઈ ગયા. તેમણે સૌરાષ્ટ્રદેશમા આવેલી વલ્લભીપુર (વલા)ની રાજધાની ઉપર વિગજતા શિલાદિત્ય રાજાને માટે આ અથ બનાવ્યોહતો, માટે શિલાદિત્યની વિદ્યમાનતાનો સમય એજ એમનો સત્તાદશ સમજવો વળી શિલાદિત્યનો મમય વલભીપુરના ભગતી નજીકમા હતો, કાળુ કે રાજ્ય સમયના અતરમાજ વલભીપુર ભાગેલુછે. હવે વલભીપુરનો નાશ ક્યારે થયો, તેનો નિર્ણય ચોક્કસ કહી શકતો નથી. કાળુ કે પ્રાચીન અને આધુનિક વિદ્વાનોના હાલમા પણ સુબધી અનેટ પ્રકારના ગતબેદ રહેલાછે જેથી તેનો નિર્ણય અઘાપિ વિવાદગ્રસ્ત રહેલોછે વળી તે બળધમા શ્રીમાન્ રાજગેખર મરિ લખે છે કે -

વિક્રમાદિત્યભૂપાલાત્, પञ्चर्षित्रिकवत्सरे ।

जातोऽयं वलभीभङ्गो-ज्ञानिनः प्रथमं ययुः ॥ ૧ ॥

અર્થ—વિક્રમ સવત્ ૩૭૫ની શાલમા આ વલભીપુરનો ભગ થયો એમ જ્ઞાનિપુરુષો જાણેછે ” વળી એ હિલેખને અનુસરીને તપા-ગચ્છની પટ્ટાવલીમા ન્યાયાભોનિધિ શ્રીમદ્વિજ્યાનંદસૂરીશ્વરે પણ વીર-નિર્વાણથી (૮૪૫) અને વિક્રમ સવત્થી (૩૭૫)નો સમય બતાવ્યોછે. તેમજ અન્યઆચાર્યોએ (૪૭૭) ફેટલાક પડિતોએ એથી પણ અન્ય સમય કહેલો છે એમ અનેક પ્રકારની કલ્પનાઓ હોવાથી તેનો નિર્ણય ચોક્કસ નથી પરંતુ જે જે ધનેશ્વર નામના સૂરિઓ થઈ ગયા છે, તેઓમા આ શત્રુજય માહાત્મ્યના કર્તા ધનેશ્વરસૂરિ પ્રાચીન છે, એ નિર્વિવાદછે એમનાથી પ્રાચીન બીજા કોઈ એનામના અથકર્તા આજ સુધી શ્રુતિગોચર થયા નથી, તેમજ વાદમહાર્ણવ, તથા સમતિ તર્ક ઉપર તત્ત્વબોધ વિધાયિની અતિ વિખ્ત ત ન્યાયગર્ભિત ટીકાના નિર્માતા,

તર્કગણ્યાનીશાર્દૂલ (તર્કરૂપી અરણ્યોમા સિહસમાન) એવી પદ્મીને વહન કરતા અને રાજગચ્છરૂપી ગગનાગણુમા સૂર્યસમાન શ્રીમદ્ અભયદેવસૂરિના શિષ્ય અને વિક્રમ સવત્ ૧૨૪૬માં કાવ્યપ્રવરણના મંકેત કર્તા શ્રી માણિક્યસૂરિના આત્મા પદ્મગુરુ એક ધનેશ્વરસૂરિ થયા જેમનો સત્તાસમય વિક્રમ સવત્ ૧૧૦૦ અગીયારસોમા હતો. શ્રી મુંજરાનએ એમને પોતાના ગુરુ તરીકે અગીકાર કર્યા હતા અને એમનું સન્માન પણ તે મારી રીતે કરતો હતો એ પ્રમાણે શ્રીમાણિક્ય સૂરિકૃત પ્રશસ્તિના ઉદ્દેશમા અષ્ટ રીતે જણાવેલું છે. વળી ખીજા ધનેશ્વરસૂરિ વિશાલવળ ગચ્છમા થયા છે એમનો સત્તાસમય વિક્રમ સવત્ ૧૨૦૦ મા હતો વળી શ્રી જીનવલ્લભસૂરિએ સૂક્ષ્માર્થ વિચારસારના અપર પર્યાયવાચક સાર્વજનિકનામનોએક ગોધનાયક ગ્રંથ રચેલો છે. તેનીઉપર ચારહજાર શ્લોકમા એક ટીકા રચેલીછે તેનો નિર્માણસમય એમણે પોને ત્યાં (૧૧૭૧) વિક્રમ મવત્મા કહેલોછે તેમજ પ્રદ્યુમ્નસૂરિના શિષ્ય શ્રીચંદ્રપ્રભસૂરિ હતા, તેમનાશિષ્ય, ચંદ્રગચ્છના અધિપતિ ધનેશ્વરસૂરિ ખીજા હતા જેમના વીરભદ્ર, દેવસૂરિ, દેવભદ્રવાચક અને દેવેન્દ્રસૂરિ એમ ચાર શિષ્યોહતા એ પ્રમાણે શ્રીમાલચંદ્ર કવિએ રચેલી ઉપદેશકદલી વૃત્તિની પ્રશન્તિમા ઉપલબ્ધ થાયછે આ ધનેશ્વરસૂરિનો વિદ્યમાન સમય વિક્રમ [૧૨૦૦] શતાબ્દીના અંતમાં માલુમ પડે છે. અથવા તેમનોના પ્રારભમા તેઓ વિદ્યમાન હોય એમ નિશ્ચય કરી શકાયછે શ્રીમાલચંદ્ર કવિ, ઉપદેશકદલીના રચનાર શ્રી આસહદ્રવિના શિષ્યહતા અને આસહદ્રવિ આ ધનેશ્વરસૂરિના પ્રશિષ્યના શિષ્યહતા વળી આમહદ્રવિએ વિવેકમંજરીનો નિર્માણકાળ વિક્રમ (૧૨૪૮) મા કહેલો છે તેમજ શ્રીમન્મુનિચંદ્રસૂરિએ રચેલી ગુર્વાવલીમા પણ કહ્યું છે કે—

અથ ચૈત્રપુરે વીર-પ્રતિષ્ઠાકૃત્ત્વ વનેશ્વર ।

ચન્દ્રગચ્છેઽભવત્ સૂરિ-સ્તસ્માચૈત્રગણોઽભવત્ ॥૧॥

અર્થ—શ્રીચન્દ્ર નગરમા શ્રીમદીગ્ધરમાત્માની પ્રતિદા કમલ-
નાર શીખનેપગ્ધરિ ચંદ્રગચ્છમા રૂપાદના, નેથી લોકોમાં ચંચલ
પ્રતિદરશો " ચન્દ્ર નેચ્છ ગચ્છની 'ચંદ્રગચ્છ' 'તપાગચ્છ' ઇત્યાદિ
અનારો વિરોધ કાળોને વધને પ્રગટ થયેલી છે. " એમ ગુર્વાવલીમા
પણ કહે છે—

શ્રીચન્દ્રગચ્છોઽથ વૃદ્ધવ્રણથ, તપાગણથેત્યધુના મવાચ્ય ।
ચાન્દ્રં કુલં કોટિકનામ્નિ ગચ્છે, વામ્ની ચ ગાચેતિ પુરા મસિદ્ધિઃ ૧

અર્થ—શ્રીચન્દ્ર તથા વૃદ્ધગણ અને તપાગચ્છપણ હાલમા
એક જ તે દેવા છે તેમજ કોટિકનામના ગચ્છમા ચાન્દ્રકુલપને વંદનાખા
કહેવાય છે, તે પ્રાચીન અમલની પ્રસિદ્ધિ છે ઇત્યાદિ વચનોથી ત્રીમાન્
ધનેશ્વરશ્રિનુ જે વર્ણન થયે છે તે જ આ ધનેશ્વરશ્રિ હોવા લેઈએ,
જેમના દેવભદ્રવાચક નામે ત્રિવ્ય આ ઉપદેશકથી વૃત્તિની પ્રગ-
ન્તિમા અનારો છે તે દેવભદ્રવાચકે પદાવલ્યાદિ અધોગા નિર્ણય
કેલા વિદ્યમનેરસોના સમયમા શ્રીમન્તગચ્છશ્રિને સદાચારથી શિ-
ધિ થયેલા પોતાના તપાગચ્છના ઉદારમાટે તેમના (શ્રીગચ્છશ્રિ-
શ્રિના) પુત્ર ત્રિવ્યધને સદાય આપેલી છે. એમ ગુર્વાવલીમા પણ કહે છે—

દેવભદ્રગણીન્દ્રોઽપિ, સંવિદ્યઃ સપરિચ્છદઃ ।

ગણેન્દ્રં શ્રીજગન્નન્દ્ર—મેવ મેજે ગુરું તદા ॥૧॥

અર્થ—દેવભદ્ર ગણોદ્ર પોતે સંવિદ્ય હતા, છતાં પણ ગચ્છના
ઉદાર માટે પરિવાર સદિત પોતે શ્રીમાન્ જગત્ત્રયશ્રિને જ તે
સમયે ગુરુ માનીને સેવતા હતા."

તેમજ શ્રીમાન્ ત્રીવલ્લશ્રિના સતીર્થ [ગુરુલાઈ] અને સામા-
ચારી પ્રમુખ અધોના પ્રણેતા શ્રી ચંદ્રશ્રિના ગુરુપણુ એક ધનેશ્વર
નામે શ્રિ પુગવ થયા છે. વળી તે ધનેશ્વર શ્રિના શિષ્ય શ્રી ચંદ્ર
શ્રિએ મુગમ અર્થવાણી અને સર્વ અનુદાન પ્રદર્શક સામાચારી રચેલી

છે. એમ જુદાટ ટિપ્પણીમા ઉલ્લેખ આપેલો છે. આ ધનેશ્વર સૂરિનો સત્તા સમય પણ લગભગ વિક્રમ તેરસો શતાબ્દીમા સંભવે છે. કારણ કે શ્રી ચંદ્રસૂરિએ વિક્રમ [૧૨૨૮] બારસો અઠાવીશમા પંચેાષાંગ વૃત્તિ રચેલી છે. તેમજ નાગે દ્રગચ્છમા શ્રી વાસુપૂજ્યચરિત્રનાકર્તા શ્રી વર્ધમાન સૂરિ હતા, તેમના પ્રગુરુ [ગુરુના ગુરુ] અને ચંદ્રપ્રભ ચરિત્રના પ્રણેતા દેવેન્દ્રાચાર્યના ગુરુ પણ છઠ્ઠા ધનેશ્વર સૂરિ થયાછે. “તે પોતે અંથકારજ ચંદ્રપ્રભચરિત્રની પ્રશસ્તિમા કહે છે કે—

શ્રીધનેશ્વરપદે સૂરિ-દેવેન્દ્રાચાર્ય સ્વમક્તિત. ।

પુણ્યાય ચરિતં ચક્રે, શ્રીમચ્ચન્દ્રમ્ભમ્ભોઃ ॥૧॥

અર્થ—શ્રીમદ્ ધનેશ્વરસૂરિની પાટે શ્રી દેવેન્દ્ર નામે સૂરિ થયા અને તેમણે પોતાની લક્ષિતવડે અદૃષ્ટપુણ્યનેમાટે શ્રીમદ્ચંદ્રપ્રભ પ્રભુનુ ચરિત્ર રચેલું છે ” તેમજ વાસુપૂજ્ય ચરિત્રની પ્રશસ્તિમા પણ કહ્યું છે કે;—

શ્રીમાન્ ધનેશ્વરઃ સૂરિ-રથાઽજનિ મુનિમ્ભુઃ ।

રૂપે વયસિ ચ પ્રાપ, જયપત્રં જનેપુ ય ॥૧॥

અર્થ—મુનિઓએ માનવાલાયક શ્રીમાન્ ધનેશ્વરસૂરિ શ્રીવર્ધમાન સ્વામીની પદપર પરાએ થયા હતા, જેમણે આ જગતની અંદર ૩૫ અને વયસ્સમા જયપત્ર મેળવ્યું હતું, આ ધનેશ્વરસૂરિનો પણ વિદ્યમાન સમય પૂર્વોક્ત આચાર્યનાસમાન તેરસોના સૈદ્ધામાજ હોવોજોઈએ કારણ કે દેવેન્દ્રાચાર્યે વિક્રમ (૧૨૬૪)ની શાલમા ચંદ્રપ્રભચરિત્ર રચેલું છે. વળી અહીં પડિત હીરાલાલનુ કહેવું એવું છે કે વાસુપૂજ્ય ચરિત્રના કર્તા વર્ધમાન સૂરિ વિક્રમ અગીયારસો (૧૧૦૦)મા થયા છે. પણ તે તેમનું મતવ્ય અથોગ્યછે. કારણકે અંથકર્તાએ પોતે પ્રશસ્તિમા ઉપરોક્ત (૧૩૦૦) સમય એકજોડે આપીને નિર્ણિત કરેલો છે, તે શ્લોક આગળ ઉપર દર્શાવવામા આવ્યો વર્ધમાન સૂરિએ વાસુપૂજ્ય ચરિત્ર રચેલું છે તેનો સમય વિક્રમ સ્રવત્ (૧૨૬૮)મા નિર્ણિત થયેલો છે. વળી તેજ અંથકારની પ્રશસ્તિમા કહ્યું છે કે.

“તનોડમા નિધિનિધ્યર્ક-મંત્ર્યે (૧૨૦૦) વિક્રમવત્સરે ।

આચાર્યશર્મિનં ચક્રે, વામુપૃથ્વ્યવિમોરિટમ ॥ ૧ ॥

અર્થ.-વિક્રમ વત્સર (૧૨૦૦) માં આચાર્ય શર્મા આચાર્યશર્મા આવાસુ
પુત્ર શર્મા નિર્માણ કરેલું છે માટે લીંગાચાર્ય પાંડિતનું જે મંત્રત્રય છે
તેમણે અન્ય દેવાલયોમાં અને આ આશ્રમમાં છે એ નિર્ણય આ
પ્રદર્શન ઉપરથી સ્પષ્ટ થઈ જાય છે. વળી આ પ્રસ્તુતગ્રંથ (૧૨૦૦
મુદરીમાં)નાં શરૂઆતનાં પાંડિતોથી વિના કોઈના છે.
કારણકે પૂર્વોક્ત સ્ત્રાવ્ય પાંડિતોથી જેમને ગુના અમલ થિત અનાવ-
ગમાં આવે છે. પોતાનો સમય અથવારે પોતેજ આશ્રયની સમાપ્તિ-
માં આવીને છે. “ કાસ્તાં વિક્રમ યચ્છન્મિય ગણ વાણંક્ષુન્નો-
હુયે, વિક્રમ વત્સર (૧૦૬૫) માં આશ્રયની સમાપ્તિ થયેલી છે.
વળી પૂર્વોક્ત સ્ત્રાવ્ય પાંડિતો સૂરિ પદ્મી વિદ્યુપિત છે અને આશ્રય
કર્તા તે સૂરિ પદ્મી વિદ્યુપિત છે, અર્થાત્ ધનેશ્વર સુનિહૃદવાય છે. તે-
મજ આશ્રયકર્તા પોતેજ શરૂ પાડેલા અંતમા, “સાહુ ધર્મેસર
વિદ્યુય ” ધનેશ્વર સુનિએ વિરચિત હન્નાદિ, વળી, “તેસિ સોસ-
વને ધર્મેસરમુખી ” વિશેષે વચ્ચે વડે છે તે પરિચ્છેદના અંત
આગળ પોતાનું આશ્રય કરનાર પ્રાંત પાદન કરેલું છે આ ઉપરથી
સૂરિપદ્મીના પૂર્વોક્ત સુનિગોથી આશ્રયકર્તા સિદ્ધ છે. વળી અહીં કેટલાક
શબ્દો છે કે અગ્નિપદ્મી સાધુ પદ્મી હિતમ ગણવામાં આવેલી છે.
માટે સૂરિપદ્મી ઉદ્દેશ કરી પોતાની નાચા કરી તે મ્હોટા પુરોહિતો
અદિતાર નથી એમ સમજી દાસના કેટલાક આચાર્યો સૂરિપદ્મી વિદ્યુ-
પિત પોતાનું નામ પોતે લખતા નથી, તેમ આ સુતીશ્વરે પણ સૂરિ
વિદ્યુટ પોતાનું નામ નહીં લખ્યું હોય. પરંતુ આ તેમની શક્તિમૂલ
છે. કારણકે પૂર્વોક્તમા તીર્થ કરીને પણ નમસ્કાર કરવા લાયક એવો
અતુલિય સુધ મળીને ધર્મ, વિદ્યા, અમલસૂચકતા અને સમદર્શિતા-
દિ અનેક હિતનું શુદ્ધિની યોગ્યતાનો તપાસ કર્યાબાદ ઉપાધ્યાય પદ્મી

પણ અધિક મહિમા વાળી સૂરિપદવી સાધુઓને બહુ સમાન પૂર્વ-
 આપતો હતો. આ પ્રમાણે જોમને સૂરિપદ મળ્યું હોય તેમણે સૂરિપ-
 દનો અવશ્ય ઉલ્લેખ કરવો ઉચિત છે. કારણકે સૂરિ નામના લેખથી
 સર્વમાન્ય શ્રી સંઘે આપેલી પદવીની સાર્થકતા કરી બતાવવામા તા-
 મર્ય રહેલું છે વસ્તુતઃ સૂરિપદના ઉલ્લેખથી ઉચિત સત્કાર કરનાર
 શ્રી સંઘનીજ શોભા વધાવવામા આવે છે માટે તેવો ઉલ્લેખ મુનિઓએ
 અવશ્ય લખવો જોઈએ એ કારણને લીધેજ હગિલદ્ર મૂગિઅને હેમચંદ્રા
 આર્ય વિગેરે મહા આચાર્યોના વિનાસ કાચે પ્રાય સર્વત્ર સૂરિપદ સહિત
 નામોના ઉલ્લેખ દૃષ્ટિગોચર થાય છે વળી હાલમા સૂરિપદનું માન
 ધરાવતા કેટલાક મુનિઓને વિનાશ્રમે દાલિલ આચાર્યના પરિશીલન
 વડે સ્વાધીન કુટેલા કેટલાક પોતાના અથ શ્રદ્ધાલુ ભક્તોદ્ધારા દ્રવ્ય
 પુસ્તકાદિકના વ્યયથી સતુષ્ટ કરેલા અન્યમતાનુયાયી લોભાસક્ત
 પડિતો તરફથી આચાર્ય પદવી આપવામા આવે છે, પ્રાચીન
 જ્ઞાનમા આવી આચાર્ય પદવીઓ આપવામા આવતી ન હોતી જેથી
 આધુનિક આચાર્યોની માફક તેમની ગણના કરવામા આવે. પ્રાચીન
 જ્ઞાનમા આચાર્ય પદના દાયક અને ગ્રાહક એ બંનેમા શુદ્ધતા રહેલી
 હતી. અત એવ આચાર્ય પદથી પણ અસતોપમાનતા હાલના કેટલાક
 મુનિઓ વાનરના પુછડાની માફક લાખીલાખી અક્ષરવાળીપદવીઓપોતાની
 ઇચ્છા મુજબ લીધે કરે છે, જ્યારે એક તરફ આવી સ્થિતિ થઈ રહી
 છે તો પછી શ્રી સંઘ કિવા તેના અશભૂત ઉપાસક વર્ગે આપેલા તેવા
 સન્માનની કદર ક્યા રહી. અથવા અનાદરની પણ શી વાત કરવી ?
 એથી પણ વિશેષ પ્રકારે અધિક તિરસ્કારની લાગણી પ્રત્યક્ષ જોવામાં
 આવે છે આવા કારણોને લઈ આધુનિક કેટલાક આચાર્યો લજ્જ
 વડે પોતાના હસ્તથી કાષ્ઠપણુ ઠેકાણુ સ્વપદવીનો ઉલ્લેખ કરતા નથી
 અને બક વૃત્તિનો આશ્રય લઈ કાલક્ષેપ કરતા દેખાય છે કારણકે પોતાના
 અંધશ્રદ્ધાલુ ભક્તોએજ પદવીદાન પૂર્વક ઉદ્ધોષણાદિક ખ્યાતિ કરેલી
 હોય છે. તેથી આધુનિક કેટલાક આચાર્યોની માફક પ્રાચીન આચાર્યો

પણ કેટલાક પોતાની પદ્ધતિ પોતે નહોતા લખતા એમ અનુમાન કરવું અનુચિત છે. આ સંબંધી વિચાર હવે બસ છે. સાધુ અને સૂરિપદમાં પૂર્વોપર ભેદ રહેલો છે. જેથી બંનેને એકસરખા ગણી શકાય નહીં, જેઓ સૂરિપદધારક થયેલા હોય છે તે સઘળાઓ પોતાનો નામનિર્દેશ સૂરિ-પદવિશિષ્ટ કરે છે, એ પ્રમાણે આહતોનો આશ્નાય રહેલો છે. વળી આપણે એમ માનીએ કે જ્યારે સુરસુદરીચરિત્ર રચ્યું હશે ત્યારે તેઓ સાધુત્વ અવસ્થામાં હશે અને પશ્ચાત્ તેમને સૂરિપદવી આપેલી હશે માટે પૂર્વોક્ત ધનેશ્વરનામના આચાર્યો પૈકીના આ પ્રસ્તુત ગ્રંથ કર્તા પણ ગણી શકાય, એ મત અપણુ બહુ અશક્ય છે. કારણકે પ્રસ્તુત ગ્રંથ-કર્તા ધનેશ્વરમુનિને ગુરૂશ્રીએ જ્યારે સૂરિપદવી આપી છે ત્યારે જીન-ભદ્ર એવું નામાંતર કરેલું છે એવી સંભાવના થઈ શકે છે. વળી શ્રીજીનેશ્વરસૂરિ અને શ્રીમદ્જુહિસાગરસૂરિનો જોકે શિષ્ય પરિવાર બહુ વિશેષ સખ્યામાં હતો, છતાં પણ શ્રીજીનચદ્ર, શ્રીમદ્અભય દેવ, અને શ્રીજીનભદ્રસૂરિ એ ત્રણેનો સાહચર્યા દિક સફલાવ બહુ પ્રતિષ્ઠિ હતો. એ સંબંધમાં શ્રીમદ્અભયદેવસૂરિણે છે કે-

તયોરેવ વિનેયાનાં, તત્પદં ચાનુકુર્વતામ્ ।

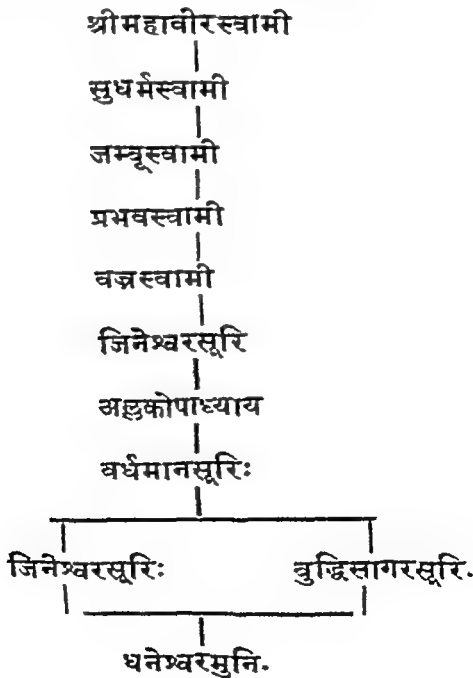
શ્રીમતાં જિનચન્દ્રારવ્ય-સત્પ્રભૂણાં નિયોગતઃ ॥ ૧ ॥

શ્રીમજ્જિનેશ્વરાચાર્ય-શિષ્યાણાં ગુણશાલિનામ્ ॥

જિનભદ્રમુનીંદ્રાણા-મસ્માકં ચાંહિસેવિનઃ ॥૨॥

અર્થ-શ્રીમાનજીનેશ્વરસૂરિ અને શ્રીમદ્જુહિસાગરસૂરિશ્વરના શિષ્ય અને તેમના પદને અનુકરણ કરતા એવા શ્રીમાનજીનચદ્રસૂરિના નિયોગથી શ્રીમાનજીનેશ્વરઆચાર્યના શિષ્ય અને મર્વગુણ સંપન્ન એવા શ્રીજીનભદ્રમુનીંદ્ર અને અમ્હારા ચરણસેવક એવા લેખકી શ્રી ભગવતી સૂત્રવૃત્તિની પ્રશસ્તિમાં જણાવેલો સંવાદ પૂર્વોક્ત વૃત્તાતને દ્રઢ કરે છે. વળી ઉપરોક્ત ત્રણ મુનીંદ્ર શિવાયના કોઈ અન્ય મુનિ આ પ્રસ્તુત ગ્રંથના કર્તા હોય તેવું આજ સુધીમાં કોઈપણ સ્થળે સાલળવામાં આવ્યું નથી અને શ્રીજીનભદ્રસૂરિએ આ ગ્રંથ રચ્યો હોય તેવો ઉલ્લેખ

જોવામા આવે છે. વળી પ્રાચીન ઘણાખરા અન્યગ્રંથકર્તાઓ સ્વનામ નિર્દેશવ્યતિરિક્ત સક્ષિપ્ત પોતાના વંશની પરંપરા, અથ નિર્માણનો સમય, સ્થલ વિગેરે વિશેષ હકીકત લવિષ્યમા લોકોને અત્યંત ઉપ-યોગી એવોપોતાનો વિદ્યમાન સમય વિગેરે ઉચિત વૃત્તાતનુ સૂચન કરતાં નથી. પરંતુ આ પ્રસ્તુત ગ્રંથકર્તાએ આ સર્વ હકીકત પ્રતિપાદન કરેલી છે, તો કેટલાક અશે ખરેખર આ મહાત્માએ ઇતિહાસ રસિકોની ઉપર મહોટો અનુગ્રહ કરેલો છે. હવે તે પ્રસ્તુત ગ્રંથની અંદર છેલ્લા પરિચ્છે-દની સમાપ્તિમા અથ કર્તાએ પ્રાચીન પદ્ધતિને અનુસરીને પદ્યમય ગ્રંથની રચના હોવાથી પોતાના વંશની પરંપરા પણ ગાયોઓથીજ બતાવેલી છે. તેથી અહીંયા પાઠકોના મુખાવબોધને માટે વશવૃક્ષનો આ-કાર ચિત્રીતે ઉલ્લેખ આપવો ઉચિત જણાય છે.

આ પ્રમાણે પોતાની ગુરૂપર પરાનો ક્રમ બતાવ્યો છે. તેમા પ્રભુ-સ્વામી તથા વજ્રસ્વામી, અને વજ્રસ્વામી તથા જીનેશ્વરઆચાર્યની મધ્ય પર પગમા તત્પદ્ધારી અનુક્રમે શય્ય લવસૂરિ, વજ્રસેન સૂરિ વિગેરે ઘણા આચાર્યો થઈ ગયા છે, પરંતુ તેઓ નહુ પ્રસિદ્ધ છે. એટલાજ માટે અથકારે તેમનો ઉલ્લેખ અહીં કર્યો નથી. વળી મવિસ્તર લખનાથી સ્થલ પણ નહુ રોગાધિન્ય અને પોતાનો સક્ષેપમા વર્ણન કરવાની ઇચ્છાને કીધે સમસ્ત સૂરીગ્રેનો વિસ્તારથી ચિતાર નહીં આપતા પોતે અથકાર લખે છે કે

સીસો તસ્સ સુહમ્મો, તત્તો જમ્મુ તઓય પમ્વોત્તિ ।

एवं सूरिण परंपराए, ता जाव वइरोत्ति ॥ १ ॥

साहाए तस्स सूरि, जिणेसरोनाम आसि विक्खाओ ॥

तत्तोय निम्मलगुणो, उवज्झाओ अल्लओनाम ॥ २ ॥

ઇત્યાદિક ગાથાઆમા રહેલા, ‘ एवंસુરીण परंपराए साहा-
ए तस्स सूरि ’ એવા સામાન્યવાચક શબ્દો વડે રૂઢેશ કરેલો છે. એટલાજ માટે આવશ્યકમા પણ તે ગાથાઓને અનુસરીને તેજ પ્રમાણે ઉપન્યાસ કર્યો છે, સંપૂર્ણ વર્ણન તો સ્થવિરાવલો, પરિશિષ્ટ પર્વાદિક અથે મા કરેલુ છે તે નહુ પ્રસિદ્ધ છે. માટે જેમને વિશેષ જાણવાની ઇચ્છાહોય તેમણે તે તે અથે જોઇ લેવા વળી અલ્પઉપાધ્યાયથી આરંભીને પ્રસ્તુત અથકારના ગુરૂ પર્યંતનુ વૃત્તાત જેટલુ અમને મળ્યું છે તેટલુ આગળ ઉપર ઉચિતસ્થળે આલેખવામા આવ્યુ છે અહીંયાં અલ્પઉપાધ્યાય એવો નિર્દેશ કરવામા આવ્યો કે પરંતુ તે નામ ઉપાધ્યાયઅવસ્થામા હોવુજોઇએ. કારણકે વર્ધમાનસૂરિ, સર્વદેવસૂરિ વિગેરે ઘણા સૂરિઓ જેમના શિષ્ય હતા એવા તે મુનિનુનામ ઉદ્ધો-ત્તનસૂરિ હતુ અને તે પ્રમાણે ગુર્વાવધ્યાદિક અનેક વૃત્તપ્રથેમા તે સરિવર્ધની માર્ગદર્શની સુપ્રસિદ્ધ છે વર્ધમાનસૂરિ ઉદ્ધોત્તનસૂરિનાજ શિષ્ય છે એ પ્રમાણુ સર્વત્ર ઉલ્લેખની પ્રસિદ્ધિ જેવામા આવે છે. એ

ઉપરથી ઉપાધ્યાયઅવસ્થામાં અલ્પ અને સૂરિ અવસ્થામાં ઉદ્યોતન નામ નિશ્ચિત થાયછે. વળી પ્રસ્તુતઅથકારે પ્રદ્યોતનસૂરિ નહીં લખતા અલ્પઉપાધ્યાયનો ઉલ્લેખ કર્યોછે, તેનું અસાધારણ કારણતો એટલું જ છે કે ઉપાધ્યાયના નામથી તેમની લોકોમાં અતિશય પ્રસિદ્ધિ હતી. જેમકે શ્રીમદ્-ન્યાયાભોનિધિ “વિજ્યાનદ્યુરિ” એ નામ આચાર્યપદ પ્રદાનના સમયે આપેલું, છતાં પ્રાચીન “આત્મારામજી” એવા નામથી પ્રજા, જ્ઞાન, ધૈર્ય અને ક્ષમાદિક ગુણોનેલીધે પ્રસિદ્ધ થયેલા. જેથી હાલમાપણ કેટલાકલોકો તેતેસ્થલે તે નામથી બ્વહાર કરેછે. વળી ઉદ્યોતનસૂરિની ઉપાધ્યાય તરીકે બહુજ પ્રસિદ્ધિહતી તેનો સવાદ મળી આવેછે. તેજપ્રમાણે પટ્ટાવલીમા પણ લખેછેકે—“તત્પદ્મેશ્રીઉદ્યોત નસૂરિઃ, અસ્માચ્ચતુરશીતિગચ્છસ્થાપના જ્ઞાતા” તેમની પાટે શ્રી ઉદ્યોતનસૂરિ થયા અને એમનાથી ચોરાશીગચ્છોની સ્થાપના પ્રગટ થઈ તેનું વૃત્તાત એવું છેકે—એક સમયે મહાવિદ્વાન્ અને શુદ્ધક્રિયા પાત્ર એવા ઉદ્યોતનસૂરિને જાણીને આશીસ્થવિરોના આશીશિષ્યો શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરવા માટે ત્યાં આવ્યા. ગાંધીશ્રીગુરુએ પરમઉપકારજાણી સારીરીતે તેમને લાણાવ્યા તે સમયે ચોરાશીગચ્છોની વ્યવસ્થા થઈ. આવા સ્પષ્ટઉલ્લેખથીતેઓ ઉપાધ્યાયનામથી બહુપ્રસિદ્ધહતા એમ સિદ્ધ થાયછે વળી સૂરિપદના સમયે પોતાના ગુરુઓએ પોતાની ઈચ્છાપ્રમાણે નામોનું પરિવર્તનપણ બહુ દેકાણે કરેલું દેખાયછે. જેમકે ઉપાધ્યાય અવસ્થામાં વર્તમાન-ધર્મકીર્તિ, આદિક નામોના ધર્મધોપસૂરિ, આદિક પરિવર્તન થયેલા છે. તત્તથા-

શિષ્યોઽથ દેવેન્દ્રગુરોર્દિતીયકઃ, શ્રીધર્મધોપઃસુકૃતાન્વિવોપકઃ।
શોપં નયન્નન્યયશઃ સરસ્વતી-યોગાન્ વમૌ પલ્લવયન્ વસન્તવત્ ?

દૈવાત્ ત્રયોદશદિનાન્તરતોગતે સ્વઃ,

ગૈલદિવિશ્વશરદિ સ્વગુરુદ્વયેઽપિ ।

યો વાચકોઽધિગતસૂરિપદઃ સ્વગોત્રિ-

સૂરેજવાન કિલ મત્સરિણાં કદાશાઃ ॥૨॥

સચ શ્રીધર્મકીર્ત્યાહ્નઃ, શ્રીવિદ્યાનન્દવાન્વવઃ ।

જિત્વા મત્સરિણઃશક્ત્યા, ભવિશ્વાઽબ્દેઽભવદ્ગણી ॥૩॥

અર્થ-તદનતર દેવેન્દ્રગુરુના ખીજ શિષ્ય શ્રીધર્મધોષથયા. જેઓ સુકૃતરૂપી સાગરને પુષ્ટ કરતાહતા અને અન્યયશસ્ત્રીઓના યશનુ શો-
પણુકરતા હતા, તેમજ વસનરતુનીમાફક સરસ્વતીયોગોને પલ્લવિત
કરતા છતા ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિમાં વર્તતાહતા. વળી જે વાચકવર્ચની સૂરિ-
પદવી થયાબાદ દૈવયોગે તેર દિવસની અંદર પોતાના બને ગુરુઓ
[૭૨૭]ની શાલમા સ્વર્ગવાસીથયા બાદ જેમણે પોતાના વશજસૂ-
રિના દેવીઓના કદાચહોનેનિર્મૂલકર્યા એવા તે શ્રીધર્મકીર્તિ નામે શ્રીવિદ્યા-
નન્દના બાધવ આત્મશક્તિવડે મત્સરીઓનો પરાજય કરીને [૭૨૭]
માં ગણી થયા છતાદિક, ગુર્વાવલીઆદિ ત્રયોમાં ઉલ્લેખ છે. વળી
ગુર્વાવલીઆદિકમાં ઉદ્યોતનસૂરિનો “અલ્લક” નામનો ઉલ્લેખ નહી આ-
પવાનુ કારણુ માત્ર એટલુજ જણાયછેકે સૂરિપદના પ્રથમનુ અન્ય
વૃત્તાત ગુર્વાવલીઆદિકમાં લીધેલુ નથી કારણુ કે ઉપાધ્યાય અવસ્થામાં
રહેલા નામોલ્લેખ અને સૂરિપદના પ્રાગ્વૃત્તિ અન્ય વૃત્તાતના ઉલ્લેખ-
માં ઘણુ અંતર નથી ઉદ્યોતનસૂરિનુ વૃત્તાત અન્યત્ર-સર્વ ઇતિહાસ
ત્રયોમાંથી આજસુધી અમહને મળીશક્યુછે તપાગચ્છીય પદ્માવલીના
અભિપ્રાયપ્રમાણે વિમલચન્દ્રસૂરિના પટ્ટધરશિષ્ય આ ઉદ્યોતનસૂરિ એક
દિવસ વિક્રમ મંવત [૮૯૪]માં પૂર્વદેશમાંથી યાત્રામાંટે અર્જુનચલ
[આણુગિરિ] ઉપર જતાહતા. ત્યા આણુનીઉપર ટેલી નામે એક ગામ
છે, તેના સીમાડામાં એક મ્હોટો વડહતો તેની નીચે એકમુદ્દર્તજાણીને
તેઓ એકા, વડનો મુંદર ઘેરાવજોઇ તેમણે મહત્પકર્યોકે આ વડની
માફક મ્હારા કુલનીપણુ વૃદ્ધિથાઓ એમ જાણી પોતાની પાટે આડ
આચાર્યો અથવા મતાતરની અપેક્ષાએ એક આચાર્યને સ્થાપનકર્યા.

સારથી આરબીને પશ્ચાત્ તપાગચ્છની વૃદ્ધગચ્છમંતાથઇ. અન્યમતની
અપેક્ષાએ વટગચ્છ એમપણ કહેવાની શરૂઆત થઇ વળી ગુર્વાવલી-
અથમા શ્રીમુનિસુંદરસરિ કહેછે—

તત્પદ્મભૂષાકૃદભૂદ્ મુનીનાં, ત્રિભિઃ શતૈઃ સેવ્યપદઃસદાઽપિ ।
ઉદ્યોતનઃ સૂરિરવદ્યહોન-વિદ્યાનદી વિશ્રમસિન્ધુનાથઃ ॥૧॥
સમસ્ત્યથો શૈલકુલાવચૂલઃ, શ્રી અર્વુદસ્તીર્થપવિત્રિતાત્મા ।
નાનાપુરગ્રામતટાકવાપી-ધુનીવનભ્રાજિતતુઙ્ગમૌલિઃ ॥૨॥

અર્થ—હ મેશા પણ ત્રણસો મુનિઓ જેમના ચરણ કમળની
સેવામા વિરાજે છે અને શુદ્ધ વિદ્યાઓરૂપી નદીઓની વિશ્રાંતિ માટે
સિંધુ સમાન શ્રીઉદ્યોતનસૂરિ તેમની પાટે અલકારભૂત થયા તેમજ
પૂર્વોક્ત સૂરિએ અર્ધુદાયલતુ પણ વર્ણુન લખ્યું છે કે—સર્વ શૈલોર્મા
મુકુટ સમાન, નાના પ્રકારના પુર, ગ્રામ, સરોવર, વાપી નદીઓ
અને સુદર વનોવડે સુશોભિત છે ઉત્તમ શિખરો જેના, તેમ જ
તીર્થવડે પવિત્ર છે આત્મા જેનો એવો આશુગિરિ સર્વોપરિ શોભે છે.
આથી બીજા છ શ્લોકો આ ગિરિવર્ણુના છે પરંતુ અત્ર અનુપયો-
ગને લીધે તેમનો પાક દર્શાવ્યો નથી. તેમજ—

ચતુર્નવત્યાઽભ્યધિકૈઃ શરચ્છતૈઃ, શ્રીવિક્રમાર્કાન્નવભિઃ સ સૂરિરાદ્
પૂર્વાઽવનીતો વિહરન્નથાગમદ્, યાત્રાકૃતે તસ્ય ગિરેરુપત્યકામ્ ॥૧॥
ટેલીસ્કોપસીમસંસ્થિતવટસ્યાધઃ પૃથોસ્તત્રસ—

પ્રાપ્તઃ શ્રેષ્ઠતમં મુહુર્ત્તમતુલં જ્ઞાત્વા તદાઽતિષ્ઠિપત્ ।
સૂરીન્ સૌવકુલોદયાય ભગવાનઘૃૈ જગુસ્ત્વેકકં,
કેચિદ્દૃઢગણોઽભવદ્ વટગણાભિચ્ચસ્તદાદિત્વયમ્ ॥૨॥

અર્થ—વિક્રમસંવત્ (૯૯૪) મા પૂર્વ દેશમાથી વિહાર કરતા
ઉદ્યોતન સૂરિરાજ યાત્રા માટે આશુગિરિ ઉપર આવ્યા ત્યાં

ટેલીગ્રામના સીમાડામાં રહેલા એક વિશાલ વડની નીચે તેઓ બેઠા
 અને પોતાના કુલના ઉદયને માટે ઘણું ઉત્તમ મુદ્દત જાણીને તે
 સમયે તેમણે આઠ આચાર્યોની સ્થાપના કરી. કેટલાક કહે છે કે
 એકની સ્થાપના કરી ત્યારથી પ્રારભીને વૃદ્ધગણ અથવા વટગચ્છ
 એવી સજ્ઞા પ્રગટ થઇ છે. વળી તે વટગચ્છમાં પ્રથમ શ્રીસર્વદેવ
 મુર્તીદ્ર ધરા છે. તેમજ ખરતર ગચ્છની સમાચારીમાં જણાવ્યું છે કે—
 શ્રી નેમિચંદ્રસુરિના પદ્ધર આ સૂરીશ્વર શત્રુજય તીર્થની યાત્રા માટે
 માલવ દેશમાંથી વિહાર કરતા છતા ચોરાશી ગચ્છોના ઉત્પાદક અને
 પોતાના શિષ્ય થયેલા એવા આચાર્યોને વિશેષ પ્રદારની મત્ર શક્તિવડે
 સમર્થ કર્યા. બાદ પોતાનું સ્વલ્પ આયુષ જાણીને માર્ગમાજ અનશન
 કરી સ્વર્ગ સ્થાનમાં પધાર્યા વળી ખરતર ગચ્છની પદ્માવલીમાં કહ્યું
 છે કે—શ્રી ઉદ્યોતન સૂરિ ત્રાશી શિષ્યોના પરિવાર સાહિત યાત્રામાટે
 સધની સાથે માલવ દેશમાંથી શ્રીશત્રુજય ગિરિરાજ ઉપર ગયા. ત્યાં
 શ્રીઋષભદેવલગવાનને વદન કરી પાછા વળતા રાત્રીએ સિદ્ધ-
 વડની નીચે રહ્યા મધ્ય ગત્રીનો સમય થયો એટલે ત્યાં આકાશમાં
 રોહિણી નક્ષત્રના શકટ (ગાડા)ની અદર જહસ્પતિનો પ્રવેશ જોઇ
 ગુરૂએ કહ્યું હાલમાં એવો સમય ચાલે છે કે જેના મસ્તક ઉપર
 હસ્ત મંદવામાં આવે તે બહુ પ્રસિદ્ધ થાય એ પ્રમાણે ગુરૂશ્રીનું વચન
 સાલળી ત્રાશીએ શિષ્યો બોલ્યા, હે સ્વામિન્ ! અમ્હે આપના શિષ્ય
 છીએ આપ અમ્હારા વિદ્યાગુરૂ છો, માટે અમ્હારી ઉપર કૃપા કરી
 હસ્ત મૂકો. બાદ ગુરૂ બોલ્યા, વામચૂર્ણ લાવો. તે સમયે તે શિષ્યોએ
 કાઢ છગણુદિકતું ચૂર્ણ બનાવી ગુરૂશ્રીને લાવી આપ્યું ગુરૂએ પણ
 તે ચૂર્ણને મત્રી ત્રાશી મુનિઓના મસ્તક ઉપર નાખ્યું ત્યારબાદ
 પ્રભાત સમયમાં શ્રીગુરૂએ પોતાનું સ્વલ્પ આયુષ જાણીને ત્યાં જ
 અનશન ગ્રહણ કર્યું અને તેઓ સ્વર્ગવાસી થયા. પછી તે ત્રાશીએ
 શિષ્યો આચાર્યપદ પામીને પૃથક્ પૃથક્ વિહાર કરવા લાગ્યા હવે
 વર્ધમાનસુરિ નામે એક તેમના શિષ્ય હતા અને ત્રાશી અન્ય મુનિ-

ઓના શિષ્ય હતા એમ મળીને ચોરાશી ગચ્છ થયા એ પ્રમાણે વૃદ્ધવાદ છે.

અક્ષકઉપાધ્યાય (શ્રીઉદ્યોતનસૂરિ)ના પટ્ટધર શિષ્ય શ્રીવર્ધમાન-સૂરિ બતાવ્યા છે, વળી સમસ્ત તપાગચ્છની પટ્ટાવલીઓમા દરેક ઠેકાણે શ્રીઉદ્યોતનસૂરિની પાટે સર્વદેવસૂરિનો અધિકાર કહેલો છે. તે ચોગ્ય છે કારણકે તેઓ તપાગચ્છના નાયક છે માટે તેમનું વૃત્તાત લખવું ઉચિત છે. તેમજ દરેક ખરતરગચ્છની પટ્ટાવલીઓમાં ઉદ્યોતનસૂરિની પશ્ચાત્ વર્ધમાનસૂરિના વૃત્તાતનોજ ઉલ્લેખ કર્યો છે, તે પણ ન્યાય છે, કારણકે તેઓ ખરતરગચ્છના અધિપતિ છે. હવે ખરતરગચ્છની પટ્ટાવલીમા શ્રીવર્ધમાનસૂરિનું કિચિત્ વૃત્તાત કાઢક ભાગમા લખેલું છે. તદ્વત્થા—અંબોહર દેશની અદર અધિવિરમડલીમાં વૃદ્ધ ગણાતા શ્રીજીનચદ્રાચાર્ય ચૈત્યવાસી હતા ચોરાશી ચૈત્યોના તેઓ ભોક્તા હતા એમ અન્યત્ર પણ તેમની પ્રસિદ્ધિ છે તેમના શિષ્ય શ્રીવર્ધમાનસૂરિ હતા જેમણે ક્રમવાર ચૈત્યવાસનો ત્યાગ કર્યો હતો. તે વૃત્તાત પ્રભાવક ચરિત્રના કર્તાએ એક શ્લોકવડે મ્તુતિ કરતાં જણાવ્યું છે કે—

चतुर्भिरधिकाशीति—चैत्यानां येन तत्यजे ।

सिद्धान्ताभ्यासतःसत्य—तत्त्वं विज्ञाय संसृतेः । १॥

અર્થ—જે વર્ધમાનસૂરિએ સિદ્ધાંત ગ્રંથોનો ધણો અભ્યાસ કર્યો, જેથી તેમણે સંસારનું સત્ય સ્વરૂપ જાણીને ચોરાશી ચૈત્યોના વાસનો ત્યાગ કર્યો હતો. હવે તે વર્ધમાનસૂરિ પોતાના ગુરૂ પાસે સિદ્ધાંતની અવગાહના કરતા હતા તેવામા ચોગશી આશતનાઓનો અધિકાર આવ્યો, એટલે તેમણે ગુરૂને કહ્યું કે હે મ્વામિન^૧ ચૈત્યમાં રહેવાથી આપણને આશાતના ટળતી નથી, માટે આ વ્યવહાર મ્હને રૂચતો નથી, એ પ્રમાણે શિષ્યનું વચન સાંભળી ગુરૂએ જેમ તેમ પ્રતારણા કરી સમજાવ્યો તોપણ આ સૂરિ પોતાની શ્રદ્ધાથી બ્રહ્મ થયા

નહી. સારપછી શ્રીહિંદોતનસૂરિને શુદ્ધ ક્રિયા પાત્ર સાલણી તેમની પાસે તે ગયા અને તેમનાજ શિષ્ય થયા, અનુક્રમે તેમની ધાર્મિક મંપત્તિઓ તેમણે ગ્રહણ કરી, બાદ શ્રીગુરુએ યોગાદિક ક્રિયાઓ વહન કરાવીને મર્વ મિદ્ધાંતોનો અભ્યાસ કરાવ્યો. અનુક્રમે યોગ્યતા બાણી તેમને આચાર્યપદ આપ્યું બાદ ગચ્છની વૃદ્ધચાદિકનો લાભ બાણી ગુરુએ તેમને ઉત્તગખડમા વિહાર કરવાની આજ્ઞા આપી. પછી શ્રી વર્ધમાન આચાર્ય પણ ગુરુની આજ્ઞા સ્વીકારી ત્યાં ગયા; તેમજ શ્રીહિંદોતનસૂરિની પાટે શ્રીવર્ધમાનસૂરિ થયા, તેઓએ ૭ માસ સુધી આચાર્ય તપ કરી ધર્મોદ્ધતી મમારાધના કરીને ત્હેને સીમધરસ્વામી પાસે મોકલ્યો અને સૂરિ મત્રને શુદ્ધ કરાવ્યો, બાદ તેઓ એક દિવસ વિહાર કરતા મરસ નામે નગરમા આવ્યા, તે અવસરે.... અહીંથી આગળ સોમ બ્રાહ્મણનો ઇતિહાસ પદ્માવલી ગ્રંથના અનુસારે આગળ ઉપર રહેવામા આવશે તેથી અહીં લખવો અનુચિત છે.”

તેમજ “ વળી શ્રીવર્ધમાનસૂરિએ તેર હજાર રાજાઓનું માન ઉતારનાર ચદ્રાવતી નગરીના મસ્થાપક પોરવાડ જાતિના શ્રીવિમલ-મંત્રીને પ્રતિબોધ આપી શ્રીઅર્જુનદાયલ (આણુ)મા વિચ્છિન્ન થયેલા જ્ઞેન તીર્થની પુનઃ પ્રવૃત્તિ કરવા માટે ઉપદેશ આપ્યો હતો પરંતુ ત્યાં રહેલા બ્રાહ્મણોએ ક્યું કે આ તીર્થ અમ્હાર છે, અહીંયા જ્ઞેન મંદિર નહીં થાય, ત્યાગ્યાદ ગુરુશ્રીએ પુષ્પમાલા મંત્રી વિમલમંત્રીને આપી પશ્ચાત્ તેમણે ક્યું કે હે મંત્રિન! બ્રાહ્મણની કન્યાના હસ્તમાં આ પુષ્પમાલા આપીને બ્રાહ્મણોની આગળ ત્હારે રહેવું કે આ પર્વતની અદર આ માલા જે ચલમાં પડે તે રોકાણે અમ્હાર તીર્થ બાણુ એ પ્રમાણે ગુરુનું વચન માલણી મંત્રીએ તે પ્રમાણે કર્યું. ત્યાં આગળ તે પુષ્પમાલા પડી ગઈ ત્યાં કલશ, ઝંઝરી આદિક પૂજના ઉપકરણ સહિત ત્રણ પ્રતિમાઓ પ્રગટ થઈ, તેઓમા એક વજ્રમયી શ્રીઆદિનાથ ભગવાનની પ્રતિમા, બીજી અગ્નિદાની મૂર્તિ, અને ત્રીજી વાલીનાથ ક્ષેત્રપાલની મૂર્તિ, હવે એ પ્રમાણે મિદ્ધ કાર્ય થયું છતાં

પણ બાહ્યોએ પુનઃ કહ્યું કે અહીં તમ્હારા દેવ છે. પરંતુ દેવાલય નથી. માટે તમ્હારે માત્ર દેવની જ પૂજા કરવી પણ દેવમંદિર બંધાવવું નહીં. બાદ વિમલ મંત્રીએ દ્રવ્યના બળ વડે બાહ્યોને વશ કરી લીધા અને સ્વર્ણમુદ્રાઓનો વ્યય કરી ત્યાં જમીન લીધી પછી સ્ત્રી આગળ શ્રીઋષભદેવભગવાનનો પ્રાસાદ બંધાવ્યો, તેમાં અઠાર કરોડ અને પચાશલાખ સોનૈયાનો વ્યય કર્યો. અનુપણ ત્યાં “વિમલ વસહી” એવી પ્રસિદ્ધિ જાતી છે. ત્યારબાદ શ્રીવર્ધમાનસૂરિ વિક્રમ મવત (૧૦૮૮) માં પ્રતિષ્ઠા કરીને પ્રાતમા અનશન ગ્રહણ કરી સ્વર્ગસ્થ થયા’ એ પ્રમાણે પણ ઉલ્લેખ છે. શ્રીવર્ધમાનસૂરિના પદ્ધતિ અને પ્રસ્તુત ગ્રંથ કર્તાના ગુરૂ શ્રીજીનેશ્વરસૂરિ તથા શ્રીબુદ્ધિસાગરસૂરિ થયા. “તસ્મય જાયા દુવે સીસા” ॥૨૪૧॥થી આરંભીને “તે સિ સીસવરો ધણેસર મુળી” એમ સોળમાં પરિચ્છેદના પ્રશસ્તિ પ્રકરણમાં બંને પોતાના ગુરૂઓનું અને પોતાનું-અથવા કર્તાનું વર્ણન આપેલું છે તે ઉપરથી આ ગ્રંથ કર્તાના બંને ગુરૂ સહજ છે અને તે બંને ગુરૂઓ મહા સમર્થ હતા. જે જીનેશ્વર સૂરિએ વિવિધ શ્લેષ અને અર્ધાંશ કારથી વિભૂષિત લીલાવતી નામે ગ્રંથ રચેલો છે અને તે સૂરિસૂર્ય સમાન ઉદ્દૃષ્ટ પ્રતાપી હતા તેમજ શ્રીબુદ્ધિસાગરસૂરિએ સુલલિત વૃત્તોવડે વ્યાકરણ ગ્રંથ રચેલો છે વિગેરે પ્રસ્તુત ગ્રંથકર્તાએ પોતાના બંને ગુરૂઓનું વૃત્તાત બહુ ટુંક સ્વરૂપમાં નિવેદન કર્યું છે. તે મંમધી પુનર્જાતકરથી અમને અહીં ઉચિત લાગતી નથી, વળી શ્રીજીનેશ્વરસૂરિ તથા શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિનું સ્વરૂપ ચરિત્ર અભયદેવગ્નિના પ્રબળ પ્રભાવમાં પ્રભાવ્યંદ્રસૂરિએ પોતાના પ્રભાવક ચરિત્રની અંદર ઉપસાધ્ય પદ્ધતિવતી વિનવાદી વચનાનુસાર વર્ણવેલું છે. જે કે તેમનું ચરિત્ર અહીં પ્રસંગોપાત્ત જણાવવું બહુ અગત્યનું છે પરંતુ પદ્ધતિવતી સહિત તેનો ઉલ્લેખ આપતા ઇષ્ટ વિસ્તાર પણ થઈ જાય અને અહીં તેટલો લેખ લખવામાં સ્થલનો પણ બહુ સંક્રાંત્ય છે, છતાં પણ ઐતિહાસિક સાસ્વાદ્ય પુરોષોને યથાસ્થિત વિવેચન બહુ ઉપયોગી

છે એમ જાણી અહીં શ્રીપ્રભાવક ચરિત્રોક્ત સબધ દર્શાવવામાં
 આવે છે. સદ્વૃત્ત રૂપી રસોથી ભરપુર જંબૂદ્વીપ નામે આત્રવક્ષના
 ક્ષત્ર સમાન અને ઉત્તમ પ્રકારના વર્ણવૃત્તને પ્રગટ કરવામાં અત્રણી
 શ્રીમાલવ નામે દેશ છે. તેની અંદર મહાગ્ર (દેશાત્રણી-ખર્જૂાત્ર)
 વડે ઉદિત છે સ્થિતિ જેની, દુષ્ટોના વિગ્રહને દ્રોહ કરનારી અને
 નૃપત્રીનુ મૂલ સ્થાન ધારા નામે નગરી છે તેમાં નીતિ પૂર્વક પૃથ્વીનુ
 પાલન કરનાર શ્રીભોજરાજા નામે નરેદ છે, વિશ્વના ઉદ્ધાર માટે
 જેની ભુજાઓ જાણે ગેપનાગની અપર મૂર્તિઓ હોય ને શું ? વળી
 તે નગરીમાં લક્ષ્મીપતિ નામે બહુ ધનવાન શ્રેષ્ઠી રહે છે, જેની
 અનર્ગલ લક્ષ્મીથી પગાંટત થયેલો શ્રીદ (કુમેર) કૈલાસ પર્વતમાં
 ગયો હોય ને શું ? એમ તે પોતે ધર્મધ્યાનમાં દિવસો વ્યતીત કરતો
 હતો. હવે એક દિવસ સરલ એવા બુદ્ધિબલ વડે આક્રાંત, વેદ વિદ્યામાં
 બહુ કૃશલ, સર્વ શાસ્ત્રોના અભ્યાસી, ઔદ વિદ્યાસ્થાનોના પારગામી,
 સ્મૃતિ, ઇતિહાસ અને અષ્ટાદશ પુરાણોના કુલ ગૃહને પ્રાપ્ત થયેલા
 શ્રીધર અને શ્રીપતિ નામે મધ્ય દેશ નિવાસી કૃત્ર પ્રાભાશુના બને
 પુત્રો યૌવન વયના ઉદ્ભવને લીધે દેશાતર જ્ઞેવાની ઇચ્છાથી બહાર
 નીકળ્યા અને દુરતા દુરતા ત્યાં ધાગનગરીમાં આવ્યા યાદ તે બંને
 લિલામાટે લક્ષ્મીધર શ્રેષ્ઠીના ઘેરગયા ગેઠ પણ તેમની આકૃતિ જોઈ
 બહુ ખુશી થઈ ગયા અને બહુ ભક્તિ પૂર્વક તેમને લિલાત્ર આપ્યું,
 યાદ તેઓ બંને હ મેશા ત્યાં લિલા માટે આવવા લાગ્યા, હવે તે
 લક્ષ્મીધર શ્રેષ્ઠીના ઘરની સન્મુખ એક ભીત ઉપર વિરા લાખ સો-
 નેંયાનો એક લેખ લખ્યો હતો. તે લેખને નિગતર તેઓ બંને જણ
 જોયા દુરતા હતા અને હ મેશા તે લેખના દર્શનથી તેમજ પોતાની
 વિશેષ પ્રજ્ઞાના પ્રભાવથી અતિ કઠિન એવો પણ તે લેખ સારી રીતે
 અભ્યાસ કરેલાની માફક સમ્યક્ પ્રકારે તેમને કદસ્થ થઈ ગયો અ-
 ન્યદા મ્હારી પાસેથી લોકો સુપકાર (રસોધઆ)ની માફક ઉત્તમ પ્ર-
 કારે ઉપકારગ્રાહી થાય છે, પરંતુ તેઓ નિષ્કુર થઈ કઈ પણ મ્હને
 આપતા નથી, તેમજ પ્રાભાશો પણ મ્હારા મુખથી આહુતિ આપતા

છતા દેવતાઓને તૃપ્ત કરે છે. માત્ર હું તો તેમના દૂતપણના ફલનેજ
ભોગવું છે એમ જાણી પ્રકુપિત થયો હોય ને શું ? એમ અશ્વિએ
તેમનો પ્રતિકાર કરવાના હેતુથી એકજ દિવસમાં સમસ્ત નગરી બાળી
નાખી. લક્ષ્મીપતિ શેઠ બીજે દિવસે મર્વસ્વનો નાશ થવાથી તેમજ
તે અપૂર્વ લેખ્યના દાહથી વિશેષપણે ખિન્ન થઇ લમણે હાથ ધર્ષ
કુરતા હતા. તેવામાં પ્રભાત સમય જાણી તે બંને દિવ બાલકો લિલ્લા
માટે તેમને ત્યાં આવ્યા, શ્રેષ્ઠીનું ગૃહ બળેલું જોઇ તેઓ બહુ દિવ-
ગીર થઇ ગયા અને કહેવા લાગ્યા કે હે યજ્ઞમાન ? આપનું આવું
કષ્ટ જોઈ અમે પણ બહુ દુઃખી થયા છીએ, હવે અમ્હે શું કરીએ ?
કિંતુ સર્વ દુઃખોમાં ક્ષુધા દુઃખ મ્હોડુ છે, “વુમુક્ષિતં ન પ્રતિ
ભાતિ કિંચિત્” જુખ્યા માણસને કંઈ પણ રૂચતું નથી, વળી હે
ત્રેષ્ઠિવર્ય ? આપ આટલા બધા ગોદાકાત શાથી થઇ ગયા છો ?
તમ્હારા સરખા ધીરપુરુષો દુઃખના સમયે પણ વૈર્યનો ત્યાગ કરતા
નથી અન્યત્ર પણ કહેવું છે કે,—

“વિપદિ ધૈર્યમથાઽભ્યુદયેક્ષમા, સદસિ વાકપટુતા યુધિ વિક્રમઃ।
યશસિ ષાઽભિરુચિર્વ્યસનં શ્રુતૌ, પ્રકૃતિસિદ્ધમિદંદિ મહાત્મનામ્।

અર્થ—વિપત્ કાલમાં ધૈર્ય રાખવું, તેમજ મપત્તિના સમયે
ક્ષમા, સલાની અદર વાણીનું ચાતુર્ય, યુદ્ધમાં પરાક્રમ, યશમાં અભિ-
રૂચિ અને શાસ્ત્ર શ્રવણમાં વ્યસન આ સર્વ ગુણો મહાત્માઓને
સ્વભાવસિદ્ધ હોય છે.” એ પ્રમાણે દિવ્યપુત્રોનું વચન સાંભળી શ્રેષ્ઠી
ખોલ્યો હે ભાઈઓ ? જેટલું દુઃખ મ્હને ધર્મ લેખના નાશથી થયું છે
તેટલું દુઃખ ધન, અન્ન અને વસ્ત્રાદિકના દાહથી નથી થતું. કારણકે
ધર્મહીન મનુષ્યોમાં પરસ્પર બહુ કલેશનો સંભવ રહે છે અને તે
ઉત્તરોત્તર ધર્મની હાનિકારક થઈ પડે છે હવે શું કરવું ? વાન્યાદિક
સર્વ વસ્તુઓ ફરીથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, પણ આવી ધર્મવર્ધક
અપૂર્વ વસ્તુ મળવી બહુ દુર્લભ છે. તે માલખી બંને વિપ્રસૂત ખોલ્યા,
અમે તો લિલાવૃત્તિ કરીએ છીએ માટે બીજો કાંઈ આપનો ઉપકાર

અને નાથી રહી રહે તેમ નથી, પરંતુ આપનો તે લેખ આપને
 અત્યંત હી મહત્વાકાંક્ષી એ પ્રમાણે તેમનું વાક્ય માંભળી શેડ બહુ
 પ્રશ્નિત રહ્યું ત્યાં અને પોતાની આગળ તે બંનેને ઉત્તમ આસન
 ઉપર બેસાડ્યાં. “ સૌંદર્ય માનુષ્ય પોતાના ગ્વાર્ધ માધકનો મર્વયા સત્કાર
 કરે છે. ” બહુ તેઓએ સ્વલ્પથી આગળીને વર્ષ, ગામ. તિથિ, વાર
 અને નવમ્ય મુદિત વર્ષ નતિ નામ અને નવ દ્રવ્યની મુખ્યામા
 બિહારીક તે લેખ પોતાના નામની વ્યાખ્યાની માફક શુદ્ધિબલથી
 ખરિદા. ખરી. વરં લખી નાખ્યો. પછી ક્રેડીએ પચો ઉપર તે
 લેખ હતાની કીર્તિ અને તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે અતો ? કોઈ
 આ ને પાદ્મવે. નારી દગ્ગની ખાતર અર્ધો આપ્યા અને જેઓએ
 સમરજ માવવડે પચની અપેક્ષા ગિવાય મપૂર્ણ લેખની આગાદી
 કરી આપી અને આ અગાધ દટમાથી નારો ઉતાર કર્યો ત્યારબાદ
 તે ક્રેડીએ ઉત્તમ ભોજન અને વસ્ત્રાદિથી બહુ આદરપૂર્વક મહાર
 કરી પોતાના યેર તે બંનેને ગામ્યા અને દિનવેદી એવો તે પોતાના
 મનના સુમન્યો કે આ બાલકો ઉત્તેજિય છે, સ્વભાવથી બહુ શાન
 છે ત્રણે એમને જ્ઞાન શુદ્ધી પામે નકયા જેવા છે અને જે આ
 બંને શિષ્યો થાય તો બહુ મળે દીપાવનાન થાય. એમ બંણી
 બંનેની તે ક્રેડી બહુ મારવાર કંવા લાગ્યો તેવે મપાદલકા નામે
 દેશવર્ત્તવંદન, મગ્ય સમુદાયના મુખ ઉપર મળીનો ફર્ય (કુચો)
 કેન્દ્રવને સમર્થ દૂરપુર નામે નગર છે જેની અદર, પૃથ્વીને પાલન
 કરવામા અત્યંત શક્તિમાન અને અવનવેદનો પુત્ર શ્રીમાન ભુવન-
 પાલ નામે યથાર્થ નામધારી પ્રમિદપણે રાજ્ય કરે છે તે નગરીમા
 પ્રજામતી સપદાઓવરે વૃદ્ધિપામનોછે શુણોદધિ જેનો અને મમા-
 રના પારગામી શ્રીવર્ધમાન નામે આચાર્ય હતા, જેમણે મિદ્ધાતના
 અભ્યાસથી સમારતુ મત્ય સ્વરૂપ બંણીને ચોરાશી ચિત્યોનો ત્યાગ

૧ પતિવ્યમે ચંબથી પૂર્વે વચ્ચેમ નેપાળ સુધીનો હુગરી પ્રદેશ એમાં
 સગ લાખ ટેકરીઓ છે એમ ધાગવામા આવવું તેથી એ નામ પડ્યું છે.
 પાર ૨ નામ ગિવાલિટ્ટેકરીનેજ લાગુ પડે છે.

કર્યો હતો, કદાચિત્ મેઘની ઉપમાને વહન કરતા તે સૂરિ તત્ત્વ
વચનરૂપ ધારાઓવડે વર્ષતા અને આ લોકના ઉદ્ધાર માટે વિહાર કરતા
ધારાનગરીમા પધાર્યા બાદ તેમનું આગમન સાલળી લક્ષ્મીપતિ શેઠ,
પ્રદ્યુમ્ન અને શાત નામે પોતાના પુત્રો સહિત શ્રદ્ધાયુક્ત લક્ષ્મીધરની
માફક બને વિપ્રસુતને સાથે લઈ ગુરૂને વદન કરવા માટે ગયા.
સર્વ અભિગમ પૂર્વક લક્ષ્મીપતિ શેઠ ગુરૂશ્રીને પ્રણામ કરી નીચે બેઠા.
બંને બાળકોપણ હાથબેડી વિનયપૂર્વક ગુરૂશ્રીની આગળ બેસી
ગયા. બાદ ઉત્તમપ્રકારના લક્ષણોથી વિભૂષિત એવી બંનેની મૂર્તિ
જોઈને ગુરૂ પોતાના મનમા વિચાર કરવા લાગ્યા. એમના શરીરની
આકૃતિ જરૂર સ્વપરને જીતનારીછે વળી પૂર્વલવના મંબધવાળા હોય
તે શુ ? તેમ એક દૃષ્ટિથી ગુરૂના મુખારવિંદનુ અવલોકનકરતા તે બંને
બાળકોને ચારિત્રતત્ત્વ લાયકબાળી તેમણે દીક્ષાઆપી ત્યારબાદ મહા-
વ્રતના ભારને વહન કરવામા ધુરધર અને ઉચ્ચતપસ્વી એવા બંનેને
યોગોદ્ધન પૂર્વક મિહાતનો અભ્યાસકરાવ્યો. પશ્ચાત્ તેમની યોગ્યતા
બાળી ગુરૂશ્રીએ તે બંનેને આચાર્યપદવી આપી. કારણકે “ સિદ્ધવાસ
મૌર્યવાસને પ્રાપ્ત થયાશિવાય રહેતો નથી ” બાદ તેઓ પ્રથમ શ્રી-
જીનેશ્વર અને બીજા શ્રીબુદ્ધિસાગર એવાનામથી પ્રસિદ્ધથયા તેમમયે
શ્રીવર્ધમાનસૂરિએ તેમને વિહારનેમાટે આજ્ઞાઆપી અને વિશેષમા
તેમણે કહ્યુંકે શ્રીપાટણનગરમા ચૈત્યવાસીઓનું બહુબળછે જેથી તેઓ
સુવિહિત મુનિઓનેલા રહેવામાટે નિવાસસ્થાન આપતા નથી અને
બહુવિન્નકરેછે માટેતમેત્યાજ્યોઅનેપોતાની શક્તિવડે તેમજબુદ્ધિઅલવડે
તેવિન્નનેદૂરકરો કારણકેહાલનાસમયમા તમ્હારાજેવાકોઈબુદ્ધિશાલી નથી.
એપ્રમાણે ગુરૂનીઆજ્ઞાનો સ્વીકારકરી ત્યાથી તેઓનીકબ્યાઅને અનુક્રમે
ગુર્જરભૂમિમા ધીમેધીમે વિહારકરતા શ્રીપાટણનગરમા બહુ હર્ષથી
તેમણે પ્રવેશકર્યો. સદ્ગીતાર્થના પરિવારસહિત તેઓ સમસ્તનગરમાં
દરેક ઘરે ફરીવળ્યા. પરંતુ વિશુદ્ધઉપાશ્રય મળ્યોનહી. પછી તેમને
ગુરૂના વચન સ્મરણગોચરથયા. હવે તે નગરમા શ્રીમાન દુર્લભરાજ

નામે રાજા હતો તેમજ નીતિજ્ઞાનનું શિક્ષણ આપવાથી બૃહસ્પતિનો પણ ઉપાધ્યાય શ્રીમોમેશ્વરદેવનામે પુરોહિત તેમા રહેતો હતો તેના ત્યા બનેસ્વરૂપધારી બાણે સૂર્યપુત્ર હોયને શું ? તેમ તેઓ ગયા તેના ગૃહદ્વારમારહીને તેઓ મંકેતમહિત વેદોચ્ચાર કરવાલાગ્યા તેમજ બ્રહ્મ, પિતૃ અને દેવતીર્થનું પ્રતિપાદન કરવાલાગ્યા અને ચારે વેદોના રહ-ચોનું અતિ શુદ્ધિપૂર્વક વ્યાખ્યાન કરતા તેમને સાલબ્યા તે સમયે મોમેશ્વરદેવ દેવકાયમા બેઠેલો હતો. પરંતુ તેમના વેદોચ્ચારના શ્વ-નિમા નિમગ્ન થયુંછે ચિત્ત જેનું એવો તે પુરોહિત સ્તભિત થઇગયો અને મર્મ ધ્રિયોની વૃત્તિને એક શ્રવણેદ્રિયમાજ તેણે લાવીમૂકી. બાદ તેમના દર્શનની ઇચ્છા ધરાવતા તે પુરોહિતે પોતાના બધુને મોકલી વચનામૃતોવડે બહુ પુષ્ટિકરી તેમને અંદર બોલાવરાવ્યા. પોતાની પા-સમા આવેલાતેમનેજોઇ તે વિચારકરવા લાગ્યો, કે બેસ્વરૂપ ધારણ કરી શું આ બ્રહ્મા આવ્યાહશે ? પશ્ચાત્ એડખીબના પરસ્પર દર્શનથયાબાદ પુરોહિતે બહુ માનપૂર્વક તેમને ભદ્રાસનાદિક ઉત્તમપ્રકારના આસન આપ્યા અનેઆચાર્યો તે આસનોનો ત્યાગકરી પોતાના શુદ્ધકબલના આસનઉપર બેઠા પછી વેદોપનિષદોનું તથા જૈનતત્ત્વસિદ્ધાંતોનું વચનો-વડે સામ્યપણું પ્રગટકરીને તેમણે તે સમયે એક આશીર્વાદ આપ્યો.

અપાણિપાદો હ્યમનોગૃહીતા, પશ્યત્યચક્ષુઃ સશણોત્યકર્ણ ।
સ વેત્તિ વિશ્વં નહિ તસ્ય વેત્તા, શિવોહ્યરૂપઃ સ જિનોઽવતાદ્ ॥

અર્થ—હાથ, પગ અને મનનો સમગ્ર જે ધરાવતો નથી છતાં પણ તે વસ્તુને ગ્રહણકરેછે. તેમજ ચક્ષુવિના છે છતાં પણ નિરીક્ષણ કરેછે, કર્ણહીન છતાં શ્રવણ કરેછે, વળી તે વિશ્વને બાણેછે પરંતુ તેનો વેત્તા કોઇનથી એવા રૂપરહિત શિવ તથા તે શ્રીજીનપરમાત્મા તમ્હારે સંરક્ષણકરો” એમ આશીર્વાદ આપ્યાબાદ તેમણે કહ્યુંકે આ શ્લોકની અંદર વર્ણવેલા શિવ અને શ્રી જીનપરમાત્માનો અમે સ્વીકાર કરીએ છીએ તે સાલબી પુરોહિતે પૂછ્યું આપ ક્યા ઉતર્યાછો ? જવાબમાં

તેમણે જણાવ્યું કે અહીંયાં ચૈત્યવામીઓના કારણનેલીધે અમ્હને કાંઈ પણ જગોએ સ્થાન મળતું નથી. બાદ ચંદ્રની કાંતિસમાન નિર્મલ છે હૃદયજેતુ એવાતે પુરોહિતે પોતાની ચંદ્રશાલા તેમને રહેવામાટે આપી, પછી તેઓપણ પોતાના પરિવારમહિત ત્યાં રહ્યા. તેમજ લિક્ષાના ખેતાળીશ દોપથી મુક્ત અને નવકાટી વિશુદ્ધ એવું જે લિક્ષાન્નપ્રાપ્ત થાય તેવડે લોલુપ્તારહિત તેઓ જીવનવૃત્તિ ચલાવતા હતા. મધ્યાન્હ સમયમા યાજ્ઞિક, સ્માર્ત્ત અને દીક્ષિત એવા અગ્નિહોત્રીઓને બોલાવીને ત્યાં મુનીંદ્રોના તેમને દર્શનકરાવ્યા બાદ શાસ્ત્રસિદ્ધાંતની પરીક્ષામા તેઓ સારીરીતે પ્રસાર થયા એ પ્રમાણે ધ્રુવાની સલામાં જેમ અપૂર્વવિદ્યા વિનોદ પરસ્પર ચાલતો હતો તેટલામા ચૈત્યવાસીઓના મોઢલેલા પુરૂષો ત્યાઆવ્યાઅને તેઓએ કહ્યું કે જલદી આ લોકોને નગરમાથી તમે બહાર કાઢી મૂકો, કારણકે આ નગરમા ચૈત્યવાસીશિવાયઅન્યવેતાબગેનેરહેવામાટેસ્થાન મળીશકતુનથી છતાતમ્હારી મ્હોટી ભૂદ્વયછંદે શામાટે તમેએમને અિહંયા રાખ્યાછે ? તે સાંભળી પુરોહિત બોલ્યો ભાઈઓ ? અહીં તમે વધારે ગડબડ કરશો નહીં. એનો નિર્ણય રાજસલામા થવો જોઈએ તમ્હારે હુકમ કામમા આવે નહીં. એ પ્રમાણે પુરોહિતતુ ઢોલેતુ માલળી તેઓએ પોતાના સ્વામી પાસે જઈને આ સર્વ હકીકત સંભળાવી. બાદ તે સર્વે ચૈત્યવાસી એકઠા થયા અને સર્વે મળી રાજની પાસે ગયા ત્યા પ્રભાતમા તે પુરોહિત પણ ગયો અને નગેદ્રને વિનયપૂર્વક તેણે કહ્યું કે હે દેવ ? અમ્હારે ત્યા બે જૈનમુનિઓ આવ્યા છે પરતુ તેમને પોતાના પક્ષમા રહેવા માટે સ્થાન ન મળ્યું. તેથી મ્હેં તેમના ગુણોને લીધે પોતાના આશ્રયમા રાખેલા છે. તેમને નહીં રાખવાની ધમકી આપવા માટે આ ચૈત્યવાસી લોકોએ ભદ્ર પુત્રોને મોકલ્યા હતા. હવે એમા મ્હારી કંઈ કસર હોય ઝિવાદકનેલાયક મ્હેઅકાર્ય કર્યું હોય તો આ સબધી આપ યોગ્યશાસનદરમાવો એપ્રમાણે હકીકતસાલળી પક્ષપાતરહિત એવો ભૂપતિ હારય કરી બોલ્યો. કાંઈ કારણનેલીધે દેશાતરથી મ્હારાનગરની

અદર આવેલા ગુણુવાન પુરૂષો સુખેથી રહે, એમને રહેવામાટે કોણુ
ના કહી શકે ? તેમના રહેવાથી આપણને શી હરકત છે ? તેમા દોષનું
કારણતો કંઈ દેખાતું નોંધએ ? એ પ્રમાણે નરેન્દ્રનું વચન સાંભળી
ચૈત્યવાસીઓ બોલ્યા. હેનરાધીશ ? આ સળધી એક પ્રાચીનઘતિહાસ
આપ સાંભળો, આવડાવશમા ઉત્પન્ન થયેલા શ્રીવનરાજબૂ-
પતિને નાગેદ્રગચ્છરૂપી પૃથ્વીનો ઉદ્ધાર કરવામા શ્રીઆદિત્યરાહની
ઉપમાને વહન કરતા શ્રીમદ્ દેવચંદ્રસૂરિએ પાળા પોપીને
મ્હોટા કર્યા હતા, “ શ્રીશીલગુણસૂરિએ મ્હોટા કર્યા હતા ”
એમ પણ કેટલાક વિદ્વાનો કહે છે. વળી તે સૂરિ પચાત્રય નામે સ્થા-
નમા રહેલા ચૈત્યમા રહેતા હતા તેમણે આ નગરમા વસાવીને અ-
હીંયા તહેમને નવીન રાજ્ય આપ્યું. અને ત્યા સૂરિશ્રીએ વનરાજ-
વિહાર એવા નવા ચૈત્યની સ્થાપના કરી વનગજે પણ પોતે દૃતઘ
હોવાથી તે ગુરૂ મહારાજનો બહુ સત્કાર કર્યો, અને ત્યા સર્વ સદે
મળીને નરેન્દ્રની સાક્ષીએ વ્યવસ્થા કરી કે ચૈત્ય વાસી યતિઓને જે
સંમત હોય તે મુનિ અહીંયા વાસ કરે, જેથી મપ્રદાયના વિભેદ
વડે ચૈત્યગચ્છની લઘુતા થાય નહીં, તેમજ તેમને જેઓ અસંમત
હોય તેવા મુનિઓએ આ નગરમા ગહેવું નહીં આ પ્રમાણે પ્રાચીન
રાજઓની વ્યવસ્થા માત્રાત્ય રાજઓએ માન્ય કરવી નોંધએ. હે રા-
જન્ ? આવી અમ્હારી વ્યવસ્થા અનુક્રમે ચાલી આવેછે, એમજતા આપ-
ની જેવી આજ્ઞા હોય તે પ્રમાણે વર્તવા અમે તૈયાર છીએ. રાજ્ય
કલ્હું. પ્રાચીન રાજઓના સદાચારને અમ્હે મારી રીતે માનીએ છીએ
અને તે પ્રમાણે પાળીએ છીએ. પરંતુ ગુણી પુરૂષોનું અપમાન તો
અમ્હારાથી નહીં થઈ શકે, કારણ કે તમ્હારા સરખા સદાચારી મ-
હાત્માઓની આશિષ વડે રાજઓનો અભ્યુદય થાય છે. આ રાજ્ય
પણ તમ્હારું છે એમાં કંઈ સંદેહ નથી. પરંતુ અમ્હારા આગ્રહથી
આ મુનિરાજોનો નિવાસ આ નગરની અદર તમે માન્ય દેગ. એ
પ્રમાણે નરેન્દ્રનું વચન સાંભળી તે લોકોએ તે પ્રમાણે ક્યુજ કર્યું.

બાદ પુરોહિત બોલ્યો હે રાજન્ ? એમને રહેવા માટે લાયક ભૂમિ કોઈપણ જગોએ આપ પોતેજ આપો. એ પ્રમાણે સભાનું પ્રકરણ ચાલી રહ્યું હતું તેવામાં ત્યાં શૈવદર્શનમાં ઈંદ્રસમાન અને દૂરસમુદ્ર એવા બિરુદને ધારણ કરતા જ્ઞાનદેવનામે એક મહાત્મા આવ્યા. રાજાએ અબ્યુત્થાન આપી તેમનો સત્કાર કર્યો. પછી તે પોતાના આસનઉપર બેસીગયા. બાદ ભૂપતિએ વિનયપૂર્વક કહ્યું કે હે પ્રભો ? આજે આપને કંઈક જણાવવાનું છે કે આપણા નગરમાં બહુ ગુણવાન જૈન મુનિઓ આવેલા છે. તેમને ઉપાશ્રય તમે આપો. એમ સાંભળી કિંચિત્ હસતે મુખે તપસ્વીદ્રે કહ્યું હે નરાધીશ ? પાપથી નિર્મુક્ત અને ગુણવાન એવા સત્પુરુષોની સેવાકરવી એ આપનો ધર્મ છે અને તેજ અમ્હારા ક્ષત્ર-પાકાત દર્શાવનારા ઉપદેશોનો નિધાન છે. બાળભાવનો ત્યાગ કરવાથી શિવ એજ જીન છે અને જીન એજ શિવ થઈ પરમપદમાં રહેલા છે. દરેકદર્શનોમાં વિભેદ રહેલો છે તેનો મિથ્યામતિનું ચિન્હ છે. હે પુરોહિત ? એ આમ જ્ઞાનરત્ન અદર ત્રીપોળીઆની પાસે જ્યાં તમ્હારી ઇચ્છા હોય તે પ્રમાણે ઉપાશ્રયને માટે જેટલી જોઈએ તેટલી જમીન લઈશો. તેમાં સ્વપરપક્ષથી જે કંઈ વિદ્નો આવશે તેનું નિવારણ હું કરીશ. ત્યારબાદ પુરોહિતે તેમના કહ્યાપ્રમાણે કબુલ કરીને તે સમયે ઉપાશ્રય બધાવ્યો. સારથી પ્રારબ્ધને ઉપાશ્રયોની પર પગ ચાલુ થઈ. “અરેખર મહોટા પુરુષોએ સ્થાપન કરેલું કાર્ય ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ પામે છે.” વળી શ્રીબુદ્ધિસાગરસૂરિએ આટલુંજર શ્લોકપ્રમાણનું નવીન વ્યાકરણ રચ્યું છે. શ્રીબુદ્ધિસાગર નામથી તે પ્રસિદ્ધ છે. અન્યદા પુણ્યશાલીજનોને દર્શન કરવાલાયક શ્રીજીનેશ્વરસૂરિ વિહાર કરતા પુનઃ ધારાનગરીમાં પધાર્યા. ત્યાં પુરુષાર્થ (ધર્મ, અર્થ અને કામ)નડે ઉન્નતિ પામેલો મહાધરનામે ઐથી વસતો હતો જે ઐથી સમસ્ત કાર્યોમાં બહુ દક્ષ હતો માત્ર પોતાના ધનની મજા કરવામાં અકુશલ હતો. તહેને ધનદેવીનામે સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલો અભયકુમારનામે એક પુત્રહતો. જેના ગુણોનું વર્ણન કરવામાં સહસ્રજીવ્હ પણ સમર્થ થઈ શકે નહોં.

એકદિવસ પુત્રસહિત તે મહીધરએથી પુણ્યશાલી હોવાથી સૂરિને વાંદવા માટે ગયો. ગુરૂમહારાજે ઉપદેશ આપ્યો. મંસારની અસારતા મૂલક ચારપ્રકારનો ધર્મ સાબળ્યો. બાદ વૈરાગ્યરસથી તરંગિત થયેલા અભયકુમારે સંયમશ્રીના મંગમ માટે ઉત્સુક થઈ પોતાના પિતાને પૂચ્છ્યું. પિતાની અનુમતિથી ગુરૂશ્રીએ અભયકુમારને દીક્ષાઆપી. ગ્રહણ અને આસેવના એમ બંને પ્રકારની શિક્ષા તેમણે ગ્રહણ કરી. બાદ તે અભયકુમારમુનિ તત્ત્વનિરીક્ષણના અનુમાનથી સિદ્ધાંતોની અવગાહનામાં બહુજ ઉંડા ઉતરી ગયા. અને મહાક્રિયાનિષ્ઠ થઈ શ્રી સધર્મી કમલોતે ખીલવવામા સૂર્યસમાન થયા. પછી શ્રીમદ્વધર્માનસૂરિના આદેશથી શ્રીજીનેશ્વરસૂરિએ વિશુદ્ધગુણોના સાગર સમાન તે મુનીશ્વરને સૂરિપદવી આપી.” આ પ્રમાણે શ્રી પ્રભાવકચરિત્રમાં વર્ણન આપેલું છે. વળી ખરતરગચ્છની પદ્માવલીમા લખેછે કે—“ એ અવસરે સોમ બ્રાહ્મણના શિવદાસ અને બુદ્ધિસાગર નામે બે પુત્ર હતા તેમજ કલ્યાણવતી નામે એક પુત્રી હતી. પુત્રીના સંબંધમા પ્રસ્તુત ગ્રંથકર્તા પણ સુરસુંદરી કથારચવાનું કારણ બતાવવામા એક ગાથા લખેછે કે—

સીસિણિ મયહરિયાણ, ગુરુમગિણીણ અલંબવયણાણ ।

સિરિકલ્લાણમર્ફણ, પવત્તિણીણ ઉવયણેણ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ—દરેક શિષ્યાઓમાં મુખ્ય, પોતાના ગુરૂની બહેન અને અન્નધનીયછે વચન જોનું એવી શ્રીકલ્યાણમતી પ્રવર્તિનીના વચનથી આ સુરસુંદરી કથા ગ્યવામાં આવી છે. આ ઉપરથી પણ આ બંને આચાર્યોની શ્રીકલ્યાણમતી બહેનછે એમ સિદ્ધ થાયછે.” હવે તે ત્રણે ભાઈબહેન સોમેશ્વરમહાદેવની યાત્રામાટે ચાલતા ચાલતા સરસ્ નામના નગરમા ગયા. ત્યાં સરસ્વતી નદીમા સ્નાનકરી તે રાત્રીએ ત્યાજ સૂઈ ગયા. બાદ અર્ધરાત્રીનો સમય થયો એટલે સોમેશ્વરદેવ પ્રગટ થઈ તેમને કહેવા લાગ્યા કે હે મહાનુભાવો ? હું તમને પ્રમંન થયોછું, તમારી ઇચ્છાપ્રમાણે વર માગો. ત્યારબાદ તેઓએ વૈકુંઠની યાચના

હરી, સોમેશ્વરે કહ્યું, ભાઈઓ? મહનેપણુ વૈકુંઠગતિતો પ્રાપ્ત થઈ નથી તો હું તમને ક્યાંથી આપુ? પરંતુ જો તમ્હારે વૈકુંઠની ઇચ્છા હોય તો તમે શ્રીવર્ધમાનસુરિના ચરણકમલની સેવા કરો તે સુરિજ કેવલ વૈકુંઠદાતા છે. એમ કહી તે દેવ અદશ્ય થઈ ગયો. પછી પ્રભાનકાળ થયો એટલે તે ત્રણેજણુ નદીમા મ્નાનકરી ઉપાશ્રયમા આવ્યા અને ગુરૂશ્રીને પ્રણામકરી વૈકુંઠની પ્રાર્થનાકરી. ત્યારબાદ ગુરૂએપણુ એક ભાઈના મસ્તકની શિખાઉપર રહેલું વૈકુંઠ બતાવીને દયામય શ્રી જ્ઞેન ધર્મની પ્રગ્વણાવડે તેમને પ્રતિબોધીને દીક્ષા આપી બાદ યોગોદ્ધન કરાવીને તેમને સિદ્ધાનના પારગામી કર્યા. શિવદાસનુ જ્ઞેનધરસુરિ એવુનામ આપ્યું એકદિવસ શ્રીજ્ઞેશ્વરમુનિએ પોતાના ગુરૂને કહ્યું હે સ્વામિન્? જો ગુર્જરદેશમા જવાયતો બહુ ભારે ધર્મની ઉન્નતિથાય ગુરૂખોલ્યા ગુર્જરદેશમા આચારહીન એવા અસયમી ચૈત્યવાસીઓનો બહુ પ્રચારછે અને તેઓ બહુ ઉપદ્રવો કરેછે, તેથી ત્યા જઈશકાતુ નથી ફરીથી જ્ઞેશ્વરમુનિએ કહ્યું હે સ્વામિન્? યુદ્ધ (જી)ના ભયથી શુ વચ્ચેનો ત્યાગકરવા ઉચિતછે? માટે મ્હને અને જુદ્ધિસાગર આચાર્યને ત્યા જવામાટે આપ આજ્ઞા આપો. બાદ ગુરૂશ્રીએ પણ તેમનુ વચન સાંભળી બનેને આચાર્યપદવી આપીને ગુર્જરદેશમા વિહારમાટે આજ્ઞાઆપી. ગુરૂનુ વચન અંગીકાર કરી તે બંને આચાર્યોપણુ ગુર્જરદેશમાં વિહાર કરવા લાગ્યા તેમજ ગુરૂશ્રીએ કલ્યાણમતી સાર્ધને પ્રવર્તિનીપદે સ્થાપન કરી. હવે શ્રીવર્ધમાનસુરિની પાટે આળીશમા શ્રી જ્ઞેશ્વરસુરિ થયા વળી તે સુરિ, જુદ્ધિસાગર આચાર્યની સાથે મરદેશમાથી વિહાર કરતા અનુક્રમે ગુર્જર દેશમા પાટણ નગરની અંદર આવ્યા. ત્યા દુર્લભરાજ નરેશનો શિવશર્મા નામે પ્તાલણુપુરોહિત પોતાનો માતુલ (મામો) રહે છે તેના ઘેર ગયા. બાદ તે પ્તાલણુ ધણા છાત્રો (વિદ્યાર્થીઓ)ને તર્કવ્યાકરણાદિક શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરાવતો હતો. તેમા એક વેદપદનો અશુદ્ધ અર્થ સમજાવતો હતો તે સાંભળી શ્રીજ્ઞેશ્વરસુરિએ કહ્યું હે વિદ્વન્? આ પદનો અર્થ આવે

નાનું હશે કેમ આનું આદ્ય બ્રહ્માણે રા ? ત્યાં જ્યાં જ્યાં જોવા-
 નાને ને જોવાનું જાણ કરાશે. અને એ જાણના પેરે દો તમેજ આ
 પ્રમાણે આ પ્રમાણે પ્રમાણે પુનઃદિનનું વચન મામળા ગુરુશ્રીએ જે
 જે જોવા જોવું દત્તા તે મરં દર દરી નાખ્યા. પછી મનુષ્ય મદ
 પુનઃદિન તોજો આપનું નિવાસ જાણ એજ ને આપના પિતાશ્રીનું
 નામ જુ. શુ નેજે જ્યાંજુ કે રાગજુની નગરી અન્દાઃ અન્દાઃ છે
 અને જોમ જ્યાંજુ પિતા છે. તે નામજી પુનઃદિને જ્યાંજુ કે આ તો
 અન્દાઃ જ્યાંજો (જ્યાંજુ) છે, ત્યાંજા તેજે મદ જાનપૂર્વક તેમને
 પોતાના જે રાખ્યા. જા તે જાતો રાજવાસી પેઢિના જાણવામા
 આસી જોવું તેજા પોતાના મનમા વિચાર કરા જાણ્યા. જોતેજ-
 મુજિ અદી જાના છે. જગી તેજો મુજિ રાજમા જાણ જોતેજેજા
 જે અને જ્યાંજુ તો જિયિય તેમજ જાણારીત હીજો. માટે જાણ
 પ. પ્રમાણે જેમને આ નગરમારી જિયા જવા જોઈજો અન્યથા
 આપની જાણ નિશ થયો. એમ વિચાર કરી કેટલાક અત્યવાસી એકલા
 થઈ દુર્લભગણની પાસે ગયા અને તેમજે જુ કે મદાગજ ? આપના
 આ નગરમા રીતીવી અધિજોદ્ધ (જોગ લોગ) આવેજા છે અને
 તેજો આપના પુનઃદિનને ત્યા રહેજા છે એ પ્રમાણે તેમનું વચન
 મામળા મનજો પુનઃદિનને જાણારીને પૂરુજુ નન્દાઃ ત્યા ચોર
 જાણ્યા છે, એમ અન્દાઃ મામળવામા આવ્યું છે ત્યાં પુરોદિને
 જુ કે જાણ નન્દાઃ ત્યા તો જુદ આજાવાજા મન્દાર્ગ મચારી
 મુનીશ્વર આવેજા છે. જોગ તો નથી આવ્યા. પરંતુ જેજોઈપણ તેમને
 ચોર કેટલા દોષ તેજોજા ચોર દોષ એમ પુરોદિનનું વચન માંલગી
 રાજતો તેમનો આચાર જોવા માટે સીજનેશ્વરમુરિને પોતાની પાસે
 જોલાવ્યા. જુદમદારાજ ત્યા પધાર્યા મલાની અંદર પાથરેલા આમત-
 રાજને દર દરી રજેદગજ (જોના) વડે જુમિને જુદ દરી ધર્યાપધિદી
 ધર્યાગાદ પોતાની દળલ પાથરીને તેજો જોવા. આ પ્રમાણે મદજુરનો
 આચાર જોઈને રાજના હૃદયમા જાણ આનંદ થયો. અને તેજે જુ કે

સન્માર્ગધારક મુનિઓ આવાજ હોય છે. તેમજ પુનઃ રાજ્યે એમનાથી વિરૂદ્ધ એવો ચૈત્યવાસીઓનો આચાર જોઈ ગુરૂ મહારાજને મુનિઓનો આચાર પુરુષો. ત્યારે શ્રીજીનેશ્વરસૂરિએ કહ્યું કે અમે મુખથી શું કહીએ ? દેવાધિષ્ઠિત એવો સરસ્વતી ભાડાગાર આપના ત્યા રહેલો છે. તેમા સમસ્તમતના સ્વરૂપ દર્શક પુસ્તકો રહેલાં છે, માટે તે પુસ્તકાલયમાથી એક પુસ્તક મંગાવો. રાજ્યે પણ તે પ્રમાણે પુસ્તક મંગાવ્યું તે પુસ્તકદશવૈકાલિક નામનું હસ્તમા આવી ગયું પુસ્તક લઈ તેઓ રાજસભામા આવ્યા બાદ ગુરૂશ્રીએ કહ્યું કે આ પુસ્તક આ ચૈત્યવાસીઓના હસ્તમા આપો તેઓજ વાચશે. પછી તેઓ વાચવા લાગ્યા વાચતા વાચતા સાધુના આચારના પત્ર આવ્યા તેમને છોડી દઈને આગળ ઉપર વાચવા લાગ્યા એટલે ગુરૂશ્રી બોલ્યા, રાજસભામા દિવસે ચોરી થાય છે. રાજ્યે પુરુષ્યુ. કેવી રીતે ચોરી થાય છે ? ગુરૂએ કહ્યું આ લોકોએ વાચતા પત્ર મૂકી દીધા રાજ્યે કહ્યું એમ હોય તો તમેજ વાચો ગુરૂ મહારાજે કહ્યું એમા અમ્હારું કામ નથી પક્ષપાત રહિત એવા બ્રાહ્મણો પાસે વચાવો બાદ બ્રાહ્મણોને તે પુસ્તક આપ્યું એટલે તેઓએ યથાર્થ રીતે વાચી સંભળાવ્યું. તે સમયે શાસ્ત્રસમત આચારના અવલોકનથી શ્રીજીનેશ્વરસૂરિને ઉદ્દેશી “ આ અનિખર છે ” એ પ્રમાણે રાજ્યે તેમની સ્તુતિ કરી. ત્યાથીજ તેમને ખરતર ખિરૂદ પ્રાપ્ત થયું. તેમજ ચૈત્યવાસીઓનો પરાજય થવાથી “ કુબલ ” એવી સદા યથા આ પ્રમાણે સુવિહિત પક્ષધારક શ્રીજીનેશ્વરસૂરિ વિક્રમ સવત્ ૧૦૮૦ મા ખરતર ખિરૂદધારક થયા તેમજ વળી એક દિવસ મરૂદેવા સાધ્વીએ ચાળીશ દિવસ મુધી અનશનવ્રત ગ્રહણ કર્યું, પ્રાંત સમયમા શ્રીજીનેશ્વરસૂરિએ નિર્જરા કરાવતાં નેસાધ્વીને કહ્યું કે તમ્હારૂં પોતાનું આગામી ઉત્પત્તિસ્થાન અમ્હને જણાવજો. ત્યારબાદ મરૂદેવા સાધ્વી ગુરૂનું વચન સ્વીકારીને કાળ કરી દેવલોકમા ગયાં. અને દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. બાદ એક દિવસ તે દેવ સીમધર સ્વામીને વદન કરવા માટે નીકળ્યો તે સમયે તેણે બ્રહ્મશાંતિ

નામે યક્ષને કહ્યું કે તારે શ્રીજીનેશ્વરસૂરિની પાસે જઈને “મ, સ, ટ, મ, ટ,” આ પાંચ અક્ષરો કહેવા. એમનો અર્થ ગુરૂશ્રી પોતેજ જાણશે. તે સમયે યક્ષ સૂરિશ્રીની પાસે આવ્યો અને તે દેવના કહ્યા પ્રમાણે તેણે પાંચ અક્ષરો કહ્યા. આદિ ગુરૂ મહારાજે તેમનો અર્થ કહ્યો, તદ્વત્—

મરુદેવી નામ અજ્ઞા, ગણિની જા આસિ તુમ્હ ગચ્છમ્મિ ।

સગ્ગમ્મિ ગયા પઢમે, દેવો જાઓ મહાદ્દીઓ ॥૧॥

ટક્કલયમ્મિ વિમાણે, દોસાગર આડસો સમુપ્પન્ના ।

સમણેસસ્સજિણેસર—સૂરિસ્સ ઇય સંકહિજ્ઞાસુ ॥ ૨ ॥

ટક્કડરે જિણવંદણ—નિમિત્તમિહ આગણ દેવેણ ।

ચરણમ્મિ ઉજ્જમો તો, કાયવ્વો કિં ચ સેસેહિં ? ॥૩॥

અર્થ—તમ્હારા ગચ્છમા મરુદેવીનામે જે ગણિની હતી તે માધ્વી પ્રથમ દેવલોકમા ગયેલી છે અને ત્યાં ટક્કલય નામે વિમાનમા જે સાગરોપમ આયુષધારી મહર્દિદેવ થયેલ છે એ પ્રમાણે શ્રમભોના અધિપતિ એવા શ્રીજીનેશ્વરસૂરિને કહેવું એમ અહીંયા ટક્કપુરમા શ્રી જીનવદ્દનમાટે આવેલા તે દેવે કહેવરાવ્યું છે માટે ચારિત્રતેવિષે તમ્હારે ઉદ્ધમ કરવો અન્ય સાધનોથી શું થવાનું છે ? આ પ્રમાણે મહારાજાની એવા શ્રીજીનેશ્વરસૂરિપ્રાતમાં અનશન કરી સ્વર્ગલોકમાં ગયા

વળી ફેટલાક આચાર્યો વિક્રમ મવત્ ૧૦૨૪ મા આ શ્રીજીનેશ્વરસૂરિથીજ ખરતર ગચ્છની ઉત્પત્તિ માને છે પરંતુ ફેટલાક અન્ય આચાર્યો આ મતને માનતા નથી. દારણુકે—જીનેશ્વરસૂરિ વિક્રમ ૧૦૨૪ મા વિદ્યમાન હતા તેજ સાખીત કરવું મુશ્કેલ છે. વિં ૧૦૮૦ મા તેમણે અષ્ટકૃત્તિ રચેલી છે તેમા પોતે જાણાવ્યું છે કે વિં ૧૦૮૮ મા તેમણેજ પોતાના શિષ્ય અભયદેવસૂરિને આચાર્યપદ આપેલું છે તે સર્વ મંમત અને પ્રસિદ્ધ છે. હવે આથી પહેલા ૨૪ ની શાલવું ઘણું અંતર પડી જાય છે. તે સમયે તેમની વિદ્યમાનતાનો સંભવ લાગતો નથી.

વળી વિ. ૧૦૮૮મા તેમને ખરતર ગિરદ મળેલું છે. ૧૦૨૪મા તેમને ખરતર ગિરદ મળ્યું નહોતું અને તે ગિરદના આપનાર દુર્લભરાજનું તે સમયમા રાજ્યપણ હતું નહીં, માટે એ વાત સાત્ય મનાતી નથી તેમજ શ્રીજીનેશ્વરમુરિએ તથા તેમના શિષ્ય જીનચંદ્ર અને અભયદેવ વિગેરે આચાર્યોએ ધણા ગ્રંથો રચેલા છે હાલમાપણ તેઓ ઉપલબ્ધ થાય છે તેમજ વિદ્યમાન બહુ વિસ્તારથી સંખ્યાએલા પ્રશસ્તિ ગ્રંથો પણ છે તે પૈકી એકપણ ગ્રંથમા ખરતરગમ્જીનો ઉલ્લેખ જોવામા આવતો નથી. જો એજ પોતે ઉત્પાદક હોયતો તેમા ઉલ્લેખ અવશ્ય આપેલો હોય. વળી સર્વત્ર ચંદ્રકુલનો ઉલ્લેખ ઉપલબ્ધ થાય છે તેજ પ્રમાણે અષ્ટકૃત્તિમા ગ્રંથકર્તા પોતેજ લખેછે —

મૂરે:શ્રીવર્ધમાનસ્ય, નિ:સંવન્ધત્રિહારિણ: ।

હારિચારિત્રપાત્રસ્ય, શ્રીચન્દ્રકુલભૂષિણ: ॥૧॥

પાદામ્ભોજદ્વિરેફેણ, શ્રીજિનેશ્વરમૂરિણા ।

અષ્ટકાનાં કૃતા વૃત્તિ:, સત્ત્વાડનુગ્રહેતવે ॥૨॥

અર્થ—પ્રતિબંધરહિત વિહાર કરવામા ઉત્સુક, મનોહર ચારિત્રના પાત્રસમાન અને શ્રીચંદ્રકુલ (ગમ્જી) મા અલકાગ મમાન શ્રી વર્ધમાનમુરિના ગણકમલમા ભ્રમરમમાન વર્તનાર શિષ્ય શ્રી જીનેશ્વર મુરિએ અષ્ટકાની વૃત્તિ પ્રાણીઓના અનુગ્રહનેમાટે નિર્માણ કરેલી છે. વળી ખરતરગમ્જીની ઉત્પત્તિનો વિક્રમ મવત ૧૨૦૪ મા શ્રીજીનક્ત-મુરિથીજ શરૂ થયેલી છે, તે મુરિનો સ્વભાવ બહુ અભિમાનથી ઘેરાયેલો હતો અને લોકો એમને શાસ્ત્રનો વિષય પૂછતા હતા ત્યારે તેઓ બહુ પ્રચડચર્ધ ઉત્તર આપતાહતા તે ઉપરથી લોકોમાં ‘ખરતર’ એવી પ્રમિદ્ધિ થઈ અને પોતેપણ તે પ્રમાણે તેનો સ્વીકાર કરીલીધો છે, એ વૃત્તાત શ્રી જીનવલ્લભમુરિએ ગણધર સાર્ધશતક રચેલું છે, તેની ઉપર જીનપતિમુરિના શિષ્ય સુમતિગણીએ વૃત્તિ રચેલી છે તેની અંદર સ્પષ્ટ જણાવ્યું છે, તેમજ અન્યત્ર પણ તે હકીકત જણાવી છે. હવે

પ્રસ્તુત બને આચાર્યોની કૃતિ વિષયમાં વિચાર કરીએતો પ્રથમ શ્રી
 છત્રેશ્વરસુરિએ રચેલા અથો નીચેમુજબ લીલાવતીકથા, આ લીલા-
 વતીનું વર્ણન પ્રસ્તુતઅથની પ્રશસ્તિમાં પણ મધુર શબ્દોથી આપેલું
 છે તેમજ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યપણુ દાન્યશામનની રીકામાં પદમય કથાના
 ઉદાહરણ પ્રમંગે લખેછે કે—“કાચિત્ પદમયી યથા લીલાવતી”
 અપૂર્વ અર્થબોધક પદ્યબધ એક લીલાવતી કથા છે. આપ્રમાણે લીલા-
 વતીનું તેમણે ત્યા રમણુ ક્યુંછે બીજો-હરિમદ્રાદ્યકવૃત્તિ નામે ગ્રંથ
 દર્શાવે છે આ ગ્રંથ જાવાલિપુરમાં વિક્રમ સંવત્ ૧૦૮૦ માં નિર્માણ
 કરેલો છે તેજપોતે પ્રશસ્તિમાં જણાવેછે કે—

સમાનામવિકેડશીત્યા, સહસ્રે વિક્રમાદ્ગતે ।

શ્રીજાવાલિપુરે રમ્યે, વૃત્તિરેપા સમાપિતા ॥ ૧ ॥

અર્થ—વિક્રમ સંવત્ ૧૦૮૦ માં લખ્ય એવા શ્રી જાવાલિપુરમાં
 આ વૃત્તિ સમાપ્ત કરીછે ત્રીજો-પંચલીંગીપ્રકરણ, યોથોઅથ શ્રી
 ચીરચરિત્ર, પાંચમો કથારત્નકોષ, છઠો સવૃત્તિક (વૃત્તિસહિત)
 પ્રમાણલક્ષણ, આ છગ્રંથ શ્રી છત્રેશ્વરસુરિદ્વિત દ્વાલમાં ઉપલબ્ધ થાય
 છે, તે શિવાયતો બીજો કોઈપણ ગ્રંથ આજમુખીમાં મળી આવ્યો નથી.
 તેમજ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસુરિએ ‘બુદ્ધિસાગર’ વ્યાકરણ રચેલુંછે તે
 શિવાય તેમનો ગ્યેલો અન્ય કોઈપણ ગ્રંથ આજમુખી જેવામાં આવ્યો
 નથી, તેમજ સાલજવામાં પણ આવ્યો નથી વળી પોતાની વશપર પ-
 રાતું વર્ણન ધ્યાનપ્રાદ પ્રસ્તુત અથકર્તા (ધનેશ્વરમુનિ) એ સુરસુંદરી
 ગ્રંથનો નિર્માણ મમય અને તે ક્યા અધ્યાનમાં ગ્યેલો વિગેરે હકીકત
 એક સ્લોકથી જણાવેલી છે. જેમકે—

“તેસિં સીસવરો ધણેસરમુળી એયં કહં પાયડં,

ચઢાવલ્લિપુરીઠિઓ સગુરુણા આણાણ પાઠંતરા ।

કાસી વિક્રમવચ્છરમ્મિ ય ગણ વાણંકમુન્નોડુપે,

માસે મહવણ ગુરુમ્મિ કસિણે વીયા ધણિઠાદિણે ॥૨૪૯॥

અર્થ—શ્રી જીનેશ્વરસૂરિ તથા બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરના શિષ્ય વર્ષ
 શ્રીમદ્ ધનેશ્વરમુનિએ પોતાના ગુરૂશ્રીની આજ્ઞાથી ચક્રાવલિપુરીમાં રહીને
 વિક્રમ સવત્ ૧૦૯૫ ની શાલમા ભાદ્રપદ કૃષ્ણદ્વિતીયા ગુરૂવાર અતે
 ધનેષા નક્ષત્રનાદિવસે પાઠાતરંગ આ સુરસુંદરી કથા સ્પષ્ટભાવાર્થમાં
 નિર્માણ કરીછે આ ઉપરથી અથકર્તાનો વિદ્યમાન સમયનો નિર્ણય
 થઈ આવેછે, હવે તે સળધી કહેવાનું કંઈ બાકી રહેતું નથી. વળી
 આ શિવાય અથકર્તાનું જીવનવૃત્તાત તથા જન્મસ્થલાદિક કિંવા પોતે
 રચેલા અન્યઅથોનો નિર્ણય સળધી પ્રાચીનઅન્યઅથકારોની માફક આ
 અથકારેણુ કોઈ ઠેકાણે ઉદ્ભવે આખોનથી તેમજ તેમના સમાન-
 કાલિક અથવા પાશ્ચાત્ય કોઈપણ વિદ્વાને તેનો શોધ કરી તે બાબત
 જણાવીનથી. કારણકે પ્રાચીન મહાત્માઓની એવી પદ્ધતિ હતીકે ફક્ત
 ઉદ્દેશી સિદ્ધાંતનું અવલખન લઈ વસ્તુસ્વરૂપ માત્રનું તેઓ પ્રદર્શન
 કરવામાં તાત્પર્ય માનતા હતા, તેમાપણુ આત્મશ્લાધાને મ્હોકું પાતક
 માનતા હતા જેથી તેઓ સ્વકીય ઇતિહાસલેખનનું કાર્ય સાધરણ
 માનતા હતા. તેમજ તત્સમાનકાલિક અન્ય પડિતોપણુ આત્મતરફ
 દૃષ્ટિવાળા હોવાથી તેવા ગૌરવને અસ્થાન આપતા હતા અન્યાન્ય
 વિષયોની માફક તે સમયે પ્રાચીન વૃત્તાત વિષયમાં પ્રાચીન વિદ્વાનો-
 નો નામ શ્વાધ્યાદિક વિવેચનસળધી અનાદર હતો. વળી હાલમાં
 પાશ્ચાત્યવિદ્વાનોનો લક્ષ્ય તે તરફ દોરાયો છે. પરંતુ તેને જણવાનાં
 સાધનો નહી મળવાથી તેઓ અટકી પડેછે. અર્થાત્ ઉભયમાં સમા-
 નતા આવી રહેછે.

વળી પ્રસ્તુત અથકારે આ અથનું ‘સુરસુંદરી કથા’ કથા
 એ પ્રકારે જે નામ આપ્યું છે તે યર્થાથ ઘટે છે. નોકે અહીંયા—

શ્લોકૈર્વશં તુ સંક્ષેપાત્, કવિર્યત્ર પ્રશંસતિ ।
 મુલ્યાર્થસ્યાવતારાય, ભવેદ્યત્ર કથાન્તરમ્ ॥૧॥

પરિચ્છેદોન યત્ર સ્યાદ્, નસ્યાદ્વાલમ્બકઃક્વચિત્ ।
સા કથા નામ તદ્ગર્ભે, નિવધ્નીયાચ્છત્તુષ્પદીમ્ ॥૨॥

અર્થ—જે અથતી અદર કવિએ મક્ષેપથી શ્લોકોવડે વશનુ પ્રશમાપૂર્વક વર્ણન કરેલું હોય, તેમજ મુખ્ય અર્થના અવતરણ માટે કથાતરનો ઉદ્દેશ કરવામા આવે, વળી જેની અદર પરિચ્છેદ કિવા કોઈ કોણે લલક હોય નહીં તેને કથા કહેવામા આવેછે. અને તેના મધ્યભાગમા ચતુષ્પદીનુ નિબધન કરવામા આવે છે ” આ પ્રમાણે અભિપ્રાયમા દેહુ ક્યાનુ લક્ષણ સંપૂર્ણપણે ઘટતુ નથી પરંતુ કેટલાક અંગે તે ઘટે છે. તેમજ—‘ ધીરશાન્તનાયકા મધ્યેન પથેન વા સર્વભાષા કથા, ’ અર્થ—ધીર અને શાંત ગુણી જેમા નાયક હોય, તેમજ ગદ્ય અથવા પદ્યવડે સર્વ ભાષામા વર્ણવેલી કથા કહેવાય, અહીં નાયક શબ્દ ઉપલક્ષણ માત્ર મૂકવામા આવેલોછે. તેથી નાયિકા પણ લઈ શકાય છે આ કથાની અદર સુરસુન્દરી નાયિકા છે. આ પ્રમાણે શ્રીહેમચદ્રાચાર્યકૃત કાવ્યાનુશાસનમા સ્પષ્ટ કથાલક્ષણ બતાવ્યું છે તેલક્ષણ અહીં સંપૂર્ણ રીતે લાગુ પડે છે. માટે આચરિત્રને કથા નામ આપ્યું છે તે યથાર્થ છે તેથી અચકારે પોતે પ્રારભમા “ચોક્કં સંવેગકરીં, કહંતુ સુરસુન્દરી નામ ” । વૈરાગ્યને ઉત્પન્ન કરનારી સુરસુન્દરી નામે કથાને હું કહીશ, તેમજ દરેક પરિચ્છેદની સમાપ્તિમાં—“ સુરસુન્દરીનામાય, કહાણ પઢમો પરિચ્છેદો ” । આ પ્રમાણે કથાનો નિર્દેશ કરેલો છે. વળી આ અચકારાંચે સામાન્ય વિગેષનો ભેદ છોડી દઈને અહીં કથા વ્યપદેશ કરેલો છે તે ઉચિત છે. તેમજ આપલબ્ધ અથમા સોળ પરિચ્છેદ આપેલા છે અને દરેક પરિચ્છેદમાં અઢીસો ગાથાઓ રહેલી છે. માત્ર છેવટના સોળમા પરિચ્છેદમાં ૨૬ ગાથા વધારે અપવાદ તરીકે આપેલી છે. દરેક પરિચ્છેદમાં સમાન ગાથાઓ રાખી છે તેવા વક્તાવ્યનો ઉદ્દેશ નહોતો કે સર્વત્ર સરખી ગાથાઓજ રાખવી, પરંતુ સ્વાભાવિક આ પ્રમાણે પ્રબંધ

ચવામા આવ્યો છે. વળી આ સૂચુર્ણુ ત્રય આર્યા છંદથી રચવામાં આવ્યો છે. માત્ર દરેક પરિચ્છેદના અંતમાં લિન્નલિન્ન વૃત્તો આપવામાં આવ્યા છે તેમજ કોઈ કોઈ સ્થળે પરિચ્છેદની અંદર પણ વિશેષ વર્ણુની અપેક્ષાએ લિન્ન વૃત્તનો વ્યવહાર કર્યો છે તેમજ નિયમિત ગાથાઓથી વર્ણુન કરતા આક્રિતી કવિત્વ શક્તિ કેટલી છે? કે-વિસ્તારથી વર્ણુન કરવા લાયક વસ્તુનો કોઈ કેકાણે મક્ષેપ કર્યો નથી તેમજ મક્ષેપથી વર્ણુન કરવા લાયક વસ્તુનો વિસ્તાર પણ કર્યો નથી કાવ્યને જીવન આપનાર રસનો કોઈસ્થલે અપકર્ષ પણ કર્યો નથી એ પ્રમાણે પ્રસ્તુત ગ્રંથકર્તાની કવિત્વ શક્તિ સહૃદય પુરુષોને આનંદ આપ્યા શિવાય રહે તેમ નથી વળી આ મુગ્ધમુંદરી ચરિત્રને કાવ્યત્વ લક્ષણ ઘટે કે કેમ? તેવિચારમાં-“ અદોષો સગુણો સાલક્ષારો શબ્દાર્યો કાવ્યમ્ ” દોષથી વિમુક્ત, ગુણયુક્ત અને અલંકાર સહિત એવા શબ્દ તથા અર્થની ઘટના જેમાં રહેલી હોય તે કાવ્ય કહી શકાય, એમ કાવ્યાનુસારના શ્રીમદ્ હેમચંદ્રસરિએ કહેલું છે “ સાધુશબ્દાર્યસન્દર્ભ, ગુણાલંકારમૂષિતમ્ । સ્ફુટરોત્તિરસોપેત કાવ્યમ્ ” । શબ્દ અને અર્થનો મદર્ભ જેમાં સમ્યક્પ્રકારે રચેલો હોય, ગુણ તથા અલંકારોથી વિભૂષિત અને સ્ફુટ રીતે ગોઠી ભરપૂર જે હોય તેને કાવ્ય કહી શકાય એમ વાગ્લતાલંકારમાં વાગ્લટ કવિએ કહેલું છે

“ નિર્દોષં ગુણવત્ કાવ્ય, -મલંકારેરલંકૃતમ્ ।

રસાન્વિતં કવિઃકુર્વન્, કીર્તિં પ્રીતિં ચ વિન્દતિ ॥૧૥”

અર્થ—નિર્દોષ તેમજ ગુણાનુસારી, અલંકારોથી વિભૂષિત અને રસસહિત એવા કાવ્યને રચનાર કવિ લોકોમાં પ્રીતિ અને પ્રીતિને પ્રાપ્ત કરે છે આ પ્રમાણે ચંદ્રલોકમાં પીયૂષવર્ષ પડેને કહેલું છે. “ તદદોષો શબ્દાર્યો સગુણાચ્ચલલંકૃતો પુનઃકથાડપિ ” દોષ સહિત તેમજ સગુણ એવા શબ્દ અને અર્થ હોય વળી અલંકારસહિત

હોય તેાપણુ તે કાષ્ઠ સ્થલે કાવ્ય કહી શકાય એમ કાવ્યપ્રકાશમા
 મમ્મરભટ્ટનું મતવ્ય છે. “કાવ્યશબ્દોડયં ગુણલક્ષારયુક્તયો
 શબ્દાર્થયોર્વર્ત્તતે” આ કાવ્ય શબ્દ ગુણ અને અલંકાર સહિત
 શબ્દ તથા અર્થમા પ્રવર્તેછે. એમ કાવ્યાલંકારની વૃત્તિમાં વામનભટ્ટનું
 કહેવું છે “ધ્વન્યાત્મકં વાક્યં કાવ્યમ્” ધ્વનિપ્રોધક જે વાક્ય
 હોય તેને કાવ્ય સમજવું એમ વ્યક્તિ વિવેક ગ્રંથમા મહિમભટ્ટ કહે
 છે. તેમજ પ્રભાકરગદિ પડિતોએ કહેલા કાવ્યના સામાન્ય લક્ષણની
 કેટલાક અંશમાં અહીં સર્ગતિ થાયછે પરંતુ “રમણીયાયપ્રતિપાદકઃ
 શબ્દઃ કાવ્યમ્” રમણીય અર્થનું પ્રતિપાદન કરનાર જેશબ્દ હોય
 તે કાવ્ય કહેવાય, એમ રમગગાધરમા જગન્નાથ પડિતનો ઉલ્લેખછે.
 “વાક્યં રસાત્મકં કાવ્યમ્” રસાત્મક જે વાક્ય હોય તેને કાવ્ય
 કહી શકાય, એમ સાહિત્યદર્પણમા વિશ્વનાથ કવિરાજનો ઉલ્લેખછે.
 “શરીરં (કાવ્યમ્) તાવદિષ્ટાર્થવ્યવચ્છિન્ના પદાવલી” ઇષ્ટ-
 થર્મની પ્રતિપાદન કરનારી જેમાં પદ્મશ્રેણી રહેલી હોય તે કાવ્ય કહે-
 વાય છે. એમ કાવ્યાદર્શમા દડી કવિનો લેખ છે “રસાલ્લકારો
 પેત સુત્રવિશેષસાધન વા કાવ્યમ્” ॥ રસો અને અલંકારોથી
 યુક્ત સુખ વિશેષનું જે સાધન હોય તેને કાવ્ય કહેવામા આવે
 છે. એપ્રમાણે અલંકાર ગ્રંથમા કેશવમિશ્રનો ઉલ્લેખ છે. “કાવ્ય
 રસાદિમદ્ વાક્યમ્” જેના વાક્યો રસાદિકથી ગ્રસ્ત હોય તે કાવ્ય
 કહેવાય એમ અલંકાર સૂત્રકારિકા ગ્રંથમા શૌકોદૈનિ પડિતનું મતવ્ય
 છે. આપ્રમાણે કાવ્યના સામાન્ય લક્ષણોથી આચરિત્રને કાવ્ય કહેવામાં
 કાષ્ઠપણુ દોષ નથી. વળી પ્રસિદ્ધ કાવ્યોમા પણ દરેક લક્ષણોનો મમ-
 ન્વય થવો તો ઘણો મુશ્કેલછે. કાવ્યકે તેઓમાપણુ નિલાનિલાદિ
 દોષનો કવચિત્ સંભવ ગદી શકે છે. માટે અહીંયા કાવ્યલક્ષણ ઘટ-
 વામાં બાધ નથી તેમજ આપ્રસ્તુત ગ્રંથને મહાકાવ્યપણુ કહી શકાય,
 કારણકે સર્ગબધ જેમાં રચેલા હોય, ધીર અને ઉદાત્ત ગુણવાન્મુર
 અથવા ઉત્તમ કુલવાન્ ક્ષત્રિય નાયક હોય, (અહીં નાયકના ઉપલ

ક્ષણથી મુરસુંદરી નાચિકા છે.) એક વશમાં ઉત્પન્ન થયેલા કુલીન રાજાઓનું જેમાં વર્ણન હોય ધૃંગારવીર અને શાંતરસ અંગી હોય અને બાકીના રસો અંગભૂત વર્ણવેલા હોય વિગેરે મહાકાવ્યના જે જે ગુણો કાવ્યાનુશાસનમાં શ્રીમાન્ હેમચંદ્રસૂરિએ કહેલા છે તે સર્વ ગુણો આચરિત્રમાં રહેલા છે.

શ્રીવીરસં. ૨૯૫૧

શ્રીવિક્રમસં. ૧૯૮૧

શ્રીભૂદ્રસં. ૧

ધરતીસન. ૧૯૨૫

જેષ્ઠસુદિપંચમીને બુધવાર.

સ્થાન તીર્થપાનસર
ઝવેરી ભુરીયાભાષ ઇવણચ દના
ટાવરહોલમાં. } લે. અણ્ણતસાગર સૂરિ.

ૐશ્રીકેશરીયાનાથાયનમઃ ૐઅર્હમહાવીર ? ૐ શાંન્તિ ૩

શ્રીસુરસુન્દરીચરિત્રશુદ્ધિપત્રમ્ ॥

પૃષ્ઠ.	પાકિત.	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ.
૭	૧૮	વતાઢય	વૈતાઢય
૯	૧૪	રહા	રહા
૧૦	૧૨	હસ્ત	હસ્તિ
૧૧	૭	સકત	સકેત
૧૨	૧	સમુદ્રનો	સમુદ્રની
૧૮	૮	સમય	સમયે
૧૯	૨૫	તેને	તેને જેવા
૨૫	૫	તને	તેને
૨૮	૪	માનાપતા	માતાપિતા
૨૯	૧૯	તૃષ્ણા	તૃષ્ણા
૩૦	૮	મેત	મેતવ
૩૧	૭	પ્રસરતી	પ્રસરતીતિ
૩૨	૪	જલડી	જલની
૩૩	૧૨	સપાદન	સપાદન
૩૪	૨૨	તાપશ્વત	તાપશ્વતે
૩૫	૮	તમ	તેમ
૩૬	૨૧	જન	જન
૩૭	૭	આકાશ	આકાશ
૩૮	૨૧	માગા	માગા
૩૯	૭	વૃદ્ધ	વૃદ્ધ
૪૦	૨૧	સુપ્રતિષ્ઠ	સુપ્રતિષ્ઠ
૪૧	૭	સંક	શંક

૧૩૭	૮	પન્ધા	વન્ધા
૧૩૮	૭	ત્યન્ય	ત્યજ્ય
૧૩૯	૯	ભવ છે	ભવે છે.
૧૪૨	૧૩	સુંદરી	સુંદરી
૧૪૩	૧૩	પ્રોતાના	પોતાના
„	૧૬	મેધનું	મેધનુ
૧૬૨	૨૪	જ્વલપ્રભ	જ્વલનપ્રભ
૧૭૪	૧૭	વિવેક	વિવેક
„	૨૨	વિલંબ	વિલંબ
૧૭૫	૪	સાંભળી	સાભળી
„	૧૬	ચિત્ત	ચિત્ર
૧૭૬	૫	જેના	જે
૧૭૭	૧૭	વિદ્યારો	વિદ્યાધરો
૧૭૮	૧૫	ત બાબત	તે બાબત
૧૮૦	૧૭	હોય ન	હોય ને
૧૮૧	૧૮	પરબ્રહ્મ	પરબ્રેહ્મ
૧૮૫	૧૨	ગયુ	ગયુ
૧૯૨	૨૧	થયુ	થયું
૧૯૩	૧૨	સમાગ	સમાગમ
૧૯૫	૧૨	આકૃતિ	આકૃતિ
૧૯૬	૨૪	જગત	જગત્
૨૦૦	૧૧	દ્વંષ્ય	દ્વેષ્ય
૨૦૬	૭	દુ દ્વલિ	દુ દ્વલિ
૨૦૮	૧૨	મતિ	મતી
૨૦૯	૨૨	અચિત્ય	અચિંત્ય
૨૧૨	૨૦	લિત્ર	લિત્ર
૨૧૩	૭	પ્રકારન	પ્રકારની

૨૧૫	૨૧	શ્રતિ	શ્રુતિ
૨૧૬	૧૩	સાગરમા	સાગરમા
૨૧૭	૫	પ્રવૃત	પ્રવૃત
૨૧૮	૯	આપની	આપવાની
૨૧૯	૨૦	તણીએ	તેણીએ
૨૨૨	૨૪	સમાન	સમાન
૨૨૬	૧૧	વલાપ	વિલાપ
૨૨૭	૭	અપ્રિત્રાય	અપ્રિય
૨૩૧	૮	કરે છે	કરે છે
૨૪૦	૧૪	વિદ્યામન	વિદ્યામાન
૨૪૩	૩	કલ્યુ	કલ્યુ
૨૪૪	૧૦	શ્રી	શ્રી
૨૫૬	૧	સાલળી	માલળી
૨૫૭	૧	નષ્ટ	નષ્ટ
૨૬૪	૪	ધષ્ટ	ધષ્ટ
૨૬૬	૧૨	કુર	કૂર
૨૬૭	૧૮	શાસ્ત્રો	શાસ્ત્રો
૨૬૮	૬	અસ્ત	અસ્ત
૨૭૨	૧૯	મ્હારા	મ્હારા
”	”	અદર	અદર
૨૭૩	૫	તદેવ	તે દેવ
”	”	તત્તુ	તેતુ
૨૭૫	૨૩	નિર્મલ	નિર્મલ
૨૭૭	૨૩	થયા	થયો
૨૮૧	૩	કલશ	કલશ
૨૮૪	૧૧	શ્રવણોદિ	શ્રવણોદ્રિય
૩૦૦	૧૦	મુની	મુનિ

૩૦૧	૯	સગ	સર્ગ
૩૦૯	૩	સ્રીની	સ્રીની
૩૧૦	૧૧	પુર્ણ	પૂર્ણ
૩૧૧	૨	મુખ	મૂખ
૩૧૮	૬	આગ્ર	અગ્રિ
૩૧૯	૫	નભા	નભો
૩૨૧	૧૫	પરતુ	પરતુ
૩૨૨	૨૦	તમજ	તેમજ
૩૨૪	૫	દશ	દશ
"	૯	અમ	એમ
"	૧૯	મત્ર	મત્ર
૩૨૭	૧૧	વૃત્તિવળા	વૃત્તિવાળા
૩૨૮	૫	કુળમા	કુળમા
૩૩૧	૮	વીતષ	વીટાષ
"	૧૬	સિહા	સિહ
૩૩૨	૨૦	સઘળ	સઘળ
૩૩૩	૪	કિવા	કિવા
"	૧૪	તના	તેના
૩૩૫	૨૪	પ્રસવ	પ્રસવ
૩૩૬	૨૪	ક્રાવ્યા	ક્રાવ્યા
૩૩૮	૧૨	વિનય	વિનય
૩૩૯	૧	તમ્હરૂં	તમ્હારૂં
૩૪૧	૩	બધુ	બધુ
૩૪૪	૨૫	રાજનેત્ય	રાજનેત્યાં
૩૪૫	૧૪	સૂર્ય	સૂર્ય
૩૪૯	૨૫	અમથ	અમર્થ
૩૫૧	૨૪	તતરૂં	તેતરૂં

૩૫૮	૧	નૈમિનિઃ	નૈમિત્તિક
૩૫૩	૩	કાગ્ધમા	કારમાં
”	૨૦	પાતાના	પોતાના
૩૫૪	૫	દેવીનાવિ	દેવીના
”	૨૨	ગર	ગર
૩૫૬	૨૧	નિગધાર	નિગધાર
”	૨૪	ના પરાજ	તો પારજી
૩૬૧	૧૫	માહત	મહિત
”	૨૦	ત્યુ	ત્યુ
૩૭૩	૧૪	વિગેમા	વિગેપમાં
૩૮૪	૨૫	કુશાગ	કુશાથ
૩૮૫	૩	દિશિ	દાશિ
૩૮૬	૮	વાળા	વાળા
”	૯	અનેમ	એનામા
”	૧૨	ગણિત	ગણિતા
”	૧૬	આવછે	આવે છે.
૩૮૮	૨૦	ન્દા પિતાએ	ન્દારા પિતાએ
૩૮૯	૫	અદુસ્પતિ	અદુસ્પતિ.
”	૬	ગાલી	ઝાગી
”	૧૨	ચોના	ચિના
૩૯૦	૧૧	પરતુ	પરંતુ
”	૨૦	કામદે	કામદેવ
”	૨૨	સુરમુંદ	સુરમુંદરી
”	૨૩	આનં	આનંદ
”	૨૫	હર્પાથ્ર	હર્પાથ્રુ
૩૯૪	૧૨	તની	તેની
૩૯૬	૮	દિગ્ધા	દીગ્ધ

૩૯૮	૧૮	કૈએ	છીએ
૪૦૪	૨૪	ટાકોરા	ટાકોરો
૪૦૫	૭	નિર્ગમવા	નિર્ગમન
,,	૨૩	થઈ	થઈએ
૪૦૬	૮	વિધએ	વિધિએ
૪૦૭	૮	એપ્રમાણ	એપ્રમાણે
૪૦૯	૨૦	કેટલાક	કેટલાકે
૪૧૪	૧૨	ગણેલા	ગણેલો
૪૧૭	૩	પડયુ	પડયું
,,	૧૮	ઉત્સર્ગ	ઉત્સર્ગ
૪૧૯	૨૧	કેતુ	કેતુ
૪૨૦	૧૮	કથો	કથો
૪૨૪	૧૪	મ્હરો	મ્હારો
૪૨૯	૧	નરવાહ	નરવાહન
૪૩૭	૨	વિદ્યા	વિદ્યા
૪૪૦	૧૭	ઉપહાસર	ઉપહાસ
૪૪૨	૮	પહોઆ	પહોઆ
૪૪૩	૧૨	વિષ	વિષ
૪૪૭	૧૫	ચક્રચક્ર	ચક્રચક્ર
૪૫૦	૪	ભૂત	ભૂત
૪૫૬	૨૧	નિવેદને	નિવેદન
૪૬૧	૭	દારિદ્ર	દારિદ્ર
૪૬૩	૯	સ્થિત	સ્થિતિ
૪૭૭	૨	પીછ	પછી
૪૭૮	૨૧	પ્રતિયાગ	પ્રતિયોગ
૪૮૬	૧	બાક	બાક
૪૯૦	૧૪	સસારની	સસારની

૫૦૫	૨૪	ભૂપતિએ	ભૂપતિએ
"	"	સંભવના	સંભાવના
૫૧૦	૧૮	પ્રત્યક્ષ	પ્રત્યક્ષ
"	૧૯	પ્રત્યક્ષ	પ્રત્યક્ષ
૫૨૦	૨૬	'ગ'	'સ'
૫૨૨	૧૪	પૂર્વાપર	પૂર્વાપર
"	૧૭	ગત	ગત
૫૨૭	૯	મિત્રન	મિત્રને
૫૨૮	૧૮	અને તે	અને તે
"	૧૯	છતે	છતે
૫૩૦	૧૭	દેવ	દેવ
"	૧૮	દેવ	દેવ
"	૧૯	દેવ	દેવ
૫૩૫	૨૫	ધર્મણ	ધર્મણ
૫૩૬	૧૮	વર	પર
૫૩૭	૧૪	ગત્યે	ગત્યે
૫૪૪	૧૪	શાન્તિ	શાન્તિ:

વિષયાનુક્રમણિકા.

પૃષ્ઠ.	વિષયક્રમ.	પૃષ્ઠ.	વિષયક્રમ.
૧	મ ગળાચરણ.	૨૫	મનોરમઉદ્યાન.
૩	અભિધેયનિર્દેશ.	૨૬	સિહગુહા.
૪	દુર્જનનિદા.	૨૭	ચોગિનો સમાગમ.
૫	સજ્જનસ્તુતિ.	૨૮	જયસેનની મુક્તિ.
„	ધર્મપ્રવૃત્તિઉપદેશ	૩૦	ઉપાલભ.
૬	ભાપાની સરલતા.	૩૧	વિદેશગમન
૭	તિર્થંગલોક	૩૨	અટવીપ્રવેશ.
„	જ ખૂડીપ.	૩૪	ધાટીપતન
„	કુરુદેશ	„	ભીલ્લોની કૂરતા.
૯	હસ્તિનાપુર	૩૫	સાર્થની વ્યગ્રતા.
૧૧	અમરકેતુરાજ.	૩૬	ધનદેવનું પરાક્રમ.
૧૨	ચિત્રસેનનો પ્રવેશ	૩૮	ધનદેવનો પરાજય.
૧૩	ચિત્રપ્રદર્શન.	„	ધનદેવની ઓળખાણ
૧૪	નૃપમૂર્ચ્છા.	૩૯	સુપ્રતિષ્ઠનો પશ્ચાત્તાપ
૧૬	ધનવાહનરાજ	૪૧	ધનદેવનું આતિથ્ય.
૧૭	સાગર શ્રેષ્ઠી	૪૨	ધનદેવનો વિતર્ક
„	શ્રીકાતા અને કમલાવતી.	„	સુપ્રતિષ્ઠનું વૃત્તાંત
૧૮	ગજસભામા કમલાવતીનું	૪૪	વર્ષાઋતુ.
	આગમન	૪૫	મેધનો ચમત્કાર.
„	વિવાહ વિચાર.	૪૬	કમલાવતી
૧૯	નૈમિત્તિક આગમન	૪૮	વિદ્યુત્પાત.
૨૧	રાજા અને મત્રીનો પ્રવાદ.	૪૯	નૃપવિલાપ.
૨૩	વિવાહ મહોત્સવ	૫૦	મત્રીનો પ્રબોધ.
૨૪	ધનદેવ શ્રેષ્ઠી	૫૨	નૃપતિનો શોક.

પૃષ્ઠ.	વિષયક્રમ.
„	કલાભ્યાસ.
૫૩	મહાત્મનું આગમન.
„	શ્રીર્તિધર્મરાજ.
૫૪	કનકવતી કન્યા.
૫૬	કનકવતીવિવાહ
„	રાજાનો પ્રેમ
„	સુરચક્રમાર.
૫૭	સુપ્રતિજ્ઞનું અપમાન
૫૯	સુપ્રતિજ્ઞનો ક્રોધ.
૬૦	સિદ્ધગુહાપત્ની.
૬૧	ધનદેવ.
૬૨	સ્વદેશપ્રયાણ.
„	દીવ્યમણિ.
૬૩	વનપ્રવેશ
૬૪	દિવ્યપુરુષ
૬૫	દિવ્યમણિપ્રભાવ.
૬૭	ધોરઆપત્તિ.
૬૮	વૈતાલયવર્ણન.
૬૯	પવનગતિ વિદ્યાધર.
૬૯	ચિત્રવેગનો જન્મ
૭૦	મનહરઉદ્ધાન.
૭૧	અધુદત્ત
„	વસંતવર્ણન.
૭૪	જનયાત્રા.
૭૫	જનમંદિર
૭૭	ભાનુવેગનું આગમન.

પૃષ્ઠ	વિષયક્રમ.
૭૮	સ્વપ્નદર્શન.
૮૦	મકરદ ઉદ્ધાન.
૮૧	મદનગૃહ.
૮૨	યુવતિદર્શન.
૮૪	કનકમાલા.
૮૫	વિરહવેદના
૮૭	આમ્રજતા.
„	સોમલતા.
૮૮	કનકમાલાની સ્થિતિ.
૮૯	હંસિકાદાસી.
૯૦	આદોલનક્રીડા
૯૧	કનકમાલાની વિરહદશા
૯૩	સોમલતાનો ઉપાલભ.
„	પત્રલેખ.
૯૪	આમ્રજતાનું પુનરાગમન.
૯૫	ચિત્રવેગનો સતાપ
૯૬	સૂર્યાન્ત સમય
૯૭	ચક્રોદય
૧૦૦	વાઘનાદ.
૧૦૨	વિવાહમહોત્સવ.
૧૦૩	ચિત્રવેગની મૃત્તી.
„	દૈવને ઉપાલભ
૧૦૫	આશાળધન.
„	ચિત્રમાલા.
૧૦૬	અમિતગતિ.
૧૦૭	કુ.ખનું કારણ

પૃષ્ઠ	વિષયક્રમ.
૧૦૭	સુરવાહનમુતી દ્ર.
૧૦૮	કેવલજ્ઞાન.
૧૧૦	મુનિસ્તુતિ.
„	મુનિદેશના.
૧૧૨	રાજપ્રશ્ન.
૧૧૩	કનકમાલાની માગણી.
૧૧૪	લગ્નનિરૂપણ.
૧૧૫	ચિત્રમાલાની ચિતા
૧૨૩	કનકમાલાનો પશ્ચાત્તાપ.
૧૨૬	મરણસાહસ
૧૨૭	આકાશવાણી.
૧૩૧	લક્ષ્મીહોતસવ.
૧૩૪	સ્વપ્નનો અર્થ.
„	લક્ષ્મી દિવસ.
૧૩૬	દુર્વિકલ્પ
૧૪૧	પાશનો છેદ.
૧૪૪	પુરુષનો ઉપદેશ
૧૪૭	પુરુષ વૃત્તાંત
„	હરિશ્ચંદ્ર વિદ્યાધરે દ્ર.
૧૪૮	પ્રભજન અને બધુસુદરી.
૧૪૯	ચિત્રલેખા.
૧૫૦	સુમુખ ચારણશ્રમણ.
૧૫૧	પ્રભજન રાજ.
૧૫૨	જ્વલનપ્રભ અને કનકપ્રભ.
૧૫૩	પ્રભજન રાજ.
૧૫૬	મુધોપચારણમુનિ.
૧૫૭	કનકપ્રભનો અવિનય.

પૃષ્ઠ.	વિષયક્રમ
૧૫૮	ચમરચંચા.
૧૫૯	પ્રભજનમુનિ.
૧૬૦	પ્રભજનમુનિદેશના.
૧૬૨	જ્વલનપ્રભનો પ્રશ્ન.
૧૬૩	રોહિણીવિદ્યા.
૧૬૪	લયલીત ચિત્રલેખા.
૧૬૬	ચિત્રલેખાનું હરણ.
„	વિમોહિની વિદ્યા
૧૬૭	ચિત્રગતિની મૂઢતા.
„	દમધોપ.
૧૬૮	રોહિણી વિદ્યા.
૧૬૯	મદોન્મત્ત હસ્તી
૧૭૦	એક યુવતિ
૧૭૧	ચિત્રગતિનું સાહસ.
૧૭૫	ચિત્રગતિની ચિંતા
૧૭૬	ચિત્રગતિનું પ્રયાણ.
૧૭૭	કનકપ્રભ વિદ્યાધરે દ્ર.
૧૮૬	મદનગૃહમાં કનકમાલાનું આગમન.
૧૮૧	ચિત્રગતિનું કપટ.
૧૮૫	ચિત્રગતિનું વૃત્તાંત.
૧૮૭	અશોક વાટિકા.
૧૮૮	પ્રભજનખેચર.
૧૮૯	ચંદ્રગતિ વિદ્યાધર.
૨૦૦	દીક્ષાગ્રહણ.
૨૦૨	અશનિ વેગ.
૨૦૩	ચ પદમાલા.

પૃષ્ઠ	વિષયક્રમ
૨૦૫	ધારિણી સખી
૨૦૬	દુંદુભિ નાદ.
„	હરિદત્ત ઐથી.
૨૦૮	સુભોચના ડબ્યા
„	વસુમતી ડબ્યા.
૨૧૧	દિવ્ય પુરૂષ.
૨૧૩	સુમંગલતું રૂતાત
૨૧૫	ધનપતિ વણિદ.
૨૧૬	દંડવિરત દેવલી.
૨૧૯	ચંદ્રાર્જુન દેવ.
૨૨૦	સુમુદ્રદત્ત ઐથી
૨૨૨	સુધર્મ સૂરીશ્વર
૨૨૩	વસુમતી સાધ્વી
૨૨૫	ચંદ્રપ્રભા.
„	ચંદ્રાર્જુન દેવ.
૨૨૬	ચંદ્રપ્રભાનો વિલાપ
૨૨૯	સ્વયંપ્રભા સખી.
૨૩૧	ચંદ્રપ્રભા દેવી
„	શુભંદર દેવલી
૨૩૪	ચંદ્રપ્રભાનો પ્રશ્ન.
૨૩૬	શોકતું દારણુ.
૨૩૭	ધારિણી સખી.
૨૩૮	હિન્મત્ત હસ્તી.
૨૩૯	પૂર્વપતિની પ્રાપ્તિ.
૨૪૧	મુગ્ધપ્રહણુ.
૨૪૨	અચનિવેગ વિદ્યાધર.

પૃષ્ઠ	વિષયક્રમ
૨૪૪	નગરની ગ્રન્યતા.
„	ગંગાવર્ત નગર.
૨૪૫	અમિતગતિ વિદ્યાધર.
૨૪૭	લક્ષ્મદિવમ.
૨૪૮	ચિત્રગતિને જાતિરમરણુ.
૨૫૦	ત્રિયંશુ મજરી.
૨૫૪	ચિત્રગતિ પ્રયાણુ.
૨૫૫	એક તેજોમય દેવ.
૨૫૬	દિવ્યમણિ પ્રદાન
૨૬૧	ભાવી અનર્થ.
૨૬૨	હનક્રમાલાનો સંતાપ
૨૬૬	નભોવાહનનો સમાગમ.
૨૬૭	બાણપ્રયોગ.
„	સમત્રક શત્રુ.
૨૭૦	ચિત્રવેગની દુઃસ્થિતિ.
૨૭૧	સુપ્રતિષ્ઠનો વિચાર.
૨૭૩	દેવાગમન.
૨૭૪	ધનભૂતિ સાર્થવાહ.
૨૭૫	સુધર્મ અને ધનવાહન.
„	સુદર્શન આચાર્ય.
૨૭૬	ધર્મોપદેશ
૨૭૭	સુધર્મનો વૈરાગ્ય.
૨૭૮	આચાર્યપદવી.
૨૮૦	ધનવાહનનો વિમોહ.
૨૮૧	સુધર્મભૂતિનું પુનરાગમન.
૨૮૨	ગુરૂચિંતા.

પૃષ્ઠ	વિષયક્રમ	પૃષ્ઠ	વિષયક્રમ.
„	ગુરુમહારાજનો ઉપદેશ	૩૧૧	વિષમક્ષણુ.
૨૮૫	શ્રેષ્ઠીપુત્ર ધનવાહન.	૩૧૩	ચિત્રવેગની મૂર્છા.
„	મહિલા સ્વરૂપ.	૩૧૬	કનકવતીનો સમાગમ
૨૮૮	અનંગવતી	„	કનકમાલાનું દર્શન.
૨૮૯	પુનઃ ગુરુઉપદેશ.	૩૧૬	કનકવતી પ્રાપ્તિનો ઉપાય.
૨૯૦	સુધર્મસૂરિ.	૩૧૭	ચિત્રવેગ અભ્યર્થના
૨૯૨	સુલોચનાલગિની.	૩૧૯	દેવનો ઉપદેશ.
૨૯૪	ભ્રમવિનાશક ચૂર્ણયોગ	૩૨૦	સુપ્રતિષ્ઠને મણિપ્રાપ્તિ.
„	વસુમતી અને અનંગવતી	૩૨૧	મણિગ્રહણુ.
૨૯૬	શશિપ્રભ દેવ.	„	પ્રયાણુયાત્રા.
„	વિદ્યુત્પ્રભદેવ.	૩૨૨	સાગરશ્રેષ્ઠી.
૨૯૭	ચદ્રપ્રભાદેવી.	૩૨૪	શ્રીકાતા.
„	વિદ્યુત્પ્રભદેવ	„	મત્રેપચાર.
૨૯૮	પવનગતિ વિદ્યાધર	૩૨૫	મત્રની નિષ્ફલતા
„	ચિત્રવેગનું વૃત્તાત	„	ધનદેવનું આગમન
૨૯૯	ચિત્રગતિ અને પ્રિયંગુમંજરી	૩૨૬	દિવ્યમણિનો પ્રભાવ.
૩૦૦	ઉપસર્ગ નિવારક પ્રયાણુ	૩૨૭	શ્રીકાતાનો વિવાહ.
૩૦૧	મુનિરક્ષા	„	ધનદેવની વિદાયગિરી.
૩૦૨	નાસ્તિકવાદી કપિલ.	૩૨૮	સ્વદેશપ્રયાણુ
૩૦૩	સમરકેતુ અને કપિલ	૩૩૦	દેવશર્મા.
૩૦૪	કપિલને શિક્ષા.	„	સિદ્ધપુર નગર.
૩૦૫	રાજદીક્ષા	૩૩૧	સૈન્યનું આગમન.
૩૦૬	પુનઃ કપિલનો સમાગમ.	„	દેવશર્માનો દેહાત.
૩૦૭	કપિલનું ધાતકીપણું.	૩૩૨	ધનદેવનો પરિતાપ.
૩૦૮	પદ્મ અને સમરકેતુમુનિ.	૩૩૩	હસ્તિનાપુર પ્રવેશ.
૩૦૯	ધનવાહન મુનિ.	૩૩૪	કમલાવતી દેવી.
૩૧૦	પુનઃ દેવ પ્રશ્ન.		

વિષયક્રમ.	પૃષ્ઠ	વિષયક્રમ
ગર્ભસ્થિતિ.	૩૬૧	કુશાગ્ર નગર પ્રત્યે પ્રયાણુ.
પ્રસૂતિ કર્મ.	૩૬૨	ભયકર વનપ્રવેશ.
અમારી ઘોષણુ.	૩૬૪	પુત્રજન્મ.
રાજનિમંત્રણુ.	૩૬૫	પુત્ર રક્ષા.
ભોજનવિધિ.	,,	દેવીનો પશ્ચાત્તાપ
શ્રીદેવ.	૩૬૭	કમલાવતી વિદ્યાપ.
કમલાવતીનો મનોરથ.	૩૬૮	તાપસીનું આગમન.
પુત્રચિંતા.	૩૬૯	કુલપતિનો ઉપદેશ.
પુત્ર માટે ઉપાસના.	૩૭૦	અપહારપ્રશ્ન.
વિધુપ્રભદેવ.	૩૭૧	સુરયકુમાર-
સ્વપ્રદર્શન.	૩૭૨	સુપ્રતિષ્ઠનો વિજય.
સ્વપ્રવેદી પુરુષો.	૩૭૩	સુરયનું સ્વદેશ પ્રયાણુ
કેવલી વચન	૩૭૪	વનપ્રવેશ
સ્વપ્રવેદી વચન.	૩૭૫	સુરયનો દુરાચાર.
મણિ મમર્ષણુ.	૩૭૭	કમલાવતીનું નિર્ગમન
ગર્ભોત્પત્તિ.	૩૭૯	શ્રીઅમરકેતુ રાજા.
દોહદસ્વરૂપ.	૩૮૧	સમતલદ્ર
હસ્તીની ઉન્નમત દશા.	૩૮૩	સુરસુંદરીનું આગમન
કમલાવતીની શોધ.	૩૮૪	સુરસુંદરીનું વૃત્તાંત
સમરપ્રિય સુભટ.	૩૮૫	કમલાવતીનો પ્રબોધ.
સુમતિ નૈમિત્તિક	૩૮૭	સુરસુંદરી પ્રકાશ.
સ્વપ્રદર્શન.	,,	કુશાગ્રપુર નગર.
કમલાવતીનો સમાગમ	૩૮૮	નરવાહન રાજા.
ગત વૃત્તાંત.	૩૮૯	તાતચિંતા.
અદ્ભુત સરોવર	૩૯૦	રત્નમંચય નગર.
શ્રીહત્તુ આગમન	૩૯૩	પ્રિયવદા.

પૃષ્ઠ.	વિષયક્રમ.
„	સુરસુદરીની મૂર્ચ્છા.
૩૯૭	શ્રીમતી સખી.
૩૯૮	માધવી સખી.
૩૯૯	ચિત્રપટાવલોકન.
૪૦૧	એક પરિવારજી.
૪૦૪	બુદ્ધિલાનું ઉપહાસ.
૪૦૫	બુદ્ધિલાનું કપટ.
૪૦૬	શત્રુજય રાજ.
„	રત્નચૂડ મત્રી.
૪૦૭	પ્રયાણ યાત્રા.
૪૦૯	સુરસુદરી
૪૧૦	સુરસુદરીનું અપહરણ
૪૧૧	શ્રીગધવાહન રાજ.
૪૧૨	ચિત્રવેગ ચક્રવર્તી.
૪૧૩	અસાર મંસાર.
૪૧૫	રાજ્યાભિષેક.
૪૧૬	વિપવૃક્ષ.
૪૧૭	વિપમૂર્ચ્છા.
૪૧૮	તરણ રાજકુમાર.
„	પ્રિયવદનો મેળાપ.
૪૨૦	વિદ્યાધરનો વધ.
૪૨૨	સુરસુદરીનું જીવન.
૪૨૪	મકરકેતુ રાજ
„	ભયંકર પિશાચ.
૪૨૭	હસિકા સખી.
૪૨૯	નરનાહનનો મમાગમ.

પૃષ્ઠ.	વિષયક્રમ.
૪૩૦	ધનદેવનું આગમન
૪૩૧	ધનદેવનું વૃત્તાંત.
૪૩૨	સમુદ્રવર્ણન.
૪૩૪	મકરકેતુ કુમાર.
૪૩૫	ચમર ચચા નગર
૪૩૫	રોહિણી વિદ્યા.
૪૩૬	વિદ્યાપ્રદાન.
૪૩૭	વિદ્યાસિદ્ધિ.
„	દીવ્ય વિદ્યાઓનો પ્રાદુર્ભાવ
૪૩૮	ચિત્રવેગનું આગમન
૪૪૦	યુવતિ દર્શન.
૪૪૨	વિપાપહાર.
૪૪૪	કુશાગ્રપુર.
„	યુદ્ધનો સમારંભ.
૪૪૬	મકરકેતુનું સાહસ.
૪૪૭	મકરકેતુનું પ્રયાણ.
૪૪૮	અકસ્માત ઉત્પાત.
૪૫૦	સમુદ્રતરણ
૪૫૨	ધનદેવનો પ્રશ્ન.
૪૫૫	સુરસુદરીનો પશ્ચાત્તાપ
„	સુરસુદરીની મૂર્ચ્છા.
૪૫૬	અમરકેતુ રાજ.
૪૫૭	સુપ્રતિષ્ઠાસરિ.
૪૫૮	ધર્મ દેશના.
૪૬૫	અમરકેતુનો પ્રશ્ન.
„	લક્ષ્મી શોભાણી.
૪૬૬	મલ્હણ પત્ની સરસ્વતી.

વિષયક્રમ.

કનકરથ કુમાર.
 મુખધુ અને ધનપતિ.
 ધનવાહન વણિક.
 કનકરથકુમાર.
 પ્રમાણકાનું ગમન.
 રાજશિક્ષા.
 કનકરથનો વિલાસ.
 ઉન્માદકારી ચૂર્ણ.
 ઉન્મત્તદશા.
 ધનવાહનરાજ.
 કનકરથ અને મુલોચના
 ચારિત્ર્યહણ
 શશિપ્રભદેવ.
 મુખધુનો ઉન્માદ.
 મનોહર આશ્રમ.
 ઉપસર્ગ વિધાન
 અબરીષ મુરાધમ.
 શ્રી કુજરાવર્તનગર.
 નભોવાહનની અજ્ઞાનતા.
 ચિત્રગતિ વિદ્યાધર.
 સ્વયંપ્રભા દેવી.
 ધનદેવનો પ્રશ્ન.
 સૂરિપદવી.
 નગરશોભા.
 પ્રિયંવદાનું આગમન.
 દમયોધ ચારણમુનિ.

પૃષ્ઠ.

વિષયક્રમ.

૪૯૮ ધરણેન્દ્રનું આગમન.
 ,, વિમલમંત્રી.
 ૪૯૯ પ્રભંકરરાજ.
 ,, હસ્તિશીર્ષનગર.
 ૫૦૧ ચક્રવર્તી પદવી.
 ,, રાજનિદેશ.
 ૫૦૨ સામૈયાની તૈયારી.
 ,, પિતાપુત્રનો સમાગમ.
 ૫૦૪ નરવાહનરાજ
 ૫૦૫ વિવાહમહોત્સવ.
 ૫૦૬ આચાર્ય દર્શન.
 ૫૦૭ અર્જુન અને બાહુશ્રી.
 ૫૦૮ મૃગ અને મૃગલી.
 ૫૧૦ દીક્ષાગ્રહણ.
 ૫૧૧ મહરકેતુરાજ
 ૫૧૨ ચિત્રવેગસૂરિ
 ૫૧૪ મહરકેતુ ધર્મપ્રવૃત્તિ.
 ૫૧૭ સ્વપ્નાવલોકન.
 ૫૧૮ પ્રશ્નોત્તર વિનોદ.
 ૫૨૧ સર્પદંશ.
 ,, વિષધાતક ઉપચાર
 ૫૨૩ ગર્લધારણ.
 ૫૨૪ ગર્લચિન્હ.
 ,, પ્રસવકાલ.
 ૫૨૫ મદનવેગકુમાર.
 ૫૨૬ અનંગકેતુકુમાર.

પૃષ્ઠ	વિષયક્રમ	પૃષ્ઠ.	વિષયક્રમ.
„	વસત સમય.	૫૩૫	મકરકેતુનો વૈરાગ્ય
૫૨૮	અનગકેતુનો લક્ષમહોત્સવ.	„	ચિત્રવેગસુરિ.
„	જલવેગનો ઉપદ્રવ.	૫૩૮	મકરકેતુનો વૈરાગ્ય.
૫૨૯	મદનવેગનો પરાજય	„	મકરકેતુમુનિ.
૫૩૧	મદનવેગને શિક્ષા	૫૩૯	ચંપાનગરી.
૫૩૩	મદનવેગનો છુટકાર.	૫૪૨	ત્રયકાર સૂચના.
„	ધૂમ્રમુખ યોગી.	„	ત્રયકાર પ્રશસ્તિ.
૫૩૪	અદૃશ્ય મદનવેગ		

શ્રીશક્તેશ્વરપાર્શ્વનાથાયનમઃ

અખિલસિદ્ધાન્તમહાર્ણવપારાવારીણસ્વમતસંસ્થાપનધુરીર્ણ-
પરમતત્ત્વિભેદકશાસ્ત્રવિશારદજૈનાચાર્યયોગનિષ્ઠાધ્યાત્મ-
જ્ઞાનદિવાકરસકલસંયમિચૂડામણિપૂજ્યપાદસદ્ગુરુ-
શ્રીમદ્બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરાયનમઃ

શ્રીસુરસુન્દરીચરિત્ર.

અનુવાદક-અસિદ્ધવકતા આચાર્યમહારાજશ્રીમદ્
અણ્ણતસાગરજીસૂરિ

પ્રણમ્ય શ્રીમહાવીરં, વિવૃણોમિ યથાન્વયમ્ ।
ચરિતં સુરસુન્દર્યા-ગુર્જરભાષાનુવાદતઃ ॥ ૧ ॥

ઉત્કૃષ્ટસાધુતાની પ્રતિજ્ઞા કરી તેજ સમયે કયો છે
લોચ જેમણે, એવા જે આદિનાથ
મંગળાચરણ. લગવાનના કણોની પાસમાં અમરેન્દ્રના
કહેવાથી ધારણ કરેલો કુટિલ એવો કેશ
કલાપ, હૃદયની અંદર રોક્યો છે પ્રવેશ જેનો એવો કામદૂત
પોતાની સ્થિતિની પ્રાર્થના માટે રહેલો હોય તેમ શોલે છે,

અથવા—સુઘટિત એવા જન્મે સ્કંધ ઉપર લુહતો છે કેશકલાપ જેમનો, તેમજ સુવર્ણ સમાન છે આકૃતિ જેમની એવા જે આદિનાથ ભગવાનની મૂર્તિ, કુંજજલ સમેત દીપશિખાની માફક શોભે છે.

જેમને પ્રણામ કરવાથી અનેક વિઘ્નસમુદાય પણ નિર્મૂલ થાયછે, એવો શ્રીઋષભદેવ ભગવાનના ચરણકમલને નમ્રભાવથી પ્રથમ હું નમન કરું છું.

જેઓએ જન્મ સમયે અમેરેન્દ્ર અને રાગાદિક શત્રુઓને પણ એક સાથે પંચત્વ (પાંચરૂપ=ચરણપણા) ને પમાડ્યા છે એવા શ્રીઅભ્યુત્પાદિજીનેંદ્રોને હું નમસ્કાર કરું છું.

જન્મ તથા બાદ મેરુગિરિના શિખર ઉપર દેવેન્દ્રોએ કરેલા જન્મોભિષેકના સમયે શકેન્દ્રના કુવિદપને દૂર કરવા માટે પ્રયત્ન શીલએના શ્રીજીનેંદ્રભગવાનનું અનંત સામર્થ્ય જોઈ પર્વત અને સમુદ્ર સહિત પૃથ્વી દેવી, રાગાદિકશત્રુઓની સેનાની માફક અત્યંત કપવા લાગી તેમજ વંદનસમયે જેની અંદર ત્રણે લોક પ્રતિર્ણિખિત થયેલા છે એવો શ્રીજીનેંદ્ર ભગવાનના વિશુદ્ધ ચરણનખનો સમૂહ ગર્વિષ્ઠ થીને દેવલજ્ઞાનની સ્પર્ધાને ધારણ કરે છે.

વળી વંદનના સમયે જે જીનેંદ્રભગવાનના નિર્મલ એવા ચરણનખોમાં પડ્યાં છે પ્રતિર્ણિખ જેમનાં એવા દેવો પોતાના અગીયાર ગુણ-સ્વરૂપને પામી બહુ ખુશી થાય છે.

જેમના ચરણકમલમાં અનેક દેવેન્દ્ર અને નરેન્દ્રોના સમૂહો લુહી રહ્યાં છે તેમજ મોક્ષગતિને પ્રાપ્ત થયેલા

એવા શ્રીસિદ્ધાર્થ રાજના પુત્ર ચર્મતીર્થકર શ્રીમહાવીરસ્વા-
મીને હું વંદન કરું છું. તેમજ દુઃખે છતી શકાય એવા
કામદેવરૂપી હસ્તીને વિદારવામાં ઉત્તમસિદ્ધ સમાન અને
શાશ્વત શિવસુખના વિલાસી એવા શ્રીસિદ્ધલગવાનને
મસ્તક વડે હું નમસ્કાર કરું છું.

દુઃખે કરી નાશ કરવા લાયક અજ્ઞાનરૂપી અંધકારનો
ઉચ્છેદ કરવામાં ગંભીર એવા, શ્રીસિદ્ધાતોના ઉપદેશક,
ધીરવૃત્તિ વાળા અને પાંચ પ્રકારના આચાર પાળવામાં તત્પર
એવા શ્રીઆચાર્ય મહારાજને મસ્તક વડે હું વંદન કરું છું.
વિષયસુખમાં પિપાસારહિત, સસારને નિર્મૂલ કરવામાં ત-
ત્પર અને સૂત્રાર્થમાં વિશદબુદ્ધિવાળા એવા શ્રીઉપાધ્યાય
મહારાજને નિરંતર હું વંદન કરું છું.

દુઃખથી વહુન કરી શકાય એવા પચમહાવ્રતરૂપીપર્વતોને
વહુન કરવામાં મહાન્ સમર્થ અને ગૃહવાસરૂપીપાશથી
સુક્ત થયેલા એવા સર્વમુનિરાજોને હું શિરસાવંદન કરું છું.

જેણીના ચરણકમલને પામીને અજ્ઞાનીપ્રાણીઓ પણ
ઉત્તમ જ્ઞાનને પામે છે તે શ્રીસરસ્વતી દેવી જય કારિણી વર્તે
છે. વળી જેમની કૃપા વડે જડબુદ્ધિવાળો એવોપણ હું આ
ચરિત્ર વર્ણન કરવામાં આનંદપૂર્વક પ્રવૃત્ત થઈશ તેવા સદ્ગુરૂને
વિશેષે કરી હું વંદન કરું છું.

પૂર્વોક્ત પૂજ્યોના પ્રણામવડે નાશ થયો છે સમસ્ત
વિદ્ધ સમૂહ જોનો એવો હું હવે
અભિધેયનિર્દેશ. સંવેગરસ ઉત્પન્ન કરનારી એવી સુરસુંદરી
નામે કથા-વ્યાખ્યાનનો આરંભ કરું છું.

વળી અહીં ખલપુરુષની પ્રાર્થના કરવી પ્રથમ ઉચિત છે કારણકે ગિલાડીથી ઉદરની માફક દુર્જનનિંદા. ખલપુરુષથી કવિ લોકો લય પામે છે. અર્થાત્ તેઓ ડરતા રહે છે.

અથવા સેંકડો પ્રાર્થનાઓ કરવા છતાં પણ સ્વભાવથીજ પરક્રીય દોષ ગ્રહણ કરવામાં ઉત્સુક મનવાળા એવા ખલપુરુષનું ખલપણું દૂર થતું નથી. પારકાનાં છિદ્ર (દોષ=ખિલ) ને શોધનાર, દ્વિજીહ્વા (દ્વિધા બોલનાર—એ જીહ્વા વાળો) ખલપુરુષ સર્પની માફક કવિઓની પ્રાર્થનાથી પણ પોતાનું કુટિલપણ છોડતો નથી. પ્રાર્થના કરવા છતાં પણ વક્ર, (કુટિલ—વાંકો) કલુષિત (દૂષિત—શ્યામ) છે હૃદય (મન—મધ્યભાગ) જેનું અને સુવૃત્ત (સદાચાર—ગોળાકાર) થી રહિત એવો ખલપુરુષ ચંદ્રનીમાફક દોષો (દૂષણો—રાત્રિ) ના પ્રસંગે પ્રકાશ આપે છે. તેમજ સુંદર અથવા નિષ્કુર એવા કાવ્યોમાંથી ખલપુરુષોત્તો દોષનાજ ગ્રાહકો બને છે. જેમકે ઉપદ્રુના સુખમાંથી કોઈપણ સમયે જીરાનો સુગંધ નીકલતોજનથી. જોકે કાવ્ય બહુ સુંદર હોય છતાં પણ તે કાવ્ય દુર્જનના સંગમાં આવી પડ્યું હોયતો ખુબ તપાવેલા લોહાના પાત્રમાં નાખેલા જલબિંદુની માફક પ્રતિષ્ઠા (કીર્તિ—સફલાવ) ને પામતું નથી માટે દુર્જનોને ઉદ્દેશીને કવિજનોએ કરેલી પ્રાર્થનાઓ નિષ્ફલ થાય છે જેમકે સાકરના રસથી સિંચવામાં આવે, છતાં પણ નિર્ભવૃક્ષ પેતાની કટુતાને છોડતો નથી અથવા કવિઓએ કથા પ્રબંધ કરવો જ જોઈએ, તેમાં દુર્જનોની શંકા શામાટે કરવી ! કારણકે બુકા (બુ) ના લયથી પહેરેલું

વસ્ત્ર દારી નામયુંતેન્યનચિત્ત ગણાય. જો કે દુર્જનોને
અસંમન હોય તોપણ કવિઓએ કાવ્ય કવું તેમાં અયુક્ત
શું ને ? જેનું કલ્પપક્ષીએ અર્થને દેખી મક્કા નથી તેથી
શું અર્થ નથી કરતા ? અર્થાત્ ઉત્તે છે.

સત્સત્પુરોષા વિનાપ્રાર્થનાએપણ કવિઓ એ રચેલા
કાવ્યભારી શુભોને પ્રકાશ કરે છે. જેમકે
સર્વજ્ઞસ્તુતિ. પાનાના રચનાયથી ન રૂઢ સમય જગતને
ઉત્પદ કરે છે. તેમજ સત્સત્પુરુષ
કોટપણ સમયે નિદા કરનાર એવા દુર્જનના પણ દોષને ઝડપી
કરતા નથી. જેમકે ગંડોથીછેદવા છતાં પણ ચઢન યશ તે
વાળીને મુગધિન કરે છે. વળી ચિદ્દાર્થવાળુ કાવ્ય પણ
સત્સત્પુરુષ સંગના આવે તો ઉત્તમ શુભકારી થાય છે. કારણ
કે ધીપોક્ષીના સંપુટમાં પડેલા જગતું પણ મુક્તાકળ નિષ્પન્ને
છે એટલા જ માટે હસ્તમેશા સત્સત્પુરુષ પ્રાર્થનાનેસાયક હોય
છે. તેથી તેઓની આડી પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે એકાદ મન
કરી મુંદર એવા આ ચરિત્રને તમે શ્રવાણ કરે.

ધોરાશીલાળ ઉવાયોનિથી ભરેલા, ગપાજ અને
ધોજ એવા આ સસારમાં, અતિદુર્લભ
ધર્મપ્રવૃત્તિ ઉપદેશ. એવો મનુષ્ય ભવ પામીને ભવ્ય લોકોએ
દેવેદ, ચક્ર, નાજોંડ અને નરેદ્રોના
સમૂહોથીવદાયેલા એવા શ્રીજીનેંડ લગવાને કહેલા શુદ્ધધર્મમાં
ઉદ્યુક્ત થવું એ ઉચિત છે. વળી તે શુદ્ધધર્મ આંતરિકશત્રુઓનો
વિજયકરવાથી સિદ્ધ થાય છે. તેમજ રાગદેવને અંતઃશત્રુબળવા

અને તેઓનો જયકરવાથી પ્રાણીઓને અવશ્યસુખપ્રાપ્ત થાય છે તેમજ તેમના વશ થવાથી અવશ્ય દુઃખ થાય છે. વળી રાગદ્વેષમાં પ્રવૃત્ત થયેલા પ્રાણીઓ અનેક પ્રકારનાં દુઃખ લોગવે છે. તે માટે તેઓનો જય કરવામાંજ વિબુધજનોએ યત્ન કરવો.

રાગદ્વેષાદિક આંતરિક શત્રુઓનો નાશ કરવામાં તત્પર, સોળ પરિચ્છેદોથી અનુગત લાપાની સરલતા અને શબ્દાર્થવડે સુંદર એવી શ્રીસુરસુંદરી નામે કથા—પ્રબંધ પ્રાકૃત ગાથાઓથી રચેલો છે તેનું શુર્જર લાપામાં વિવેચન કરવામાં આવેછે. બુદ્ધિહીનપુરુષોને જોધ મળે અને બુદ્ધિમાન લોકોનું ચિત્ત રંજન થાય, એ બન્ને એક સાથે કરવા માટે કવિઓએ શક્તિમાન થવાતું નથી.

કારણ કે અલંકારસહિત યમક ઝમકવાળી વર્ણુઘટનાથી વિબુધજનો પ્રસન્ન થાય છે, તેમજ સ્પષ્ટ અને સુંદર અર્થવાળું કાવ્ય અબુધ લોકોને જોધદાયક થાય છે જેથી તેઓ બન્નેને એક સાથે રંજન કરવા માટે શક્તિમાન થવાતું નથી. કારણ કે એક પક્ષને ગ્રહણ કરતાં બીજો પક્ષ અવશ્ય નષ્ટ થાય છે જો કે પોતાના શુરૂશ્રીના ચરણકમળના પ્રસાદથી ઉપમા, શ્લેષ, રૂપક અને વર્ણુઘટનાથી સુંદર કાવ્યો રચવામાં મહારી અપૂર્વશક્તિ છે પરંતુ આ પ્રસ્તુતકાવ્યમાં તેવું અલંકારાદિમિશ્રિત વર્ણન કરવામા આવશે-નહીં માત્ર બાલજીવોના સુજોધ માટે સ્પષ્ટાર્થવાળી કથા કહેવામાં આવે છે મહત્તરા-મહોટી, પોતાના શુરૂની જોડેન તેમજ અલંકારનીય છે

વચનજેનું એવાં શ્રીકૃદ્યાણુમતિશ્રી નામે પ્રવર્તિનીના કહેવાથી આ કથાનો પ્રારંભ કર્યો છે. પરંતુ મહેં કવિત્વના ગર્વથી આ પ્રબંધ રચ્યો નથી. તે માટે ઉત્કૃષ્ટ અર્થથી સુશોભિત અને સુંદર પદ્યમય આપ્રબંધપ્રાકૃતગાથાઓ વડે વર્ણન કરાય છે. હવે અહીં સુંદર કુલ બાલિકાના કટાક્ષ વિક્ષેપની માફક પ્રસ્તુત કાર્યમાં વિદ્ધ કરનાર વૃથા બહુ કહેવાનું કંઈ પણ પ્રયોજન નથી. હે સજ્જનો ! આપ સર્વે હાલમાં એકાગ્ર મનવાળા થઈને અઢીસો ગાથાઓ વડે કહેવાતા એવા આ પ્રથમપરિચ્છેદની કથા શ્રવણ કરો.

હવે ઊર્ધ્વ અને અધોલોકની મધ્યમાં રહેલો, બહુ વિસ્તારવાળો, વિબુધો (પડિત-દેવો) થી તિર્યગ્લોક ભરપુર સુમેરૂની માફક તિર્યગ્લોક રહેલો છે.

તિર્યગ્લોકની અંદર, વિસ્તારમાં લક્ષ્યોજન, સર્વત્રચારે તરફ સમુદ્રથી વેષ્ટિત અને સુપ્રજંબુદ્વીપ. સિદ્ધ જંબુદ્વીપ નામે દ્વીપ છે. તેના દક્ષિણ ભાગમાં સર્વ રુદ્ધિઓથી પરિપૂર્ણ

ભરતનામે ઉત્તમ ક્ષેત્ર છે તેમાં વતાહય પર્વત હોવાથી અતિ વિશાળ દક્ષિણ અને ઉત્તર એવા બે વિભાગ પડેલા છે.

હવે તે દક્ષિણાર્ધ ભરતમા ગંગા અને સિંધુ નદીના મધ્ય ભાગમાં રહેલો, સર્વ વૃક્ષોમાં કુરૂદેશ કંટપ વૃક્ષની માફક, સર્વ દેશોની અંદર પ્રધાનપદને પામેલો, ધાન્યનાગુણાઓના ભારથી પીડાતા રાસલોના શમ્પદોથી જેના દિગંત ભાગ

ધનધોર થયા છે, ઘેટાં, ઉંટ, મહિષ, રાસલ અને નાના પ્રકારના ગોધનાદિકથી સંપૂર્ણ શોભાને આપતો, નિરતરવહેતા એવા અનેકજળપ્રવાહોના વિસ્તારને લીધે મનોહર ઉદ્યાનોથી સુશોભિત એવા પુર, નગર અને ગ્રામો જેમાં અનેકધા વિલસી રહ્યાં છે, અનેક સંપદાઓ વડે સમૃદ્ધિવાળા સર્વલોકોજેની અદર વિરાજે છે, હુમ્મેશાં પ્રમુદિત છે લોકો જેને વિષે, વળી અનેક પ્રકારના ઉત્સવો જેમાં નિત્ય પ્રવૃત્તિ રહ્યા છે, અને લય-સિંહાદિજન્ય તેમજ ડમર-વિદ્યુત્પાત અને *ધૃતિ આદિકથી રહિત છે ગ્રામો જેને વિષે એવો કુરૂનામે ઉત્તમ દેશ છે.

વળી જે દેશના સર્વ માર્ગો નિરંતર ગમનાગમન કરતા વણિકજનોના સમૂહ વડે સદૈવ વસ્તિવાળા રહે છે. તેમજ દરેક રસ્તાઓમાં ગાલતા મનુષ્યોને જગલ કે વસ્તિમાં કંઈ વિશેષપણું દેખાતું નથી, વળી સર્વચુણોના સ્થાનભૂત એવા તે દેશમાં એક આશ્ચર્ય દૃષ્ટિગોચર થાય છે કે શ્રોત્ર (કાન-શોક) રહિત છતાં પણ સર્વ લોકો લૌકિક વાર્તાઓને સાંભળે છે વળી જે દેશમાં ગ્રામ વૃદ્ધા-ગ્રામોમાં મ્હોટા પુરૂષો અથવા મ્હોટાં ગ્રામો કર રહિત-હસ્ત વિનાના

* અતિવૃષ્ટિનાવૃષ્ટિર્મૂષકા. શલભા શુકા: ।

સ્વચક્રં પરચક્રં ચ, સપ્તૈતા ર્હૈતય સ્મૃતાઃ ॥૧॥

અર્થ—અતિવૃષ્ટિ, અનાવૃષ્ટિ-સર્વથા વૃષ્ટિનો અભાવ અતિ ઉંદર, અતિશયલ-તિડ, અતિશય પોપટની ઉત્પત્તિ, સ્વચક્ર સ્વરાજ્યે લય અને પરચક્ર એટલે પરરાજ્યનો લય આ સાત પ્રકારના ધર્મો એટલે ઉપદ્રવ છે.

એ આશ્ચર્ય, પરિહારમાં કર એટલે વેરો—રાજગ્રાહ્ય ભાગ દેનારા નથી. તેમજ ધર્મવર્જિત મુનિઓ એ આશ્ચર્ય—પરિહારમાં ધર્મ—ધનુષ સ્થિત મુનિવરો ધર્મારાધન કરે છે. એવા તે અપૂર્વ દેશનું વર્ણન કરવામાં કયો બુદ્ધિમાન પુરૂષ ઉદ્બુદ્ધ થાય ?

હવે તે દેશની અંદર અન્યપુરૂષોએ નહીં ઉલ્લંઘન કરવા લાયક, ચારેતરફ મધરોના સંચારથી હસ્તિનાપુર વ્યાકુલ, વિસ્તીર્ણ સમુદ્ર સમાન અગાધ એવી પરિખા—ખામથી પરિવેષિત શત્રુ-એને ભયજનક એવા વિશાલ કિલ્લાની શોભાને લીધે અતિ મનોહર, સુંદર અને મધરનો આકૃતિ સમાન તોરણોથી વ્યાપ્ત એવા દરવાજાઓ વડે મુશોભિત, જેમના પ્રાંત ભાગો અતિશય નીચ અને બહુ વિસ્તારવાળા અનેક-ઉપવનોને લીધે અદ્ભુત દેખાવ આપી રહ્યા છે, ઝરૂખા, ખારીઓ, અગામીઓ અને વિચિત્ર ચિત્રોથી વિરાજીત નાના પ્રકારના મણિઓથી નિખદ ભૂમિતલ છે જેમનાં અને તુચ્છ-હિમસમાન ઉત્ત્વલ, જાણે તે નગરવા-મીજનોના યશના ઢગલાઓ હોય ને શુ ? એવી હવેલીઓ વડે અતિ મનોહર, તેમજ વાણિજ્ય ક્ષેત્રમાં બહુદક્ષ એવા અન્યઅન્ય દેશોમાંથી આવેલા અને તે નગરમાં રહેનારા, વણિક લોકો હુમ્મેશાં જેમા વ્યાપાર કરી રહ્યા છે, તેમજ બહુ મૂલ્યનાં સેંકડો કરીયાણાં જેમની અંદર ભરપુર ભરેલાં છે એવી અનેક દુકાનોથી વિરાજીત, વગી ઉતુંગ—આકાશને સ્પર્શ કરતાં, તેમજ મકરાકાર તોરણો તથા પવનથી ઉડતી

ઉત્તમ લેખનથી વડે ઉદ્ધાસમાન અને અતિ રમણીય એવા દેવમંદિરો વડે જેના સુદર પ્રદેશો શોભિ રહ્યા છે, તેમજ શ્વેત-કમલોના સમૂહોથી વિભૂષિત એવાં અનેક મહાન્ સરોવરો, તેમજ સુંદર સોપાન-પગથીયાંની શ્રેણી વડે ઉતરવાના રસ્તાઓ ખડુ સુગમ છે, એવી હજારો વાળ્યો અને ઉત્તમ પ્રકારનાં ત્રિક-ત્રિકોણ આકૃતિવાળાં, ચતુષ્ક-ચાર માર્ગ, ચત્વર-અનેક માર્ગસ્થાન, આરામ-વાટિકા, ઉદ્યાન અને દીર્ઘિકા-ચારે બાજુથી સોપાન શ્રેણીથી ઉતરી શકાય તેવા લગ્ન જલાશયો વડે દરેક પ્રદેશમાં દેવતાઓના ચિત્તને પણ રંજન કરતું, અન્ય સર્વ નગરોમાં મુખ્ય પદને પામેલું, નગરના સર્વ ગુણો વડે સહિત, દેવપુરી-અમરાવતી નામે નગરીની સ્પર્ધા કરતું શ્રીહસ્તનાપુર નામે નગર છે. જે નગરની અંદર પ્રિયવાદી લોકો નિવાસ કરે છે. વિદ્વદ્વાદ સ્વપ્નમાં પણ જેમને સ્મૃતિ-ગોચર થતો નથી. ધર્મારાધનમાં જ કેવલ ઇચ્છાવાળા, દક્ષિણ, દાન અને લોગ વડે સંપન્ન, તેમજ તેમનું દરેક કલામાં ખડુ કુશળપણું વર્તે છે. વળી જે નગરની અંદર અનેક કાર્યોને લીધે આમતેમ ગમનાગમન કરતા ઘણા જનસમા-જને લીધે વિશાલ એવાપણુ રાજમાર્ગ ખડુ સક્રિયિત થઈ જાય છે. જેથી લોકોનો સંચાર પણ ઝડપથી થઈ શકતો નથી.

વળી જે નગરમાં ઠરોડો ધ્વજપતાકાઓના વિસ્તારથી સઘળા આકાશ માર્ગ એવા તો આછાદિત થઈ જાય છે કે શ્રીધ્મકાલમાં પણ લોકો સૂર્યના તાપને જાણી શકતા નથી. તેમજ જે નગરવાસી લોકો ગૃહોની ભીતિમાં જડેલા અનેક મણીઓની કાંતિને લીધે નિરંતર અંધકારનો અભાવ

હોવાથી ગયેલી રાત્રીઓને પણ જાણતા નથી. જે નગરનું અપૂર્વ સૌંદર્ય જોવા માટે હૃદયમાં કૌતુકને ધારણ કરતા ત્યાં આવેલા દેવો એકાગ્રદૃષ્ટિએ જોવાથી અનિમેષપણાને પામ્યા હોય નેશું? તેમ દેખાય છે. અતિ સ્વચ્છ અને શ્વેત કાંતિવાળા ઘરોની ઉપર સ્થાપન કરેલી અને પવનથી કંપતી એવી ધ્વજ-ઓ સૂર્યના સારથિ-અરુણને બહુ દૂર ગમન કરવા માટે સંકેત કરતી હોય ને શું? એમ ફરકે છે. જે નગરમાં પાદપ્રહારતો રંગભૂમિમાં જ દેખાય છે. દડ તો ધ્વજ-પતાકામાંજ રહ્યો છે, મન્તક છેદતો જીવારમાંજ, બંધન તો કુસુમોનાદ્વીપમાંજ, જીવોનો છેદ તો શાકના ક્ષેત્રમાંજ હોય છે. તેમજ પંડિતોની પરીક્ષાઓમાં પાત્ર અથવા પત્રનો વિલેદ રહેલો છે વળી સર્વગુણોના સ્થાનભૂત એવા તે નગરમાં એક ખરેખર દોષ દેખાય છે કે નિર્દોષ સાધુઓ હુમ્મેશાં શુભિ (કારાગૃહ-મન, વચન અને કાયરૂપ)માં નિવાસ કરતા દેખાય છે.

હવે તે નગરમાં રાજ્યકર્તા, અનેક હાથી, ઘોડા અને રત્નભંડાર જેની પાસમાં રહેલા છે, અમરકેતુરાજ. શાસ્ત્રોક્ત નીતિ પ્રમાણે વર્તવાથી સર્વ લોકોના હૃદયને રજન કરતો, પોતાની બુદ્ધિના ઉદયથી, સમગ્ર શત્રુ લોકોને વશ કરતો, અનેક યાચકોના મનોવાંછિત અર્થ ને પૂર્ણ કરતો, દૃઢ અને પ્રબલ એવી સ્વભુજના અતિશય પરાક્રમ વડે અખિલ વૈરી વર્ગને પરાજીત કરતો, શત્રુઓની સ્ત્રીઓના મુખકમલને સંકુચિત કરવામાં અદ્રસમાન, પ્રચંડ પ્રતાપમાં સૂર્યસમાન, સિંહની માફક

શત્રુઓના બળથી અશક્તિ, સમુદ્રના માફક બહુ ગંભીર, ચંદ્રની માફક લોકોના મનને આનંદ આપતો, રૂપમાં કામદેવ સમાન, બુદ્ધિમાં બૃહસ્પતિ સમાન અને હુમ્મેશાં આનંદિત ચિત્તવાળો શ્રીઅમરકેતુ નામે રાજા છે. ત્રિવર્ગ-ધર્મ, અર્થ અને કામ વડે સારભૂત એવી રાજ્ય લક્ષ્મીને સારી રીતે અનુભવ કરતા તે રાજાના દિવસો દેવલોકમાં ઇંદ્રની માફક સુખેથી વ્યતીત થાય છે.

હવે કોઈ એક દિવસે તે અમરકેતુરાજ સભામાં બેઠો હતો, તેવામાં મસ્તકે હાથ જોડી બંધુલ ચિત્રસેનનો પ્રવેશ. નામે પ્રતિહારી-દ્વારપાલ ત્યાં આવી વિનયપૂર્વક પ્રણામ કરી કહેવા લાગ્યો કે હે નરેન્દ્ર ? ચિત્રકલામાં બહુ કુશળ એવો ચિત્રસેનનામે ચિત્રકાર કુશાચપુર નગરમાંથી અહીં આવેલો છે અને હાલમાં તે આપના દર્શન માટે દ્વારમાં ઉભો છે. વળી એનું હૃદય આપના ચરણકમલનું ધ્યાન કરતું દેખાય છે, કારણ કે અદર પ્રવેશ કરવા માટે તે ઘણો જ આતુર થઈ રહ્યો છે, એમ છતાં જેવી આપની આજ્ઞા. તે સાંભળી રાજાએ હુકમ કર્યો. જલદી પ્રવેશ કરાવો દ્વારપાલે તરત જ તેને વિધિપૂર્વક સભામાં પ્રવેશ કરાવ્યો. ચિત્રકાર વિનયપૂર્વક રાજાની આગળ જઈ પ્રણામ કરી ભૂમિ ઉપર બેઠો. બાદ અમરકેતુ બોલ્યો હે ભદ્ર ? તું ક્યાંથી આવ્યો છે ? તેમજ અહીં મ્હારી પાસે તું શા માટે આવ્યો છે ? ચિત્રસેન બોલ્યો હે નરદેવ ? કુશાચ નગરથી હું આવ્યો છું. વિશેષે કરી હું ચિત્રનું કામ બહુ સારી રીતે જાણુ છું. ચિત્રકા-

રોની અંદર હું પ્રથમ પદ લોગવું છું. હે દેવ ! આપને ચિત્રકલા બહુ પ્રિય છે એમ સાંભળી હું આપની પાસે ચિત્રકલા પ્રગટ કરવા માટે આવ્યો છું. તે સાંભળી ખુશી થઈ રાત્રએ કહ્યું, ત્હારી ચિત્રકલા તું પ્રગટ કર ? તે સંબંધી ત્હારું કુશળપણું કેવું છે ? તે પ્રત્યક્ષ જોયા વિના અમને કેમ માલુમ પડે ? માટે જો ત્હારી પાસે આજેજેલું કોઈ પણ ઉત્તમ ચિત્ર તૈયાર હોય તો તે અમને બતાવ.

ચિત્રસેને પોતાના પાર્શ્વભાગમાં ગોપવી રાખેલી અપૂર્વ એક ચિત્ર પટ્ટિકા એકદમ ખુલી કરી રાત્રની ચિત્રપ્રદર્શન આગળ બહુ ખુશી થઈ મૂંઝી દીધી. તે જોઈ રાત્ર એકદમ રોમાંચિત થઈ ગયો. અને તે પદ ઉપર લખેલા અનેક પ્રકારના વર્ણુથી વિરાજીત, સપ્રમાણ રેખાઓથી વિશુદ્ધ, અભિનવ યૌવનકલાને પ્રાપ્ત, ઉત્તમ સ્વરૂપ વડે સુશોભિત, અત્યંત મનોહર આકૃતિનું મુખ્યસ્થાન અને નૂતન સ્તનોનો સમારભ જેમાં ખીલી રહ્યો છે એવા અપૂર્વ કન્યાના સ્વરૂપને એક દૃષ્ટિએ જોવા લાગ્યો. તે જોઈ રાત્ર પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ ચિતારો ખરેખર ચિત્રકલામાં બહુ કુશળ છે કારણકે આવું અપૂર્વરૂપ જોણે લખેલું છે. વળી ત્રણ લોકમાં પણ આવા સ્વરૂપવાળી સ્ત્રી હોય નહીં એ વાત નક્કી છે, એવું મ્હારું મંતવ્ય છે. પરંતુ પોતાની નિપુણતાને લીધે અદૃષ્ટ રૂપવતી એવી આ સ્ત્રી તેણે ચિત્રેલી છે, વળી આવી દીવ્યક્રાંતિવાળી કન્યા કદાચિત હોય પણ ખરી. અને જો હોય તો તેના સમાગમ વિના આ સઘળું મ્હારું રાત્ર્યપણુ કૃતાર્થ

ગણાય નહી. એમ વિચાર કરતા રાજા તત્કાલ કામ દેવના
આશુને સ્વાધીન થઇ ગયો. પોતાનું આત્મભાન પણ ભૂલી
ગયો. કેવળ ચિત્રમાંજ તેનું ચિત્ત દોરાઇ ગયું.

ક્ષણ માત્રમા તે વિચાર મૂઢ થની ગયો. નેત્રો
મીચાઇ ગયાં. જોત જોતાં તે અમરકેતુ
નૃપમૂર્ચ્છા, રાજા સિંહાસન ઉપરથી મૂર્છિત થઇ
નીચે ગબડી પડ્યો. તેથી સભાની અંદર
હાહાકાર થઇ રહ્યો. અંદર ખેડેલા સર્વ સભ્યજનો આકંઠ કરતા
હિભા થયા. કેટલાક લોકો વીંજેણા-લઈ પવન નાખવા લાગ્યા.
કેટલાક ઠંડા પાણીથી અગોપાંગ સિંચવા લાગ્યા, કેટલીક
મુખની અંદર શીઘ્રતાએ કપુર નાખે છે. તેમજ કેટલાક
અંગ મર્દન કરે છે એમ અનેક પ્રકારના ઉપચાર કરતા
તે લોકોને જોઈ ચિત્રસેન બહુહાસ્ય કરવા લાગ્યો અને
આનંદપૂર્વક વર્તવા લાગ્યો. તે જોઈ લોકો બોલ્યા. અરે !
મરણભયરહિત, ઉત્પથગામી, અને સાહસ કરનાર કોઈ
આ પાપી અહીં આવ્યો છે, જોણે આપણા સ્વામીને
મોહવશ કરી નાખ્યા છે, આ કોઈક ધૂર્ત દેખાય છે, આ
પુરુષ કાર્મણ કરવામા બહુ કુશળ દેખાય છે. માટે આ
દુષ્ટને મારો, બાંધો. એમ બોલતા અંગરક્ષકોએ એકદમ તેને
પકડી લીધો અને મારવા માંડ્યો. એટલે પ્રહારની વેદનાને
નહીં સહન કરતો તે દીનમુખે બોલ્યો કે, હે ભદ્રિક-
જનો ! હું દુષ્ટ નથી, તેમજ હું કપટબુદ્ધિથી અહીં આવ્યો
નથી. મેંહને વ્યર્થ શા માટે દુઃખી કરો છો ? તે
સાંભળી લોકો બોલ્યા, રે ? અધમ ? પાપી ? તું દુષ્ટ

કેમ નહીં ! ત્હેં કામણ કરેલું આ ચિત્ર અમારા નરેન્દ્રને
શા માટે ખેંતાવ્યું ? વળી તે જોઈ રાજા જ્યારે મૂર્છિત થયા
તે વારે તું ખુશી કેમ થયો ? માટે હે ચિત્રકાર ? પાપી ?
જલદી તું બોલ ! અમ્હારા રાજાનો વધારવા માટે તને કોણે
અહીં મોકલ્યો છે ? આ પ્રમાણે તેઓનો આક્ષેપ સાંભળી
ચિત્રચેતન બોલ્યો સર્વજ્ઞ હકીકત હું આપની આગળ જાહેર કર
છું તે આપ સત્ય માનેશ-રાજાનો અધ્યુદય માટે જ ખાસ હું
અહીં આવ્યો છું, હુટ ખુદ્ધિથી હું કંઈપણ અનિષ્ટ કરવા
આવ્યો નથી, કારણકે રાજા એક દેવાંશ ગણાય છે,
શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

અઘ્રાનાં લોકપાલાનાં, વપુર્ધારયતે નૃપઃ ।

દેવબુદ્ધ્યા નમેત્તં ચ, લંઘયેન્ન કદાચન ॥ ૧ ॥

અર્થ—રાજા આઠે લોકપાલના સ્વરૂપને ધારણ કરનારો હોય
છે, માટે દેવબુદ્ધિથી તેને નમન કરવું અને કોઈ દિવસ
પણ તેની આજ્ઞા ઉઠ્ઠાવવી નહીં. એમ નીતિકારેનું મંતવ્ય
છે, તો શું હું સ્વપ્નમાં પણ નરેન્દ્રનું અનિષ્ટ છું ખરો ?
એમ તે બોલતો હતો, તેટલામા બહુ આવેશને લીધે તે
રાજપુરૂષોએ તેને બાંધી લીધો. એટલામાં રાજાની મૂર્છા
ઉતરી ગઈ અને તે સ્વસ્થ ચિત્ત ખેઠો થયો. તેમજ તે
આબુબાબુ જોવા લાગ્યો, એટલે ચિત્રકાર રાજાની નજરે
પડ્યો. તે જોઈ રાજા બોલ્યો, અરે ! આને શા માટે બાંધ્યો
છે ? નિરપરાધી આ બીચારો માર્યો જાય છે, માટે જલદી તેને
મુક્ત કરો. એમ રાજાની આજ્ઞા થતાં રાજપુરૂષોએ તેને
નિર્બંધ કર્યો પછી રાજાએ કહ્યું હે ભદ્ર ! હવે તું શાંત ચિત્તે

જેશ હવે કિંચિત્ માત્ર પણ ભય રાખીશ નહીં, પરંતુ મહારી આગળ તું સત્ય બોલ ? અહીં તને કોણે મોકલ્યો છે ? ચિત્રસેન બોલ્યો. હે રાજન્ ! આપની આગળ હું સત્ય વાત પ્રગટ કરું છું તે કૃપા કરી આપ શ્રવણકરો, જેથી ચિત્રકારનો વેષ પહેરી હું અહીં આવ્યો છું.

સર્વનગરના ગુણોથી વિરાજીત, અને ધનધાન્યાદિક સમૃદ્ધિવાળા લોકો જેમાં વાસ કરે છે ઘનવાહનરાજ. એવું કુશાગ્ર નામે અતિ સુપ્રસિદ્ધ નગર છે. તે આપનું પણ અજ્ઞાત નથી. તેમાં પ્રણયીજનોના મનોરથ પુરવામાં દક્ષ એવો ઘનવાહન નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. વસંતસેના નામે તેની પ્રાણુપ્રિયા રાણી છે, પ્રતાપમાં બહુ ઉત્કૃષ્ટ નરવાહન નામે તેઓને એક પુત્ર છે, અને બહુ રૂપવતી કમલાવતી નામે એક પુત્રી છે.

હવે એક દિવસ ઘનવાહન રાજાએ સસારથી વિરક્ત થઈ પોતાનું રાજ્ય નરવાહન કુમારને સોંપી દીધું અને આ કમલાવતી બહેનને હારે યોગ્યવરસાથે પરણાવવી, એમ તેને સલામણ કરી, બાદ પોતે તીવ્ર વૈરાગ્યને લીધે સદ્ગુરૂની પાસમાં સસારનો ઉછેદ કરનારી એવી મુનિદીક્ષાને વિધિપૂર્વક અહણ કરી. ત્યારબાદ નરવાહન રાજા પણ શંત્રુ પક્ષને વશ કરી રાજ્યપાલન કરવા લાગ્યો. કમલાવતી કન્યા પણ જનાનખાનાની અંદર સુખપૂર્વક નિવાસ કરે છે.

વળી તેજ નગરમાં સાગર નામે શ્રેષ્ઠી રહે છે, તે
રાજાનો બાલમિત્ર છે અને જ્ઞેનસિદ્ધાંતમાં
સાગરશ્રેષ્ઠી. બહુપ્રીતિવાળો છે તેમજ શીલગુણસંપન્ન
અને અત્યંત પ્રિય એવી શ્રીમતી નામે
તેની સ્ત્રી છે શ્રીદત્ત નામે એક પુત્ર અને શ્રીકાંતા નામે
તેઓને એક પુત્રી છે.

હવે તે શ્રીકાંતા હસ્તેશાં કમલાવતીની પાસે
જાય છે તેથી તેઓ બંનેની
શ્રીકાંતા અને પરસ્પર ગાઢ પ્રીતિ થઈ જેથી
કમલાવતી તે બંનેને જાણીઓએ સાથે
જાત્ર્ય અવસ્થામાજ સમગ્ર
કલાઓમા કુશલ એવા સુમિત્રસેન ઉપાધ્યાયની પાસેથી
સ્ત્રીજનને યોગ્ય એવી સમગ્ર કલાઓ ગ્રહણ કરી.
કમલાવતીની સાથે ચિત્રાદિક અનેક પ્રકારની કીડાઓ કરી
શ્રીકાંતા અકાલ સમયની પણ નહીં દરકાર કરતી પોતાના
ઘેર જાય છે. શ્રીકાંતાની સાથે ક્ષેત્રમા ગરક થયેલી તેમજ
નાના પ્રકારની કીડા ખેલવામાં આસક્ત ચિત્તવાળી તે રાજ-
કન્યાનો કેટલોક સમય વ્યતીત થયો. અનુક્રમે જાલચક્રની
માફક પ્રતિદિવસ વૃદ્ધિ પામતી અને દેવતાઓને પણ
અતિ પ્રાર્થનીય એવા રૂપવાળી તે બંને જાણીઓ કામદેવના
શૃંગારના નિવાસભૂત એવા નૂતન યૌવનને પામી જેથી તેઓ
બહુ શોભવા લાગી

હવે એક દિવસ રાજા પોતે મતિસાગર શ્રેષ્ઠી

સહિત સભામડપમાં બેઠાહતેઃ
 રાજસભામાંકમ- તેટલામાં પોતાની સખીઓ સહિત
 લાવતીતું આગમન કમલાવતી સર્વોગે આભૂષણ ધારણ
 કરી કંકુક (હડા) ની કીડા કરતી ત્યાં
 આવી પંછી રાજાએ પોતાની બહેનને પ્રીતિપૂર્વક પોતાના
 ખોળામાં બેસારી ત્યારબાદ તેણીનું રૂપ તથા ઉન્નત યૌવન જોઈ
 રાજાએ મંત્રી તરફ દૃષ્ટિ કરી કહ્યું કે, હે મતિસાગર ?
 જે સમયે પિતાશ્રીએ દીક્ષા લીધી હતી તે સમય તેમણે મ્હને
 કહ્યું હતું કે, બહેનનો વિવાહ રૂપ, ગુણ અને કુલ વિગેરેથી
 વિભૂષિત એવા ઉચિત વર સાથે કરવો પરંતુ તેને
 તેવા સ્થાનમાં આપવી નહીં, તો હવે આપણી આ કમલા-
 વતી બહેન વરને લાયક થઈ છે, માટે તમે આ વાતનો ખુલાસો
 મ્હને આપો ? સારા કુલમાં જન્મેલો ઉત્તમ ગુણવાન કયો
 પુરૂષ એને માટે લાયક છે ? તે સાલળી મતિસાગર બોલ્યો
 આ બાબતમાં આપ સારી રીતે જાણો છો

ત્યારબાદ તેને માટે વિચાર કરી રાજાએ કહ્યું કે, હે
 મતિસાગર ! મ્હારા હૃદયનો વિચાર
 વિવાહવિચાર એવો છે કે, તેને માટે સ્વયં વર કરવો
 અને સર્વ દેશના રાજાઓને અહીંયાં
 બોલાવવા, જેથી જે પોતાને ઇષ્ટ લાગશે તે રાજાને તે કમ-
 લાવતી બહેન વરશે. એમ કરવામાં કોઈપણ પ્રકારનો આપણને
 બાધ નથી. મંત્રી બોલ્યો આપ જેમ કહો તેમ કરીએ,
 પરંતુ હાલમાં સ્વયં વર કરવો મ્હને તો ઉચિત લાગતો નથી.
 જો સર્વે રાજાઓ એક રાજાની આજ્ઞામાં વર્તતા હોય તો

તેની આજ્ઞા વડે સ્વયંવર કરવો ઉચિત છે. કારણકે, તે રાજા કન્યાને વરનાર એક રાજાની ઉપર શત્રુ બનેલા બાકીના રાજાઓને શાત કરવા સમર્થ થાય. પરંતુ હાલમાં તો— હે રાજા? સર્વ રાજાઓ અહુર્મિદ્ધ થઈ ગયાછે. અર્થાત્ કોઈ કોઈની આજ્ઞામાં છે જ નહીં તો પછી તેઓમાથી એક જણ કન્યાને વરે એટલે બાકીના સર્વ રાજાઓ તેની ઉપર શત્રુ બને, અને લડાઈનો પ્રસંગ ઉભો થાય ત્યારે એક જણ સર્વને જીતવા માટે સ આમમાં શક્તિમાન થઈ શકે નહીં માટે હેનરેદ્ર? આ પ્રસંગે બહુ અનર્થનો કારણભૂત તથા વૈરજનક એવો આ કમલાવતીનો સ્વયંવર કરવાનું કંઈ પણ કાગળ નથી તે સાંભળી રાજા બોલ્યો, હે ભદ્ર! ત્યારે આ કન્યા આપણે કોને આપવી? તેમજ એણીના હૃદયને કયો પુરૂષ ઈષ્ટ હશે? તે પણ આપણે અહીં સ્વયંવર વિના કેવી રીતે બાણી શકીયે? વળી જેવા તેવા સામાન્ય રાજાને આ મહારી બહેન મહારે આપવાની નથી. જેને આપવાથી આપણી ઉત્તમ કીર્તિ થાય, તેને જ આ કન્યા આપવાની છે.

આ પ્રમાણે નરવાહન રાજા મતિસાગરની સાથે વાત કરે છે, તેટલામાં ત્યાં દ્વારપાલ નૈમિત્તિક આગમન. આવી પ્રણામ કરી હાથજોડીને કહેવા લાગ્યો. હે નરેદ્ર? અષ્ટાગ નિમિત્તનો બાણકાર, અને ભૂતભવિષ્ય અર્થને પ્રગટ કરવામાં બહુ જ હોશીયાર એવો મુમતિ નામનો એક નૈમિત્તિક અહીં આવ્યો છે અને તે આપના દર્શન માટે દ્વારમાં ઉભો છે આ પ્રમાણે દ્વારપાલનું વચન સાંભળી ભૂપતિએ તરત જ આજ્ઞા કરી કે, તને જલદી અહીં મોકલો.

સ્વચ્છ અને શ્વેત વસ્ત્રોથી વિભૂષિત છે શરીર જેનું, તેમજ જેના લાલસ્થલમાં ગોરોચનનું તિલક દીપી રહ્યું છે એવો તે સુમતિ નૈમિત્તિક રાજની આગળ આવી ઉભો-રહ્યો અને આશીર્વાદપૂર્વક તેણે રાજને હુર્વાક્ષત આપ્યા. ત્યારબાદ ભૂપતિએ તેનો સત્કાર કર્યો, એટલે તે નૈમિત્તિક પોતાને ઉચિત એવા આસન ઉપર બેસી ગયો તત્પશ્ચાત્ ભૂપતિએ પોતાની પ્રતીતિ માટે ભૂતકાલ સળધી તેને કોઈ એક પ્રશ્ન પુછ્યો, તેનો પ્રત્યુત્તર જેટલામાં તે પ્રત્યક્ષની માફક સર્વ પ્રકારનો યથાર્થ રીતે આપતો હતો, તેટલામાં રાજ સમજી ગયો કે, આ નૈમિત્તિક યથાર્થવાદી છે, એમ જાણી બહુ ખુશી થઈ મલકતે મુખે નરવાહન રાજ તેને કહેવા લાગ્યો કે, હે સુમતિ ! આ મહારી કમલાવતી ખડેન અપરિણીત છે, તેનો મનોવાંછિત ભર્તા કોણ થશે ? તે તું મહેને કહે ?

બાદ સુમતિ પોતાના હૃદય સાથે વિચાર કરીને જોડ્યો કે, હે નરેન્દ્ર ? ચિત્રમા લખેલા એણીના રૂપને જોઈ જે રાજ મૂર્છિત થશે તે એનો ભર્તા નક્કી અહીં થશે તેમજ તે ગજના સમગ્ર અતેહરમાં પ્રધાનપણે આ મહાદેવી થશે. માટે હે નરેશ્વર ? આ સળધી તમહારે કોઈ પણ પ્રકારની દ્વિતા કરવી નહીં, વળી હે રાજન્ ! આ મહારૂં વચન આપ જરૂર સત્ય માનજો, આમા સંકલ્પ વિકલ્પ કરવા જેવું કંઈ પણ નથી

વળી તે સમયે અવસર જાણી સાગર શ્રેષ્ઠી જોડ્યો. હે સુમતિ ! શ્રીકાંતા નામે મહારી એક પુત્રી છે, તેનો ભર્તા કોણ થશે ? તે સાલજી નૈમિત્તિકે જવાબ આપ્યો કે, તમહારી પુત્રીને કૃષ્ણસર્પ દંશ કરશે અને તેને જે છવાડશે તે

તમ્હારી પુત્રીનો જરૂર લત્તા થશે. આ પ્રમાણે પ્રશ્નોત્તર થયા બાદ ચોખ્ખી રીતે તેનો સત્કાર કરી ભૂપતિએ તેને વિદાય કર્યો, એટલે તે સુમતિ નૈમિત્તિક પણ બહુ ખુશી થઈ પોતાના સ્થાનમાં ગયો.

ત્યારબાદ મંત્રી બોલ્યો, હે રાજન્ ! હાલમાં આપણું

આ કામ બહુ સાફ થયું. હવે આપણને

રાજાઅનેમંત્રીનો કોઈ પણ પ્રકારની ચિંતા રહી નહીં;

સંવાદ. પરંતુ તે નૈમિત્તિકના કદા પ્રમાણે

આપણે તેનો ઉદ્યોગ કરવો જોઈએ. તે

સાંભળી રાજા બોલ્યો, અહીં ચિત્રકલામાં સારો હોંશીયાર

કોણ છે ? મતિસાગર બોલ્યો, આપણા નગરમાં સુમતિસેન

નામે કમલાવતીના ઉપાધ્યાય (શિક્ષક) છે, તેનો ચિત્રસેન

નામે એક પુત્ર છે, તે ચિત્રકામમાં બહુ જ કુશલ છે

રાજાએ કહ્યું, ત્યારે જલદી એને અહીં બોલાવો, એમ

આજ્ઞા થવાથી તેમણે મ્હને બોલાવ્યો, એટલે તરત જ હું

રાજાનીપાસે આવ્યો. રાજાએ બહુ માનપૂર્વક મ્હને કહ્યું કે,

કમલાવતીનું સ્વરૂપ એક ચિત્રપટ ઉપર જલદી લખીને તું

તૈયાર કર. બહુ સાફ આપની આજ્ઞામાં હું હાજર છું, એમ

કહી સારા વર્ણો વડે તેનું ચિત્ર લખી રાજાને બતાવ્યું.

તે જોઈ રાજા બહુ ખુશી થયો. વળી તે રાજાએ મ્હને

કહ્યું કે, તું આ કામમાં બહુ પ્રવીણ છે, માટે ચિત્રકારનો

વેષ ધારણ કરીને તું પોતે જ આ ચિત્રપટ લઈ

સર્વ રાજાઓને બતાવ, તેમજ આ ચિત્રને જોઈ જે

મૂર્છિત થાય તે રાજાનું નામ જલદી અહીં આવી તું મ્હને

નિવેદન કર. જેથી તે જ રાજાને આપણે આ કમલાવતી કન્યા મ્હોટા ઉત્સવ સાથે પરણાવીએ

આ પ્રમાણે રાજાએ મ્હને આજ્ઞા આપી. પછી હું રાજાના ચરણકમલમાં પ્રણામ કરી, કેટલાક પરિજનસહિત કુશાગ્ર નગરમાંથી નીકળ્યો. બાદ સુગ્રીવ, કીર્તિવર્દન વિગેરે કેટલાક રાજાઓને મ્હેં આ છબી બતાવી, પરંતુ તે કોઈ પણ ઠેકાણે કાર્યસિદ્ધિ થઈ નહીં વળી હે દેવ ! હું આજે ફરતો ફરતો આપના નગરમાં આવ્યો અને આપની પાસે આવી મ્હેં આ ચિત્ર આપને બતાવ્યું. આપે આ છબી જોઈ કે, તરતજ આપને મૂર્છા આવી. તેથી મ્હારા સ્વામિનો મનોરથ સિદ્ધ થયો, એમ જાણી હે નરેશ્વર ! તે નૈમિત્તિકનું વચન મ્હને યાદ આવ્યું, જેથી હું બહુ ખુશી થયો. તેમજ ઉપરોક્ત કારણને લીધે આપને મૂર્છા આવી, તે જોઈ મ્હને બહુ હર્ષ થયો. માટે હે નરાધીશ ! આપ મ્હારી ઉપર કોઈ પણ પ્રકારે વિપરીત શકા કરશો નહીં.

આ પ્રમાણે ચિત્રસેનનું વચન સાંભળી અમરકેતુ રાજાની શકા દૂર થઈ ગઈ, અને ચિત્ર જોઈ વિસ્મિત બનેલો તે જોલ્યો કે, હે ચિત્રસેન ! શું તે કન્યાનું રૂપ-સૌંદર્ય આવું અદ્ભુત છે ? ચિત્રસેન જોલ્યો, હે રાજા ! આ ચિત્રમાં તો નિમેષ માત્ર તેણીનું રૂપ લખેલું છે તે રાજકન્યાની આગળ તો દેવાગનાઓનું સ્વરૂપ પણ નિરર્થક છે વળી ચિત્ર કલામાં કોઈ પુરૂષ ઘણો કુશળ હોય તોપણ તે યથાસ્થિત તેણીનું રૂપ લખી શકે તે બહુ અશક્ય છે

આ પ્રમાણે ચિત્રસેનનું વચન સાંભળી બહુ પ્રસન્ન

થઈ, રાજાએ પોતાના અંગે ખેડેલાં કડાં, અને વસાદિક સર્વ આભૂષણો તેને અર્પણ કર્યા.

ત્યારબાદ ચિત્રસેન બોલ્યો,—હે દેવ ! અમને જવાની હવે આજ્ઞા આપો, જેથી આ સર્વ વૃત્તાત યથાસ્થિત નરવાહન રાજાને અમે નિવેદન કરીએ. રાજાએ પણ રજા આપી અનુક્રમે ચિત્રસેન કુશાચ નગરમા આવી પહોંચ્યો. નરવાહન રાજાને તેણે સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું, તે સાંભળી રાજા પણ બહુ ખુશી થયો.

ત્યારબાદ રાજાએ પણ પુષ્કળ ધન અને પરિવાર વિવાહ સાથે સ્વયંવરા એવી પોતાની ખેડેનને મહોત્સવ. અમરકેતુ રાજા પાસે મોકલી.

શ્રીકાંતા વિગેરે પોતાની સખીઓને તેમજ સમસ્ત પોતાના પરિવારને સંભાવના પૂર્વક સંભાષણ કરી, હૃદયમાં હર્ષ અને વિષાદને ધારણ કરતી કમલાવતી ત્યાંથી નીકળી. મનોવાંછિત પતિના લાલથી આનંદ માનતી તેમજ બહુજનના વિરહને લીધે કંઈક શોકાતુર બનેલી, તે કમલાવતી અનુક્રમે હસ્તિનાપુરમા પહોંચી ગઈ.

ત્યાં અમરકેતુ રાજાએ યોગ્યતા પ્રમાણે તેમને ઉતારો આપ્યો. ત્યારબાદ ઉત્તમ જ્યોતિર્વિદને બોલાવી શ્રેષ્ઠ લગ્નાદિવસ નિર્ધાર્યો. મહોટા ઉત્સવ સાથે આનંદપૂર્વક લગ્ન સમયે ક્ષત્રીકુલના વિધિ પ્રમાણે રાજાએ કમલાવતી સાથે લગ્ન કર્યું.

બાદ રાજાનો ખ્યાર તેણીના ઉપર એટલો બધો વધી ગયો કે, પોતાના પ્રાણથી પણ પોતે તેને અધિક માનવા

લાગ્યે, તેમજ તેણે સમગ્ર અતેહરમાં કમળાવતીને સુખ્ય રાણી કરી, એટલુંજ નહીં પરંતુ ઇંદ્રની ઇદ્રાણીની માફક તે મહાદેવી તરીકે ત્યાં પૂજવા લાગી.

તે કમળાવતીની સાથે વિષય સુખનો અનુભવ કરતો, તેમજ દ્વિતીય પોતાની સમગ્ર પૃથ્વીનું પાલન કરતો, વળી હુમ્મેશાં નવનવા સુખ સમુદાયમા નિમગ્ન અને કોઈ પણ દિવસ જેણે હુ.ખ તો જોયુંજ નથી, એવા તે રાજના દિવસો સ્વર્ગસ્થ ઇંદ્રની માફક આલ્યા જાય છે.

વળી તે હસ્તિનાપુરમાં પ્રસિદ્ધ અને નાગરિક જનોને માનનીય ધનવર્મા નામે શ્રેષ્ઠી છે. તે ધનદેવશ્રેષ્ઠી રાજને બહુ પ્રિય અને દરેક કાર્યમાં વિશ્વાસ પાત્ર ગણાય છે તેમજ સર્વ લોકોમા તે બહુ પ્રતિષ્ઠિત છે હુમ્મેશાં સમસ્ત અર્થિજનોના પ્રાર્થિત કરતા પણ અધિક દાન આપવામા કુશળ, પિતા, પિતામહ અને પ્રપિતામહથી પ્રાપ્ત થયેલી લક્ષ્મી વડે અલકૃત, જૈનસિદ્ધાંતોના સમસ્ત અર્થ જ્ઞાનમા વિચક્ષણ, મોક્ષ માર્ગનીજ એક અભિલાષાને ધારણ કરતો, જૈનસાધુઓની પૂજા ભક્તિમાં પ્રીતિવાળો અને સાધર્મિક વાતસલ્યમાં તે ઘણો પ્રેમી છે તેમજ અતિશય રૂપ તથા સૌંદર્ય વડે દેવાંગના ઓનું પણ ઉપહાસ કરતી, પતિવ્રતા અને સર્વે કાર્યોમાં કુશળ એવી મનોરમા નામે તેની ભાર્યા છે. તે પોતાના પ્રાણથી પણ તેને અધિક પ્રિય છે. ત્રિવર્ગ-ધર્મ, અર્થ અને કામમાં સારભૂત એવા વિષય સુખને સમ્યક્ પ્રકારે અનુભવતાં, તેઓને પોતાના કુળમાં આબૂપણસમાન એક પુત્ર ઉત્પન્ન થયો.

જન્મ કાળથી બાર દિવસ થયા એટલે, માતાપિતાએ પોતાના કુળના વિધિ પ્રમાણે ધનદેવ એવું તેનું નામ પાડ્યું. હવે તે બાળકને લાલન પાલન કરવામાં પાંચ ધાવ માતાઓ તત્પર રહે છે. અનુક્રમે તે ચંદ્રકલાની માફક વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. માતાપિતાને આનંદ આપતો તે ધનદેવ કુમારઅવસ્થાને શોભાવવા લાગ્યો. આઠ વર્ષથી કંઈક અધિક વય થઈ, એટલે સમ્યક્ પ્રકારે સકળ વિદ્યાઓના પારગામી, અને સમગ્ર કલાઓના જાણકાર એવા એક કલાચાર્યની પાસે વિદ્યાભ્યાસ માટે ધનદેવને મૂક્યો તે પણ બહુ બુદ્ધિમાન હોવાથી સ્વલ્પ કાળમાં સર્વ વિદ્યાઓ શિખિ ગયો અને દરેક કલાઓમાં નિપુણ થયો.

ત્યાંજાદ તેના પિતાએ પૂર્ણ અભ્યાસી જાણીને તેને પોતાના ઘેર લાવ્યો, તેમજ બહુ પ્રસન્ન થઈ વસ્ત્રાદિક વૈભવ વડે તે કલાચાર્યનો ઉત્તમ પ્રકારે સત્કાર કર્યો; કારણ કે, વિદ્યાદાન એ સર્વમા પ્રધાન ગણાય છે “યત્ત=વિદ્યાદાન સર્વદાનપ્રધાનમ્ ॥” અનુક્રમે વૃદ્ધિપામતો તે ધનદેવ યૌવન અવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો જેની રૂપરેખાને કામદેવ પણ અનુસરવાને અશક્ય છે વળી તે કુમાર ઉત્તમ કામિનીઓને પ્રીતિદાયક થઈ પડ્યો.

હવે તે ધનદેવ યૌવન અને રૂપાદિકમા સમાન શીલવાળા, ઉત્તમ એવા પોતાના મિત્રો સાથે ઇશ્વરની મનોરમઉદ્યાન લીલાને અનુસરતો હુમ્મેશાં સ્વેચ્છા પ્રમાણે ફરે છે. તેવામા કોઈ એક દિવસે મિત્રોના સમુદાય સાથે ફરવા માટે નગરની બહાર તે નીકળ્યો, અને

મનોરમ નામે ઉદ્યાનમાં ગયો, તો ત્યાં બહુ શોકમાં જરક થયેલોએક પુરૂષ તેના જોવામાં આવ્યો વળી તે પુરૂષ વાવના કાઠ ઉપર બેઠેલો હતો, અને તેની આંખોમાંથી અશ્રુધારાઓ ચારે તરફ ચાલતી હતી, જેથી તેનાં ગંડસ્થળ અશ્રુમય દેખાતાં હતાં. આવી દુર્દશામાં આવી પડેલા તે દીન પુરૂષને જોઈ ધનદેવનું હૃદય ક્ષણામય થઈ ગયું. તરતજ તે તેની પાસે જઈ મધુર વાણીથી બોલ્યો કે, ભાઈ ! તું કોણ છે ? અને ક્યાંથી આવ્યો છે ! હે ભદ્ર ? આવા મહાન્ શોકમાં તું કેમ ગુંચવાયો છે ! એનું કારણ તું મહેને જણાવ, આ પ્રમાણે ધનદેવના પુછવાથી તે પુરૂષ બોલ્યો કે, હે ભાઈ ! પર દુ.ખ સાંભળી જે પુરૂષ તેનો પ્રતિકાર કરતો નથી, અથવા પોતે દુઃખિયો થતો નથી, તેવાની આગળ ભારે દુઃખથી પીડાયેલા પુરૂષોએ પોતાના દુ.ખનું નિવેદન શા માટે કરવું જોઈએ ? અર્થાત્ નિરર્થક છે. તો પણ હે સુંદર ! હું મહારા દુઃખની હકિકત પ્રગટ કરૂં છું તે તું સાંભળ ? ત્યાં વચન હું નિષ્ફલ નહીં કરું

સિંહગુહા નામે અતિ ભય કર એક પક્ષી છે તેનો અધિપતિ

સુપ્રતિષ્ઠ નામે પક્ષીપતિ છે, લક્ષ્મી નામે

સિંહગુહા તેની સ્ત્રી છે, તેણીને જયસેન નામે એક

પુત્ર છે. તે નિરતર લોકોને બહુ આનંદ

આપે છે તે પક્ષીપતિનો હું બાલ રક્ષક અનુચર છું મહાઈ

નામ દેવશર્મા છે હું ત્યાં અનેક પ્રકારની ક્રીડાઓ વડે

જયસેનને રમાડુ છું

ત્યારબાદ એક દિવસ હું જયસેનને લઈ ફરવા માટે

બહાર નીકળ્યો, ત્યાં આગળ ભેગીના
ચોગિનોમ્મભાગમ વેપમાં રહેલા બે પુરૂષોએ મ્હને
જોયો. પ્રથમ મ્હારી સાથે કેટલીક
વાતચિત્ત કરી પછી તેઓએ મ્હને એક ઉત્તમ પાનખીડું
આપ્યું, તે લીધું કે તરતજ મ્હારી બુદ્ધિ વિમૂઢ થઇ ગઈ,
તેથી કુમાર સહિત હું તેઓની પાછળ ચાલવા લાગ્યો.
તે પાપિષ્ઠ દુષ્ટોએ વિમોહિત કરેલો એવો હું કંઈ પણ સ્વહિત
નહોવાને શક્તિમાન રહ્યો નહીં, તેઓની સાથે હું કેટલોક
બૂધ્દેશ ચાલ્યો, તેટલામાં મ્હને બહુ તૃપ્તિ લાગી. તેથી આમ
તેમ હું જોવા લાગ્યો, એવામાં એક ગહન વનની ઝાડી મ્હારી
નજરે પડી, ત્યાં હું ચાલ્યો ગયો અને અનેક પ્રકારના વૃક્ષોના
ફલોથી કબુલિત થયેલું જળ મ્હું સારી રીતે પીધું, એટલે
મ્હારૂ ચિત્ત ઠેકાણે આવ્યું. બાદ મ્હે વિચાર કર્યો કે, રાત્રિએ
કુમારને લઈ આ પાપી પુરૂષો પાસેથી હું નીકળી જઈશ.
એમ વિચાર કરી તેઓ ન દેખે તેવી રીતે તેઓની પાછળ
પાછળ હું યુક્તિપૂર્વક ચાલવા લાગ્યો. એટલામાં સૂર્યોસ્ત
થયો, રાત્રીના સમયે તે દુષ્ટો સુઈ ગયા અને પરસ્પર તેઓ
વાતો કરવા લાગ્યા કે, આ બાળક આપણને ઠીક મળી ગયો.
એથી આપણી જક્ષિણી વિદ્યા સિદ્ધ થશે

તુર્ગિકે નામના પર્વતમાં આપણે જઈશું અને ત્યાં આ
બાળકનો હોમ કરવાથી જક્ષિણી વિદ્યા સિદ્ધ થશે કે, તરતજ
આપણો ધારેલો તે નિધિ આપણને પ્રાપ્ત થશે આ પ્રમાણે તે
દુષ્ટોનું વચન સાંભળી હું અત્યંત લયબ્રાંત થઈ ગયો અને
તેઓ ઉઘી ગયા એટલે જયસેનને લઈ હું ત્યાંથી નાઠો
મહા દુઃખથી હું ધોડાધોડ કરી નાસતો હતો છતાં પણ તે

દુષ્ટ પાપીઓ મહારી પાછળ પડયા અને શોધ કરતાં મહુને પકડી લીધો. પછી મહુને બાંધીને વૃષભ ઉપર બેસારી તેઓ અહીં લાવ્યા. વળી આ નગરમાં આવે આજે મહુને સાત દિવસ થયાં. બહુ ક્ષુધા તૃષ્ણાથી પીડાતો આજે મહુને એકલાને આ ઉદ્યાનમાં તેઓએ મૂક્યો. માટે હે ભદ્ર ! મહેં મહારા ભારે દુઃખનું કારણ આપની આગળ નિવેદન કર્યું. હવે જો કોઈ પણ પ્રકારની તમારામાં શક્તિ હોય તો તે બાળકનું તમે રક્ષણ કરો.

તે સાંભળી ધનદેવ બોલ્યો, હાલમા તે પુરૂષો કયાં

છે ? બાલરક્ષક દેવશર્મા બોલ્યો, કુમારને

જયસેનની લઈ એક પુરૂષ વડની છાયામાં બેઠેલો

મુકિત. છે અને બીજો મધ્યાદિક લેવા માટે

હવડાંજ નગરમાં ગયો છે. એમ તેના

કહેવાથી ધનદેવ તરતજ તે યોગીની પાસે ગયો અને

તેણે કહ્યું કે, હે ભદ્ર ? આ બાળક તું મહુને આપીશ ? જો

તે બાળક તું મહુને આપે તો તેના બદલામાં હું તહને

સાબ સોનૈયા આપુ, એમાં કોઈ પ્રકારનો સદેહ તહારે ધારવો

નહીં યોગીએ કહ્યું કે, નગરમાં ગયેલો બીજો યોગી અહીં

ન આવે ત્યાં સુધીમાં તું મહુને લક્ષ ધન આપે તો હું તહને

આ બાળક સોંપી દઉં

તે સાંભળી ધનદેવે લક્ષ મૂલ્યની વીટી પોતાની આંગળી-
એથી કાઢીને તરતજ તેને આપી દીધી. એટલે યોગીએ જય-
સેનને મુક્ત કર્યો. પછી તે યોગી લક્ષ મૂલ્યની વીટી લઈ એકદમ
ત્યાંથી નાગ્રી ગયો. બાદ ધનદેવ પણ જયસેનને લઈ દેવશર્માની
પાસે આવ્યો અને કહ્યું કે, લે આ તહારા કુમારને તું ગ્રહણ કર.

ત્યારબાદ દેવશર્મા બહુ ખુશી થઈ હસ્તે મુખે બોલ્યો કે સત્પુરુષ ? સ્વામી, બંધુ અને ખરેખર મ્હારો જીવિતદાયક-પણું તુંજ છે. આ કુમારને જીવિતદાન આપનાર એવા તમોએ કર્યું કાર્ય ન કર્યું ગણાય ? મ્હારા સ્વામીનું જીવન પણ આપેજ અર્પણ કર્યું. કારણકે, આ કુમારતેમને પોતાના પ્રાણથી પણ બહુ પ્રિય છે, પાપિષ્ઠ, અને દુષ્ટ, એવા યોગીરૂપી ચમરાજના મુખમાંથી આ કુમારનો આપે બચાવ કર્યો, આપનો પ્રત્યુપકાર કોઈપણ રીતે અમારાથી થાય તેમ નથી એમ કહી તે મૌન રહ્યો.

પછી ધનદેવ તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો અને સારી રીતે આશ્વાસન કરી લોજન કરાવ્યું બાદ સારો સગાથ મેળવી આપી તેને પોતાના સ્થાનમાં વિદાય કર્યો

ધનદેવ બહુ દાની હોવાથી લક્ષ સખ્યાત ધન આપી લોકોના મ્હોટા ઉપકાર કરે છે. ધનદેવનોમહિમા એવિ સમસ્ત વાર્તા એકદમ તે નગરની અંદર દરેક સ્થલે પ્રસરી

ગઈ કારણ કે,—

વાર્તાં ચ કૌતુકવતી વિશદા ચ વિદ્યા, લોકોત્તર પરિમલશ્ચ કુરંજનાભે-
તૈલસ્ય વિન્દુરિવ વારિણિ વાર્યમાણ-મેતત્રયંપ્રસરતી કિમત્રચિત્રમ્ ।

અર્થ— આશ્ચર્યકારક વાર્તા, ઉત્તમ પ્રકારની વિદ્યા અને અપૂર્વ કસ્તુરીનો સુગંધ એ ત્રણે વસ્તુને રોડી રાખે તો પણ, જલડી અંદર તૈલના બિંદુની માફક પ્રસરી જાય છે. એમા કંઈ પણ આશ્ચર્ય નથી વળી ધનદેવ પોતાના મિત્રો સાથે જ્યાં જ્યાં જાયછે, ત્યાં ત્યાં નગરવાસી લોકો પરસ્પર

કહે છે કે 'ધનદેવ મહાદાની છે લોકોના ઉપકાર માટે આર્થિ-
જનોની ઇચ્છા પ્રમાણે લાખો ધનનાં દાન આપે છે. ઉત્તમ
પ્રકારના લોગવિલાસ કરે છે તેમજ દરેક કલાઓમા
કુશલ છે'

વળી કેટલાક લોકો પોતાના દાન આપવાના ગર્વથી ઇર્ષા
લાવી કહે છે કે, એમા એની તમેશી શ્લાઘા
ઉપાલંભ કરો છો ! એતો પોતાના પિતાએ સપા-
દાન કરેલી લક્ષ્મીને! કેવલ વિનાશ કરે છે

આ લોકમા જે પોતાના પરાક્રમને વધારનાર હોય, તે દાન
શ્રેષ્ઠ કહેલું છે, પોતાના પરાક્રમથી શુભ ધન ઉપાર્જન કરી ઇચ્છા
પ્રમાણે જેઓ વિલાસ કરે છે તેજ ઉચિત ગણાય વળી જેઓ પિતૃ-
પરંપરાથી પ્રાપ્ત થયેલા વૈભવથી મશગુલ બની દાન આપે છે,
તે તો માની પુરૂષોને ખરેખર કલકિત કરે છે વળી કહ્યું
છે કે, પિતૃપાર્શ્વત દ્રવ્ય વડે કોણ વિલાસ નથી કરતો ? પોતાના
ભુજ બળથી મેળવેલી સમૃદ્ધિ વડે જે વિલાસ કરે, તેવા
સત્પુત્રને તો કવચિતજ કોઈ નારી ઉમ્મત્ત કરે છે આ પ્રમાણે
લોકોપવાદ સાંભળી ધનદેવ વિચાર કરવા લાગ્યો કે, આ
લોકો સત્ય કહે છે મ્હારે આ પ્રમાણે ઠરવું યોગ્ય નથી,
માટે પરદેશ જઈ ઘણી સમૃદ્ધિ મેળવીને દીન અને અનાથ
લોકોને નિઃશંકપણે તુષ્ટ કરી ઇચ્છા મુજબ વિલાસ કરૂં, એમ
વિચાર કરી ધનદેવ માતાપિતાની પાસે આવી વિનયપૂર્વક
મસ્તક નમાવી હાથજોડી કહેવા લાગ્યો. હે તાત ? આપની
આજ્ઞાલઈ હું દેશાંતર જઈ અને બહુ ધન મેળવું, એવી હાલ
મ્હારી ઇચ્છા થઈ છે, તો આપ મ્હને આજ્ઞા આપો. તેમજ

મહારા સર્વ મનોરથ પૂર્ણ થાય એવો આપ શુભ આશીર્વાદ આપે. વેપારની બુદ્ધિ એજ હું પોતે દેશાતર જવા ઇચ્છુ છું.

ત્યારબાદ તેની માતા બોલી કે, હે પુત્ર ? આ અવસ્થામાં પરદેશગમનની વાર્તાપણુ ત્હારે દુઃસહ છે, તો પછી અન્ય દેશમાં પ્રયાણુ તો દૂર રહું વળી હે પુત્ર ? ત્હારા પિતાએ મેળવેલી લક્ષ્મી ત્હારે ઘણી છે તું જીવે ત્યાં સુધી વિલાસ કરે તો પણ તું ખુટે તમ નથી, તેમ જ હે પુત્ર ! ધન મેળવવાનાં જે જે સાધનો છે, તે સર્વ ત્હારા માટે ત્હારા પિતાએ યોજના કરાવેલાં છે હવે ત્હારે વેપાર કરવાનું શું કારણ છે ? ધનદેવ બોલ્યો, હે જનની ! જ્યાં સુધી પુત્ર નાનો હોય છે ત્યાં સુધી તે પોતાની માતાના સ્તનનો સ્પર્શ કરે તો, તે શોભાને પાત્ર ગણાય પરંતુ મોટા થયા પછી જો તે તેને અડકે તો તે પુત્ર મહાન પાપી ગણાય છે. તેમજ તે પિતાની લક્ષ્મી પણ ઉત્તમશક્તિમાન પુત્રોને માતા સમાન ગણાય છે. વળી હે માતા ! શક્તિમાન છતાં પણ જે પુત્ર પિતાની મેળવેલી લક્ષ્મીનો ઉપભોગ કરે છે, તે લોકમાં મહારી માફક ઉપહાસને લાયક થાય છે એમ કહી ધનદેવ એકદમ નેત્રોમાથી અશ્રુધારા વરસાવતો, આ બાબતમાથી મહુને મુક્ત કરો, અર્થાત્ રજા આવે. એમ કહી માતાના પગમાં પડ્યો.

ત્યારબાદ ધનધર્મશ્રેષ્ઠી તેનું છેવટનું કારણ બોલી કહેવા

લાગ્યો કે, હે પુત્ર ? ત્હારા વાંછિત કાર્યમાં

વિદેશગમન. વિઘ્ન કોણ કરે ? હું કંઈ પણ કહી શકતો

નથી વળી ના કહેવાથી પુત્રનું અપ-

માન થાય, એમ સમજી પિતાએ તેની માતાને પુત્ર

વિયોગને નહીં ઇચ્છતી હતી છતાં પણ, બલાતકારે સમજાવીને સ્થિર કરી. આ પ્રમાણે માતાપિતાની આજ્ઞા લઈ, તે ધનદેવ દેશાંતર જવામાં ઉપયોગી એવાં ચાર પ્રકાર (ગણિમ; ધરિમ, મેય અને પારિછેદ) નાં કયાણાં લિધાં, મંગલિકા માટે જન-મદિરોમાં અઠાઈ મહોત્સવો કરાવ્યા સાધુજનોની પૂજા કરી. માનવત પુરૂષોનો સત્કાર કર્યો પછી સમગ્ર તે નગરની અંદર જાહેર ખખર આપી જેથી નગરના સર્વ લોકો મહોટા ઉત્સાહથી એકઠા થયા નૈમિત્તિકે બતાવેલા શુભ દિવસે માંગલિક ઉપ-ચાર કર્યા બાદ પોતાના આમર્જ, બધુ અને વણિક જન-સહિત પોતે શુભશકુન ગ્રહણ કરી કુશાગ્રનગરને ઉદ્દેશી પોતાના નગરથી પ્રયાણ કર્યું.

આ પ્રમાણે તે ધનદેવ પોતાની સાથે પ્રવૃત્ત થયેલા જનોની સાથે શીઘ્ર ગમન કરવામા ઉત્સુક
અટવીપ્રવેશ થઈ મહોટા સાર્થસહિત હસ્તમેશાં પ્રયાણ કરે છે. એમ કરતાં તે સાર્થના લોકો વસતિનો પ્રદેશ ઉદ્દલ ઘન કરી જંગલમાં જઈ પડ્યા અનુક્રમે એક મહાભયકર અટવી આવી પડી, જેની અદર ઘણા પત્રોથી ભરપુર-વૃક્ષોને લીધે નિકુળોમાં ભરાઈ રહેલા પક્ષિઓ દૃષ્ટિગોચર થતા નથી, છતાં પણ તેઓના શબ્દ ઉપરથી તેમનું અસ્તિત્વ માલુમ પડે છે વળી જે અટવીની અંદર રાજનીતિમાં કુશલ એવા રાજાની નગરીમાંજ જેમ લોકો કોઈપણ ઠેકાણે ઉન્માર્ગે ચાલતા નથી. પોતાના કોલાહલના પ્રતિધ્વનિ વડે જીર્ણ થયેલા વૃક્ષોના પોલાણુ ભાગને પૂર્ણકરતા તે સાર્થલોકો વિદ્યટ અટવીના મધ્ય ભાગમાં ચાલ્યા

જાય છે. વળી ઘણા ઉંચા વૃક્ષોની શાખા અને પ્રશાખા-
ઓથી ઢંકાઈ ગયેલા આકાશને લીધે, સૂર્યના કિરણોનો નહી
સ્પર્શ કરતા લોકો શાંતિપૂર્વક આખો દિવસ નિર્ગમન કરે
છે. તેમજ તે અટવીમાં વાંનરાઓ ભારે શબ્દ કરી આમ-
તેમ ઉછાળા મારે છે જેમના મહાન્ શબ્દો સાંભળવાથી
બળદોનાં ટોળાં બહુ ત્રાસ પામવા લાગ્યાં જેઓને નિયમ-
માં રાખવા માટે લોકો બહુ ગુચવણીમાં પડી ગયા અને મ્હોટા
શબ્દ કરવા લાગ્યા જેમનો પ્રતિધ્વનિ સાંભળીને એકદમ
ત્રાસ પામી દરેક દિશાઓમાં પરિભ્રમણ કરતા બહુકો
(ધુવડો) ના પ્રચંડ શબ્દો સંભળાવા લાગ્યા. તેમજ
બળદિઆઓના કંઠમાં બાધેલી ઘટિકા (ટોકરી) ઓના
નાદથી સર્વ આકાશમંડલ ભરાઈ ગયું, અને બળદોની ખરી-
ઓથી ઉખડેલી ધુળથી ભરાઈ ગયાં છે શરીર જેમનાં, એ
એવા તે વણિક લોકો! વિકટ એવા અરણ્યની અદર ત્યાહ્યા જાય
છે ધનેશ્વર મુનિએ રચેલી, પુગમ ગાથાઓના સમૂહ વડે
અતિમનોહર, રાગ અને ંષ રૂપી અગ્નિ તથા વિષને હરણ
કરવામાં પાણી અને મંત્ર સમાન, મુરમુંદરી નામે આ કથા
પ્રબંધમાં અટવી પ્રવેશ નામે પ્રથમ પરિચ્છેદ સમાપ્ત થયો.
इति श्री धनेश्वर मुनि विरचित पाकृत पद्य मय सुरसुंदरी चरित्र-
स्य शास्त्र विशारद योगनिष्ठा ध्यात्मज्ञान दिवाकर जैनाचार्य
पूज्य पाद श्रीमद्-बुद्धिसागर सूरीश्वरशिष्यरत्नप्रसिद्ध-
वक्तेतिख्यातिमागाचार्य श्रीमद्-अजितसागरसूरि-
कृत गुर्जरभाषानुवादेऽटवीप्रवेशनाम-
प्रथमपरिच्छेद समाप्तः

અથદ્વિતીયપરિચ્છેદપ્રારંભ.

હવે ખીજે દિવસે અનુક્રમે ચાલતાં તે લોકોનો કેટલોક અટ-
વીનો લાગ ચાલ્યો ગયો. તેવામાં ત્યાં એક
ખાટીપતન. સરોવર આવ્યું. વિશ્રામ માટે તે સાર્થ
ત્યાં રોકાયો. ભારથી પીડાયેલા છે બળદો
જેમના એવા તે વણિક લોકો, જલ અને ઇધનાદિકને માટે
ચારે તરફ ભ્રમણ કરવા લાગ્યા. તેમજ સર્વ બળદ તથા મહિષ
વર્ગને ચરવા માટે દરેક દિશાઓમાં છોડી મૂક્યા લોકોએ સમ-
યોચિત કાર્યનો પ્રારંભ કર્યો, તેવામાં ત્યાં રહેલા પૌતાના
ગુપ્ત પુરૂષોના કહેવાથી, ભોજનકાર્યમા વ્યગ્ર થયેલા તે સાર્થના
લોકોને જાણી એકદમ તેમની ઉપર લિલ્લ લોકોની ધાડ
આવી પડી.

વળી નવિન મુદ્ગ (મગ) સમાન નીલ વર્ણવાળાં વસ્ત્રો
હાંચણ સુધી રહેલાં છે શરીરની આકૃતિ
લીલ્લોનીકૂરતા. બહુજ લયકર દેખાય છે. કાળાશમાં
મધીના પુંજ સમાન, પ્રકૃપિત થયેલા
યમની માફક દુપ્પેક્ષ, શરીરના અવયવો બહુ વિકાળ અને
રૂક્ષતાને વળગી રહ્યા છે, પલાશ (ખાખરા) ના પત્રોવડે
મુકુટની શોભા જેમણે ધારણ કરી છે, ચણોડીના રંગ સમાન
જેમના નેત્રો ચક્રચક્રે છે, જેમના કેશ બરછીની માફક ઉભા
રહ્યા છે, સર્વાંગે બકતરો પહેરેલાં છે, પૃષ્ઠ લાગમા લાથાઓ
બાધી રાખ્યા છે, તેમજ કાન સુધી ખેંચેલાં ધનુષોના પૃષ્ઠ
લાગમા લાલોડીયા દેખાય છે, વળી કેટલાકના હાથ ખર્જૂથી
રોકાયેલા છે, તેમજ ખીજા કેટલાકના હસ્તમાં લકુટ લીધેલા

છે, કેટલાક તો ગોફેણા વીઝેળે છે, જેમના સ્ત્રીકાગ્ને
લીધે કેટલાક ડોવેનો નાશ થાય છે. કેટલાક નિપ્હુર હૃદ-
યના હુપ્ત પુરૂષો મારો મારો એમ દરેક દિશામાં જોસથી
ઝાટ્યા કરે છે આવી રીતે અનેક ઉપદ્રવ કરતા તે સિદ્ધ
લોકો કોઈ પણ દિશામાથી એકદમ અજ્ઞાન દૃષ્ટિએ આવી
પડ્યા અને અંદર તેઓનો પ્રવેશ થયો.

ખાદ સિદ્ધ લોકોને! બહુ જથ્થો હોવાથી અને માર્થ
લોકો પોતપોતાના કામમા રોકાવાથી,
સાર્થનીવ્યગ્રતા સાર્થવાહુના સર્વ ત્યાં રહેલા લોકો એકદમ
ગભરાઈ ગયા શરણ રહિત એવા તે સર્વ
લોકોઆમતેમ વિખરાઈ જવા લાગ્યા વળી કેટલાક પુરૂષો
પોતાના ભુજબળના ગર્વથી ઉદ્ધત બની હોકાગ કરી
ઝાલવા લાગ્યા કે, રે ! રે ! પિશાચો ! હવે અમારી દૃષ્ટિજોચર
થયેલા તમે ક્યાં જશો ? જો તમ્હારામા કંઈ પણ વસ્તુ
હોય તો આ સમયે તે સર્વ તમે પ્રગટ કરો. વળી કેટલાક
ખીકણ હૃદયના દીન પુરૂષો દાતની વચ્ચે આગળીઓ ઘાલી,
હા ! હા ! અમારું રક્ષણ કરો ? રક્ષણ કરો ? એમ કરૂણ શબ્દો
ઝાલવા લાગ્યા વળી કેટલાક સત્વહીન પુરૂષોને હુંડવા માડ્યા
અને મારવા પણ માંડ્યા એટલે તે નપુંસકો ત્યાથી નાસવાનાં
છિદ્રો શોધવા મંડી ગયા વળી કેટલાક તો ઘણી મુસીબતે
નાસવાનાં ખડારા મળ્યાં છતા પણ, બહુ ડરના માર્યા ગુપ્તગુપ્ત
વાતો કરતા ધીમે ધીમે ખસીને જંગલોની અંદર ધુસી જવા
લાગ્યા, કેટલાક તો સિદ્ધ લોકોનો ત્રાસ જોઈ ધુજવા લાગ્યા.
જેથી તેમનાં પહેરેલાં પોતીયાં પણ છુટી જવા લાગ્યાં, જેમજ

અત્યંત ભયને લીધે પુરૂષાચારને પણ એકદમ ત્યજી દીધો. અને દીન પુરૂષોની ચેષ્ટાઓ કરવા લાગ્યા. સર્વથા લજ્જાનો ત્યાગ કરી રાંકની માફક કરગરીને મહા કષ્ટ વડે છુટવાની પ્રાર્થના કરતા છતાં તે પાપીઓની આગળ અનેક પ્રિય વચન બોલી વિનવવા લાગ્યા કેટલાક અશક્ત પુરૂષો તો પૃથ્વી ઉપર પડીને પોતાના આત્માને મુડદાની માફક જાહેર કરે છે કેટલાક આજી બાજીમા તપાસ કરીને કોઈ ન દેખે તેવી રીતે પોતાના દ્રવ્યને પૃથ્વીમા દાટી દે છે. વળી જે સાર્થ લોકો આડા-અવળા ધંધનાદિક લેવા માટે ગયા હતા, તેઓ પણ ભારે મારામારીના શબ્દ સાંભળી બહુ દૂરથીજ પલાયન થઈ ગયા.

અરે ? શું જુઓ છો ? પકડો, બાધો, મારો, ઠોકો, આડાપાડી તેઓના મુખની અંદર ધૂળ ભરો, એવા શબ્દો દરેક દિશામા સંભળાવા લાગ્યા, જેથી સાર્થ લોકો બહુ ગભરાટમા પડી ગયા કેટલાક દિગ્ભ્રમ જાની ગયા અને ચારે તરફથી પોતાની મરજી માફક સાર્થના સર્વ લોકોને લિલ્લો લુંટી રહ્યા છે તે જોઈ ધનદેવ પોતાનું આત્મજળ ફારવવા તૈયાર થયો.

તે સમયે કેટલાક પોતાના પુરૂષો પણ ત્યા તેની સહાયમા ઉભા રહ્યા. ધનદેવની આકૃતિ જોતાં ધનદેવનું પરાક્રમ, જે લિલ્લોના હૃદયમાં મહાન્ ક્ષોભ પેશી ગયો. ધનદેવના હસ્તમાં માત્ર વસુનંદકે બંધ રહેલો છે પ્રબળ ધૈર્યનો આશ્રય લઈ તે બોલ્યો કે, રે ! રે ! અધમ ? પાપીઓ ! જો તમ્હારામાં કંઈ પણ ગર્વની ખરજ હોયતો તમે મ્હારી આગળ તૈયાર થાઓ. જેથી ક્ષણ

માત્રમાં હું તેનો નાશ કરું, વળી તમ્હારે એમ નહીં કહેવું કે, અમને કહ્યું નહીં. આ પ્રસંગ એક વીરપુરુષોની કસોટીનો છે. પોતાની સ્ત્રીઓએ વળાણેલા પુરુષો ઠઠ પુરુષાર્થપણાને પ્રાપ્ત થતા નથી. શૂરવીરની પરીક્ષા તો આવા પ્રસંગમાં જ થાય છે, અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે,-

આપદિ મિત્રપરીક્ષા, શૂરપરીક્ષા રણાદ્રણે ભવતિ ।

વિનયે વંશપરીક્ષા, સ્ત્રીપરીક્ષા ચ નિર્ધને પુંસિ ॥૧॥

અર્થ-મિત્રોની પરીક્ષા ક્યારે થાય ? જ્યારે આપત્ત કાળ આવે ત્યારેજ, તેમજ શૂરવીરની પરીક્ષા યુદ્ધના મેદાનમાં આવ્યા શિવાય થૈ શકતી નથી વળી ઉત્તમ વશમાં જન્મેલી પ્રભતની પરીક્ષા વિનય ઉપગ્રથી થઇ શકે છે, તેમજ સ્ત્રીની પરીક્ષા નિર્ધનના પાલવમાંપડી હોય ત્યારેજ થઇ શકે છે. માટે આ વખતે તમ્હાણ બળની પરીક્ષા કર્યા શિવાય હું રહેવાનો નથી અરે હુપ્પો ? આ તમ્હારા પુરુષાતનને ધિક્કાર છે અરે ? મહા ખેદની વાત છે કે, જેઓ પૃથ્થ દઇને નાસે છે, તેમની પાછળ તમે કુંટવાની ખાતર મારવા ઉદ્યુક્ત થયા છો તમ્હારા જીવતરને ધિક્કાર છે, એમ જે ત્રણ વાર ધનદેવ બોલ્યો ત્યારબાદ સુભટોને પણ લયજનક એવા તે ધનદેવના શબ્દ સાંભળી ને, રે ! રે ! એને પકડો ? તે કોણ છે ? આ કિરાતના ધૈર્યનો પણ ક્ષણમાત્રમાં નાશ કરો ? એમ બોલતા તે લિલ્લો એકદમ તેની સન્મુખ વળ્યા. કિચિત્ હાસ્ય કરતા તેઓ ધનદેવની આબુ બાબુએ ચોતરફ વીટાઇ વળ્યા અને તીક્ષ્ણ ખર્જી, કુંત, તોમર તથા લાલાઓ વડે ધનદેવને પ્રહાર કરવા મંડી પડ્યા અહો ! નિર્દય લોકને વિચાર

તો હોય જ ક્યાથી ! તે પ્રમાણે લિલ્લ લોકોની પ્રવૃત્તિ
જોઈ ધનદેવ પણ નિઃશક થઈ તેઓની આગળ છાતી કાઢી
પોતાનું પરાક્રમ પ્રગટ કરવા લાગ્યો.

દયાને દેશવટો આપનાર તે લિલ્લો જેમ જેમ ગાઢ
પ્રહાર ડરે છે, તેમતેમ ધનદેવ અપૂર્વ કલાના અભ્યાસથી
તે દરેક પ્રહારનો ખ્યાલ ડરે છે. પોતાના શરીરે એક પણ
પ્રહાર લાગવા દેતો નથી. વળી કેટલાકનો ખ્યાલ ઠાલથી
કરે છે અને આમતેમ શરીરની લાઘવતાથી કેટલાક પ્રહારનો
ખ્યાલ કરે છે કેટલાકનો તો દૂરથી ઉછળીને અને ઘણા
ખરા પોતાના ખર્જના પ્રહારો વડે ખચાવી લે છે

એમ કરતા કરતા મહા કષ્ટ વડે લિલ્લોએ સુક્રિત
પૂર્વક ઠાલો વડે ધનદેવને પકડી લીધો,
ધનદેવનો અને તેઓએ વિચાર કરી કહ્યું કે, અરે !
પરાજય આતો સાર્થનો અધિપતિ વાણીઓ છે,
માટેએને બાધીને માર્યા વિના સ્વસ્થ દેહ
પક્ષીપતિને આપણે સોપી દઈએ, જેથી આ વણિક આપણને
ઘણું ધન આપશે ત્યારબાદ તેઓ પક્ષી પતિની પાસે ગયા
અને ધનદેવને ત્યાં રજુ કર્યો.

એટલામા ત્યા રહેલા દેવશર્માએ તેને જોઈ શોકાતુર
મુખે પક્ષી પતિને કહ્યું કે, હે સ્વામિન !
ધનદેવની આતો મહાનુભાવ તે ધનદેવ છે, અરે !
ઓળખાણ આવી દુર્દશાને આધીન આ શાથી થઈ
પડ્યો ? એમ આકંઠ કરતો વળી તે બોલ્યો.

હે નાથ! આપના પુત્રને યોગીએ!એ જ્યારે પકડયો હતો, ત્યારે કેઈ પણ કારણ શિવાય પરોપકારની બુદ્ધિથી જોણે લક્ષ સોનેયા આપી મુક્ત કર્યો હતો, તેજ આ ધનધર્મશ્રેષ્ઠીનો પુત્ર ધનદેવ છે, વળી તે આપણા જયસેન કુમારનો હવિત દાતા અને પરમ ઉપકારી છે. એવા આ પુરૂષની-અધન્ય એવા આપણે આવી સ્થિતિ કેમ કરી? એ પ્રમાણે દેવશર્માનું વાક્ય સાંભળી એકદમ સંભ્રાંત લોચન વાળો થઈ, મુપ્રતિષ્ઠ પડી-પતિ કહેવા લાગ્યો, અરે! આ ભાગ્યશાળી મહાપુરૂષને મુક્ત કરો! મુક્ત કરો! તે સાંભળી પોતાની પાસે ઉભેલા પુરૂષોએ ત-કાલ તેને અંધનોથી નિર્મુક્ત કર્યો. ત્યારબાદ મુપ્રતિષ્ઠે બહુ પ્રેમથી તેને આલિંગન આપીને આર્વાસન આપ્યું પછી ધનદેવે તેને પ્રણામ કર્યા કે તન્તજ આ હાજર રહેલા પુરૂષોએ ઉત્તમ આમન આપ્યું તે ઉપર પોતે બેઠો

લજ્જાને લીધે નીચું મુખ કરી મુપ્રતિષ્ઠ વારવાર
મ્હોટા નિવાસ મુકતો કહેવા લાગ્યો કે,
મુપ્રતિષ્ઠને હે મહાશય! તું અમારો પરમ ઉપ-
પશ્ચાત્તાપ. કારી છે. માટે ત્હાંની પાસે આવી ખાસ
અમ્હારે મળવું જોઈએ. ત્હાં દર્શન પણ
અમારા પાપને દૂર કરનાર છે પરંતુ અમારા ઘેર તું
આવ્યો છતાં અમે આવી સ્થિતિમાં ત્હાં સ્વાગત કર્યું, એ
અમારા પાપનોજ ઉદ્ધ. અથવા પાપીઓને કરેલો ઉપકાર
અપકાર રૂપ થઈ પડે છે જેમ કે, સર્પને પાયેલું દુધ પણ
પરિણામે વિષનેજ ઉત્પન્ન કરે છે શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે,-

ઉપકારો હિ પાપાના—મપકારફલપ્રદઃ ।

પયઃપાનં મુજક્ષાનાં, કેવલં વિષવર્દનમ્ ॥૧॥

અર્થઃ—પાપાત્માઓને કરેલો ઉપકાર કેવલ અનિષ્ટ ફલ આપનાર નિવડે છે જેમ કે, સર્પજાતિને દુગ્ધપાન માત્ર વિષ વધારનાર થઈ પડે છે. અરે ! હું પાપી કૃતદ્ધન થયો. કારણ કે, પુત્રને જીવિતદાન આપનાર જે તું, આજે મ્હારે ઘેર આવ્યો છતાં અમે આવું અધર્મ્ય કર્મ ત્હારા પ્રત્યે આચર્યું

ધનદેવ બોલ્યો ! અરે, શામાટે તમે આટલો બધો સંતાપ કરો છો ? ભાવિભાવબલવાન છે અબાણુતાં અપરાધ થયો, એમાં તમ્હારો શો દોષ છે ? હવે તમ્હારે કોઈ પણ પ્રકારની ચિંતા કરવી નહીં. આ પ્રમાણે અસાધારણ ધૈર્યવાળું ધન-દેવતું વચન, વિજ્ઞાન, રૂપ અને સજ્જનપણું જોઈ બહુ સતુષ્ટ થઈ સુપ્રતિષ્ઠ ફરીથી પણ કહેવા લાગ્યો કે, આ એક આશ્ચર્ય જોવાજેવું છે કે, એક પુરુષની અંદર કેટલા બધા ગુણો એક સાથે આવી રહ્યા છે ? “વહુરત્નાવસુન્ધરા” પૃથ્વીની અંદર ઘણા રત્નો રહેલાં છે, એવો લોકપ્રવાદ સત્ય છે. અરે ? મ્હારા પુરુષાતનને ધિક્કાર છે ? તેમજ મ્હારી આ નીચ વૃત્તિને પણ વારવાર ધિક્કાર છે ?? વળી પોતાના કુળમાં કલંક રૂપ મ્હારા આ જન્મને ધિક્કાર છે ??? વળી અધિક શું કહેવું ? મ્હારા જીવતરને પણ ધિક્કાર છે ? કારણ કે, લેશમાત્ર પણ ધર્મને હું જાણતો નથી, કુકર્મમા જ આ નશ્વર જીવંતી વ્યતીત થાય છે, એટલું જ નહીં પણ આવા સત્પુરુષોને હુંદવામાં જ હું નિરંતર ઉદ્બુજ થયો છું. અસ્તુ જે થયું તે હવે મિથ્યા નહીં થાય. માત્ર આટલા ઉપરથી હું મ્હારા

આત્માને ધન્ય માનું છું. કારણ કે, અખંડિત શરીરવાળા આ મહાનુભાવના જલદી મહેને દર્શન થયાં. વળી જે ભિક્ષુની સાથે યુદ્ધ કરતાં એનો વિનાશ થયો હોતતો પુણ્ય રહિત એવા મહારા પાપનું નિવારણ શી રીતે થાત ? એમ અનેક પ્રકારે પોતાની નિદા કરીને તેણે આજ્ઞા કરી કે, હે ભિક્ષુ ! આ સાર્થની અદરથી તમોએ જે જે વસ્તુઓ દીધી હોય તે સર્વ આ ધનદેવ વણિકને સોંપીદો આ પ્રમાણે પોતાના સ્વામીનું વચન સાલળી તે હુ ટારાઓએ તૃણ પર્યંત સર્વ વસ્તુઓ તેને સોંપી દીધી.

પછી સાર્થના આ બાલવૃદ્ધ અર્વલોહો નિર્ભયપણે આનદથી ત્યા એકદા થયા કેટલાક દૂર નાશી ગયા ધનદેવનું આતિથ્ય હતા, તેઓ પણ જ્ઞાતિ ફેલાવાથી પાછા ત્યા આવી પહોંચ્યા. પછી મુપ્રતિબ્ધ પદ્મીપતિ સ્નેહપૂર્વક ધનદેવને વિનંતિ કરવા લાગ્યો કે, હે મહાશય ! અહીંથી એક ગાઉપર સિંહગુહાનામે મહારી પદ્મી (ભિક્ષુનું સ્થાન) છે. ત્યાં આપસર્વે વિલગ રહિત પધારો. આજે મહારા મેમાન થાઓ અને મહેને કૃતાર્થ કરો.

ધનદેવ બોલ્યો લલ્લે આપની મગ્જ એમ કહી ધનદેવ મુપ્રતિબ્ધની સાથે ચાલ્યો. પછી સર્વ સાર્થના લોહો ધનદેવની પાછળ ચાલવા લાગ્યા. સિંહગુહામા જલદી તેઓ પહોંચી ગયા. પછી સર્વ સાર્થના લોહોનો ઉનારો પોતાના સ્થાનથી નજીકના ઘરોમા આપ્યો અને ધનદેવને પદ્મીપતિ પોતાના ઘેર લઈ ગયો. ક્ષણમાત્ર તેઓનો પરસ્પર વાર્તાલાપ થયો, લોજનની તૈયારી થવા લાગી, અલ્પગ માટે ધનદેવને મર્દન ગૃહમા લઈ ગયા ત્યા તૈલાલ્પગમા કુશળ એવી શ્રેષ્ઠ યુવતિઓ આવી.

અને સુગંધિત તૈલોવડે વિધિ પૂર્વક અંગમર્દન કર્યું. બાદ માર્ગના શ્રમને હઠાવનાર એવા ઉત્તમ ઉષ્ણોદકથી સ્નાન કરાવું શુદ્ધ વસ્ત્રથી અંગ લુછ્યા બાદ કપુર અને ઉત્તમ શ્રીખંડની અર્ચા કરી ત્યારબાદ સુપ્રતિષ્ઠની સાથે ઉત્તમ લોજન કરી, અનુક્રમે મુગ પ્રક્ષાલન થયા બાદ ત્યાથી તેઓ ઉભા થયા પછી કપુર, ઇલાયચી, લવિંગ સહિત પાન ખીટી બહુ પ્રેમ પૂર્વક તેને આપી

પછી પોતાની બેઠકમા બેસીને તે ધનદેવ પદ્મીપતિને કહેવા વાગ્યો કે, આ પદ્મી નિર્દય લોકોનું સ્થાન ધનદેવનો વિતર્ક. ગણાય તેમા આપ સજ્જન અને અસાધારણ દયાળુ હોવા છતાં પણ નિરતર નિવાસ કરો છો, તેમજ આવા નિર્દય ભૂત્યોનું આપ સરખાને અધિપતિ પણ કરવું તે સર્વથા અનુચિત ગણાય. એમ મ્હારૂં માનવું છે, કારણ કે, શૌચ, સત્ય અને દાક્ષિણ્ય રહિત એવા અધમ લોકોને રહેવા લાયક આ સ્થાન ગણાય તેમજ આવા નિર્દય લિહોનું સ્વામિત્વ આપે સ્વીકારેલું છે; છતાં પણ આપનામા આવા ઉત્તમ કોટિના ગુણો રહ્યા છે, એ મ્હોટું આશ્ચર્ય મ્હારા હૃદયમા પ્રગટ થાય છે વળી અપૂર્વ સૌજન્યતાને આશ્રય આપતા આપ આવા ઉત્તમ પુરૂષ થઈને પણ આ પદ્મીમાં શા માટે રહો છો ? તેનું કારણ તમે મ્હને કહો

સુપ્રતિષ્ઠ બોલ્યો, હે ધનદેવ ? હવે મ્હારૂં વૃત્તાંત કહેવાનું કંઈ પણ પ્રયોજન નથી. કારણ કે, સુપ્રતિષ્ઠનું વૃત્તાંત બુદ્ધિમાન પુરૂષ પોતાના વંચન અને અપમાનને પ્રગટ કરતો નથી. અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે,-

આયુર્વિત્તં ગૃહચ્છિદ્રં, શત્રુભ્યથપરાજયમ્ ।

વંચનં ચાપમાનञ्च, મતિમાન્ન પ્રકાગયેત્ ॥૧॥

અર્થ:-આયુધ્ય. વિત્ત, ઘનુન્ચિદ્ર, શત્રુજન્ય પરાજય, વચન અને પેનાના અપમાનને બુદ્ધિમાન્ પુરૂષ પ્રગટ કરતો નથી એમ છતાં પણ હું મહારી ખીના નહીને જણાવુ છું. કારણ કે, આ નહારી અણ્યથાનાને હું નિષ્ફલ કંઈ ઇચ્છતો નથી. મારે તુ એકાગ્ર મને થઈ મહારા કહેવા ઉપર ધ્યાન આપ.

હુમેશા પ્રમુદિત નર અને નારીઓના વૃદ્ધ થી ભરપુર અનેક ગ્રામો વડે રમણીય અને અપૂર્વ શોભાને લીધે બહુ વર્ણનીય અંગનામે દેશ છે તેમાં દેવપુરી સમાન રૂદ્ધિમાન્ ભય, રમર-સ્વચક્ર કિવા પગચકાદિ ભય અને કર (રાજગ્રાહ્યભાગ)થી વિમુક્ત એવું બહુપ્રાચીન સિદ્ધપુરનામે ઉત્તમ નગર છે, વળી તે ઘણુંજ વિખ્યાત છે તેમા મદાધ, વૈદીરૂપહસ્તિઓનાં ગંડકથલ લેદવામા સિંહસમાન અને કંબુ (શંખ) સમાન ઉન્નતગ્રીવાને ધાગણ કરતો મુગ્રીવનામે રાજ છે. સમન્ન અતઃપુરમાં માનનીય, શઙ્ખચંદ્રના ખિંબ સમાન મુખ વાળી અને બુદ્ધિમાં અસાધારણ કમલા નામે તેની સ્ત્રી છે તેણીની સાથે વિષય મુખને અનુભવતા, તેમજ પૂર્વ ભવમાં મેળવેલા પુણ્યરૂપી વૃદ્ધના ફલ રૂપ રાજ્ય ભારને પાલન કરતા એવા તે રાજના કેટલાક દિવસો વ્યતીત થતાં તે દેવીએ મહીને જન્મ આપ્યો ત્યારણાદ વિધિપૂર્વક મુપ્રતિષ્ઠ એવું મહાર્જી નામ સ્થાપન કર્યું. હુમેશાં પાંચવાત્રી (ધાવ-માતા)ઓ મહારા પાલનમાં તત્પર રહેતી અને અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતો હું પાંચ વર્ષનો થયો, મહીને જોઈ મહારા માતા-

પિતા બહુજ આનંદ માનવા લાગ્યાં, તેટલામાં ભૂતલને
પ્રચડ તપાવનાર એવો ગ્રીષ્મ રૂતુનો સમય વ્યતીત થયો.

ઘણા દિવસથી બહુ તાપને લીધે તપી ગયેલી પૃથ્વીને
શાંત કરનાર, ચારેતરફ “હેં હેં” એવા શબ્દો-
વર્ષાનિકતુ થી દેડકાઓના સમૂહને વાચાલિત કરતો,
અતિશય વહેતા જલ પ્રવાહના ખળભળા-
ટના શબ્દો વડે દિગતરોને બધિરિત કરતો, ગભીર
ગર્જના કરતા મેઘના દર્શન વડે મયૂરવૃંદને નચાવતો,
પ્રકુલ પુષ્પોથી સુશોભિત એવા નીપ(કદંબ)વૃક્ષોની ઘટાઓ વડે
વનરાજીને હીપાવતો, મોગરાના પુષ્પોની કળીયોમાંથી ખરતા
પરાગ વડે સુવાસિત પવનને પ્રવર્ત્તાવતો, પુલિન (પાળ)
ઉપર કીડા કરતા આળકોએ રચેલા રેતીના મંદિરો વડે
અત્યંત રમ્યતાને વહન કરતો, હળોતરા માટે ખેડુત
લોકોને બળદીઆઓના પૂજનમાં ઉદ્યુક્ત કરતો, વળી પ્રમો-
દના કારણોને લીધે પામર લોકોને આનંદ આપતો, દરેક
દિશાઓમાં ક્યારાઓને જલથી પૂર્ણ કરતો અને કાદવ વડે
માર્ગોને દુર્લ્લંઘ્ય કરતો એવો વર્ષાકાલ પ્રાપ્ત થયો. નવીન વર્ષાકાલનો
અનુભવ લેતા એવા મુગ્રીવ રાજાએ એક દિવસ વિધિ-
પૂર્વક ભોજન કરી શરીરે ચંદન લેપ કર્યો. તેમજ કોમલ,
સ્નિગ્ધ અને નિર્મલ વસ્ત્ર પહેર્યો. બાદ હાથમાં પાનળીડું
લઈ પોતે કમળાદેવીના સ્થાનમાં ગયો. ત્યાં સાતમાળના
મહેલના ઉપરના ભાગમાં પહોચી ગયો. કમલાવતીએ પો-
તાના પતિને આવતો જોઈ અભ્યુત્થાન આપી ઉચિત વિનય
કર્યો, પછી બહુ કિમતી શય્યા ઉપર પોતે આરૂઠ થાયે.

ત્યારબાદ ક્ષણમાત્ર પરિહાસની વાર્તાઓ વડે પોતાની સ્ત્રી સાથે વિનોદ કરી શ્વેત અને સ્વચ્છ વસ્ત્રથી આચ્છાદિત સુકોમળ શયન ઉપર તે સુઈ ગયો.

રાત્રિના પ્રસંગે દિવસના શ્રમને લીધે રાજા નિદ્રાવશ થઈ ગયો. બાદ વૃષ્ટિનાસમારંભની મેઘનોચ્ચમત્કાર. સૂચનાઓ થવા લાગી સજલમેઘની ગભીરગર્જનાઓ સર થઈ જેનો નાદ દિશાઓમા પ્રસરી ગયો. રાજા નિદ્રામાંથી જાગી ઉઠ્યો. અચિત્ત્ય ખળભળાટ જોઈ ઝડપાની અદર આવી તકીએ ખેંસી ગયો કે, તરતજ તેના અર્ધાસન ઉપર કેમળાદેવી પણ આવીને ખેંસી ગઈ ત્યારબાદ હૃષંને લીધે રોમાચિત થઈ રાજા કહેવા લાગ્યો. હે દેવી ! મહારા સમાગમ વડે તું જેમ ઉદ્ધાસમાન મનોહર મોટા સ્તનવાળી દીપે છે, તેમ આ ઉત્તર દિશા એક દમ ઉન્નત, અને મનોહર મેઘથી સુશોભિત આકાશ વાળી થઈ રહી છે, તે તુ જોનો ખરી ॥ વળી આમેઘની અંદર વારંવાર પ્રકાશ આપતી આ વિજળી ત્હારા નેત્રોની અંચળતા અને કેશની કુટિલતાનું અનુકરણ કરે છે, તે પણ એક જોવાજોવું છે. વળી હે પ્રિયે ! અન્ય તરફ તું દ્રષ્ટિકર ? આ ચારે તરફ ભ્રમણ કરતા ઈદ્રગોપને લીધે ભૂતલ ઉપર પડવાથી લાગી ગયેલી એવી આ વર્ષાઝતુની લક્ષ્મી માલુમ પડે છે, પ્રાવૃષ રૂપી રાજાનો નવીન સમાગમ થવાથી પૃથ્વી રૂપી સ્ત્રીના લીલા અકુરોના મિષ વડે રોમાંચ પ્રગટ થયા છે, વળી આ નિષ્કુર કિરણોના પ્રકાશ વડે આ પૃથ્વીને બહુ સંતાપેલી છે એવા રોષને લીધે મેઘોએ સૂર્યના કિરણો રોક્યા હોય ને શું ! એમ દેખાય છે, મહાઝં આગમન થયું

છે છતાં પણ પ્રિયના વિરહવાળી સ્ત્રીઓના હૃદય કેમ નથી
કુટતાં ? તેના તપાસ માટે ક્રોધ સહિત વિજળીના ઉદ્યોત
વડે તે બુઝે છે. મહાર્ આગમન જાણીને પણ સ્ત્રીઓને
મૂકી તેઓ કેમ આહ્યા ગયા ? એવા રોષથી ગર્જના કરતો
મેઘ પથિક જનોનાં હૃદયને વિદારણ કરતો હોય ને શુ ? વળી
સ્વેત બલાકા (બગલી) ઓ રૂપી દૃષ્ટાઓને વહન કરતો,
વિદ્યુત્સલા રૂપી દીર્ઘ શૂઢવાને લંબાવતો અને અગોપાં-
ગમા શ્યામતાને ધારણ કરતો પ્રાવૃષ્ રૂપી પિશાચ પથિક
જનોની પાછળ દોડ્યા કરે છે. વળી હું પ્રિયે ? તું જોતો ખરી ?
આ તરફ ઈન્દ્રધનુષ કેવુ ખેચ્યું છે ? જેના નવનવા રંગો
આખેહુબ નેત્રોને અંજલી દે છે. તેમજ જેની આદરથી નીક-
ળતી ધારાઓ રૂપી બાણોવડે વિરહી જનોનાં હૃદયને વિધતો
આ વર્ષા સમય પાત્ર બાણુની સમૃદ્ધિવાળા કામ દેવનું ઉપહાસ
કરતો હોય ને શુ ? તેમ અકસ્માત્ પ્રગટ થયો છે.

તે વારે બહુ ખુશી થઈ રાણી નરેદ્રને કહેવા લાગી

કમલાવતી

કે. હે મહીનાથ ! સર્વઋતુઓમા આવ-

ર્ષાઋતુ અધિક ગણાય છે. વળી વિર-

હીજનોને છોડી અન્ય કામી જનોને

આ વર્ષાઋતુ બહુ સુખદાયકથાય છે, તેમજ ગરીબ વાછ-
ડાઓ, ઘાસ અને ઔષધિ વિગેરે સર્વ જીવોને આ વર્ષાઋતુ
બાસ જીવન રૂપ છે

રાત્રિકિંચિત્ હાસ્ય કરી બોલ્યો, હે દેવી ? તહાર્
કહેવું સત્ય છે, કારણ કે, આ દુનીયામાં એવું કહેવત સભ-
ગાય છે કે, પોતે ધરાયેલા પુરૂષો આદરથી દિગ્ મંડળને

પણ ધરાયેલું જુઓ છે. તેમજ હે પ્રિયે ? તું સુખી એટલે સર્વને સુખીયા માને છે. વળી હે દેવી ? સર્વ રૂતુઓ પણ પુણ્યવત જીવોને સુખદાયક થાય છે અને પુન્યહીન જીવોને વર્ષારૂતુ પણ દુઃખદાયક થાય છે. અરે ? આ જોતો ખરી ? અર્ધ લાગમાં સુધારેલી આ જીર્ણ ઝુપડીમાં સેકડો અનર્થ કિવા પાણીની ધારાઓથી પીડાતાં બાળકો દયાબનક રૂઢન કરી રહ્યાં છે

અરે ? આ ઝુપડું તો પડવા ભેડું, એક પણ જલધારા ઘરની બહાર જવા પામતી નથી. છોકરા બિચારાં ટાઢે કકળે છે, એમ પોતાની સ્ત્રી વડે વારંવાર અત્યંત પ્રેરણા કરાતો, રક દશાને પામેલો અને જેના શરીર પર વસ્ત્ર તો છે જ નહીં, નિરાવરણ અંગ ઉપર જલધારાઓ પડ્યા કરે છે, જેનાં સ્વપ્નાં રૂવાટાં ચઢી ગયા છે અને ઠંડા પવનને લીધે સર્વ ગાત્રો સંકુચિત થઈ ગયા છે એવો આ દરિદ્ર પુરુષ મહા દુઃખ વડે વિખરાતી ઝુપડીને સમી કરે છે.

વળી નમી ગયા છે કાન જેના અને મુશલધારાએ ચરસતા મેઘની ધારાઓથી પીડાતો આ બીચારો ગધેડો નિરાધાર લાગી ગયેલા દેવાલયના ખુણામાં કેવો લપાઈ ગયો છે ? તે તરફ લગાર તુંદ્રાદિ કર ? તેમજ હે સુંદરી ? શૂન્યગૃહની અદર ચુલામાં ખરખર શબ્દથી ખાડો ખોદતો અને ઠંડીને લીધે તરફડતો આ કુતરો બીચારો કેવી હાલતમાં આવી પડ્યો છે ? તે તરફ લક્ષ આપ તેમજ મેઘની સેકડો ધારાઓ વડે પીડાતા પૃથ્વિબળીઓને તું જો ! જેઓ ઇર્થાસમિતિમાં રહેલા મુનિઓની માફક પૃથ્વીનું અવલોકન

કરતા ચાલ્યા જાયછે, વળી સેવાળથી ચીકાસવાળા ભૂતલ ઉપર ચાલતા વૃદ્ધ ગરીબો દરેક સ્થળે પડતા આખડતા લાકડીના ટેકા વડે લિક્ષા માટે પ્રયાસ કરી રહ્યા છે. આ હૃદયશા માત્ર વર્ષાકાળને લીધે જ થયેલી છે. એમ કુમલા દેવીની આગળ રાજા કહે છે, તેટલામાં વસુદત્ત નામે કંચુકી એકદમ ત્યાં આવી પ્રણામ કરી ઉભો થઈ કહેવા લાગ્યો કે. હે સ્વામિન્! આપે જે દામોદર નામે દૂત પ્રથમ ચંપાનગરીમાં શ્રીકૃત્તિવર્મરાજાની પાસે મોકલ્યો હતો, તે હાલમા અહીં આગ્યો છે અને તે આપના ચરણકમલના દર્શનરૂપી સુખની ઇચ્છાથી દ્વારમાં ઉભો છે. હવે જેની આપની આજ્ઞા! તે સાલળી દુષ્ટિમાત્રથી રાણીની સમતિ લઈ રાજા ત્યાંથી એકદમ ઉભો થયો.

ત્યાર બાદ રાજા સલાસથાનની નજીકમાં આવે છે, તેટલામાં
 પ્રથમ વીજળીનો ચમકાર થયો કે, 'તર-
 વિદ્યુત્પાન તજ ચડચડ પ્રચ ડ મહાન્ શબ્દ થયો.

જેના શ્રવણથી સ્ત્રીપુરુષોના સમુદાય એક-
 દમ ભયભીત થઈ ગયા, અને તે જ વખતે રાણીના મહેલની
 અંદર હાહાકારપૂર્વક મહાન્ કોલાહલ ઉત્પન્ન થયો. તે સાલળી
 રાજા એકદમ તે તરફ પાછો વળ્યો, તેવામાં ઘર ઘર શબ્દથી
 રૂદન કરતી દેવીની ધાવ માતા રૂદ્ધ કંઠે કહેવા લાગી કે,
 હે નરેન્દ્ર! મહાર્જ સર્વસ્વ ગયું, હું લુંટાણી, વીજળી પડ-
 વાથી દેવી બળી ગઈ મરણવશ થયેલી દેવીને પૃથ્વી પર
 પડેલી જોઈ હા! હા! હું હણાયો એમ આક્રંદ કરતો રાજા
 મૂર્છાવશ થઈ ગયો ત્યારબાદ મૂર્છાને લીધે ભૂમિ ઉપર

પડેલા ચેષ્ટારહિત રાજાને જોઈ સર્વ પરિવાર એકઠો થઈ ત્યાં આક્રંદ કરવા લાગ્યો. જેથી મહાન્ કોલાહલ થઈ રહ્યો. તેમાં કેટલાકે ત્યાં રહેલા બુદ્ધિશાળી લોકો શ્રીતલાદિક ઉપચાર કરવા મંડી ગયા. તેથી ક્ષણમાત્રમા રાજાની મૂર્છા ઉતરી ગઈ.

ત્યાર પછી તે ગભ વિલાપકરવા લાગ્યો કે, હા ! વચ્ચલે !

હા ! સ્વામિની ! હા ! હવિતદાયિની !

નૃપવિલાસ હા ! વિગ્રાહ નેત્રવાળી ! હા ! મહારા

હૃદયમાં વાસ કરી રહેલી ! અરે ! મહુને

છેડીને એકદમ કેમ તું આવી ગઈ ? હા ! ગૌરદેહી ! હા !

વિગ્રાહ પયોધરે ! હા ! સુકોમલ શરીરવાળી ! હવે કંઈ મહારા

દુઃખનો પાર રહ્યો નહીં. અરે ! ત્હારી ઉપર શા માટે વિનળી

પડી ? હે દેવી ! કર્પૂર, કેસર અને ચંદનથી ચર્ચવા લાયક આ

ત્હારા સુકોમલ શરીર ઉપર અકસ્માત્ દુષ્ટદૈવે જે વિદ્યુત્-

પાત કર્યો તે મહારા અપુણ્યનોજ પરિણામ છે. હા ! દેવી !

નર નારીઓથી ખીચીખીચી ભરેલું આ નગર ત્હારા વિના

ઉલ્લંગડ નગર સમાન અથવા જંગલ સમાન મહુને લાગે છે.

વળી હે દેવી ? પ્રથમ તું મહુને કહેલીહતી કે, હે સ્વામિન ?

તમ્હારાવિના ક્ષણમાત્ર હું રહી શકું નહીં; તો હાલમાં મહુને

અધન્યને એકદમત્યજ દર્શને તું લોકાંતરમાં કેમ આવી ગઈ ?

હા ! સુંદરી ! કંઈ તો તું ઉત્તર આપ. કેમ બોલતી નથી ? શું

મહારાથી રીસાઈ છે ? હે સુતનુ ! કિંવા મ્હેં ત્હારો કંઈ

અપરાધ કર્યો છે ? એકવાર મહુને જવાબ તો આપ. હે

કમલાક્ષી ! મહારા પ્રાણથી પણ તું મહુને બહુ બહાલી છે,

ખીજ કોઈ સ્ત્રીઓ ઉપર મ્હારો સ્નેહ નથી. તેમજ ત્હારા માટે સમસ્ત અંતઃપુરની સ્ત્રીઓનો સમાગમ મ્હેં છોડી દીધો; તે તું જાણતી નથી? તથાપિ હે દેવિ ! ત્હારાજ પ્રેમની-માળા હું લજ્જા છું, છતાં મ્હને ઉત્તર આપતાં કેમ તું અચકાય છે? માટે હે સ્વામિની ! હવે તું પ્રસન્ન થા ! પ્રસન્ન થા ! ઝટ બેઠી થઈ મ્હને તું પ્રત્યુત્તર આપ શામાટે તું મ્હને દુઃખી કરે છે? એમ કંઈ શબ્દોથી રાજા અનેક પ્રકારના વિલાપ કરે છે, તેટલામાં હે ધનદેવ ! હું ત્યા રોતો રોતો ગયો. પછી મ્હને પોતાના ખોળામા બેસાડી બહુજ કંઈ શબ્દોથી બાલકની માફક તેણીના વિલાપમાં ગરક થઈ મુક્ત કંઠે રાજા અત્યંત રૂદન કરવા લાગ્યો.

એવો પ્રસંગ જોઈ સુમતિ મંત્રી રાજાને કહેવા લાગ્યો,
હે નરપતિ ! હવે રૂદન કરવાથી શું
મંત્રીનો પ્રબોધ વળે ? મરેલા મુકદ્દાં સજીવન થાય
ખરાં ? ખૂટીની ખુટ્ટી હોય જ નહીં, હવે
દેવીની દહનક્રિયા કરવી તેજ ઉચિત છે. તે સાંભળી રાજા
બોલ્યો, હે મંત્રી ? ખ્હારની ભૂમિએ ચ દનનાં કાષ મોકલાયા.
જેથી હું પણ દેવીની સાથેજ અગ્નિમાં પ્રવેશ કરીશ. મંત્રા
બોલ્યો, હે નરેશ્વર ! કાયર પુરૂષોએ આચરેલો આ મરણનો
અધ્યવસાય આપને શું ઉચિત છે ? હે ધીર ! ધૈર્યને ધારણ
કરો, આવી રીતે આપને ગભરાવાનું કામ નથી. વળી હે નરેન્દ્ર !
આપ જો મરણ સુલટને શરણ થાઓતો આ સમગ્રદેશ પણ
શત્રુઓના હસ્તમાં જ પડે, તેમજ આ આપનો સુપ્રતિષ્ઠકુમાર
પણ હજી બાલક છે. વળી આપની હયાતીમાં દેવ, પ્રાણી

અને નપસ્વિઓ તેમજ પ્રાકૃતજનોની સર્વ ધર્મ ક્રિયાઓ અરબલિતપણે સિદ્ધ થાય છે. એ આપણા રાત્ર્યમાં સ્વતઃ સિદ્ધ છે. આ નશ્વરચંદ્રારની સ્થિતિ કેવી છે ? તે આપ સારી રીતે જાણો છોઃ છતાં આપ જેવા ઉત્તમ પુરુષોને માત્ર શ્રીમાટે આણું અયોગ્ય આચરણ કરવું તે સર્વથા અનુચિત ગણાય. વળી ઉપક્રમ એટલે આયુષ્યમાં વિપ્નભૂત કારણ નદ્રલિત નિરૂપક્રમ શરીર ધારી છતાં પણ ઋણભદ્રેવ લગવાનું—આદિનાથનું જો કે મરણ થયું તો અન્ય મનુષ્યોની શી ગણના ? વળી જો કે સમસ્ત શત્રુપક્ષને હતનાર અને છ ખાંડ પૃથ્વીના અધિપતિ એવા ભગ્ત ભગ્ત પણ કાલવશ થઈ ગયા. તેમજ પ્રચલ પગક્રમવડે શત્રુઓનો પરાજય કરનાર અને જેમની ગદામા હુલ્લરો મુલદો તૈયાર રહેતા એવા મહા પરાક્રમી ચોમચશ, આદિન્યયશ વિગેરે રાત્રઓને અનિવાર્ય છે ગતિ જેની એવા પાપિષ્ઠ ચમરાજીએ નિર્દયપણે વાપરી કાલવશ પમાડ્યા તો અન્ય લોકોની શી ગણતરી ?

વળી જે ઉત્તમ દેવોના તેત્રીશ સાગરોપમ આયુષ્ય હોય છે, તેઓનું પણ અવન થાય છે, તો અન્ય પ્રાણીઓની હવન આશા કેટલી ? લવનપતિ, વાનવ્યતર, જ્યોતિષક અને વિમાનવાગ્ની દેવોનું પણ સ્થિર હવન નથી, તો અન્ય મનુષ્યલોકોનું શું કહેવું ? હે રાજન ! ત્રણ લોકની અંદર મિદ્ધના—મુક્તહવો શિવાય કોઈપણ હવ એવો નથી કે, તે દુષ્ટમતિવાળા મૃત્યુને વશ ન થયો હોય, માટે હે દેવ ! આ પ્રમાણે ત્રણ લોકને કાલકલ્પલિત જાણીને દેવીનું મરણ થયે છતે વૃથા શોક કરવાથી શું ફલ છે ? જોકે, એનું એકલીનુંજ મરણ થયું હોય તો આપણે શોક કરવો ઉચિત છે,

પરતુ મરણુ લો સાધારણુ રીતે દરેકલુ થયા કરે છે, તો પછી શોક અને રૂદન કરવું શા કામનુ ?

અતિ સૂક્ષ્મ તૃણના અગ્રભાગમાં રહેલા જલખિંદુની માફક પ્રાણીઓનું જીવન અસ્થિર હોવાથી જે પ્રાણી નિદ્રામાંથી જાગી ઉઠશે તે મોટાં આશ્ચર્ય જાણવું. વળી આ પ્રમાણે પ્રકુચિત એવા ચમરાજના પાશમાં સપડાયેલા સર્વ લોકોનું સ્વરૂપ આવા પ્રકારનું જાણીને હે નરેદ્ર ! દેવીના મરણમાં શોક કરવો એ ઉચિત નથી. એમ જાહુ પ્રકારે સુમતિ મંત્રીએ બોધ આપ્યો. એટલે રાજા પોતે તૈયાર થઈ તત્કાલ ઉચિત એવી, દેવીનીમરણક્રિયા કરવા લાગ્યો.

ત્યારબાદ કેટલાક દિવસ સુધી દેવીના શોકને લીધે રાજા

લોક સંભાવનાદિક વ્યવહારનો પણ નૃપતિનો શોક. ત્યાગ કરી ગ્રહોથી ગ્રહણ કરાયેલાની

માફક શૂન્ય જની ખેત્રી રહેવા લાગ્યો.

તેમજ તે કોઈપણ રાજકાર્યમાં ધ્યાન સરખું પણ આપતો નથી. તેવો પ્રસંગ જોઈ નાના પ્રકારના શોક ને દૂર કરવામાં જાહુ પ્રવીણ એવા સુમતિ આદિક મંત્રીઓ રાજાની પાસે આવ્યા અને ઉપદેશનાં વાક્યોવડે ત્હોને જાહુ સમજાવ્યો. એટલે અનુક્રમે તે શોકમાંથી મુક્ત થયો.

ત્યારબાદ કેટલોક સમય જતા હું આઠ વર્ષનો થયો.

મહારી ઉપર જાહુ રનેહ હોવાથી કલાશ્યાસ. પિતાએ મ્હને કલાચાર્યની પાસે

ભણવા મૂક્યો. હું પણ બુદ્ધ્યનુસાર સર્વ કલાઓનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યો. અનુક્રમે સર્વ

કલાઓમા નિપુણ થયા બાદ પુખ્ત ઉમ્મરનો બાણી મ્હને મ્હારા પિતાશ્રીએ એક હજાર આમોનું સ્વામિત્વ આપ્યું. તેમજ મ્હને જોઈ મ્હારાપિતા બહુ આનંદ માનવા લાગ્યા, જેથી દેવીનો વિરહ પણ ભૂલી ગયા.

કોઈ એક દિવસ મ્હારા પિતાશ્રી કચેરીમાં બેઠા હતા, તે સમયે સુભગ નામે દ્વારપાલ એકદમ મહાંતનું આગમન. ત્યાં આવી પ્રણામપૂર્વક કહેવા લાગ્યો કે, હે સ્વામિન્ ! ચ પાપુરીથી કીર્તિ-ધર્મરાજનો મહાત આપના દર્શન માટે આવીને દ્વારભૂમિમાં ઉભો રહ્યો છે તરત જ ભૂપતિએ આજ્ઞા કરી કે, તેને જલદી પ્રવેશ કરાવો ! એમ રાજની આજ્ઞા થતા પ્રતિહારીએ જલદી પ્રવેશ કરાવ્યો. રાજની આગળ આવી તેમહાંતે પ્રણામ કર્યો, અને ઉચિત આસન ઉપર બેસી ગયો. ત્યારબાદ રાજાએ તાજલ આપી તેને પૂછ્યું કે, તહારે અહીં આ આવવાનું શું કારણ ? તે જલદી તું નિવેદન કર. તેણે પણ પોતાનું વૃત્તાત કહેવાનો પ્રારંભ કર્યો.

અંપાનગરીમાં, દિગત બ્યાપી છે નિર્મલ કીર્તિ જેની એવો કીર્તિધર્મ નામે સુપ્રસિદ્ધ કીર્તિધર્મરાજ. રાજા છે, તે આપણા પણ બાણવામાં છે. અદ્ભુત એવા સ્વરૂપવડે સુરેન્દ્રની સુંદરીઓના રૂપનો પરાજય કરતી, સમસ્ત સ્ત્રીઓમાં સુખ્ય સ્થાને રહેતી અને લોકમા સુપ્રસિદ્ધ એવી કીર્તિમતી નામે તેની સ્ત્રી છે.

વળી રૂપ, સૌભાગ્ય તેમજ વિજ્ઞાનના ગૌરવવર્ધક સંપૂર્ણ અને સૌભાગ્યમાં નાગકન્યા કનકવતીકન્યા. સમાન કનકવતી નામે તેણીને એક પુત્રી છે. અનુક્રમે તે નવીન યૌવનમાં

આવી, એટલે તેની માતાએ ઉત્તમ આભૂષણ ખુદરાવી તેને ઇષ્વરની સિદ્ધિ માટે રાજની પાસે મોકલી. કનકવતી જ્યારે પોતાના પિતાની પાસે આવી પ્રણામ કરી ઉભી રહી, ત્યારે રાજાએ પ્રેમપૂર્વક તેને પોતાના ખોળામાં બેસાડી સ્નેહથી આલિંગન કરી પૂછ્યું કે, હે પુત્રી ! સામંત અને મહાંત કોમમાં વરવામાટે જે તારા હૃદયને ઇષ્ટ હોય, તે તું મહેને કરે. જેથી તેની સાથે તારૂં લગ્ન કરીએ. અન્યનું આપણે કંઈ પ્રયોજન નથી આ પ્રમાણે પિતાનું વાક્ય સાંભળી તે ખાલાના હૃદયમાં લગ્ન આવી. જેથી તે નીચું મુખ કરી મૌનમુખે બેસી રહી. ત્યારબાદ રાજાએ ફરીથી તે વાત પૂછી. પરંતુ કંઈપણ તેણીએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહીં. પછી રાજાએ વિચાર કર્યો કે, આ બિચારી બહુ લગ્નળુ છે. એટલાજ માટે હે તાત ! અમુક રાજા મહેને પ્રિય છે એમ તે ખુલ્લી રીતે કહી શકતી નથી. બેશક વિનીત બાળકોને આવી સર્યાદા હોવી જ જોઈએ. ઠીક છે આ બાળતમાં મહારે પોતાનેજ વિચાર કરવાનો છે. જો કે જેવા તેવા વર તો ઇટાળાની માફક ઘણાં રખડે છે. પરંતુ એણીને લાયક ઉત્તમ શુભો, વિજ્ઞાન, રૂપ અને કલા વિગેરે સપત્તિઓથી સુશોભિત, સારા કુલમાં જન્મેલો, તેમજ વિજયાદિક રાજનીતિમાં કુશળ એવો શ્રેષ્ઠ વર શોધી કાઢવો એ મહારી ફરજ છે. અન્યત્રપણું કંઈ છે કે.—

કુલં ચ શીલં ચ સનાયતા ચ, વિદ્યા ચ વ્રતં ચ વપુર્વયથા ।
 एते गुणाःसप्त वरे विलोक्या-स्ततः परं भाग्यवशा हि कन्या॥१॥

અર્થ-કુલ, શીલ, સ્વામિશુભ, વિદ્યા, ધન, શારીરિક
 સંપત્તિ અને વય એ સાત ગુણો વરની અંદર જોવા જોઈએ,
 પછી કન્યાનું ભાગ્ય હોય તેમ થાય

ત્યારબાદ ધણુમાત્ર મૌન રહી રાજા વિચાર કરી
 બોલ્યો, હે પુત્રી ! તારા રૂપને અનુસરતો તારો ભર્તા
 હાલમાં મહેં શોધી શક્યો છે. કે જેની સિદ્ધપુર નગરમાં
 રાજધાની છે, વળી જેનું નામ સુગ્રીવ રાજા છે, તે મહારો
 પરમ મિત્ર છે, તેની પાસે સ્વયંવરા એવી તું જલદી જા.
 હવે અહીં બીજા વિચારની કંઈ પણ જરૂર નથી આ
 પ્રમાણે તેના વચન માત્રથી હે દેવ ! તે કન્યા તમારા
 નામને શ્રવણ કરી અનહદ હર્ષને લીધે રોમાંચિત થઈ ગઈ.
 આ પ્રમાણે પોતાની પુત્રીનો હાર્દિક ભાવ જાણી રાજા
 મહારા મુખ તરફ દૃષ્ટી કરી બોલ્યો. હે મહાબલ ! બહુ
 સમૃદ્ધિ સહિત સ્વયંવરા એવી આ કનકવતીને લઈ કેટલાક
 સૈન્ય સાથે ઉત્તમ મુદૂર્ત્ત જોઈ સિદ્ધપુર નગરમાં તું જા.
 બાદ હે સ્વામિન્ આપની આજ્ઞામા હું તૈયાર છું એમ કહી
 તે કન્યાને લઈ સારા મુદૂર્ત્તમાં મહેં ત્યાંથી પ્રયાણ કર્યું.
 ચાલતાં ચાલતાં અનુક્રમે આ નગરથી જ્યારે ચારગાઉ
 બાકી રહ્યા એટલે કેટલાક સારા વેગવાળા ઘોડેસ્વાર લઈ
 આજે પ્રસાતમાં આગળ ચાલી હું અહીં તમારી પાસે
 આવ્યો છું હે દેવ ? આપે જે મહેંને અહીં આવવાનું કારણ
 પૂછ્યું તે સર્વ મહારૂં પ્રિય વૃત્તાંત આપને મહેં નિવેદન કર્યું.
 હાલમાં અમહારી આવી નિયતિ છે, હવે જેવી આપની આજ્ઞા.

તે સાંભળી હર્ષમાં ગરક થયું છે હૃદય જેનું એવો
 તે રાજા પોતાના પરિજનને કહેવા
 કનકવતીવિવાહ લાગ્યો કે, મ્હોટા ઉત્સવ વડે નગરમાં
 કન્યાનો પ્રવેશ કરાવો. ત્યારબાદ રાજાની
 આજ્ઞા પ્રમાણે પરિજનોએ દરેક કાર્ય સિદ્ધ કર્યાં. પછી
 રાજાએ પણ ઉત્તમ મુહૂર્તમાં કનકવતી સાથે ત્યાં લગ્ન કર્યું.
 કેટલોક સમય વ્યતીત થયા બાદ કનકવતી રાણી

રાજાને બહુજ પ્રિય થઈ પડી. ત્યારબાદ
 રાજાનોપ્રેમ રાજાએ તેણીને મ્હારી માતાના સ્થાને
 પટ્ટરાણી તરીકે સ્થાપન કરી. મનુષ્ય
 માત્રનો પ્રાપ્ત એવો સ્વભાવ હોય છે કે, દેશકાલના અંતરને
 લીધે બહુ સ્નેહીને પણ વિસરી જાય છે. કારણ કે, પ્રેમ એ
 વેલડી સમાન લેખાય છે. વેલડી જેમ પાસેના વૃક્ષને વીટાઈ
 વળે છે, તેમ પ્રેમ પણ નિકટ રહેલા મનુષ્ય ઉપર વૃદ્ધિ પામે છે.
 હવે કનકવતી ઉપર આસક્ત થયેલા એવા મ્હારા પિતા
 અવરોધની અન્ય સ્ત્રીઓ ઉપર દૃષ્ટિમાત્ર પણ કરતા નથી,
 એમ કરતા તેમના કેટલાક દિવસો વ્યતીત થયા.

ત્યારબાદ કોઈએક દિવસે કનકવતીને એક પુત્ર
 ઉત્પન્ન થયો. સુરથ એવું તેનું નામ

સુરથકુમાર પાડયું. અનુક્રમે તે બાળક કુમાર
 અવસ્થાને અનુસરવા લાગ્યો પછી

એક દિવસ કનકવતી અને રાજા એકાંતમાં બેઠાં હતાં;
 ત્યાં પ્રસંગ જોઈ કનકવતી બોલી, હે સ્વામિન્! મ્હારો
 આ સુરથકુમાર હવે સુવરાજ પદને લાયક થયો છે, તો
 પછી શામાટે તમે વિલાંબ કરો છો ? “એયાંસિ વહુવિન્નાનિ,

માંગલિક કાર્યોમાં બહુ વિધનો આવી પડે છે, ” માટે આપને આકાર્ય જલદી કરી લેવું જોઈએ. તે સાંભળી રાજા બોલ્યો, હે પ્રિયે! આપણા જ્યેષ્ઠ પુત્ર સુપ્રતિષ્ઠ વિદ્યમાન છે, છતાં સુરથને યુવરાજ પદ આપવું ઉચિત ગણાય નહીં. ત્યારબાદ દેવીએ કહ્યું કે, જ્યેષ્ઠને સ્થાપન કરતાં કોણ ના પાડે છે ? પરંતુ જે હું તમ્હારી પ્રિય સ્ત્રી હોઉં તો સુરથ ને યુવરાજ કરો. ત્યારે રાજાએ સ્પષ્ટ જણાવ્યું કે, હે સુલોચને ! તું મ્હને સારી રીતે પ્રિય છે. પરંતુ સર્વે સામંત અને મહાત્મા લોકો સુપ્રતિષ્ઠની ઉપર બહુ પ્રેમ ધરાવે છે માટે ત્હારા અને મ્હારા વિચારો કંઈ કામ આવે તેમ નથી વળી આ સુપ્રતિષ્ઠ બહુ શૂરવીર છે ત્હારા કહ્યા પ્રમાણે જો કરીએ તો કંઈપણ વિપરીત કાર્યા શિવાય તે રહે નહીં. તેમજ તે પોતાનું અપમાન સમજી મ્હાઈ રાજ્ય પણ લઈ લે એમાં કોઈ પ્રકારનો સંદેહ નથી.

તે સાંભળી દિગ્વિત હાસ્ય કરી દેવી બોલી હે
પ્રિયતમ ! વાહ ! આપનું પરાક્રમ
સુપ્રતિષ્ઠનું તો આટલું જ કે ? દૈવે આપને
અપમાન. રાજ્યપદવી શા માટે આપી હશે ?
કિરાતવંશમા આપ જન્મ્યા હોત

તો શું બોલુ ? છતાં ઠીક છે, હવે આ અવસર આપને ચેતવાનો છે જેથી સુપ્રતિષ્ઠ પ્રતાપમાં બહુ પરાક્રમી છે. માટે તમે વેળાસર યુક્તિપૂર્વક એને પકડીને કારાગૃહ અથવા કાષ્ઠગૃહને સ્વાધીન કરો. પછી મ્હારા પુત્ર સુરથને યત્નપૂર્વક યુવરાજ પદે સ્થાપન કરો, અને મ્હારી સાથે આપ આનંદ

માનતા નિઃશંક થઈ સુખેથી રાજ્યપાલન કરે. આ પ્રમાણે
 કનકવતી રાણીનું વચન સાંભળી રાજા કંઈપણ પ્રત્યુત્તર
 આપ્યા શિવાય પોતાના સ્થાનમા ગયો. હે ધનદેવ ! રાજા
 અને રાણીનું આ સર્વ વૃત્તાંત ગુપ્ત રીતે ત્યાં રહેલી
 મુલવિકા નામે એક દાસીએ સાંભળ્યું; અને તરતજ
 તેણીએ મહારી પાસે આવી તે સર્વ હકીકત મહાનેસવિસ્તર
 કહી સંભળાવી. તે સાંભળી મહારા હૃદયમાં એવો સંકલ્પ
 થયો કે, દેવીના કહેવાથી મહારા પિતા શું આ પ્રમાણે કરશે ?
 અથવા સ્ત્રીઓના સ્વાધીન થયેલા પુરૂષો પૂર્વના સ્નેહને
 ગણતા નથી. તેમજ નીતિ, લોકાપવાદ અને ભાવી આપ-
 ત્તિઓને પણ ગણતા નથી માટે જ્યાસુધી દેવીના કહેવાથી
 મહારા પિતા કંઈપણ અનર્થ ન કરે, તે પહેલાં તેમને
 સ્વર્ગસ્થ કરી હું પોતે જ રાજ્યને સ્વાધીન કરું. અથવા
 હું વિવેકી થઈ, આવું અકૃત્ય કરવું મહાને ઉચિત નથી.
 પરંતુ પિતાને બાંધીને બંદીખાને નાખવા તે ઠીક છે, કિંવા
 સુરથ સહિત કનકવતીને ચમરાજના મુળમાં પહોંચાડી દઉં,
 અથવા તે બંનેને કારાગૃહમાં બાંધીને દેહાંત શિક્ષા કરું,
 અગર મહારે આવો વિચાર શા માટે કરવો ? પ્રથમ જોઈએતો
 ખરા ! પિતા શું કરે છે ? પાણી દેખ્યા શિવાય પગરખાં
 ઉતારવાં નકામાં છે. ત્યારબાદ તે રાજા પ્રતિદિવસ રાણીના
 કહેવાથી મહારી ઉપર મદ સ્નેહવાળો થઈ ગયો. કારણ કે,
 કર્ણવિષ એ એક મહાવિષ ગણાય છે. અર્થાત્ કાનમાં કહેલી
 ગુપ્ત વાર્તા અન્ય વિષયકી પણ મહા અનર્થ જનક થાય છે
 પછી એક દિવસ રાજાએ સાહસ બુદ્ધિથી કંઈપણ નિમિત્ત
 મૂકી મહારી પાસેથી હજાર ગામ પોતે ખૂચી લઈ એક નાનું
 ગામડું મહાને આપ્યું.

તે સમયે મ્હને બહુ ક્રોધ ચડી આવ્યો, જેથી મ્હું બહુ દુરાચાર ચિંતવ્યો કે, આ પિતાને મારીને સુપ્રતિષ્ઠનો ક્રોધ. રાજ્ય હું લઇ લઉં. બીજા મ્હારે સંકલ્પ વિકલ્પની કંઇ જરૂર નથી. અથવા મ્હારા વશમાં કોઇ પણ પ્રાચીન પુરૂષોએ આવું પાપ કર્યું નથી. તો અસાર એવા રાજ્યને માટે હું અકૃત્ય કેવી રીતે કરું ! અહો ! સ્ત્રીના વચન વડે ક્રોધાધ બની આ પિતા અન્યાય કરે છે, તો તે સુખેથી કરો. પરંતુ હું વિવેકી થઇ મ્હારે આ અકૃત્ય કરવું યોગ્ય નથી. વળી દુઃસહ એવું પિતાનું અપમાન કરવું તે શું હાલમાં મ્હને ઉચિત ગણાય ? તેમજ વળી મ્હારે આત્મવધ કરવો તે પણ યોગ્ય નથી. કારણ કે, જીવન્તરો ભદ્રશતાનિ પश्येत.

અર્થ—જે પુરૂષ જીવતો હોય છે, તે સેકડો શુભ કાર્યનો લોકતા થાય છે. વળી—આત્મઘાતી મહાપાપી—જે આત્મઘાત કરે છે તે મહાપાપી ગણાય છે. માટે એવા અધર્મના વિચારોમાં પડવું ઉચિત નથી. પરંતુ દેશનો ત્યાગ કરી વિદેશ જવું એજ સારામા સારો ઉપાય છે. માટે દેશાંતર જઇ કોઇ રાજાની સેવા કરવી, તે ઠીક છે, અરે ? તે કાર્ય પણ મ્હને ઉચિત નથી કારણકે, લોકમા સેવા એ મ્હોટું અપમાન ગણાય છે. સુગ્રીવરાજાનો પુત્ર યુવરાજ થઇ મ્હોટી સમૃદ્ધિ લોગવતો હતો, તે હાલમા વળી દાસની માફક પોતાના ભૃત્યોની સેવા કરવા કેમ રહ્યો છે ? વિગેરે વિવેચન કરવામાં કટિબદ્ધ થયેલા લોકોની દૃષ્ટિગોચર અપવાદને સહન કરતો હું શત્રુઓના ગૃહોની અંદર કેવી રીતે પરિભ્રમણ કરીશ ? માટે એમ નહિ

કરતાં કેટલાક પોતાના પુરૂષોને સાથે લઈ અન્યની સેવા કર્યા શિવાય કોઈ પણ નજીકના દેશમાં જઈ હું નિવાસ કરું. વળી જ્યાંસુધી આ પિતા જીવે ત્યાં સુધી આ વિચાર ઠીક છે. એમના મરણ પછી જેમ યોગ્ય લાગશે તેમ કરવાને હું સ્વતંત્ર છું હાલમાં તે સંબંધી ચિંતા કરવાની કંઈ પણ જરૂર નથી.

એમ હૃદય સાથે નિશ્ચય કરી કેટલાક પરિજનને સાથે લઈ સામંત, મંત્રી, નગરના મુખ્ય નાયકો સિંહગુહાપદ્મી. અને રાજા વિગેરે કોઈ ન જાણે તેવી રીતે નગરમાંથી હું બહાર નીકળ્યો. ત્યાર બાદ અનુક્રમે સિંહગુહાનામે આ પદ્મીમાં હું આવી પહોંચ્યો, રહેવાને લાયક એવો આ પ્રદેશ જોઈ અહીંયાજ મહે નિવાસ કર્યો પછી જેમ જેમ મ્હારી પ્રસિદ્ધિ થતી ગઈ, તેમ તેમ કેટલાક લિલ્લો મ્હને મળતા ગયા. એમ કરતાં કેટલોક સમય વ્યતીત થયો, એટલે મ્હારી પાસે અનેક લિલ્લોની વસ્તિ જામી ગઈ, પરંતુ તેમનું કામ તો ઘણું જ નિર્દય છે. જેને તેને લુંટવાનો જ તેઓ ધધો કરે છે. છતાં તે લોકો મ્હારા તાબામાં વસવા લાગ્યા આ સઘળા પરિવારને લઈ હાલમાં હું અહીં પદ્મીપતિ થયો છું. હે પરોપકારી ? તમોએ જે પૂછ્યું કે, પાપિષ્ઠ લોકોને વસવાલાયક આ પદ્મીમાં તમ્હારા સરખા ઉત્તમ પુરૂષોને રહેવાનું શું કારણ ? તેનો જવાબ મ્હેં સક્ષેપમાં તમને કહ્યો; વળી હે ધનદેવ ? બહુ સ્નેહને લીધે આપની આગળ આ સર્વ શુભ વૃત્તાંત પણ મ્હેં જણાવ્યું.

તં સાંભળી ચકિત થઇ ધનદેવ બોલ્યો, અહો ! પિતા

પણ પુત્રોનું આવું અપમાન કરે છે !

ધનદેવ. સંસાર વાસને ધિક્કાર છે. આ સંસારમાં

જે માણસ કાર્યને લીધે મિત્રની માફક

બહુ પ્રિય થઇ પડે છે, તેનો તે જ માણસ કોઇ

કાર્યને લીધે શત્રુની માફક દ્વેષપણ થઇ પડે છે, વસ્તુતઃ

ખરું જોતા આ લોકની અંદર મિત્ર કે શત્રુ કોઈ પણ

છે નહીં. માતા અને પિતા પણ આ દુનીયામાં કથન માત્ર

છે. દરેક સંબંધીઓ પણ કાર્યવશથી મળી આવે છે, કાર્ય

સર્થ એટલે “ યૂય યૂય વ્યં વ્યં ” અમે અને તમે કોણ ?

એવી આ સંસારની પરિસ્થિતિ જોવામાં આવે છે. પિતાના

તરફથી પોતાના મનોરથ સિદ્ધ થાય એટલે તે પુત્ર વિનય-

વંત છતાં પણ પિતાને વૈરી સમાન થઇ પડે છે. આવા

સંસાર વાસને ધિક્કાર છે વળી હું કુમાર ? તું જ મહાત્મા

છે. શાંતિનો ખરો લાલ તહેજ મેળવ્યો છે. આ દુનીયામાં

ખરો વિવેકી પણ તું જ ગણાય અને ત્હારાજ લીધે આ

પૃથ્વી વિભૂષિત ગણાય છે. કારણકે, સામર્થ્યછતાપણ પોતાના

પિતાએ કરેલા અપમાનને સહન કરી પોતાના સહાચારમાં

રહી કંઈ પણ વિપરીત કાર્ય નહીં કરતાત્હે દેશ ત્યાગ કર્યો,

વિગેરે નવનવી વાર્તાઓના વિસ્તારમાં આસક્ત થયેલા તેઓ

બનેનો પરસ્પર સ્નેહભાવ બહુ વધી ગયો અને ક્ષણની

માફક તેમના સમાગમમાં પાંચ સાત દિવસ ચાલ્યા ગયા.

તેટલામાં સર્વ સાર્થનો વિચાર થયો કે, હવે આપણે બહુ

દિવસ થયા માટે દેશમાં જવું જોઈએ.

એ વિચાર ધનદેવના સાંભળવામાં આવ્યો અને

ધનદેવ પણ સમજ્યો કે ઘણા દિવસ
સ્વદેશપ્રયાણ. થયા અને પોતાનું કામપણ પૂર્ણ થયું,
એટલે દેશમાં જવાને સર્વ લોકો

ઉત્સુક થાય એ સ્વાભાવિક છે એમ વિચાર કરી ધનદેવ,
સુપ્રતિષ્ઠને પ્રયાણ માટે પૂછવા લાગ્યો, હે મહાશય ! તમ્હારો
વિયોગ અમ્હારા હૃદયમાં શલ્યની માફક બહુ દુઃસહ છે.
પરંતુ આ સાર્થના લોકો દેશમાં જવા બહુ ઉત્કંઠિત થયા
છે. માટે હે કુમાર ! મ્હારે હવે એક તરફ નદી અને બીજી
તરફ વાઘ એ ન્યાય આવી પડ્યો છે એટલાજ માટે
સત્પુરૂષો સજ્જનોના સમાગમને ઇચ્છતા નથી. કારણ કે,
વિયોગરૂપી દુ બધી પીડાયેલા હૃદયની શુદ્ધિ માટે અન્ય કોઈ
ઔષધ મળતું નથી. જો કે આવું વચન બોલતા મ્હારી
જીહ્વા ઉપડી શકતી નથી. તો પણ કહેવું પડે છે કે, આપ
રાજા આપો તો અમે હવે અમારા દેશમાં ચાલ્યા જઈએ. તે
સાંભળી ક્ષણમાત્ર કંઈક વિચાર કરી મ્હોટો નિઃશ્વાસ મૂકી
સુપ્રતિષ્ઠ રાજા શોકાતુર થઈ બોલ્યો કે, અમ્હારા સરખા
ને ત્યાં આપ સરખા સજ્જનો પધાર્યા છતાં આવા સ્થાનમાં
અમે આવી પડ્યા છીએ તો આપનો સત્કાર અમે શો
કરી શકીએ ? તો પણ મ્હારે આપને એટલું કહેવાનું છે કે,
મ્હારી પ્રાર્થનાનો આપ લગ કરશો નહીં. કારણ કે, સત્પુરૂષો
પર પ્રાર્થના સ્વીકારવામાં હંમેશાં પ્રીતિવાળા હોય છે.

ત્યારબાદ ચારે તરફ પ્રસરતા શુદ્ધ કિરણોના સમૂહ
વડે દશ દિશાઓના પ્રદેશ જોણે

દીવ્યમણિ.

દીપાવ્યા છે એવા અનેક ગુણોના
સ્થાનભૂત એક અમૂલ્ય મણિ લાવી

તેણે ધનદેવની પાસે મૂક્યો. ણાદ અનેક લક્ષણોથી સૂચિત એવા તે નિર્મળ મણિ રત્નને જોઈ વિકસ્વર થયા છે નેત્રો જેનાં એવો તે ધનદેવ જોલ્યો કે, હે મહાનુભાવ ! આવા ઉત્તમ માણુઓનો આ મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં સંભવ હોતો નથી. પરંતુ જો મુરલોકમાં હોય તો તે ના કહી શકાય નહીં; પણ અન્યક્ષેત્રમાં તો હોયજ નહીં એ પ્રમાણે નિશ્ચય છે, તો પણ મહારા હૃદયમાં આશ્ચર્ય થયા કરે છે, માટે ખરી વાત તુ મહને કહે કે આ દીવ્ય મણિની પ્રાપ્તિ તહને ક્યાંથી થઈ છે ?

મુપ્રતિષ્ઠ જોલ્યો હે ભદ્ર ! તમ્હારો જે નિશ્ચય છે તે ણરોખર છે. મનુષ્યક્ષેત્રમાં આ મણિનો સર્વથા અસંભવ છે, પરંતુ મુરલોકમાં ઉત્પન્ન થયેલો આ મણિ છે અને જેવી રીતે આ મણિ મહને પ્રાપ્ત થયો છે; તે હકીકત સાંભળવાને માટે આપને જો કૌતુક હોય તો એકાગ્ર મનથી આપ શ્રવણ કરો.

પ્રથમ હું એક દિવસ પ્રભાતકાળમાં ધનુષખાણુ ધારણુ કરી કેટલાક પોતાના પરિજન-વનપ્રવેશ સહિત મૃગયા માટે ઉત્તર દિશા તરફ ચાલ્યો. ચાલતાં ચાલતાં લગભગ એક ગાઉ અમે ચાલી નીકળ્યા તેવામાં ત્યાં ઘણા પાંદડાઓની ઘટાવાળા તરૂંવરોથી વ્યાપેલી એક વનસ્થળી આપી જેની અંદર અમે પ્રવેશ કર્યો. તેવામાં આકાશની અંદર ગદ્ગદક ઠેરૂદન કરતી એવી કોઈક સ્ત્રીનો ભારે દુઃખને સૂચવનાર, દુઃસહ અને કરૂણ શબ્દ અમારા સાંભળવામાં

આવ્યો કે હા ! પ્રિયતમ ! -મ્હારા માટે આપ આવી
ભારે આપત્તિને શા માટે પામ્યા ? હા- આર્યપુત્ર ! હાલમાં
તમ્હારા વિરહને લીધે નક્કી હવે હું જીવવાની નથી. ત્યાર-
બાદ તરતજ કોઈક દુષ્ટ હક્કારવ કરી અતિ નિષ્કુર વચન
બોલ્યો, હે પ્રમદે ! હવે તું મ્હારા સ્વાધીન થઈ છે. -આ
સમયે ત્હારો નિવારક કોણ થાય તેમ છે ? તે સાંભળી
મ્હારા હૃદયમાં કૌતુક થયું. અને જે ત્રણ ડગલાં આગળ
હું ચાલ્યો તેટલામાં એક વન નિકુજમાં અદૃશ્યમાન કોઈક
પુરુષનો મહા દુઃખને સૂચવનાર મદ મદ વેદનાનો શબ્દ
મ્હારા સાંભળવામાં આવ્યો.

તેથી અમને વધારે આશ્ચર્ય લાગ્યું; પછી હું તેની

શોધમાં તે તરફ ચાલ્યો. આગળ

દિવ્યપુરુષ

જતાં શાખાપ્રશાખાઓ વડે બહું

વિસ્તારવાળો, સરળ અને ઘણો ઉંચો

એક શાદમલી વૃક્ષ મ્હારા જોવામાં આવ્યો તેની નીચે
માત્ર દર્શનવડે અત્યંત લયને ઉત્પન્ન કરતા, અગ્નિસમાન
નેત્રોની ક્રાંતિને ધારણ કરતા, શ્યામ શરીરથી ઉત્પન્ન
થયેલી અતિશય ક્રાંતિ વડે આકાશને પૂર્ણ કરતા, નિર્મળ
મણિઓની ઉછળતી ક્રાંતિને લીધે પ્રકાશિત મુખવાળા,
બહુ રોપને લીધે પ્રસારેલી વિશાળ ફળાઓ વડે ઘેર
લયંકર સ્વરૂપવાળા, અત્યંત લાંબી અને ચંચળ સહસ્ર
જીહ્વાઓના સંચાર વડે દુઃસહ ભીતિને પ્રગટ કરતા, અસા-
ધારણ ક્રોધના આવેશથી કુંક્રાડા મારતા એવા અનેક સર્પો
વડે ચારે તરફ વીંટાયેલો એક દિવ્ય પુરુષ મ્હારી નજરે
પડ્યો. અતિ દુઃસહ વેદનાને લીધે ચારંચાર મંદ સ્વરે

હું કારા કરતો અને કંઠ સુધી સર્પોથી વેદિત તે પુરૂષને જોઈ
હું બોલ્યો. અરે ! આવા લબ્ધ પુરૂષને અસહ્ય અને આવું
અકલ્પ્ય દુઃખ આપતાં દુષ્ટ દેવને કંઈપણ વિચાર નહીં
આવ્યો ? અરે ! વિચાર વિનાના આ દુર્દેવના કર્તવ્યને
વિદ્યાર છે વિગેરે હું વિલાપ કરતો હતો તેટલામાં તેણે
મ્હને કહ્યું કે, ભાઈ ! આ તારા વિલાપ વડે સર્થ, પ્રથમ
તું મ્હારું એક વચન સાંભળ

મ્હારા મન્ત્રકર્મા બાવેલો મહા તેજસ્વી, સર્પોના

સમુદાયને દૂર કરનાર અને અન્ય

દીવ્યમણિપ્રભાવ મણિઓમાં ઉત્તમ ખ્યાતિ પામેલો

એવો આ એક દીવ્યમણિ છે. જેના

પ્રભાવથી આ સર્પો દશ કરવાને બહુ આતુર છે છતાં પણ

તેઓ દશ કરવા શક્તિમાન થતા નથી. તેમજ પ્રચંડ વિપલાના

એવા આ સર્પો પણ બદ્ધબુદ્ધિની માફક પોતાનું કાર્ય કરવા

નિરૂપાય છે. માટે તે ઉત્તમ મણિ લઈને ત્હેને તું પાણીમાં

નાખ અને તે જળવડે મ્હારા અગે લાગેલા સર્વ સર્પોને

સિંચન કર ત્યારબાદ મ્હેં તેનું વચન માન્ય કરી, તેના કહ્યા

પ્રમાણે આદરપૂર્વક સર્વ કાર્ય કર્યું. પછી તે મણિનું પાણી

લઈ તે સર્પોને છાંટ્યું કે તરતજ તેઓ એકદમ નાસવાલાગ્યા,

વળી ફરીથી પાણી છાંટ્યું કે તરતજ તેઓ સર્વે

તીકણઅગ્નિનીજ્વાલાઓથી બહુ તપી ગયેલા મેણના પીંડની

માફક વિલય પામી ગયા ત્યારબાદ તે દિવ્ય પુરૂષની સમગ્ર

વેદના દૂર થઈ, એટલે તે ઉઠીને શીતલ તરૂવરની છાયામાં

બેઠા થયો અને મ્હારા પુરૂષોએ પ્રથમથી જ તૈયાર કરેલી અને

નવાંકુરથી આછાદિત શય્યા ઉપર તે આરૂઢ થયો. પછી તે પુરૂષે પ્રથમ મ્હને પૂછ્યું કે, હે મહાશય ! તમે ક્યાંથી આવ્યા ? આપનું નામ શું ? ક્યા વિશુદ્ધ કુલમાં આપનો જન્મ છે ? વળી આપના પિતાનું નામ શું ? હે ધનદેવ ! આ પ્રમાણે મ્હને જ્યારે તેણે પૂછ્યું ત્યારે મ્હું આપને બે મહારી પ્રવૃત્તિ પ્રથમ કહી હતી, તે સર્વ હકીકત તેને મ્હે કહી સભળાવી. શ્રી ધનેશ્વર મુનિએ રચેલી સુબોધ ગાથાઓના સમૂહવડે મનોહર-રાગરૂપી અગ્નિ અને દ્વેષરૂપી વિષને સહારવામા જલ અને મત્રસમાન સુરસુંદરી નામે આ કથાને વિષે વિદ્યાધરમોચન નામે આ બીજો પરિચ્છેદ સમાપ્ત થયો.

इति श्रीधनेश्वरमुनिविरचितप्राकृतपद्यमयसुरसुंदरीचरित्र-
स्य शास्त्रविशारदयोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरजैनाचार्य-
पूज्यपादश्रीमद्-बुद्धिसागरसूरीश्वरशिष्यरत्नप्रसिद्ध-
वक्तेतिख्यातिभागाचार्यश्रीमद्-अजितसागरसूरि-
कृतगुर्जरभाषानुवादेविद्याधरमोचननाम-
द्वितीयपरिच्छेद. समाप्त.

અયત્તતીયપરિચ્છેદ.

ત્યાર બાદ મ્હેં પણ તેને પૂછ્યું કે, હે ભદ્ર ? આવી
 ઘોર આપત્તિમાં ત્હને કોણે નાખ્યો.

ઘોર આપત્તિ. છે ! તેમજ આવું કંઈ પણ કારણ
 હોવું જોઈએ ? વૃથા આવું કામ

કોઈ પણ કરે નહી. આ પ્રમાણે મ્હારૂં વચન સાંભળી તે
 ગાહુ શોક પૂર્વક અતિ લાંબો નિઃશ્વાસ મૂકી હૃદયની અંદર
 દુઃખ ગર્ભિત અશ્રુજલ વર્ષાવતો તે દિવ્ય પુરૂષ બોલ્યો,
 ભાઈ ? આ સંસારમાં રાગથી વિમોહિત થયેલા અને
 વિના વિચારે કાર્યમાં પ્રવૃત્ત થનારા જીવોને આપત્તિઓ
 ગાહુ સુલભ હોય છે. હે ભદ્ર ? વગી સસારસાગરમાં પરિ-
 ભ્રમણ કરતા અને ઇદ્રિય વર્ગને સ્વાધીન થયેલા જીવોને
 દુઃખ સંબંધી પ્રશ્નજ કરવો નહી, તેમજ પૂર્વે કરેલા
 કર્મના દોષથી પ્રાણિઓને સર્વ દુઃખો આવી પડે છે અપ-
 રાધ અને ગુણોમાં અન્ય તો નિમિત્ત માત્ર ગણાય છે
 વસ્તુતઃ મનુષ્ય માત્રને સુખ કે દુઃખ આપવા અન્ય કોઈ
 શક્તિમાન નથી, કિંતુ પૂર્વે કરેલું કર્મજ સર્વેને સુખદુઃખ
 આપવામાં સમર્થ થાય છે. ત્યારબાદ મ્હેં કહ્યું કે, હે ભદ્ર ?
 એ વાત સત્ય છે એમાં કંઈપણ સંદેહ નથી. પરંતુ એ
 વાતમાં વિશેષ કારણ જાણવાની મ્હારી ઇચ્છા છે. તે સાંભળી
 દિવ્ય પુરૂષ બોલ્યો હે સુંદર ! જો ત્હારો આ પ્રમાણે
 ચોક્કસ આશ્રય હોય તો હું કહું છું તે તું એકાગ્ર મન
 કરી શ્રવણ કર.

ભરત ક્ષેત્રમાં વિખ્યાતિને ધારણ કરતો, વિદ્યાધરોના

સમૂહ જેમાં નિરંતર વાસ કરે છે, દસે

વૈતાલ્યવર્ણન દિશાઓમાં ક્રાંતિને પ્રસારતો, ઉન્નત

આકાશને સ્પર્શ કરતો બાણે રૂપાનો

ઢગલો હોય ને શુ ? તેમદેખાવ આપતો, ઝરઝર ઝરતા ઝરણા-

ઓના હુંકારોના પ્રચંડ શબ્દો વડે દિગંતોને બધિર કરતો,

પુષ્પરસમાં લપટ બનેલા ભ્રમરાઓના સમૂહ વડે વનભૂમિને

શોભાવતો, દરેક દિશાઓમાં વહેતી એવી નદીઓના ઉછળતા

જલના શબ્દો જેની અંદર હુ મેશાં શ્રવણગોચર થયા કરે

છે, દરેક સ્થળે વિદ્યાધરોનાં મ્હોટાં નગરોની પકિતઓ જેમાં

શોભી રહી છે, વળી જેના એકાત લાગોમાં વિદ્યા સાધવા

માટે અનેક વિદ્યાધરો સાવધાન થઈ ધ્યાન ધરે છે, તેમજ

ઉત્તમ સિદ્ધાલયોવડે જેનાં શિખરો દીપી રહ્યાં છે, વળી

દરેક તે સિદ્ધાલયોમાં શ્રીજીને દ્ર લગવાનની ભવ્ય આકૃતિમય

મૂર્તિઓ સ્થાપન કરેલી છે, વળી તે મૂર્તિઓના પૂજન માટે

અનેક પ્રકારના દેવોનાં મંડલો ત્યાં આવ્યા કરે છે, તેથી

જેની અંદર દરેક વનમાં કદળીઓ (કેળો) ના મંડપો

સ્વભાવિત રહેલા છે, તેઓની સ્વચ્છ અને સુગંધિત હવા

માં હુ મેશાં મધ્યાન્હ સમયે પોતાની સ્ત્રીઓ સાથે વિદ્યાધરો

નિવાસ કરે છે અને બહુ પ્રકારનાં સંગીત ચલાવે છે,

દરેક સ્થાનમાં ચારણમુનિઓ પોતાની મધુર વાણીવડે

ધર્મદેશનાઓ પ્રારભીને સેકડો પ્રાણીઓને પ્રતિભાધ

આપ્યા કરે છે, વળી જેણે પૂર્વ અને પશ્ચિમ સમુદ્રમાં પ્રવેશ

કર્યો છે, તેમજ જેણે મધ્યભાગમાં રહીને પિશુનની માફક

ભરત ક્ષેત્રના બે વિભાગ કર્યા છે, વળી બહુ વિશાલ દક્ષિણ

અને ઉત્તર નામે જન્ને શ્રેણીઓના વિભાગ વડે સુશોભિત અને સર્વ સમૃદ્ધિઓનો નિવાસભૂત એવો વૈતાલ્ય નામે પર્વત છે.

તેની દક્ષિણ શ્રેણીમાં વિદ્યાધરોના પરિવારથી પરિપૂર્ણ, અદર બ્રમણ કરતી અનેક અપ્સરાઓનાં પવનગતિવિદ્યાધર. ઝાઝરના ઝણકારનાદથી વાગ્યાલિત, વળી ઉન્નત મકરાકાર તોરણોવડે ઉત્તમ પ્રકારે શોભાયમાન છે સુદર દાર પ્રદેશ જેમના, એવાં અનેક મદિરોથી નિરંતર અપુર્વ શોભાને પ્રગટ કરતું, અને ત્રણ લોકની સમગ્ર લક્ષ્મીનુ મુખ્ય સ્થાનભૂત રત્નસંચય નામે નગર છે. જેની અદર સમસ્ત નગરોના ગુણો નિવાસ કરે છે. વળી જે નગર હુ મેશાંનરનારીઓના સમુદાયને આનંદ આપે છે તેમજ જે નગરમાં બહુ પ્રકારના સેંકડો તથા હજારો વિદ્યાધરો નિવાસ કરે છે એવા તે નગરમાં સર્વ ગુણોનો આધારભૂત પવનગતિનામે વિદ્યાધરેન્દ્ર રહે છે. તેમજ વિજ્ઞાન અને વિનયમાં પોતાના પતિ ઉપર અત્યંત પ્રેમાળ સ્વભાવવાળી અને પોતાના સ્વાભાવિક સૌરભ્યવડે બકુલના મુગધને તિરસ્કાર કરતી બકુલવતી નામે તેની ભાર્યા છે.

તેણીની સાથે વિષયસુખ અનુભવતાં તે પવનગતિને કેટલોક સમય વ્યતીત થતાં હું એકજ ચિત્રવેગનો જન્મ. પુત્ર થયો. માતા અને પિતા મ્હને જોઈ બહુ આનંદ પામવા લાગ્યાં. કારણ કે, મ્હારો જન્મ એ એમને એક નવાઈ જેવું હતું. જેથી બહુ હર્ષને લીધે મારા પિતાએ મ્હારા જન્મ દિવસે નાગરિક

લોકોને આશ્ચર્યજનક એવી વધામણીઓ કરાવી. અનુક્રમે મહારાજન્મને બાર દિવસ થયા બાદ, મહારાં માતા પિતાએ બહુ આનંદપૂર્વક ચિત્રવેગ એવું મહારું નામ પાડ્યું. અનુક્રમે બાલચંદ્રની માફક હું માતપિતાના મનોરથ સાથે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. બાદ પિતાએ કેટલાંક વર્ષો વ્યતીત થયે છતે યોગ્ય જાણી શુભ તિથિ નક્ષત્ર જોઈ સારા મુહૂર્તમાં વિદ્યાભ્યાસ માટે મહને મહાન્ બુદ્ધિશાળી કલાચાર્યની પાસે મૂક્યો પછી હું નિરતર વિદ્યાભ્યાસમાંજ ઉદ્યુક્ત થયો સમયોચિત ઉપાધ્યાયના પ્રભાવ વડે તેમજ પોતાની બુદ્ધિના સામર્થ્ય વડે સમસ્ત કલાઓ હું શિખી ગયો. અહો! તીવ્ર બુદ્ધિમાનને અસાધ્ય શું છે? ત્યારબાદ પોતાના કુલકંમથી પ્રાપ્ત થયેલી નલોગામિની વિગેરે વિદ્યાઓ મહારા પિતાએ મહને આપી તે પણ વિધિ પ્રમાણે મહેં સ્વિકારી બાદ અનુક્રમે કામ વિકારને પ્રગટકરનાર, પ્રમદા જનોના હૃદયને મોહ કરનાર અને ઉત્કટ શોભાને વધારનાર નવીન યૌવન દશાને હું અનુસરવા લાગ્યો.

એક દિવસ હું સમાન વયના મિત્રો સાથે ફરવા માટે અનેક તરખંડથી વિભૂષિત એવ મનહરઉદ્યાન. મનહરનામે ઉદ્યાનમાં ગયો ત્યાં અરે અનેક પ્રકારની ફિડાઓનો પ્રારંભ કર્યો અને ક્ષણમાત્ર સમય વ્યતીત થયો. તેટલામાં ત્યાં આકાશ અંદર દિવ્ય વિમાનોની પકિતઓ દેખાવા લાગી. તે જો હું બોલ્યો કે, રે! રે! આ દેવતાઓના સમૂહ દિવ્ય વિમનોમાં બેસીને ક્યાં જાય છે? જેમના કુંડલોનો પ્રકાશ કેટલો

દીપી રહ્યો છે ! જે કુંડલોનાં અમૃત્ય મોતીઓના આભા-
સને લીધે જેમનાં ગડ સ્થલ ગૌર શોભી રહ્યાં છે

કિચિત્ હાસ્ય કરી ઉજ્જવલ દાંતની કાતિ વડે પ્રકાશ
આપતો મહારો મિત્ર બધુદત્ત
બધુદત્ત. બોલ્યો. હે મુલગ ! સર્વ વૈતાલ્યવાસી
લોકોને આ બાબત તો મુપ્રસિદ્ધજ છે

કે, અહીંયાં સિદ્ધાયતનો રહેલા છે અને ત્યા શ્રીતીર્થ કર ભગ-
વાનની મૂર્તિઓને વહન કરવા હુ મેશાં દેવતાઓ આવે છે.
આ પ્રસિદ્ધ બાબતમા પ્રશ્નનો અવકાશજ ક્યા છે ! ત્યાર
બાદ મહેં કહ્યું કે, હે મિત્ર ! તહાર કહેવું જો કે સત્ય છે,
પરંતુ મહારો અભિપ્રાય પણ ધ્યાનમાં લેવાજો છે. દેવતા-
ઓનો એક સાથે આટલો બધો મહોટો સમુદાય હુ મેશાં આવા
મહોટા ઉત્સવ વડે અહીં આવતો નથી અને આજે તો તેઓ
બહુ વિમાનો સાથે અનેક રૂદ્ધિઓ સહિત મોટા હર્ષ વડે
જતા દેખાય છે. તેથી મારે પુછવાની જરૂર પડી ક્ષણમાત્ર
વિતર્ક પૂર્વક હૃદયમાં વિચાર કરી બધુદત્ત બોલ્યો, હું
સમજી ગયો. હે મિત્ર ! તારો પ્રશ્ન સત્ય છે, હાલમા સિદ્ધા-
લયોમાં યાત્રાઓનો પ્રારંભ થયો છે.

હે મિત્ર ! હાલમાં વસંતરૂતુ ચાલે છે અરે ! તું જોતો
બરો ? આ વસંતનો પ્રભાવ કેવો ખીલી
વસંતવર્ણન. રહ્યો છે ? જુઓ ? સુગંધિત આ મલયા-
ચલનો પવન શીત અને મદ ગુણથી
કેવો પ્રસરી રહ્યો છે ? તેમજ નવીન પદ્મલોના સમાગમથી
અપૂર્વ શોભાને વહન કરતા તરવરોથી વિરાજમાન આ

વિશાલ વન સમુદાય કેવી રમણીયતાને ધારણ કરે છે ! વળી
 મદ મદ પ્રસરતા મલયાચલના પવન વડે દોલાયમાન ગાઠ
 પત્ર વાળી વિશાળ શાખાઓ વડે આ વૃક્ષોની ઘટાઓ વસંત
 રૂતુના આગમનથી બહુ હર્ષને લીધે જાણે નૃત્ય કરતી
 હોયને શું ? તેમજ વસંતનું આગમન જાણી બહુ પ્રકુલ્લ
 થયેલા તરૂવરો પુષ્પોના સુગંધથી ખેંચાયેલા ભમરાઓના
 ગુજારવના ગંભીર નાદવડે ગાયન કરતા હોયને શું ?
 પુષ્પોના પરાગથી પીળાશપણાને ધારણ કરતી અને પ્રકુલ્લ
 સુગંધમય પુષ્પરૂપી છે મુખ જેમનાં એવી વનશ્રેણીઓ
 વસંતમાસનું આગમન જાણી હાસ્ય કરતી હોયને શું ?
 વસંતના પ્રભાવને લીધે ગાઠ પત્રોથી સુશોભિત અને બહુ
 છાયા વાળા દરેક તરૂવરોને જોઈ અપમાન પામેલો પલાશ
 વૃક્ષ એકદમ જાણે શ્યામ મુખવાળો થઈ ગયો હોયને શું ?
 ભલે ફળના સમયે શ્યામ મુખે રહે પરંતુ પુષ્પોના સમયે પણ
 મુખ પર ડાળાશ રાખે છે એમ જાણીને તે પલાશ વૃક્ષનો
 પાંદડાઓએ કૃપણની માફક એકદમ ત્યાગકર્યો વળી બહુ
 અહ્ભુત એવી વનની સમૃદ્ધિ જોઈને પલાશની ડાળીઓએ પોતા-
 નું મુખ સંકુચિત કરી નાખ્યું કારણ કે, અપત્ર એટલે કુપાત્ર
 અથવા પાંદડા વિનાના એવા અન્ય લોકોપણપારકાની સમૃદ્ધિ
 જોઈ શકવા સમર્થ થતા નથી વળી વસંત માસને પામીને સર્વ
 પ્રકારે પીત અને લાલ બનેલા વનની અંદર કિશુક-કેસુડાં
 રૂપી પિશાચો પ્રિયાના વિરહી એવા પથિક જનોને ભય આપ-
 વામાં બાકી રાખતા નથી. તેમજ વસંતની સહાય મેળવીને
 કામદેવ રૂપી લુબ્ધક નિર્દય પણે પથિક જનોની સ્ત્રીઓને
 જોઈને વિપત્તિઓ આપતો હોયને શું ? વળી વનની અંદર

વિલાસ કરતી હોયલોના મધુર નાદવડે માંજર રૂપી મ્હોટી
 દતપંક્તિને પ્રકટ કરી આમૃતવૃક્ષની ડાળીઓ બાણે હાસ્ય
 કરતી હોયને શું ? વસંતરૂપી લુપ્થકે હણેલા પથિકોના
 સમૂહને જોઈને નમ્ર મુખ કરી લતાઓ કુસુમ રૂપી આંસુઓ
 વડે રૂદન કરતી હોય ને શું ? દરેક સ્થાનમાં પડેલાં ઘણાં
 કેસુડાંના મિયવડે, શુંજરવ કરતા ભ્રમરાઓના મિસિ મિસિ
 એવા શબ્દ કરતી મ્હોટી ચિતાઓ પથિકોના મુડદાંને બાણે
 આગતી હોયને શું ? વળી જે વસંતમાસમા ઝરણોના કીનારા
 ઉપર રહેલા વૃક્ષો પવનથી હાલતા જલની અંદર ડુબી ગયેલી
 શાળાઓ! રૂપી હસ્તવડે પાંચ લોકોને જલાંજલિ આપતા હો
 ને શું ? તેમજ જથાળ ધ દેખાતાં કિશુકરૂપી કુમુંળી વસ્ત્રોથી
 વિભૂષિત, ઉત્તમ મદનદ્રવ્ય જોણીએ બાંધેલું છે અને પાટલ
 કુસુમને ધારણ કરતી એવી વસંત લક્ષ્મી નવીન વધૂની
 માફક શોભે છે વસંતના મહિમાથી ખુધ (ખુધવાર=પંડિત)
 સહિત, કાવ્ય (શુક) કવ્ય (માસ) માં પ્રીતિવાળા શૂર-
 સુલટની માફક સૂર્ય, મીન (માંસ=મીનરાશિ) ને લોગવીને
 હાલમાં મેષ (ધેટો=મેષરાશિ) તરફ ઉત્સાહ ધરાવે છે.
 માટે હે મિત્ર ? આવા વસંતના મહિમાને લીધે દરેક
 દિશાઓમાં કોકિલાઓ કલરવ કરી રહી છે. તેમજ દરેક
 ઉદ્યાનોમા વિશેષ ગીત વાદ્યોના મધુર ધ્વનિ વિસ્તરી રહ્યા
 છે. કામુક જનો ઇચ્છા મુજબ નવા નવા વિલાસો કરે છે.
 તરૂણ પ્રમદાઓ યૌવનના મદમાં આંદોલન કરી રહી છે.
 પટહુના ધ્વનિ બહુ વિસ્તારથી સંભળાય છે. તેમજ તરૂણ
 પુરૂષો મધ્યપાનમાં આસકત બની પ્રિયાઓને આનંદ આપે છે.
 પોતાના પતિ જેમને સ્વાધીન હોય છે એવી સ્ત્રીઓને

અતિપ્રિય એવા આ વસત સમયમાં ધર્મિષ્ઠલોકો યાત્રાઓ કરે છે. માટે આ વૈતાલ્યગિરિના સિદ્ધાલયોમાં શ્રીજીનેન્દ્ર-લગવાનની ભક્તિ માટે બહુ ઉત્સાહપૂર્વક આ દેવતાઓ આવ્યા છે. તે સાભળી મહે કહ્યું કે, હે મિત્ર ? જો એમ હોયતો ચાલો આપણે પણ તે સિદ્ધાલયોમાં શાશ્વત એવી શ્રીસર્વજ્ઞ લગવાનની પ્રતિમાઓને ભક્તિપૂર્વક વદન કરી પોતાના મનુષ્ય ભવને સફલ કરીએ અને વિવિધ વિદ્યાધરો વડે કરાતી એવી ઉત્તમ શ્રીજીનયાત્રાને પણ જોઈએ ?

ત્યારબાદ સર્વમિત્રોએ પણ ખુશી થઈ કહ્યું કે, તહાર

કહેવું સત્ય છે આપણે પણ આ યાત્રા

જીનયાત્રા

કરવી ઉચિત છે, આત્મસાધન શિવાય

આ જગતમાં સારવસ્તુ અન્ય કંઈ છે જ

નહિ આ ઉત્તમ પ્રકારનો મનુષ્ય ભવ પામી શામાટે આપણે ધર્મકાર્યમાં પ્રમાદ કરવો ? એમ અમ્હારો પરસ્પર વાર્તાપ્રસંગ ચાલતો હતો, તેવામાં મ્હારી ધાવમાતાનો પુત્ર બલ નામનો અમ્હારી પાસે આવ્યો અને તેણે કહ્યું કે, હે ચિત્રવેગ ? તમ્હારા પિતાએ મ્હને મોકલ્યો છે અને વિશેષમાં કહ્યું છે કે, રત્નસંચય નગરમાં રહેનારા સર્વ વિદ્યાધર લોકો નજીકમાં રહેલા સિદ્ધાલયોમાં શ્રીજીનેન્દ્રની યાત્રા માટે સ્નાન-પૂર્વક ચંદનાદિકનો લેપ કરી ઉત્તમ વસ્ત્ર પહેરી અમૂલ્ય શણગાર સજી મ્હોટી રૂદ્ધિ સાથે તૈયાર થયા છે. તેમની સાથે અમે પણ ચાલવાની તૈયારીમાં છીએ માટે જલદી તું અહીં આવ જેથી આપણે પણ સ્નાનાદિક કાર્ય કરી તેઓની સાથે ચાલ્યા જઈએ. આ પ્રમાણે બલનું વચન

સાંભળી હું પોતાને ઘેર પોતાના પિતા પાસે આવ્યો. અને
મહારા તે સર્વ મિત્રો પણ પોત પોતાને ઘેર ગયા પછી
પવનગતિ નામે મહારા પિતાની સાથે સ્નાનાદિક વિધિ
કરી તેમજ તે સમયને ઉચિત એવી ધૂપ પુષ્પાદિક સર્વ સામગ્રી
લઈ, નાગરિક જનોની સાથે ખર્જનાસરળા શ્યામ એવા
ગગન મંડળને ઉદ્દેશી હું ચાલવા લાગ્યો.

ચાલતાં ચાલતા અનુક્રમે શ્રી સર્વજ્ઞલગવાનનું મનોહર

મંદિર અમારી દૃષ્ટિગોચર થયું. તે

જનમંદિર

મંદિર ચાલતા એવા સુકોમલ પવનના

લીધે મદ મંદ હાલતી પતાકાઓ વડે

ફરતી આવતા દરેક લોકોને આવકારની સંજ્ઞા બતાવતું
હોયને શું ? વળી હુંદુલિ, મૃદંગ, મર્હલ; અને ભેરી આદિક
વાજાંત્રોના નાદ વડે શ્રીજીને દ્રવી યાત્રાના સમયે લોકોને નિ-
મંત્રણ કરતું હોય ને શું ? એવા તે મંદિરની અંદર અનુ-
ક્રમે અમે પ્રાપ્ત થયા. જેની દરેક દિશાઓમા અખરોડોના
સમૂહ નૃત્ય કરે છે, મનોહર ગીતના ધ્વનિ વડે ભવ્યજનો
નાં હૃદય અનહદ આનંદને અનુભવે છે નાના પ્રકારના
સુંદર વસ્ત્રના ચદ્રવાઓ સર્વત્ર શોભી રહ્યા છે, જેની
આકૃતિ અતિ મનોહર દીપિ રહી છે. તેમજ વળી જેની
અંદર ઘણા પુષ્પહાર રચેલા છે, તેમજ વિચિત્ર ટીપકીઓ
દરેક સ્થલે લંગાયમાન હારણ ધ ગોઠવવામા આવેલી છે.
તેમજ નીચે ઉપર અમૂલ્ય અને વિશાલ ચદ્રવાવડે વિભૂષિત
છે ચોક્કિનો વિલાગ જેનો અને પુષ્પના ગુથેલાં ઉત્તમ તોરણો
થી શોભાયમાન છે મધ્ય ભાગ જેનો એવા શ્રીજીને દ્ર લગ-

ગવાનના દિવ્ય ભવનને જોઇ અમારા આનંદની સીમા રહી નહીં. તેમજ તેના દ્વાર ભાગમાં નિર્મળ જળથી ભરેલી વાવની અંદરપાદ પ્રક્ષાલન કરી મારા મિત્રો સહિત હું શ્રીજનમંદિરના દ્વાર આગળગયો. ત્યાં આગળ પુષ્પહારોની છાબડીઓ લઈ માલણોનાં ટોળા બેઠાં હતા. તેઓ અમોને જોઇ એકદમ ઉભી થઈ પછી પ્રેમપૂર્વક અમોને આપવા માટે સુગંધિત પુષ્પો લઈ તેઓએ હાથ લખાવ્યા. અમે સર્વે તેઓની પાસેથી પૂજન માટે પુષ્પ લઈ વિધિપૂર્વક અંદર ગયા અને શ્રી જીનેશ્વર ભગવાનના બિંબોની પૂજા કરી બાદ વિધિ પ્રમાણે ચૈત્યવંદન કરી મિત્રોસહિત હું મંદિરમાંથી બહાર નિકળ્યો. ત્યાં બહારની વિશાલ ભૂમિમા વિદ્યાધર લોકોની મંડળીઓ બેઠી હતી. ત્યાં કેટલીક વાર અમે બેઠા. બાદ શાંતિ સ્નાત્ર પૂર્ણ થયું એટલે અમો ત્યાંથી ઉભા થયા, અને પરસ્પર એકબીજાને કૌતુક બતાવતા મિત્રો સાથે હું ઇચ્છા-મુજબ ચારે તરફ ફરવા લાગ્યો. કોઈક ઠેકાણે વિવિધ પ્રકારનું નૃત્ય કરતી અસ્રરાઓના સમૂહને હું જોવા લાગ્યો. કોઈ સ્થળે શ્રી સર્વજ્ઞ ભગવાનના ચરિત્રને વર્ણન કરતા કવી-દ્રોના મંડળને દૃષ્ટિગોચર કરવા લાગ્યો. કુત્રચિત્ વીણા નાદસહિત મનોહર ગીતધ્વનિ સભળાવા લાગ્યા. કુત્રચિત્ રચેલા વિવિધ પ્રકારની આકૃતિવાળા બલિવિધાન દેખવામાં આવતા હતા. કુત્રચિત્ તરૂણ પુરૂષોએ ગવાતા રાસધ્વનિ શ્રવણ ગોચર થયા કુત્રચિત્ દેવાંગનાઓનાં ગવાતાં ગીતોનો આનંદ લેવામાં આવ્યો. એમ પૂર્વાપર સ્થાનોમાં કૌતુક વડે મિત્રો સાથે કીડારસનો અનુભવ કરતો હું ત્યાં ફરતો હતો.

તેટલામાં ભાનુવેગ નામે મ્હારા મામાનો પુત્ર
 મ્હારી પાસે આવી આનંદપૂર્વક
 ભાનુવેગનું આગમન સ્વાગતાદિ કરીને કહેવા લાગ્યો કે,
 ભાઈ ? ઘણા કાલે આપનાં દર્શન
 થયા. આપના પિતા ખુશીમા છે ? મ્હારી ફાઇ કનકવતી
 મજામાં છે ? ત્યારબાદ મ્હેં કહ્યું કે, તે સર્વે ખુશીઆનંદમાં
 છે વળી વિશેષમાં મ્હારે તમને કહેવાનું છે કે, જેમની તમે
 ખબર પુછો છો તેઓ સર્વે અહીં આવેલાં છે અને હાલમાં
 તેઓ આ જિનમંદિરમાં છે. એમ કહી હું ભાનુવેગને સાથે
 લઈ મ્હારા માતાપિતાની પાસમાં ગયો એટલે તેમણે બહુ
 પ્રેમપૂર્વક ભાનુવેગને લેટીને સુખવૃત્તિના સમાચાર પૂછ્યા
 પછી ભાનુવેગ બોલ્યો. મ્હારાં માતાપિતા તેમજ કુટુંબ
 પરિવારમાં સર્વ પ્રકારે આનંદ વર્તે છે પરંતુ કોઈ કારણને
 લીધે તેઓ અહીં આવી શક્યાં નથી. આ પ્રમાણે તેમનો
 વાર્તાલાપ થઈ ગયા બાદ મ્હેં ભાનુવેગને કહ્યું કે, ભાઈ ?
 હવે આ શ્રીજીનયાત્રા પ્રાયે પૂર્ણ થઈ છે તો હવે તમે
 અમારા મેમાન તરીકે હાલમાં અમારી સાથે ચાલો. તે
 સાંભળી ભાનુવેગ બોલ્યો. આપનું કહેવું સત્ય છે, પરંતુ
 મ્હારે વચન સાંભળો. ચિત્રભાનુ નામે મ્હારા પિતાએ
 મ્હને કહ્યું છે કે, યાત્રા કરી જલદી ત્હારે પાછા અહીં
 આવવું માટે હે ચિત્રવેગ ? હાલ તો તમેજ અમારા નગ-
 રમાં પધારી અમ્હારું સ્થાન પવિત્ર કરો ? અને તમ્હારા
 મામાને ખુબ આનંદ આપો. કારણ કે, તમ્હારું તે બહુ
 સ્મરણ કરે છે માટે મ્હારી સાથે તમ્હારે આવ્યા વિના
 ચાલે તેમ નથી, આ પ્રમાણે ભાનુવેગના આગ્રહથી મ્હારાં

માતાપિતાએ મ્હને આજ્ઞા આપી કે, તરતજ હું લાનુવેગની સાથે ત્યાંથી નીકળ્યો અને અનુક્રમે કુંજરાવર્ત નગરમાં અમે ગન્ને ગયા, ત્યાં ચિત્રલાનુ મ્હને ભેળ ખહુ ખુશી થયો અને બોલ્યો કે, લાઇ ? તું આજે અહીં આવ્યો તે ખહુ સારૂં કાર્યુ આ દુનીયામાં લાણેજથી અધિક ખીજુ શુ છે ? વળી અમ્હારા ધન્ય ભાગ્ય કે તું આજે અમ્હારો અતિથિ થયો. બાદ પોતાની સર્વ પ્રવૃત્તિ સભાગાવીને લોજનાદિક વિધિ કર્યો પાનસોપારી લઈ વાતચિતમાં કેટલોક સમય વ્યતીત થયો. રાત્રીનો સમય આવી પહોચ્યો, નિદ્રાત્રી તૈયારી માલુમ પડી, અન્ય કાર્ય અટોપી લીધાં. ત્યારબાદ સુકોમલ તળાઈ, ઐશિકા વિગેરેથી સજ્જ કરેલુ શયના-સન પણ તૈયાર હતું, જેથી મ્હારી અનુકૃણતા પ્રમાણે ત્યાં જઈ હું સુઈ ગયો તરતજ નિદ્રાદેવીના પધારવાથી હું જાગૃદવસ્થા ભૂલી ગયો ગાઠ નિદ્રાને લીધે લાંબીટુંકી રાત્રીનો ખ્યાલ પણ મ્હને આવ્યો નહીં, લગભગ પ્રભાતનો સમય થવા આવ્યો, પ્રભાત સૂચક કુકડાઓનાં ટોળાં ઉપરા-ઉપરી બોલવા લાગ્યાં.

તે સમયે કોઈ દિવસ નહાં ભેયેલુ અપૂર્વ એક સ્વપ્ન મ્હને આવ્યું કે, શ્વેત રંગની ખહુ સ્વપ્નદર્શન. ભવ્ય પુષ્પની માલા મ્હારા ભેવામાં

આવી. પછી તે માલાને લેવા માટે હું ચાલ્યો, તે મ્હારાથી કોઈ પણ રીતે લઈ શકાયી નહીં, ત્યારે કોઈ મ્હારા મિત્રે તે લાવીને મ્હને આપી, મ્હેં તે પ્રીતિપૂર્વક લઈ લીધી અને હું મ્હારા કંઠમાં તે માલાને પહેરતો હતો તેટલામાં તે પુષ્પમાળા મ્હારા હાથમાંથી

પડી ગઇ અને તે ક્યાર્થ પણ આલી ગઇ તે હું 'જાણી
 શક્યો નહીં પછી તેના વિરહથી અસહ્ય દુઃખમાં હું આવી
 પડ્યો. એવામાં આ માળા તો સુકાઈ ગઈ હતી, ફરીથી
 એને સ્નિગ્ધ બનાવી હું લાવ્યો છું એમ કહી કોઈક પુરૂષે
 મ્હારા કંઠમાં તે માળા સ્થાપન કરી તેટલામાં ગભીર
 પટહ, ઝલ્લરી, કાસાળાં, ભેરી અને મૃદગના નાદથી મિશ્ર
 થયેલો વાણંતનો ધ્વનિ સાંભળી મ્હારી નિદ્રા આલી ગઈ.
 છતાં મ્હારી સ્થિતિ તો શય્યામાં જ હતી, પરંતુ હર્ષ
 અને વિશાદ કારક આ સ્વપ્ન જોઈ અન્ય કોઈ પણ કાર્ય
 મ્હને યાદ આવ્યાં નહીં, માત્ર આ સ્વપ્નનો ભાવાર્થ હું
 મ્હારા હૃદયમાં વિચારવા લાગ્યો, કોઈ દિવસ આવું સ્વપ્ન
 મ્હને આવ્યું નથી. આજે પ્રથમ નહીં દેખેલું એવું આ વિચિત્ર
 સ્વપ્નજોવામાં આવ્યું, આનું ફલ શું હશે? અરે? આ પુણ્યમાળા
 કોણ હશે? શું આથી કોઈ વિદ્યા કે સપત્તિ મ્હને મળવાની
 હશે? પ્રથમ આ માળા કોઈએ આપી વળી તે નષ્ટ થઈ
 અને ફરીથી પણ પ્રાપ્ત થઈ, તે કંઈ પણ મ્હારા જાણવામાં
 આવ્યું નહીં. એ પ્રમાણે આ સ્વપ્નના તાત્પર્યનો નિશ્ચય
 કર્યા શિવાય હું જાગી ઉઠ્યો, સ્વપ્નનો અર્થ સ્વપ્નમાં જ
 ગયો, હવે આ જાગતનો ખુલાસો મ્હને કયા મળશે? એમ
 ઉઠાપોહ કરતાં શયનમાં ને શયનમાં જ કેટલોક દિવસ
 ચઢી ગયો. પણ વિચારને લીધે મ્હને કંઈ ભાન રહ્યું નહીં, પછી
 ત્યાંથી ઉઠીને પ્રભાતનું કેટલુંક કાર્ય કરી હું ભાનુવેગની
 સાથે મહેલના ઉપરના માળે ચિત્રશાળામાં ચઢી ગયો અને
 મહિ રત્નોથી જડેલી ભૂમિવાળા ગવાક્ષમાં બેઠો. ત્યારબાદ
 પ્રભાતમાં જોયેલા તે સ્વપ્નનું વૃત્તાંત મ્હે ભાનુવેગની આગળ

કહ્યું, તે પણ આ સ્વપ્નનો ભાવાર્થ શો છે તેનો નિશ્ચય કંઈ પણ કરી શક્યો નહીં સ્વપ્નની ચિંતાને લીધે અમને સકલપવિકલપ થવા લાગ્યા, જેથી અમ્હારા ચિત્ત બહુ વ્યાકુલ બની ગયા, અમે બંને આવી ઉદ્વિગ્ન સ્થિતિમાં ત્યાં ક્ષણભાત એકા હતા તેટલામાં ઉત્તમ વસ્ત્ર પહેરી અમૂલ્ય આભરણોની શોભાને ધાગણ કરતા સંજ્યાબધ નગરના લોકો કોઈ સ્થળે જવા માટે રાજમાર્ગમાં જતા અમ્હારી નજરે પડ્યા. તે જોઈ મોઢે પૂછ્યું કે, હે ભાઈ ! આ લોકો બાલ વૃદ્ધસહિત બહુ ઠાંધી એક સાથે ક્યા જાય છે ? આનો જવાબ તું મ્હને જલદી આપ

ભાનુવેગ બોલ્યો હે ભદ્ર ? આજે મદનત્રયોદશી છે.

અહીંયાં મકરંદ નામે એક ઉદ્યાન છે.

મકરંદઉદ્યાન. તેમાં કામદેવનું મ્હોટું મંદિર છે.

તેની યાત્રાનો આ દિવસ મુંકરર

કરેલો હોવાથી આ નરનારીઓ સઘળા પોતપોતાના પરિવાર સાથે પોતાની સમૃદ્ધિ પ્રમાણે સજ્જ થઈ યાત્રાના ઉમંગથી તેના પૂજન માટે ચાલ્યા જાય છે, ચાલો આપણે પણ જઈએ અને આ યાત્રાનો આનંદ લઈએ. તે સાલજી મ્હોં પણ કહ્યું કે, આ પ્રસંગ આપણે પણ ચુકવા જેવો નથી, એમ કહી અમે બંને જણ તૈયાર થઈ પગે ચાલતા તે તરફ રવાના થયા અનુક્રમે મકરંદ ઉદ્યાનમાં ગયા જે ઉદ્યાનની અંદર શ્રેણી બધ રહેલા વૃક્ષો ફીકા કરતી કામિનીજનોના વાગતા ઝાઝરોના નાદ વડે વસંત મહોત્સવના આનંદને લીધે ગાયન કરતા હોય ને શું ? વળી

જેની અંદર મલયાચલના પવનથી વીંઝાળાતી શાખાઓ વડે અત્યંત ધૂણીયમાન કોકિલાઓના મધુર કોલાહલો વડે અસ્ફુટ વાર્તા કરતા અને કંઈક લાલ થએલા નવીન પદ્મવો વડે કિચિત્ લાલ મુખની કાંતિને ધારણ કરતા તરૂંવરો આ મધુમાસને પામીને મત્ત થયા હોય ને શુ ? એમ દેખાય છે. વળી વિશેષ ખીલેલાં પુષ્પો વડે શોભાયમાન મંજરીઓના સમૂહના રચ્યા છે સુકુટ જેમણે એવા અને પવનથી નમી ગયેલી શાખાઓ વડે યાત્રાળુજનોને જાણે નમસ્કાર કરતા હોયને શુ ? એવા અનેક વૃક્ષોથી સુશોભિત, જેની અપૂર્વ શોભાના દર્શન માત્રથી કામ વિકારને પ્રગટ કરનાર એવા તે મસ્કરદ ઉદ્યાનમાં, અનેક શોભાથી વ્યાપ્ત એવા નાગરિકજન સહિત અમે પ્રવેશ કર્યો કે તરતજ દૂરથી કામદેવનું મંદિર અમારા જોવામાં આવ્યું.

જેની અંદર રતિ અને કામનો મૂર્તિઓ સ્થાપન કરેલી છે, જેમની લબ્ય કાંતિને લીધે મદનગૃહ. નેત્રો પણ અજાઙ્ઘ્ર જાય છે, જેમની પૂજા માટે વણા લોકોની મેદની અંદર જામી ગયેલી છે, છતાં વિલાસ સહિત લોકો ગમના ગમન કરી રહ્યા છે એટલી વિશાળતા છે અને ઉંચાઈમાં આકાશ મહલને અનુપરતું, જેની ચારે તરફ મહાન કિલ્લો રચેલો છે, વળી જેની અંદર અત્યંત મૃદગોના નાદ પ્રસરી રહ્યા છે, તેમજ યૌવનના મહમાં આવેલી સેકડો કામિનીઓ ના મનોહર દ્વનિથી વાચાલિત, અને મધુર ગીતના નાદ

વડે કામી જનોના ચિત્તને વ્યાકુલ કરતું, પડધમોના શબ્દ સાથે અનેક વામન પુરૂષોના નૃત્યથી ઘનઘોર બનેલું, વળી પોતાની સ્ત્રીઓમાં આસકત થયેલા કેટલાક પુરૂષોએ જેનાં કદલી ગૃહોરોડી લીધેલાં છે અને હિંડોળે હીંચતી નગરની ખાલિકાઓ વડે અતિ મનોહર, વળી વિટપુરૂષોની સાથે વેશ્યાઓનો સમુહ જેમાં જલકીડા કરી રહ્યો છે અને ઢાળાએલા જળને લીધે ઘણા કાદવ જેમાં જામી ગયો છે એવા તે મદનગૃહની અદર અમે પ્રવેશ કર્યો જેના પાર્શ્વભાગમાં સુંદર મૂર્તિવાળી રતિ રહેલી છે એવા તે કામદેવનાં દર્શન કર્યા બાદ અમે બન્ને જણ બહાર નીકળી તેના દ્વાર પ્રદેશમાં બેઠા. હે કુમાર ! ત્યાં આગળ નાના પ્રકારની કીડાઓમાં ગુલતાન બનેલા નાગરિક લોકોની ચેષ્ટાઓ જોવામાં ક્ષણમાત્ર અમ્હારો સમય વ્યતીત થયો.

તેટલામાં ત્યાં નજીકમાં રહેલા એક વૃક્ષની નીચે હીંચકા ખાતી, વળી સખીઓના મધ્ય યુવતિદર્શન. ભાગમાં રહેલી, અપૂર્વકાંતિમારતિ સમાન, નવીન યૌવનમાં પ્રવેશ કરતી,

પુષ્ટ, ઉન્નત અને ગાઢ સ્તનમડલ વડે ઉછળતી હારાવલીને લીધે સુંદર શોભાને વિસ્તારતી, ઉત્તમ તપાવેલા સુવર્ણસમાં વર્ણવાલી, મણિમય કુડલોની કાંતિ જેના કપોલ ભાગમાં છવાઈ રહેલી છે, લોકોના નેત્રને આનંદ આપવા માટે વિધિએ અમૃતમય જાણે બનાવી હોયને શું ? તેમજ દર્શન માત્રથી જ સર્વ જનોના મનને આનંદ આપતી એવી એક યુવતિ મ્હારા જોવામાં આવી. તેણીનું અપૂર્વ સ્વરૂપ જોઈ હું વિચારમાં પડ્યો કે, અરે ? આ મનોહરકાંતિવાળી યુવતિ

કોણ હશે ? આ શું નાગકન્યા અહીં આવી હશે ? કિંવા શું
આનંદ કરવા માટે વનલક્ષ્મી આવી હશે ? અથવા સુરલોકમાં
થી આતે કોઈ દેવાંગના આવી હશે ? કિંવા કામદેવના વિયોગ
વાળી દેહાંતર ધારણ કરીને આ રતીદેવી આવી હશે ? એમ
વિચાર કરતો હું એક દ્રષ્ટિએ તેને જોવા લાગ્યો. તેમજ
તે બાલાપણ સુસ્નિગ્ધ એવા કટાક્ષો વડે મને જોવા લાગી.
ત્યારબાદ મ્હેં ભાનુવેગને પૂછ્યું કે આ તન્વગી કોણ છે ?
અને તે કોની અર્ધાંગના છે ? તે સાંભળી ભાનુવેગ કિચિત્
હાસ્ય કરી બોલ્યો કે, ભાઈ ! એ સુંદરીની વાર્તા કરવાનું
આપણે કાંઈ પ્રયોજન નથી. ચાલો આપણે અહીંથી અન્ય
સ્થળે જઈએ. કારણ કે આ કામિની મોહ બુદ્ધિથી તારી
તરફ વારવાર વક્રદ્રષ્ટિએ જોયા કરે છે. આવી યુવતીઓની
દ્રષ્ટિ અંગો ઉપર પડવાથી શરીરને વ્યાકુલ કરે છે અને
હૃદયને જરૂર હરી લે છે. અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કેઃ—

દર્શનાદ્દરતે ચિત્તં, સ્પર્શનાદ્દરતે વલમ્ ।

સંભોગાદ્દરતે વીર્યં, નારી પ્રત્યક્ષરાક્ષસી ॥ ૧ ॥

અર્થ—યૌવનથી મદોન્મત્ત બનેલી નારીને સાક્ષાત્
રાક્ષસી કહેલી છે કારણ કે, દર્શન માત્રથી તે પુરૂષોના ચિત્તને
હરી લે છે. તેમજ સ્પર્શ કરવાથી બલનો સર્વથા વિનાશ
કરે છે અને સંભોગ કરવાથી વીર્યને હરી લે છે. માટે
પ્રેમદાનો સંગ બુદ્ધિમાન્ પુરૂષોએ કરવો ઉચિત નથી.
તેમજ વળી,—

ઘૃતકુંભસમા નારી, તપ્તાઙ્ગારસદ્ પુમાન્ ।

તસ્માદ્ ઘૃતં ચ વર્ત્તિ ચ, નૈકત્ર સ્થાપયેત્ બુધઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ— નારીને ધીના ભરેલા ઘડા સમાન કહેલી છે. અને પુરૂષને તપેલા અંગાર સમાન કહેલો છે. માટે બુદ્ધિમાન પુરૂષે આત્મહિત માટે તેઓ ખન્નેને એક સ્થાનમાં રાખવાં નહી. આ પ્રમાણે વૃદ્ધોનાં વાક્યો આપણે માન્ય કરવાં જોઈએ આ પ્રમાણે ભાનુવેગનું નીતિમય વચન સાલજી હુ જોડ્યો. ભાઈ ! આમ ઉલટાવી મહાર્ ઉપહાસ્ય તું શા માટે કરે છે ? હું તો માત્ર કૌતુક વડે આ વાત પૂછું છું. તેમાથી તું કંઈક અન્ય વિકલ્પ કરવા લાગ્યો છે.

પછી ભાનુવેગ જોડ્યો. આ નગરીની અંદર બહુ યશસ્વી અમિતગતિ નામે એક વિદ્યાધર કેનકેમાલા છે. ચિત્રમાલા નામે તેની ભાર્યા છે.

તેઓની આ કેનકેમાલા નામે પુત્રી છે. જેણીના ગુણ અને રૂપ અદ્વિતીય છે. વળી વિજ્ઞાનકલામાં તે બહુ દક્ષ છે. તેમજ હજી તે કુંવારી છે ત્યારબાદ મહેલેને કહ્યું કે, આ કામદેવનું પૂજન કરે છે તે સ્ત્રી કોણ છે ? અને આ સખીઓની આગળ વાત કરે છે તે કોણ છે ? તેમજ આ વેશ્યાના કંઠમાં હાથ નાખી યુવાન પુરૂષ કોણ ઉભો છે ? એવા મહેલે કેટલાક પ્રશ્ન કર્યા ત્યારે તે હસીને જોડ્યો કે, ભાઈ ! આવા આડાઅવળા પ્રશ્ન પૂછીને તું મને છેતરે છે ! પરંતુ વૃદ્ધ બિલાડીને કોઈ કાંઈ મૂકીને છેતરવા ધારે તો તે છેતરાય જાતી ! હે સુભગ ! આવા અઘટિત પ્રશ્નોવડે પ્રથમના પ્રશ્નને તુ ઉઠાવવા ધારે છે તે બની શકે ખરું ? સૂર્યને છાદીઓથી ઢાકવા માટે કોઈ પ્રયત્ન કરે તોપણ તે પ્રયાસ સિદ્ધ થાય ખરો ? આ પ્રમાણે તેનું વચન સાલજી હુ લજ્જાને લીધે નીચું મુખ કરી ઉભો રહ્યો

મારી આવી સ્થિતિ જોઈ ભાનુવેગ લાંથી ખેંચીને અલક્ષ્યની માફક બાજુપર હલો ગ્યો. તે સમયે લજ્જનો માર્યો હું મારી દ્રષ્ટિને ખીણ તરફ ખેંચતો હતો છતાં પણ બલાત્કારે તેણીના સુખકમલ ઉપર તે પડવા લાગી. સ્નેહરૂપી તત્રીથી બધાએલી દ્રષ્ટિ મનુષ્યોથી ખીચાખીચ ભરેલા માર્ગમાં પણ ધીમેધીમે ખેંચીને ન્યાં પ્રીતિ હોય છે, ત્યાં ગયા વિના રહેતી નથી વળી પોતાનો સખીજન ન જાણે તેવી રીતે વાગવાર તેણીના ચચલ દૃષ્ટિપાત ભાદ્રપદના મેઘની વિજળીના વિલાસનો તિરસ્કાર કરે છે.

ત્યારબાદ તેણીના કાટશ્ચ રૂપી બાણોએ જીર્ણ કરેલા

મહારા હૃદયમાં કામદેવે મૂકેલા પાંચે

વિરહવેદના. બાણોએ પ્રવેશ કર્યો એક બાણ

ન્યારે અસહ્ય થઈ પડે છે તો પાંચની

તો વાનજ સી ? એવા પ્રશ્ન ગમા તેણીની સર્વ સખીઓ પોત પોતાના ઘેર જવા લાગી, તે બાલાપણ પાછું જોઈને વારવાર મહુને જોતી જોતી ચાલવા લાગી તેમજ તેણીએ સ્નેહમય કટાક્ષ રૂપી દોરી વડે ખેંચીને મારા હૃદયને શુભ રીતે એકદમ હરી લીધું મહારા હૃદયને હરણ કરાતું જોઈ તેણીના પગમાં રહેલા અંજર ચોરોની પાછળ ચાલતા પુરુષોની માફક નાદ કરવા લાગ્યા કામથી પીડાયેલી તે બાલા ચાલતી હતી છતાં ઉદ્યાનના વૃક્ષોના આવરણને લીધે ન્યાં સુધી મહારી દૃષ્ટિગોચર તે રહી, ત્યાં સુધી મહેં ત્રેને એક દૃષ્ટિએ જોયા કરી. અને ન્યારે મહારા દૃષ્ટિ માર્ગથી તે ચાલી ગઈ ત્યારે મહારા હૃદયની અંદર અતિ દીર્ઘ શ્વાસની સાથે અસહ્ય સંતાપ મહુને ઉત્પન્ન થયો. ત્યારબાદ ભાનુ-

વેગ જોલ્યો. ભાઈ ? ચાલો આપણે પણ આપણે ઘેર જઈએ.
 હા ચાલો એમ કહી અમે બન્ને પણ ઘેર આવ્યા. ત્યાર-
 બાદ હું ઉપરના માળમાં ચઢ્યો અને ત્યાં શયન તૈયાર
 હતું તેમાં તરજ સુઈ ગયો. કારણ કે, ચિત્તની વ્યગ્રતામાં
 શયન શિવાય અન્ય ઉપાય સુઝતો નથી. પછી ભાનુવેગ
 પણ મ્હારી પાસે આવીને બેઠો. અને ક્ષણમાત્ર મ્હારી
 સ્થિતિ જોઈ તે જોલ્યો. ભાઈ ? આજે તમે ઉદાસ મનવા-
 જાની માફક કેમ થઈ ગયા છો ? વળી શોક ગર્ભિત આવા
 મ્હોટા નિઃશ્વાસ મૂકવાનું શું કારણ છે ? હુંકારા કરી લાંબા
 નિઃશ્વાસ નાખતા અંગ મોટન તમે શા માટે કરો છો ? ભૂકીમાં
 રહેલા ચણાની માફક સુકોમલ શયનમાં કેમ તરફડો છો ?
 તેમજ કંઈ કંઈ વિચાર કરી નિમિત્ત શિવાય તમે શા
 માટે હાસ્ય કરો છો ? વળી પોતાના વિકલ્પ વડે શોકાતુર
 કેમ દેખાઓ છો ? નાના પ્રકારના રસથી ભરપૂર નાટકીય
 કાવ્યનો અભિનય કરતા હોવ તેવી રીતે તમે કેમ એટાઓ
 કરી રહ્યા છો ? તેમજ તમે આસબંધી અમ્હને કંઈપણ
 પોતાનો સત્ય અર્થ કેમ જણાવતા નથી ? આ પ્રમાણે ભાનુવેગે
 મ્હને બહુવાર પૂછ્યું ત્યારપછી હેકુમાર ? મ્હેં તેને કહ્યું.
 હે ભાઈ ? હું નથી જાણતો કે આ મ્હારું શરીર આ વખતે
 આવી પીડામાં શાથી આવી પડ્યું છે. ત્યારબાદ તે હસીને
 જોલ્યો. મ્હેં તમને પ્રથમજ કહ્યું હતું કે, આવી મદોન્મત્ત
 પ્રમદાઓનું દર્શન અનર્થકારી થાય છે. માટે તે બાલાના
 ચક્ષુષનાદોષથી આ તમ્હારો સર્વ સંતાપ થયેલો છે.
 તેથી તે બાલા પોતાનો હાથ તમ્હારા પૃષ્ઠ ઉપર મૂકશે
 તોજ તમને સુખ થવાનું છે. તે સાંભળી મ્હોટો નિઃશ્વાસ

મૂઝી મ્હેં કહ્યું કે, લાઈ? મ્હાં તો હવિત પણ હાલમાં
સદેહમાં આવી પડ્યું છે. વળી હે લાઈ? તું તો હવે મુખીયો
થયો છે. તેથી તું મ્હાં ઉપહાસ શા માટે ન કરે? પછી
લાનુવેગ બોલ્યો. શુભ વિચારવાળા મનુષ્યનું સ્વરૂપ જાણ્યા
વિના અમે કંઈપણ ઉપાય શી રીતે કરી શકીએ? ત્યાર-
બાદ મ્હેં કહ્યું કે, લાઈ? જે ન જાણતો હોય ત્હને કહેવું
પડે. પરંતુ તું તો સર્વ વૃત્તાંત જાણે છે છતાં જાણી જોઈને
તું ખોટા પ્રશ્ન કરે છે. આ પ્રમાણે અમે જન્ને જણ પ્રશ્નોત્તર
કરતા બેઠા હતા.

તેટલામાં આશ્રિતતા નામે ઘરની દાસી અમારી પાસે
આવી વિનયપૂર્વક કહેવા લાગી કે,
આશ્રિતતા. આપના દર્શન માટે સોમસતતા નામે
કનકમાલાની મુખ્ય ધાવમાતા દાર
દેશમાં આવી ઉભી રહી છે. લાનુવેગ બોલ્યો. જલદી એને
અહીં મોકલો. એમ કહેવાથી તરતજ સોમસતતા અમારી
પાસે આવી. પછી યથાયોગ્ય તેનો સત્કાર કર્યો, બાદ તે
ઉચિત આસન ઉપર બેઠી, અને તરતજ તે આદર સાથે
બોલી કે, મ્હારે એકાંતમાં આપને કંઈક વાત કરવાની છે.
પછી આશ્રિતતાને ત્યાંથી વિદાય કરી.

ત્યારબાદ સોમસતતા બોલી હે મુલગાં મહાભયંકર દુઃખ-
માંથી તમ્હે મ્હાં રક્ષણ કરો; કારણ કે,
સોમસતતા. સજ્જન પુરૂષો શરણાગતને તરછોડતા
નથી. તે સાંભળી મ્હાં હૃદય હર્ષથી
સંકુચિત થઈ ગયું, અને હું પ્રકુલ થઈ બોલ્યો કે, હે ભદ્રે!

તહેને હુઃખ શાથી આવી પડ્યું છે ? તે જોલી. હે સંજ્ઞન ? વિશેષ આપની આગળ હું શું કહું ? કામ સંબંધી અસહ્ય પીડા મહારે માથે આવી પડી છે. તે સાંભળી કૌતુકને લીધે કંઈક હાસ્ય કરી ભાનુવેગ જોડ્યો. હે વૃદ્ધ ? તારા શરીરના દરેક સાધામા કડ કડ શબ્દો થયા કરે છે, વળી કોઈ પણ ભાગમાં લાવણ્ય તો દેખાતું જ નથી, તેમજ મુખની અંદર એકે દાંત પણ રહ્યો નથી, શ્વેત કેશ વડે હાસ્ય કરતા મસ્તક વડે મુશોભિત અને અતિશય લખડતા તેમજ કરોચલીવાળા સ્તનો વડે ભયકર દેખાવ વાળા તારા શરીરને જોઈ ભયભીત બની કામદેવ પણ છુવ લઈ નાશી જાય એમાં કોઈ પણ પ્રકારનો સંદેહ નથી. તો તે કામથી તહેને ભય કેવી રીતે થયો છે ? વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે ઉઠવાની શક્તિ તો તહાગમા રહી નથી, તે સાંભળી સ્ત્રીમલતા જોડી હે ભદ્ર ? તું મહારું ઉપહાસ શા માટે કરે છે ? મહારું વૃત્તાત તું સાંભળ ? જો કે, મારી સ્થિતિ તો તારા કહ્યા મુજબજ છે પરંતુ પરપરાએ કામ જન્ય ભય મને આવી પડ્યો છે આજે ઉદ્યાનમાં કીડા કરવા માટે પોતાની સખી ઓ સાથે કનકેમાલા ગઈ હતી

તે હાલમા કીડા કરી મારે ત્યાં આવી છે, અને રાહુએ ગ્રહણ કરેલા ચંદ્રની માફક તેના કનકેમાલાની સ્થિતિ. મુખની કાંતિ શ્યામ પડી ગઈ છે, ક્ષણ માત્ર પણ તેના ચિત્તની સ્થિરતા દેખાતી નથી, જાણે જેયેનીમાં આવી પડી હોય તેમ તે બેભાનમાં અંપલાઈ ગઈ છે. આવી તેની પ્રકૃતિ જોઈ મહે તેને

પૂછ્યું કે, હે પુત્રી ? તું ઉદાસ મનવાણી કેમ થઈ ગઈ છે ? પોતાની ધાવમાતાની આગળ પોતાની ખાનગી વાત કહેતાં શા માટે તું અચકાય છે ? હિતેશ્વરીની આગળ કહેવાથી પોતાના દુઃખ નો વિગમ થાય છે, એમ કેટલીક વખત આજીજી કરી મહેં તેને પૂછ્યું, તેમ છતાં મ્હને કંઈ પણ પોતાનો ભાવાર્થ તેણીએ જણાવ્યો નહીં, પરંતુ તે દીનમુખીએ દીર્ઘનિસાસો મૂકી પોતાનાં નેત્ર અશ્રુજલથી ભીંજી મૂક્યાં.

ત્યારબાદ હંસિકા નામે તેની સખીને મેં પૂછ્યું કે,

આજે ઉદ્યાનમાંથી આવીને તરતજ

હંસિકાદાસી. કનકમાલા વિહ્વલ ચિત્તે બેસી રહી

છે, પરંતુ કંઈ જવાબ આપતી નથી,

તેનું શું કારણ છે ? ત્યારે હંસિકા બોલી હે જનની ?

આજે અમે સર્વે સાથે મળીને ઉદ્યાનમાં ગયાં હતાં ત્યાં

કામદેવનું પૂજન કરી અમે બહાર આવીયાં ત્યારે દ્વાર

પ્રદેશમાં ભાનુવેગની પાસે, કૌતુકમાં આકર્ષિત મનવાળો,

રૂપમાં સાક્ષાત્ અનંગ અમાન અને મહા ભાગ્યશાળી

એવો એક યુવાન પુરૂષ બેઠો હતો. તે તેણીનાં જોવામાં

આવીયો. તેને જોઈ એકદમ તેણીનાં નેત્ર ખુલ્લાં થઈ ગયાં

અને તેનાજ મુખપર ધ્યાન આપતી તે ચિત્રની માફક

સ્થિર થઈ ગઈ. તેમજ તે યુવાનનાં સર્વ અંગોને કનકમાલા

પોતે તો એક દૃષ્ટિથી નિહાળતી હતી, પરંતુ તે યુવાનની

દૃષ્ટિ કૌતુક જોવામાં રૂઢાયેલી હતી. તેથી તે કનકમાલાને

જોઈ શક્યો નહીં. તેથી કનકમાલા પોતાના આત્માને અધન્ય

માનતી હોય ને શું ? તેમ લજ્જા સહિત અતિદિન એવા મુખ

કમલને ધારણ કરતી તે યુવાનની દૃષ્ટિગોચર થવાને માટે

બહુ આતુર બની ગઈ, પછી કંઈપણ હૃદયમાં વિચાર કરી સખીઓને કહેવા લાગી કે, હે સખીઓ ! આ આમ્ર વૃક્ષે હીડાલો બાંધીને ક્ષણમાત્ર આપણે કીડા કરી એ તો બહુ સારું.

આ પ્રમાણે તેના કહેવાથી તે સખીઓએ પણ હીડાલો તૈયાર કર્યો કે, તરતજ તેઓ આંદોલનકીડા. તે ઉપર આરૂઢ થઈ રમવા લાગી. વળી સર્વ સખીઓ પોતાની પાસમાં રહેલી છે છતાં પણ કનકમાલા મોટા શબ્દો બોલી સખીઓને સાંભળાવવા લાગી. “ જો આ યુવાન મારો શબ્દ સાંભળી મારી તરફ દૃષ્ટિ કરે તો હું કૃતાર્થ થાઉં ” એવી આશાથી તે ઉચ્ચ સ્વરે બોલતી હતી. તેમ બોલતી તેને જોઈ હાસ્ય તરીકે મહેં તેને કહ્યું કે, આ સર્વ સખીઓ તો ત્હારી પાસમાં રહેલી છે. છતાં તું શા માટે આવા મોટા ઘાંટાતાણીને બોલે છે ? તેમજ અન્ય કૌતુકમા ભસ્ત બનેલો એવો આ પુરૂષ તો ત્હને પ્રત્યુત્તર પણ આપતો નથી. તે સાંભળી કનકમાલા કંઈક અબવાણી થઈ. એટલામા કામદેવ સમાન તે યુવાને કનકમાલા તરફ દૃષ્ટિ કરી કે, તરતજ તે કનકમાલા ભય અને હર્ષ વડે અપૂર્વ રસનો અનુભવ કરવા લાગી તેમજ તે યુવાનની દૃષ્ટિ માત્રથી રોમાંચિત થઈ તે પોતાને સૌભાગ્યવાળી માનતી અને પોતાના જીવિતને પણ કૃતાર્થ માની વિવિધ વિલાસ કરવા લાગી જેમકે ક્ષણમાં સખીઓને આલિંગન કરે છે, વળી ઉચ્ચ સ્વરે આલાપ કરે છે, નિમિત્ત શિવાય હાસ્ય કરવા લાગી, પગના અંશુઠાથી

મહીતલને ખોતરવા લાગી, વળી કેશપાશને સાંચ કરવા કરવા લાગી, એમ કેટલીએક કામવિકારની ચેષ્ટાઓ કરતી ફણુમાત્ર કોડા કરીને મદન બાણુથી પીડાયેલી તે અહીં આવી છે, અને આ પ્રમાણે અતિ શિથિલ બની ગઇ છે. એ પ્રમાણે હ સિકાના કહેવાથી ફરીથી પણ મ્હેં તેને પૂછ્યું, હે હંસિની ! તે પુરૂષ કોણ હોતો ? પછી તેણીએ સર્વ વૃત્તાંત મ્હેને કહ્યું, બાદ પુત્રીનો પ્રેમ બહુ સારા સ્થાનમાં બાંધાયો છે એમ વિચાર કરી હું તેની પાસે ગઇ.

ત્યાં તે કનકમાલા ને શયનમાં સુતેલી દીડી. જેણીનું
 સુખકમલ ફીટકું પડી ગયું હતું. તેમજ
 કનકમાલાની સુખમાથી અતિ ઉપ્પુ અને દીર્ઘ નિઃશ્વાસ
 વિરહ દશા. વારંવાર નીકળતા હતા. જેથી
 શરીરની ક્ષતિ શુષ્ક પ્રાય થઈ ગઈ હતી,
 અને તે પોતાના જીવિતને પણ બળાત્કારે ટકાવી રાખતી હતી. પ્રિયના વિરહાગ્નિની પ્રચંડ જ્વાલાઓથી તપી ગએલી તે ખીચારીને હાર તથા ચંદનના લેપ પણ તૃપાગ્નિના કણિયા સમાન લાગે છે વળી કમલના તંતુઓ ચિતા સમાન, તેમજ કમલદલો પણ જ્વાલા સમાન બહુ દુઃખદાયક થઈ રહ્યા છે. સુકોમલ એવી તળાઇ પણ અંગારના ઢગલા સમાન અપ્રિય થઈ પડી છે. વળી પૂછવા છતાં પણ તે કંઈપ્રત્યુત્તર આપતી નથી. તેમજ બહુ સ્નેહાળુએવી પોતાની સખીઓ સાથે પણ આલાપ કરતી નથી અને ધ્યાનમાં રહેલી ઉત્તમ યોગિનીની માફક તે ચેષ્ટા રહિત થઈ ગઈ છે પ્રિયના વિરહ રૂપી પિશાચ વડે અહણુ કરાયેલી અને નિશ્ચેતન એવી

પણ તે વરાકીને હે સુંદર ! તારા નામરૂપી મત્રવડે તેની સખીઓએ સ્વસ્થ કરી છે. વળી પ્રિયના વિરહની - પીડાને લીધે પોતાના જીવિતને સંશયમાં નાખતી તે બાળાને જોઈ તેના દુઃખથી દુઃખી થયેલી હું અહીં તારી પાસે આવી છું આ પ્રમાણે કામથી ઉત્પન્ન થયેલી અત્યંત આપત્તિમાં હું આવી પડી છું. કારણ કે, પુત્રીના દુઃખથી હું પણ અતિ દુઃખી જ ગણાઉં. માટે હે સુભગ ! જ્યાં સુધી એના પ્રાણ સમાપ્ત ન થાય તે પહેલા રક દશામાં આવી પડેલી તે કનકમાલાને તુ આશ્વાસન આપ કારણ કે દીર્ઘ નિઃશ્વાસને લીધે તેનું શરીર બહુ શોષાઈ ગયું છે તેમજ તે આખાદ છે તેટલામાંજ તું જલદી તેણીના જીવનનો કોઈપણ ઉપાય કર. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે:—

ગતે હિ નીરે કિમ્ સેતુવન્ધઃ પાણી વહી ગયા પછી પાણી બાધવી શા કામની ? અર્થાત્ નિરર્થક છે વળી જીવિત ગયા પછી લાવય રસ વડે શુ કરવું ? હે રાજપુત્ર ! આ પ્રમાણે તેણીના વચન માલગીને મ્હેં કહ્યું કે, એ કનકમાલા કોણ છે ? તે પણ અમે જાણતા નથી. માટે આ બાળતમાં સારી રીતે પ્રવીણ એવા આ ભાનુવેગને તુ પૂછી જો. વળી અમે તો અહીં મેન્દાન ગતિએ આવ્યા છીએ. આ બાળતમાં અમે અજ્ઞાત છીએ ત્યારબાદ ભાનુવેગ પણ બોલ્યો. અમે પણ આ સબધી કંઈ જાણતા નથી. તે સાંભળી સોમલતાને એકદમ ક્રોધનો કંઈક આવેશ આવી ગયો અને તે બોલી કે,—

હે ભદ્ર ! તેણીનું હૃદય હરીને - દષ્ટિરૂપી આણું વડે

સોમલતાનો

ઉપાલંભ.

તેણીનાઅંગ ઉપર બહુ પ્રહાર કરી તમે તેનું હવિત પણ સંશયમાં લાવી મૂક્યું છે છતાં પણ હાલમાં કહો છો કે, અમે કંઈ જાણતા નથી આ બાબત તો માત્ર છોકરાંને સમજાવવા જેવી છે. હું બધું સમજું છું, માટે તમે ખરી વાત ઉપર આવી જાઓ તોમજ આ મહારું કહેવું અસત્ય નથી. ત્યારા વિરહને લીધે કેનકમાલાનું હવિત કંઠમાં આવી અટકી રહ્યું છે. માટે ઘણા વિલંબ થશે તો જરૂર તેના પ્રાણ છુટી જશે. એમાં કંઈ સંદેહ નથી. એમ છતા હે ભદ્ર ? તું આ પ્રમાણે પશુત્વનો સ્વીકાર કરી નિર્દયપણે કેમ બેસી રહ્યો છે ? વળી કોઈ સાધારણ માણસ પણ જે સ્થલે નિવાસ કરે છે, તે ઘરનું કાળજીપૂર્વક રક્ષણ કરે છે, તો હે નિર્દય ? તેણીના મનમાં નિવાસ કરી રહેલો એવો તુ તેણીના હૃદયને કેમ બાળે છે ? વળી હાલમાં તેણીના હૃદય ધનને હરી લઈ ચોરની માફક તું ગુપ્ત રહેવા માગે છે, પરંતુ હે મુલગ ? આના દુ.ખનો અંત કયાં શિવાય ત્યારો છુટકો નથી, માટે કોઈપણ ઉપાય તું શોધી કાઢ. ત્યાર બાદ મહે કહ્યું કે, હે જનની ? આ સંબંધમાં અમ્હારે જે કંઈ કરવા લાયક ઉપાય હોય તે ઉપાય તું પોતજ અમને બતાવ.

તે સાંભળી સોમલતા બોલી. તેણીના વિશ્વાસને માટે ચિત્ર

કિંવા કોઈ પત્ર લખીને તમે મોકલો.

પત્રલેખ

જેથી તે ચિત્રપટને જોઈ તેના હૃદયમાં

ધૈર્ય રહે. ત્યારબાદ મહે એક પત્રમાં

કમલિનીઓ ચિત્રી અને તેઓના બાકીના ગુપ્તોને છો

એક કમલિનીના કમલ ઉપર લીન થયેલો એવો એક ભ્રમર ચિન્થ્યો. અને તે ભ્રમરની નીચેના ભાગમાં ઉત્તમ રસવડે એક ગાથા લખી. જેની અંદર મહે મહારા હૃદયનો ભાવ સૂચવ્યો હતો વળી હે કુમાર ? તે ગાથાનો અર્થ ગુપ્ત રાખ્યો હતો અને જેમ અક્ષરો દ્વીત્ય રસ વડે પ્રકાશ આપતા હતા, તેમજ તે કમલિનીનો પરિમલ (સુગંધ) તે ભ્રમરના હૃદયમાં તેવી રીતે બહુ યુક્તિથી સ્થાપન કર્યો હતો કે, જેવી રીતે તેનું બેસવું અને ઉડવું કેવલ અન્ય કુસુમો ઉપર હતું. બાદ તે ચિત્રપટને બહુ પત્રોમાં ખીડીને તાબુલસહિત આપ્રલતાના હસ્તમાં મહે આપ્યો, પછી, આપ્રલતા અને સોમલતા એ બન્ને જણીઓ કનકલતાની પાસે ગઈ

પછી ક્ષણ માત્રના આપ્રલતા પાછી આવીને કહેવા લાગી કે, હે મહાશય ? અહીંથી આપ્રલતાનું નીકળીને અનુક્રમે હું તેના ઘેર ગઈ પુનરાગમન. અને ત્યાં જોયું તો, મત્તની માફક બેલાન અને ક્ષણમાં મૂર્છિતની માફક નિશ્ચેષ્ટ, તેમજ મ્હોટા પિશાચથી ગ્રહણ કરાયેલી હોય-ને શું ? તેમ વિષમ દશાને પ્રાપ્ત થયેલી કનકમાલા મહાગ જોવામાં આવી. મ્હને જોઈ તેની સખીઓએ કનકમાલાને કહ્યું કે, ચિત્રવેગની દ્વિતિ અહીં આવી છે. આ પ્રમાણે તમ્હારા નામાક્ષરો સાલગવાથી એકદમ તે સચેતન થઈ ગઈ. અને તરતજ બેઠી થઈ. પછી પોતાના પાસમાં ઉભેલી મ્હને જોઈ તે કંઈક લલિન્જત થઈ ગઈ, ત્યારબાદ મ્હને તેને પત્ર સહિત તે પાન ખીડું આપ્યું. હર્ષ પૂર્વક તેનો સ્વીકાર્યો બાદ તેનો ભાવાર્થ

જાણી તે જોડી, આ પાન બીડું દોણે મોકલ્યું છે? મ્હેં
ક્યું કે, હે સુંદરિ? ત્હારા દૃઢ્યને હરણ કરનારા એવા
ત્હારા પ્રિયતમે મોકલ્યું છે. તે જોડી અરે? હું તો કન્યા
હું. હે ભદ્રે? મ્હારો પ્રિયતમ ક્યાથી? પછી હું જોડી,
હે નન્દગી? જરૂર ત્હારું ધારેલું તે પણ મત્ત થશે ત્યાર
માઠ મંદ સ્વરથી અન્કુટ અક્ષરો વડે તે જોડી, હે સખી?
મ્હારાં મંદ ભાગિણીનાં એવાં પુણ્ય ક્યાંથી હોય? કે, એ
મ્હારો સ્વામી થાય? એનું તો દર્શન માત્ર પણ બહુ
દર્શન છે માત્ર આટલું તે જોડી તેટલામાં તેની આંખોમાં
આંધુ ભરાઈ ગયાં અને નિઃશ્વાસ મૂકતી તે ફરીથી મૂર્છિત
થઈ ગઈ ત્યારે તેની સખીઓએ મ્હને કહ્યું કે, જલદી તુ ત્યાં
જા અને નિર્દય દૃઢ્યવાળા તે મુલગને અતિશય પ્રેમને ધારણ
કરતી આ બાલાનું વૃત્તાંત ત્હારા અનુભવ પ્રમાણે તુ
નિવેદન કર. અને વિશેષમાં ત્હેને એટલું કહેવાનું છે કે, જે
સ્રેમ કુશલતાએ આજની આ ગત્રી ક્ષદાચિત જાય તો
પ્રભાતમાં આ બાલાને અમે ઉદ્યાનમાં લાવીશું, અને જરૂર
તે ભાગ્યશાળી એને દર્શ આપે તેવી ત્હારે ત્યાં ગોઠવણ
કરવી કરણ કે, તેના દર્શનથીજ આ બાલા જીવી
શકશે. અન્યથા તે યમરાજના શરણ થશે એવો અમ્હારો નિશ્ચય
છે. આ પ્રમાણે તેમણે મ્હને બહુ આજીજી કરી કહ્યું. પછી
હું આપની પાસે આવી છું.

આ પ્રમાણે આગ્રહતાએ કહેલું તેણીનું વૃત્તાંત
સાંભળી તેના વિરહને લીધે ઘણાજ
ચિત્રવેગનો સંતાપ. મ્હારો સંતાપ વધી પડ્યો અને હું
ચિંતા કરવા લાગ્યો કે, અરે? અસહ્ય

વિરહાનળથી તમ થયેલી એવી તે બાલા જો આ નિમિત્તે
 મરી જશે તો મ્હાણું પણ જરૂર મરણ જ થશે. અથવા જો
 તે મ્હારી ઉપર સ્નેહવાળી હોય તો તે સમયે મ્હને પ્રત્યુ-
 ત્તર પણ કેમ તેણે ન આપ્યો? માટે એ ઉપરથી એમ
 માલુમ પડે છે કે જોઈએ તેટલો સ્નેહ તેનો મ્હારી ઉપર
 છે નહીં જો કે તે બાલાનો સ્નેહ નહી હોય તોપણ તેના
 વિરહથી મ્હાણું હૃદય તો પ્રજ્વલિત અગ્નિની અગ્નજ્વાલ
 જ્વાલાઓ વડે વ્યાપ્ત હોય ને શુ? એમ ભાસે છે વળી તે
 પ્રિયાને જોનાર તો નેત્રો છે માટે આ વિરહાગ્નિમા નેત્રોનોજ
 દાહ થવો જોઈએ. એમાં હૃદયનો શો અપરાધ છે? જેથી તે
 નિર્દયપણે એને બાળે છે? આ ઉપરથી તો બીજાએ કરેલું બીજે
 ભોગવતો નથી એ શાસ્ત્ર વચન પણ અન્યથા થયું, જોકે તેને
 જોનારા નેત્ર છે અને સતાપ હૃદયને થયો છે. તે પ્રિયાને
 નહિ જોઈ શકતાં એવા દગ્ધ નેત્રો ભલે રૂદન કરે. પરંતુ
 હે હૃદય? ત્હારો વિષય તો ચિતવન કરવાનો છે અને
 તે તો ત્હારે સ્વાધીન છે, તો પછી તું શા માટે વિદીર્ઘ
 થાય છે? માત્ર ચિતવન કરવાનો ત્હારો સ્વભાવ છે તે તું
 કર્યા કર. પ્રથમ નેત્રોએ તેને જોઈપછી હૃદયે ત્હને દૃઢ પ્રતિબદ્ધ
 કર્યો, હવે અપરાધ જોઈએ તો વસ્તુતઃ તેઓ બન્નેનો સરખો છે,
 છતાં પણ તે હૃદયને અત્યંત બાળે છે અને નેત્રોને તો કંઈ
 નથી એમ વિચાર શ્રેણીમાં હું ગોથાં મારતો હતો.

તેટલામા સમય ભૂમ ડલનું પરિભ્રમણ કરીને સૂર્ય દેવ

માર્ગના પરિશ્રમથી ખિન્ન થયો હોયને.

સૂર્યાસ્તસમય.

શું? તેમ તે અસ્તાચલના શિખર ઉપર.

વિશ્રાંતિ માટે ગયો. આ સૂર્યમ ડલે

પોતાના પ્રચંડ ક્રિસ્તો વડે પૃથ્વીને ખુબ તપાવી છે એવા રોષથી, અસ્તગિરિએ પોતાના મસ્તક ઉપરથી તેને નાખી દીધો હોય ને શું? તેમ માલુમ પડે છે ત્યાર બાદ મૂર્ચ અસ્તાચલનો ત્યાગ કરી ચાલ્યો ગયો એમ બાણી તેની પાછળ લાગેલી અને રોષ વડે રક્ત મુખવાળી હોય ને શું? એવી સધ્યા અસ્તાચલ ઉપર એકદમ પ્રગટ થઈ સણુ માત્રમા સૂર્વ દિગ્મંડલમાં અધકાર બ્યાપી ગયું, રાત્રીનો દેખાવ આબેહુબ નજરે પડવા લાગ્યો, અતિશ્યામ એવું ગગન મંડલ તારાઓથી ભરપૂર દીપવા લાગ્યું, કૌશિકોના ભયંકર હુંકારા ચારે તરફ સંભળાવા લાગ્યા.

તેટલામા નિશાપતિ-ચ દ્રનો ઉદય થયો, શાત અને તેજસ્વી

ક્રિસ્તોના પ્રભાવથી અધકારનો તિરો

ચંદ્રોદય.

ભાવ થવા લાગ્યો, યુવતિયોનાં માન

પણુ શિથિલ થવા લાગ્યા, ચ દ્રરૂપી

પવનને લીધે વિરાહાગ્નિ પ્રદીપ્ત થવા લાગ્યો, જેથી મ્હારું હૃદય સેંકડો ગણું બળવા લાગ્યું, તે જોઈ હું વિચાર કરવા લાગ્યો, અરે? આ ચંદ્ર તો અમૃતમય સંભળાય છે, પરંતુ તેણીના વિરહને લીધે આજે મ્હને વિજળીના પુંજ સમાન આ થઈ પડ્યો છે. વળી હે હૃદય? શા માટે તું આટલું બધું બળે છે? અને અતિ ઉદ્વેગ કરવાનું ત્હારે શું કામ છે? તેમજ જે માણસ આપણા સ્વાધીન નથી, વળી જેને મળવાનો સુર્વથા સંભવ પણ નથી, એવા માણસ ઉપર પ્રથમથી તું સ્નેહ શા માટે કરે છે? હે હૃદય! જે માણસ આપણા ઉપર સ્નેહ કરે તેનાજ ઉપર સ્નેહ રાખવો તે ઉચિત છે, પરંતુ અતિ દૂર રહેવા છતાં પણ જે હૃદયને બાળે છે, તેની ઉપર રાગ કરવો

વૃથા છે. જેરાગ હૃદય વડેજ વહન કરાય છે, તેજરાગ વળી હૃદયને ખાળે છે, હવે આ વાર્તા કેને કહેવી ? શરણથી જ લય ઉત્પન્ન થયો તો પછી શું કરવું ? વળી મહારા હૃદયને શાંત કરનાર તો કમલોદરસમાન અતિસુકોમલ એવા તેણીના હસ્તનેજ હું માનું છું. હવે તેણીનો તે સુકોમલ હસ્ત જે દિવસે મહારા હસ્તનો સ્પર્શ કરે, તેવો દિવસ કોઈ આવશે ખરો ? અરે ? તેણીની સાથે પાણિ અહણાદિકતો દૂર રહ્યું, પરંતુ મહારા હૃદયને ઇષ્ટ એવા તેણીનાદર્શનને પણ હું દુર્લભ માનું છું. વિરહ દુઃખને શાંત કરનાર તેણીનું મુખારવિંદ જો મહારી દષ્ટિગોચર નથાયતો મહાઈ જીવિત વૃથા છે, એટલું જ નહીં પરંતુ આ મનુષ્યલવ પણ નિર્થક છે. અથવા જો મહાઈ દૈવ અનુકૂળ હશે તો આમ્રલતાના કહેવા પ્રમાણે પ્રભાતમા તંતુ મ્હને દર્શન થશે

પ્રથમ વિરહાગ્નિની જ્વાલાઓ વડે બહુ તપિ ગયેલાં એવા આ હૃદયને શાંત કરવા માટે તે દયિતાના દર્શનરૂપી ઔષધ વિના ખીજે કોઈ પણ ઉપાય નથી.

ઇત્યાદિક વિકલ્પચક્રમા અથડાવાથી મ્હને નિદ્રાદેવીનું દર્શન પણ થયું નહીં અને ચિંતામાં ને ચિંતામાં તે રાત્રી ચાર પ્રહરની હોવા છતાં પણ મ્હને તે સમયે હજાર પ્રહર સમાન દુઃખદાયક થઈ પડી. મુખેથી વર્ણવી પણ ન શકાય તેવા દુઃસહ સંતાપથી તપી ગયેલું મહાઈ હૃદય કુટવાની તૈયારીમાં હતું, પરંતુ પ્રિયાના દર્શનની આશાને લીધેજ તે ટકી રહ્યું છે, એમ હું માનું છું. ત્યારબાદ પોતાના શીતલ કિરણોના સમૂહ વડે પણ મ્હારો સંતાપ તે દૂર કરી શક્યો નહીં. તેથી તે ચ દ્ર લલ્લનો માર્યો અસ્તાચલ ઉપર ગયો હોયને

શું ? એમ ક્ષણમાત્રમાં તે અદૃશ્ય થઈ ગયો. એટલે પ્રભાત-
રૂપી ઉત્તમ હસ્તિએ નિર્મૂલ કરેલી અને ચંદ્રરૂપી પક્ષીએ
ત્યાગ કરેલી એવી રાત્રીરૂપી વેલડીનાં તારારૂપી પુષ્પો બાજુ
બરી પડતાં હોયને શું ? તેમજ સૂર્યમ ડલની હવે તૈયારીછે,
એમ લોકોને જણાવવા માટે જેમ ક્ષણમાત્રમાં પૂર્વ દિશા
દેસુડાં અને પોપટની ચાંચ સમાન લાલ મુખવાળી દેખાવા
લાગી. અનુક્રમે સૂર્યના કિરણો પ્રસરવા લાગ્યા, પ્રચંડ
કિરણોથી દિગંતરો છવાઈ ગયાં, જેથી કમલ વનો એકદમ
ખીલવા લાગ્યાં. રથાગ (ચક્રવાક) પક્ષીઓનાં બેડલાં સાથે
ફરવા લાગ્યાં, આ પ્રમાણે સૂર્યોદયનો પ્રભાવ મહારા બાહુ-
વામાં આવ્યો કે, તરત જ હું પણ શયનમાંથી બેઠો થયો.
અને પ્રભાતનાં કાર્ય કરવા લાગ્યો. વળી હે સુપ્રતિષ્ઠ ?
તે દયિતાનું હવે મહેને દર્શન થશે, એમ બાણી મહારા
હૃદયમાં અનન્ય હર્ષ થયો. શ્રીધનેશ્વર મુનિએ રચેલી,
સુબોધ ગાથાઓના સમૂહ વડે રમણીય અને રાગ તથા
દ્વેષરૂપી અગ્નિ અને વિષને હરણ કરવામાં જળ અને મંત્ર
સમાન મુરસુંદરીનામે કથા સબંધિ વિરહાવસ્થામા સૂર્યોદય
નામે સુપ્રસિદ્ધ આ તૃતીય પરિચ્છેદ સમાપ્ત થયો.

इतिश्रीधनेश्वरमुनिविरचितप्राकृतपद्यमयसुरसुदरीचरित्र-
स्य शास्त्रविशारदयोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरजैनाचार्य-
पूज्यपादश्रीमद्-बुद्धिसागरसूरीश्वरशिष्यरत्नप्रसिद्ध-
वक्तेतिख्यातिभागाचार्यश्रीमद्-अजितसागरसूरि-
कृतगुर्जरभाषानुवादे विरहे सूर्योद्गमनाम-

તૃતીયપરિચ્છેદ. સમાપ્ત:

અથચતુર્થપરિચ્છેદઃ

મહારા મામાનો દીકરો ભાનુવેગ મારી પાસે આવ્યો.
 અને હસતે મુખે મ્હને કહેવા લાગ્યો.
 વાઘનાદ. કે, આમ્રલતાના કહેવા પ્રમાણે
 ઉદ્યાનમાં તું જા, તે સાંભળી મહારા
 હૃદયમાં બહુ આનંદ થયો અને મ્હેં ત્હેને કહ્યું કે, ભાઈ ?
 હું જાઉં છું, એમ કહી તત્કાલ ઉગ્રિત એવું કાર્ય કરવાનો હું
 પ્રારંભ કરતો હતો, તેટલામાં માંગળિક વાણી ત્રોની ગભીર
 ગર્જના મહારા સાંભળવામાં આવી. તે સાંભળતાં જ મહારા
 હૃદયમાં એકદમ આઘાત થયો અને બહુ ગભરાટમાં હું પડી
 ગયો, પછી મ્હેં ભાનુવેગને પૂછ્યું ભાઈ ? આ વાણંત્ર
 ક્યાં વાગે છે ? ભાનુવેગ બોલ્યો હું પણ એનું બરોબર
 કારણ જાણતો નથી, પરંતુ અમિતગતિના ઘેર આ
 વાણંત્રનો નાદ થતો હોય એમ લાગે છે. ત્યારબાદ મ્હેં
 વિચાર કર્યો કે, રાત્રીનો સમય બહુ કષ્ટથી વ્યતીત કર્યો
 હવે પ્રિયાના સમાગમનો સમય નજીક આવી પહોંચ્યો છે,
 છતાં પણ આ અધિકસ તાપ આવી પડ્યો. હવે મહારાદુઃખનો
 કંઈ પાર રહ્યો નહી, વળી આ મ્હાફં વામનેત્ર પણ ફરફી રહ્યું
 છે. માટે કંઈ પણ અહીં કારણ હોવું જોઈએ, હાલના
 ચિન્હો વિપરીત દેખાય છે. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે:-
 છિદ્રેષ્વનર્યાં વહુલીભવન્તિ, છિદ્રોની અદર અનેક પ્રકારના
 અનર્થ પ્રગટ થાય છે. તેમજ લાગ્યહીન પુરુષને સત્કલની
 પ્રાપ્તિ દુર્લભ થઈ પડે છે જેમકે,-

દેવં ફલતિ સર્વત્ર, ન ચ વિદ્યા ન ચ પૌરુષમ્ ।

સમુદ્રમધનાલ્લેભે, હરિર્લક્ષ્મીં હરોવિષમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ દરેક સ્થળે દૈવ શિવાય ફલપ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી. વિદ્યા અને પરાક્રમ દૈવની આગળ નિર્રર્થક થાય છે. કારણ કે, દેવ અને દૈત્યોએ એકઠા થઈ રત્નો માટે સમુદ્ર મંથન કર્યો, ત્યારે હરિને લક્ષ્મી મળી અને શંકરે વિષપાન કર્યું. માટે દૈવગતિ જાગવાનું છે ”વળી દૈવની આગળ કોઈનો વિચાર સિદ્ધ થતો નથી. જેમકે;—

અઘટિતઘટિતાનિ ઘટયતિ, સુઘટિતઘટિતાનિ જર્જરીકુસ્તે ।

વિધિરેવ તાનિ ઘટયતિ, યાનિ પુમાન્નિવ ચિન્તયતિ ॥ ૨ ॥

અર્થ—“ વિધિ-દૈવની રચના એવી છે કે, અઘટિત કાર્યોને સુઘટિત કરે છે અને સુઘટિત કાર્યોને જીર્ણ કરે છે. તેમજ જે કાર્યોને પુરૂષ કોઈ દિવસ ચિતવતો નથી, તેવાં કાર્યોને દૈવ ક્ષણમાત્રમાં સિદ્ધ કરે છે. ” માટે આટલા ઉપાય કર્યા છતાં પણ મહારો મનોરથ સિદ્ધ થતો નથી, તે મહારા લાભ્યની જ ખામી છે. વળી સાત સાંધે અને તેર તૂટે એ ન્યાય જરોજર મહને લાગુ પડ્યો છે. ઠીક હવે આથમ્યા ટુટે અચ્છર અને લુંટ્યા કેડે લય શો ? જેમ જને તેમ ખરું, એમ કેટલોડ ઉઠાપોહ કરીને પછી મહે આઝલતાને ખોલાવી તે પણ તરત જ મહારી પાસે આવી, મહે તેને પૂછ્યું કે, આ વાજીંત્રો ક્યાં વાગે છે ? કોઈ પણ સ્થળમાં માંગળિક પ્રસંગ તહારા સાલજવામા આવ્યો છે ? કોઈ પણ કાર્ય તો હોવું જોઈએ; અન્યથા આવાં વાદ વાગે નહીં,

માટે તું જલ્દી જા અને એનો તપાસ કરી ચોક્કસ હકીકત મહેને અહીં આવીને તું નિવેદન કર.

તે સાંભળી આશ્ચર્ય થતા એકદમ ત્યાં ગઈ. તેમજ

વિવાહ તે મહારી પાસે આવી, તેજ વખતે
મહોત્સવ તેના મુખની કાતિ બહુ જ ઝાંખી
પડી હતી, તેમજ તેની ગતિ પણ

કંઈક શોકને સ્વયંવતી હતી આવી તેની સ્થિતિ જોઈ મહેને તહેને પૂછ્યું, એટલે તે જરા અચકાઈને બોલી કે, હું અહીંથી નીકળીને અમિતગતિને ઘેર ગઈ અને ત્યાં જોયું તો તેના દ્વારમાં એટલી બધી માણસોની ડહી જામેલી હતી કે, મહારાથી અંદર પ્રવેશ પણ થઈ શક્યો નહીં, પછી હું આમતેમ કાફા મારવા લાગી, તેવામાં બહુદત્ત મહારી નજરે પડ્યો, બહુ ભીડમાં તેની પાસે જઈ મહેને પૂછ્યું કે, આ મહોત્સવ શાનો છે ? પછી તે બોલ્યો. હે ભદ્રે ! તું જાણતી નથી કે આ કેનકમાલાનો લગ્ન મહોત્સવ છે. વળી ગંગાવર્ત નામે વિદ્યાધરોનું નગર છે, તેના શ્રીગંધવાહન નામે બહુ પ્રસિદ્ધ રાજા છે, તેનો પુત્ર નભોવાહન નામે યુવરાજ સભાગાય છે, તે રૂપગુણ અને કલાઓમાં બહુ જ પ્રશંસનીય છે, એમ જાણી કેનકમાલા તહેને આપવામાં આવી છે આ પ્રમાણે બહુદત્તના મુખથી હકીકતસાંભળી હું આપની પાસે આવી છું. હું શું કરું ? મહારા દુર્ભાગ્યને લીધે આવું કર્ણકટુવચન વિના ઉપાયે મહારે આપની આગળ કહેવું પડે છે.

એમ તે ભીરુનું વચન સાંભળી મહારૂં હૃદય એકદમ
 ધબવા લાગ્યું, તેમજ શોકરૂપી
ચિત્રવેગની પ્રચંડ મુદ્ગરથી હણાયેલો હું મૂર્છાવશ
મૂર્છા. થઈ ગયો તેમજ મહારા નેત્ર મીચાઈ
 ગયાં, જેથી હું બેભાન થઈ પૃથ્વી

પર પડી ગયો તેવી મહારી સ્થિતિ જોઈ સર્વ લોકો
 એકદમ ગભરાઈ ગયા અને શીતલાદિક ઉપચાર કરવા
 લાગ્યા. કપૂર, બરાસ અને ગોશીર્ષ ચદનના જલનો સેક,
 તેમજ કેટલાક સુકોમલ વીંજણાઓ લઈ મ્હને પવન નાખવા
 લાગ્યા. જેથી મહારી મૂર્છા ઉતરી ગઈ પછી મ્હને વિચાર
 થયો કે, આ સર્વ દુર્વિહિત દૈવતુ જ કાર્ય છે

ક્ષણભાત્રમાં પ્રિયાના સગમનો મહારો મનોરથ નષ્ટ
 કરવામં કેવી એણે કમ્ભર કરી છે !

દૈવનેઉપાલંભ. બુઓ ? દુર્દૈવતુ કર્તવ્યકંઈ પણ હવે
 બાકી રહ્યું ? અથવા હર્ષસહિત

અભિલાષમાં ઉદય થયેલું હૃદય કંઈ અન્ય ચિત્તવે છે
 અને દૈવનિયોગથી કાર્યારંભ કોઈ અન્ય પ્રકારનો જ પરિણમે
 છે. વળી એ કન્યા કયાં ? અને હું કયા ? અમહારા ગન્નનો
 આટલો બધો દુઃસ્નેહબંધ પરસ્પર કયાથી થયો ? પરતુ
 હતાશ એવા વિધિએ આ સર્વ બેલ બગાડી નાખ્યો, હે દૈવ !
 પ્રથમથી જ જો તહારી આ પ્રમાણે કરવાની બુદ્ધિ હતી
 તો, પહેલાં મહારો એણીની સાથે દૃષ્ટિમેળાપ શા માટે ત્હને
 કરાવ્યો ? રે ? હતાશ દૈવ ? ગાઠ પ્રેમસહિત તેણીનું
 દર્શન મ્હને કરાવીને તે મૃગાક્ષીની અન્ય રાજની સાથે
 યોજના કરતાં શું ત્હને કંઈ પણ લજ્જા નહીં આવે ?

અરે ? આવા અયોગ્ય કાર્યમાં અધમ માણસ પણ વિચાર-
શીલ થાય છે, તો શું ત્હને કંઈ પણ વિચાર નથી ? અસ્તુ
દૈવગતિ બળવાન છે, વળી આ મ્હારાં નેત્રાની ઉપર
વજ્રપાત થવો જોઈએ, અથવા એનાથી પણ કંઈ કઠિન વસ્તુ
પડવી જોઈએ. કારણ કે, અજ્ઞાતજનને દેખીને જેઓ આવો
હુઃખદાયક પ્રતિબંધ કરે છે.

હે હૃદય ? ક્ષણમાત્રના પરિચયવાળા અને બહુ દુર્લભ
એવા માણસની પ્રાપ્તિ માટે આટલો બધો તુ કેમ સ્નેહ કરે
છે ? અશક્ય વસ્તુની આશા રાખવી નકામી છે. માટે હવે તું
ઘણો ખેદ કરવો છોડી દે, કારણ કે, હાલમાં દૈવગતિ બહુ
વિપરીત છે વળી હે હૃદય ? આટલું અસહ્ય ગાઢ હુઃખ ત્હને
પડ્યું છે છતાં પણ તું વજ્રથી ઘડાયેલું છે એમ હું માનું છું.
અન્યથા તારા સેકડો ટુકડા કેમ ન થઈ જાય ? એમ કેટલાક
હું સ કલ્પવિકલ્પ કરતો હતો, અને તે પ્રસંગે મ્હારા હુઃખનો
તો પાર જ નહોતો, મ્હારૂં હૃદય તો તેણીના વિરહાનળથી
બહુ ધગધગતું હતું, તે પ્રસંગે હે કુમાર ? ફરીથી પણ તે
સોમલતા મ્હારી પાસે આવી, તે સમયે તેણીનું હૃદય કંઈક
હર્ષવાળું મ્હને માલુમ પડ્યું. અત્યંત વિષાદરૂપી કાલ્પમાં
ખુશી ગયેલો મ્હને જોઈ મ્હારી પાસમાં બેસી તે બોલી.
હે સુદર ? તું અતિશય ઉદાસ મનવાળો કેમ દેખાય છે ?
શુ વિવાહની વાર્તા સાંભળીને તું આવો ઉદાસી બન્યો
છે ? પ્રથમ મ્હારૂં કહેવું તો તું સાંભળ ! પછી મ્હે કહ્યું
કે હે સોમલતે ! હજી પણ અમને આસંબધી કોઈ
પણ આશા હોય જરી ! જેથી તું આ પ્રમાણે બોલે છે !

ત્યારબાદ સોમલતા બોલી, હે સુલગ ? ત્હારા વિરહને લીધે મૂર્છિત થયેલી કનકમાલાને આશાબંધન. જોઈ આમલતાને કાલે ત્હારી પાસે અમે મોકલી હતી. અને તે કનકમાલાને પણ તેની સખીઓએ ત્હારા સમાગમને સૂચવનાર વચનો વડે શાંત કરી હતી. છતાં પણ તે વરાકી ત્હારા સમાગમને નહીં પામતી છતી ક્ષણ માત્રમાં મૂર્છા પામે છે, તો ક્ષણમાં ઉભી થાય છે, વળી મુખેથી હુંકારા કરે છે, ક્ષણમાં હસે છે, વળી ગાય છે, ઘડીમાં કપે છે, રૂવે છે અને ક્ષણમાં ઉદ્વેગ કરવા લાગી જાય છે વળી ગ્રહોથી ગ્રહણ કરાયેલી હોય ને શું ? તેમ તે બાલાને અયુક્ત ચેષ્ટાઓ કરતી જોઈ તેનો સખીજન ઉપહાસ કરે છે, તોપણ તે બીચારી કંઈ પણ જાણી શકતી નથી, એવું તેનું હૃદય મુગ્ધ બની ગયું છે વળી આવી તેની સ્થિતિ જોઈ મ્હેં વિચાર કર્યો કે, ગાઠ અનુરાગવાળી આ બાલાના પ્રાણ જ્યાં સુધી આબાદ રહે, તેટલામાં કોઈપણ ઉપાય હું કરું.

એમ વિચાર કરી હું તરતજ ચિત્રમાલા નામે તેની માતા પાસે ગઈ અને ત્હેને ચિત્રમાલા. એકાંતમાં બોલાવીને તે સર્વ વૃત્તાંત મેં

ત્હેને કહ્યું, પછી ચિત્રમાલા પણ સર્વ વૃત્તાતનો સાર જાણી કનકમાલાની પાસે આવી અને બોલી કે, હે પુત્રી ? તું આટલા બધા ઉદ્વેગમાં શા માટે પડી છે ? તેમજ આવું બિન્ન સુખ કરીને તું કેમ બેઠી છે ? આટલું કહેવા છતાં પણ તું પ્રત્યુત્તર કેમ આપતી નથી ? હે પુત્રી ? આ કાર્ય કરવું આપણને કંઈ પણ કઠિન

નથી, માટે ત્હારે ખીલકુલ ખેદ કરવો નહીં. વળી હે પુત્રી ? ચિત્રલાનુ રાજા આપણે સ્વાધીન છે, અને તું પણ કન્યા છે, તેમજ રૂપ અને કલાઓ વડે ચિત્રવેગ ત્હારે માટે લાયક છે, તેની ઉપર ત્હારો અનુરાગ થયો છે. તેથી સર્વ અનુકુલ થયું છે, હવે હે પુત્રી ? એમાં કોઈ પ્રકારની ત્હારે ચિંતા કરવી નહીં પરંતુ ત્હારા પિતા હાલમાં ઘેર નથી. કારણકે ગંગાવર્ત નામે વિદ્યાધરોનું એક પ્રખ્યાત નગર છે. તેમાં ગદધવાહન નામે વદ્યા ધરોનો રાજા છે તેની પાસે કંઈક રાજ કાર્ય માટે તેઓ ગયેલા છે. તેમને આવવા દે, તે આવે કે તરતજ ત્હારો વિવાહ મ્હોટા ઉત્સવસહિત આનંદપૂર્વક ચિત્રવેગની સાથે કરાવીશું વળી આ ચૈત્ર માસપણુ પ્રાયે સમાપ્ત થવાઆળ્યો છે, એટલે લગ્ન પણ હવે જલદી આવશે માટે હે પુત્રી ? આ સંબંધી ત્હારે કંઈપણ ખેદ કરવો નહીં. આ પ્રમાણે તેની માતાના કહેવાથી તેણીનો વિરહાગ્નિ સળધિ

★ સતાપ ઓછો થવાથી કંઈક શુદ્ધિમાં આવેલી તેને જોઈ તેની માતા ત્યાંથી ઉઠી

એટલામા તરતજ તેનો પિતા અમિતગતિ ગંગાવર્ત નગરમાંથી ત્યાં આળ્યો સર્વ પરિજન અમિતગતિ. લોકોએ તેનો વિનય પૂર્વક સત્કાર કર્યો. પશ્ચાત્ અભ્યંગ સ્નાન કરી ચઢનેનો લેપ કર્યો, બાદ લોજનની સમગ્ર સામગ્રી તૈયાર હોવાથી નિયમસરલોજન કરી પોતે પ્રાસાદની ઉપરની ભૂમિએ જઈ અમૃત્ય આસન ઉપર વિરાજમાન થઈ ગયો, પછી હું પણ ચિત્રમાલાને સાથે લઈ ત્યાં આગળ ગઈ. પ્રથમ તેણીએ પોતાના સ્વામિને કુશલ વાર્તા પૃષ્ઠી, ત્યારબાદ ચિત્રમાલાએ

પોતાની પુત્રીની સમસ્ત વાર્તા ત્હેને કહી સભળાવી. તે સાંભળી અભિતગતિનું મુખારવિંદ એકદમ શ્યામ પડી ગયું, અને તે બોલ્યો કે; અરે ? મહારા ઉપર મહા દુઃખ આવી પડયું ? હવે આ દુઃખનો ઉદ્ધાર મહારે કેવી રીતે કરવો ? તે સાંભળી ચિત્રમાલા બોલી. હે પ્રિયતમ ? આપના ઉપર દુઃખ પડવાનું શું કારણ બન્યું છે ? તે તો ત્હમે મ્હને કહો. ત્યારબાદ અભિતગતિ બોલ્યો. હે પ્રિયતમે ? તે સાંભળવાની ત્હારી ઇચ્છા હોય તો તું સાંભળ,

કોઇક રાજ કાયને લીધે ગંગાવર્ત નગરમાં શ્રી
ગંધવાહન રાજની પાસે તે વખતે
દુઃખનુંકારણ હું ગયો હતો. રાજ કચેરીની અંદર
ગળ્યાસને બહુ આનન્દથી બેઠેલો હતો,
ત્યાં જઈ વિનય પૂવક હું ઉચ્ચાસને બેઠો. પરંપર અમ્હારું
સંભાષણ થયા બાદ મ્હેં તેમને રાજકાર્ય નિવેદન કર્યું,
તેટલામાં હે મુંદરિ ? ત્યાં દારપાલ આવ્યો અને પ્રણામ
કરી તેણે જણાવ્યું કે, હે મહારાજ ? આપના દર્શન માટે
કોઇક વિદ્યાધર કુમાર દાનમાં ઉલો છે. તરતજ રાજાએ
આજ્ઞા કરી એટલે તે વિદ્યાધર સ્થાની અંદર પ્રવેશ
કર્યો, રાજાને પ્રણામ કરી તે કુમાર બોલ્યો.

હે દેવ ? વૈતાલચગિરિનું સુરવાહન નામે વિદ્યાર્થી
અધિષ્ઠિત છે, જે સદૃશ વિદ્યાર્થી
સુરવાહન સુનીન્દ્ર. સિદ્ધ થયેલો છે, સુર સદૃશ
સુનીન્દ્ર. સુનીન્દ્ર તે પ્રખ્યાત
સુનીન્દ્ર વિદ્યાર્થીનાં દેવ

વળી જે અપમાનરહિત વિદ્યાધરોની રાજલક્ષ્મીનો અનુભવ કરીને વિખ્યાત યશવાળા પુત્રરૂપ આપને પોતાના સ્થાનમાં સ્થાપન કરી, પોતે સંસારવાસથી ઉદ્વિગ્ન થયા, તેમજ લૌકિક વિભૂતિની અસારતા તેમના સમજવામાં આવી, વસ્ત્રનાઅગ્ર ભાગમાં લાગેલા જીર્ણ તૃણની માફક રાજ્ય લક્ષ્મીનો ત્યાગ કરી, શ્રીરૂપલદેવ ભગવાને કહેલું સર્વ વિરતિ રૂપ ચારિત્ર, ચિત્રાંગદ મુનિવરની પાસે જેમણે લીધું હતું, તે તમ્હારા પિતા સુરવાહનવિદ્યાધરમુનિવર પોતાના પરમ ધર્મગુરુ પાસે ગ્રહણ તથા આ સેવન રૂપ બન્ને પ્રકારની શિક્ષાનો અભ્યાસ કરી, શાસ્ત્રમાં બહુ દક્ષ થઈ, એકાકી વિહાર પ્રતિમાને અંગીકાર કરી, છઠ્ઠું, અઠ્ઠમ, દશમ, દ્વાદશાદિક નાના પ્રકારની તપશ્ચર્યામાં ઉદ્યુક્ત થઈ, ગ્રામ, નગર, પુર, પાટણ અને આકર આદિકથીવિભૂષિત એવી વિશાળ પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરતા અને ભવ્ય પ્રાણીઓનો સહ બોધવડે ઉદ્ધાર કરતા આજે આ વૈતાલ્યના ચિત્રકૂટ શિખર ઉપર પધાર્યા છે;

વળી પ્રાપ્ત કરી છે નાના પ્રકારની પ્રતિમાઓ જેમણે અને શુદ્ધ ધ્યાનના પ્રભાવથી ક્ષીણ

કેવળજ્ઞાન. થયો છે મોહ જેમનો એવા તેમુનીંદ્રને લોકાલોકને પ્રકાશ કરનાર એવું કેવલ

જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે. એ પ્રમાણે તે વિદ્યાધરકુમારનું વચન સાંભળી ગંધવાહન રાજના હૃદયમાંથી એકદમ અમંદ હર્ષ ઉભરાઈ જવા લાગ્યો અને તેનાં નેત્ર પણ પ્રકુલ થઈ ગયા. પછી તે ઉલ્કંઠા પૂર્વક બોલ્યો. હે સંગત! તું અહીં મ્હારી પાસે આવ, આજે મ્હારા પૂજ્ય પિતાના કેવલ જ્ઞાનની વાર્તાવડે તમે મ્હારું જીવિત સફલ કર્યું, અહો ? આજે મ્હારા આનંદની

સીમા રહી નથી, એમ કહી તેણે પોતાના શરીરે ખેરેલાં સર્વ આભરણ વસ્ત્રાદિક ઉતારી તેના શરીરે ખેરાવી દીધાં, અને ભડારના અધિપતિને આજ્ઞા કરી કે, પ્રીતિ દાનમાં સાડાખાર કરોડ ઉત્તમ સોનૈયા તમે એને આપી દો ત્યારબાદ રાજના કદ્યા પ્રમાણે તેણે તેને તે દ્રવ્ય આપ્યું. પછી તરજ ગાંધે-વાહન રાજા વિદ્યાધરેના સમુદાય સહિત પોતાના પિતાને ભક્તિ વડે વંદન કરવા માટે ચિત્રકૂટ ઉપર ચાલ્યો. તે સમયે વિદ્યા વડે રચેલાં વિમાનોમાં આરૂઢ થયેલા એવા પોતપોતાના પરિજન સહિત, ઉત્તમ પ્રકારનાં શુભ આભરણ વસ્ત્રાદિકથી વિરાજીત સમસ્ત નગરના લોકો પણ તેની પાછળ તૈયાર થઈ ચાલવા લાગ્યા તેમજ તેઓની સાથે મુનિ-મહારાજના દર્શન માટે હું પણ ચાલ્યો. અનુક્રમે મ્હોટા આડંબર સાથે અમે સર્વે ચિત્રકૂટની પાસમા જઈ પહોંચ્યા. ત્યારબાદ ચિત્રકૂટમાં પ્રયાણ કરતા ચાર પ્રકારના દેવ વર્ગને જોઈ, અતિશય પ્રમુદિત થયું છે મન જેનું એવા ગાંધે-વાહન રાજાનું મુખારવિંદ બહુ પ્રકુલ થઈ ગયું, અને પોતાના બહુ પરિવાર સહિત જલદી પ્રયત્ન પૂર્વક તે ત્યાં ગયો, બાદ દેવોએ કયો છે મહિમા જેમનો, તેમજ દેવાંગના ઓ વડે સ્તુતિ કરાતા એવા તે મુનિવરને જોઈ ત્રણવાર તેમની પ્રદક્ષિણા કરીને, બહુ માન વડે અત્યંત રોમાંચિત થયું છે શરીર જેનું એવો તે રાજા, ભૂમિતલ ઉપર મસ્તક નમાવીને પંચાંગે સ્પર્શ કરીને પ્રણામ કરવા લાગ્યો. તેમજ પ્રહર્ષ વડે નેત્રમાથી ખરતાં છે આનંદાશ્રુ જેના એવો તે ગાંધેવાહન રાજા મસ્તકે અંજલિ જોડી પ્રભુની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો.

હે જીવ દયા પાલક ? શુકલ ધ્યાન વડે ખાળી નાખ્યાં
 છે કર્મ રૂપી વન જેમણે, નિર્મૂળ
મુનિસ્તુતિ. ક્યાં છે ભવ બંધન જેમણે, જન્મ,

જરા અને મરણના દુઃખને હરણ
 કરનાર ? શાશ્વતમુખના સાધનભૂત ? પ્રાપ્ત થયેલા વિશુદ્ધ
 કેવલ જ્ઞાન વડે સમસ્ત જ્ઞેય ભાવને જાણનાર ! અને યથા
 ખ્યાત ચારિત્રને પ્રાપ્ત થયેલા એવા હે ભગવન્ ! અનાદિ
 અનંત એવા આ સંસાર સાગરમાં પરિભ્રમણ કરતા એવા
 અમને હસ્તાવલ બન આપી આપ આ સંસારમાથી તારો, આ
 પ્રમાણે મુનીંદ્રની સ્તુતિ કર્યા બાદ મુનિવરના મુખ કમલમાં
 સ્થાપન કરી છે દૃષ્ટિ જેણે અને તેમનું જ ધ્યાન ધરતો તે
 રાજા ઘણો દૂર નહીં તેમજ ઘણો પાસે પણ નહીં તેની
 રીતે પૃથ્વી ઉપર બેઠો.

પરોપકાર કરવામાં જ એક રસિક એવા શ્રીમુનીંદ્રે ગં-
 લીર વાણી વડે ધર્મદેશનાનો પ્રારંભ
મુનિદેશના. કર્યો. હે ભવ્યાત્માઓ ! અસાર એવા

સંસાર સાગરમાં પરિભ્રમણ કરતા અને
 પોતાના કર્મને સ્વાધીન થયેલા એવા જીવોને કુગતિઓનો
 બહુ વિસ્તાર હોવાથી મનુષ્ય ભવ બહુ દુર્લભ છે, વળી તે
 મનુષ્યત્વ પણ જરાના ભયથી હુમ્મેશાં વ્યાપ્ત રહે છે.
 તેમજ તે રોગ, શૌક અને વ્યાધિઓનું સ્થાન ગણાય છે-
 વળી શારીરિક અને માનસિક અનેક દુઃખોને પડવાનું તે
 એક સ્થાન છે તેમજ મનુષ્યોની લક્ષ્મી આદિ સમૃદ્ધિઓ
 પવનથી કંપતી ધ્વજપતાકા સમાન ચંચલ છે મિત્ર,

સ્વજન, અને પિત્રાદિકનો સ્નેહભાવ અસ્થિર છે, વિષય સુખ પણ પરિણામમાં દારણ દુઃખ આપનાર એવા નરકાદિ દુઃખોનો હેતુ થાય છે. આરંભ અને પરિગ્રહથી સચિત એવા પાપનો જ તે પરિણામ છે, વળી તે પરિણામ અતિ ભયંકર એવા ખંધવડે જીવોને અસહ્ય પીડાને આપનાર થાય છે, છતાં મિથ્યા વિકલ્પના વશથી તે સર્વ સુખ રૂપ ભાસે છે, તેમજ અહર્નિશ પ્રવૃત્ત થયેલો મૃત્યુ રૂપ સુભટ પ્રાણીઓના સમુદાયને ખેંચી લે છે, આ પ્રમાણે સંસારની સ્થિતિ છતાં, હે ભવ્યાત્માઓ ? સમ્યક્ પ્રકારે તમે વિચાર કરો, શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે,

વુદ્ધેઃ ફલં તત્ત્વવિચારણન્ન, દેહસ્ય સારં વ્રતપાલનન્ન;
અર્થસ્ય સારં કિલ પાત્રદાનં, વાચઃ ફલં પ્રીતિકરં નરાણામ્॥૧॥

અર્થ—સદ્બુદ્ધિ પામવાનું ફલ માત્ર એટલું જ છે કે; ધર્મ તત્ત્વોનો વિચાર કરવો જોઈએ, જેથી આત્મોન્નતિ થાય. તેમજ આ મનુષ્ય દેહનો સાર એ છે કે; અનેક પ્રકારનાં વ્રત પાલન કરવા વળી અનેક પ્રકારના યત્નોથી મેળવેલા ધનનો સાર એટલો જ સમજવાનો છે કે; સુપાત્રને સદ્બુદ્ધિથી દાન આપવું. અનેવાણીનું ફલ એ છે કે; કોઈપણ પ્રાણીને વાચક ઉપર અપ્રીતિ થાય નહીં, માટે હે મહાતુલાવો ? આવો દુર્લભ મનુષ્ય ભવ પામીને તમે સદ્બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરો વળી કેવલિ ભગવાને પ્રરૂપેલા સમ્યક્ ધર્મ શિવાચ, આ સંસાર ચક્રથી ભય પામેલા અને ભવ સાગરમાં ખૂડેલા એવા ભવ્યપ્રાણીઓને બીજું કોઈ શરણ નથી. એમ સમજી હે પુણ્યાત્માઓ ? દુષ્ટપ્રાપ્ત એવા આ માનવ જન્મને પામીને, શાશ્વત શિવ

સુખના કારણ ભૂત શ્રીજીનચ દ્રલગવાને કહેલા ધર્મમાં ઉદ્યુક્ત થાઓ ? અને પોતાનો જન્મ સફલ કરો. સાવધ કાર્યોનો જેમા સર્વથા ત્યાગ રહેલો છે એવી પ્રવ્રજ્યા-મુનિદીક્ષાને ગ્રહણ કરીને કર્મ શત્રુનો નાશ કરો ? અને શાશ્વતસુખમય એવા મોક્ષસ્થાનને પ્રાપ્ત કરો. આ પ્રમાણે શ્રીકેવલીભગવાનની દેશના રૂપી અમૃતનું પાન કરી અંધવાહન રાજા મસ્તકે હાથ જોડી વિનય પૂર્વક બોલ્યો. હે ભગવન્ ? આપે જે જે વચન કહ્યાં તે સત્ય છે. પરંતુ મહારા પુત્ર નરવાહનને રાજ્ય સહિત સર્વ વિદ્યાઓ વિધિ પૂર્વક આપીને હું આ અસાર ગૃહવાસનો ત્યાગ કરીશ કારણ કે, ગૃહે એ મનુષ્યનો ખરેખર શાસ કરનાર છે.

તે સમયે હે સુંદરી ? પ્રશ્નનો સમય જાણી પ્રણામ કરી મહેં પણ શ્રીકેવલીભગવાનને પુ-

રાજપ્રશ્ન. છયુ કે, હે મુનીંદ્ર ? આપ કેવલ-જ્ઞાનના પ્રભાવથી લોકાલોકમાં રહેલા

સર્વ પદાર્થોને સાક્ષાત્ જાણો છો તથા દેખો છો. તો મહારા એક સદેહને દૂર કરો. રૂપ, ગુણ, લાવણ્ય અને વિજ્ઞાનથી સંપૂર્ણ એવી એક મહારેપુત્રી છે તેનું નામ કનકમાલા છે. અને તે મહારા પ્રાણોથી પણ મહેને બહુ બહાલી છે. તો એ કન્યાનો મનોભીષ્ટ સ્વામી કોણ થશે ? હે ભગવન્ ! આ ચિંતાને લીધે હૃસ્મેશાં મહાર્ હૃદય પીડાયા કરે છે. જેથી સુખની પ્રવૃત્તિ અણમાત્ર પણ મહારી નજરે આવતી નથી. માટે મહાર્ મન્ન શાન્ત થાય તેવી રીતે, આ પ્રશ્નનો ઉત્તર કૃપા કરી આપ મહેને કહો કે, તેનો

ભક્તાં કોઈ વિદ્યાધર થશે ? કિંવા કોઈ અન્ય થશે ? હે સુતનુ ? આ પ્રમાણે મ્હારો પ્રશ્ન સાંભળી શ્રીકેવળીભગવાને મ્હને કહ્યું કે; હે રાજન્ ? આ જીજ્ઞાસુભાવતમાં કિચિત્ માત્ર પણ તું ખેદ કરીશ નહીં, કારણ કે; તે કન્યાનો ભક્ત કોઈતે કોઈ મળી જવાનો, ન મળે તેમ બનવું અશક્ય છે. વળી વિશેષે કરી આ બાબતમાં એટલું ત્હારે ધ્યાનમાં રાખવું કે, આ વૈતાલ્ય પર્વતમાં સર્વ ગુણ સપન્ન વિદ્યાધરોનું ચક્રવર્તિ-પણું જે પાલન કરશે, તે વિદ્યાધરેન્દ્ર આ ત્હારી પુત્રીના ભક્ત થશે, અને પૂર્વભવના સ્નેહથી બધાયેલી ત્હારી પુત્રી તે વિદ્યાધરેન્દ્રને પોતાના પ્રાણથી પણ અધિક પ્રિય થશે, તેમજ તેના સમસ્ત અંતેઉરમાં તિલક સમાન તે મહાદેવી થશે. આ પ્રમાણે કેવળી ભગવાનનું વચન સાંભળી મ્હને ઘણું આનંદ થયો, એટલામાં ગદ્યવાહન રાજ મુનીન્દ્રને વંદન કરી ઉભો થયો પછી હું પણ તે રાજની સાથે તે નગરમાં આવ્યો.

ત્યારબાદ રાજએ બહુ માનપૂર્વક મ્હને કહ્યું કે, હે રાજન્ ? કનકમાલા નામની તમ્હારી કનકમાલાની પુત્રી તમ્હને બહુ જ બહાલી છે, છતાં માગણી. પણ તમ્હારે તે કોઈક પુરુષને આપવી તો પડશે, કારણ કે એવો લૌકિક વ્યવહાર છે, તેથી મ્હારે આપને કહેવાનું એટલું જ છે કે, આપની તે કનકમાલા પુત્રી આ મ્હારા નસોવાહનને તમે આપો જેથી તેનો વિવાહ મહોત્સવ કરી તેને હું મ્હારા સ્થાનમાં સ્થાપન કરી પિતાના ચરણકમળની સેવામાં તત્પર થાઉં. અર્થાત્ દીક્ષા ગ્રહણ કરી હું મ્હારો જન્મ સફલ કરું. ત્યારબાદ

મહેં કહ્યું કે, હે મહારાજ ? આ સખધી આપને કંઈ પણ કહેવાની જરૂર નથી, આપને પુત્રી આપવી એમાં શી મોટી વાત છે ? મહારા પ્રાણ પણ આપના સ્વાધીન છે. તે પુત્રીને પણ ધન્યવાદ છે કે; જે આપની સ્તુષા-પુત્રવધૂ થશે. વળી આ પ્રમાણે સખધ થવાથી શ્રીકેવળીલગવાનની વાણી પણ સફલ થાશે, કારણ કે; તેમણે કહ્યું છે કે; વૈતાલ્યગિરિમાં જે વિદ્યાધરોનો ચક્રવર્તી રાજ થશે તેજ કનકમાલાનો ભક્તી જાણવો. માટે આપના પુત્ર શિવાય હાલમાં ખીજે કોણ ચક્રવર્તી થઈ શકે તેમ છે ? આ પ્રમાણે મહારૂં વચન સાંભળી પ્રકુલ થયું છે મુખકમળ જેનું એવા તે ગંધવાહન રાજાએ તરત જ સોમયશ નામે જોષીને આજ્ઞા કરી કે વિવાહનું લગ્ન ક્યારે આવે છે તે તમે નક્કી કરો.

ત્યારબાદ જોષીએ સારી રીતે યોગાયોગનો તપાસ કરી કહ્યું કે, હે નરાધીશ ! વૈશાખ સુદી લગ્નનિરૂપણ. પંચમીની રાત્રીએ બહુ ઉત્તમ પ્રકારનું લગ્ન આવે છે, માટે તે સુદૂર્ત આપણે નક્કી રાખવાનું છે. આ પ્રમાણે લગ્ન નિર્ધાર્યા બાદ મહેં, રાજાને કહ્યું કે, હવે મહેને જવાની તહેમે આજ્ઞા આપો. જેથી હું મહારા નગરમાં જઈ વિવાહ કાર્યની સમગ્ર સામગ્રી તયાર કરાવું. હે સુતનુ ? પછી રાજાએ મહેને આજ્ઞા આપી એટલે તરતજ ત્યાંથી નીકળી હું અહીં આવ્યો છું. અને કનકમાલાના વિવાહ માટે સોમયશ અને આદિત્યયશ નામે ગંધવાહન રાજાના મંત્રીઓ પણ મહારી સાથે આવેલા છે, તેમજ આવતી કાલે પ્રભાતમાંજ કનકમાલાનો વિવાહ મહોત્સવ શરૂ કરવાનો છે. હવે અહીં આપણે શું કરવું ? એમ છતાં આપણે

આ કનકમાલા પુત્રી એકજ છે. એથી એની ઉપર અપાર આપણો પ્રેમ છે, વળી એનો પ્રેમ ચિત્રવેગ ઉપર થયેલો છે. માટે જો આ એક પુત્રીનો પણ મનોરથ સંપાદન કરવામાં હું શક્તિમાન ન થાઉં તો, હે મુંદરી ? મ્હારા છવવા વડે શું ? તેમજ શ્રી ગંધવાહન રાજાએ મ્હોટા ગૌરવ સાથે પોતાના પુત્ર માટે આ આપણી પુત્રીની માગણી કરી છે, વળી મ્હેં પણ તેની માગણીનો સ્વીકાર કરી પુત્રીને અર્પણ કરી છે, માટે હે મૃગાક્ષી ? હાલમાં તે મ્હારું વચન અન્યથા કરવા માટે હું શક્તિમાન નથી. આ ઠારણથી મ્હેં ત્હને કહ્યું કે મ્હારે મ્હોટું દુઃખ આવી મડયું ”

હે ચિત્રવેગ ? આ પ્રમાણે પોતાના પતિનું વચન સાંભળી મ્હારી સ્વામિની ચિત્રમાલા ચિત્રમાલાનીચિંતા. પણ નિસ્તેજ મુખવાળી થઇ ગઇ. અહો ? અનેક પ્રકારના મુખ વૈલવો છતાં પણ દુઃખરૂપી હૃતનો પ્રભાવ કેવો છે ? શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે;—

વ્યયન્તિ મન્ત્રેણ મહોરગેન્દ્રા-વિનામ્બુસંયોગમયેહ મીનાઃ ।
નૃસાયવોઽયર્મરતાઽનુપજ્ઞાદ્, દુઃસ્વાતિભારેણ મહાજનાય ॥૧॥

અર્થ—“પ્રીત્તેનો પ્રતિબંધ કરનાર એવા મંત્રના પ્રભાવથી મ્હોટા મ્હોટા સર્પો ભયભીત થઈ દુઃખને આધીન થાય છે, તેમજ જળના સંયોગ દ્વિવાય મ્હોટા મ્હોટા માછલાઓ ત્રક્ષીને પ્રાણાંત દુઃખમાં આવી પડે છે. તેમજ વળી સત્પુરુષો પણ અધર્મીઓના સહવાસથી બહુ દુઃખી થાય છે અને મુખ સમૃદ્ધિથી પરિપૂર્ણ એવા મ્હોટા લોકો પોતાના ઉપર

અતિહુઃખ આવવાથી ભારે લયમાં આવી પડે છે.” તેમ છતાં પણ ધૈર્ય રાખી ચિત્રમાલા બોલી. હે સ્વામિન ? મહારા હૃદયમાં એમ ભાસે છે કે, ચિત્રવેગનો વિરહ થશે તો જરૂર તે કનકમાલા પોતાના પ્રાણોને છોડી દેશે, કારણ કે, પ્રથમ મહેં આપના આગમનની વાટ ભેવા બદલ કેટલાંક વચન કહીને કનકમાલાને ધીરજ આપી છે. હવે જો તે ચિત્રવેગની વાત નહીં બને તો જરૂર મહારા કહેવા પ્રમાણે થવાનું ત્યારબાદ અમિતગતિ બોલ્યો. હે સુંદરી ! હવે આ કદના સમયે મહારે શું કરવું ? કદાચિત્ત જો આ કન્યાને હું ન આપું તો ગંધવાહન રાજા જરૂર મહારી ઉપર રીસાયા વિના રહે નહીં વળી દેવત્રીલગવાનના વચનથી તે રાજાનો કનકમાલા ઉપર ઘણો આગ્રહ થયો છે. માટે હવે જો હા કહીને તેને ન આપીએ તો આમાથી મહોટો અનર્થ જાગે અને જો તે રાજા કોપાયમાન થાય તો આપણે આ વૈતાલ્ય ગિરિમાં રહેવું પણ મુશ્કેલ પડે એટલું જ નહીં પણ અન્ય અનિદનો ઘણો સંભવ રહે છે. કારણ કે, મહોટાની સાથે વૈર કરવું એ વિનાશનું જ મૂળ છે. અને તેવા મહોટા શત્રુને ઉત્પન્ન કરવાથી દાવાનલમાં પડવા જેવું થાય છે. તમજ શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે;—

વિધાય વૈરં સામર્પે, નરોડરૌ ચ ઉદાસતે ।

પ્રક્ષિપ્યોદર્ચિપં કસૈ, શેરતે તેઽભિમારુત્તમ ॥ ૧ ॥

અર્થ—જે અરુ પુરૂષો શત્રુને જાણત કરી તે તરફ લક્ષ્ય આપ્યા શિવાય, પોતાનું અભીષ્ટ સાધવા ઇચ્છતા હોય, તો તેઓને નિવૃત્તિ દોષ દિવસ મળતી નથી કારણ કે, તે શુદ્ધ ઘાસની ગંજમાં અગ્નિ સળગાવીને તેની નજી-

ક્રમાં સન્મુખ પવનની લહેરમાં સુવા જેવું છે. માટે હે
ચુદરી ? આપણે આ બાળતમાં બહુ વિચાર કરવા જેવું
છે. વળી આપણે જો આ કન્યા ગંધવાહન રાજાને નહી
આપીએ તો તેને બલાત્કારે પણ લીધા વિના તે છોડવાનો
નથી તો પછી આપણે પોતેજ આપવી એ વધારે સારૂ. કારણકે,
એમ કરવાથી આપણો ક્ષેત્ર પણ ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ પામે. અને
જો આ કન્યા તે રાજપુત્રને ન આપતા ચિત્રવેગને આપીશું તો
પછી આપણા અને ચિત્રવેગના પ્રાણ આબાદ રહેવા મુશ્કેલ
છે માટે હે મૃગાક્ષી ? અહીં હવે આપણે બહુ વિકલ્પ કરવાની
કંઈ પણ જરૂર નથી. તેમજ તું કનકમાલાને સમન્તવકે,
તે ચિત્રવેગનો પ્રેમ છોડી દે વળી આ નલોવાહન રાજ-
કુમાર ઉત્તમ કુલમાં જન્મેલો છે, પ્રિય વચન બોલવામાં બૃહ-
ન્નપતિ સમાન, સમસ્ત લોકોના મનને આનંદ આપવામાં
મહુદ્દલ, પરાક્રમમાં અદ્વિતીય, ધૈર્યમાં સાગર સમાન અને
દાન આપવામાં કર્ણુ સમાન, એવો તે પોતાના પિતાની
લક્ષ્મી વડેવિભૂષિત છે. તેમજ નલોવાહન કુમાર સમગ્ર
ત્રૈતાલય ગિરિમાં રૂપ, યૌવન, કલા, વિદ્યા અને નિર્મલ
ગુણો વડે વિખ્યાત છે માટે આપણા કુલને લાયક, અને
ક્રમપરપરાથી પ્રાપ્ત થયેલો તેજ વર કનકમાલાને માટે
લાયક છે. શાસનમાં પણ કહ્યું છે કે,—

રૂપયૌવનગાંભીર્ય—સદ્ગુણૈર્યોવિરાજિતઃ ।

તસ્મૈ કન્યા પ્રદાતવ્યા, યાદૃશે તાદૃશે ન ત્વ ॥ ૧ ॥

અર્થ—રૂપ, યૌવન, ગાભીર્ય અને ઉત્તમ ગુણો જેની
અંદર રહેલા હોય; તેવા લાયક પુરૂષને પોતાની કન્યા
આપવી; પરંતુ જેવા તેવા ને કન્યા આપવી નહી. તેમજ વળી
અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે;

કન્યા વરયતે રૂપં, માતા વિત્તં પિતા શ્રુતમ્ ।

વાન્ધવા ધનમિચ્છન્તિ, મિષ્ટાન્નમિતરે જનાઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—કન્યાની ઇચ્છા વરના રૂપ તરફ હોય છે, માતાનો વિચાર એવો હોય છે કે, મ્હારો જમાઈ બહુ વૈભવવાળો હોય તો સારૂ. તેમજ કન્યાનો પિતા પોતાના જમાઈની વિક્ષતાને પ્રસન્ન કરે છે. તેમજ વળી બાંધવ લોકો ધનની ઇચ્છા કરે છે; અને અન્ય સંબંધી લોકો મિષ્ટાન્નના ભોગી હોય છે એમ દરેકનો લિન્ન લિન્ન અભિપ્રાય હોય છે; પરંતુ તે સર્વ અભિપ્રાય આ નલોવાહન કુમારમાં સિદ્ધ થાય તેમ છે. માટે હવે આપણે બહુ વિદ્યોથી ભરેલા બીજા પુરુષનો વિચાર કરવાની કંઈપણ જરૂર નથી. આ પ્રમાણે અમિતગતિનું વચન સાંભળી ચિત્રમાલાએ મ્હને કહ્યું કે; હે સોમલતે ? હવે હાલમાં આપણે શી વ્યવસ્થા કરવી ? ત્યારે મ્હેં કહ્યું કે, તમે પોતે કનકમાલાનો વિચાર સારી રીતે બાણો છો; એમાં હું શું કહું ? પછી ચિત્રમાલાએ મ્હને કહ્યું કે, તું કનકમાલાની પાસે જા અને ગુણ તથા દોષના વર્ણનથી તે બાળા અન્ય પુરુષની ઇચ્છા કરે છે; કે, કેમ ? તેમ કરવાથી તેનું તાત્પર્ય જરૂર ત્હારા સમજવામાં આવશે. વળી તેમાં પણ ત્હારે એવી યુક્તિ કરવી કે, બહુજ અતિશયોક્તિ ભરેલા ગુણો વડે નલોવાહન રાજકુમારની પ્રશંસા વધારે કરવી અને ચિત્રવેગની જેમ બંને તેમ નિંદા કરવી. એમ કરીને પણ નલોવાહનની સાથે તે બાળા લગ્ન કરે તેવું કાર્ય તું કર ? ત્યારબાદ મ્હેં કહ્યું કે, હે સ્વામિની ! શું તું પોતાની પુત્રીનો મનોગત વિચાર નથી બાણતી ? જેથી મ્હને આ પ્રમાણે તું

આદેશ આપે છે. વળી તે અન્ય પુરૂષની સાથે પ્રરણવાતું કબુલ કરે તે વાત તો દૂર રહી, પરંતુ તે આવીવાત સાંભળીનેપણુ જરૂર પોતાના પ્રાણ છોડી દેશે. આ પ્રમાણે મહાદેવ વચન સાંભળી એકદમ તેણીના નેત્રોમાંથી કનનલ સહિત અંધુની ધારાઓ વહેવા લાગી, જેથી તેનાં ગંડસ્થલ લીંતઈ ગયાં. તેમજ મહાન્ દુઃખના આઘાતથી વિબુલ બની ચિત્રમાલા બોલી કે, હે ભદ્રે ! તું જે બોલેછે તેજ પ્રમાણે મહારા હૃદયમાં પણ મ્હને સત્ય ભાસે છે. પરંતુ હતાશ વિધિના વિપરીતપણાથી આપણા ઉપર આ અતિ દુષ્કર દુઃખ આવી પડ્યું છે; દૈવની આગળ કોઈનું સામર્થ્ય ચાલી શકતું નથી શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે;—

છિત્ત્વા પાશમપાસ્ય કૂટરચનાં મહૃત્વા વલાઢાગુરાં,
પર્યન્તાગ્નિશિલાકલાપજટિલાન્નિર્ગત્ય દૂરં વનાત્ ।

વ્યાધાનાં શરગોચરાણ્યતિજવેનોલ્લંઘ્ય ધાવન્ મૃગઃ,
કૃપાન્તઃ પતિતઃ કરોતુ વિધુરે કિંવા વિપ્ધૌ પૌરુષમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—નિરપરાધી એવો એક મૃગલો વનમાં શુષ્ક ઘાસ ચરતો હતો, તેવામાં ત્યાં કોઈએક પારધીની જાળમાં તે પકડાઈ ગયો; પારધી આમતેમ અન્ય મૃગોની શોધમાં ફાંફાં મારતો હતો, તેટલા અરસામાં તે મૃગલાએ દાંતથી પાશને ઢાપી નાખ્યો, અને કૂટરચના વાળી તે જાળને પોતે ભાગી નાખીને એકદમ જીવ લઈ ત્યાંથી તે નાઠો. આગળ ચાલતાં ચોતરફ ભયંકર અગ્નિની જ્વાળાઓથી વ્યાપ્ત એવું એક ભયંકર વન આવ્યું, તેમાંથી પણ પોતાનો અથાવ કરી તે મૃગલો મહા મુશીબતે દૂર નીકળી ગયો, તેવામાં ત્યાં ધનુષખાણ ચઢાવી કેટલાક સીકારી લોકો તૈયાર

થઈ ઉભા હતા તેઓના મારનો પણ અતિ શીઘ્રગતિથી
ખચાવ કરી તે આગળ ઉપર ધોડવા લાગ્યો; પરંતુ છેવટે
હુઃખનો માર્યો તે મૃગલો અણુધાર્યો ગભરાટથી ફૂવામાં પડ્યો
અને તરતજ મરણ પામ્યો. જુઓ ? પોતાના હુઃખના ઉદ્ધાર
માટે આ મૃગલાએ કેટલા ઉપાય કર્યા ? પરંતુ દૈવ જ્યાં
વિપરીત હોય ત્યાં પુરૂષ પ્રયત્ન શું કરી શકે ? તેમજ,—

પત્રં નૈવ યદા કરીરવિટપે દોષો વસંતસ્ય કિં,

નોલ્લકોઽપ્યવલોકતે યદિ દિવા સૂર્યસ્ય કિં દૂષણમ્ ।

ધારા નૈવ પતન્તિ ચાતકમુખે મેઘસ્ય કિં દૂષણં,

યદ્ધાગ્યં વિધિના લલાટલિખિતં તન્માર્જિતું કઃ ક્ષમઃ ॥૧૥

અર્થ—આ હનીયામાં સુખ તથા હુઃખનો આધાર, તો પ્રાચે
દૈવના ઉપર જ રાખવામાં આવે છે; જો એમ ન હોય તો વસંત
રૂતુમાં દરેક વૃક્ષો ફલકુલ અને પત્રાદિકથી વિરાજીત થાય
છે; પરંતુ કેરડાનું ઝાડ પત્ર વિનાનું તેવું ને તેવું જ રહ્યા
કરે છે, એમાં વસંતનો અપરાધ કેવી રીતે ગણી શકાય ?
તેમજ સૂર્યનો ઉદ્યોત દરેક પ્રાણીઓને પ્રકાશ આપે છે,
પરંતુ ઉલૂક પક્ષીને દેખવાની શક્તિ મળતી નથી; એમાં
સૂર્યનો દોષ કેવી રીતે કહી શકાય ? મેઘના આગમનથી
અખિલ ભૂમંડલ શાંત થાય છે, છતાં નિરતર મેઘનું રટન
કરનાર ચાતક પક્ષીના મુખમાં એક પણ તેની ધારા પડતી
નથી; તેમાં મેઘનો દોષ કેવી રીતે ઘટી શકે ? આ ઉપરથી
માત્ર એટલું સમજવાનું કે, પૂર્વાર્જિત કર્મના અનુસારે
લલાટમાં જે સુખહુઃખનો અંક નિર્માણ કરાયેલો હોય છે,
તેને અન્યથા કરવાને કોઈ પણ સમર્થ થઈ શકતો નથી.

એમ સમજી અત્યંત શોકથી રૂદન કરતી પોતાની સ્ત્રીને જોઈ અમિતગતિ બોલ્યો. હે સુંદરી ? હવે રૂદન કરવાથી કંઈ પણ કાર્ય સરે તેમ નથી; તો પછી શા માટે નકામાં અશ્રુ પાડવાં ? શું તારા કરતાં મહુને થોડું દુઃખ છે ? પરંતુ આ અન્યથા કરવાની મહારી શક્તિ ચાલતી નથી; વળી મહેં આ કાર્ય સંગ ધી દીર્ઘકાલ સુધી ઘણા વિચાર કર્યો પરંતુ અન્ય કોઈ પણ ઉપાય મહુને સુઝતો નથી, માટે હવે સ્ત્રીબુદ્ધિ છોડી દઈને તું ભાવીનો વિચાર કર ? અને નભો-વાહનને કન્યા નહીં આપવાથી આપણને કેટલી હાનિ તથા કેટલો ગુણ છે તેનો તું વિચાર કર વળી આ કેનકેમાલા આપણને બહુ પ્રિય છે; તેમજ આપણે એને બહુ માનદ્રષ્ટિથી જોઈએ છીએ. માટે આપણે એને આ વિષયમાં ગુણદોષ સમજાવીશું, એટલે તે આપણું વચન માન્ય કરશે; તેમજ ગુરૂ અને વૃદ્ધજનોની આજ્ઞાથી જ કન્યા પોતે ભક્તિને મેળવી શકે છે. કારણ કે, સ્વયંવરાદિક પણ કુલ વૃદ્ધોની આજ્ઞા શિવાય થતાં નથી વળી નભોવાહન રાજકુમારને એણીએ જોયો નથી, ત્યાંસુધી જ એણીનો અનુ-રાગ અન્યપુરૂષ ઉપર ટકી રહ્યો છે. કામદેવના રૂપને છતનાર તે કુમારને જોયા પછી એણીનો સ્નેહ એની ઉપર જ થવાનો છે. એમાં કોઈ પણ ભતનો સંદેહ નથી, માટે હે સુંદરિ ? હવે આપણે વિકલ્પ સંકલ્પ કરવાની કંઈ પણ જરૂર નથી હે સુતનું ? હવે કેનકેમાલાની પાસે જેમ બને તેમ જલદી તું જા ? અને શુક્તિપૂર્વક તેને તું સમજાવ, આ પ્રસંગ બનવાથી આપણને કંઈ પણ દુઃખ નથી, આ પ્રમાણે અમિતગતિના કહેવાથી ચિત્રમાલા મહુને કહેવા લાગી કે, હે સોમલતે ? સ્વામીના કહેવા પ્રમાણે જલદી તું ત્યાં જા, અને તેમનું

વચન સિદ્ધ થાય એવા કોઈ-પણ ઉપાયો કનકમાલાને તું
 સમજાવ, તે સાંભળી તરત જ હું ત્યાંથી ઉભી થઈ અને
 કનકમાલાના આવાસમાં ગઈ; તો ત્યાં ચંદન નામે તેની
 એક દાસી હતી; તેને મહેં પૂછ્યું કે, હાલમાં કનકમાલા
 ક્યાં છે ? તેણીએ કહ્યું કે, એ તો આ આપણા પ્રાસાદના
 ઉપરના માળથી નીચે ઉતરીને નિસ્તેજ મુખે આપણા
 ગૃહઉદ્યાન તરફ ગઈ છે. ત સાંભળતાં જ મહારા મનમાં
 એવો વિકલ્પ થયો કે, જરૂર એણીએ અલક્ષ્ય રીતે ત્યાં
 ઉભી રહીને પોતાના પિતાનું વચન સાંભળ્યું હશે, તેથી
 જ વિચ્છાદ્ય મુખ કરી આખાલા ઉદ્યાનમાં ગઈ હશે,
 એમ મહારા સમજવામાં આવે છે, માટે ત્યાં જઈ તેખાલા
 કંઈ પણ આત્મઘાતાદિક વિરૂપ ન કરે તેટલામાં, જલદી
 ત્યાં જઈ હું તેના નિવારણનો કોઈ પણ ઉપાય કરું. એમ
 વિચારતી હું તેની પાછળ ચાલી. અને ચારે તરફ તેની
 શોધ કરતી તે ગૃહઉદ્યાનમાં હું ગઈ, પરંતુ ત્યાં ગાઢ વૃક્ષ-
 રોને લીધે દૃષ્ટિ પ્રસાર પણ મુખેથી ન થઈ શકે, તેવા પ્રકારના
 લતા મંડપો હોવાથી એકદમ તેનો પત્તો મ્હને લાગ્યો નહીં,
 તેથી હું આમતેમ ફરવા લાગી. અનુક્રમે જોતાં જોતાં વિશાલ-
 પત્રોથી મુશોભિત એવાં કદલી ગૃહોને લીધે બહુ રમણીય
 એવા એક પ્રદેશમાં બહુ પત્રોથી છવાઈ ગયેલા એક તમાલ
 વૃક્ષની નીચે જોઠેલી તે ખાલા મહારા જોવામાં આવી તે પ્રસંગે
 તે ખાલા પોતાના હૃદયમાં કંઈ પણ વિચાર કરતી હોય
 તેમ દેખાતી હતી, નેત્રોમાંથી ખરતાં સ્થૂલ આંસુઓ વડે
 તેણીનાં ગંડસ્થલ લીંબઈ ગયાં હતાં, વળી પોતાનો ધારેલો
 વિચાર પાર નહીં પડવાથી બહુ દુઃખને માનતી અને બહુ

વ્યાકુળતામાં આવી પડેલી એવી તે કનકમાલા મ્હારા
લેવામાં આવી. તેથી મ્હેં વિચાર કર્યો કે, પોતાનું ઘર
છેડીને આ એકલી અહીં ઉદ્યાનમાં આવી છે, માટે એ
મ્હને ન લેઈ શકે તેવી રીતે અદૃષ્ટ રહી હું લેઈ કે,
પોતાના પિતાનું વચન સાંભળી બહુયો છે સમગ્ર વૃત્તાંતનો
માર લેણીએ એવી આ બાલા શું કરે છે? એમ વિચાર
કરી મૌન સુખે સુખચુપ એક કેળના થાંભલાની પાછળ રહી
એક દલવાર હું તપાસ કરૂં છું; તેટલામાં ત્યાં ને કંઈ
હકીકત બની તે તમે સાંભળો.

બહુ લાંબો નિઃશ્વાસ મૂકી કનકમાલા બોલવા લાગી
કે; હવે હાલમાં બહુ સંકટ વિકટ

કનકમાલાનો કરવાથી કંઈ પણ વળવાનું નથી. તો
પશ્ચાત્તાપ શા માટે મ્હારે નકામો કાળગ્રેષ્ઠ કરવો?

બહુ વખત ઘણો વિચાર કર્યો છતાં
પણ તે ઇષ્ટજનની સાથે મ્હારો પુણ્યરહિત અને દુર્ભાગિ-
ણીનો સમાગમ ન થયો. તે સર્વ હતાશ હૃદયનો જ વિલાસ
છે. અરે? સમાગમનું સુખ તો ફર રહ્યું, પરંતુ તેના
દર્શનની આશા પણ દુર્બલ થઈ ગઈ, તેના વિયોગ જન્ય-
દુઃખને લીધે કુટી જતું હૃદય મ્હેં હજી સુધી ધારી ગમ્યું છે;
માટે હે હૃદય? શું હજી ત્હને કોઈ પણ આશા છે? કે;
જેથી ઇષ્ટમાત્ર દેખેલા સ્વામીના વિયોગરૂપ વજ્ર વડે તું
લેદાયેલું છે છતાં પણ હજી તું જલદી કુટી જતું નથી. વળી
પતિનો વિરહ કરાવનાર એવું પિતાનું વચન સાંભળીને
હે હૃદય? તું શત ખંડ નથી થતું; એ ઉપરથી હું એમ
માનું છું કે, વજ્રથી જ ત્હારી ઘટના થયેલી છે. તેમજ

માતા અને પિતાને પણ હું બહુ પ્રિય છું; એ પ્રકારનો જે ગર્વ મહારા હૃદયમાં હતો તે પણ હાલમાં ઉતરી ગયો. હે પુત્રી? “આ કાર્ય બહુ સુગમ છે, એ સંબંધી ત્યારે કંઈ પણ વિષાદ કરવો નહીં,” એવાં વચનો વડે અત્યાર સુધી મહને મહારી માતાએ છેતરી, તેમજ “હે પુત્રી? જેની ઉપર ત્યારી ઇચ્છા હશે તેની સાથે ત્યાં લગ્ન કરાવીશ.” આ પ્રમાણે પિતાએ કહેલું હતું, છતાં પણ પોતાનું વચન તેમણે આજે અન્યથા કર્યું, મહારું વૃત્તાત જાણતા છતાં પણ પિતા જે અન્યથા કરવા ધારે છે, તો પછી મહારી મનોવાંછિત સપત્તિનો સંભવ ક્યાંથી થાય? હે હૃદય? આ પ્રમાણે તું જાણે છે, છતાં પણ આશાને કેમ છોડતું નથી? જેથી હજી પણ ઇષ્ટજનના સુમાગમાં ઉત્કંઠિત થયેલા જીવિતને તું ધારણ કરે છે? અથવા પોતાના સ્વામિના તાળામાં રહેલા તાતનો પણ આ બાબતમાં કોઈ પ્રકારનો દોષ નથી. કારણ કે, લોકમાં પણ પ્રસિદ્ધપણે આ વાત સંભળાય છે કે, સેવકભાવ એ ખરેખર દુઃખદાયક છે. અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે,—

સેવા શ્વવૃત્તિરાહ્યાતા, ન તૈઃ સમ્યગુદાહતમ્ ।

શ્વા કરોતિ હિ પુચ્છેન, મૂર્ધ્નાં ચાદ્ધનિ સેવકઃ ॥૧॥

અર્થ—કેટલાક પંડિતોએ સેવાવૃત્તિને કુતરાની વૃત્તિ-સમાન કહેલી છે, પરંતુ તેઓનું કહેવું તે યથાર્થ નથી. કારણ કે, કુતરો તો પુંછડા વડે પોતાના પાલકને પ્રીતિ ઉપજાવે છે અને સેવક તો મસ્તક વડે ચાટપણ કરે છે. માટે ભૂત્યવૃત્તિ બહુ કઠિન છે અને તેમાં કોઈ પણ પ્રકારનું સુખ નથી તથા ચ;—

મૌનાન્મૂર્ચ્વઃ પ્રવચનપટુર્વાતુલઃ સ્વલ્પકો વા,

❖ જ્ઞાન્ત્યા મીરુર્યદિ ન સહતે પ્રાયશો નામિજાતઃ ।

ઘટ્ટઃપાર્શ્વે ભવતિ યદિ વા દૂરતોઽપ્યમગલ્ભઃ,

સેવાધર્મઃ પરમગહનો યોગિનામપ્પગમ્યઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—સેવકને સ્વપ્નમાં પણ સુખનો પ્રસંગ મળતો નથી; કારણ કે, જો તે મૌનસુખે રહે તો મૂર્ખા ઠરે છે, અને બોલવામાં કુશળ હોય તો તે વાચાલ ગણાય છે, જ્ઞાના વડે થોડું બોલે તો તે બીકણુ ગણાય છે, અને કોઈનું વચન સહન ન કરે તો તે ઘણું કરીને ઉદ્ધત ગણાય છે. તેમજ તે સ્વામીની પાસે રહે તો ઉદ્ધત ગણાય છે, અને જો દૂર રહે તો સામાન્યતામાં લેખાય છે, માટે સેવાધર્મ એ ઘણું ગહન છે અને તે યોગીઓને પણ અગમ્ય છે. માટે હવે અહીંયા મ્હારે પિતાનો દોષ કાઢવાનો નથી જો કે, રૂપ વડે કામદેવના સ્વરૂપને જીતનાર હોય, યદ્યપિ સર્વ સપત્તિઓથી સપૂર્ણ હોય, અથવા ઉત્તમ વશમાં ઉત્પન્ન થયેલો હોય, કિંવા ઇદ્રસમાન વિભૂતિવાળો હોય તો પણ મનોવાછિત એવા તે પુરૂષને છોડી હું અન્ય પુરૂષ તરફ દૃષ્ટિ કરૂં નહીં હે હૃદય ? એવો જો તહારો નિશ્ચય હોય તો શા માટે તું વિલાંબ કરે છે ? અતિ દુર્લભ એવો આ પ્રસંગ તહને પ્રાપ્ત થયો છે, એમ જાણીને હે હૃદય ? ચિતિત અર્થમાં તું ઉદ્બુદ્ધ થા, જેથી નિર્વિઘ્ન-પણે તહારી ઇષ્ટ સપત્તિ તહને સિદ્ધ થશે. એમ કરવાથી ગદ્યવાહન રાજા પણ મ્હારા પિતાનો કોઈ પણ પ્રકારે દોષ કાઢશે નહીં; તેમજ હઃસહ એવા મ્હારા વિયોગ હઃખનો પણ વિનાશ થશે હે ચિત્રવેગ ? આ પ્રમાણે

બહુ વિકલ્પ કરીને તે બાળા મરણનો નિશ્ચય કરી તમાલ-
વૃક્ષની ઉપર ચઢી.

ઉપરોક્ત તે બાલાનુ સાહસ જોઇને મ્હાડું શરીર
એકદમ કંપવા લાગ્યું; મ્હેં જોલ-
વાનો ઘણાએ પ્રયત્ન કર્યો પણ મ્હારી
જીભ ચાલી શકી નહીં; મ્હારા શરી-
રના સર્વ સંધીઓ સ્થિર થઈ ગયા.

ત્યારબાદ કેનમાલા તમાલ વૃક્ષની શાખાએ ચઢીને પોતાના
ઓઢવાના વસ્ત્રનો એક છેડો શાખાએ બાંધ્યો અને બીજો
છેડો પોતાને ગળે બાંધ્યો. પછી તે ક્ષમાપૂર્વક જોલવા લાગી
કે; હે જનની? બાલ અવસ્થાથી આરંભીને જે કંઈ મ્હા-
રાથી ત્હારો અપરાધ કરાયો હોય તે સર્વની ત્હારે મ્હારા ઉપર
ક્ષમા કરવી. હે તાત? સ્નેહને લીધે પ્રથમ જે કાંઈ આપને
મ્હેં કલેશ આપ્યો હોય તે સર્વ મ્હારા અપરાધની હાલમાં
આપ ક્ષમા કરશો? કારણ કે, હવે હું પરલોકમાં પ્રયાણ
કરું છું. જનનીસમાન હાર્દિક સ્નેહને ધારણ કરતી એવી
હે સોમલતે? ત્હારો પણ જે કંઈ અપરાધ મ્હારાથી કરવામાં
આવ્યો હોય તેની ત્હારે પણ ક્ષમા કરવી? ઉત્તમ સ્નેહને
ધારણ કરતી એવી હે સખીઓ? જે કંઈ મ્હારાથી આપનો
અવિનય કરાયો હોય તેની તમ્હારી પાસે હું ક્ષમા માગું
છું. ક્ષણમાત્ર દુષ્ટિગોચર થયેલા અને હૃદયની અંદર રહેલા
એવા હે વલ્લભ? આપ મ્હાડું વચન સાંભળો? હે સ્વા-
મિન? પ્રાણ ત્યાગના સમયે મ્હારે કંઈક પ્રાર્થના કર-
વાની છે કે, તમ્હારા સમાગમથી રહિત એવી મ્હેં મંદ
ભાગિનીએ આ જન્મ તો વ્યતીત કર્યો; પરંતુ હે સ્વામિન?

અન્યભવમાં તમેજ મ્હારા પ્રાણેશ્વર થશો. વળી હે સ્વા-
મિન ? અન્ય પણ મ્હારે આપને કહેવાતું છે. જો કે, આ
મ્હારૂ વચન બહુજ નિષ્કુર છે, તો પણ આપની આપત્તિને
દૂર કરવા માટે ખાસ મ્હારે કહ્યા વિના ચાલે તેમ નથી.
મ્હારા પ્રાણથી પણ અધિક પ્રિય એવા હે સ્વામિન ?
મ્હારા હૃદયમાંથી હવે તમે નીકળી જાઓ ? કારણ કે,
મ્હેં ગળામાં પાશ નાખ્યો છે, તેથી હવે કઠના રોધથી તમે
પછી નીકળી શકશો નહીં, માટે જલદી તમે ચાલ્યા જાઓ ?
હું માનું છું કે, હુદ દૈવને મ્હારા મરણ સંબંધી બીજું
કંઈ પણ કારણ મળી શક્યું નહીં, તે માટે તમ્હારી સાથે
મ્હારા દર્શનનો યોગ તેણે કર્યો. હે વન દેવતાઓ ! કૃપા
કરી મ્હારું એક વચન તમે સાંભળો ? આપના પ્રસાદથી
જન્મમાંતરમાં પણ ક્ષણમાત્ર જોએલો અને ઇષ્ટ એવો પુરૂષ
મ્હને પ્રાપ્ત થાઓ. પરંતું અન્ય કોઈ ન થાય એવી હું
પ્રતિજ્ઞા કરું છું. એમ સર્વની ક્ષમાપના માગી તેણીએ પોતાનો
દેહ તે શાખા ઉપરથી એકદમ નીચે મુખે લખડતો મૂક્યો.

તે સમયે આકાશ વાણી થઈ કે, હે ભદ્રે ! બહુ ઉ-

ત્સુક થઈ તું આવું સાહસકાર્યમા કર ?

આકાશ મા કર !! તે ચિત્રવેગજ ત્હારો ભક્તી

વાણી. થશે; એમાં કોઈ પણ સંદેહ નથી.

વળી હે સુંદરી ! તેજ લગ્નના દિવસે

તેની સાથે ત્હારું પાણિગ્રહણ થશે; માટે એ સંબંધી

કિંચિત્ માત્ર પણ ત્હારે વિધાન કરવો નહીં; એમ આકા-

શવાણી થયા બાદ તરતજ તેણીનો પાશ તુટી ગયો; એટલે

હું પણ ભયમાંથી મુક્ત થઈ. અને મ્હારું શરીર પણ

શુદ્ધિમાં આવ્યું, જેથી હું તેની પાસે ગઈ. ત્યારબાદ તે કનકમાલા મ્હને જોઈ લજિજત થઈ નીચે મુખે જોઈ રહી. પછી મ્હેં કહ્યું કે, હે પુત્રી ? તારાં માતાપિતા વિગેરેને બહુદુઃખદાયક એવું આ સાહસ કરવું ત્હને યોગ્ય નથી. વળી આત્મઘાત કરવો એ મ્હોટું પાપ ગણાય છે. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે,—

આત્મઘાતેન પચ્યન્તે, નરકે નિયતં નરાઃ ।

આત્મહત્યા કૃતં પાપં, વજ્રલેપસમં ભવેત્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—જેઓ મોહબુદ્ધિથી મુઝામને આપઘાત કરે છે તેઓ બહુ દુઃખી થાય છે; એટલું જ નહીં પરંતુ તેને ચિરકાલ નરકની વેદનાઓ સહન કરવી પડે છે; તેમજ આત્મહત્યાથી થયેલા પાપની નિવૃત્તિ થવી બહુ અશક્ય છે; જેથી તે આત્મહત્યા વજ્ર લેપસમાન ગણવામાં આવી છે. તો પછી આવી અસહ્ય વેદનાઓની આગળ આ હારે દુઃખ શા હિસાબમાં છે ? જેથી તું સ્વરૂપ દુઃખને માટે આ અકૃત્ય કરવા તૈયાર થઈ હતી તેમજ વળી કહ્યું છે કે;—

ધર્મ ન જાનાતિ જિનેન્દ્રભાષિત, —મર્ષણદર્શમૈકનિદાનમુત્કટમ્ ।
યો મૂઢ્ઠુબુદ્ધિઃ સ જનૈર્વિનિન્દિતં, નિજાત્મઘાતં કુર્તેઽવિચારતઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—શ્રીજિનેન્દ્ર લગવાને કહેલા, મોક્ષ સુખના કારણભૂત એવા વિશુદ્ધ ધર્મના સ્વરૂપને વિષયમાં વ્યામૂઢ થયેલો જે પ્રાણી બાણતો નથી; તે મનુષ્ય લોકમાં અતિ નિન્દિત એવો આત્મઘાત કરવામાં બીલકુલ વિચાર કરતો નથી. અર્થાત્ તે આત્મઘાત કરે છે. પરંતુ હે સુભગે ? તું કઈ

તેવી અજ્ઞાત નથી, જેથી આ અકૃત્ય ત્હારે કરવું પડે છે ?
 ધર્મની વાત તો દૂર નહીં. પરંતુ લોકમાયણ આમ કરવાથી
 કેટલી ખરાબી દેખાય ? વળી ત્હારા માતાપિતાને આ વાત
 સાંભળીને કંઈ દુઃખનો પાર રહે ખરો ? ત્યારબાદ તે
 બોલી હે અંગે ! આવા અસહ્ય દુઃખના સમયે અમારા
 મુરખાને મરણ શિવાય અન્ય ઉપાય શો કરવો ? વલ્લભનો
 વિરહ વેદવા કરતાં મરણ કરવું એ કંઈક સારું છે.
 કારણ કે, વિરહ દુઃખ અમ્હને બહુ જ અસહ્ય લાગે છે.
 મરણનું દુઃખ તો એકજ વાર છે, કે, જેથી સર્વ દુઃખ તેની
 અંદર સમાપ્ત થાય છે. માટે એની શ્રેષ્ઠતા અમને માલુમ
 પડે છે ત્યારબાદ મ્હે તેણીને પૂર્વોક્ત સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન
 કર્યું. વળી ફરીથી પણ મ્હે કહ્યું કે; હે પુત્રી ! હાલમાં
 ત્હાણે પરિહાસ થાય તેવું કરવાથી શું ? પછી તેણીએ લ-
 ગ્ગત છોડી દઇને મ્હને કહ્યું કે; આ જન્મમાં તો અન્ય
 પુરૂષનો હાથ મ્હારા હસ્તકમલમાં લાગે તે વાત બીલકુલ ત-
 મ્હારે સમજવી નહીં; તે સાંભળી ક્રિચિત્ હાસ્ય કરી હું
 બોલી; દેવતાના વચનથી ત્હારો ધારેલો મનોરથ સિદ્ધ થશે;
 પરંતુ ત્હારા પિતા, ગંધવાહનરાજ પાસેથી કેવી રીતે છુટા
 થશે ? એમ તેઓ બંનેનો સંવાદ ચાલતો હતો તેવામાં, ફરીથી
 આકાશ વાણી થઈ કે, તમ્હારે હવે બહુ વિકલ્પ કરવા નહીં,
 પ્રથમ એક મ્હાણું વચન તમે સાંભળો ? સોમલતા અહીંથી
 જઈ આ બાળાના પિતાને કહે કે, “મ્હે બહુ પ્રકારે સમજાવી
 ત્યારે કેનકેમાલા એ કહ્યું છે કે, પિતાજી જે પ્રમાણે આજા
 કરે તે સર્વ મ્હારે સર્વથા માન્ય છે. વળી આ બાળતમાં
 જે સાહે થશે તો તે પિતાનીજ શોભા કહેવાશે; માટે નિ-

શક થઇ આપ તેનાં લગ્નાદિક કાર્ય કરો અને એમ કર-
 કરવાથી અનુક્રમે આપને કોઇપણ પ્રકારે હરકત આવશે નહીં.”
 આ પ્રમાણે દેવતાનું વચન સાંભળી હે ચિત્રવેગ ? અમને
 બહુજ સતોષ થયો; પછી મહે તેણીને કહ્યું કે; હે પુત્રી ?
 ત્હારા મનોવાંછિત અર્થમાં ત્હારે કોઇપણ સંદેહ કરવો નહીં,
 તેવા પ્રકારના કપટ વડે પણ પોતાના પિતાનું વચન ત્હારે
 માનવું અને આ પ્રમાણે દેવતાનું વચન બીજા કોઈની આગળ
 ત્હારે કહેવું નહીં. કારણકે આ વૃત્તાંત જો રાજના જાણવામાં
 આવે તોતે વિરૂપ આચરણ કરે. એટલા માટે આ વાત છુપાવી
 રાખવી, કેમકે, આ વાત જો પ્રગટ થાય તો લોકપરપરાએ
 રાજા પણ તે વાત જાણી જાય અને અવશ્ય તે રાજા ત્હારા
 સ્વામીનું અશુભ કાર્ય શિવાય રહે નહીં; ત્યાર બાદ
 કેનકેમાલા બોલી. હે અંબે ? તમ્હારું વચન સત્ય છે,
 એમાં કોઈ પ્રકારનો સંદેહ નથી માટે હવે તમે વેળાસર
 અહીંથી પધારો ! અને આ બાબતનો ઉદ્ધમ કરો ! અત્રે બહુ
 કહેવાની કંઈપણ જરૂર નથી. તે સાંભળી હું તરતજ ત્યાંથી
 નીકળી ચિત્રમાલાની પાસે ગઇ અને તેને કહ્યું કે, મહે
 કેનકેમાલાને બહુ પ્રકારે સમજાવી એટલે તેણીએ કહ્યું છે
 કે; મ્હારા પિતાની ધ્યાનમાં આવે અને જે પ્રમાણે મ્હારી
 માતા મ્હને આજ્ઞા કરશે તે પ્રમાણે વર્તવાને હું તૈયાર
 છું. મ્હારાં માતા પિતાને જે અનુકુલ હશે તે મ્હને પણ
 અનુકુલજ છે; એમને જે રૂચે તે મને પણ રૂચેલુજ છે, એમાં
 મ્હને પૂછવાની કંઈ પણ જરૂર નથી. વળી મ્હારા પિતાનો
 જેવી રીતે અભ્યુદય થાય અને તેમને કોઈ પણ પ્રકારની
 આપત્તિ આવે નહીં તે પ્રમાણે મ્હારે પણ કરવું છે. અન્યની

મહારે શી જરૂર છે ? આ પ્રમાણે સાંભળી ચિત્રમાલા પોતાના પતિ પાસે ગઈ અને તે સર્વ વૃત્તાંત તેમને નિવેદન કર્યું, તે સાંભળી અમિતગતિ બહુ ખુશી થઈ ખાલ્યો અહો ? પિતૃલક્ષિમાં સ્નેહવાળી મહારી પુત્રીએ બહુ સારૂ કર્યું, આ ઉપરથી એના વચન તથા વિજ્ઞાન અને દાક્ષિણ્યતાની ઉત્કૃષ્ટતા દેટલી છે. તે સ્પષ્ટ દેખાઈ આવે છે. પ્રજા આવી વિનય વાળીજ હોવી જોઈએ

રાજા અને અમાત્યમંડલ વિગેરે સર્વ મળીને તેઓએ તે

કેનકમાલાના શુભ લગ્ન માટે પ્રભાત

લગ્નમહોત્સવ. કાલમાં આ મહોટો ઉત્સવ પ્રારંભ્યો

છે, જેથી સર્વ લોકોમાં મહાન્ આ-

નંદ થઈ રહ્યો છે. આવો પ્રસંગ જોઈ હે ચિત્રવેગ ? તમહારૂ

હૃદય શાંત કરવા માટે કેનકમાલાના કહેવાથી હું અહીં

આવી છું. હવે આપના મનમાં આપે કોઈપણ પ્રકારનો સંશય

કરવો નહીં એમ કહેવા માટે ખાસ મહારે આપની પાસે

આવવું પડયું છે. હે સુંદર ? આ અતિ ઉત્તમ લગ્નની વાત

સાંભળીને તમહારે ખિલકુલ મન ફુલાવવું નહીં. કારણ કે

દેવતાનું વચન કોઈ દિવસ મિથ્યા થાય નહીં, માટે તે

કેનકમાલા તમનેજ ખુદ બખુદ વરવાની છે. આ પ્રમાણે

હે નાથ ! ખાસ કેનકમાલાએ મહારા મુખથી આપને કહે-

વરાવ્યું છે. વળી વિશેષમાં તેણે કહ્યું છે કે, તમને મૂંઝીને

અન્ય પુરૂષનો હસ્ત મહારા હસ્તક્રમણે આ જન્મમાં તો

અટકવાનો નથી, જો તે દેવનું વચન સત્ય થશે તો હું મહારા

પોતાના પ્રાણને ધારણ કરીશ, અન્યથા મરણ એજ મહારૂં

શરણ છે, આ મહારો સત્ય નિશ્ચય છે. કારણ કે ઉત્તમ-

જનો પોતાની પ્રતિજ્ઞાનો ત્યાગ કરતા નથી શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે,
 અદ્યાડપિ નોજ્ઞતિ હરઃ કિલ કાલકૂટં,
 કૂર્મો વિભર્તિ ધરણીં કિલ પૃથ્વભાગે
 અમ્ભોનિધિર્વહતિ દુર્વહવાહવાગ્નિ—

મઙ્ગીકૃતં સુકૃતિનઃ પરિપાલયન્તિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“સમુદ્રમ થન કરતાં તેમાથી કાલકૂટ વિષ નીકળ્યું
 તેનો કોઈ પણ ગ્રાહક ન મળ્યો, ત્યારે શંકરે તેનો સ્વીકાર
 કર્યો. અને તે હેય છે છતાં પણ હજી તેનો તેમણે ત્યાગ કર્યો
 નથી, તેમજ પોતાના આસ પૃથ્વભાગ ઉપર કૂર્મ—કાચળાએ
 પૃથ્વીને ધારણ કરી છે. તે પણ તેના અસહ્ય ભારથી કંટાળી
 તેનો ત્યાગ કરતો નથી અને સમુદ્ર પણ દુઃખે વહન કરી
 શકાય તેવા વડવાગ્નિને હૃમ્બેશાં ધારણ કરે છે, પરંતુ તેનો
 ત્યાગ કરતો નથી એનું કારણ માત્ર એટલું જ છે કે,
 સુજનનો પોતે સ્વીકારેલી પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરતા નથી.” આ
 પ્રમાણે હે સુપ્રતિષ્ઠ ? સોમલતાનું વચન સાલળવાથી તે
 વખત મહાર્જ હૃદય કંઈક સ્વસ્થ થયું ત્યારબાદ મ્હેં વિચાર
 કર્યો કે, કેવલીભગવાને આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે, પૂર્વભવના
 સ્નેહથી બધાયેલી ભાર્યા આ જન્મમાં મનુષ્યને પ્રાપ્ત થાય
 છે, માટે તે વચન બરોબર સંભવે છે, પરસ્પર એકબીજાના
 દર્શનથી અમ્હારો ગાઢ અનુરાગ પ્રગટ થયો છે. તેમજ વળી
 લોકપ્રવાદ સંભળાય છે કે, જાતિનું સ્મરણ કરનારાં દરેક
 મનુષ્યોનાં નેત્રો પ્રિયનું દર્શન થવાથી વિકસ્વર થાય
 છે અને દેષીનું અવલોકન કરવાથી તરત મીંચાઈ જાય છે.
 માટે આ વાત સત્ય થવાની છે, પરંતુ આ પ્રસંગ બનવો!

મ્હને બહુ જ દુર્ઘટ લાગે છે. કારણ કે, રાજકુમારે પરણેલી સ્ત્રી મ્હારે સ્વાધીન કેવી રીતે થાય ? અથવા દૈવગતિ બળવાન છે. અસંભવિતકાર્ય પણ સંભવિત દેખવામાં આવે છે. જેમકે,—

भवितव्यं भवत्येव, नालीकेरफलाम्बुवत् ।

गन्तव्यं गमयत्येव, गजभुक्तकपित्यवत् ॥ १ ॥

અર્થ—જે વસ્તુનો અસંભવ માનવામાં આવે છે તે વસ્તુ પણ પ્રત્યક્ષપણે દેખવામાં આવે છે અર્થાત્ જે થવાનું હોય છે તે લાખ ઉપાયે પણ થાય છે. જેમકે, નાળીએરની અંદરથી મિષ્ટ જળ નીકળે છે તે સર્વ લોકોને વિદિત છે, પરંતુ તે પાણીનો પ્રવેશ તેમાં કેવી રીતે થયો હશે તેનો ખ્યાલ કરવો પણ બહુ અશક્ય છે તેમજ જે વસ્તુ જવાની થાય છે તે કોઈપણ પ્રકારે રહી શકતી નથી, જેમકે, હસ્તીએ ગળેલા કોઠાની આકૃતિ અખંડિત રહે છે છતાં તેના અંદરનો ભાગ સર્વથા નષ્ટ થાય છે. અર્થાત્ તે કોઠાના ગર્ભને જવાનું કોઈપણ છિદ્ર હોતું નથી, છતાં પણ જવાની વસ્તુ જાય છે અને થવાનું હોય તે થયા કરે છે.” એમ વિચાર કરી મ્હેં સોમલતાને પાનનું બીડું આપ્યું અને કહ્યું કે, હે અમે ? હવે જે કંઈ આ બાળતમાં નવાબુની બને તેની બબર તમ્હારે પોતે આવીને મ્હને આપવી સોમલતાએ પણ કહ્યું કે, હે સુભગ ? આ કાર્ય સંબંધી આપ કોઈ પ્રકારની ચિંતા કરશો નહીં આપના કાર્યમાં હું હાજર છું એમ કહી તે પ્રણામ કરી પોતાના સ્થાનમાં વિદાય થઈ

ત્યારબાદ ભાનુવેગ બોલ્યો, પ્રથમ જોયેલા તે સ્વપ્નનો
લેશમાત્ર કોઈ પણ અર્થનો મ્હેં નિશ્ચય

સ્વપ્નનો કર્યો છે તેનું તું શ્રવણ કર ? પ્રથમ જે
અર્થ. ત્હેં પુષ્પની માલા જોઈ તે આ કેન-

કેનકે માલા સમજવી; તેણીનો જે રાગ

તે તેનું ગ્રહણ જાણવું, વળી તેણીની જે અપ્રાપ્તિ તે તેનું
લગ્ન જાણવું આટલો અર્થ હું સ્પષ્ટ સમજી શક્યો છું અને
બાકીનો અર્થ સ્પષ્ટ રીતે મ્હારા સમજવામાં આવ્યો નથી.
વળી કંઈક સાધારણ અર્થ જાણ્યો છું તેપણ તું સાંભળ કોઈપણ
પુરૂષે ઉપાય વડે તે પુષ્પમાલા તને પાછી આપી તેમ તે
કેનકે માલા પણ પુનઃ ત્હેને પ્રાપ્ત થશે. અને તે માલા
ત્હારા હાથમાંથી પડી ગઈ તે ઉપરથી તે કેનકે માલા બહુ
દુર્ધર એવી આપત્તિને પ્રાપ્તશે. તેમજ તે આપત્તિથી કોઈપણ
પુરૂષ તેનું સરક્ષણ કરી પુનઃ ત્હારી પાસમાં લાવી મૂકશે.
માટે તે સ્વપ્નનો પરિણામ બહુ સારો છે એમ મ્હેં નિશ્ચય
કર્યો છે. તે સાંભળી મ્હેં તેને કહ્યું કે, હે સુભગ ? આપે જે
નિશ્ચય કર્યો છે તે બરોબર છે કારણ કે, આવો અર્થ ઘટે
છે; પરંતુ આ લોભ સિદ્ધ થવો એ ઘણો જ દુર્ગટ છે. તે
સાંભળી ભાનુવેગ બોલ્યો. હે મહાનુભાવ ? જો દૈવ અનુ-
કુલ હોય તો આ લોકની અદર એવી કોઈ પણ વસ્તુ નથી
કે જે પ્રાપ્ત ન થઈ શકે ? એમ મ્હારું માનવું છે.

હે સુપ્રતિષ્ઠ ? આ પ્રમાણે પ્રતિદિન તેની કથાના

લક્ષદિવસ. વડે. વડે. કેટલાક દિવસો મ્હારા ચાલ્યા
ગયા; અનુક્રમે લક્ષદિવસ નજીકમાં

આવ્યો, ત્યારે વિદ્યાધરોના પરિવારથી સુશોભિત, અને
બધુજનનો સમુદાય જેની સાથમાં રહેલો છે એવો નલો-
વાહન રાજકુમાર મ્હોટા ઉત્સવસહિત કેનકમાલાને પર-
ણવા માટે ત્યાં આવ્યો. એટલામાં પંચમી તિથિ પણ
આવી પહોંચી. ત્યારે અપરાન્હકાળના સમયે મ્હારા હૃદયમાં
વિકલ્પ ઉત્પન્ન થયો. અરે ? તે દેવતાનું વચન શું અહીં
વૃથા થશે ? અથવા કંઈ પણ તેના કહેવા પ્રમાણે ચિન્હ
દેખાતું નથી માટે મ્હને તો એમજ લાગે છે કે, તે બનવું
મુશ્કેલ છે, તેમજ સોમલતાનું કહેવું પણ સર્વ વૃથા થયું.
એમ વિચાર કરતા મ્હારું હૃદય એકદમ ઉદ્વેગથી ઘેરાઈ
ગયું; અને કોઈપણ પ્રકારે મ્હારૂં ધૈર્ય રહ્યું નહીં. તેથી હું
તે નગરમાંથી બહાર નીકળ્યો અને અસ્વસ્થ ચિત્તે તે
ઉદ્યાનમાં ગયો; ત્યારપછી પ્રથમ મ્હેં ત્યાં આગળ તેણીને જોઈ
હતી તેજ હીંચકાવાળા વૃક્ષની નીચે જઈ હું બેઠો. પછી
હું વિચાર કરવા લાગ્યો, હવે મ્હારે શુ કરવું યોગ્યાયોગ્ય
કાર્યનો વિચાર કર્યા શિવાય કોઈપણ સાહસ કાર્ય કરવું
નહીં. શાસ્ત્રકાર પણ કહે છે કે,—

સહસા વિદધીત ન ક્રિયા—મવિવેકઃ પરમાપદાં પદમ્ ।

નૃણતે હિ વિમૃગ્યકારિણં, ગુણલુબ્ધાઃ સ્વયમેવ સંપદઃ ॥૧॥

અર્થ—“વ્યવહારમાં નિપુણ એવા કોઈ પણ પુરૂષે લોભબુ-
દ્ધિથી સાહસ કાર્ય કરવું નહીં. કારણ કે, અવિવેકી પુરૂષો
અતિશય આપત્તિઓનું સ્થાન થઈ પડે છે, તેમજ વિચારવંત
પુરૂષને દરેક સંપત્તિઓ અન્યની પ્રેરણા શિવાય આપોઆપ
પોતેજ પ્રાપ્ત થાય છે. કારણ કે તેઓ શુભાનુરાગિણી હોય છે”

માટે મહારે અહીં વિવેકી થવું જોઈએ એમ મહે વિચાર તે કયો, પરતુ ચિત્તની વ્યાકુળતાને લીધે હું અનુચિત વિકલ્પ કરવા લાગ્યો.

અરે ? મહારા દેખતા મહારી સ્ત્રી પારકાના હસ્તમાં ગઈ, અને દૈવવાણીની આશામાં પડી રહીને મહે કોઈ જાતનો ઉપાય પણ કયો નહીં, વળી હાલમાં કોઈપણ અન્ય

દુર્વિકલ્પ

ઉપાય કરવાની મહારી શક્તિ નથી. તેમજ આ પ્રમાણે કાર્ય થયું તોપણ મહારો તેના પ્રત્યે ઘાઠ બંધાયેલો અનુશાન કોઈપણ રીતે તુટતો નથી ઉલટો પ્રતિસમયે વિરહને લીધે સતાપ વધતો જાય છે. તેમજ જેનો લાલ થવો અશક્ય હોય છે, તે મનુષ્ય ઉપર જે પુરુષ અનુરાગ કરે છે તેનાની તળાવડીના પાણીની માફક પ્રતિદિવસ શોષાઈ જાય છે, માટે દુઃખપ્રાપ્ય વસ્તુની વાંછા કરવી તે દુઃખજનક છે. આજસુધી ધિયાનો સમાગમ થશે એવી આશા મહેને છોડતી નહોતી, પરતુ આજે તો તે સબંધી સર્વ મહારો વિચાર નિર્મૂલ થઈ ગયો. જેથી આ મહારું હૃદય પ્રગ્ન ડહાળી ઘેરાઈ ગયું, હવે મહારે તેને કેવી રીતે સ્થિર રાખવું, તેનું પણ મહેને ખીલકુલ જ્ઞાન રહ્યું નહીં તેથી હું ચિંતા કરવા લાગ્યો કે, હવે મહારે શું કરવું ? અથવા અહીં બહુ વિકલ્પ સંકલ્પ કરવાની જરૂર નથી કારણ કે, મહોટા વિગ્રહ દુઃખને શાંત કરવામાં પ્રાણ ત્યાગ કરવો એજ યોગ્ય ઉપાય છે. જોકે, વિવેકી એવા ઉત્તમ પુરૂષોને આ આત્મઘાત કરવો એ ઉચિત નથી. કારણ કે, “ આત્મઘાતો મહાપાપ ” “ આત્મઘાત કરનાર પ્રાણી મહા પાપી ગણાય છે ” તોપણ મહારું જીવિત તેણીના

વિરહથી રહી શકે તેમ નથી. માટે તેણીના આંદોલનથી પવિત્ર થયેલા આ તરૂવરનીજ શાખાએ પાશ વડે મ્હારા દેહને બાંધીને હું મ્હારા પ્રાણનો ત્યાગ કરૂં અન્યથા હુઃખની શાંતિ થવાની નથી. અહો ! હું કોણ ? અને કયે રસ્તે ચાલનાર ? છતાં આવા અધર્મ માર્ગનું મ્હારે સ્મરણ કરવું સર્વથા અઘટિત છે. પરંતુ વિરહી પુરૂષ ધર્માધર્મને દેખી શકતો નથી. અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે,—
 દિવાન્યાઃ પ્રાણિનઃ કેચિદ્રાત્રાવન્વાસ્તયા પરે ।

વિવેકનેત્રનિર્મુક્તઃ, કામાન્ધોનૈવ પश्यति ॥ ૧ ॥

અર્થ—“કેટલાક ઉલૂક (ઘુવડ) વિગેરે પ્રાણીઓ નેત્ર છતાં પણ દિવસે દેખી શકતા નથી. અર્થાત્ દિવસે આંધળા હોય છે તેમજ કેટલાક અન્ય પ્રાણીઓ રાત્રીએ દેખતા નથી અને વિવેક રૂપી નેત્ર વિનાનો કામી પુરૂષ તો તેઓ બન્નેથી વિચિત્ર પદ્ધતિનો હોય છે. કારણ કે, કામથી અંધ બનેલો પુરૂષ તો રાત્રી અગર દિવસે બીલકુલ દેખી શકતો નથી.”
 વળી કર્તવ્ય અને અકર્તવ્યમાં મૂઢ બનેલો પુરૂષ પોતાનું હિત સાધી શકતો નથી. તેમજ પાપ કર્મમાં ઉલુક્ત થયેલાઓને ધર્મ પ્રાપ્તિ દુર્લભ થઈ પડે છે. જેમકે;—

પાપાસક્તં ચેતસિ, ધર્મકયાઃ સ્યાનમેવ ન લભન્તે ।

નીલીરક્તે વામસિ, કુક્કુમરાગો દુરાધેયઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“જેઓનું હૃદય પાપ ક્રિયામાં આસકત હોય તેઓના ચિત્તમાં ધાર્મિક કથાઓ બીલકુલ સ્થાન પામતી નથી જેમકે, ગળીમાં રંગેલા વસ્ત્ર ઉપર કુંકુમનો રંગ ચઢાવવો કોઈ ધારે તો પણ તે ચઢી શકતો નથી.” અહીં

આશ્ચર્ય એ છે કે, આવા બુદ્ધિમાન પુરૂષો પણ આવાં અ-
ધમ જનને લાયક કાર્ય કરતાં બીલકુલ અચકાતા નથી. આતું
મૂલ કારણ તો માત્ર વિષયવાસનાજ છે, જેથી આવો ઉત્તમ
મનુષ્ય દેહ મળવા છતાં પણ તુછ વસ્તુના મોહથી કેવી
પાપ પ્રવૃત્તિમાં પડવું પડે છે ! અન્યત્રપણ કહ્યું છે કે;—
યત્નેન પાપાનિ સમાચરન્તિ, ધર્મે પ્રસન્નાદપિ નાચરન્તિ ।
આશ્ચર્યમેતદ્દિ મનુષ્યલોકે, ક્ષીરં પરિત્યજ્ય વિષં પિવન્તિ ॥૯॥

અર્થ—“કુમાર્ગમાં પડેલા પ્રાણીઓ પાપ કાર્યોમાં
પુરતો પ્રયાસ કરે છે, તેમજ કોઈ સજ્જનનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત
થાય છતાં પણ તેઓ ધર્મનું આચરણ કરતા નથી. એ
મોહાતું એક આશ્ચર્ય આ મનુષ્ય લોકમાં જામી ગયું છે,
સ્વાભાવિક પ્રાપ્ત થયેલા હુધનો ત્યાગ કરી કેટલાક જનો
વિષયાનમા રૂચિ ધરાવે છે. તેમજ મૂઠ પુરૂષની બુદ્ધિ પાપ-
નુજ આચરણ કરે છે” તથા;—

પાપં સમાચરતિ વીતઘૃણો જવન્યઃ

પ્રાપ્યાપદં સઘૃણ એવ વિમધ્યચુદ્ધિઃ ।

પ્રાણાત્યયેઽપિ ન હિ સાધુજનઃ સ્વવૃત્તં,

વેલાં સમુદ્ર ઇવ લઙ્ઘયિતું સમર્થઃ ॥ ૯ ॥

અર્થ—“હે ભવ્યાત્માઓ ! જેના હૃદયમાં બીલકુલ દયા
ન હોય તેવો જવન્ય પુરૂષ પાપ કરતાં છેવટ સુધી અટકતો
નથી, અને જેના હૃદયમાં દયા હોય છે તેવો મધ્યમ બુદ્ધિનો
મનુષ્ય જ્યારે આપત્તિમાં આવી પડે છે ત્યારે પાપાચરણ
છોડી દે છે. તેમજ પોતાના પ્રાણો છુટી જાય તો પણ સ-

જનન પુરૂષ સમુદ્ર જેમ વેલા (કાંઠા) નો ત્યાગ કરી આ-
ગંગા ચાલી શકતો નથી તેમ પોતાના સદાચારનો ત્યાગ કરવા
સમર્થ થતો નથી. અર્થાત્ પોતાની કુલ મર્યાદા છોડતો નથી ”
તેમજ પાપી પુરૂષો પાપમાંને પાપમાં રખડયા કરે છે. જેમકે,—
જઠરાગ્નિઃ પચત્યન્નં, ફલં કાલેન પચ્યતે ।

કુમન્ત્રૈઃ પચ્યતે રાજા, પાપી પાપેન પચ્યતે ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ઉદરમાં રહેલા અન્નને પચાવનાર જઠરાગ્નિ
હોય છે, વૃક્ષોના ફલ પણ પોતાના સમય પ્રમાણે પાકી જાય
છે, તેમજ રાજા પણ કુમન્ત્રો વડે વિપાકદશાને અનુભવ છે.
અને પાપી પુરૂષ પોતાના પાપ વડે બહુ દુઃખી થાય છે.
તેમજ આ સંસારની અંદર કોઈ પણ જીવ કોઈ પણ કા-
રણને લીધે હુમ્મેશાપ્રાપ્તે દુઃખી જ હોય છે. એમાં કંઈ
નવાઈ જેવું નથી.” જેમકે,

નિર્દ્રવ્યા ધનચિન્તયા ધનપતિસ્તદ્રક્ષણે ચાકુલો—

નિઃસ્ત્રીકસ્તદુપાયસંગતમતિઃ સ્ત્રીમાનપત્યેચ્છયા ।

પ્રાપ્તાઽપત્યપરિગ્રહોઽપિ સતતં રોગૈ રભિદ્રૂયતે,

જીવઃક્રોઽપિકથન્નનાઽપિનિયતંપ્રાયઃસદાદુઃસ્થિતઃ ॥૧॥

અર્થ—“જે નિર્ધન હોય છે તેને હુમ્મેશાં ધનની ચિંતા
રહ્યા કરે છે, જેની પાસે પુષ્કલ દ્રવ્ય હોય છે તે તેનું રક્ષણ
કરવામાં અત્યંત વ્યાકુલ રહે છે, જે સ્ત્રી વિનાનો હોય છે
તે આદે તરફ સ્ત્રીના માટે કાંકાં માર્યા કરે છે. કે, હવે હું
કયો ઉપાય કરું તો મહને સ્ત્રી પરણવા મળે એમ તેની
બુદ્ધિ વિચાર કર્યા કરે છે, જેને સ્ત્રી મળી હોય છે તે વિ-
ચારે છે કે મહારે હવે પ્રભુ કયારે થશે ! અને તે પણ અ-

લિંગહ પૂર્ણ થયા બાદ પણ હુમ્મેશાં અનેક રોગોથી તે પીડાયા કરે છે. પરંતુ કોઈ પણ માનવ કોઈ પણ સમયે સુખી જોવામાં આવતો નથી ” માટે હું પણ આ અસહ્ય એવા વિરહ દુઃખથી અત્યંત પીડાઉ છું તો હવે મ્હારે પૂર્વોક્ત વિચારજ કાયમ રાખવો ઠીક છે એમ નિશ્ચય કરી તે વૃક્ષ ઉપર હું ચઢી ગયો અને ગળે પાશ નાખી કહેવા લાગ્યો કે, રે દૈવ ! છેવટની હું ત્હને આટલી પ્રાર્થના કરૂં છું કે, હર્ષભ એવા મનુષ્ય ઉપર મ્હારો સ્નેહ કોઈ જન્માંતરમા પણ ત્હારે કરાવવો નહીં કારણ કે;—

રાગેણ વદ્ધ્યતે જન્તુ-સ્તતો યાત્યધમાં ગતિમ્ ।

રાગમૂલાનિ દુઃસ્વાનિ, દુઃસ્વિતોઽત્ર વિનશ્યતિ ॥૯॥

અર્થ—“પ્રાણીમાત્ર રાગથી બધાય છે, અને તે બંધન-માં પડ્યાબાદ બહુ અધર્મગતિને પ્રાપ્ત થાય છે, તેમજ દરેક હુ.ખો રાગથી ઉત્પન્ન થાય છે, વળી તે દુઃખને સ્વાધીન થયેલો પ્રાણી કોઈપણ ઠેકાણે સ્થિર બુદ્ધિથી શાન્ત થતો નથી. પરંતુ નિરંતર દુઃખમાજ પોતાની સ્થિતિ ગુજારે છે.” હવે આ સંબંધી મ્હારે કઈપણ વિચારવાનું રહ્યું નથી. કારણકે, તે કેવલીભગવાનનું વચન, આકાશમાં થયેલી તે દેવવાણી અને તે સ્વપ્ન આ સર્વની ઉપર આધાર રાખી આજસુધી પ્રિયાની આશામાં મ્હે મ્હારા દિવસો વ્યતીત કર્યા પરંતુ હે દૈવ ! હાલમાં તે વચનાદિક સર્વે ત્હે વૃથા કર્યા. એમ કહી તરતજ મ્હે મ્હારા દેહને અધોમુખે ત્યા લટકતો કર્યો. પછી શરીરના ભારથી ગળાની અંદર રહેલો પાશ સજ્જડ એસી ગયો, જેથી મ્હારો કંઠ રૂંધાઈ ગયો, નાડીઓ ખેંચાવા

લાગી. અને અગોમાં સર્વત્ર વેદનાઓ પ્રસરવા લાગી,
તેમજ નેત્રોત્તુ તેજ મંદ પડીગયું પવનનો સ્વાગ બધ
પડવા લાગ્યો, હસ્તચગ્લાદિક અવયવ અસ્તોવ્યસ્ત થઇ
ગયા, ઉદર પણ વાયુથી ભરાઇગયું, ઇદ્રિયોનો વિષય બધ
પડીગયો, અનુક્રમે ચૈતન્યશક્તિ બહુ ક્ષીણ થઇ ગઇ, એમ
સર્વથા દુઃખોથી હું ઘેરાઈ ગયો ત્યારબાદ હે સુપ્રતિષ્ઠ ?
ઇદ્રિયોનો વ્યાપાર બંધપડવાથી જોલાન હાલતમાં હું પડ્યો
હતો, તેટલામાં કંઈક ચેતનામાં હોવાથી એક શબ્દ મ્હારા
સંભળવામા આવ્યો કે; હે ભદ્ર ? કાયર પુરુષોએ આચરવા
લાયક આવું સાહસ કાર્ય કરવાને તું લાયક નથી. માટે સર્વથા
આ કાર્ય તહારે નહી કરવું જોઇએ, દેવતાઓને હુલ્લ એવા આ
મનુષ્યદેહને આવા અકાર્યનું આચરણ કરી શામાટે તું નષ્ટ કરે
છે ? અરે ? આ માનવભવ મહાપુણ્યથી પ્રાપ્ત થાયછે જેમકે,—
અનેકપૂર્વાર્જિતપુણ્યસંચયાત્, મુદુર્લભા માનવતા હિ લભ્યતે ।
તત્સાર્યકત્વં યદિ નૈવ લોકે, સમાપ્યતે ફલ્ગુ તદીયજીવિતમ્ ॥૧

અર્થ—“અનેક પૂર્વભવોમાં ઉપાર્જન કરેલા પુણ્યના

ઉદયથી અત્યંત હુલ્લ એવો આ મનુષ્યાવતાર પ્રાપ્તથાય,
છતાં આવા તુચ્છ કાર્યનેલીધે તેનું કંઈપણ સાર્થકપણું કર-
વામાં ન આવે તો, તે પુરુષનુ જીવન અસાર છે. અર્થાત્ આ
મનુષ્યભવ પામી તેણે કંઈપણ કર્યું ગણાય નહીં. ”

ત્યારે તે દીવ્યશબ્દ નહીંજેવો મ્હારા સંભળવામાં

આવ્યો; તેટલામાં કોઈક પુરુષ ત્યાં

પાશનો
છેદ.

આવ્યો અને વૃક્ષની શાખાએ મ્હને
લગડતો જોઈએકદમ તેણે મ્હારા ગળાનો
પાશ કાપી નાખ્યો; તેમજ મ્હને સા-

અવીને નીચે સુવારી ઠંડો પવન નાખવાલાગ્યો. ત્યારબાદ તે પુરૂષ હિમસમાન શીતલ એવા પ્રવાહનું પાણિલાવી મ્હારા શરીરે સિંચન કરવા લાગ્યો, તેથી મ્હારું હૃદય ફરકવાલાગ્યું અને કંઈક શુદ્ધિમાં ચિન્હ દેખાયાં, પછી તેણે ધીમે ધીમે મ્હારા સર્વઅંગનું મર્દન કર્યું. તે વખતે મ્હારાં નેત્ર મૂર્છાથી મીંચાઈ ગયેલાં હતાં, તેમજ સ્વપ્નસમાન બાહ્ય સ્થિતિને હું અનુભવતો હતો. પછી મ્હને તેણે ઉપાડીને સુકોમલ પદ્મવોથી રચેલી શય્યાઉપર સાચવીને સુવાડી દીધો. અહો ? સબળનપુરૂષો નિરપેક્ષ બુદ્ધિએ કેવા ઉપકાર કરે છે ? આ દુનીયામાં આવા સત્પુરૂષો બહુ વિરલા હોય છે. અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે,—

શૂરાઃ સન્તિ સહસ્રશઃ પ્રતિપદં વિદ્યાવિદોઽનેકશઃ,

સન્તિ શ્રીપતયો નિરસ્તધનદાસ્તેઽપિ ક્ષિતૌ ભૂરિશઃ ।

કિન્ત્વાકર્ણ્ય નિરીક્ષ્ય વાઽન્યમનુજં દુઃસ્વાદિતં યન્મન—

સ્તાદ્રૂપ્યં પ્રતિપદ્યતે જગતિ તે સત્પૌરુષાઃ પશ્ચવાઃ ॥૧॥

અર્થ—“આ દુનીયામાં સંશ્રામની આ દર જય મેળવનાર શૂરવીરપુરૂષો હજારો વિદ્યમાન છે, તેમજ હજારેક સ્થલે વિવિધ વિદ્યાઓના બાણકાર સેંકડો પુરૂષો દૃષ્ટિગોચર થાય છે, વળી ઋદ્ધિમાં કુબેરસમાન કિંવા તેથી અધિકપણુ લક્ષ્મીવાન પુરૂષો આ સૃષ્ટિમાં ઘણા જોવામાં આવે છે, પરંતુ હ.બથી પીડા-ચેલા અન્ય માનવને સાંભળીને કિંવા જોઈને જેમનું મન તદાકાર થઈ જાય તેવા સત્પુરૂષો આ જગતમાં પાંચ કે છ જોવામાં આવે છે. અર્થાત્ બહુ થોડા હોય છે.” વળી ફરીથી તે સત્પુરૂષે પવનાદિક અનેક પ્રકારના બહુ શીતલ ઉપચાર

કર્યા, તેથી મ્હારી વેદના કેટલીક ક્ષીણ થઈ. ત્યારબાદ ક્ષણ માત્રમાં હું સાવધાન થઈ ગયો, અને મ્હારાં નેત્ર ઉઘડી ગયાં, તે સમયે ત્યાં બેઠેલો, ઉત્તમ સંસ્થાનવાળો, અને ભર યુવાવસ્થાને શોભાવતો, સાક્ષાત્ કામદેવસમાન, એક લબ્ધ પુરૂષ મ્હારાં જોવામાં આવ્યો. વળી તે પુરૂષે મ્હને કહ્યું કે, હે ભદ્ર ! હવે આપને કયા પીડા થાય છે ? મ્હે મ્હારો કંઠ બતાવ્યો, ત્યારે તેણે મર્દનાદિક ઉપચારવડે મ્હારા કંઠની પીડાપણુ દૂર કરી પછી મ્હારી સર્વ પીડાઓ દૂર થવાથી હું સાવધાન થયો, પરંતુ વિરહાનળની પીડાથી મ્હારાં અંગો બળતાં હતાં, મુખમાંથી મ્હોટા શ્વાસ ચાલતાં હતાં; અને વિરહસંબંધી બેદને લીધે મ્હારું હૃદય બહુ વ્યાકુલ હતું, તેમજ મનોવાંછિત પ્રિયાની અપ્રાપ્તિને લીધે ઉદ્વિગ્ન ચિત્તવાળો હું સ્નિગ્ધપદ્મવોથી રચેલા શયનમાં બેઠો. શ્રી ધનેશ્વરમુનિએ રચેલી સુબ્રોધ એવી ગાથાઓવડે બહુ સુંદર અને રાગરૂપી અગ્નિ તથા દ્વેષરૂપી વિષધરને શાત કરવામાં જલ અને મત્રસમાન સુરસુંદરી નામે આ કથાપ્રબંધમાં પાશવિમોચન નામે આ ચોથોપરિચ્છેદ સમાપ્ત થયો.

इति श्री धनेश्वर मुनि विरचित प्राकृत पद्यमय सुरसुंदरी चरित्र-
स्य शास्त्र विशारद योगनिष्ठा ध्यात्मज्ञान दिवाकर जैनाचार्य-
पूज्यपाद श्रीमद्-बुद्धिसागरसूरीश्वरशिष्यरत्नप्रसिद्ध-
वक्तेतिख्यांतिभागाचार्य श्रीमद्-अजितसागरसूरि-
कृत गुर्जरभाषानुवादे विरहे पाशविमोचननाम-
चतुर्थः । परिच्छेद समाप्त.

અથપશ્ચમપરિચ્છેદઃ ચારમ્યતે ।

વિરહ દુઃખને લીધે મુખની કાંતિ બહુજ ઝાંખી થયેલી
 અને મેત્રોમાથી અશ્રુધારા ચાલુહતી,
 પુરૂષનો તેમજ હસ્તતલમાં લમણનો લાગ
 ઉપદેશ. સ્થાપન કરી શૂન્યની માફક બેઠેલો
 મ્હને જોઈ તે દયાલુપુરૂષ બોલ્યો હે

સુંદર ? તારાસરખા ઉત્તમપુરૂષોને કુગતિના દ્વારભૂત અને
 અધમ પુરૂષોએ આચરેલો એવો આત્મવધ કરવો ઉચિત નથી.
 કારણ કે, ઉત્તમપુરૂષો આપતકાલમાં વ્યાકુલ થતા નથી.
 શાસ્ત્રમા પણ કહ્યું છે કે;—

વિપદિ ધૈર્યમયાઽભ્યુદયે ક્ષમા, સદાસિ વાક્પટુતા યુધિ વિક્રમઃ ।
 યશસિ ચાભિરુચિર્વ્યસનં શ્રુતૌ, પ્રકૃતિસિદ્ધામિદં હિ મહાત્મનામ્ ॥

અર્થ—“વિપતકાળમાં ધૈર્ય રાખવું, તેમજ અભ્યુદના
 સમયે ક્ષમા રાખવી, સલાની અંદર બોલવામાં દક્ષતા રાખવી,
 રણસંગ્રામમાં પરાક્રમની ખુદ્ધિ રાખવી, તેમજ ઇચ્છા રાખવી-
 હોય તો માત્ર યશ મેળવવાની રાખવી, અને ધર્મશાસ્ત્રોના
 શ્રવણનુજ વ્યસન રાખવું, આ સઘળી પ્રવૃત્તિઓ મહાત્મા-
 ઓને સ્વભાવસિદ્ધ હોય છે.” વળી હે મહાશય ? તું કોણ છે ?
 તારા પિતાનું નામ શું ? તું ક્યાંથી આવ્યો છે ? ગળે પ્રાણ
 નાખવાનું તારે શું કારણ ? વળી હે સુંદર ? તું શાઠ શો-
 કમાં શાથી આવી પડ્યો છે ? તેમજ નિરંતર ભારે અશ્રુ-
 પાત શામાટે કરે છે ? આ પ્રમાણે તેનાં વાક્ય સાંભળીને
 પ્રથમતો મ્હેં મ્હોટા નિઃશ્વાસ મૂક્યા, પછી મ્હેં કહ્યું કે,
 હે સુતનુ ? વૃથા આ વાર્તા કહેવાથી શું ફલ ? જેના કહે-

વાથી કંઈ પણ ગુણ થાય તો તે કહેવું યોગ્ય ગણાય. અન્ય થા તુષ (કેતરાં) ખાડવાની માફક કહેવાથી કંઈપણ ફલ નથી. અન્યત્રપણ કહ્યું છે કે;—

વધિરાગ્રે વૃથાડડલાપો-વૃથા વારિવિલોહનમ્ ।

તુષ્ણવ્હનવત્ત્વ્યર્થ, વૃથાડમીઘનિવેદનમ્ ॥૧॥

અર્થ—“અધિરની આગળ વાર્તાલાપ કરવો તે વૃથા છે, પાણી વડેહોવવું તેપણ અર્થ વગરનું છે, તેમજ અશક્ય એવી કોઈ પણ વાર્તા પોતાને ઈષ્ટ હોય; પરંતુ તે અન્યની આગળ નિર્થક કરવી તે કેતરાઓને ખાડવા સમાન નિષ્ફલ થાય છે” તેમજ હે મહાશય? પોતાનું કાર્ય પ્રાપ્તિ વિનષ્ટ થયા પછી તે કહેવાથી પણ તેનો નિવારક કોણ થઈ શકે! વળી પાણી ગયા પછી પાળ બાંધવી એથી શો ગુણ થાય? અર્થાત્ શ્રમ શિવાય અન્ય કંઈપણ ફલ નથી. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે;—

મૃતેડમ્બુપાનં કિમ્ માનવાનાં, કિમ્બલ્લાનાં વસનાદિશોભયા ।
કિં વૃષ્ટિપાતેડપિ સમુદ્રમધ્યે, ગતે હિ નીરે કિમ્ સેતુવન્ધનમ્ ॥૧॥

અર્થ—“મરણ થયા બાદ મનુષ્યોને સુધામય અંબુપાન કરાવવું શા કામનું? જન્મબાધ પ્રાણિઓની આગળ વસ્ત્રાદિક અલંકારોની શોભા દેખાડવાથી એમને શો આનંદ ઉપજવાનો છે? સમુદ્રની અંદર વૃષ્ટિપાત થાય તોપણ તેથી જીવાત્માઓને શું ફલ થઈ શકે? તેમજ પાણી ગયા પછી તેને રોકવા માટે જેઓ પાલી બાંધવાનો શ્રમ ઉઠાવે, તેનું પણ કંઈ ફલ નથી;” માટે મહારેપણ હવે આપની આગળ વાર્તા કરવાથી માત્ર કંઠશોષણજ છે, તેથી આપને કહેવાનું

મ્હારે એટલુંજ છે કે, આપ કૃપાકરી મ્હારા આ કાર્યમાં વિધનભૂત થશો નહીં હવે મ્હારે પ્રાણ ત્યાગ કર્યા શિવાય છુટકો નથી. કારણ કે, તે શિવાય મ્હારૂં દુઃખ જાય તેમ નથી. આવા દુઃસહ દુઃખને આધીન થઈ હું હવે જીવવાની આશા ખિલકુલ રાખતો નથી. માટે મ્હારા દુઃખનો ઉદ્ધાર જો આપે કરવા ધાર્યો હોય તો હું જે કરું છું તેમાં તમ્હારે હવે વચ્ચે પડવું નહીં. ત્યારબાદ તે પુરૂષ બોલ્યો. હે ભદ્ર ? આ પ્રમાણે આ કુકૃત્યનો આગ્રહ તું છોડી દે. પ્રથમ આવું મૂલ કારણ શું છે ? તે તું મ્હને જણાવ ? કારણ કે, વૃત્તાત જાણ્યા પછી કોઈ ઉપાય પણ મળી આવે છે. ત્યારબાદ મ્હને તેને સર્વ પૂર્વોક્ત મ્હારી વાર્તા સવિસ્તર ઠેઠ પાશબ ધન સુધીની કહી સંભળાવી. પછી હે સુપ્રતિષ્ઠ ? તે વાત સાંભળી તેણે મ્હને કહ્યું કે, હે ભદ્ર ? માત્ર યુવતિને માટે ઉત્તમ પુરૂષોએ આ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરવી ઉચિત નથી, તેમાં પણ નીતિશાસ્ત્રમાં કુશલ એવા ત્હારે તો વિશેષે કરીને આવું કાર્ય સર્વથા ન કરવું જોઈએ. કારણ કે, જીવતા પુરૂષો એકઠો શુભ કાર્યોના સોક્તા થાય છે જેમ કે; “જીવન્નરો મદ્રશતાનિ પश्येत्” “જીવતો માણસ એકઠો ભદ્ર જોઈ શકે છે.” વળી હે સુભગ ? તું ધન્યવાદને લાયક છે કારણ કે, તમે બન્નેજણ તો પરસ્પર એકબીજાની વાર્તા અન્યદ્વારા સાંભળી શકો છો તેમજ દેવ-વાણી થયેલી છે, જેથી તેણીના સમાગમની આશા પણ બંધાયેલી છે. વળી અન્યોઅન્ય ભાવને સૂચવનાર એવા એક નગરમાં તમ્હારા બન્નેનો નિવાસ છે. તો પછી શા માટે તું આટલો બધો શોક કરે છે ? ધન્યવાન અને પુણ્યવાન પણ તું છે. વળી પુણ્ય હીન તો ખરેખર હુંજ છું કે, તેણીનું દર્શન તો

દૂર રહું પરંતુ દર્શનનીઆશા પણ દુર્લભ ચર્ચ પડી છે. તો પણ હું પ્રાણ ધારણ કરું છું. ત્હારી માફક કંટાળતો નથી. વળી હે ભદ્ર ? તમ્હારે વાર્તાલાપનો સળંગ ક્રમપર પરાએ વિદ્યમાન છે, તો પછી ત્હારું દુઃખ શા હીસાબમાં છે ? અને હું તો મ્હારી મનોબીજા સ્ત્રીના સ્થાનાદિકની પ્રવૃત્તિને પણ જાણતો નથી. તો મ્હને કેટલું બધું દુઃખ થતું હશે ? ત્યાર-બાદ મ્હેં તેને કહ્યું કે; હે મહાશય ? પ્રથમ તમે તમ્હારું વૃત્તાંત મ્હને કહો; તમે પોતાની સ્ત્રીનું સ્થાનપણ કેમ જાણતા નથી ? તમે ક્યા નગરમાં રહો છો ? અને શા માટે અહીં આવ્યા છો ? ત્યારબાદ ત જોડ્યો. હે ભદ્ર ? એકાગ્ર મન કરી મ્હારું વૃત્તાંત તું સાંભળ.

અનેક વિદ્યાધરોના નગરોથી વિરાજીત એવા આ

વૈતાલ્ય પર્વતમાં ઉત્તરશ્રેણી છે,

પુરૂષવૃત્તાંત. તેનો અંદર મુરનંદનનામે ઉત્તમ

નગર છે. જેની અંદર ત્રિક-ત્રણ, ચતુષ્ક-

ચાર રસ્તાઓના સયોગ અનેક સ્થલે શોભે છે, તેમજ

અનેક પુષ્પ વાટિકાઓ જેની આસપાસ સુગંધી આપી રહી

છે, જેના કિણ્વાની વિશાલતા અદ્ભુત પ્રકારની દીપી રહી

છે અને શોભામાં તે ઇંદ્રપુરી સમાન આનંદ આપે છે.

મુરનંદન નગરમાં, સ્વાધીન છે સમગ્ર વિદ્યાઓ જેને

તેમજ સર્વે વિદ્યાધરોના સસુદાય જેના

હરિશ્ચંદ્ર

ચરણ કમળમાં પ્રણતિ કરે છે. કમલની

વિદ્યાધરેન્દ્ર.

પાંખડી સમાન ભવ્ય છે નેત્રો જેનાં,

સમસ્ત જનોનાં નેત્ર અને હૃદયને

આનંદ આપનાર, અદ્ભુત પરાક્રમ વડે શત્રુઓનો પરાજય

કરનાર, સૂર્યની માફક તેજસ્વી પુરુષોના સમગ્ર તેજનો પરાજય કરનાર, અખંડિત પ્રતાપને ધારણ કરતો, મદોન્મત વૈરી રૂપી હસ્તીઓને ભેદવામા સિહના બાલ સમાન, દિગતોમાં પ્રસરી ગઇ છે વિમલ કીર્તિ જેની અને વિદ્યાધરોમાં સુપ્રસિદ્ધ એવો હરિશ્ચંદ્ર નામે વિદ્યાધરેન્દ્ર રહે છે. કમલ સમાન મુખવાળી, નીલકમલના પત્ર સમાન મનોહર નેત્ર વાળી, કમલના મધ્ય ભાગ સમાન સ્નિગ્ધ છે શરીરની કાંતિ જેની એવી રત્નવતી નામે તેની સ્ત્રી છે. વળી તે સ્ત્રી સમગ્ર અતે-ઉરમાં પ્રધાન પણે રહેલી છે. પોતાના પ્રાણુથી પણ પ્રિય એવી તે દેવીની સાથે ત્રિ વર્ગ-ધર્મ, અર્થ અને કામમા સારભૂત એવા વિષય મુખને અનુભવતાં તે વિદ્યાધરેન્દ્રના કેટલાક દિવસ વ્યતીત થયા.

ત્યારબાદ રત્નવતીને દેવ કુમાર સમાન તેજસ્વી કુ-

પ્રભંજનઅને

ખંધુમુંદરી.

માર ઉત્પન્ન થયો ઉચિત સમયે માતા

પિતાએ પ્રભંજન એવું તેનું નામ

પાડ્યું. તેમજ અદ્વિતીય છે રૂપ અને

લાવણ્ય જેનું એવી ખંધુમુંદરી નામે

તેણીને એક પુત્રી થઇ અનુક્રમે તેઓ બન્ને નવીનયૌવન અવ-

સ્થાને પામ્યા. કોઇએક દિવસે તેઓ બન્ને જણ પરસ્પર પ્રેમને

ધારણ કરતાં એક સ્થાનમા એકાંત જગોએ એકઠાં થઇ એકાં

હતા તેવામાં એક બીજાની સાથે વાર્તાલાપ આલ્યો; તેમાં

અવસર બાણી પ્રભંજન બોલ્યો. હે ખંડેન ? આપણી આવી

અપૂર્વ પ્રીતિ બંધાઇ છે; તે જોઇ મ્હને બહુ આનંદ થાય

છે. પરંતુ લવિષ્યમાં પણ તે પ્રીતિ તેવીને તેવી વૃદ્ધિ પામતી

રહે તેમ મ્હારી ઇચ્છા છે. માટે ત્હારે પ્રથમ જે પુત્ર કિંવા

પુત્રી થાય તે મ્હારા પુત્ર અથવા પુત્રીને આપવાં અને મ્હારે જે પ્રથમ થશે તે ત્હારા પુત્રને અગર પુત્રીને આપીશ આ પ્રમાણે પરસ્પર સંબંધ કરવાથી આપણા સ્નેહ ઘણા કાલ સુધી સારી રીતે જાગત રહેશે તે સાલગી અતિશય સહોદરના સ્નેહમા ગરક થયેલી બંધુમુંદરીએ તે પ્રમાણે પોતાના ભાઈનું વચન માન્ય કર્યું.

વૈતાલ્ય પર્વતમાં ઉત્તર શ્રેણી છે, તેમા સર્વજનુ સ બધી

અનેક ફલ પુખ્તોથી વિરાજીત, નાના

ચિત્રલેખા. પ્રકારનાં વૃક્ષોના સમુદાય વડે સુશો-

ભિત, ચમરચચા નામે નગરી છે.

તે નગરીમાં ભાનુગતિ નામે ખચરેદ્ર રહે છે, જેના પરાક્રમના શ્રવણ માત્રથી વૈરીઓ ગુહાઓના આશ્રય લઈ સૂર્યના પ્રકાશમાં ધ્રુવડની જેમ ગુપ્ત વૃત્તિને પાલન કરે છે; રૂપ અને સૌભાગ્યમાં કામદેવ સમાન તેમજ તે પ્રમદા જનના હૃદયને અતી આનંદ આપવામાં અગ્રણી એવા તે ભાનુગતિ વિદ્યાધરેન્દ્રને હરિશ્ચંદ્ર વિદ્યાધરે પોતાની બંધુમુંદરી નામે કન્યાને બહુ પ્રીતિપૂર્વક ઘણા મ્હોટા ઉત્સવ સાથે પરણાવી. તેમજ ભાનુગતિએ પણ ઉત્તમ રૂપ, ગુણ અને શીલથી વિભૂષિત જાણી તેણીનો સ્વીકાર કર્યો ત્યારબાદ તેણીની સાથે બહુ પ્રેમપૂર્વક પાત્ર પ્રકારના વિષય મુખને અનુભવતા, તેમજ પોતાના રાજ્યનું પાલન કરતા, તે ખચરેન્દ્રના દિવસો આનંદપૂર્વક વ્યતીત થવા લાગ્યા એમ અનુક્રમે કેટલોક સમય વ્યતીત થતાં તેણીને એક પુત્રી ઉત્પન્ન થઈ, જેણીના શરીરની કાંતિને લીધે આજુબાજુના દિગ્વિભાગો પ્રકાશિત થઈ ગયા, અને ઉચિત સમયે ચિત્રલેખા એવું

તેનું નામ પાડયું. ત્યારબાદ તે દેવીએ અતિ સુંદર સ્વપ્નેથી સૂચિત એવા એક ઉત્તમ અને તેજસ્વી પુત્રને જન્મ આપ્યો. માતાપિતાએ મહોત્સવપૂર્વક ઉત્તમ તિથિ, વાર, નક્ષત્ર અને યોગ્ય સમયમાં ચિત્રગતિ એવું તેનું નામ પાડયું.

હરિશ્ચંદ્ર રાજા પણ સુસુખ નામે ચારણ મુનિના ચરણકમલમાં સિદ્ધ સુખના દ્વારભૂત, સંસારસમુદ્રમાં ચાનપાત્ર સમાન, પર-
 મશાંતિનું મૂલકારણ એવા અતિ પ-
 વિત્ર શ્રીજૈનધર્મને સાંભળીને, સંસાર

વાસથી ભયભીત થઈ ગયો અને વિષયલોભને વિષસમાન ગણવા લાગ્યો, અરે ? આ ગૃહાવાસ એજ કારાગૃહ છે. એમ બાણીને તે રાજા રાજ્યવ્યાપારથી ઉદ્વિગ્ન થયો, અને પોતાના પુત્ર પ્રભંજનને રાજ્યમાં સ્થાપન કરીને પોતે પૂર્વોક્ત ગૃહ મહારાજના ચરણમાં સર્વનિવૃત્તિના કારણભૂત એવું ચારિત્રવ્રત અંગીકાર કર્યું.

અનુક્રમે તે હરિશ્ચંદ્રમુનિ સુસુખ ચારણમુનિની પાસે નિરવધ ચારિત્ર પાલવા લાગ્યા, તેમજ દ્વાદશાંગી વિગેરે શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કર્યા બાદ ગીતાર્થ થયા. પછી ઉત્તમ ચારિત્રના પ્રભાવથી કર્મબળને ખપાવી અતકૃત કેવલી થયા અહો ? ચારિત્રનો પ્રભાવ કેવો છે ? નિર્મલ જ્ઞાનાદિક ગુણો જેના આધીન થાય છે, એટલુંજ નહીં પણ શાશ્વતસુખ પણ તેનાથી જ પ્રાપ્ત થાય છે “શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે, નો દુષ્કર્મપ્રયાસો ન કુયુવતિસ્તસ્વામિદુર્વાક્યદુઃસ્વં, રાજાદૌ ન પ્રણામોઽશનવસનધનસ્થાનચિન્તા ન ચૈવ ।

જ્ઞાનાસિર્લોકપૂજા પ્રશમસુખરતિઃ પ્રેત્ય મોક્ષાદ્યવાસિઃ,
શ્રામણ્યેઽમી ગુણાઃ સ્યુસ્તદિદ્ધ સુમતયસ્તત્ર યત્નં કુરુધ્વમ્ ॥૧॥

અર્થ—“ જે ચારિત્રને સદ્ભાવપૂર્વક પાલન કરવાથી
અસત્ કર્મેનો પ્રયાસ કરવો પડતો નથી, મલીન સ્વભાવ-
વાળી યુવતિ, પુત્ર અને સ્વામીના કટુ વાક્યોના હુ.ખને
સહન કરવાનો પ્રસંગ આવતો નથી, ચારિત્રની મહત્તાને
લઈને નૃપાદિકને પ્રણામ કરવો પડતો નથી, ભોજન, વસ્ત્ર,
દ્રવ્ય કે સ્થાન વિગેરેની કોઈપણ ચિંતા બીલકુલ રહેતી
નથી, વળી ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે, લોકો બહુ પૂજ્ય-
ભાવથી ચારિત્રીઓની ભક્તિ કરે છે, શાંતિસુખમા બહુ પ્રીતિ
રહે છે, વિગેરે આલોકમાં ઉત્તમ સુખસાધન મેળવીને દેહાં-
તમાં મોક્ષાદિકની પ્રાપ્તિ થાય છે.” માટે હે ભગ્ય પ્રાણીઓ ?
ચારિત્રમાં આ સર્વગુણો રહેલા છે એમ સમજી સદ્બુદ્ધિનો
ઉપયોગ કરો ? અને ઉત્તમ ચારિત્ર પાળવામાં હુમ્મેશાં
યત્ન કરો ? જેથી ઉભય લોકનું કાર્ય સિદ્ધ થાય જીવો !
હરિશ્ચંદ્ર મુનિરાજ ચારિત્રના પ્રભાવથી અંતકૃત્ કેવળી થયા.

બહુ પ્રતાપી પ્રભંજન પણ વિઘાધરોનો અધિપતિ
થયો, હુમ્મેશાં પ્રમાદરહિત પોતે
પ્રભંજન નીતિપૂર્વક રાજ્ય ચલાવે છે નિઃશંક
રાજા. થઈ પિતાએ આપેલા રાજ્યના અબ્યુ-
દયમાંજ નિરતર પ્રેમ ધરાવે છે.

મિત્ર અને શત્રુ તરફ નીતિનો ભાગ કરતો નથી. કોઈપણ
વ્યસનીને પોતાના રાજ્યમાં સ્થાન આપતો નથી. તેમજ
પક્ષપાતરહિત સ્વપરને સૌમ્યદષ્ટિથી વિલોકે છે. ઉત્તમ

વંશમાં જન્મેલી અને સૌભાગ્યાદિકગુણોના આવાસભૂત કલહંસી તથા મંજુષા નામે તેને બે સ્ત્રીઓ છે. તેઓ બન્નેનું સમસ્ત અંતેઉરમાં પ્રધાનપણું છે.

તે બંનેની સાથે લોગવિલાસ કરતાં પ્રભંજન રાજાનો કેટલોક સમય વ્યતીત થયો, પછી જ્વલનપ્રભઅને કલહંસિકાને એક પુત્ર થયો. તેનું કનકપ્રભ. જ્વલનપ્રભ એવુંનામ પાડયું, તેમજ મંજુષાને પણ એક પુત્ર થયો, તે લઘુ પુત્રનું કનકપ્રભ એવું નામ સ્થાપન કર્યું.

હવે પોતાના બધુનું તે વચન બધુસુંદરી દેવીના સ્મરણમાં રહ્યા કરે છે, પોતાની પુત્રી ચિત્રલેખા પણ યૌવન અવસ્થામાં આવી પહોચી. તેને પરણાવવા લાયક બેઠું બધુસુંદરીએ પણ પોતાના પતિ ભાનુગતિને તે પોતાના ભાઈનું વચન સવિસ્તર કહી સંભળાવ્યું ત્યારબાદ ભાનુગતિરાજાએ પોતાની પુત્રી તે ચિત્રલેખાને, રૂપમાં બહુ તેજસ્વી એવા પ્રભંજનના ન્યેષ્ઠ પુત્ર જ્વલનપ્રભની સાથે પરણાવી, તેણે પણ પોતાને યોગ્ય જાણી પ્રીતિપૂર્વક તેણીનો સ્વીકાર કર્યો. શ્રી અને પુરુષનું બેઠુંબે સમાન હોય તો તેઓનો ગૃહાવાસ બહુ સારી રીતે સુધરે છે. જેમકે,-

गुणेन रूपेण समानभावौ, समानशीलौ च समानमेधौ ।
समानवंशौ च कलासु तुल्यौ, यौ दम्पती सौख्यमलं तयोर्वै॥१॥

અર્થ-“ગુણ અને રૂપ વડે જેઓ સમાન ભાવવાળાં હોય, તેમજ ધારણાવિષયમાં સમાનપ્રકૃતિ જેમની હોય, સમાન-કુલમાં જેઓ ઉત્પન્ન થયેલાં હોય અને સર્વ કલાઓમાં

સમાન કુશળપણું જેમણે મેળવેલું હોય તેવાં સ્ત્રીપુરુષોનાં
લેડલાં સુખેથી વિવાસ કરે છે.”

ત્યારબાદ તે જ્વલનપ્રસરાળ મુરનંદનનગરની અંદર
તેણીને લઈ ગયો, પછી પ્રેમાલુ સ્વભાવવાળી તે ચિત્રલેખાની
આથે ઉત્તમ પ્રકારે વિષયલોગનો અનુભવ કરતો જ્વલનપ્રસ-
રાળ દેવદોકમાં દેવની માફક આનંદપૂર્વક વિવાસ કરવા લાગ્યો.

એક દિવસ વિદ્યાધરોનો અધિપતિ પ્રસંજન રાજા

	આકાશમાં, ચંદ્રસમાન ઉજ્જવલ અને
પ્રસંજન	દેવતા મંદિરસમાન ગૌરકાંતિને ધારણ
રાજા.	કરતા એક પ્રાસાદને લેઈ વિચાર
	કરવા લાગ્યો, અહો ? આ કેવો સુંદર

પ્રાસાદ દીપી રહ્યો છે ? એની આકૃતિ પ્રમાણે બહુ મળતો
એક જનપ્રાસાદ હું બંધાવું. પોતાના મનમાં એમ નિશ્ચય કરી
ઉભો થઈને મહિમય ભૂમિમાં તે પ્રાસાદની આકૃતિ ચિતરવા
માટે જેટલામાં તે પ્રવૃત્ત થાય છે, તેટલામાં એકદમ પવનના
આઘાતથી હુણાયેલામેઘનું તે વાદળું સર્વથા વિખરાઈ ગયું.
અને ક્ષણમાત્રમાં શ્યામ આકાશમંડલનો દેખાવ લેઈ પોતે
હૃદયની અંદર વિચાર કરવા લાગ્યો કે, આ વાદળની માફક
પુરુષોની સંપદાઓ અસ્થિર છે જેમ આ વાદળનો ખંડ
ક્ષણમાત્ર લેવામાં આવ્યો, તેમજ ક્ષણમાત્રમાં નષ્ટ પણ થઈ
ગયો. તેમ સર્વે પદાર્થો પ્રાણીઓને ક્ષણમાત્ર આનંદ આપ-
નાર થાય છે. વળી રૂપ, છવિત, ચૌવન અને સર્વ પ્રકારના
બંધુઓના સંબંધો પણ એ પ્રમાણે અનિત્ય છે. તો આ
સંસારવાસને ધિષ્ટાર છે. બાત્યાવસ્થામાં જે રૂપ હોય છે
તે ચૌવનમાં અને જે ચૌવનમાં હોય છે તે વૃદ્ધાવસ્થામાં

હોતું નથી. અથાત્ ઉત્તરોત્તર નવીનતાને પામે છે એમાં સંદેહ નથી તેમજ અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે,—

ભોગે રોગભયં, કુલે ચ્યુતિભયં વિત્તે નૃપાલાદ્યયં,

શાસ્ત્રે વાદભયં ગુણે સ્વલભયં રૂપે જરાયા ભયમ્ ।

મૌને દૈન્યભયં વલે રિપુભયં કાયે કૃતાન્તાદ્યયં,

સર્વે વસ્તુભયાન્વિતં ભુવિ નૃણાં વૈરાગ્યમેવાઽભયમ્ ॥૧॥

અર્થ—“કોઈપણ વસ્તુ એવી નથી કે, સદૈવ નિર્ભયપણે એક રૂપે રહી શકે ! જેમકે, ભોગની અંદર રોગોનો ભય રહ્યો છે. પોતાના કુળની સ્થિતિ ખડું ઉત્તમ પ્રકારની હોય છે, પરંતુ તેમાં પણ અવનતિનો ભય રહે છે. અનેક પ્રયત્નથી ભાગ્યવાન પુરૂષો દ્રવ્ય મેળવી શકે છે, પરંતુ તેનો સહુપયોગ કરવો તે ભાગ્યે જ બની શકે છે. કારણ કે, તેની ઉપર રાજા વિગેરેનો સખત ભય રહે છે. શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કિંવા શ્રવણ કરવાથી ઉત્તમ પ્રકારનું જ્ઞાન મળે છે. પરંતુ તેમાં પણ વિત્ત કાવાદનો ભય હોય છે. તેમ રૂપ અને સૌંદર્ય દૈવયોગે કેટલાક જનોને પ્રાપ્ત થાય છે, પણ અવસ્થા-તરના ભેદે કરીને તે રહી શકતું નથી. અર્થાત્ તેમાં જરા દેવીનો ભય રહે છે. કેટલાક સ્વધર્મની અપેક્ષાએ મૌન રાખી પોતાની પ્રવૃત્તિ કર્યા કરે છે, પરંતુ તેમાં દીનતાનો ભય જાણતું રહે છે. અર્થાત્ તે દીનપણાને લીધે છોડવું પડે છે. કોઈપણ સુભટ એમ જાણે કે, મહારા સરખો કોઈ પરાક્રમી નથી, પરંતુ તે નિર્ભય નથી, તેની ઉપર શત્રુનો ભય કાયમ હોય છે, તેમજ સર્વાંગ સુંદર એવી આ શરીરની આકૃતિ જોઈને કેટલાક મુગ્ધજનો જાણે છે કે, આ દેહનગરી

અચલ રહેશે, પરંતુ તેની ઉપર નિરંતર મૃત્યુ સુભટ તલપ મારી રહ્યો છે, માટે તે નિર્ભય કેમ કહેવાય ? આ પ્રમાણે દરેક પદાર્થો આ દુનીયામાં ભયાન્વિત છે, અર્થાત્ અસ્થિર છે. માત્ર સત્પુરુષોને હિતકારક એવો વૈરાગ્યભાવ જ નિર્ભય છે.” માટે ભવ્ય પ્રાણીઓએ વિષય તરફ લક્ષ્ય નહીં આપતાં અભયપદની જ ઇચ્છા રાખવી વળી કેટલાક વિષયવાસનામાં આસક્ત થયેલા પ્રાણીઓ પ્રત્યક્ષપણે અનિત્ય પદાર્થોને જાણીને પણ તેઓને સત્ય અને સ્થિર તરીકે માને છે. તે તેઓના અવિવેકનું જ સામર્થ્ય છે વળી કામમાં આસક્ત થયેલા પુરુષો શ્રીજૈનસિદ્ધાંતને જાણતા છતાં પણ આરંભ અને પરિશુદ્ધાદિક સાવધ કાર્યોમાં પ્રવૃત્તિ કરે છે એ મહોદ્ધ આશ્ચર્ય છે કે, જૈનતત્ત્વના જાણકારોને પણ મોહ મહિ-
માની કેટલી બધી પ્રબલતા છે? માટે આ રાજ્યસંપત્તિ કેવલ સસારવાસનું જ કારણ છે, તો હવે મહારે એનું કંઈપણ પ્રયોજન નથી કારણ કે; જેના મોહથી આત્માની અધોગતિ થાય, તેનો પ્રસંગ મહારે સ્વપ્નમાં પણ જોઈએ નહીં. જે એનું ખેરવાથી કાન તુટે તેથી સર્થું અરે ? હું શ્રીજીને દ્ર-
ભગવાનનું વચન સમજી છું છતાં પણ મહા હંખના હેતુભૂત પદાર્થોમાં હું શા માટે અભિલાષા રાખું છું ? હવે સર્વ સાવધ કાર્યોનો ત્યાગ કરીને સર્વ સુખમય પરમેશ્વરી દીક્ષાગ્રહણનો ઉદ્યમ કરું. દુર્ગતિના હેતુભૂત આ અસાર રાજ્ય વડે શું ફલ છે ? વળી મહારા વંશમાં ઘણા રાજાઓ પોતાના પુત્રોને રાજ્ય આપીને દીક્ષિત થઈ મોક્ષસ્થાનમાં ગયેલા છે. માટે તેમના વંશમાં જન્મ ધરીને મહારે પણ ચારિત્ર ગ્રહણ કરવું ઉચિત છે એ પ્રમાણે પોતાના હૃદયમાં વિચાર કરી

રાજા પોતાની પાસમાં રહેલા વિદ્યાધરોને કહેવા લાગ્યો કે; આ સંસારવાસ મ્હને કારાગૃહ સમાન લાગે છે. રાજ્ય સંપત્તિઓ વિપત્તિઓ સમાન પ્રીતિકર થતી નથી. વિષય-વાસના વિષસમાન થઈ પડી છે, તેમજ હવે આ અલંકારો પણ સર્પની તુલનાને વહન કરે છે.

એ પ્રમાણે પોતાના વૈરાગ્યની વાર્તા પ્રભંજન રાજા કરતો હતો, તેટલામાં ચાર જ્ઞાનના ભણુકાર સુધોષ નામે ચારણ મુનિ વિહાર કરતા કરતા ભવ્યજનોને ઉપદેશ આપવા માટે ત્યાં પધાર્યા, ત્યારબાદ

પ્રભંજન રાજા પોતાના પુત્ર જ્વલનપ્રભને રાજ્ય સ્થાન આપીને તેમજ કનકપ્રભને પ્રવર એવી પ્રજ્ઞસિ વિદ્યા આપીને પોતે વિદ્યાધરોનો અધિપતિ છતાં પણ સમગ્ર રાજ્ય લક્ષ્મીનો ત્યાગ કરીને સુધોષ મુનીંદ્રના ચરણ કમલમાં દીક્ષા ગ્રહણ કરી. બાદ જ્વલનપ્રભ પણ વિદ્યાધરોના સમૂહ વડે વિરાજીત છતો સમગ્ર અતેઉરમાં પ્રધાનપદે સ્થાપન કરેલી ચિત્રલેખાની સાથે રાજ્ય લક્ષ્મીનો આનન્દથી ઉપભોગ કરેછે. તેમજ કનકપ્રભ પણ પ્રજ્ઞસિ વિદ્યાને વિધિપૂર્વક સિદ્ધ કરીને તે વિદ્યાના પ્રભાવથી બહુ શક્તિમાન થયો, સર્વત્ર લોકમાં વિદ્યાને લીધે તે પ્રસિદ્ધ થઈ ગયો. જેનું સામર્થ્ય દિગન્ત વ્યાપી થઈ ગયું. અહો ? વિશુદ્ધ વિદ્યાનો મહિમા ગુપ્ત રહેતો નથી. તે સંબંધી અન્યત્ર પણ કહેવામાં આવ્યું છે કે,—

વાર્તાં ચ કૌતુકવતી વિશદા ચ વિદ્યા,
લોકોત્તરઃ પરિમલશ્ચ કુરજ્જનામેઃ ।

તૈલસ્ય વિન્દુરિવ વારિણિ વાર્યમાણ—

મેતત્ત્ર ત્રયં પ્રસરતીતિ કિમત્ર ચિત્રમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“જેના શ્રવણમાત્રથી આશ્ચર્યને પ્રગટ કરનારી વાર્તા, પ્રગટ ચમત્કારજનક વિશુદ્ધ એવીવિદ્યા, તેમજ અપૂર્વ એવો કસ્તૂરીનો સુગંધ એ ત્રણે વસ્તુઓ, જલની અદર નાખેલા તેલના ણિંદુની માફક રોકવાથી પણ સર્વત્ર પ્રસરી જાય છે. એમાં શું આશ્ચર્ય છે ? વસ્તુતઃ કંઈપણ નથી.”

વિદ્યાના પ્રભાવથી કુન્નકપ્રભ જહુ મદોન્મત્ત થઈ ગયો.

જેથી પોતાના વંશજોની મર્યાદા છોડીને
કુન્નકપ્રભનો પ્રવૃત્તિ કરવા લાગ્યો, લોકોમાં તેનો
અવિનય. અપકીર્તિરૂપપટલ વાગવા લાગ્યો, છતાં
તે તરફ તે બીલકુલ લક્ષ આપતો નથી.

તેમજ તે વિવેક હીન થઈ અનાચારને મુખ્ય સ્થાને માનવા લાગ્યો. અન્યાય કરવાથી દુર્ગતિમાં પતન થાય છે તેનો વિચાર પણ તે સર્વથા ભૂલિ ગયો પોતાનાથી મ્હોટા અને પૂજ્ય સ્થાને મનાતા એવા ગુરુઓના સત્કારને પણ વિસરી ગયો. તેમજ દાણિણ્યપણાનો સર્વથા તેણે ત્યાગ કર્યો, વિદ્યાના પ્રભાવથી રાજ્ય લક્ષ્મીને પોતાને સ્વાધીન કરવામાં તે જહુ લુબ્ધ થયો અને વિદ્યાના ગર્વથી જહુમદાંધ થઈ ગયો. એમ ઉત્તરોત્તર વેગમાં આવેલા તે કુન્નકપ્રભે પોતાના મ્હોટા ભાઈ જવલનપ્રભની પાસેથી પોતાના પિતાએ આપેલું રાજ્ય ખુચાઈ લીધું. ત્યારબાદ તેણે પોતાના પ્રચંડ પરાક્રમ વડે તે સમગ્ર રાજ્ય પોતાને સ્વાધીન કર્યું; તેમજ સામ, દામ, ભેદ અને દંડ વડે સમગ્ર વિદ્યાધરોને પોતાને વશ

કર્યા. ત્યારબાદ ઉન્મત્ત થયેલા તે કનકપ્રભે જવલનપ્રભ
ને પોતાના રાજ્યમાંથી પણ કાઢી મૂક્યો.

એટલે તે જવલનપ્રભ રાજ ચમરચંચા નામે નગરીમાં
પોતાના સાસરાને ત્યાં ગયો. તેમની
ચમરચંચા. ખબર મળવાથી ભાનુગતિ રાજ્યે
ખડુમાનપૂર્વક જવલનપ્રભને પોતાના
નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. બાદ હેચિત્રવેગ ? ચિત્રલેખાની
સાથે પોતાના સાસરાને ત્યાં ખડુ આનંદથી નિવાસ કરતા
એવા તે જવલનપ્રભના કેટલાક દિવસો વ્યતીત થયા. તે-
વામાં કોઈ એક દિવસે જવલનપ્રભરાજ ચિત્રગતિ નામે
પોતાના સાળાની સાથે તે નગરમાંથી બહાર ફરવા માટે
નીકળ્યો. સુંદર વૃક્ષોથી શોભતાં એવાં અનેક પ્રકારનાં ઉપ-
વનો ભેતા ભેતા તે બંને જણ આગળ ઉપર ચાલવા
લાગ્યા. કોઈક સ્થલે તેઓ ભારંડ તથા ચક્રવાક પક્ષિઓથી
સુશોભિત અને નિર્મલ જળથી ભરેલી એવી દીર્ઘિકાઓના
વૃદ્ધને તેઓ ભેવા લાગ્યા. તેમજ અનેક વિદ્યાધરોનાં ભેડલાં
જેમની અંદર વિલાસ કરે છે એવાં સુંદર કદલી ગૃહોથી
વિરાજીત, તેમજ ચારે તરફ ઉજ્જવલ કાંતિઓ જેમની પ્ર-
સરી રહી છે તેવાં અનેક પ્રકારનાં ગિરી દ્રનાં શિખરોને ભેઈ
તેઓ આનંદ માનવા લાગ્યા. એમ અનેક પ્રકારની શોભા-
ઓના અવલોકનમાં આસક્ત થયેલા તેઓ બંને જણ કૌ-
તુકિત થઈને, અતિ મધુર નાદવાળી કોયલોના મનોહર કે-
લાહલ વડે ખડુ રમણીય, સર્વત્ર પરિભ્રમણ કરતા ભ્રમરા-
ઓના વિશાલ ગુળરવને લીધે ખડુજ પ્રેમને ઉત્પન્ન કરવામાં

અઠિતીય, અને બહુ દ્વેષાના ભારથી નમી ગયેલા વિવિધ વૃક્ષોના સમૂહથી હૃન્મેશાં વ્યાપ્ત, એવા એક વન નિકુંજમાં ગયા. ત્યાં આગળ મંદમંદ સંચાર કરતા સુકોમળ પવન વડે કંપતા સુંદર પદ્મવેના સમૂહને લીધે બહુ શોભાયમાન, તેમજ અનેક બ્રમરીઓનાં ટોળાં વડે વાચાલિત થયેલાં અને રક્ત-પુષ્પો વડે દેખાવમાં લાલ કાતિમય એવો એક અશોક વૃક્ષ તેમના જોવામાં આવ્યો.

તે અશોકની નાથે સુવર્ણપિડાની ઉપર બેઠેલા એક મુનિવરનાં તેમને દર્શન થયાં, તે સુની-પ્રભંજનમુનિ. દ્રુતી આગળ તેમના ચરણ કમલને હૃદયેશીને અનેક વિદ્યાધર, નર, કૈનર, અને દેવતાઓના સમુદાય બહુ પ્રેમથી નમન કરતા હતા, તેમજ સુરેદ્રો જેમની સ્તુતિ કરતા હતા, અને ઉત્પન્ન થયું છે શ્રીકેવલજ્ઞાન જેમને એવા તે સુની દ્રુતી પાસે તેઓ બન્ને ગયા; એટલે જ્વલનપ્રભે તેમને ઓળખ્યા અને તરતજ તે બોલ્યો કે; આતો તે મ્હારા પિતા પ્રભજન સુનીશ્વર છે. આ પ્રમાણે ચિત્રગતિને કહીને તેઓ બંને જણ આનંદ-માં મગ્ન થયા છતાં ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ હૃર્ષ વડે રોમાંચિત થઈને શ્રીકેવલીલગવાનના ચરણ કમલમાં વિનયપૂર્વક પ્રણામ કરી ભૂમિઉપર બેઠા. મનુષ્યોને વિનયગુણ મુખ્ય ગણાય છે. કારણકે વિનયવાન પુરૂષ સર્વત્ર સુખી થાય છે. અન્યત્ર પણ કહું છે કે;—

વિનયેન ભવતિ ગુણવાન્, ગુણવતિ લોકોઽનુરજ્યતે સકલઃ ।
અનુરક્તસ્ય સહાયાઃ, સસહાયો યુજ્યતે લક્ષ્મ્યા ॥ ૧ ॥

અર્થ—“કોઈની પણ લાગણી દુખાય નહીં; તેમજ શત્રુ-
તાનો સંબંધ પણ કોઈ સમયે જોવામાં આવે નહીં; વિગેરે
અનેક કાયદાઓ જેમાં રહેલા છે તેવા વિનય વડે દરેક માનવ
ગુણવાન્ થાય છે. જ્યારે ગુણવાન્ થાય છે ત્યારે તેને જોઈ
લોકો ખડું ખુશી થાય છે, તેમજ સેકડો લોકોની પ્રસ-
નતા મેળવેલા તે સત્પુરૂષને અનેક પ્રકારની સહાય મળવી
ખડું મુલલ થાય છે, અને તે સહાયવાન્ પુરૂષને અનેક પ્રકાર-
ની સંપત્તિઓ પ્રાપ્ત થાય છે. જેથી ઉભય લોકમાં વિનયવાન્
પુરૂષને કોઈ પણ અનર્થનો ભય રહેતો નથી.”

ત્યારબાદ શ્રી કેવલીભગવાને સજલ મેઘની ગર્જનાનો
પરાજય કરતી અને ગંભીર એવી મધુર
પ્રસંજન વાણી વડે તે સલાની અંદર ધર્મદેશ-
મુનિદેશના. નાનો પ્રારંભ કર્યો. બાલહસ્તીના કર્ણુ

સમાન લક્ષ્મી ખડું ચંચલ છે મનુષ્યોના
આયુષ્યની અનિત્યતા હ્રસ્વેશાં સર્વને અનુભવાય છે. તેમજ
પ્રાણીયોનું યૌવન પણ જરા રૂપી રાક્ષસીથી એકદમ નષ્ટ કરાય
છે, વળી કેટલાએક પ્રાણીઓનું યૌવન રોગ અને શોક વડે
જ વિલય પામે છે. તેમજ ઇષ્ટનો વિયોગ અને અનિષ્ટની
પ્રાપ્તિ સંબંધી અનેક દુઃખો વડે ઘણા ખરા લોકોનું યૌવન
ચાલ્યું જાય છે. વળી જેની સીમા ખડું જ થોડી છે છતાં
ચંચલ અને રોગ, શોક, જરા તેમજ વ્યાધિ જેમાં
વિધન ભૂત રહેલા છે એવા યૌવનમાં જીવોનો પ્રતિબંધ
કેટલો દૃઢ થયો છે ! હેલભ્ય પ્રાણીઓ ? તુચ્છ એવા વિષયો
નો ઉપલોગ કરવાથી કુગતિનાં અનેક દુઃખો પ્રાપ્ત થાય

છે. તેમજ તે વિષયો પરિણામમાં અતિ દારૂણ દુઃખ આપનાર નીવડે છે. માટે તેવા અસાર વિષયોમાં તમ્હારે ખીલકુલ ગગ કરવો નહિ. તેમજ તમ્હારે પોતેજ તેઓનો ત્યાગ કરવો. જેથી અનંત સુખ પ્રાપ્ત થાય છે અન્યત્ર પણ કંઈ છે કે,-

અવશ્યં યાતાર-શ્ચિરતરમુપિત્વાઽપિ વિપયા-

વિયોગે કો મેદ-સ્ત્યજતિ ન જનો યત્સ્વયમમૂનઃ ।

વ્રજન્તઃ સ્વાતન્ત્ર્યા-ત્કિમપિ પરિતાપાય મનસઃ,

સ્વયં ત્યક્તા ભેતે, ગમમુશ્વમનન્તં વિદ્યતિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ખડુ લાંબા વળત મુખી વિષયો રહી શકે છે, તો પણ તેમનો નાશ તો અવશ્ય થવાનો જ છે; તો પછી તેમના વિયોગમાં શો ભેદ રહ્યો ? જો તેઓ સ્થિર હોય તો વિયોગ એ દુઃખરૂપ ગણાય, પરંતુ એ બાળત તો છે જ નહીં. એમ સમગ્ર મનુષ્યો પોતેજ તેમનો સામાટે ત્યાગ કરતા નથી ? અને તેઓ પોતાના સ્વતંત્રપણાથી મનુષ્યોનો ત્યાગ કરી જો આત્મા જાય છે તો કંઈ પણ મનને દુઃખદાયક થાય છે. અને કદાચિત્ જો તે વિષયોનો પોતેજ ત્યાગ કરે તો તેઓ અનંત શાંતિ સુખને આપે છે.” માટે હે ભગ્યપ્રાણીઓ ? આ સંસારસમુદ્રમાં વિપરીત પણાથી જે કંઈ સારભૂત તમને દેખાયછે, તે પણ સેકડો દુઃખોનો હેતુ થાયછે. એમ જાણી શ્રીજીને દ્રલગવાને કહેલા ધર્મને વિષે તમે ઉદ્યુક્ત થાઓ. વળી આ અનાદિ અનંત ભવરૂપી સમુદ્રમાં અનેક વાર પરિભ્રમણ કરતાં ખડુ પુણ્યયોગને લીધે અપૂર્વ એવી આ દુર્લભ ધર્મ સામગ્રી પ્રાપ્ત થઈ છે તેને તમે નિષ્કલ ન કરો. કારણ કે; ચોરાશી લાખ જીવા યોનિથી વ્યાપ્ત એવા

આ સંસારમા ફરીથી આ મનુષ્યભવ આદિક સામગ્રી મળવી બહુ દુર્લભ છે. વળી આ દુરંત ભવ સાગરમાં પરિભ્રમણ કરતા લોકોનું શ્રીજૈનધર્મ શિવાય અન્ય કોઈ રક્ષણ નથી.

માટે હે ભવ્યાત્માઓ ? શ્રીજીનેંદ્રભગવાને કહેલા દીક્ષા વ્રતને તમે ગ્રહણ કરો ? તેમજ સર્વ સુખમય એવા સ ય-મનું આરાધન કરો ? વળી આ સંસારનો ત્યાગ કરી ઉત્તમ એવા સિદ્ધિ સુખને પ્રાપ્ત કરો ? એમ શ્રીકેવલીભગવાને પ્રરૂપેલી દેશના રૂપી અમૃતનું પાન કરીને, કેટલાક ભવ્ય જીવોએ દીક્ષા ગ્રહણ કરી, તેમજ સર્વ વિરતિ પાળવામાં અશક્ત એવા કેટલાક જનોએ શ્રાવક ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. વળી અન્ય પુરૂષોએ સમ્યક્ત્વવ્રતનો સ્વીકાર કર્યો.

તે સમયે જ્વલનપ્રભે પોતાના પૂજ્ય પિતારૂપ શ્રીકેવલી

ભગવાનને પ્રણામ કરી પૂછ્યું કે; હે

જ્વલન ભગવન્ ? હવે ફરીથી મ્હારું રાજ્ય મ્હને
પ્રભનોપ્રશ્ન. મળશે કે કેમ ? તે સાંભળી શ્રીકેવલી

ભગવાન્ જોડ્યા કે; હે વિનીત ? તું

રાજ્ય ભોક્તા થઈશ, એમાં સંદેહ નથી. ત્યારબાદ જ્વલન-પ્રભ જોડ્યો. હે ભગવન્ ? તે રાજ્યની પ્રાપ્તિ મ્હને ક્યારે થશે ? તે સાંભળી કેવલજ્ઞાનવડે જાણ્યા છે સર્વભાવ જેમણે એવા શ્રીકેવલીભગવાન્ જોડ્યા હે ભદ્ર ? ભાનુગતિએ આપેલી રોહિણી વિદ્યાને જ્યારે તું સિદ્ધ કરીશ; ત્યારે તું ફરીથી પણ વિદ્યાધરોનો અધિપતિ થઈશ. એમાં કોઈપણ સંદેહ નથી. આ પ્રમાણે સુનીદ્રનું વચન સાંભળી, અપૂર્વ હર્ષને ધારણ કરતો જ્વલનપ્રભ હસતે મુખે શ્રીકેવળીભગ-

વાનને વંદન કરવા લાગ્યો. પછી સર્વે પરિવ્રજા લોકો જેમ
આવ્યા હતા તેમ પોતપોતાના સ્થાનમાં ગયા. ત્યારબાદ જ્ય-
લનપ્રભ પણ ચિત્રગતિ સહિત પોતાના નગરમાં જલદી
આવ્યો. પછી ચિત્રગતિએ શ્રીકેવલીભગવાને કહેલું સર્વ-
વૃત્તાંત પોતાના પિતાને કહી સંભળાવ્યું.

તત્પશ્ચાત્ ભાનુગતિ શ્રેષ્ઠ નક્ષત્ર જોઈ તે દિવસે પોતાના

જમાઈ અને પુત્ર એ બન્નેને એક સાથે

રોહિણીવિધા. રોહિણી વિધા આપી અને વિશેષમાં

તેણે કહ્યું કે; છ માસ સુધી વસ્તિમાં

તમ્હારે બન્ને જણે સાથે રહીને કરજાપના વિધાનથી સમ્યક્

પ્રકારે આ વિધાની પૂર્વ સેવા કરવી. ત્યારબાદ અટવીમાં રહીને

એકેક જણાએ બહુ કઠિન એવી તેની ઉત્તર સેવા કરવી, અને તે

ઉત્તર સેવાના સમયે એકબીજાએ પરસ્પર ઉત્તર સાધક થવું.

વૃણી સાધનાના સમયે મહા ભયંકર ઉપસર્ગો આવી પડે તોપણ

તમ્હારે મનને નિર્ભય રાખવું, એમ કરતાં બ્યારે સાતમો માસ-

પૂર્ણ થશે ત્યારે તે વિધાદેવી તમને દર્શન આપશે. આ પ્રમાણે

રાજાનું વચન સાંભળી તે બંને જણ રાજાને પ્રણામ કરી

પોતાના સ્થાનમાં ગયા, અને છ માસ બ્યાં સુધી પૂર્ણ થાય

ત્યાં સુધીનો નિશ્ચય કરી વિધા સાધવાનો તેઓ બંને જણે

પ્રારંભ કર્યો. અનુક્રમે છમાસ પૂર્ણથયા. ત્યારબાદ ઉત્તરસેવાનો

સમય આવ્યો, એટલે સાતમા માસના પ્રારંભમાં તે બંને

જણ અરણ્યમાં ગયા, અને તે સર્વ વિધિનો જ્યલનપ્રભે

પ્રથમ પ્રારંભ કર્યો, વિધિ પ્રમાણે આસન લગાવી જાપાદિક-

તું અનુષ્ઠાન ચલાવ્યું. બાદ હસ્તમાં વસુનંદક નામે ખડ્ગને

ધારણ કરી ચિત્રગતિ તેની રક્ષામાં તત્પર થયો. જ્યલન પ્રસ પણ પોતાના કાર્યમાં અનન્ય મનવડે ઉદ્યુક્ત થયો.

અન્યદા અતિ ભયને લીધે બહુ વેગવડે ચાલતી અને ધ્રુજતુ છે શરીર જેનું એવી ચિત્ર-
ભયભીત લેખાને ભયભ્રાંત થઇ તે સ્થાનમાં
ચિત્રલેખા. આવતી જોઇ ચિત્રગતિએ વિચાર
કર્યો કે; આ શૂન્ય અરણ્યમાં મહારી

ખડેન ક્યાંથી આવે છે? એમ ચક્રિત થઇ ચિત્રગતિ બોલ્યો.
હે ભદ્રે? મહાભયંકર એવી આ અટવીમાં તું એકલી
ક્યાંથી આવી? વળી હે ભગિની? કોના ભયથી તું અતિ-
શય કંપે છે? ત્યારબાદ તે બોલી દાસ અને દાસીઓ
સહિત હું નગરમાંથી બહાર નીકળી, ઉદ્યાનમાં ગઈ અને
ત્યાં કામદેવનું વિધિસહિત પૂજન કરી પોતાના ઘર તરફ હું
આવતી હતી. એટલામાં કોઈક કાર્મણિક પુરૂષ એકદમ
મહને મોહિત કરી નાખી જેથી તે પુરૂષ શિવાય અન્ય
કંઈપણ મહારી દૃષ્ટિએ દેખાવા લાગ્યું નહીં પછી હું તેની
પાછળ ધોડવાંલાગી; અને ચાલતાં ચાલતાં અનુક્રમે આ અ-
ટવીમાં હું આવી; તેટલામાં એકદમ કનકપ્રભ મહારી નજરે
પડ્યો. તેમજ તે પાપીની દૃષ્ટિ મહારી ઉપર પડી કે તરતજ
સોણે કહ્યું કે; હે સુતનુ? હવે તું મહારી સાથે સુખવિલાસ
કરે? એવું તેનું દૂરવાક્ય સાંભળતાંજ મહને અત્યંત ક્રોધ
વ્યાપી ગયો; અને મહેં તહેને બહુ ધિક્કારઆપી કહ્યું કે;
રે? અધમ! આવું અસહ્ય વચન બોલતાં તહેને બિલકુલ
લજ્જા કેમ આવતી નથી? આ પ્રમાણે બહુ નિષ્કુર એવાં

મહારાં વચન સાંભળી, તે પાપીએ અતિ ભયંકર ખડ્ગ ઉગામીને કહ્યું કે; તું મહને ઇચ્છે છે કે કેમ? જો તું મહને ન ઇચ્છતી હોય તો આ ખડ્ગવડે હું તારા મસ્તકના એ વિભાગ કરીશ, એમ તહેનું વચન સાંભળી ખડ્ગ ભયથી કંપતી ત્યાંથી નાઠી અને ધ્રુજતી ધ્રુજતી હું અહીં તારી પાસે આવી છું માટે હવે આ પાપીથી તું મહારું રક્ષણ કર? રક્ષણકર?? અહો? પ્રાણીઓને જીવન ઉપર કેટલી આસક્તિ હોય છે? અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે;—

માતા પિતા મુદ્દત્સ્વામી, પુત્રદારાસ્ત્વતિપ્રિયાઃ।

તૈભ્યોઽપ્યસ્મિન્ જને સ્વસ્ય, જીવનાશા ગરીયસી ॥ ૧ ॥

અર્થ—“આ દુનીયામાં બહાલામાં બહાલું કોણ છે, એમ તપાસ કરીએ તો માતા, પિતા, ભત્તા, પુત્ર અને સ્ત્રી એ બધાઓનો પ્રેમ પરસ્પર અધિક જોવામાં આવે છે. પરંતુ આ દુનીયામાં પ્રેમની બાબતો કેટલીક ઉપચારથી કહેવામાં આવે છે. ખરે પ્રેમતો પોતપોતાની જીવનદોરીમાં જ રહ્યો છે. પોતાના રક્ષણમાં દરેક રક્ષણ સમાયેલાં પ્રાયે જોવામાં આવે છે અને તે માતાપિત્રાદિકથી પણ પોતાના જીવનની આશાબલવત્તર હોય છે” તેમજ વળી કહ્યું છે કે;—

ધનં રક્ષેત્સ્વપુત્રાર્થં, દારાન્ રક્ષેદ્ધનૈરપિ ।

આત્માન્ સતતં રક્ષેત્, દારૈરપિ ધનૈરપિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“દરેક પ્રાણીઓને પોતાનું જીવન બહુજ પ્રિય હોય છે. તે સંબધ એવો છે કે;—પોતાના પુત્રોને માટે ધનનું રક્ષણ કરવું અર્થાત્ ધનનો વ્યયકરીને પોતાના બાળકોનું પોષણ કરવું. તેમજ તે ધનસંપત્તિના ઉપભોગોવડે પોતાની સ્ત્રીનું

સંરક્ષણ કરવું. અર્થાત્ સ્ત્રી થકી ધનને અધિક ગણવામાં આવ્યું નથી. વળી તે ધન અને સ્ત્રીઓવડે સર્વદા પોતાના આત્માનું રક્ષણ કરવું. આ શ્લોકનું તાત્પર્ય માત્ર એટલું જ છે કે; આત્મરક્ષણ એ મુખ્ય ગણેલું છે. માટે દરેકને પોતાના જીવિત ઉપર વિશેષ પ્રીતિ હોય છે.”

બાદ આકંઠ કરતી એવી તેચિત્રલેખાની પાસે આવીને

એકદમ પોતાના હાથે તેને પકડી લઈ

ચિત્રલેખાનું કનકપ્રભ રાજા તમાલપત્રના સરખું
હરણું. કાંતિમાં શ્યામ એવા આકાશમાર્ગે ઉપડી

ગયો. હા ? ભાઈ ? મ્હારું રક્ષણકર ? રક્ષણ

કર ?? હા ? પ્રિયતમ ? આ અસહ્ય દુઃખથી તમે મ્હારું રક્ષણ કરો ? એમ વિલાપ કરતી અને તે દુષ્ટના પાશમાં પડેલી પોતાની જાહેનને જોઈ ચિત્રગતિ બોલ્યો. ર ? પોતાના કુલમાં કલંક કરનાર ! હવે મ્હારી દૃષ્ટિજોયર થયેલો તું ક્યાં જઈશ ! હવે જો તારામાં સત્ત્વહોય તો તું ત્હારું પુરુષત્વ પ્રગટ કર ? જો આ હું તારા મસ્તકનો છેદ કંઈક એ પ્રમાણે રોષથી બોલતો ચિત્રગતિ અચાંત તરવાર હસ્તમાં લઈ પોતાની જાહેનને આપત્તિમાંથી મુક્ત કરવા માટે તે દુષ્ટની પાછળ આકાશમાર્ગે ચાલ્યો.

કનકપ્રભ વિદ્યાધર મધુર વચનોવડે ચિત્રલેખાને

વિમોહિત કરતો છતો પોતાના નગર

વિમોહીની

વિદ્યા.

તરફ ચાલવા લાગ્યો. આકાશગામી

ચિત્રગતિ વિદ્યાધર પણ તેના માર્ગને

અનુસરતો તેની પાસે જઈ પહોંચ્યો.

ત્યારબાદ વિમોહની વિદ્યાવડે ચિત્રગતિને વિમૂઢ બનાવી
કનકપ્રભ રાજ સુરનંદન નામે પોતાના નગરમાં પેશી ગયો.

હવે તે વિમૂઢ બુદ્ધિવાળો ચિત્રગતિ ત્યાં બહારના
ઉદ્યાનમાં કૌતુકને સ્વાધીન થઈ નીચે
ચિત્રગતિની ઉતર્યો, અને પોતાની બહેનનું હરણ
મૂઢતા. તો મૂઢતાને લીધે તે ભૂલીગયો હતો.
હવે તે ઉદ્યાનમાં શ્રીકૃષ્ણભદ્રેવ ભગવાનનું

બહુ સુંદર એક મંદિર હતું, જેની અંદર યાત્રાના સમયને
લીધે અનેક દીવ્યવસ્ત્રાભરણોની પુરતી શોભાને ધારણ કરતા
ઘણા લોકો એકઠા થયા હતા. તે જોઈ ચિત્રગતિએ પણ શ્રી-
જીને દ્ર ભગવાનના મંદિરમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યાં શ્રીકૃષ્ણભદ્રેવ-
ભગવાનની મૂર્તિનાં દર્શન કરી તે પોતાના હૃદયમાં બહુ
આનંદ માનવા લાગ્યો તેમની ભક્તિભાવને લીધે રોમાચિત
થઈ શ્રીઆદિનાથ ભગવાનને વદન કરીને પછી તે ચિત્રગતિ
વિદ્યાધરેના મધ્યભાગમાં નીચે બેસી ગયો.

કેટલીકવાર પછી જવલનપ્રભે મોકલેલો દમઘોષ નામે
એક પુરૂષ ચિત્રગતિની શોધ માટે
દમઘોષ. પુછતો પુછતો ત્યાં શ્રીજીનમંદિરમાં
આવ્યો, અને તે વિદ્યાધરેની અંદર

જેઠેલા ચિત્રગતિને જોઈ પ્રભુમ કરી ત્હને એકાંતમાં લઈ
ગયો બાદ તેણે કહ્યું કે, હે મહાશય? તમે તમ્હારી પોતાની
બહેનને તે મહાદુષ્ટની પાસેથી મુક્ત કરવા માટે ત્યાંથી નીકળી-
નેઆકાશમાર્ગે ચાલતા થયા, ત્યારબાદ આપની જે બાબત
બની હોય તે ખરી. હવે મ્હારી હકીકત આપ સાંભળો

ચિત્રલેખાનું હરણ તેમજ તેની પાછળ તમ્હારું નિર્ગ-

મન વિગેરે સર્વ હકીકત જાણવાછતાં.

રોહિણીવિદ્યા. પણ તે જ્વલનપ્રભનું હૃદય ખીલકુલ

ક્ષોભાયમાન થયું નહીં તેમજ પોતાના

કાર્યમાંથી કિંચિત્ માત્રપણ તે ચલાયમાન થયો નહીં. મંત્ર-

જાપમાં અત્યંત ઉદ્યોગી એવા તે જ્વલનપ્રભના ચિત્તની

સ્થિરતા જોઈને એકદમ પ્રત્યક્ષ થઈ રોહિણી વિદ્યાબાલી; હે

પુત્ર ? અસાધારણ એવા ત્હારા ધૈર્યને જોઈ હું ત્હને સિદ્ધ થઈ

છું. માટે ત્હારે જે ઁંઈ કરવાનું હોય તે તું બોલ ? જ્વલનપ્રભ

બોલ્યો. હે વિદ્યાદેવી ? જે તું સિદ્ધ થઈહોય તો કનકપ્રભ

વિદ્યાધર જે મ્હારી સ્ત્રીને લઈગયો છે, ત્હને તું જલદી અહી

મ્હારી પાસે લાવ ? તે સાલળી વિદ્યાદેવી બોલી. હે પુત્ર ?

પ્રથમ ત્હારે અહીં એક વૃત્તાત સાલળવાની જરૂર છે એમ

કહી વિદ્યાદેવીએ શ્રીકેવલીભગવાનના મુખમાંથી જે પ્રમાણે

વૃત્તાંત નીકળ્યો હતો તે સર્વ ત્હને કહ્યો. માટે તે કનકપ્રભ

ત્હને ક્ષુભિત કરવા સાડું ત્હારી પાસે આવ્યો હતો અને

તેણે પોતાની માયાવડે આ સર્વદેખાવ કરેલો છે વળી ત્હારી

સ્ત્રી ઉપદ્રવરહિત પોતાના ઘેર મુખવૃત્તિમાં રહેલી છે તેમ-

જ કનકપ્રભે પોતાની મોહીની વિદ્યાવડે વિમોહિત કરેલો.

ચિત્રગતિ સુરનંદનનગરની બહાર શ્રીઆદિનાથ ભગવાનના

દીવ્યમંદિરમાં બેઠેલો છે. માટે હે પુત્ર ? તે સંખધી કોઈપણ

પ્રકારનો ત્હારે ઉદ્દેશ કરવો નહીં આ પ્રમાણે કહી તરતજ

વિદ્યાદેવી અદૃશ્ય થઈ ગઈ ત્યારબાદ જ્વલનપ્રભે મ્હને

આપની પાસે મોકલ્યો આ પ્રમાણે દમઘોષના કહે-

વાથી ચિત્રગતિ શુદ્ધિમાં આવી ગયો અને દમઘોષની સાથે

પોતાના સ્થાનપ્રત્યે ચાલવા લાગ્યો. તે સમયે શ્રીજીનેંદ્રલ-
ગવાનનો સ્નાત્રમહોત્સવપણુ પ્રાપ્ત થયો; એટલે નાના
પ્રકારનાં વાહનોમાં બેસી સર્વલોકો પણુ પોતપોતાના નગરમાં
જવા માટે તૈયાર થયા. કેટલાક પુરૂષો પાલખીઓમાં બેઠા,
કેટલાક અનેક પ્રકારના ઉત્તમ રથોમાં આરૂઢ થયા; કેટલાક
હાથી, ઘોડા અને બચરો ઉપર બેઠા, કેટલાક વિવિધપ્રકારની
ડોળીઓમાં બેસી ચાલતા થયા

નગરના સર્વ લોકો પોતપોતાના વાહનોમાં વિગળમાન
થઈ આનંદપૂર્વક નગરમાં પ્રવેશ
મહોત્સવ કરતા હતા, તેટલામાં મહા ઉન્નત
હસ્તી. શરીરવાળો અને મહોત્સવ, ક્ષેત્રપ્રભ
વિદ્યાધરનો હાથી, પોતાના સ્થાનમાંથી

છૂટીને બહાર નીકળ્યો કે; તરતજ લોકો ખુશખુશ પાડવા
લાગ્યા. બધનમાંથી મુક્ત થયેલો તે હસ્તી સ્વેચ્છા પ્રમાણે
ફરવા લાગ્યો. માર્ગમાં આવતાં દરેક ગૃહદ્વારને નમ્ર પ્રાપ્ત
કરતો, કેટલીક ભીંતોને ભાગવા લાગ્યો, તેમજ કેટલાક
માણુઓને મારવા લાગ્યો, પોતાની દૃષ્ટિગોચર થતા અનેક
રથોને ઉચ્છાળીને ફેંકી દેવા લાગ્યો આ પ્રમાણે અનેક
ઉપદ્રવ કરતો સાક્ષાત્ પચમસમાન અને ઉચ્ચ સુઠ કરીને
ભયંકર સુખાકૃતિને ધારણ કરતો, તે હસ્તી બહુ ત્રાસદાયક
થઈ પડ્યો, તે જોઈ સર્વ લોકો એકદમ ભયભીત થઈ ગયા.
અને દરેક દિશાઓમાં વિખરાઈ જવા લાગ્યા. તે હસ્તી
પણુ પોતાના દાંતના પ્રહાર વડે રથાદિક વાહનોનો સહાર
કરી સૂંઢથી ઉચ્છાળતો પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે ચારે તરફ

ફરવા લાગ્યો. સાક્ષાત્ જાણે મૃત્યુનું મુખ હોયને શું ? એમ દૃષ્ટિને પણ દુઃખદાયક એવા મદોન્મત્ત તે હસ્તીને જોઈ, આકાશમાર્ગે પ્રયાણ કરતા તે ચિત્રગતિને એકદમ આશ્ચર્ય થયું. અને મનમા ચક્રિત થઈ વિચાર કરવા લાગ્યો કે; હવે આ હસ્તી શું કરે છે તે મહારે જોવું તો ખરૂં ? એમ ધારી આકાશમાં ઉભો રહીને તે જોયા કરે છે.

આવો મહા ભયકર પ્રસંગ ચાલી રહ્યો છે તેવામાં,
એક મનોહરરથમાં જોડેલી, નવીન
એક યૌવનવયમાં રહેલી, અનેક પ્રકારનાં
યુવતિ. દીવ્ય વસ્ત્રાભરણોથી વિરાજીત અને
રૂપમાં રતિસમાન કોઈ પ્રમદા તે
હસ્તીના પ્રસંગમા આવી પડી. અને તે હસ્તીને જોઈતેણીના
રથના ઉત્તમ જાતિના ઘોડાઓ ભડકીને ઉન્માર્ગે ચાલવા
લાગ્યા. અનુક્રમે ઘોડાઓના ઉન્માદને લીધે. રથ પણ ભાગી
ગયો, જેથી તેમાં જોડેલી તે યુવતિ પણ અચેતનની માફક
ભૂમિ ઉપર પડી ગઈ નવીન સ્થામ કમલસમાન વિશાળ
અને ચચળ છે નેત્ર જેના એવી તે ખીચારીના કંઈની કુંડલો
લમણાના આઘાતથી ભાગી ગયાં. ઉત્તમ પ્રકારનાં સુગંધિત
પુષ્પોથી નિયમિત કરેલો કેશપાશ વિખરાઈ ગયો. સુવર્ણની
દુધરીયોથી સુશોભિત એવી મનોહર કટિમેખલા પણ વિચ્છિન્ન
થઈ ગઈ ઓઢવાનું વસ્ત્ર ખસી જવાથી કઠમાં પહેરેલાં
મુક્તાશ્લના હારને લીધે કંઈક સ્તનમંડળની મર્યાદા સચવાઈ
રહી છે. કેશપાશમાંથી કુસુમો વિખરાઈને સ્થાનભ્રષ્ટ થઈ
ગયા, બન્ને હસ્તના બાબુ બંધ તુટી પડ્યા, કકણો પૃથ્વી

ઉપર પડી ગયાં, કંઠનાં આલરણુ અસ્તો વ્યસ્ત થઈ ગયાં, હારનું સૂત્ર તુટી જવાથી વેરાઈ ગયેલાં મોતીયો વડે શરીરની ચોભા દીપવા લાગી, બન્ને પગનાં ઝાંઝર બહુ અથડાવાથી જીર્ણપ્રાય થઈ ગયાં, રત્નોની માળાઓ પણ છિન્નભિન્ન થઈ ગઈ. તેમજ ભૂમિ ઉપર પડેલી તેણીના દેહની બહુજ શિથિલતા થઈ ગઈ, એવી તે યુવતિને જોઈ તે હસ્તી એકદમ તેને માત્રા માટે ઝુંઢને વીંઝાળતોતેતરફ ધોડવા લાગ્યો, તેજોઈ તે યુવતિનો પરિવાર ભયભીત થઈ ગયો અને એકદમ હાહાર વ કરવા લાગ્યો.

સુઘટિત છે અંગોપાગ જેનાં, પૂર્ણિમાના ચંદ્રસમાન
છે મુખ જેનું, કર વડે ગ્રહણ કરવા લાયક
ચિત્રગતિનું છે મધ્યભાગ જેનો, વિશાળ છે નિતંબ
માહમ્. સ્થલ જેનો, તેમજ પોતાની નજીકમાં

આવેલા હસ્તીને જોઈને પણ ચાલવાને અશક્ત, મરણના ભયથી અત્યંત શરીરને કંપાવતી, હૃદયમાં મહાશ્વેભને ધારણ કરતી, કોઈપણ પોતાના રક્ષકને નહીં જોતી, અને અંગલક્ષ્ટિએ દરેક દિશાઓમાં નિરીક્ષણ કરતી એવી તે યુવતિને જોઈ આકાશમાં રહેલો ચિત્રગતિ પોતાના હૃદયમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે; હા ? હા ? મહા ખેદની વાત છે કે; કામદેવનું એક નિવાસસ્થાન એવી આ સ્ત્રીરત્ન અકાલ મરણ પામશે ? આ બહુ જ અયોગ્ય થાય છે, એમ વિચાર કરી તરતજ તે વિદ્યાધર આકાશમાંથી નીચે ઉતર્યો અને તેની પાસે આવીને તે યુવતિને પોતાના ખોળામાં લઈ લીધી. બાદ તેને ઉચકીને ત્યાંથી નિર્વિઘ્ન સ્થાનમાં તે પોતે

જલદી લઈ ગયો, અને એક તરૂવરની ઠંડી છાયામાં સુંદર
ખાંધેલી ભૂમિ ઉપર તેને સુવાડી દીધી. પછી તેણે પોતાના
ઓઢવાના વસ્ત્ર વડે મંદમંદ પવનના સચારથી તેણીને
શાંત કરી. પરંતુ તે યુવતિનો કપારો જાત્રા હતો. કારણ-
કે, આદુનીયામાં મરણસમાન અન્ય લય નથી. અન્ય ત્રપણકણુ છેકે,

પથા સમા નાસ્તિ જરા, દારિદ્ર્યસમઃ પરાभवो नास्ति ।
मरणसमं नास्ति भयं, क्षुधासमा वेदना नास्ति ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ આ સ સારમાં પ્રયાણ કરવા સમાન અન્ય
કોઈ જરા નથી, વ્યવહાર દૃષ્ટિએ નિર્ધનતાથી બીજો કોઈ
પરાલવ નથી. અર્થાત્ દરિદ્રતા એ જ પરાલવ છે. તેમજ
સર્વ પ્રાણીઓને મરણસમાન અન્ય કોઈ લય નથી, અને
ક્ષુધાસમાન દુઃખદાયક બીજી કોઈ વેદના નથી. ” મારે તે
હસ્તિના લયથી પોતાનો બચાવ થયો છે તોપણ તે યુવતિ
ચકિત થઈ જોવા લાગી પોતાની પાસમાં ઉભેલા પુરુષને
જોઈ લજ્જા તેમજ લયને લીધે તેણીનાં નેત્ર મીચાઈ ગયાં.
ત્યારબાદ લાંબા સમયનો પરિચિત હોયને શું ? તેમ તે
યુવાનને જોઈ તે યુવતિના હૃદયમાં અત્યંત રોડે ભરાઈ
ગયો. કપોલ સ્થલ પ્રકુલ થઈ બહુ દીપવા લાગ્યાં અને
સર્વ અગોપાંગ અમૃતથી સિંચાયેલાં હોયને શું ? તેમ
વિકસ્વર થઈ ગયાં ચિત્રગતિ પણ તે યુવતિનું અપૂર્વ રૂપ
જોઈ, તેણીના મુખકમલને અનિમેષ દૃષ્ટિએ જોવા લાગ્યો.
તેટલામાં તે યુવતિની ધાવમાતા કેટલીએક યુવતિઓને
સાથે લઈ ત્યાં આવી અને મધુરવાણી વડે ચિત્રગતિને
કહેવા લાગી કે, હે મહાશય ? મદોન્મત્ત ગળેંદ્રના લયથી

આ કન્યાને આપે ગયાવી; રાત્રન પુરૂષો પરોપકારમાંજ રસિક હોય છે; એ વાક્યની સત્યતા આને આપે કદી બતાવી અહો ? સત્પુરૂષો પોતાના પ્રાણુવડે પણ પરોપકારથી વિમુખ રહ્યા નથી અન્યત્ર પણ કંઈ છે કે.—

શાસ્ત્રં વૌધાય દાનાય, ધનં ધર્માય જીવિતમ્ ।

વપુઃ પરોપકારાય, વારયન્તિ મનીષિણઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ પરોપકારમાં રસિક એવા બુદ્ધિમાન પુરૂષો શાસ્ત્રને બોધ માટે ધારણ કરે છે, પણ વિવાદ માટે નહીં. તેમજ ધનસંપત્તિને સંપાદન દાન આપવા માટેજ, પોતાના હવિનને ધર્મારાધન માટે અને આ નશ્વર શરીરને પરોપકાર સાધવા માટે ધારણ કરે છે. ” તેમજ બન્ને પ્રકારના પુરૂષ-રત્નો આ પૃથ્વીના આધારભૂત ગણાય છે જેમકે,—

ઠ્ઠો પુરુષૌ વરતિ ધરાઽયવા દ્વાખ્યામપિ વારિતા ધરણી ।

ઉપકારં યસ્યમતિ—રૂપકૃતં યો ન વિસ્મરતિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ આ રત્નવતી પૃથ્વી બે પુરૂષોને જ ધારણ કરે છે. અથવા બે પુરૂષોએ જ આ પૃથ્વીને ધારણ કરી છે તે બે પુરૂષ કયા ? જેની ઉપકાર કરવામાં જ હુમ્મેશાં બુદ્ધિ હોય, તેમજ જે કરેલા ઉપકારને વિસ્મરી જાય નહીં; તેઓ બન્ને પ્રકારના પુરૂષો આ દુનિયામાં પ્રશંસનીય ગણાય છે. ” માટે હે નિષ્કારણ વત્સલ ? આપના પ્રભાવથી આ કન્યાને હવિતદાન મળ્યું છે; એમ કેટલાંક વચન બોલી નેના શુણ્ણી પ્રશંસા કર્યા બાદ કદીથી તે બોલી. હે સુભગ ? હવે અમે અમ્હાગ ઘેર જઈએ છીએ. કારણ કે, અમ્હારે

જવાનુ બહુ મોડું થાય છે. તે સાંભળી ચિત્રગતિએ
કહું કે; હા તમે એકલાં છો માટે સુખેથી જાઓ ? અસુર
કરવું ઠીક નહીં. ત્યારબાદ તે યુવતિની ધાવમાતા વિગેરે
ત્યાંથી પોતાના નગર પ્રત્યે આલ્યાં. તે સમયે તે યુવતિએ
ચિત્રગતિના કરમાંથી તેની ઉત્તમ મુદ્રિકા બહુ ઝડપથી લઇ
લીધી. અને પોતાની અંગુળીએ રહેલી મુદ્રિકા ચિત્રગતિને
કોઇ ન જાણે તેવી રીતે આપી દીધી. પછી તે બાલાભયથી
કંપતી તેઓની પાછળ ચાલવા લાગી. પરંતુ તેણીનું હૃદય
તો ચિત્રગતિમાં જ નિમગ્નથયું હતું, આગળ ચાલતી તે યુવતિ
ગ્રીવાને વાળીને અત્યંત પ્રેમને ધારણ કરતી એવી સ્નિગ્ધ
દૃષ્ટિવડે તે પ્રમાણે તેને લક્ષ્યમાં લીધો કે, એકદમ તે કામને
વશ થઇ ગયો. ત્યારબાદ તે કન્યાએ પોતાની સખીઓ
સહિત અનુક્રમે પોતાના નગરમાં પ્રવેશ કર્યો. પછી તેણીના
રૂપ અને અદ્ભુત યૌવન વડે હુણાયું છે હૃદય જેનું એવો
ચિત્રગતિ પણ ક્ષણમાત્રમાં ચિત્રામણની માફક બીજા
બધાં કાર્યોમાં શૂન્ય વ્યવહારવાળો થઇ ગયો. તેમજ કાર્યા-
કાર્યનો ભવેક પણ તેનો સર્વથા નષ્ટ થઇ ગયો. આ પ્રમાણે
તેનું અસ્થિર ચિત્ત જોઇ દમઘોષ વિનયપૂર્વક બોલ્યો.
હે કુમાર ? હવે સૂર્યદેવ દિગ્ગતરમાં પ્રયાણ કરી અસ્તાચલના
શિખર ઉપર આરૂઢ થયો છે તેથી એવા તેજનો પ્રભાવ
મણી ક્ષીણ થયો છે. માટે આપણે પોતાના સ્થાનમાં જવું
ઉચિત છે. વલ્લભ કરવાની બિલકુલ જરૂર નથી. આ પ્રમાણે
દમઘોષનું વચન સાંભળી બાહ્ય આકારને ગોપવીને તે
બોલ્યો. ભાઈ ? હવે અહીં રહેવાની આપણે કંઈ જરૂર
નથી. પરંતુ અહીં રહેવાનું કારણ તો માત્ર એટલું જ છે કે;

મહારી આંગળીએથી મહારી મુદ્રિકા અહીં કોઈપણ સ્થળે પડી ગઈ છે, તેની શોધ કરી સવારમાં જ હું આવીશ. અને તું જલદી જા. વળી આ સર્વ વૃત્તાંત જ્યલનપ્રભને તું કહેજે. તે સાંગળી કંઈક હાસ્ય કરી દમઘોષ બોલ્યો. હે કુમાર ? આપની સર્વ બીના પ્રત્યક્ષપણે હું જાણુ છું. છતાં આવું જૂઠું બોલવાનું તમ્હારે શું કારણ છે ? તમ્હારા હસ્તમાંથી મુદ્રિકાને ગ્રહણ કરતી તે કન્યાને શું મહેં નથી જોઈ ? માટે કપટની વાત પડી મૂકે અને સાચી વાત કહેકે; તે કન્યાનો મૂળ તપાસ કરીને હું આવીશ આ પ્રમાણે દમઘોષના કહેવાથી ચિત્રગતિ હાસ્ય કરી બોલ્યો. હે દમઘોષ ? મહારા હૃદયની વાત તું બરોબર જાણે છે. ત્યારબાદ દમઘોષ ચિત્રગતિને પ્રણામ કરી આકાશમાર્ગે ચાલતો થયો, અને પોતાના સ્થાનમાં ગયો.

બાદ ચિત્રગતિ પણ અતિ રમણીય એવા શ્રીઆદી-

શ્વરભગવાનના મહિરમાં ગયો. ત્યાં

ચિત્રગતિની

શ્રીજીનેન્દ્રભગવાનની મૂર્તિઓનાં દર્શન

ચિંતા.

કરી ચૈત્યવંદન કર્યા બાદ છનાવગ્રહની

બાહાર એકાંતમાં જઈ તેણે આસન

કર્યું; તેટલામાં રાત્રી પણ આવી પહોંચી. ત્યારબાદ તે વિચાર

કરવા લાગ્યો કે; મહારે અહીં શું માનવું ? મહારા હસ્ત-

માંથી મુદ્રારત્ન લઈને તેણીએ પોતાનું મુદ્રારત્ન મ્હને આપ્યું;

એનો સ્પષ્ટાર્થ કંઈ પણ મહારા સમજવામાં આવ્યો નહીં;

વળી એણીના કુળની સ્થિતિ મહારે કેવી રીતે જાણવી ?

અથવા તે યુવતિને કેવી રીતે મહારે પ્રાપ્ત કરવી ? જો હું તે

કન્યાનેપરણું તો જ આ મહાઈં છવિત સફલ થાય; વળી તેવા

અદ્ભુત પ્રકારના રૂપવાળી સ્ત્રીની સાથે આ દુનીયામાં વિષય-
સુખ ભોગવવું તે ઉચિત છે. અન્યથા વિષયસુખની આશી
મહને વિડંબના લાગે છે. કેળના ગર્ભસમાન સુકોમળ છે
હસ્તલતા જેની, અને હંસસમાન ગમન કરતી એવી તે જાળા
જેના પુરૂષના હસ્તતલનો સ્પર્શ કરશે તે પુરૂષના જન્મને હું
કૃતાર્થ માનુ છું. વળી તે સુતનુને મહે મહારા જોળામાં લીધી
એટલા માત્રથી મહારા આત્માને હું ધન્ય માનુ છું અને
જોળામાં લીધા પછી તેણીનું જે ગાઠ આલિંગન મહે ન
કીધું એ મહોટી મહારી ભૂલ થઈ છે. પરંતુ હવે જો
ફરીથી આવી યાત્રા આવે અને હસ્તીના ભયથી તે કન્યા
ભૂમિ ઉપર પડી જાય તો તેને એકદમ પકડી લઈને હું ખુબ
આલિંગન કરું. એમ બહુ પ્રકારના સકલ્પ વિકલ્પ વડે તે
કન્યાનું સ્મરણ કરતા એવા તે ચિત્રગતિની રાત્રી નિદ્રાની
સાથે જ નાશ પામી ગઈ અને સૂર્યનો ઉદ્યોત થયો.

ત્યારબાદ કન્યાનું જ સ્મરણ કરતો ચિત્રગતિ પ્રભા-

તમાં વિધિપૂર્વક શ્રીપ્રથમજીનેન્દ્ર
ચિત્રગતિનું

પ્રયાણ. નીકળ્યો તે કન્યાનું કુળ તથા ઘર
શોધી કાઢવું જોઈએ. એમ વિચાર

કરી તે નગર તરફ ચાલ્યો, અને નગરની અંદર તેણે પ્રવેશ
કર્યો; ચારે તરફ તેની દૃષ્ટિ પડવા લાગી. દરેક ઠેકાણે
વિશાલ, સુંદર અને અતિ ઉન્નત હવેલીઓ દેખવામાં આવી.
પરંતુ મનુષ્યોનો સર્વથા અભાવ જોવામાં આવ્યો આ પ્ર-
માણે નગરની રમ્યતા અને શૂન્યતાને જોઈ તે વિચાર કરવા
લાગ્યો કે; નગરની લક્ષ્મીએ ત્યાગ કરેલું આ નગર અરણ્ય

સમાન ઉજ્જડ શાથી થયું હશે ? એમ વિચાર કરતો તે દ્રીથી જોવાલાગ્યો; જેમ જેમ વિશેષ અવલોકન કરે છે તેમ તેમ તેના હૃદયમા કૌતુકમાલા વધતી જાય છે. અરે ? અકસ્માત્ આવા અલૌકિક નગરની આવી સ્થિતિ શાથી થઈ હશે ? અથવા શું આ ઇદ્રજલ હશે ? કિંવા ખરેખર ઉજ્જડ થયું હશે ? અથવા કોપાયમાન થયેલો કોઈક દેવ આ સ્થાનમાંથી સમગ્ર વસ્તિને શું અન્યત્ર હરી ગયો હશે ? અથવા કોઈનાપણ લયને લોધે આ નગરમાંથી સર્વ લોકો નાશી ગયા હશે ? એમ વિચાર કરતો તે ચિત્રગતિ નગરની અંદર આગળ પ્રવેશ કરે છે તેટલામાં સ્હામો આવતો એક પુરૂષ તેના જોવામા આવ્યો; અને તેણે બહુ સત્કારપૂર્વક મધુર વાણીવડે આગંતુક પુરૂષને પૃછ્યું કે; હે ભદ્રસુખ ? આ ભવ્યનગર અકસ્માત્ શાથી ઉજ્જડ થયું છે ? તે સાંભળી તે પુરૂષ બોલ્યો. હે મહાશય ? આપના પ્રશ્નનો જવાબ હું શહુ છું તે આપ સાંભળો.

પ્રજ્ઞસિવિદ્યાના પ્રભાવથી ગર્વિષ્ઠ થયેલો, મહાપરા-

ક્રમી અને વિદ્યારોનો અધિપતિ કનક-

કનકપ્રભ

પ્રભનામે રાજા આ નગરનું પાલન કરે

વિદ્યાધરેન્દ્ર.

છે, આ વાત સુપ્રસિદ્ધ છે, તેમજ તે

વિદ્યાધરે પોતાના જ્યેષ્ઠભાઈ જ્વલન-

પ્રભની પાસમાંથી પિતાએ આપેલા રાજ્યને ખુચી લઈ પો-

તાની સત્તા ચલાવી એટલુંજ નહીં પરંતુ તેને રાજ્યમાંથી

પણ કાઢી મૂક્યો; જેથી તે જ્વલનપ્રભ પોતાના સાસરાના

નગરમાં ગયો. આ કનકપ્રભરાજા રાજ્યનો અનુલવ કરતો

છતો આ નગરમાં રહે છે. હવે જ્વલનપ્રભને ભાનુગાત
નામે તેના સાસરાએ રોહીણીનામે વિદ્યા આપી. જ્વલન-
પ્રભ તે વિદ્યાને સાધવામાટે પ્રવૃત્ત થયો તે વૃત્તાત કેનક-
પ્રભને પોતાની વિદ્યાએ કહ્યું; એટલે તેના વિદ્યને માટે એક-
દમ કેનકપ્રભ રાજા ત્યાં ગયો અને બહુ ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યો.
પરંતુ પોતાની દૃઢતાને લીધે તે કિચિત્ માત્રપણ ક્ષુભિત
થયો નહી, તેથી તે વિદ્યાધરેન્દ્ર ભયભીત થઇ ગયો, અને
વિલક્ષ્ય થઇ પોતાના નગર તરફ તે વ્યાકુલચિત્તે આવતો હતો;
તેવામાં તે પ્રમાદને લીધે શ્રીજનેન્દ્રભગવાનનું મંદિર ઉલ્લંઘીને
આલ્થો ગયો એ મ્હોટી એની ભૂલ થઇ. કારણ કે; સર્વ
એચરોને માટે પ્રથમથીજ ધરણેન્દ્રે એવો નિયમ બાંધ્યો છે
કે, શ્રીજનેન્દ્રભગવાનનું મંદિર તેમજ સાધુમહારાજની પ્ર-
તિમાનુ જે ઉલ્લંઘન કરશે તેવા અધમ વિદ્યાધરની વિદ્યાનો
તત્કાલ લોપ થશે. આ પ્રમાણે આ વૈતાલ્ય પર્વતમાં પ્રવૃત્તિ
આલે છે ત બાબત દરેક વિદ્યાધરો જાણે છે. માટે હે ભદ્ર?
શ્રીજનેન્દ્રભગવાનના મંદિરને ઉલ્લંઘન કરવાથી એની ઉપર
ધરણેન્દ્ર કેાપાયમાન થયો છે જેથી એણે તત્કાલ તે અધમ
વિદ્યાધરની વિદ્યાનો વિચ્છેદ કર્યો. જ્વલનપ્રભને વિદ્યાસિદ્ધ
થઇ છે એમ જાણી કેનકપ્રભ વિદ્યારહિત થવાથી અહીં રહે-
વાની અશક્તિ હોવાને લીધે અહીંથી નાઠો છે, અને તે
ભયભીત થઇને દક્ષિણેશ્વરીમાં ગંગાવર્ત નગરમાં ગયો છે.
ત્યાં પોતાના જ્ઞાતિવર્ગ સહિત તે અધમ વિદ્યાધર શ્રીગંધ-
વાહન રાજાનું શરણ લઇ રહ્યો છે. આ વાત સર્વ નગરના
લોકોના જાણવામાં આવી, એટલે લોકો પણ બહુ ચિંતામાં
પડી ગયા; રાજાવિના નગરમાં કેવી રીતે રહી શકાય? આવા

પીવાની મુદ્ધિ પણ ભૂલીગયા, લેકોનાં હૃદય ભયને લીધે
મહુજ અધીરાં થઇ ગયા. વળી તેઓ પરસ્પર કહેવા લાગ્યા
કે, આપણે રાજાનો નાશી ગયો. હવે આ નગરને વસાવવા
માટે કોઇ શક્તિમાન રહ્યો નથી, અને ગાજીશિવાય હાલમાં
આપણે અહીં રહેવું ઉચિત નથી. આપણે રક્ષક કોઇ છે
નહીં છતાં આપણે અહીંયાં રહીએ અને કદાચિત્ આપણે
આવી પટે તો આપણી શી ગતિ થાય ? માટે જલદી આ
નગરનો આપણે ત્યાગ કરવો જોઇએ. કારણ કે, નિર્ભય એવી
પ્રજાનું સરક્ષણ નરેદ્ર શિવાય અન્ય કોઇથી થઇ શકતું
નથી. તેમજ અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે,—

વલં મૂર્ધસ્ય મૌનત્વં, તસ્કરસ્યાઽનૃતં વલમ્ ।

દુર્બલસ્ય વલં રાજા, ચાલસ્ય સદિતં વલમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“મુદ્ધિહીન પુરુષોને મૌન રહેવું તે તેમનું
ખલ ગણાય છે તેમજ ચોર લેકોને અનૃત-જૂઠું ખાલવું
તે તેમનું જીવન છે અર્થાત્ તે શિવાય અન્યખલ હોતું
નથી. તેમજ દુર્બલ પ્રજાનું ખજ માત્ર રાજા ગણાય છે અને
ગાજીકતું ખલ રૂઢનમાં જ રહેવું છે.”

માટે આ નગરમાં હવે ક્ષણમાત્ર પણ રહેવું અનર્થ-
સરક્યું છે એમ નિશ્ચય કરી વિચારમાં બહુ કુશલ એવા
નગરના મુખ્ય પુરુષોની સંમતિથી સર્વે નાગરિક લોકો અ-
હીંથી નાશીગયા. જેથી આ નગર એકદમ ઉજાડ થઇ રહ્યું
છે. આ પ્રમાણે તે પુરુષના કહેવાથી નગરની શૂન્યતાનું કા-
રણ ચિત્રગુપ્તિના જાણવામાં આવી ગયું અને તરતજ તેણે

પૂછ્યું કે; હે ભદ્ર ? આ સર્વેલોકો અહીંથી નાશીને ક્યાં
 ગયા છે ? પુરૂષ જોડ્યો. હે સુભગ ? કેટલાક ગગનવલ્લભ
 નામે નગરમાં ગયા, કેટલાક વિજયપુર નગરમાં, કેટલાક
 વૈજયંતનગરમાં, કેક શત્રુજયનગરમાં, કોઈક અરિંજય
 નગરમાં, કોઈક નંદન નગરમાં, વળી કેટલાક વિમલ
 નગરમાં ચાલ્યા ગયા. કેટલાક રથનુપુર નગરમાં,
 કેટલાક આનંદપુરમાં, કેટલાક શકટાસુખ નગરમાં,
 કેટલાક વૈજયંતીપુરીમાં, કેટલાક રત્નપુરમાં, કેટલાક
 રત્નસંચયનામે શ્રીનગરમાં, કેટલાક જલાવત નગરમાં,
 કેટલાક શંખનાભ નગરમાં એમ શત્રુના લાયને લીધે સર્વ
 નગરવાસીલોકો લિન્ન લિન્ન નગરોમાં વાયુના વેગથી
 હણાયેલા સથ્થુના ઢગલાની માફક વિખરાઈ ગયા છે. એમ
 કહી તે પુરૂષ ચિત્રગતિને પ્રણામ કરી પોતાના માર્ગે ચા-
 લતો થયો. ત્યારબાદ ચિત્રગાત પણ તેનાં વચન સાંભળી
 એકદમ મુદ્ગરવડે હણાયો હોયને શું ? વળી શુધાતુર રાક્ષ-
 સવડે અસાયેલો હોય ને શું ? તેમજ વજ્રવડે તાડન કરાયે-
 લો હોય ન શું ? તેમ અતિ દુઃસહ દુઃખસાગરમાં તે ડુબી
 ગયો. બાદ વિચાર કરવા લાગ્યો. અરે ? હવે મ્હારે ક્યા
 જવું ? તે બાલાનું દર્શન મ્હને ક્યાં થશે ? એના દર્શનથી
 મ્હારા હૃદયને બહુજ આનંદ થયો હતો, છતાં આ સર્વ
 વ્યવસ્થા હતવિધિએ ઉગ્ધિન્ન કરી નાખી. વળી સેંકડો કોટી
 જાતિ કુલોથી વ્યાપ્ત અને વિશાળ વસ્તિથી ભરપૂર એવા આ નં-
 ગરમાં ફરવાથી મ્હને તેબાબાનું દર્શન થવું પણ અતિ દુર્લભ
 છે. કારણ કે; તેણીનું નામ કે ધરનું કેકાણું પણ બીલકુલ હું
 જાણતો નથી. તેમજ હાલમાં આ નગરના સર્વલોકો પોત-

પોતાની મનુષ્ય માફક અનેક નમરોમાં ચાલ્યા ગયા છે. તે
તે કુવનિ ક્યાં ચાલી ગયું નથી? તેની પ્રવૃત્તિ માત્રપણ ગળી
ગઈ તેવો સંભવ નથી. તો હવે મારે અહીં શું કરવું? હવે
હવે મારા મનને મનોમન નહીં કર્યો. હવે તેની પ્રવૃત્તિ ક્યાંથી
નથી? અને તેનું દર્શનપણ ક્યાંથી થાય? હવે મારે જાને
પાડવું? તેનીનું કુલ નવા ઘર બતાવે તેવો પુરુષ મને ક્યાંથી
મળે? જ્યાં આમલ ને મારી પ્રાણપ્રિયા ગઈ હોય તે સ્થલ
મને જાણ બતાવે? જાણપણુ કેવળ મને લીધે તેનીનું દર્શન મને
થયું નહું. હવે હવેના મોગમા હું ગાલી પડ્યો છું. મારે
કરીને તેનીનું દર્શન જાણવું થયે કે નહીં? નિગદગી
નિગદગીને જાન ક્યાંના મનુષ્યમાન, તેનીના નામાદરે મારા
શબ્દોનોય નહયા, અને? હવે મારે ક્યાં જવું? હા? જાહુ
એટલી વાત છે કે: જે હૃદય? તું મામારે મોટી સુધી ગયે છે?
હવે મનોમની જેવી તે દર્શિના ઉપગ્રી મમત્વભાવ કર કરી
તું જાન ના? અપ્રાપ્ય વસ્તુઉપર પ્રેમ કરવો તે નિષ્ફલ છે,
માત્ર તેથીરને દુઃખદાયક થાય છે. અન્યત્ર પણ કશું છે કે,-

દુર્લભે વસ્તુનિ પ્રેમ, કોડર્થસ્તેન મેદિહ ।

મુનત્તુળોપમં મોગ્યં, વગ્રહ ચ દેહિનામ્ ॥૧॥

અર્થ-“જે પદાર્થની પ્રાપ્તિ દુર્લભ હોય તેની ઉપર
પ્રેમ ગળવાથી શું ફલ થઈ ગયે? એથીકઈ પોતાનો વિ-
ચાર સિદ્ધ થતો નથી માત્ર તેવા અસત્ આચરુમા પરલા
મૂઠ પુરુષાને આલોક અથવા પરલોકમાં ઝાંઝવાંના લગની
માફક સુખાભાસ દુઃખદાયક થઈ પડે છે.”

વળી હે હૃદય? તેનીનું સ્થાન માત્રપણ ત્હારા બાહુ-

વામાં નથી. છતાં હજી પણ તેણીની આશા તું સામાટે રાખે છે? માટે હૃદય? હવે ત્હારે જો બળવું હોયતો ભલેબળે કર? ત્હારે જેમ ફૂટવું હોય તેમ સુખેથી ફૂટે કર? હું ત્હને ના પાડવાનો નથી. કારણ કે; હાલમાં સ્ત્રીની પ્રવૃત્તિ માત્ર પણ હર્ષભય યથા છે. અથવા નકામી બહુ શોકને વધારનારી આવી ચિંતા કરવાથી શુ? હવેતો ધૈર્ય રાખી કંઈપણ ઉપાય કરું. કારણ કે; ઉપાય કરવામાં પ્રવૃત્ત થયેલા પુરૂષો ઇચ્છિત અર્થને પ્રાપ્ત કરે છે. તેમજ લોકમાં પણ પ્રસિદ્ધ છે કે—“સુતેલા પુરૂષો સ્વપ્ન દેખે છે” હવે મ્હારે ઉપાય કરવાનો એ છે કે; દરેક વિદ્યાધરોના નગરોમાં હસ્તેશાં મ્હારે ફરવું, જેથી કોઈ ન કહે તોપણ કોઈ ઠેકાણે કોઈપણ તેની ખબર કહેનાર મળી આવશે. અથવા પરિભ્રમણ કરતાં કોઈપણ નગરમાં ચંદ્રસમાન મુખવાળી તે બાલાનો સાક્ષાત્ સમાગમ પણ થઈ જાય તો બહુજ સુંદર થાય એમ નિશ્ચય કર્યાબાદ હું ચિત્રવેગ? હું ત્યાંથી નીકળ્યો. મ્હારું હૃદય તો મ્હારી પ્રિયાના વિયોગથી ઉત્પન્ન થયેલા મહાન દુઃખરૂપી વજ્રથી ભેદાઈ ગયું હતું. સર્વ પરિજનનો ત્યાગ કરી એકાકી હું વિચિત્ર પ્રકારની ગતિ કરતો બહુ રાગને વશ થઈને પરિભ્રમણ કરવા લાગ્યો. અનુક્રમે વૈતાલ્યની ઉત્તરશ્રેણીમાં દરેક નગરોમાં હું ફરી વળ્યો. પરંતુ કોઈપણ સ્થાને મ્હારી પ્રાણપ્રિયાની ખબરપણ મ્હને મળી નહીં. પછી ત્યાંથી નીકળી હું દક્ષિણ શ્રેણીમાં આવ્યો. ત્યાંપણ સર્વે નગરોમાં ફરી ફરીને ચાલ્યો. પરંતુ કોઈપણ ઠેકાણે મ્હારો મનોરથ સિદ્ધ થયો નહીં. વળી આજે ભમતો ભમતો અહીં આપના કુંજરાવર્તનગરમાં હું આવ્યો અને આ ઉદ્યાનમાં પ્રવેશ કરતાં મ્હને શકુન બહુ સારા

થયા. તેમજ મહારો દક્ષિણ બાહુ અને નેત્ર ફરકવા લાગ્યાં કે તરતજ મહારા મનમાં સંકલ્પ થયો કે, આજે જરૂર તે સ્ત્રીનું મહને દર્શન થશે. અથવા બીજુ કોઈપણ ઉત્તમ કાર્ય સિદ્ધ થશે. કારણ કે;—

દક્ષિણાદ્વાનિ સર્વાણિ, પુરુષાણાં શુભાનિ વૈ ।

વામાનિ વનિતાનાશ્ચ, સ્પન્દમાનાનિ સર્વદા ॥૧॥

અર્થ—“પુરુષોનાં સર્વ જમણાં અંગ જો ફરકે તો તે શુભફલ આપનારાં બાણુવા તેમજ સ્ત્રીઓનાં દરેક ડાખાં અંગ ફરકે તો તે શ્રેષ્ઠફલ આપનાર કદ્યાં છે. એમાં કોઈ પ્રકારનો સંશય નથી” એમ વિચાર કરતો હું આ કદલી ગૃહમાં આવ્યો, પછી પાદશૌચ કરી સ્વચ્છ બાંધેલી ભૂમિ ઉપર હું બેઠો તેવામાં ત્યાં હે સુતનુ? ક્ષણ માત્રમાં સ્વચ્છ હવાને લીધે હું નિદ્રાવશ થઈ ગયો ત્યારબાદ ત્હારા પ્રલાપનો શબ્દ સાભળી હું નિદ્રામાંથી એકદમ જાગી ઉઠ્યો અરે? અહીંયાં કોઈ માનવજાતિ દેખાતી નથી, તો આ શબ્દ કોણે કર્યો હશે? એમ વિચાર કરી હું દિશાઓનું અવલોકન કરતો હતો, તેટલામાં વૃક્ષની શાખાએ લગડતો તું મહારી દૃષ્ટિગોચર થયો કે તરતજ હું હાહાકાર કરવા લાગ્યો. અરે? કામદેવ સમાન તેજસ્વી એવો આ યુવાન પુરુષ ગળે પાશનાખી શામાટે આત્મઘાત કરવા લાગ્યો છે? એમ વિચાર કરી હાહાકાર કરતો હું ત્હારી પાસે આવ્યો અને એકદમ ત્હારા ગળાનો પાશ મ્હે કાપી નાખ્યો. હે ચિત્રવેગ? હવે અહીંથી બાકીનું સર્વ વૃત્તાંત તું પોતેજ પ્રત્યક્ષપણે જાણે છે. વળી હે ભદ્ર? પોતાની સ્ત્રીનું સ્થાનપણ તું કેમ નથી

જાણતો ? એમ જે તહે મહને પૂછ્યું હતું તેનો સર્વ ઉત્તર મહેં તહને કહ્યો માટે હે ચિત્રવેગ ? રૂપ અને યૌવન વડે અદ્ભુત એવા આ મનુષ્યલવને પામીને તું બુદ્ધિનો ઉપયોગ કર ક્રૂર સ્ત્રીના કારણને લીધે અમંગલિક એવો આત્મઘાત કરવો તહને યોગ્ય નથી. હે ચિત્રવેગ ? જો કે ઉત્તમ એવા કુલીન પુરૂષોને સ્ત્રીના વિરહમાં અત્યંત દુઃસહ એવું દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે, તોપણ આ અવટિત મરણ કરવું તેઓને ઉચિત નથી હું પણ જાણુ છું કે, નરકસ્થાનમાં નારકીની માફક પ્રાણપ્રિય એવા મનુષ્યના વિયોગથી દારૂણ દુઃખ પ્રગટ થાય છે તથાપિ સમજી પુરૂષોએ સર્વથા આત્મવધ કરવો નહી. પરંતુ કોઈપણ એવો ઉપાય કરવો જોઈએ કે; જેથી પોતાની મનોવાંછિત પ્રિયાનો સમાગમ થાય હે મુપ્રતિષ્ઠ ? આ પ્રમાણે ચિત્રવેગનું વચન સાલળી મ્હોટો નિઃશ્વાસમૂઝી મ્હેં કહ્યું કે; હવે તે વાત ગઈ, હાલમાં કોઈપણ ઉપાય કરવાનો સમય રહ્યો નથી કારણકે; આજની રાત્રીએજ તેણીનો વિવાહ થવાનો છે ચિત્રગતિ બોલ્યો. હે સુતનું ? જો તહને અનુકુલ હોય અને તે ઠીક લાગે તો હજી તે બાળાને મેળવવાનો એક ઉપાય મ્હારા હૃદયમાં સ્ફુરી રહ્યો છે, પછી મ્હેં કહ્યું કે; ભાઈ ? તેવો કયો ઉપાય છે ? ત્યારે તે બોલ્યો. હે ભદ્ર ? ત્હારી ઇચ્છા હોય તો તું સંભાળ. દક્ષણશ્રેણીમાં વિદ્યાધરેનો એવો કુલાચાર છે કે; લગ્નના સમયે એકલી કન્યા કામદેવની પૂજા માટે જાય છે, અને પૂજન કર્યા બાદ તે કન્યા પોતાના કુલના ક્રમ પ્રમાણે ઉચિત વરની સાથે લગ્ન કરે છે માટે પોતાના કુલની મર્યાદાને અનુસરતી તે કન્યા આજે કામદેવના પૂજન માટે આવશે. વળી આપણે બન્ને

જણ પણ પ્રથમથીજ કામદેવના મહિરમાં જઈ છુપાઈ રહીએ; પછી તે કન્યા ન્યારે પૂજન માટે આવશે ત્યારે તેનાં વસ્ત્ર લઈ હું ઓનો વેશ કરી વરની પાસે જઈશ. અને તું કેનકેમાલાને લઈને તેજ વખતે પલાયન થઈ જાશે. ત્યાર-
બાદ હું પણ ત્યાંથી કેમ ઉપાયથી લાગ શોધીને નાશી જઈશ. હે ભદ્ર ? આ પ્રમાણે કરવાથી તે કન્યાની જરૂર પ્રાપ્તિ થશે અન્યથા તમે કન્યાની આશા રાખશો નહીં. વળી આ પ્રમાણે કરવાથી દેવતાનું વચન પણ સત્ય થશે પોતાનો ઇષ્ટ અર્થ સાધવા માટે પુરુષોએ પ્રથમ પુરુષાતન કરવું જોઈએ. કાર્યસિદ્ધિતો દૈવ યોગથી થાય છે. હે સુપ્રતિષ્ઠ ? આ પ્રમાણે યોગ્ય ઉપાય તેણે બતાવ્યો. મહાર્જુ હૃદય તો તે યુવતિના રાગમાં વિમૂઢ થઈ ગયું હતું, જેથી કંઈપણ નહે વિચાર કર્યો નહીં કે, ભવિષ્યમાં અસહ્ય દુઃખ આવી પડશે. શ્રીધનેશ્વર મુનિવરે રચેલી સુખોદ એવી ગાથાઓના સમૂહ વડે મનોહર, રાગ અને દ્વેષ રૂપી અગ્નિ અને વિષધરને હરણ કરવામા જલ અને મત્ર સમાન, આ સુરસુંદરી કથામાં કેનકેમાલાની પ્રાપ્તિના ઉપદેશને સૂચન કરનાર આ પાત્રમે પરિચ્છેદ સમ્યક્ પ્રકારે પૂર્ણ થયો.

इतिश्रीधनेश्वरमुनिविरचितप्राकृतपद्यमयसुरसुदरीचरित्र-
स्य शास्त्रविशारदयोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरजैनाचार्य-
पूज्यपादश्रीमद्-बुद्धिसागरसूरीश्वरशिष्यरत्नप्रसिद्ध-
वक्तेतिख्यातिभागाचार्यश्रीमद्-अजितसागरसूरि-
कृतगुर्जरभाषानुवादे कनकमालाप्रापणोपदेश-
सूचकोनाम-पंचम परिच्छेद. समाप्तः

॥ અથષ્ઠપરિચ્છેદઃ ॥

પોતાના સંચાર વડે દિગતરોને પવિત્ર કરી સૂર્યદેવ
 સમસ્ત આકાશ મહાલની મુલાકાત
 મદનગૃહમાંકનક- લઈ, માર્ગના શ્રમથી ખિન્ન થયેલો
 માલાનું આગમન. હોય ને શું ? એમ મનન માટે પ-
 શ્ચિમસમુદ્રને પ્રાપ્ત થયો. અર્થાત્ અસ્ત
 થયો. રાત્રીનો દેખાવ થવા લાગ્યો એટલે ચિત્રગતિ બોલ્યો,
 હે ભદ્ર ? હવે આપણે આપણા પ્રસ્તુત કાર્યની સિદ્ધિ માટે
 તૈયારી કરવી જોઈએ, ચાલો આપણે બંન્ને જણ કોઈ ન
 જાણે તેવી રીતે આ મદનગૃહમાં હાલ પ્રવેશ કરીએ.
 ત્યારબાદ મહે કહ્યું કે, તહારું કહેવું સત્ય છે, એમ કહી અમે
 બંન્ને જણ તે ઉદ્યાનમાંથી કેટલાંક પુષ્પો વીણીને મદન-
 ગૃહમાં ગયા. કામદેવની પૂજા કર્યા બાદ સ્તુતિ પ્રસંગે
 અમોએ કહ્યું કે, હે ભગવન્ ? આપના પ્રસાદથી અમારો
 ક્ષિપ્ત મનોરથ સિદ્ધ થાયો ? એમ પ્રાર્થના કરી અમે બંન્ને
 જણ કામદેવના પૃષ્ઠ ભાગમાં સંતાઈ ગયા. એક પ્રહરથી
 કંઈક અધિક રાત્રીનો સમય વ્યતીત થયો એટલે, બહુ પરિજ-
 નથી પરિવારિત, ઉત્તમ પ્રકારનાં સેંકડો મંગલગીતોથી ગવા-
 તી હતી, નાના પ્રકારનાં વાજ ત્રો વિવિધ સ્વરથી વાગતાં હતાં,
 પોતાની સખીઓ આરે પાસ વીટાઈ વળી હતી, તેમજ પોતે
 ઉત્તમ શિળિકામા બેઠી હતી, દરેક માંગલિક ઉપચારો કર-
 વામાં આવ્યા હતા, શરીરે શ્વેત અને સ્વચ્છ આભૂષણો
 ધારણ કર્યા હતાં, તેમજ વસ્ત્રોપણ શ્વેત ખેરેલાં હતાં અને
 સુગંધિત પુષ્પો વડે નેણીનો કેશપાશ શુભેલો હતો, એવી

તે કનકમાલા, મદનગૃહના દ્વારમાં આવી પહોંચી; બાદ
 શિબિકામાંથી પોતે નીચે ઉતરી, પૂજન માટે પુષ્પાદિક સામ-
 ગ્રીને પોતે ગ્રહણ કરી, સમસ્ત પોતાના પરિજનને દ્વાર
 દેશમાં જ ઉભો રાખ્યો. પછી કામદેવના પૂજન માટે પોતે
 એકલીએ અંદર પ્રવેશ કર્યો. ત્યારબાદ તે બાલાએ અંદર
 જઈને દ્વારનાં કમાડ બંધ કરી અર્ગલા (ભૂગોળ) ભીડાવી
 લીધી. પછી તે બાલા કામદેવનું પૂજન કરીને તેના ચરણ-
 કમલમાં પ્રણામ કરવા લાગી પ્રણામ કર્યા બાદ તે બહુ
 નિશ્વાસ નાખવા લાગી તેમજ તેણીના નેત્રોમાંથી મૂલ
 અશ્રુપાત થવા લાગ્યા. મંદમંદ શબ્દથી ગદ્ગદ કંઠે આશ્લેષ
 સ્ફુટિત તે બાલા કહેવા લાગી કે; હે ભગવન્ ? દેવ અને
 મનુષ્યોને જીતનાર હોવા છતાં પણ આપ શામાટે આ સ્ત્રી-
 જાતિને દુઃખી કરો છો ? હે ભગવન્ ? તે પ્રાણપ્રિયને વિષે
 મ્હારો અતિશય અનુગમ થયો છે છતાં, ત્હને છોડીને અન્ય
 પુરુષની સાથે મ્હને તમો શા માટે યોજવા તૈયાર થયા
 છો ? વળી આલોકમાં સંભળાય છે કે; હે ભગવન્ ? તમ્હારાં
 પાંચજ બાણ છે, પરંતુ મ્હને તો હજાર બાણ સમાન તમે
 ચર્ષ પડ્યા છો. એવી મ્હને ખાતરી થઈ છે. હે ભગવન્ ?
 જો તમ્હારે મ્હને પ્રહાર કરવો હોય તો સુખેથી પ્રહાર
 કરો તમને કોણ નિવારણ કરે છે ? પરંતુ જો મ્હારી ઉપર
 પ્રહાર કરવો હોય તો તેવો કરો કે; જેથી મૃત્યુના સુખમાં
 જલદી હું ચાલી જાઉં. વળી હે કામદેવ ? તમોએ મ્હને એવો
 માર માર્યો કે; નહીં તો મૃત્યુ થયું, તેમ જીવતી પણ હું નથી.
 માટે આપને હું શું કરું ? હાલમાં હું આપને શરણ આવી
 છું અગ્નિથી દગ્ધ થયેલા માણસને જેમ અગ્નિજ ઔષધ થાય

છે તેમ તમોએ મહારા શરીરે બહુજ પીડા કરી છે. માટે તમારા શરણે હું આવી છું. જો તમે મહારી ઉપર પ્રસન્ન હોવો તો મહારા પ્રાર્થિત એવા તે વરને તમે આપો. અને આવી વિડંબના અન્ય જન્મમાં પણ મહને મા થાઓ. પ્રથમ આ મહારા જન્મને પ્રાણપ્રિયની આશાવડે મહેં નિષ્ફલ વ્યતીત કર્યો. હે ભગવન્ ? જન્માંતરમાપણ તેજ મહારા પ્રિયપતિનો સંયોગ તમારે કરાવવો. આ પ્રમાણે કહ્યા બાદ હે મુપ્રતિષ્ઠ ? નેત્રમાંથી ખગ્તાં સ્થુલ આંસુઓના પ્રવાહવડે ભીંજાઈ ગયું છે. સ્તન મડલ જેનું એવી તે કનકમાલાએ નાના પ્રકારનાં રત્નોથી બનાવેલા, ચારે તરફ પ્રસરતા છે શુદ્ધ કિરણો જેના અને ગભરાના દારમાં બાધેલા મુંદર તોરણને વિષે પોતાના ઓઢવાના વસ્ત્રથી પાશ બાધ્યો ત્યારબાદ ફરીથી તે બાલી. હે કામદેવ ? હાલમાં હું તહારી આગળ પ્રાણત્યાગ કરું છું. મહને કોઈપણ ઠપકો ન આપે કે; કનકમાલાએ આ બહુ ખોટું કર્યું એટલા માટે આશાવડે આટલો સમય મહેં નિર્ગમન કર્યો. વળી હાલમાં હું મહારી પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરવા માટે સમર્થ નથી થઈ શકતી કે, મહારા ઇષ્ટ એવા તે પ્રાણપ્રિયને છોડીને અન્યપુરુષ મહારા હસ્તનો સ્પર્શ કરે. માટે હું મહારી પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરવાને શક્તિમાન નથી. અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે;—

સીમાં સમુદ્રા ન પરિત્યજન્તિ, ન ગીલતાં ગીલગુણા યયૈવ ।
ન નીતિમન્તશ્ચ નયં નરેગા-ન સજ્જનાઃ સ્વસ્ય તથા પ્રતિજ્ઞામ ॥૧૧॥

અર્થ—“ અગાધ જળથી ભરેલા સમુદ્રો જેમ પોતાની મયાદાને છોડતા નથી, તેમજ શીલગુણને પાલનારા મનુષ્યો

જેમ પોતાના શીલવ્રતને પ્રાણાંતે પણ છોડતા નથી. જેમ રાજનીતિમાં કુશલ એવા રાજાઓ નીતિનું ઉલ્લંઘન કરતા નથી, તેમ સનનન પુરૂષો પ્રાણાંતમાં પણ પોતાની પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરતા નથી.” તેમજ વળી કહ્યું છે કે;—

વજ્રપાતં વરં મન્યે, વરં વન્હિપ્રવેશનમ્ ।

વરં મુક્તં વિપં મન્યે, ન પ્રતિજ્ઞાવિહંસનમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ આ સુકોમલ શરીર ઉપર વજ્રપાત થાય તો તેને હું શ્રેષ્ઠ માનુ છું, તેમજ અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો એપણુ ઉત્તમ ગણાય છે, વળી વિષલોજનને પણ ઉચ્ચકોટીમાં હું માનુ છું, પરંતુ પોતાની પ્રતિજ્ઞાનો ત્યાગ કરવો તેને હું ખહુ જ અધમ માનુ છું” અર્થાત્ ઉપરોક્ત વિષય કરતાં આ પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરવો એ અધિક દુઃખદાયક ગણાય છે.” વળી દેવતાઓ કોઈપણ સમયે જૂઠું ખાલતા નથી, છતાં પાપિણી એવી મહારાં દુષ્ટૃતો વડે તેપણુ અન્યથા થયું અથવા કોઈ પણ કપટવડે પિશાચનું રૂપ ધરી, નરવાહન રાજના કોઈક ભક્તે, કિંવા અન્યકોઈ વિદ્યાધરે તે વળતે મહેને છેતરી હોય તેમ પણ હોય ખરું માટે હાલમાંપણ મહારા મનોવાંચિત અર્થનો વિઘાત મા થાઓ. હે ભગવન્? આપના પ્રસાદથી હવે મહાર્જિં નિર્વિઘ્નપણે મરણુ સિદ્ધ થાઓ હે ભગવન્? પ્રિયના વિરહરૂપ પ્રચંડ મુદ્ગરવડે જીર્ણ હૃદયવાળી અને પાપપુંજથી ઘાયલ થયેલી હુ આ સમયે મરણુ શિવાય અન્ય કંઈપણ હિત ધારતી નથી છતાંપણુ હાલમાં મહાર્જિં મરણુ થશે કે નહીંથાય તે સંબંધી હજીપણુ મહારા હૃદયમાં શંકા રહે છે. પ્રિય વિરહના દુઃખને શાંત કરનાર મરણુપણુ સં-

પૂર્ણ પુણ્યના ઉદયથી પમાય છે. માટે જો તે મરણપણ હાલ-
માં થાય તો હું કૃતાર્થ થાઉં, એમ કહી તેણીએ પોતાનો
દેહ નીચેમુખે પાશના આધારે એકદમ લટકતો મૂક્યો. તે
જોઈ એકદમ હું ત્યાં ગયો, અને તેણીનો પાશ મહે ઝડપ-
થી છેદી નાખ્યો. પછી તેને મ્હારા જોળામાં લઈને મ્હેં ધીમે
સ્વરે કહ્યું કે, હે સુતનુ? સુરાસુરેન્દ્રોનો પરાજય કરનાર કામ-
દેવ ત્હારી ઉપર પ્રસન્ન થયો છે. હવે ત્હારે કોઈ પ્રકારની
ચિંતા કરવી નહીં કારણ કે, -ત્હારી ઉપર કામદેવની અ-
સાધારણ કૃપા થઈ છે, જેથી તેણે ત્હારો હૃદયવદ્ધલ તેજ
ધુરૂષ આ જન્મમાંજ ત્હને મેળવી આપ્યો છે. માટે હવે તું
નિઃશંક થઈ ગાઢ પ્રેમથી મ્હારા કંઠનું આલિંગન કર; ?
ત્હારી ઉપર આ પ્રિયજન બહુ ઉત્કટિત થયો છે. આ પ્ર-
માણે મ્હારૂં વચન સાંભળીને તે બાલા લલ્લવડે નીચું મુખ-
કરી ઉભી રહી; ત્યારબાદ ચિત્રગતિ પણ ત્યાંઆગળ આવ્યો.
બાદ મ્હેં તે બાલાને કહ્યું કે; હે સુન્દરિ? આ મ્હારો અ-
નન્ય મિત્ર છે. હે સુતનુ? ત્હારા વિયોગને લીધે જ્યારે હું
અસહ્ય દુઃખમાં આવી પડ્યો હતો; ત્યારે હું આત્મવધ કર-
વાને તૈયાર થયો હતો; તેવારે નિષ્કારણ પરોપકારી અને
ધૈર્યવાન એવા આ મહાત્માએ મ્હને આત્મઘાતથી બચાવ્યો
હતો. ત્હારા સમાગમનો આ ઉપાય કરાવનાર પણ આ પુર-
ષજ છે. એના કહેવાથી અમે અહીં આવ્યા છીએ; અને એની
સહાયથી આ મ્હારૂં ઈચ્છિત કાર્ય સિદ્ધ થશે. માટે હે
સુતનુ? હવે તું કન્યાના સ્વભાવને સુલભ એવા ભયનો ત્યાગ
કરીને ત્હારાં પોતાનાં સર્વ વસ્ત્ર એને જલદી તું આપી દે-
હે મૃગાક્ષી? જે વસ્ત્ર અને અલંકારોવડે ત્હારા રૂપને ધા-

રણ કરી આ મ્હારો મિત્ર બહાર નીકળશે. એટલે તે ત્હારો પરિજનવર્ગ પણ વિમોહિત થઈ જશે અને તેઓ કિચિત્ માત્ર પણ આપણા આ કપટને જાણીશકશે નહીં. વળી આ મ્હારો મિત્ર પરકાર્ય કરવામાં બહુજ રસિક અને ધીર છે. આ પ્રમાણે મ્હારા કહેવાથી તેણીને અત્યંત હર્ષ થયો અને રોમાચિત થઈ તરતજ તેણીએ પોતાનો સર્વ વેષ ઉતારીને ત્હને આપી દીધો. પછી હું તે જાળાને સાથે લઈ કામદેવની મૂર્તિ પાછળ પ્રથમની માફક સંતાઈગયો.

ચિત્રગતિ પણ તેણીના સર્વ વસ્ત્રઆભરણ પહેરી તૈયાર થઈ ઠાર ઉઘાડીને બહાર નીકળી ચિત્રગતિનું કપટ. જ્યો, એટલે કનકમાલાનો પરિજન તેની વાટ જોઈને તૈયાર ઉભો હતો. ચિત્રગતિને જોઈ કોઈનેપણ જાણિત થઈ નહીં અને તેઓ, કનકમાલા આવી એમ જાણી શિખિકાને પાસમાં લાવ્યા, એટલે ચિત્રગતિ એકદમ તેની અદર બેસી ગયો. ત્યાર-બાદ તે લોકો ત્યાંથી નીકળીને ચાલ્યા ગયા એટલે તેઓનો કોલાહલ બંધ પડ્યો. બાદ આ સ્થાનમાં હવે કોઈ નથી એમ જાણી મ્હેં કહ્યું કે; હે સુદરી ? હવે આપણે અહીં શું કરવું ? તે સાંભળી લજ્જાને લીધે તેણીનું મુખારવિંદ નમ્ર થઈ ગયું અને લયને લીધે તેનાં સર્વઅંગ કંપવા લાગ્યાં. છતાં પણ મહાન્ વિરહ દુઃખથી પીડાયેલી તે બાલા ગદ્ગદ કંઠે મહા કષ્ટવડે બોલી કે, હે પ્રિયતમ ? દૈવયોગને લીધે મ્હને આપનો આજે સમાગમ થયો છે. હવે હું આપને શરણ આવી છું, આપને જેમ યોગ્યલાગે તેમ આપ પોતેજ કરો.

આ પ્રમાણે તેણીના કહેવાથી મહેં તે બાલાની સાથે ગંધર્વ વિધિવડે લગ્ન કર્યું. તે લગ્નની અંદર કામદેવને સાક્ષીભૂત કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ અનેક પ્રકારનાં વચનોવડે તે બાલાનો ભય અનુક્રમે મહેં દૂર કર્યો પછી તેણીનું હૃદય સ્વસ્થ થયું, એટલે તેની સાથે ક્ષણમાત્ર કીડા કરીને તેની સાથે ગાઢ આલિંગન દઈ ત્યાં હું સુષ્ટ ગયો. પાછળની રાત્રીએ હું જાગી ઉઠ્યો અને તે બાલાને મહે કહ્યું કે; હે મૃગાક્ષી ? હવે અહીંથી આપણે ચાલી નીકળવું જોઈએ. કારણ કે; આવું આર્થ કર્મ કરીને આ સ્થાનમાં રહેવું એ ઠીકનહીં કારણકે, આ વાત લોકોના જાણવામાં આવેતો આપણા બંનેની પૂરી ક્ષતિ થાય. આ પ્રમાણે મહારો અભિપ્રાય જાણી મહોટો નિઃશ્વાસ મૂકી મહારી પ્રાણપ્રિયા બોલી કે; હે આર્થ પુત્ર ? કેમાનુસાર મહારું જો મરણ થયું હોતતો બહુ સાફ કારણ કે, હે સ્વામિન્ ? મહારા માટે હાલમાં આપને ઘણી આપત્તિ વેઠવાની આવી પડી. વળી નભોવાહન રાજા વિદ્યાના બળથી બહુ ગર્વિષ્ઠ થયેલો છે અને પરાક્રમમાં બહુ પ્રચંડ છે હે નાથ ? આપણે અહિંથી નાશી જઈશું તોપણ આપણું કેઈપણ શરણ થવાનું નથી માટે હે પ્રાણપ્રિય ? ખરેખર હું તમહારી વૈરિણી થઈશું. હે સ્વામિન્ ? હાલમાં આપના માંથે આવી પડેલી આપત્તિને જોઈ મહેને જે હું બ થયું છે, તેટલું દુઃખ પ્રથમ આપના વિરહતાપનું પણ મહેનેન હોતું થયું. હે નાથ ? આપ મહેને પ્રાપ્ત થયા છો છતાં પણ મહારા દુષ્કૃતને લીધે હાલમાં આપ અહીં રહેવાના નથી અથવા પુણ્યહીન પ્રાણીઓને પ્રાપ્ત થયેલી વસ્તુ સહેજમાં નષ્ટ થાય છે. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે;

पूर्वाजितेन पुण्येन, लभ्यन्ते सर्वसम्पदः ।

हीनपुण्याः सदापत्तिं, भजन्ते कर्मयंत्रिता ॥૧॥

અર્થ—“ પ્રથમકાલમાં ઉપાર્જન કરેલા પુણ્યવડે દરેક પ્રાણીઓ કર્માનુસાર સર્વ સંપત્તિઓને પ્રાપ્ત કરે છે. તેમજ પુણ્યહીન લોકો કર્મરૂપી ચત્રમાં જકડાયા છતા હુમ્મેશાં આપત્તિના લોકતા બને છે ” માટે હે સ્વામિન્ ? સ્વપ્નમાં પણ મ્હને સુખ મળે તેમ હું ધારતી નથી. હે સુપ્રતીષ્ઠ ? આ પ્રમાણે પોતાનો અભિપ્રાય જણાવી તે બાલા મ્હારા કંઠને અવલબીને બહુ દુઃખને લીધે અત્યંત રૂદન કરવાલાગી ત્યારે મ્હેં કહ્યું કે, હે સુદરી ? આવો અસાધારણ શોક તું શા માટે કરે છે ? જે થયું તે બરૂ અને હાલમાં જે થવાનું હશે તે થશે. વળી ત્હારો સમાગ થયાશિવાય જો મ્હારૂ મરણ થયું હોતતો તે મ્હને બહુ દુઃખદાયક થાત, પરંતુ હે સુદરી ? હાલમાં મ્હારૂં મરણ થશે તોપણ મ્હને તે સખધી કંઈપણ દુઃખ નથી જેમ ત્હારી સાથે અચિતિત એવો આ મ્હારો સમાગમ થયો છે તેમ કદાચિત્ અન્ય પણ શુભકાર્ય પ્રાપ્ત થાય પ્રથમ ઇષ્ટ સિદ્ધિને માટે ઉપાય કરવો જોઈએ પછી જે થવાનું હોય તે થાય એમાં યોજકનો શો દોષ ? માંચામાં પડેલા પ્રાણીઓને મરણ તો સ્વાભાવિક રીતે આધારભૂત હોય છે. છતાં પણ માદગીમાં ઉપચાર કરવો જરૂરનો છે વળી હે સુદરી ? તે નભોવાહન વિદ્યાધરને જોઈનેજ મ્હેં આ કાર્ય કરેલું છે ભવિષ્યમાં જે થવાનું હશે તે થશે, મ્હને જે કંઈ ઉચિત લાગ્યું તે પ્રમાણે મ્હેં કર્યું છે તે વિદ્યાધરથી મરણ તો અવશ્ય મ્હેં સ્વીકારેલું છે; તોપણ તેનાથી નાસવું તો બરૂ. જલને ચાવવામાં ઉર્ધ્વ થયેલા પ્રાણીઓને

કોઇપણ સમયે કાંકરો ગળવાનો પ્રસંગ આવતો નથી. માટે હે સુતનુ ? તું હવે શોકનો ત્યાગ કર. ચાલો આપણે રત્ન-સંચયનગરમાં જાઈએ, પછી સમયોચિત જેમ જેમ યોગ્ય લાગશે તેમ આપણે કરીશું. એમ કહી તેણીની સાથે હે રતિપતિ-કામદેવને પ્રણામ કરી ત્યાથી નીકળ્યો. ત્યારબાદ તેણીના કંઠમાં આલિંગન દઈ હું આકાશમાર્ગે પ્રયાણ કરવા લાગ્યો. રાગરૂપી અંધકારથી મોહિત થયેલા મનુષ્યોના મોહ્યસ્ત ચરિત્રને જેવા માટે જેમ દૂરથી અંધકારનો સંહાર કરતો સૂર્યદેવ એકદમ પ્રગટ થયો. ત્યારબાદ તે યુવતિ બોલી. હે સ્વામિન ? મહેને બહુ તૃષ્ણ લાગી છે. મહાર્ગ ગળુ હવે સુકાઈ જાય છે. હજીપણ આપણું તે નગર કેટલું દૂર છે ? હે સુંદરી ? આપણું નગરતો હજી બહુ દૂર છે. પરંતુ આ અરણ્યની ઝાડીમાં આપણે ઉતરીયે કારણ કે; અહીં જરૂર પાણી હશે. એમ કહી અમે બંનેજણ ત્યાં ઉતર્યા, પછી લતાગૃહોથી સુશોભિત એવા તે મનોહરવનમા ઠંડા જળથી ભરેલો એક નિર્મલ ઝરો અમ્હારા જેવામાં આવ્યો. ત્યાર બાદ તે યુવતિ જલપાન કરી ગાઢ પત્રવાળા વૃક્ષની શીતલ છાયામાં બેઠી; તેટલામાં હું પણ શારીરિક ચિંતા કરીને ત્યાં આવ્યો. હે સુપ્રતિષ્ઠ ? આ પ્રમાણે પ્રાભાતિક કાર્ય કરી ક્ષણમાત્ર ત્યાં હું વિશ્રાંતિ લેતો હતો તેટલામાં નજીક રહેલા કદલીગૃહમાંથી એક શબ્દ મ્હારા સાંભળવામાં આવ્યો કે; હે સુંદરી ? ત્હારું શરીર હવે સ્વસ્થ થયું છે. ચાલો હવે આપણે પોતાના સ્થાનમાં જાઈએ. આ પ્રમાણે શબ્દ સાંભળીને મ્હારા હૃદયમાં વિકલ્પ થયો કે; જરૂર આ શબ્દ ચિત્રગતિનો છે. બીજા કોઈનો આ શબ્દ હોયતેમ લાગતું

નથી. અથવા આ વનની અંદર વૃક્ષોની ઘટામાં તેનો સંભવ
ક્યાંથી હોય? એમ હું વિચાર કરતો હતો. તેટલામાં ગાઠ
વૃક્ષોથી આછાદિત એવા તે કદલીગૃહમાંથી એક તરુણ સ્ત્રી
અદિત ચિત્રગતિ એકદમ બહાર નીકળ્યો. ત્યારબાદ હું
તેની પાસે ગયો અને બહુ હર્ષનેલીધે મ્હારું શરીર એકદમ
ગેમાંચિત ધર્મ ગયું. બાદ સ્નેહપરે મ્હું ત્હને આલિંગન
દીધું. તેપણ પ્રેમપૂર્વક મ્હને ભેટ્યો. પરસ્પર અમારા આ-
નંદનો પાર નહોતો નહીં, પડી અમે બન્નેજણ ત્યાંઆગળ
બેઠા. ત્યારબાદ મ્હેં કહ્યું કે: હો મિત્ર? મદનગૃહમાંથી ની-
કળ્યા બાદ ત્હે શું થયું? અને બહુ ઉલેલા તે કનકમા-
લાના પરિવ્રજનને તું કેવી રીતે વિમોહિત કર્યો? ત્યાં ગયા
બાદ તું ત્યાંથી કેવી રીતે છુટ્યો? આ મનોહર આકૃતિવાળી
સ્ત્રી કોણ છે? અને આ સ્ત્રીની પ્રાપ્તિ ત્હને કેવીરીતે થયું?
આ સર્વ હકીકત મ્હને તું સવિસ્તર સંભળાવ.

ત્યારબાદ સાહુસ્ય કાર્યમાં રસિકએવો ચિત્રગતિ બોલ્યો.

હો ચિત્રવેગ ! એકાગ્ર મન કરી મ્હારું

ચિત્રગતિનું વૃત્તાંત તું સાલળ પ્રથમ હું કનક-

વૃત્તાંત. માલાનુ રૂપ કરી ત્યાંથી બહાર ની-

કળ્યો. પડી શિળિકામાં બેસી ગયો.

અનુક્રમે હું વરની પાસમાં પહોંચી ગયો! અને મ્હારી સાથે
વિદ્યાધરીઓ વિવિધ પ્રકારનાં મંગલ ગીત ગાતી હતી અનેક
પ્રકારનાં વાજાંત્રોપણ વાગતાં હતાં, હમ્મનો સમયપણ આવી
પહોંચ્યો. મંગલિક ઉપચારો થવા લાગ્યા. આશીર્વાદના અનેક
મંત્રો સંભળાવા લાગ્યા. વરકન્યાનાં માળાપ પણ આનંદપૂ-
ર્વક પોતપોતાનાં કાર્ય કરવા લાગ્યા, નભોવાહન રાત્રે

હર્ષપૂર્વક મ્હારા હસ્ત સાથે પોતાનો હસ્ત મેલાવે ક્યો.
 ત્યારબાદ અનુક્રમે વિવાહમંગલ વર્ત્તાવા લાગ્યાં વિવાહ કાર્ય
 પૂર્ણ થયા બાદ નસોવાહનરાજની આગળ વારાંગનાઓએ
 વિવિધ હસ્તાદિકના અભિનય સાથે બહુ સુંદર નાટ્યનો પ્રા-
 રંભ કર્યો તેમજ મધુરસ્વરવડે કેટલીક વારાંગનાઓ ગાયન
 કરવા લાગી તેટલામાં ભયવડે પૂર્ણ છે હૃદય જેનું એવી એક
 યુવતિ ત્યાં આવી અને તેણીએ પોતાના હસ્તમાં રહેલી
 એક ઉત્તમ મુદ્રિકા મ્હને બતાવી. તે જોઈ મ્હેં વિચાર કર્યો
 કે; આ મુદ્રિકા મ્હારીજ છે. અહો ! એની પાસે આ મુદ્રિકા
 અહીં ક્યાથી આવી હશે ? એમ હું ઉહાપોહ કરતા હતો;
 તેવામાં મ્હને સ્મૃતિ આવી કે; હસ્તીના ભયથી પ્રથમ જે
 કન્યાને મ્હેં બચાવી હતી તેજ આ કન્યા છે અને તેણીએ
 તે વખતે મ્હારી પાસેથી આ મુદ્રિકા લઈ લીધી હતી ફરીથી
 બહુ કિંમતી એવી તે મુદ્રિકાનો નિશ્ચય કર્યાબાદ તેણીના
 સન્મુખ મ્હેં જોયું તો એકદમ તે મ્હારા ઝાળખવામાં આવી
 અને મ્હને નિશ્ચય થયો કે; હાથીના ભયથી મુક્ત કરી હતી
 તેજ આ મ્હારી સ્ત્રી છે. દૈવયોગથી જે ખીડા થવાની હોય
 તે કોણ મિથ્યા કરે ? વળી જુઓ કે આ પ્રાણપ્રિયાનું દર્શન
 બહુજ દુર્ઘટ હતું છતાંપણ તે સદ્ભાગ્યને લીધે મ્હને અક-
 સ્માત્ થઈ ગયું અથવા દૈવ અનુકૂલ હોય તો કોઈપણ એવી
 વસ્તુ નથી કે જે પ્રાપ્ત ન થાય. આ દુનીયામાં કર્મરેખા
 બંધવાન છે તે શિવાય અન્ય ધૈર્યાદિકગુણો મુખદુઃખ આપવા
 સમર્થ થતા નથી. અન્યત્રપણ કંઈ છે કે;—

અકારણં સત્ત્વમકારણં તપો, જગતત્રયવ્યાપિ યશોઽપ્યકારણમ્ ।
 અકારણં રૂપમકારણં ગુણાઃ, પુરાણમેકં નૃપુ કર્મકારણમ્ ॥૧॥

અર્થ—“ પ્રાણીઓને સુખદુઃખ આપવામાં પોતાનું પ-
રક્રમ કારણ ગણાતું નથી. કેટલાક વળી કહેછેકે; તપશ્ચર્યા
કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ અને દુઃખની હાનિ થાય છે એપણુ
તેમનું માનવું ઉચિત નથી. તેમજ ત્રણેલોકમાં વ્યાપ્ત થયેલો
યશપણુ સુખદુઃખનું કારણ થતો નથી. રૂપ, રસ અને દાક્ષિ-
ણ્યાદિક ગુણોપણુ સુખદુઃખ આપવામાં કારણ થતા નથી. માત્ર
પૂર્વભવમાં ઉપાર્જન કરેલું શુભાશુભ કર્મજ કારણભૂત ગ-
ણાય છે.” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણીએ પ્રથમ મ્હને
આપેલી તે સુદ્રિશથી સુશોભિત એવા મ્હારો હસ્ત મ્હેં ત્હને
ખતાવ્યો. એટલે તરતજ તે મ્હારી આંગળીએ રહેલી સુદ્રિ-
શને જોઈ પોતાના હૃદયમાં સમગ્ર ગર્ષ કે આ મ્હારો પ્રા-
ણપ્રિય છે. પછી પોતાની પાસમાં ઉભેલી સખીના કાનમાં
તેણીએ કહ્યું કે, ઉત્તમગને લીધે કનકમ્બલાનુ માથુ હુએ
છે માટે તે થોડીકવાર અશોક વાટિકામા વિશ્રાંતિ માટે જાય
છે. કેમકે; દણ્ડમાત્ર ત્યાં સુધી રહેવાથી કંઈક શાંતિ મળે. વળી
તમે સર્વે અહીં મુખેથી રહો અને આ નાટારંગ પૂર્ણ થાય
એટલે જલદી અમને સમાચાર આપજો આ પ્રમાણે કહીને
હ ચિત્રવેગ? તેણીએ મ્હને ત્યાથી ઉઠાડયો.

ત્યારગાદ ઉત્તમવૃક્ષોથી સુશોભિત એવા ગૃહઉદ્યાનોમા તિલક

અશોક	સમાન, વિદ્રસ્તર અને સુગંધિત એવી
વાટિકા.	મંજરીઓના મકરંદને લીધે અતિશય
	સુગંધને આપતી, તેમજ અપૂર્વ શો-
	ભાવડે દરેકના મનને સુખદાયક એવી

એક અશોક વાટિકામા બહુ આનંદથી ગમે ગયા. ત્યાં તેણીએ
બહુઉદ્ઘાસપૂર્વક મ્હને આસન આપ્યું તેની ઉપર હું બેઠો.

તે પણ મહારી આગળ બેઠી, પરંતુ તેણીનું હૃદય લયથી વ્યાકુલ હતું. જ્યારે તે કંઈપણ ન બોલી અને ગભરાટને લીધે મૌન મુખે બેસી રહી ત્યારે મહેં મહારી પોતાની સર્વ પ્રવૃત્તિ હે ચિત્રવેગ ? તહેને જે પ્રમાણે પૂર્વે કહી તેવીજ રીતે વિસ્તારપૂર્વક તહેને કહી સાંભળાવી અને છેવટે આ સ્ત્રીનો વેષ ખેંચી હું અહીંયાં આવ્યો ત્યાંસુધીની સર્વવાર્તા કહી. હે સુંદરિ ? તહારા વિયોગને લીધે મહારું હૃદય બહુ દુઃખમાં આવી પડ્યું. તહારા માટે સર્વવિદ્યાધરોના નગરોમાં ભ્રમણ કરીને હું યાત્રી ગયો. મહેને દુઃખ પડવામાં કંઈ બાકી રહ્યું નથી. માટે હે મૃગાક્ષિ ! હવે લજ્જાનો ત્યાગ કરી મધુ-રવાણીથી મહારા હૃદયને તું આનંદ આપ. બોલ તહારું નામ શું ? કયા કુલમાં તહારો જન્મ થયેલો છે ? તહારા પિતાનું નામ શું ? કયા નગરમાંથી તું અહીં આવી છે ? અને આ લોકોની અદર તુ કેવી રીતે આવી હતી ? વળી હે સુતતુ ! સ્ત્રીનો વેષ ખેંચીને આવેલા એવા મહેને તહે કેવી રીતે આ-ળખ્યો ? એ પ્રમાણે મહારું વચન સાંભળી તેણીના હૃદયમાં કંઈક ધૈર્ય આવ્યું. ત્યારબાદ તે બોલો ગદગદ કંઠે પોતાનું વૃત્તાંત મહેને કહેવા લાગી.

હે પ્રિયતમ ? આપે જે પ્રશ્ન કર્યા તે સંબંધી હું સર્વ હકીકત કહું છું તે આપ કૃપા કરી
પ્રભંજન શ્રવણ કરો. બહુ પ્રસિદ્ધિને પ્રાપ્ત થયેલું
ખેચર. **સુરનંદન** નામે નગર છે. તે આપના
 જાણવા બહાર નથી. વળી તે નગરમાં

સુપ્રસિદ્ધ પ્રભંજન નામે વિદ્યાધરેન્દ્ર રાજ્ય કરે છે. તેમજ નીતિ-શાસ્ત્રોમાં અતિ કુશલ અને પોતાના સ્વામીઉપર બહુ ભક્તિમાન.

તેમજવળીચારપ્રકારની બુદ્ધિવડે સંપન્ન અને રાજાનો ખાસ વિ-
શ્વાસપાત્ર એવો મેઘનાદ નામે તેનો પ્રવરમંત્રી છે. તેની પ્રાણ-
પ્રિયા ઈંદુમતી નામે ભાર્યા છે. વળી તે ઉત્તમકુલમાં જ-
ન્મેલી એટલુંજ નહીં પરંતુ ઉત્તમ સૌંદર્યાદિ ગુણોનું સ્થાન-
ભૂત તેમજ પતિભક્તિમાંજ કેવલ પ્રીતિવાળી હોવાછતાં હ-
મેશા ધર્મ કાર્યમાં તત્પર રહે છે તેણીની સાથે વિષયમુ-
ખનો અનુભવ કરતા તે મેઘનાદને રૂપમાં કામદેવ સમાન,
અશનિવેગનામે એક પુત્ર થયો. તે માતાપિતાને અત્યંત
આનંદ આપવા લાગ્યો. અનુક્રમે સમસ્ત કલાઓનો પાર-
ગામી થયો. તેમજ વિદ્યાધરેને ઉચિત એવી વિવિધપ્રકારની
વિદ્યાઓ સિદ્ધકરી ક્રમાનુક્રમે સમગ્ર ગુણોનો આધારભૂત
એવો તે અશનિવેગકુમાર યૌવનવયને શોભાવવા લાગ્યો.

હવે વૈતાલયગિરિની આ દક્ષિણેશ્રેણીમાં કુંજરાવર્ત

નામેનગર છે. જેની અંદર ચંદ્રગતિ નામે

ચંદ્રગતિ વિદ્યાધરે દ્ર રહે છે, તેમજ હૃદયને અતિ
વિદ્યાધર. ઇષ્ટ એવી મદનરેખા નામે તેની ભાર્યા
છે. સાંસારિક મુખનો વિલાસ કરતાં

તેઓને કેટલોક સમયવ્યતીત થતાં અમિતગતિનામે એક
પુત્ર થયો. ત્યારબાદ ચંપકના પુષ્પસમાન ગૌરવર્ણી ચંપ-
કમાલા નામે તેઓને એક પુત્રી થઈ. અનુક્રમે તે બાલા
વિદ્યાધરેના કુમારવર્ગના હૃદયને હરણ કરનાર નવીન યૌવ-
નને પ્રાપ્ત થઈ. પછી તે ચંપકમાલા સુરનંદન નગરના
રહીશ એવા તે મંત્રીના પુત્ર અશનિવેગને વરી તેણે પણ
પ્રીતિપૂર્વક તેનવયૌવનાનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યારબાદ તે પોતાના
નગરમાં તેને લઈ ગયો. મુખવડે ચંદ્રસમાન, કાંતિમાં રતિ

સમાન અને નેત્રોવડે હરિણીસમાન તે અપકુમાલાની સાથે
આનંદપૂર્વક માનવના ભોગોનો વિલાસ કરતો તે અશનિ
વેગ પોતાનો સમય વ્યતીત કરવા લાગ્યો.

ભેદનાદ મંત્રી પોતાના અધિકાર પ્રમાણે રાજ્યકાર-
ભાર ચલાવતો હતો. પરંતુ નીતિમા-

દીક્ષા ગર્ભો કેઈ પ્રકારે વિરાધક થતો ન-
હોતો; તેમજ રાજાને તથા પ્રજાને પણ

તે અપ્રિય નહોતો. રાજા અને પ્રજા એ

બંનેને શાંતિપારક એવો કાર્યવાહક ક્વચિતજ મળી આવે
છે તેમજ અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે;—

નરપતિદ્વિતકર્તા દ્વિષ્યતાં યાતિ લોકે,

જનપદદિતકર્તા ત્યજ્યતે પાર્થિવેન્દ્રૈઃ ।

इति महति विरोधे वर्त्तमाने समाने,

नृपतिजनपदानां दुर्लभः कार्यकर्त्ता ॥ ૧ ॥

અર્થ—“અધિકારના આવેશમા રહીને જો, મંત્રી રા-
જ્યપક્ષનુંજ કેવલ હિત સાધવામા સાવધાન રહેતો તે સમગ્ર
પ્રજાનો દ્વેષી બને છે અને જો પ્રજાનું હિત કરવામાં ઉદ્યુક્ત
થાય તો, રાજા તરતજ તેને વિદાય કરે છે. માટે રાજા અને
પ્રજા એ બંનેને રંજન કરી ઉભયનું હિત કરનાર એવો
અધિકારી બહુ દુર્લભ હોય છે.” એમ છતાં પણ આ મંત્રી
સર્વને પ્રીતિપાત્ર થઈ પડ્યો એનું કારણ માત્ર એજ હતું
કે; તે લેશ માત્ર પણ નીતિમાર્ગનું ઉદ્ધંધન કરતો નહોતો.
તેમજ તે ધર્મશાસ્ત્રમાં પણ બહુ કુશલ હતો. શ્રીજીનેંદ્ર-
ભગવાનની પૂજા ભક્તિમાં તે અગ્રણી હતો. સાધર્મિકવા-

ત્સ્ય તથા મુનિસેવા તો તેનું જીવનજ હતું, અનુક્રમે પો-
તાના ભાવની વિશુદ્ધિને લીધે તેને સંસારની અનિત્યતા ભા-
સવા લાગી. બાદ માનવભવની સફલતા કરવી એજ બુદ્ધિની
સફલતા ગણાય છે; એમ ચિંતવતાં તેને વૈરાગ્ય દશા પ્રગટ
થઈ. આ સંસારવાસ કારાગૃહસમાન હ.ખદાયક છે. મુખ-
શાંતિ તો માત્ર મુનિપદમાંજ રહેલી છે. અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે;—
નો દુષ્કર્મપ્રયાસો ન કુયુવતિમૃતસ્વામિદુર્વાક્યદુઃસ્વં,

રાજાદૌ ન પ્રણામોડશનવસનધનસ્થાનચિન્તા ન ચૈવ ।

જ્ઞાનાતિર્લોકપૂજા પ્રશમમુશ્વરતિઃ પ્રેત્ય મોક્ષાદ્યવાસિઃ,

શ્રામણ્યેડમી ગુણાઃ સ્યુસ્તદિદ મુમતયસ્તત્ર યત્નં કુરુશ્વચ્ચ ॥૧॥

અર્થ—“ મુનિ દીક્ષા ગ્રહણ કર્યાબાદ, દુષ્કર્મ કરવાનો
પ્રયાસ બીજકુલ એવવો પડતો નથી અર્થ આચારમા પ્રવૃ-
ત્તિ કરનાર સ્ત્રી, પુત્ર કે; સ્વામીના દુર્વાક્યોનું હુઃખ સર્વથા
છુટી જાય છે, રાજાદિકને પ્રણામ કરવાની આપત્તિ એવવી
પડતી નથી, લોભન, વસ, દ્રવ્ય કે, સ્થાનની ચિંતા રહેતી
નથી, અવિવેકને નિર્મૂલ કળવામા મુખ્ય હેતુભૂત, એવા સદ
જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે, લોકોમા પૂજ્યતા પ્રવર્તે છે, શાંત-
રસમા પ્રીતિ પ્રગટે છે, તદુપરાત મરણ થયાબાદ મોક્ષાદિક
મુખની પ્રાપ્તિ-પણ થાયછે, એવા અનેક ગુણો મુનિપણામાં રહેલા
છે, માટે હે ભવ્યાત્માઓ ? આ સંસારમા માનવભવ પામી
ને તમે સદ્બુદ્ધિનો સદા સદુપયોગ કરો ? તેમજ મુનિમાર્ગને
વિષે યત્ન કરો.” આ પ્રમાણે વૈરાગ્યદશામા રક્ત થએલો
તે મેઘનાદ મંત્રી પોતાના પુત્ર અશનિવેગને મંત્રીપદ
આપીને પોતે નિવૃત્ત થયો ત્યારબાદ વૈરાગ્યમાં હૃદ અને

ધૈર્યશીલ એવા તે મંત્રીએ પ્રભાંજન રાજાની સાથે સુગુરના ચરણ કમલમાં દીક્ષા ગ્રહણ કરી તેમજ તેઓ બંનેજણ ગુરુ ભક્તિમાં લીન થઈ નિરવધર્ચારિત્ર પાલવા લાગ્યા.

મંત્રીપદ ધારણ કર્યાબાદ અશનિવેગવિદ્યાધર પોતાની પ્રાણવદ્ધલાચ પકમાલાની સાથે અશનિવેગ.

ગૃહસ્થાશ્રમના ફલરૂપ વિષયસુખનો અનુભવ કરવા લાગ્યો. કેટલોક સમય

વ્યતીત થતા તે ચંપકમાલાને પાંચ પુત્ર ઉત્પન્ન થયા. હે પ્રિયતમ ? તેમનાં નામ અનુક્રમે આપ શ્રવણ કરો. પ્રથમ વજ્રગતિ, બીજો વાયુગતિ, ત્રીજો ચંદ્ર, ચોથો ચંદન અને પાંચમો સુશિખ, વળી તે પાંચ પુત્રોની ઉપર હું એક પુત્રી થઈ. જેથી મહારા પિતાને ઘણાજ આનંદ થયો ત્યારબાદ બહુ પ્રીતિને લીધે મહારા પિતાએ હર્ષપૂર્વક પુત્રોના મહોત્સવથી પણ બહુ ભારે મહોત્સવ મહારા જન્મસમયે કરાવ્યો. જન્મકાલથી બારદિવસ થયા ત્યારે પ્રિયંગુમંજરી એવું મહારું નામ પાડયું. અનુક્રમે બાલચંદ્રની માફક શરીરના અવયવોની સાથે હું વૃદ્ધિ પામવા લાગી. મહારાં માતા પિતા મહને જોઈ બહુજ આનંદ માનવા લાગ્યાં. હુમ્મેશાં મહારા લાલનપાલનમાં પાંચ ધાવમાતાઓ રોકાયેલી હતી. એમ કરતાં હું કુમારી ભાવને પ્રાપ્ત થઈ એટલે સર્વ પરિજન વર્ગને હું બહુજ પ્રીતિપાત્ર થઈપડી. અનુક્રમે યુવતિજનને લાયક એવી નૃત્યાદિક સર્વ કલાઓ સારી રીતે મહેં ગ્રહણ કરી. બાદ હું નવીનયૌવનને શોભાવવા લાગી. ગાઠ સ્નેહવાળી સખીઓની સાથે વિવિધ ક્રીડાઓ તેમજ ઉત્તમ ચિત્ર, પત્ર, છેદ, નર્તન, ગાંધર્વવિદ્યા અને વીણાવાદનવડે હું ક્રીડા કરવા

લાગી. તેમજ વળી હે પ્રિયતમ? સ્વભાવથીજ હું પુરુષોનો દ્રેષ કરનારી થઈ પડી. મ્હને વરવા માટે બહુ વિદ્યાધરો આવવા લાગ્યા. પરંતુ મ્હારા સ્વભાવને લીધે કોઈપણ મ્હને રૂચિ કર થયો નહીં; મ્હારા પિતાપણુ જે જે વિદ્યાધરો ત્યાં આવતા હતા તે સર્વેના ઉત્તમરૂપ, ગુણ અને વૈભવોનો પરિચય મ્હને કરાવતા હતા. પરંતુ તે વાત મ્હને ખીલકુલ ગમતી નહી, અને જેજ વર આવતા હતા તેઓને મ્હારા પિતા મ્હારી અપ્રીતિને લીધે વિદાય કરતા હતા. એ પ્રમાણે જ્યારે કોઈ પણ વર મ્હને પ્રસન્ન પડ્યો નહી ત્યારે મ્હારા પિતા અશનિવેગ બહુ શોકાતુર થઈ ગયા.

પોતાના સ્વામીને શોકાતુર જોઈને તે ચંપકુમારો

કહેવા લાગી. હે સ્વામિન? આપ બહુ

ચંપકુમારો. શોકમા આવી પડ્યા હો તેમ મ્હને

લાગે છે. વળી આપને આટલી અધિક

ચિંતા કરવાનું શું કારણ આવી પડ્યું છે? આપની આકૃતિ

ઉપરથી આજાબત સાબીત થાયછે, તેમજ અન્યત્ર પણ કહ્યું છે;—

આકૃતિર્ગુણસમૃદ્ધિર્ગંસિની, નમ્રતા કુલવિશુદ્ધિસૂચિકા ।

વાક્રક્રમઃ કથિતશાસ્ત્રસંક્રમઃ, સંયમશ્ચ ભવતો વયોઽધિકઃ॥૧॥

અર્થ—“દરેક મનુષ્યોની આકૃતિ ઉપરથીજ ગુણાદિકનો પ્રકાશ થઈ આવે છે. તેમજ નમ્રતા ઉપરથી કુલની વિશુદ્ધતા સ્પષ્ટ થાય છે. વાણીના વિસ્તાર ઉપરથી અનુક્રમે શાસ્ત્રજ્ઞાન કેટલું છે તેની પરીક્ષા બુદ્ધિમાનપુરુષો કરી શકે છે. અને તમારો સંયમ—ધાર્મિક નિયમ વચની અપેક્ષા એ બહુ અધિક છે.” માટે હું આપની મુખાકૃતિ ઉપરથી સમ-

જીજ્ઞંસુ કે; આપ કંઈપણ વિપત્તિમાં આવી પડ્યા છે. આ પ્રમાણે પોતાની સ્ત્રીનું વચન સાંભળી અશનિવેગ બોલ્યો; હે મૃગાશ્વિ? મહારી કન્યા કામદેવની રાજધાની સમાન નવીનયૌવન દશાને પ્રાપ્ત થયેલી છે છતાં હે સુંદરિ? કોઈપણ વરને તે ઇચ્છતિ નથી. તોપણ આથી મ્હોટું બીજું કયું દુઃખ છે? માત્ર મહારી ચિંતાનું મુખ્ય કારણ તો તેજ છે. યૌવન વચને પ્રાપ્ત થયેલી કન્યા જો પરણાવવામાં ન આવે અને વર વિના રહેતો કંઈક વિપરીત કરી બેસે એવો સંભવ રહે છે; અન્યત્ર પણ કંઈં છે કે:-

સુखी न जानाति परस्य दुःखं, न यौवनस्था गणयन्ति शीलम् ।
आपद्रता निष्करुणा भवन्ति, आर्ता नरा धर्मपरा भवन्ति ॥૧॥

અર્થ.—“સુખી માણસ પારકાના દુઃખને જાણતો નથી, તેમજ યુવાવસ્થામાં રહેલા લોકો શીલવ્રતને ગણતા નથી, આપત્તિમાં આવી પડેલા મનુષ્યો નિર્દય હોય છે, અને દુઃખી પુરૂષો ધર્મપરાયણ થાય છે.” કદાચિત્ એવો પ્રસંગ બનેતો કુલને કલક લાગ્યા શિવાય રહે નહીં અને કુલને કાલ લાગ્યા પછી આપણે આ દુનીયામાં કેવી રીતે જીવવું? વળી ઉન્મરલાયક પુત્રીને ઘેર રાખવી તેપણ બહુ અનિષ્ટ કૃણદાયક છે. હવે આ પુત્રીનો મનોવાંછિત ભર્તા કોણ થશે? તે સંબંધી ચિંતા મ્હને બહુજ રહ્યા કરે છે. હે સુંદરિ? વધારે શું કહેવું? એને લીધે રાત્રીએ સુતા મ્હને નિદ્રાપણ આવતી નથી શાસ્ત્રમાં કંઈં છે કે:-

अर्थातुराणां न सुहृन्न वन्धुः, क्षुधातुराणां न वपुर्न तेजः ।
क्रामातुराणां न भयं न लज्जा, त्रिन्तातुराणां न सुखं न निद्रा॥

અર્થ:—“દ્રવ્યમાં આસક્ત થયેલા પુરૂષોને મિત્ર કે
બંધુની પરવા હોતી નથી, તેમજ ક્ષુધાથી વ્યાકુલ થયેલા પુ-
રૂષોને શરીર તથા તેજની વ્યવસ્થા હોતી નથી, કામીજનોને
ભય કિંવા લજ્જા હોતી નથી અને ચિંતામાં આવી પડેલા
પુરૂષોને સુખ તથા નિંદ્રા હર્ષભય થઈ પડે છે.” માટે હે મૃ-
ગાક્ષિ ! મ્હારા હઃખનુ કારણ મ્હેં તને નિવેદન કર્યું. આ
પ્રમાણે પોતાના પતિનું વચન સાંભળી મ્હારી માતા અંપ-
કમાલા પણ હે સુંદર ! મ્હારા માટે બહુ શોકાતુર થઈ

એક દિવસ પ્રભાતના સમયે સૂર્યપ્રભની પુત્રી ધારિણી
રિણીનામે મ્હારી પ્રિય સખી મ્હારી
ધારિણી પાસે આવી અને મૌનમુખે બેઠેલી મ્હને
સખી જોઈ તે બોલી હે પ્રિયસખી ! આને
તું હરણ કરાયેલીની માફક, અથવા વિ-

કૃતિમાં ફસાયેલીની માફક, કિંવા ઉદાસીની પેઠે કેમ દેખાય છે ?
બરેબર આને પરાધીન ચિત્તની માફક ત્હારા મુખની આકૃતિ
બદલાઈ ગયેલી દેખાય છે. જરૂર આને તું શોકમા શુંચાયેલી
દેખાય છે વળા હે પ્રિયસખી ! ઘણા દીવસે હું આવી છું
છતાં પણ તું મ્હારી સલાવના કેમ કરતી નથી ? માટે તારા
શોકનું જે કંઈ કારણ હોય તે તુ મ્હને જલદી નિવેદન કર
એ પ્રમાણે મ્હારી સખીએ જ્યારે મ્હને પૂછ્યું ત્યારે મ્હેં
તેણીને કહ્યું કે:—હેપ્રિયસખીધારિણી ! હે બરેબર મ્હારા
ચિત્તની પરીક્ષા કરી; હવે હું મ્હારા હઃખનુ વૃત્તાંત ત્હને
કહું છું તે તું સાંભળ હેપ્રિયસખી ! ત્હારી સાથે નાના
પ્રકારની કીડાઓ રમીને સાયંકાલના સમયે હું મ્હારા ઘેર
આવી ત્યારબાદ પ્રાસાદની ઉપરિભૂમિએ ચઢી હું પોતાની

બેઠકમા પ્રસાર થઈ. ત્યાં ક્ષણમાત્ર બેઠા બાદ નાના પ્રકારના મણીરત્ન તથા સુવર્ણથી સુશોભિત અને અમૂલ્ય એવી હંસ-તૂલિકા-તળાઈ જેની અંદર બીછાવેલી છે એવા મનોહર પ-લંગ ઉપર હું સુઈ ગઈ.

તત્પશ્ચાત્ અર્ધરાત્રીના સમયે હુંહુલિનો નાદ સાંભળી હું
જાગૃત્થઈ ચારે તરફ જોવા લાગી કે;

હુંદલિ આદીવ્યધ્વનિકયાં થતો હશે ? બાદ આ-
નાદ. કાશ તરફ દૃષ્ટિ કરતાં અનેક દિવ્ય વિ-
માનો આકાશ માર્ગે ચાલતાં મ્હારી

દૃષ્ટિગોચર થયાં. જેઓના તેજથી આકાશમંડળ ઝગઝગી રહ્યું છે અને દેવાંગનાઓના સમુદાય સહિત અનેક દેવતાઓના સમૂહને તે વિમાનોમા જોઈ મ્હારા હૃદયમાં વિચાર થયો કે; કોઈપણ ઠેકાણે આ દિવ્યવિમાનો મ્હેં પ્રથમ જોએલાં છે. તેમજ આવા દેવ તથા દેવીઓને પણ કોઈ ઠેકાણે મ્હેં જોયેલી છે. એમ વિચાર કરતાં એકદમ મ્હને મૂર્છા આવી ગઈ. ક્ષણવાર પછી હું મૂર્છાથી મુક્ત થઈ એટલે મ્હને જાતિસ્મ-મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું બાદ મનુષ્ય અને દેવ સંબંધી મ્હારા બન્ને પૂર્વલવનુ મ્હને જ્ઞાન થયું. હે ધારિણિ ! તે સર્વ વૃત્તાંત યથાસ્થિત હું કહું છું તેનું તું શ્રવણ કર.

જ'બુદ્ધીપ નામે દ્વીપમા મેરુગિરિના ઉત્તર ભાગમાં

હરિદત્ત ઐરવત નામે ઉત્તમ ક્ષેત્ર છે. તે ક્ષેત્ર
શ્રેષ્ઠગુણોએ કરીને ત્રણે લોકમાં પ્ર-
સિદ્ધ છે. તે ઐરવત ક્ષેત્રના આર્ય-
ક્ષેત્ર નામે મધ્યખંડમાં, સુંદર શાલા-

માં અમરાવતી સમાન, પ્રતિપક્ષરાજાઓને દુર્ગમ્ય, ત્રણ ભુ-
વનની લક્ષ્મીનું કુલગૃહ, હજારો ધનાઢય શેઠીઆઓવડે સુ-
શોભિત, ત્રિક, ચતુષ્ક અને દુકાનોની સરખી શ્રેણીઓવડે બહુ
વિશાલતાને વહન કરતું, તેમજ પ્રાચીનકાલથી પ્રતિષ્ઠિત થ-
યેલુ મુપ્રતિષ્ઠ નામે ઉત્તમ નગર છે. તેમાં પોતાના વૈભ-
વવડે કુખેરતુ ઉપહાસ કરતો, સમગ્ર લોકોના ઉપકાર કર-
વામાં અહુર્નિશ પ્રીતિવાળો, દેવ અને ગુરૂજનની સેવા પૂ-
જામાં તત્પર, બંધુજનોના વાત્સલ્યમાં સદૈવ ઉદ્યુક્ત, દાક્ષિ-
ણ્ય અને દયાવડે વ્યાપ્ત છે હૃદય જેનું તેમજ સમસ્તવર્ણિક,
લોકોમાં અગ્રપદને પામેલો હરિદત્ત નામે શ્રેષ્ઠી છે. વળી
રતિના સૌભાગ્યને તિરસ્કાર કરનારી, દરેક કલાઓમાં કુશલ
શુદ્ધિવાળી, વાગ્વિલાસમાં મધુર કંઠવાળી; તેમજ પ્રિય-
વાદિની; શીલવ્રતમાં દ્રઢ ધૈર્યવાળી, અને વિનયગુણમાં બહુ
કુશલ એવી વિનયવતી નામે તે શ્રેષ્ઠીની પ્રાણુપ્રિયા ભાયા
છે. તેણીની સાથે પાત્રપ્રકારના વિષયસુખને ભોગવતાં તેને
વસુદત્ત નામે એક મુખ્ય પુત્ર થયો. તે પોતાની કીર્તિવડે
સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ થયો. ત્યારબાદ તે વિનયવતીને અનુક્રમે ત્રણ
પુત્રીઓ થઈ. જેઓના રૂપના અતિશયવડે ઇદ્રાણીઓ પણ
લજ્જા પામે છે. તેઓમાં મુખ્ય મુલોચના બીજીઅનંગવતી
અને ત્રીજીનું નામ વસુમતી. હવે પોતાના સૌંદર્યગુણવડે
ત્રણેલોકને ચક્રિત કરતી તે ત્રણે જહોનો અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામવા
લાગી. બાદ કુમારભાવનો ત્યાગ કરી યુવાન પુરૂષોને ઉન્માદ
કારક અને દેખાવમાં બહુ જ મનોહર એવા નવીન યૌવન-
પણાને તેઓ પ્રાપ્ત થઈ.

અદ્ભુતસમૃદ્ધિઓના નિવાસ સ્થાનભૂત મેખલાવતી નામે એક નગરી છે. તેમાં સાગરદત્ત નામે શ્રેષ્ઠી વસે. સુલોચના છે. સુખધુ નામે તેનો પુત્ર છે. તે વણિક કન્યા. કલામાં બહુ જ હોશિયાર છે. તેની સાથે સુલોચના કન્યા પરણી તેમજ વિજય-વતી નગરીમાં ધનભૂતિ સાર્થવાહનો પુત્ર ધનવાહન છે. તેની સાથે અનગવતીનું લગ્ન થયું વસુમતી કન્યાપણ મેખલાવતી નગરીમાં સસુદ્રદત્તનો પુત્ર ધનપતિ છે તેની સાથે વરી.

સર્વકલાઓનો પારગામી અને રૂપમાં કામદેવ સમાન એવો તે ધનપતિ વણિક પોતાની લાર્યા વસુમતી વસુમતિની સાથે મનુષ્યના સુખવિલાસને કન્યા. લોગવેછે એ પ્રમાણે પ્રતિ દિવસે વૃદ્ધિગત છે સ્નેહ જેમનો, પરસ્પર રક્ત છે ચિત્ત જેમનાં તેમજ નવીન યૌવનને લાયક એવા વિવિધ પ્રકારના વિષય-સુખને સેવતાં, વળી ગુરુઆદિક પૂજ્યોના વિનયમાં હસ્તેશાં બહુ પ્રેમી, પરસ્પર વિરહદુઃખથી રહિત અને બધુવર્ગને નિરંતર આનંદ આપતા એવાં તે બન્ને સ્ત્રીપુરુષના દિવસો બહુ આનંદથી વ્યતીત થાય છે. એક દિવસ તે ધનપતિવણિક પોતાના પ્રાસાદના ઉપરના લાગમાં સુખશય્યામાં પોતાની વસુમતીઓની સાથે સુતો હતો.

બાહનિર્મલચ દ્રના કિરણોને લીધે અતિ ઉજ્જવલ એવી રાત્રી ના છેલ્લા પ્રહરે નિદ્રા દૂર થવાથી, બીચારી સુધા તે વસુમતી જાગતી થઈ; બાહ પોતાના ચલંગમાં સુતેલો પરપુરુષ

તેજીના જોવામાં આવ્યો કે; તરતજ તે લયથી ચમકી ઉઠી; અને એકદમ પવનથી હજાયેલી મુંઝામલ તરલતાની માફક તે બહુ દંપવા લાગી, ત્યારબાદ લયબીત દ્રવ્યવડે તે વિચાર કરવા લાગી કે; તે મહારા પોતાનો પતિ ક્યાં ગયો હશે? તેમજ હ જે કરીને પણ જોમા પ્રવેશ અશક્ય છે એવા આ ઘરની અદર આ અન્ય પુરૂષ કેવી રીતે આવ્યો હશે? અથવા આ પાપીએ શું મહારા પ્રાણપ્રિયને મારી નાખ્યો હશે? કિંવા આ મહારા તે પ્રાણપતિજ હશે, પરંતુ મહુને વિપરીત લાસ થવાથી અન્ય પુરૂષના સરખો તે લાગે છે અથવા જરૂર આ મહારા સ્વામી નથી એ મહારા નિશ્ચય સત્ય છે આ કોઈપણ દિવ્ય અનુકરણ કરનારો અપૂર્વ વિદ્યાધર દેખાય છે તેમજ પારકાગૃહમાં પ્રવેશ કરીને આ પુરૂષ અત્યંત વિશ્વાસુ બની મુર્છિત થયો છે. માટે જરૂર આમાં કોઈપણ કારણ હોવું જોઈએ. કદાચિત્ કોઈ અન્યપુરૂષ હશે અથવા મહારા સ્વામી હશે તોપણ મહારા આ વળતે યથાસ્થિત આ બાબત મહારી સામુને જણાવવી જોઈએ; વળી જો આ હકીકત કોઈપણ કારણને લીધે હું પોતાની સામુને ન જણાવું તો જન્મપર્યંત મહારા માથે દુઃસહ એવું મોટું કલક આવીપડે. એમ વિચાર કરી તે બાલા એકદમ ઉપરના માળામાંથી નીચે ઉતરી અને પોતાની સામુ મુદર્શના જ્યાં સુતી હતી ત્યાં આવી, બાદ ધીમે સ્વરે તેને બગત કરી એટલે મુદર્શના બેઠી થઈને બોલી, હે વધુ? એકદમ તહારે અર્થિત્ય અહીં આવવાનું શું કારણપડ્યું? પછી વસુમતીએ પોતાની ચથાર્થબીના જણાવી. બાદ મુદર્શના બોલી અહીંયાં અન્ય પુરૂષ આવી શકે તેવો સંભવ નથી. નિદ્રાને લીધે તને આ ભ્રમ થયો હોય તેમ મહુને

લાગે છે. વસુમતીએ કહ્યું કે; હે જનની ? આપને જો એવો
જેમ હોયતો તમે પોતેજ તેનો તપાસ કરો. આ પ્રમાણે
વસુમતિનું વચન સાંભળી સુદર્શના એકદમ મ્હોટાઉપર
ગઈ અને તેની પાસે જઈને જોયું તો નિર્ભય થઈ ભર નિ-
દ્રામાં તે પુરૂષ સુતો હતો, સુદર્શનાએ જાણ્યું કે; આ મ્હારો
પુત્ર નથી પરંતુ કોઈ ઉદ્ધત આવીને ઘરમાં ઘુસી ગયો છે.
અહો ? આ પાપી કેવો દુષ્ટ છે. પરદારાના સગમાં લુપ્થ
બનેલો આ કોઈ બદમાશ હોવો જોઈએ, એને આજે એના
પોતાના અવિનયનું ફલ બરોબર મળવું જોઈએ. એમ વિ-
ચાર કરી સુદર્શનાએ એકદમ મ્હોટા નાદથી પોકાર કર્યો
કે; અરે ? નગરવાસીલોહો ? ઘોડો ? ઘોડો ? ! અમ્હારા
ઘરમા ચોરની માફક કોપક બરપુરૂષ પેઠો છે.

એ પ્રમાણે સુદર્શનાનો પોકાર સાંભળી આસપાસ-
ના સર્વે લોકો એકદમ અકિત થઈ, અરે ! એ લુપ્થાને પ-
કડો; પકડો; ઘોડો, ઘોડો, તે દુષ્ટ ક્યા ગયો ? ક્યા સતાર્ધ
પેઠો છે ? એમ બોલતા સર્વે પરિજનલોકો પણ ત્યા આ-
ગળ એકઠા થઈ ગયા. જેમ જેમ આ વાત ફેલાતી ગઈ તેમ
તેમ લોકો બહુજ એકઠા થયા. અરે ! આ શું છે ? શા માટે
આ કોલાહલ થઈ રહ્યો છે ? વિગેરે શબ્દોથી જાત્રત થઈ
સમુદ્રદત્ત શ્રેષ્ઠી પણ કહેવા લાગ્યો કે, હે પ્રિયે ! આ દુરંત
આપત્તિમાં તું શાથી આવી પડી છે ? એવો બદમાશ
કોણ છે ? જેથી તે આવી હેરાનગતિ કરી રહ્યો છે ?
એમ તે સમુદ્રદત્ત બોલતો હતો તેટલામાં; એકદમ તે
શયનમાં સુતેલો પુરૂષ પણ બેઠો થયો, અને સમગ્ર લોકોનો
મહાન કોલાહલ સાંભળીને તેકહેવા લાગ્યો કે; હે માતા !

ત્હારો પરાજય ડોલે કયો છે? જેથી આ પ્રમાણે તું
 બોલે છે? કોઈપણ દુષ્ટમતિ એવો અહીં દેખાતો નથી,
 જેથી તું ઉદ્વિગ્ન થઈ આવા આલાપ કરે છે? એ પ્રમાણે
 તેનું વચન સાંભળી મુદર્શના બોલી તું કોણ છે? તું કોનો
 પુત્ર છે? હેપાપી? તું કોના ઘરની અદર પેઠો છે? હે ધૃષ્ટ!
 મ્હને અંખા એ પ્રમાણે કહીને તું શામાટે બોલાવે છે?
 ત્હારી જે મા હોય ત્હને તું મા કહી બોલાવ મુખ સલાળીને
 જરા બોલ? શું જેમતેમ બોલતા ત્હને લજ્જા આવતી નથી?
 હેનિર્લજ્જ? અહોંયા મ્હાગ પુત્રની શય્યામા તું શામાટે
 આવીને સુતો છે? હેહતાશ? મ્હારો પુત્ર તો ધનપતિ
 છે. ત્હને તું કયા મૂકી આવ્યો છે? અને તે હાલમાં કેવી
 સ્થિતિમાં છે? જલદી તું સત્ય વાત પ્રગટ કર?

એપ્રમાણે મુદર્શનાનાં નિષ્કુર વચન સાંભળી પોતાના

હૃદયમા અતિ વિસ્મિત થયેલો તે પુરુષ

દિવ્યપુરુષ. પોતાના શરીરને વાર વાર જોવા લાગ્યો;

અને બહુ સમય સુધી અવલોક્ન કરી

તે પુરુષ; ત્યાંથી આકાશમાર્ગે ગમન કરવા માટે પોતાના હૃ-
 દયની અંદર જેટલામાં વિચાર કરે છે; તેટલામાં ઉત્તમ વિદ્યાનો
 છુડછુડ એ પ્રમાણે મુખની અંદર અવ્યક્ત શબ્દવડે જાપ
 કરતો હોયને શું? તેમ આકાશમાં ઉડ્યો કે તરતજ તે
 દ્રોણી દેડકાની માફક પૃથ્વી ઉપર નીચે પડ્યો અને નષ્ટ થઈ
 છે ઉત્તમ વિદ્યા જેની એવો તે વિદ્યાધરનો કુમાર ક્ષણમાત્રમાં
 બહુ પામર અવસ્થામાં આવી પડ્યો. ત્યારબાદ તે પુરુષ-
 ની તેવી સ્થિતિ જોઈ મુદર્શના બોલી; હે પાપિષ્ઠ? કેમ
 તું બોલતો નથી? મ્હારા પુત્રની ત્હેં શી વ્યવસ્થા કરી છે?

ખરેખર જે સત્યવાત હોય તે તું જલદી પ્રગટ કર ? એમ સુદર્શનાએ બહુ તિરસ્કારપૂર્વક ત્હને કહ્યું તોપણ; તે વિદ્યાધરકુમાર નીચું મુખ કરી કંઈપણ બોલ્યો નહીં; ત્યારે ત્યાં આવેલા સર્વલોકો અનેક પ્રકારના વિતર્ક કરી કહેવા લાગ્યા કે, આ પુરૂષ દ્રવ્યના લોભથી આ શેઠના ઘરમા ચોરી કરવા પેઠેલો છે વળી કેટલાક લોકો કહેછે કે; જો ચોર હોય તો તે આવસુમતિના શયનપર આવીને શામાટે સુઈ રહે ? તેથી એમ સમજાય છે કે; પરસ્ત્રીમાં લપટ એવો આ પુરૂષ અહીં આવ્યો છે. તેમજ અન્ય લોકો કહે છે કે, જો આ જનરપુરૂષ હોયતો; હેનનની ? એ પ્રમાણે કહી સુદર્શનાને તે શામાટે બોલાવે ? અને તે પ્રમાણે બોલવાથી જરૂર એમ જણાયછે કે; કૌતુકના કાર્યમાં પ્રીતિવાળા એવા કોઈક દેવ અથવા તો દાનવે આ ધનપતિને રૂપાંતરમા લાવી મૂક્યો છે. વળી કેટલાક કહે છે કે, એમનહી પરંતુ આ દુષ્ટાત્મા પિશાચની માફક આવા પ્રકારનું રૂપાંતર ધારણ કરી આપણને છેતરવા માટે અહીં આવ્યો છે વળી અન્યલોકો કહેવા લાગ્યા કે; નહીં નહીં આ બધી તમ્હારી કલ્પનાઓ અસત્ય છે; પરંતુ ખરીવાત એ છે કે; વસુમતિના શીલની પરીક્ષા કરવા માટે આ કોઈ સાક્ષાત્ દેવ આવેલો છે. આ પ્રમાણે હેપ્રિયસખીધારિણી ? અનેક પ્રકારના લિન્ન લિન્ન વિકલ્પકરી સર્વલોકો પોતપોતાની યુદ્ધિપ્રમાણે પરસ્પર બોલતા હતા, તેટલામા ત્યાં જે હકીકત બની તે તું સાલજ.

બાબુબધ, હાર તથા કાંડાં વિજેરથી વિરાજીત મનોહર
છે શરીર જેનું, તેમજ પોતાની સુદર

મુમંગલનું
વૃત્તાંત.

કાંતિવડે દિશાઓને ઉત્તર કરતો એવો!
એક દેવ ત્યાં એકદમ પ્રગટ થયેલ અને
તે બોલ્યો કે; હે સદ્રિકરનો ? આ

અંતિ દુષ્ટનનું વૃત્તાંત તમે ચાલળેલ એની ખરી હકીકત જાણ્યાવિના તમે અન્નત્ય કદપનાઓ શાનાટે કરોછો ? અને તેમ નકામો કાલગ્રેષ્ઠ કરવાથી શું ફલ છે ? બહુ પાપકારી એવો આ મુમંગલનામે વિદ્યાધર છે. એણે બહુ ઉત્તમ પ્રકારન વિદ્યાઓ શિદ્ધ કરી હતી, તેમજ દરેક વિદ્યાધરોના નગરોમાં એની બહુજ પ્રસિદ્ધિ છે. હવે એક દિવસ યૌવનમદના આવેશથી આ વિદ્યાધર નસોગાનિની વિદ્યાવડે પોતાનાં અલીપ્ત નગરોમાં ફરતો ફરતો અહીંયાં આ નગરમાં આવ્યો; કેવળ યૌવનથીજ આ વિદ્યાધર ઉન્મત્ત નહોતો પરંતુ વિદ્યાબળ તથા સ્વામીત્વ વિગેરેના પ્રભાવથી પણ બહુ ગર્વિષ્ઠ થયેલો હતો; તોપણ એના અવિનયનું શું કહેવું ? શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે-

યૌવનં યનસંપત્તિઃ, પ્રમુત્તમવિવેકિના ।

एकैकमप्यनर्थाय, किमु यत्र चतुष्टयम् ॥ ૧ ॥

અર્થ-“અહો ! યૌવનરૂપી અત્વરમાં જનવું કરતો પુરૂષ ક્યા અનર્થને સ્વાધીન નથી થતો ? તેમજ યનસંપત્તિનો ગર્વ પણ તેવોજ અનર્થકારક કહેલો છે. વળી પોતાના પરાક્રમવડે જેમને સ્વામીત્વનો અધિકાર મળ્યો હોય છે તે; અને વિવેકરહિતપણું પણ કેવલ અનર્થદાયકજ કહેવું છે. આ ઉપરથી અહીં એટલું સમજવાનું છે કે; યૌવન દ્રવ્યવૈભવ, સ્વામીત્વ અને અવિવેકપણું એ ચારેનાંથી એકેક હોય તો પણ બહુ અનર્થદાયક થાય તો; જેની અંદર આ ચારે રહેલાં હોય તેનીતો વાતજ શી કરવી ? ” આ વિદ્યાધરતો દરેક

ખાખતમાં સંપૂર્ણ છે. તો પછી એની ઉદ્ધતાઈનું શું કહેવું ? હવે એક દિવસ આ દુરાત્મા નગરના ઉપરિભાગમાં રહી નગર ચર્ચા જોતો હતો; તેવામાં આ વસુમતી સ્નાનકરી તરતજ સ્વચ્છ વસ્ત્રાદિક ખેરી હવેલીની અગાશીમાં બેઠી હતી તે; આકાશમાં રહેલા એવા આ હુષ્કવિદ્યાધરની નજરે પડી. બાદ પોતાના મનમાં દીર્ઘકાલ સુધી આ વિચાર કરવા લાગ્યો કે; અહો ? આ સુંદરીનું અદ્ભુત રૂપ લાવણ્ય વિધિએ નિર્માણ કર્યું છે. એમ ધ્યાન કરતાં એનું હૃદય ક્ષણ માત્રમાં ક્ષુભિત થઈ ગયું, તેથી એ વિદ્યાધર પોતાની વિદ્યાવડે ધનપતિનું સ્વરૂપ ધારણ કરી આ ઘરની ઉપર ઉતર્યો પછી વસુમતી પણ આ દૈવકપટને કંઈ સમજી નહીં જેથી એને પોતાનો પ્રાણપતિ જાણીને એની સાથે તેણીએ ભોગવિલાસ કર્યો; બાદ વિષયભોગમાં આનંદિત છે હૃદય જેનું એવો આ દુરાત્મા વિચાર કરવા લાગ્યો કે; ધનપતિના સ્વરૂપમાં રહીને હું અહીં રહીશ તેમજ એમ કરવાથી આ સર્વલોકો મ્હને ઝોળખી શકશે નહીં અને વળી આ મૃગાક્ષીની સાથે હસ્તમેશાં હું બહુ આનંદથી વિષયસુખ ભોગવીશ. પરમ સૌભાગ્યના ખજાનારૂપ આ યુવતિનો સમાગમ થયો છે તો; હવે મ્હારે વિદ્યાધરીઓ કિવા અન્ય યુવતિઓનું શું કામ છે ? બસ આ સુંદરીનો સંયોગ મ્હને બહુ સુખદાયક છે એમ વિચાર કરી આ દુરાત્માએ ધનપતિનો અહીંથી અપહાર કર્યો અને ભરતક્ષેત્રમાં રહેલી અયોધ્યાનગરીમાં લેને મૂકી દીધો; પછી તે અહીં આવી વસુમતીની સાથે વિષયસુખમાં આસક્ત થઈને પોતાની વિદ્યાવડે ધનપતિનું સ્વરૂપ ધારણ કરી પોતાનું સ્વરૂપ પલટાવીને હસ્તમેશાં અહીં રહે છે.

હવે તે ધનપતિ વણિકપણુ અયોધ્યાનગરીમાં ગયા-
બાદ પામર અવસ્થામાં રહીને તે અપૂર્વ
ધનપતિ નગરીનો દેખાવ જોઇ વિસ્મિત થઇ
વણિક વિચાર કરવા લાગ્યો કે; આ ઉત્તમ
વૈભવવાળી નગરી કઈ છે? અને તે

મેખલાવતી નગરી ક્યાં ગઈ? આશું કોઈ દુરાત્માએ મ્હારો
અપહાર કર્યો? કિંવા શું મ્હને આ સ્વપ્ન આવ્યું? એમ વિ-
ચાર કરતો તે નગરીના બહારના પ્રદેશમાં ફરતો હતો, તેટ-
લામાં ત્યાં આગળ ઉત્તમ પ્રકારના સુગંધિત પુષ્પ અને ગાઢ
છાયાવાળા વૃક્ષોથી સુશોભિત એવા એક મનોહર ઉદ્યાનમાં
શ્રીકેવલીભગવાન પધાર્યા હતા; તે જોના જોવામાં આવ્યા; વળી
શ્રીકેવલીભગવાનનો જન્મ શ્રીન્કપલદેવ ભગવાનના પવિત્ર
વંશમાં થયેલો હતો. જેમની ઉજ્જવલ કીર્તિનો પ્રભાવ ત્રણે
લોકમાં પ્રસાર થયેલો છે. એવા શ્રીદંડવિરત નામે તે
રાજર્ષિને જોઈ ધનપતિવણિક બહુ સંતુષ્ટ થયો અને ત્રણ પ્રદ-
ક્ષિણાદઈ તેમના ચરણકમલમાં પ્રણામ કરી ઉચિત સ્થાનમાં
તે બેઠો અહો? જ્ઞાનમહાત્માઓનું દર્શન અપૂર્વ આનંદ આપે
છે, તેમજ અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે,—

આસ્તાં તાવદિગન્તપ્રયિતસુયગસાં સંગતિઃ સજ્જનાનાં,
તૈઃ સાર્દ્ધં વૈરયોગોઽપ્યતિગયમહતીમુન્નર્તિ સંતનોતિ ॥

લોકે કસ્યાગમિપ્યત્ અતિપ્રથમવપુર્વક્રશેષોઽપિરાહુ-

સ્વૈલોક્યલ્યાતધામ્નોર્યદિ રવિશશિનોવૈરતાં નાકરિષ્યત્ ॥૧॥

અર્થ—“જેમની ઉજ્જવલ કીર્તિ દિગંતોમાં પ્રસરી રહી
છે એવા સજ્જન પુરુષોની સંગતિ તો દૂર રહી, પરંતુ તેમની

સાથે વૈરયોગ થયો હોય તોપણ તે વૈરભાવ અતિશય મ્હોટી ઉન્નતિને વિસ્તારે છે. જેમકે, જેના શરીરનો સર્વદા અભાવ છે અને મસ્તક માત્રથી ઓળખાતા એવા રાહુએ ત્રણેલોક-માં વિખ્યાત તેજવાળા ચંદ્ર અને સૂર્યની સાથે કદાચિત્ વૈરપણું ન કર્યું હોત તો તે કેને શ્રવણગોચર થઈ શકત ? અર્થાત્ મહાત્માઓની સાથે વૈરતાથી થએલો સમાગમ પણ શ્રેષ્ઠ ગણેલો છે, તો ભાવપૂર્વક તેમના દર્શન કરવાની તો વાતજ શી કરવી ? ” માટે **ધનપતિ** વણિક્ક શ્રીકેવલી ભગવાનના દર્શનથી પ્રસુદિત થઈ તેમના મુખારવિદનુ ધ્યાન કરી એક દૃષ્ટિએ બેઠો.

બાદ શ્રીદંડવિરત કેવલીભગવાને વૈરાગજનક ધર્મ

દેશનાનો પ્રારંભકર્યો હે ભવ્યલોકો ?

દંડવિરત

આ સંસારસાગરમા અતિ દુર્લભ એવો

કેવલી.

મનુષ્ય ભવપામીને તમે શ્રીજીનેંદ્ર

ભગવાને કહેલા સમ્યક્ત્વધર્મમાં ઉદ્યુક્ત

થાઓ જેથી આ ભવાટવીમાં વારંવાર તમ્હારે પરિભ્રમણ

કરવું પડે નહીં. હુમ્મેશા દરેક મનુષ્યોએ ધર્મારાધનકરવું,

ધર્મવિનાનો માનવભવ વૃથાછે શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છેકે,—

નિર્દન્ટઃ કરટી હયોગતજવશ્ચન્દ્રં વિનાશર્વરી,

નિર્ગન્વં કુસુમં સરોગતજલં છાયાવિહીનસ્તરુઃ ।

રૂપં નિર્લવણં મુતોગતગુણશ્ચારિત્રહીનોયતિ—

નિર્દેવં ભવનં ન રાજતિ તથા ધર્મં વિના માનવઃ ॥૧॥

અર્થ—“ દાંત વિનાનો હાથી, શીઘ્રગતિ વિનાનો ઘોડો, અંદ્રવિનાની રાત્રી, સુગંધ વિનાનાં પુષ્પો, જલવિનાનું સ-

રોવર, છાયા વિનાનાં વૃક્ષો, લાવણ્ય વિનાનું રૂપ, શુભ વિનાનો પુત્ર, ચારિત્રથી બ્રહ્મ થયેલો યતિ અને દેવ વિનાનું મંદિર જેમ શોભતું નથી; તેમ ધર્મવિનાનો આ માનવલવ શોભતો નથી. માટે હે સર્વજનો ? તમે કુપથનો ત્યાગ કરો અને સન્માર્ગમાં પ્રવૃત્ત થાઓ. ” આ પ્રમાણે ધર્મદેશનાનો પ્રસંગ આવતો હતો તેવામાં યોગ્ય સમય જાણીને ધનપતિએ પ્રભુને પ્રણામ કરી કહ્યું કે; હે ભગવન્ ? અહીંયાં મ્હને કોણલાવ્યો ? અને આ ક્ષેત્રનું નામ શું ? તેમજ આ નગરીનું નામ શું ? તે આપ કૃપા કરીને મ્હને કહો એ પ્રમાણે તેના પુછવાથી શ્રીકૃષ્ણભગવાને પ્રથમ જે વૃત્તાંત કહ્યું; તે સર્વ તે સમયે વિન્તારપૂર્વક કહી સંભળાવ્યું જાદ ધનપતિ વણિફ પોતાનું અન્નમન્સ વૃત્તાંત જાણી બહુ શોકાતુર થઈ ગયો અને ચિતા કરવા લાગ્યો કે, મ્હારાં માતા, પિતા, ભાઈ અને બંધુઓથી હું વિયુક્ત થયો, કુટુંબ પરિવારનો હું ઉપયોગી રહ્યો નહીં. હવે અહીં મ્હારે શું કરવું ? એમ ચિંતાતુર થઈ ઉદાસીની માફક બેઠેલો તેને જોઈ શ્રીકૃષ્ણભગવાન બોલ્યા. હે ભદ્ર ? આ સંસારની સ્થિતિ આવા પ્રકારનીજ હોય છે, એમ સમજી ત્હારે કંઈપણ શોક કરવો નહીં, વળી હે સુભગ ? આ સંસારની સ્થિતિ એવી છે કે; જેની અંદર ઇષ્ટનો વિયોગ અને અનિષ્ટની પ્રાપ્તિ થયા કરે છે. હે ભદ્ર ? આ અસાર સંસારમાં નિવાસ કરતા ઘણા મૂઢ પ્રાણિઓ વિષયસુખમાં લુપ્ત થાય છે. જેથી તેઓના સયોગ અને વિયોગ અનંતવાર થયા કરે છે. વસ્તુતઃ વિચાર કરીએ તો જે કંઈ દુઃખ થાય છે તે પોતાના દુષ્કર્મને લીધેજ થાય છે. વળી બાહ્યઅર્થમાં બાકીનું સર્વ નિમિત્તમાત્રજ ગણાય છે. માટે તે વિદ્યાધરે મ્હારું કંઈપણ

અગાડયું નથી અને આ દુઃખ પણ તેણે કર્યું નથી એમ ત્હારે સત્યપણે સમજવું; પરંતુ જે કંઈ થયું તે મ્હારા પોતાના કર્મથીજ થયું છે એ પ્રમાણે પોતાના હૃદયમાં તું સમજ. વળી કોઈક મનુષ્ય કુતરાને પથરો મારે છે, તો તે અજ્ઞાની કુતરો તે પાષાણને બચકુ ભરવા દોટમારે છે, અને સિ હને કોઈ બાણમારેતો તે બાણની તરફ લક્ષ્ય નહીં કરતો બાણ ફેંકનાર પુરુષ તરફ દૃષ્ટિ કરે છે. માટે આપણે સુખ કે; દુઃખ તરફ દૃષ્ટિ કરી સુખદુઃખ માનવાનું નથી, કિંતુ તેના કારણ-ભૂત કર્મ તરફ લક્ષ્ય આપની જરૂર છે. જેથી અન્ય ઉપર રાગદ્વેષ થાય નહીં અને પોતાના આત્માનું અકલ્યાણ પણ થાય નહીં. માટે હે ભદ્ર ? શ્રીજીને દ્રલગવાનની આજ્ઞા માની તું પોતાના કર્મનો ઉચ્છેદ કરવામા તત્પર થા અને તેમ કરવાથી ત્હારા કર્મનો વિલય થશે એટલે આવા દુઃખનો તું ભોગી થઈશ નહીં એ પ્રમાણે શ્રીકેવલી ભગવાનનું વચન સાંભળી તે ધનપતિ વણિક સમજી ગયો કે; આ સંસારવાસ પ્રાણિઓને દુઃખદાયક થાય છે. મનુષ્ય ભવ પામીને આત્મ સાધનમા ઉદ્યુક્ત થવું એજ માનવજાતિનું મુખ્ય કર્તવ્ય છે. એમ પ્રતિબોધ પામી પોતે વિનયપૂર્વક કહેવા લાગ્યો કે, હે ભગવન્ ? હું આપની આજ્ઞા માણુ છું કે; સંસારના ભયને ઉચ્છેદ કરનારી એવી મુનિ દીક્ષા આપ મ્હને આપો. ત્યાર-બાદ મુનિએ પણ તેનો ભાવ જાણી તેજ વખતે ત્હને સર્વ-પાપરૂપ મળને દૂર કરવામાં પ્રબળ એવી મુનિ દીક્ષા આપી.

શ્રમણદીક્ષા લીધા બાદ તે ધનપતિમુનિ સર્વ સાધુ ગુણોમાં સારી રીતે પ્રવીણ થયા અને નિરવધ ચા-

ચંદ્રાનુન
દેવ.

રિત્ર પાલવા લાગ્યા. તેમજ ત્રિશલાખપૂર્વ
વર્ષ ઉચ તપશ્ચર્યા કર્યાબાદ ત્રણમાસનું
અનશનત્રત ગ્રહણ કરીને તેમણે સ્વ-

દેહનો ત્યાગ કર્યો. પછી તે ઈશાનદેવલોકમાં અનેક અપ્સ-
રાઓનોગણ જોમાં વિલાસ કરે છે એવા ચંદ્રાનુન નામે
વિમાનમાં ચંદ્રાનુન નામે દેવપણે ઉત્પન્ન થયો. ત્યારબાદ
અવધિ જ્ઞાનવડે તેજ હું પોતે સમગ્ર પોતાનું વૃત્તાંત જાણીને
હે ભદ્રિક લોકો ? આ નગરીમાં આવ્યો છું પોતાનું સ્વરૂપ
પલટાવીને ધનપતિનું સ્વરૂપ ધારણ કરી આ હરાત્મા વિદ્યા-
ધર અહીં આવી વસુમતીના કંઠનું આલિંગન કરી તેની
શય્યામાં નિર્ભયપણે સુતો છે તે મહારા જોવામાં આવ્યો; તેથી
મ્હને બહુ ક્રોધ ભરાઈ આવ્યો, જેથી મ્હેં વિચાર કર્યો, મહારી
શ્રી સાથે સુતેલા આ હુદને હું મારી નાખું અથવા મહારા
માતાપિતાને તેમજ સમગ્ર નગરીના લોકોને આ હરાત્માનું
હુદ ચરિત્ર જણાવીને પછી હું હ્દને યથાયોગ્ય શિક્ષા કરીશ.
એમ વિચાર કરી આ હુદની સર્વવિદ્યાઓનો પ્રથમ મ્હેં અપ-
હાર કર્યો. તેથી તે પાપી પોતાના મૂળસ્વરૂપમાં આવી રહ્યો
છે અર્થાત્ તેની વિદ્યાનો ચમત્કાર સર્વ નષ્ટ થયો છે. પછી
વસુમતી ભરનિદ્રામાં સુતી હતી તેને નિદ્રામાથી મ્હેં જાગૃત
કરી તેથી તણીએ જાણ્યું કે; અરે ? આ મહારી સાથે કેાણ
સુતો છે ? આ મહારો પ્રાણપતિ નથી. આ તો કેાઈ અન્ય પુરૂષ
છે. એમ નિશ્ચય કરી તે પોતાની સાસુ પાસે ગઈ અને આ
સર્વ વાર્તા તેણીની આગળ તેણીએ નિવેદન કરી ત્યારબાદ
સુદર્શનાએ આ હુદને જોઈ બહુ ક્રોધાહુલ કર્યો એટલે આ-
હરાત્મા પણ જાગી ઉઠ્યો, અને તેણે સુદર્શનાને “જનની”

એ પ્રમાણે કહીને બોલાવી પછી તે સુદર્શનાનું નિષ્કર
વચન સાંભળીને તે દુરાત્માએ પોતાનાં સ્વરૂપ સ્કામું બેયું
તો, પૂર્વસ્વરૂપને પ્રાપ્ત થયેલા પોતાના દેહને જોઈ આ વિદ્યા-
ધર પોતાના હૃદયમાં બહુ આશ્ચર્ય પામ્યો કે, આજે મ્હારી
વિદ્યાનો પ્રભાવ કોણે હરણ કર્યો ! જેથી આ પ્રકારની દુર્દશામાં
હું આવી પડ્યો ? એમ વિચાર કરી અહીંથી ઉપડી જવાની
એણે તૈયારી કરી અને તરતજ ઉત્તમ એવી નભોગામિની
નામે પોતાની વિદ્યાનું એણે સ્મરણ કર્યું. પરંતુ એની સર્વ-
વિદ્યાઓનો પ્રથમથીજ મ્હેં અપહાર કર્યો હતો તેથી આ
અહીંથી ઉડી શક્યો નહીં; ત્યારે એણે જાણ્યું કે; મ્હારી
ઉપર કોઈક ક્રુપિત થયો છે, અને જરૂર મ્હારી વિદ્યાઓનો
તેણેજ અપહાર કર્યો છે તેથીજ હું મૂળસ્વરૂપમાં આવી ગયો
છું. આકાશમાર્ગે ચાલવાને હવે મ્હારી શક્તિ બંધ પડી
છે. એમ વિચાર કરતો આ વિદ્યાધર રંક અવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો
છે અને મૌનમુખે બેસી રહ્યો છે

એ પ્રમાણે હેપ્રિયસખીધારિણી ? તે દેવતાનું વચન

સાંભળી સમુદ્રદત્તશ્રેષ્ઠી અને તેની

સમુદ્રદત્તશ્રેષ્ઠી.

શ્રી સુદર્શના એ બન્નેનાં હૃદય પુત્રના

વિયોગ દુઃખથી ભરાઈ આવ્યાં, અને

તે બન્ને જણ તે દેવને આલિંગન કરી લાંબો સ્વરે રૂદન
કરવા લાગ્યાં. તેમજ પુત્રના દુઃખથી બહુજ દીન મુખે વિલાપ
કરવા લાગ્યાં. તેવા દયાજનક અને સ્નેહ ભરેલા તેમના
વિલાપ સાંભળીને ત્યાં આગળ આવેલા અન્ય સર્વે નાગરિક
લોકો પણ બહુ રૂદન કરવા લાગ્યા; તેવી રીતે તેઓએ પુત્ર-
વિયોગના લીધે કલ્પાંત કરી મૂક્યો કે; પક્ષી સરખાંઓ પણ

મૌનમુદ્રાએ સ્થિર થઈ ગયાં. તેમજ ત્યાં રહેલા સર્વ લોકોના રૂદનનો શ્રવણ સાંભળી નગરના અન્ય સર્વ લોકો પણ બાલ અને વૃદ્ધ સહિત અમુદ્રિત શ્રેણીને ઘેર આવ્યા અને પરસ્પર તેઓ વાર્તાલાપ કરવા લાગ્યા કે; આ દુરાત્માએ બહુ સાહસ કર્યું. એ પ્રમાણે તે દુષ્ટનું સર્વવૃત્તાંત સાંભળીને નગરની નારીઓ અમંગલને બહુજ તિરસ્કારપૂર્વક કહેવા લાગી કે; આ પાપીના મન્ત્રકપર અકસ્માત વિદ્યુત્પાત થવો જોઈએ. કિંવા આ પાપીય સુતોને સુતો મરી જવો જોઈએ, કારણકે; જે આ પાપીએ નિર્દોષ છતાં પણ ધનપતિનો અપહાર કરી બહુજ અકૃત્ય કરેલું છે. હા ? દુષ્ટ ? સુંદર રૂપવાળી વિદ્યાધરીઓ શું ત્હને ન મળી ? જેથી ધર્મશીલ એવી આ વસુમતીના શીલવ્રતનું ત્હેં ખંડન કર્યું ? માટે હે પાપિય ? અનાર્થકાર્યમાં રક્ત થયેલા એવા હે નિર્લજ્જ ? તું હવે પોતાના દુષ્ટત્યને લાયક ઉભયલોકમાં બહુ દુઃખદાયક એવા કડવા ફલને ભોગવ ? વળી આ દુષ્ટનું નામ અમંગલ રાખેલું છે, પરંતુ એનું ચરિત્ર તો બહુજ દુષ્ટ છે, માટે એનું નામ અમંગલ ઉચિત છે. કારણકે; અમંગલ શિવાય આવું અકૃત્ય કોઈ કરી શકે નહીં. એ પ્રમાણે કર્ણકંઠ એવાં અમુલ્ય વચનો વડે તે લોકોએ ત્હનો બહુ પ્રકારે તિરસ્કાર કર્યો બાદ તે ખીચારો મુઠદાલ બની મૌન મુખે નીચું જોઈ બેસી રહ્યો ત્યારબાદ તે દેવતાએ ત્યાં રૂદન કરતાં એવાં પોતાનાં માતાપિતાને બહુ ઉપદેશ આપીને શાંત કર્યા, પછી તેઓ રૂદન કરતાં બંધ રહ્યાં અને કંઈક શાંત થયાં.

ત્યારબાદ સ્થુલ અશ્રુધારાને વહન કરતી વસુમતી અનન્ય શોકને સ્વાધીન થઈ પડી લોકોએ બહુ

મુધર્મસૂરીશ્વર. સમઝાવી છતા કોઈપણ રીતે તે શાંત થઈ નહીં. ત્યારે તે દેવતાએ કહ્યું કે; હેભદ્રે ? વસુમતિ ? હવે બહુશોક કરવાથી આત્મકંઠ્યાણુ થાય તેમ ત્હારે માનવું નહીં. કારણકે, આર્તધ્યાન કરવાથી ઉલટું આત્માનું અહિત થાયછે એમ સમજી હવે તુંવિલાપ કરવા છોડી દે ? અને હવે ત્હારા હૃદયની શી ઉત્કંઠા છે ? તે તું જલદી જણાવ ? તે સાલણી લજ્જાને લીધે નીચું છે મુખ જેનું એવી તે વસુમતી બોલી; હે સ્વામિન્ ? આપ જે પ્રમાણે આજ્ઞા કરો તે પ્રમાણે વર્તવાને હું તૈયાર છું. હે પ્રાણનાથ ? આપનીઆજ્ઞા એજ મ્હારી ઇચ્છા છે શાસ્ત્રમાં પણકહ્યુંછે કે,—

પતિરેવ પરં હિ દૈવતં, તદનુજૈવ સદા વિધીયતે ।

પતિસેવનતત્પરા સતી, શિવસૌખ્યૈકપરાયણા ભવેત્ ॥૧॥

અર્થ—“ આ દુનીયામા ધર્મચારિણી સ્ત્રીઓને પોતાનો પતિ એજ ઉત્તમોત્તમ દેવ છે, તેમજ તેની આજ્ઞામાં રહીને સતીસ્ત્રીઓ હમ્મેશા ધર્મપ્રવૃત્તિઓને પ્રેમથીસ્વીકારે છે. વળી તેઓ નિરતર પોતાના પતિની સેવામાં જ તત્પર રહે છે; એ પ્રમાણે નિરતર વર્તવાથી સતીયોનું શીલવ્રત અખંડિત રહે છે અને છેવટે શિવસુખ પણ તેઓને પ્રાપ્ત થાય છે.” માટે હેસ્વામિન્ ? જેથી મ્હાણું કંઠ્યાણુથાયતેવોહિતમાર્ગે આપ મ્હને બતાવો.

ત્યારણાદ તે દેવે કહ્યું કે, હે મુદ્ગરિ ? જો ત્હારી એવી ઇચ્છા હોયતો તું સમગ્રપાપને શુદ્ધ કરનારી એવી મુનિદીક્ષાને અહુણ કર ? અને કર્મરૂપી મ્હોટા કંદને ઉગ્રેદ કરવામાં કોદાળા સમાન, શ્રીજીને દ્રલગવાને કહેલા શુદ્ધધર્મનું પાલન

કર ? વળી હે સુદર્શિ ? જો કે; ત્હેં અન્તર્ણતાં આ શીલખંડનનું પાપ આચરેલું છે, તેમ છતાં પણ આ ત્હારા પાપરૂપી રોગને નિમૂલ કરવામા દીક્ષા એ પરમ ઔષધરૂપ થાયો ? તે પ્રમાણે સાલગીને વસુમતીએ પણ દેવવચનને બહુ માન્ય કર્યું. પછી પોતાના બંધુવર્ગની તેણીએ આજ્ઞા માગી એટલે તેઓએ પણ સમતિ આપી અને તેજ નગરીમા સુધર્મા નામે ચૂરીશ્વરની ચંદ્રચંદ્રા નામે મહત્તરિકા એટલે મુખ્ય શિવ્યા હતી; જેના ચરણકમલની સેવામાં અનેક સાધ્વીઓના સમુદાય રહેતા હતા, તે ગુરૂણીની પાસમા તે દેવ પોતેજ મ્હોટી વિભૂતિ માથે વસુમતીને લઈ ગયો. બાદ તે ચંદ્રચંદ્રા સાધ્વીએ આગમોક્ત વિધિ પ્રમાણે તેણીને દીક્ષા આપી.

હવે તે દેવ સુમંગલ વિદ્યાધરની ઉપર બહુ ક્રોધાયમાન થયો હતો, પરંતુ તેના મુખની દીનતા જોઈને તેના હૃદયમા દયા આવી, તેથી તે બીચારાને તેણે માર્યો નહીં, પરંતુ માનુષોત્તર પર્વતથી પણ આગળ ઉપર ઘણો દૂર લઈ જઈને તેને ત્યાં છોડી મૂક્યો. ત્યારબાદ તે ચંદ્રાન્તુર્ન દેવ પણ ઝડપથી પોતાના વિમાનમાં ચાલ્યો ગયો.

દીક્ષા ગ્રહણ કર્યાબાદ વસુમતી સાધ્વી પણ સમિતી અને શુભિ પાલવામાં નિરંતર સમ્યક્ પ્રકારે વસુમતી સાધ્વી. ઉપયોગ ગમવા લાગી. સ્વાધ્યાય ધ્યાનમા હસ્તેશાં તત્પર અને વિનય કરવામાં બહુજ ઉત્કૃષ્ટ થઈ. અનુક્રમે બહુ પૂર્વ લાખ વર્ષ સુધી શ્રમણ દીક્ષા પાળીને અંતે વિધિપૂર્વક સલેખનાવડે પોતાના દેહને તેણે ક્ષીણ કર્યો, પરંતુ અનુરાગના વશથી પોતાના

હૃદયમાં તે દેવનું ધ્યાન કરતી એવી તે વસુમતીસાધ્વીએ
 અનશનવ્રત ગ્રહણ કરીને પોતાના શરીરનો ત્યાગ કર્યો;
 અને તેવા પ્રકારના ધ્યાનખળથી તે ખીલ ઇશાનકંઠમાં
 ચંદ્રાભ્યુન નામે દીવ્ય વિમાનમાં ચંદ્રાભ્યુન દેવની ચંદ્ર-
 પ્રસ્થા નામે મુખ્યદેવીપણે ઉત્પન્ન થઈ શ્રીમદ્ધનેશ્વરમુનિ-
 વરે રચેલી, ઉત્તમ યોધદાયક એવી ગાથાઓના સમૂહવડે
 સુંદર, તેમજ રાગરૂપી અગ્નિ અને દ્વેષરૂપી વિષધરને હરવામાં
 જલ અને મત્ર સમાન સુરસુંદરી નામે કથાને વિષે વસુ-
 મતીને સુરલોકની પ્રાપ્તિ નામે આછટ્ટોપરિચ્છેદ સમાપ્તથયે.
 इति श्रीधनेश्वरमुनिविरचितप्राकृतपद्यमयसुरसुंदरीचरित्र-
 स्य शास्त्रविशारदयोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरजैनाचार्य-
 पूज्यपादश्रीमद्-बुद्धिसागरसूरीश्वरशिष्यरत्नप्रसिद्ध-
 वक्तेतिख्यातिभागाचार्यश्रीमद्-अजितसागरसूरि-
 कृतगुर्जरभाषानुवादे वसुमतीसुरलोकप्राप्तिनाम
 षष्ठपरिच्छेद. समाप्तः

॥ અયસપ્તપરિચ્છેદઃ ॥

ચંદ્રપ્રભા દેવી પૂર્વ જન્મના સ્નેહથી પ્રાપ્ત થયેલા
ચંદ્રાભ્યુનદેવની સાથે ગાઢ અનુરા-
ચંદ્રપ્રભા. ગિળી થઇને અનેક પ્રકારનાં દેવલોકનાં
ગુપ્ત લોગવવા લાગી. એમ અધિકા-
ધિક તે દેવની સાથે દિવ્ય ગુણવિલાસ કરતા ચંદ્રપ્રભા-
દેવીનો ગાઢ સમય વ્યતીત થયો. ત્યારબાદ કોઈ એક દિવસ
ચંદ્રપ્રભા દેવી પોતાના સ્વામીનું શરીર કાંતિહીન જોઇને
ગાઢ ભયભીત થઈ ગઈ, અને તે દેવને કહેવા લાગી કે;
હેસ્વામિન્ ? મહાન્ દુઃખથી પીડાયેલાની માફક તમે આટલા
ગંધા શકિતમનવાળા કેમ દેખાઓ છો ? તેમજ હે પ્રિયતમ ?
હાલમાં તમ્હારું શરીર રૂધિર રહિત કે ગાલની માફક હર્દશાને
ગાથી પામ્યું છે ? વળી તમારા મસ્તકમાં ગુથેલાં મુગંધિત
ગુપ્તો અકસ્માત્ કેમ સુકાવા લાગ્યાં છે ? હે નાથ ? આપના
શરીરે ધારણ કરેલા નિર્મળ વસ્ત્રો હાલમાં શ્યામ વર્ણવાળાં કેમ
દેખાય છે ? આપની દૃષ્ટિ સ્થિર રહેતી નથી તેનું શું કારણ ?
વળી હાલમાં લોગવિલાસ પર આપની અરૂચી કેમ દેખાય
છે ? તેમજ તમે વારંવાર પોતાના અંગને આટલું ગંધું શામાટે
મરડો છો ? હે સ્વામિન્ ? આપનું સત્ય સ્વરૂપ મહુને કહો.

પોતાની સ્ત્રીના પૂછેલા પ્રશ્નો ધ્યાનમાં લઈ ચંદ્રાભ્યુનદેવ
જાલ્યો. હે સુદરી ? જે તું પુછે છે તે
ચંદ્રાભ્યુન શું તું નથી જાણતી ? જેથી આ પ્રમાણે
દેવ. તું મહુને પુછે છે ? હે સુતનુ ? દેવ-
તાઓ જ્યારે પોતાના વિમાનમાંથી

ચવે છે ત્યારે આગળથી આવાં ચિન્હો પ્રગટ થાય છે. માટે મહારે પણ ચ્યવન (મરણ) નો સમય હવે નજીકમાં આવ્યો છે, એ પ્રમાણે બહુ પ્રિય એવા પોતાના સ્વામીનું વચન સાંભળીને ચંદ્રપ્રભા દેવી અસહ્ય એવા મહાશોકમાં આવી પડી અને તે નરક સમાન દુઃખને અનુભવવા લાગી, ત્યાર-બાદ અન્ય કોઇપણ દિવસે ચંદ્રાન્તુન દેવ પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી તે દેવીના જોતજોતામાં પ્રચંડ પવનથી હણાયેલા દીવાની માફક અદૃષ્ટ થઈ ગયો. પછી ચંદ્રપ્રભા દેવી પોતાના સ્વામીનું ચ્યવન જોઈને અત્યંત દુઃખના આઘાતથી મૂર્છિત થઈ ગઈ. કેટલોક સમય વ્યતીત થતાં મૂર્ચ્છા ઉતરી ગઈ એટલે તે દેવી કર્ણ સ્વરવડે વલાપ કરવા લાગી.

હા ! નાથ ? હા ? પ્રાણવલ્લભ ? મહને એકલી મૂંઝીને આપ ક્યાં ગયા ? હે દેવ ? હે પ્રિયપતિ ?

ચંદ્રપ્રભાનો તમહારા વિના હવે હું કોના શરણે જાઉં ?
વિલાપ. હે નાથ ? મહારાવિના આપ ક્ષણમાત્ર

કિંવા લેશમાત્ર પણ રહી શકતા ન-

હોતા, છતાં નેત્રને આનંદ આપનાર એવા હે સ્વામિન ? મહને અહીં મૂંઝીને આપ ક્યાં ચાલ્યા ગયા ? હે દેવ ? તમેજ મહારું શરણુ છો. તમેજ સ્વામી અને તમેજ મહારું જીવિત છો. હે સ્વામિન ? તમને છોડીને “આપ કહો” હાલમાં હું ક્યાં જાઉં ? હા પ્રિયવલ્લભ ? મહને અનાથને એકલી અહીં રખડવી મૂંઝીને તમે ક્યાં ગયા ? હે સ્વામિન ? આપે જ્યારે મહને ત્યજી દીધી તો પછી હાલમાં અન્ય મહારું કોણું શરણુ ? હે નાથ ! હજારો દેવોથી સુશોભિત અને મનોહર એવો આ દેવલોક તેનો તેજ છે, પરંતુ તમહારા વિના આ સર્વ મહને

હાલમાં નરક સમાન લાગે છે. વળી હે નાથ ! સુવર્ણ અને મહિરત્નોથી વ્યાપ્ત એવું આ સુંદર વિમાનપણ તેનું તેજ છે, પરંતુ આપના અભાવને લીધે વડીયાળના ઘરની માફક શૂન્ય લાગે છે. હે નાથ ! પ્રિય વચન જોલીને આનંદ આપતો અને વિનય કરવાનાં બહુજ દક્ષ એવો આ ભૃત્યવર્ગિ-પણ આપના વિરહને લીધે મ્હને પરમાધામી દેવ સમાન અપ્રિય લાગે છે, હે પ્રાણવલ્લભ ? પુનઃ, નાગકેસર, અંપક, નમેરૂ અને મંદાર વિગેરે દિવ્ય વૃક્ષોથી વિભૂષિત અને રમણીય એવો આ ઉદ્યાનપણ આપના સમાગમ વિના ખર્જી ધારાઓના વનની માફક અસહ્ય લાગે છે સ્વચ્છ જલથી ભરેલી મનોહર અને ઉત્તમ એવી સ્નાન કરવાની આ વાવ્યો પણ આપના વિરહવટે વૈતરણી નદી સમાન લાગે છે વળી જે સ્ત્રીઓ મરેલા ભર્તાની પાછળ પોતાના દેહનો ત્યાગ કરે છે તે ભૂલોકવાસી નારીઓને ધન્યવાદ થયે છે. આ દેવ ભવને વિષે તે પણ મહારાથી થઈ શકે તેમ નથી. હવે હું શું કરું ? એ પ્રમાણે બહુ વિલાપ કરતી તે દેવી પોતાના હાથવડે છાતી કુટવા લાગી. અને કર્ણ શબ્દોવડે રૂદન કરતી આક્રંદ કરવા લાગી. ક્ષણમાત્રમાં અન્નદ્ય હુઃખને અધીન થઈ પડી. અને તરતજ મૂર્છિત થઈ નિરાધાર પૃથ્વીપર પડી ગઈ. ફરીથી મૂર્છાવળી એટલે શ્રુદ્ધિમાં આવી અને વિલાપ કરવા લાગી કે; હે નાથ ? વિલાપ કરતી આ દીન વનિતાને આપ કેમ દ્રષ્ટિ ગોચર કરતા નથી ? મ્હને પ્રત્યુત્તર તમે કેમ આપતા નથી ? હે સ્વામિન્ ? શું ! તમે મહારાથી રીસાયા છો ? શું ? મ્હેં તમ્હારો કંઈ અપરાધ કર્યો છે ? હે સ્વામિન્ ? સં-લોગના સમયે હું ત્યારે કલહ કરતી હતી ત્યારે આપ મ્હને

હજારો પ્રિય વચન બોલીને મનાવતા હતા. એમ છતાં હાલમાં વિલાપ કરતી અનાથ એવી આ પ્રિયાને તહિમેં અકસ્માત્ કેમ ત્યજી દીધી છે ? વળી કોઈપણ મહારો અવિનય થયો હોય તોપણ આપને આ અબળા ઉપર ક્રોધ કરવો લાયક નથી; અથવા ક્રોધ કરવો એ ઉત્તમ પુરૂષોનું લક્ષણ નથી. કારણ કે; ક્રોધ એ મહોટો શત્રુ કહેા છે.

ક્રોધ एव महाशत्रुः, स्मरणात् क्लेशदायकः ।

अनुभावात्तु तस्यैव, सीदन्त्येव नरोऽनिशम् ॥ १ ॥

અર્થ—“ ક્રોધ રૂપી વૈરીનું એટલું બધું બળ છે કે, જેના સ્મરણમાત્રથી બુદ્ધિમાન પુરૂષોપણ તેને આધીન થઈ અતિ-શય કલેશના પાત્ર થઈ પડે છે. તેમજ તેનો મહિમા એટલો પ્રબળ છે કે, જેના પ્રભાવથી ક્ષમાધારી પુરૂષો તો તેવા ક્રોધીનું મુખ પણ બેતા નથી. એટલુંજ નહીં પરંતુ તેવા ક્રોધી પુરૂષોની નિંદાના અંકુરોઓ દરેક ઠેકાણે પ્રસરી જાય છે. અને તે ક્રોધી પુરૂષો આલોકમાં અપાર દુઃખ લોગવીને પરલોકમાં પણ બહુ દુઃખી થાય છે.” માટે હે સ્વામિન્ ? આપને આવા અનાર્થ ક્રોધને વશ થવું ઘટતું નથી આપની મધુરવાણી સં-લગાવીને મહેને કૃતાર્થ કરો. વળી હે નાથ ? શું આપ નથી જાણતા કે; આપના પ્રેમમાં મુગ્ધ બનેલી એવી આ સ્ત્રીની મહારા વિના શી ગતિ થશે ! જેથી એકદમ મહેને મૂકીને આપ અદૃશ્ય થઈ ગયા ? એ પ્રમાણે પોતાના પતિના વિરહ-વડે અનેક પ્રકારના વિલાપ કરતી તે અંદ્રપ્રભાદેવી મૂળ-માંથી ઉખાડેલી કમલની વેલીની માફક કમચિલા મુખવાળી થઈ ગઈ.

બહુ શોકમાં ગરક થયેલી અને અતિશય દુઃખથી હણા-
યેલી તે દેવીને જોઈ તેણીની પ્રિયસખી
સ્વયંપ્રભા સ્વયંપ્રભા પોતાના અનન્ય સ્નેહની
સખી. ખાતર કહેવા લાગી કે, હે પ્રિયસખી !
શ્રીજીને દ્રલગવાનનો સિદ્ધાન્તપણુ તમે

જાણો છો. તેમજ આ સંસારનું સ્વરૂપપણુ તમે સાંભળેલું
છે. છતાંપણુ તમે સાધારણ સ્ત્રીની માફક આવા અઘટિત
વિલાપ કરો છો તે શું ઉચિત ગણાય ખરું ? વળી હે પ્રિય-
સખી ! આપણે બહુ વિલાપ કરીએ તેથી પણ આપણું કંઈ
વળે તેમ નથી માટે બકરીની ડોકમાં લગ્નડતા સ્તનની મા-
ફક, વૃથા રૂદ્ધ કરવાથી શું વળવાનું છે ? હે પ્રિયસખી !
જો કે, તું સેકડો હજારવાર વિલાપ કરે, શરીરને કુટે ભાગે
અને બહુ ભારે શોક કરે તોપણુ કાલરૂપી ચમરાળએ ગ્રહણ
કરેલો જે ત્હારો સંગ્રામી તે હવે અહીં આવવાનો નથી. માટે
આ પ્રમાણે નિશ્ચય જાણીને તું હવે પતિસંગથી સ્નેહપા-
શને શિથિલ કર તેમજ બહુ શોકને છોડી દે આવા પ્રકા-
રના અનેક દુઃખને શમાવનાર એવા શ્રીજીને ધર્મને વિષે તું
નિરંતર ઉદમ કર. વળી તપ અને સંયમરૂપ તે શ્રીજીને-
દ્રનો ધર્મ તું દેવલવમા રહેલી છે માટે હાલ ત્હારાથી શું
શકે તેમ નથી. માટે હે સુંદરી ! સમ્યક્ત્વ ધર્મની શુદ્ધિ માટે
હાલમાં તું ઉદમ કર. હે દેવી ! તુ હવે વિદેહ ક્ષેત્રમાં જ;
અને ત્યાં ત્રણલોકના એક બંધુ સમાન એવા શ્રીજીને દ્રલગ-
વાનની વદનાદિક ભક્તિ કર, તેમજ શ્રીકેવલીલગવાનને તથા
સંયમ પાલવામાં ઉદ્યુક્ત અને ધીર એવા મુનિઓને પ્રણામ
કર. શાશ્વતજીનાલયોમાં રહેલી શ્રીજીને દ્રલગવાનની પ્રતિ-

માઓને તેમજ સુમેરૂ, દ્વીપ અને અન્ય પર્વતોમાં રહેલી શ્રીજીનપ્રતિમાઓને પરમભક્તિપૂર્વક તું તે તે સ્થાને જઈને પ્રણામ કર. આ પ્રમાણે ભક્તિ કરવાથી તું શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ ધર્મને પામીશ અને તે સમ્યક્ત્વના પ્રભાવથી તું મનુષ્યલવ પામીને શ્રીજીનેંદ્રલગવાનની દીક્ષા ગ્રહણ કર્યા બાદ કર્મનો સર્વથા ક્ષય કરી મોક્ષ સુખને પામીશ. હે ત્રિયસખી ! દેવલવમાં શાશ્વત સુખ મેળવી શકાતું નથી. કારણ કે; તેવા પ્રકારની ધર્મસામગ્રી દેવતાઓને પ્રાપ્ત થતી નથી, માટે મોક્ષ સુખની પ્રાપ્તિ તો મનુષ્ય લવમાંજ થઈ શકે છે. કારણ કે; તેવી ધર્મસામગ્રી મનુષ્યલવમાંજ હોઈ શકે છે. તેમજ શાસ્ત્રમાંપણ કહ્યું છે કે,—

દેવાવિસયપસત્તા,—નેરહા વિવિદ્ દુક્કવસંતત્તા ।

તિરિઆ વિવેગવિગલા, મણુઆર્ણધમ્મ સામગી ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ દેવતાઓની સમૃદ્ધિઓ બહુ અદ્ભુત હોય છે, તેમજ તેઓ દીવ્ય વિમાનોમાં બેસી સ્વેચ્છા પ્રમાણે દ્વીપાંતરોમાં પર્યટન કરે છે. પરંતુ તેઓ વિષય સેવનમાં બહુજ આસક્ત હોય છે, તેમજ નારકીના જીવો અનેક પ્રકારનાં દુઃખોથી પીડાયેલા હોય છે, જેથી તેઓને ધર્મશ્રવણ સ્વપ્નમાંપણ દુર્લભ હોય છે અને તિર્યંચોપણ વિવેક શૂન્ય હોય છે. માત્ર માનવ લવમાંજ ધર્મસામગ્રી પ્રાપ્ત થાય છે.” માટે હે દેવી ! હાલમાં તમે પૂર્વોક્ત પ્રમાણે ધર્મનો ઉદ્યોગ કરો. પશ્ચાત્ મનુષ્યલવ પામીને અનુક્રમે સિદ્ધ સ્થાનમાં ગયા બાદ આવાં દુઃખોનો અનુભવ તમને ખીલકુલ થશે નહીં અને સદાકાલ જન્મ, જરા, મરણ અને શોકવડે રહિત તું થઈશ.

એ પ્રમાણે સ્વયંપ્રભાનું વચન ચાંલળી ચંદ્રપ્રભા

દેવીએ તેજ વળતે પોતાના પતિનો શોક

ચંદ્રપ્રભા દુઃ કર્યો અને પોતાની સખી સ્વયં-

દંવી. પ્રભાને સાથે લઈ તે દેવી આ ભૂલો-

ક્રમાં આવી બાહુ ભાવપૂર્વક શ્રીજીન

જિંબોને વાંદીને પછી નંદીશ્વર દીપના તે ગર્ભ. ત્યાંથી આ-

ભગ્ત મેત્રમાં તે આવી. ત્યાં ગજગૃહ નગરીની બહાર ઉઘા-

નમાં મે દેવ મુનિવરો જેમના ચચ્છુકમલની મેવા કર છે, તેમજ

ચુર, અચુર અને મનુષ્યો જેમની મેવામાં હાજર રહ્યા છે,

ગને શુદ્ધધર્મની પ્રરૂપણા કરતા એવા શ્રીશુભંકર નામે કેવલી

ભગવાન, તેણીના જેવામાં આવ્યા. બાદ તે દેવી પોતાની

સખી સહિત આકાશપ્રયાણને બંધ કરી નીચે ઉતરી, ત્યાર-

બાદ તે દેવી; ભવ્ય પ્રાણીઓને મુખકારીઉપદેશ આપતા

એવા તે શ્રીશુભંકર કેવલી ભગવાનને વહન કરીને બાકીના

સમગ્રમુનિસઘને પણ વાંદીને સ્વયંપ્રભા સહિત તે ચંદ્ર-

પ્રભા ઉચિત સ્થાનમાં વિનયપૂર્વક બેઠી

હવે તે શ્રીકેવલીભગવાને દેવ, અસુર અને મનુષ્યાદિક

પ્રાણીઓથી ભરેલી તે સભામાં મધુર

શુભંકર અને ગંભીર વાણીવડે ધર્મદેશનાનો

કેવલી. પ્રારંભ કર્યો. હે ભવ્યાત્માઓ ?

આ સંસારમાં મનુષ્યભવ મળવો બહુ

દુર્લભ છે. તેમાં પણ સત્કુલની પ્રાપ્તિ અતિ દુર્લભ કહેલી

છે. કદાચિત્ ઉત્તમ કુલ પણ મળી શકે છે પરંતુ શ્રીજીને દ્ર-

ઢ્યંતધર્મ મળવો ઘણોજ દુર્લભ છે. માટે હે ભવ્યપ્રા-

ણીઓ ? અત્યંત દુર્લભ એવો શ્રીજૈનધર્મ પ્રાપ્ત થયે છતે હુમ્મેશાં અન્ય વાસનાઓનો ત્યાગ કરી તે શુદ્ધ ધર્મમાં જ રહીને ઉદ્યુક્ત થાઓ, પ્રમાદનો સર્વથા ત્યાગ કરો, પ્રમાદને વશ થએલા પ્રાણીઓ બહુ અનર્થના પાત્ર થાય છે. ઉભયલોકમાં હુઃખદાયક પ્રમાદને જ કહેલો છે. અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે;—

યત્સંપત્ત્યા ન યુક્તા જગતિ તનુમૃતોયચ્ચ નાપદ્મિમુક્તા

યન્નાધિવ્યાધિહીનાઃ સકલગુણગણાલંકૃતાઙ્ગાશ્ચ યન્નો ।
યન્ન સ્વર્ગં લભન્તે નિરખિલસુખર્ચર્ચિ મોક્ષસૌખ્યં ચ યન્નો,
દુષ્ટઃ કલ્યાણમાલાદલનપટુરયં તત્ર હેતુઃ પ્રમાદઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ આ જગતની અંદર દરેક પ્રાણીઓ વૈભવની ઇચ્છાવાળા હોય છે, છતાં તેઓ જે સંપત્તિઓથી વિમુખ રહે છે તેનું કારણ માત્ર પ્રમાદ છે. તેમજ તે દુષ્ટ પ્રમાદને લીધે જ પ્રાણીઓ આપત્તિઓથી મુક્ત થતા નથી. અર્થાત્ આધિ (માનસિક) અને વ્યાધિ (શારીરિક) પીડાઓને ભોગવ્યા કરે છે. તેમજ ઉત્તમ પ્રકારના સમગ્ર ગુણોના ભોક્તા પણ તેઓ થઈ શકતા નથી. વળી તેજ કારણને લીધે સ્વર્ગ મુખપણ તેઓ મેળવી શકતા નથી અને સમસ્ત મુખના આવાસભૂત એવું મોક્ષમુખ પણ તેઓને બહુ દુર્લભ થાય છે. વળી આ પ્રમાદની પટુતા સર્વ શુભકાર્યોના વિનાશમાં જ રહેલી છે.” માટે હે ભવ્યાત્માઓ ? આ પ્રમાદ શત્રુને કોઈ પણ સમયે તમે આશ્રય આપશો નહીં. વળી હે ભવ્યજનો ? હસ્તમાં રહેલા જળની માફક આ આયુષ્ય દરેક ક્ષણે ક્ષીણ થાય છે. માટે શ્રીજીને દ્રલગવાને દહેલા ધર્મનું આરાધન

કરો. કોઈપણ સમયે તમે પ્રમાદ કરશો નહીં. દર્ભ અને સોયના અગ્રભાગમાં રહેલા જલખિંડુની માફક પ્રાણીઓનું હવિતવ્ય હોવાથી ભાવપૂર્વક સારભૂત એવા શુદ્ધધર્મમાં ઉદ્યુક્ત થવું. કારણકે; તે કર્મગતિ બહુજ વિષમ કહેલી છે. “યત-કર્મણોગહનાગતિઃ ।” “કર્મની ગતિ બહુ ગહન છે,” માટે તે કર્મને નિર્મૂલ કરવામા આજસ રાખવી નહીં. હે ભવ્યાત્માઓ ? આ સંસારમા સર્વદુ.ખો પ્રમાદથી ઉત્પન્ન થાય છે માટે આરે ગતિને વિપેદરેક પ્રાણીઓએ અવશ્ય પ્રમાદનો ત્યાગ કરવો જોઈએ; વળી આ સંસારમાં જન્મ, જરા, રોગ, મરણ અને એકડો દુઃખોનો હેતુ આ પ્રમાદ છે અને તેના વશ થયેલા પ્રાણીઓ ઘોર એવા ભવસાગરમાં ભમ્યા કરે છે માટે હે મુમુક્ષુપુરૂષો ? ચેતો ! ચેતો !! આ પ્રમાદરૂપી પિશાચનો ત્યાગ કરો. અને સંસાર સમુદ્રમાં નાવસમાન શ્રીત્રૈનધર્મને વિપે સ્થિર મન કરીને ઉત્તમ પ્રકારે તમે ઉદ્યુક્ત થાઓ હે મહાનુભાવો ? ખરેખર આ સંસારમાં બહુસમાન સમ્યક્ત્વ ધર્મ ગણાય છે અન્ય બંધુઓતો સ્વાર્થનો સંબંધ ધરાવે છે, માત્ર ધર્મ એકજ પ્રાણીઓને સદાનેમાટે સુખદાયક કહ્યોછે. અન્યત્રપણ કહ્યું છેકે;

यनानि भूमौ पशवश्च गोष्ठे, भार्या गृहद्वारि जनाः स्मशाने ।
देवश्चितायां परलोकमार्गे, धर्माऽनुगो गच्छति जीव एकः॥१॥

અર્થ—“જ્યાંસુધી મનુષ્યો કાર્યદક્ષ હોય છે; ત્યાંસુધી દ્રવ્યાદિક સર્વ પદાર્થો પોતાને ઉપભોગ થઈ પડે છે. જ્યારે આશુવ દેહનગરનો ત્યાગકરી લોકાંતરમાં પ્રયાણ કરે છે; ત્યારે દ્રવ્યસંપત્તિઓ પૃથ્વીમાં દાટેલી હોય તો તેઓ ત્યાં

ને ત્યાંજ રહે છે, હાથી, ઘોડા અને બળદ, વિગેરે પશુઓ પોતપોતાના સ્થાનમાં બાંધ્યા રહે છે. પોતાની પ્રાણપ્રિયા ભાર્યા બહુ શોકાકુલ થઈ હાથપીટ કરતી ઘરના દ્વારસુધી અનુગમન કરે છે. અન્ય સંબંધીઓ અશ્રુપાત કરતા સ્મ-શાનભૂમિસુધી જઈને અટકી પડે છે અને પોતાનો દેહપણુ છેવટે ચિતામાં આરૂઢ થઈ ભસ્મીભૂત થઈને છુટો. પરંતુ એક ધર્મજંધુ લોકાંતરમાં સહાયને માટે જીવની પાછળ ચાલ્યો જાય છે.” માટે જગત્માં સારભૂત એવા આ ધર્મનીજ આરાધના કરવી. જેથી હે ભવ્યાત્માઓ ? સર્વ પાપ-ને દૂરકરી તમે મોક્ષસુખને પ્રાપ્ત કરો. એ પ્રમાણે શ્રીકેવલી ભગવાન્ ઉપદેશ આપતા હતા તેવામાં પોતાને પૂછવાનો અવસર જાણી ચંદ્રપ્રભાદેવી બોલી.

હે ભગવન ? મ્હારો પ્રિયપતિ ચંદ્રાન્નુનદેવ અહીંથી

અવીને ક્યાં ઉત્પન્ન થયો છે ? મ્હારું

ચંદ્રપ્રભાનો

આયુષ હવે કેટલું ગાકી રહ્યું છે ? અ-

પ્રશ્ન.

હીંથી અવ્યાબાદ મ્હારો જન્મ ક્યાં

થશે ? અને તે મ્હારા પતિનું મ્હને

દર્શન થશે કે નહીં થાય ? આ પ્રમાણે બહુ માનપૂર્વક તે દેવીના પૂછવાથી ભગવાન્ શુભંકર કેવલી કહેવા લાગ્યા; હે ભદ્રે ? તે ત્હારો પતિ ચંદ્રાન્નુન અહીંજ ભરતક્ષેત્રમાં રહેલા મનોહર એવા વૈતાલયપર્વતની ઉત્તરશ્રેણીમાં ચમરચંચા નામે એક નગરી છે તેમાં ભાનુગતિ નામે વિદ્યાધર રહે છે, તેની પ્રાણપ્રિયા ભાર્યાની કુક્ષિએ તે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો છે. વળી હે ભદ્રે ? જન્મથી આરૂંલીને ત્હારું સર્વ આ-

યુષ આઠપચોપનું છે. તેમાંથી ગ્રેષ આયુષ હાલમાં એક-
લાખવર્ષનું બાકી રહ્યું છે તે લાખવર્ષ પૂર્ણ થયાબાદ તું
પણ અહીંથી સ્થવીને તેજ ઉત્તરશ્રેણીમાં ચુરનંદન નામે
નગરમાં અશનિવેગ નામે વિદ્યાધરને ત્યાં પુત્રીપણે ઉત્પન્ન
થઈશ. વળી હે ભદ્રે ? રૂપસૌંદર્યમાં બહુ ઉત્કૃષ્ટ એવી પ્રિ-
યંગુમંજરી નામે તું પ્રસિદ્ધ થઈશ. અને ત્યાંજ તારા
પૂર્વપતિનું ત્હને દર્શન થશે. તે સાંભળી દેવી બોલી; હે-
ભગવાન ? તે મ્હારા પતિને મ્હારે કેવી રીતે ઓળખવો ?
અથવા તેની સાથે કેવી રીતે મ્હાણું લગ્ન થશે ? પછી શ્રીકેવલી-
ભગવાન બોલ્યા; હે ભદ્રે ? આસંખધી જે હકીકત હું કહું
તે તું સાંભળ. શ્રીહનેન્દ્રભગવાનની યાત્રાના સમયે પોતાના
સ્થાનમાંથી છુટીને ઉન્મત્ત થયેલો હસ્તી ત્યાં આવશે અને
તેના લયમાંથી જે ત્હને બચાવશે તેજ આ મ્હારો પૂર્વ-
ભવનો સ્વામી છે એમ ત્હારે નક્કી બાણવું. તેમજ ફરીથી
પણ તેની સાથે વિશેષ પ્રકારે ત્હાણું દર્શન થશે કે; તારા
નામાની હીકરી કનકમાલાના પાણિગ્રહણના સમયે પોતાના
મિત્રને માટે તે કનકમાલાનું સ્વરૂપ ધારણ કરીને આવશે.

હે ભદ્રે ! ચંદ્રપ્રભે ? જે કનકમાલાનું રૂપ ધારણ કરી
ત્યાં આગળ આવે તે ત્હારે ત્હારો પૂર્વનો પતિ બાણવો.
એમાં કેાઈ પ્રકારનો ત્હારે સદેહ રાખવો નહિં ત્યારપછી
ત્હાણું લગ્ન પણ તેની સાથે થશે. અને તે સમયે તું ભતિ
સ્મરણ જ્ઞાનવડે આ મ્હાણું વચન પણ સંભાળીશ. એ પ્રમાણે
હે પ્રિયસખીધારિણી ? શ્રીકેવલીભગવાનનું વચન સાંભળી
તે દેવી પોતાના હૃદયમાં બહુજ ખુશી થઈ અને શ્રીકેવલી-
ભગવાનના ચરણકમલમાં પ્રણામ કરી ત્યાંથી આકાશ માર્ગે

ચાલતી થઈ. બાદ શાશ્વતજીનાલયોમાં જઈને સર્વ જીવ
જિંબોને અભિવંદન કરી તે દેવી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં સર્વ
તીર્થ કરોની યાત્રા પૂર્ણ કર્યા બાદ પોતાના સ્થાનમાં ગઈ.
પરંતુ પોતાના હૃદયની અંદર તે દેવી ચંદ્રાન્નું દેવનું જ
ધ્યાન કરવા લાગી. એમ કરતાં અનુક્રમે પોતાનું આયુષ્ય
પૂર્ણ થવાથી ચંદ્રપ્રભાદેવી પણ ત્યાંથી ચ્યવી. હે સુતનુ ?
પ્રથમ જે વસુમતી આર્યા હતી તે મરીને સુરલોકમાં ચંદ્રપ્રભા
દેવી થઈ. ત્યારબાદ ત્યાંથી ચ્યવીને તેજ હું પ્રિયગુમંજરી
નામે અહીં ઉત્પન્ન થઈ છું.

આજે આ દેવતાઓના સમુદાયને જોઈ મ્હને જાતિ
સ્મરણ જ્ઞાન થયું. જેથી દેવલોકમાં
શોકનું જે મ્હારો પ્રાણુપ્રિય દેવ હતો તે
કારણ. આજે સાંભળી આવ્યો છે. હે પ્રિયસખી ?
ઘણા કાળના પરિચયને લીધે હાલમાં

હું બહુજ ઉત્કટિત થઈ છું અને તે પ્રાણુપ્રિયના સમાગમની
ઈચ્છા વડે હાલમાં મ્હારું હૃદય અતિશય આતુર બનેલું છે.
સ્નિગ્ધ દ્રષ્ટિવડે બહુ પ્રેમપૂર્વક પૂર્વના સ્નેહથી બંધાયેલા
તે મ્હારા પ્રાણુપ્રિયને જ્યારે હું જોઈશ-તેવો દિવસ ક્યારે
આવશે ? વળી હે સખી ! તે પ્રાણુપ્રિય મ્હારી દૃષ્ટિગોચર
કેવી રીતે થશે ? અને જલદી તેમની સાથે મ્હારો સમાગમ
કેવી રીતે થશે ? એ પ્રકારની ચિંતાવડે હું આ શોકને સ્વાધીન
થઈ પડી છું. આ ચિંતાને લીધે મ્હારું ચિત્ત બહુ વ્યાકુલ
થયું છે. તેવામાં તમ્હારું પણ આગમન થયું તેથી હે સખી ?
ત્હારો કંઈ સંતકાર મ્હારાંથી થઈ શક્યો નહિ. વળી તેજ

કારણને લીધે ત્હને મ્હેં બોલાવી પણ નહિ હે પ્રિયસખી-
ધારિણી ! મ્હારા શોકનું કારણ તમોએ જે મ્હને પૂછ્યું તે
સર્વ મ્હેં તમને કહ્યું. હવે કંઈ બાકી રહ્યું નથી.

હે ભદ્રે ? હવે ત્હારે કંઈપણ શોક કરવાનું કારણ
રહ્યું નથી. કેમકે, શ્રીકેવલીભગવાનનું
ધારિણી વચન કોઈ દિવસ અન્યથા થાય નહીં-
સખી. જ્ઞાની પુરુષો જે જે કહે છે, તે સત્ય જ
થાય છે. માટે ત્હારે હવે આનંદમાં

રહેવું, એમના વચન પ્રમાણે ત્હારો મનોરથ સિદ્ધ થશે. આ
પ્રમાણે ધારિણીનું વચન સાંભળી મ્હને કિચિત્ હાસ્ય
આવ્યું. પછી મ્હેં કહ્યું કે; હે સુતનુ ! ત્હારા કહેવા પ્રમાણે
તે વાત ખરી છે પરંતુ અતિ ઉત્કંઠાને લીધે મ્હારું હૃદય
બહુજ ઉતાવળું થાય છે. એ પ્રમાણે હું ધારિણીની સાથે
વાત કરતી હતી. તેટલામાં હે પ્રિયતમ ! ચંપકમાલા નામે
મ્હારી માતા પાસે આવી મ્હને કહેવા લાગી કે, હે પુત્રી ?
તું જલદી સ્નાન કરીને લોજન કરી લે પછી ઉત્તમ પ્રકા-
રનાં વસ્ત્રાભરણ પહેરી જલદી તું તૈયાર થા તે સાંભળીને
મ્હેં કહ્યું કે; હે જનની ? આજે હજી પ્રભાત કાળતો થયોયે
નથી છતાં આટલી બધી ઉતાવળ શી છે ? અને આજે રસોઈ
આટલી જલ્દી કેમ બનાવી છે ? તે સાંભળી મ્હારી માતા
બોલી. હે પુત્રી ? આજે ઉદ્યાનની અદર શ્રીજીને દ્રલગવાનના
મંદિરમાં શ્રીઆદિનાથભગવાનનો શાંતિસ્નાત્ર મહોત્સવ
બહુ વિસ્તારથી થવાનો છે. તે સાચંકાલે સમાપ્ત થવાનો છે.
ત્યાં આગળ સર્વ નગરના લોકા શાંતિસ્નાત્ર જોવા માટે

જવાના છે, અને આપણે પણ સર્વ પરિવાર સહિત ત્યાં જવાનાં છીએ, એટલા માટે આજે જહોલી રસોઇ કરાવેલી છે. માટે જલદી તૈયાર થાઓ. જેથી આપણે શ્રીજીનેશ્વરભગવાનના મંદિરમાં જઈએ. એ પ્રમાણે પોતાની માતાનું વચન સાંભળી એકદમ હું ત્યાંથી ઉઠી અને સ્નાન લોજનાદિક સર્વ કાર્યથી પરવારી ઉત્તમ રથમાં હું બેસી ગઈ મહારો સર્વ પરિવાર પણ મહારી સાથે તૈયાર થઈ ચાલવા લાગ્યો. તે ઉદ્યાનને આભૂષણ સમાન એવા શ્રીઆદિનાથભગવાનના મંદિરમાં અમે ગયા અને ત્યાં સારી રીતે ભગવાનનું પૂજન કરીને ચૈત્યવંદન કર્યું ત્યારબાદ બહુ ભક્તિપૂર્વક વિદ્યાધરો ત્યાં સ્નાત્ર ભણાવતા હતા તે જોવા માટે અમે બેઠાં. શાંતિસ્નાત્ર પ્રાપ્તે પૂર્ણ થયું એટલે હું મહારા પરિવાર સહિત ભવ્ય રથની અંદર બેઠી એટલે નગર તરફ મહારો રથ ચાલતો થયો.

મહારો રથ નગર તરફ જતો હતો, તેટલામાં એક ઉ-

ન્મત્ત થયેલો હાથી નગરમાંથી બહાર

ઉન્મત્ત નીકળીને લોકોને બહુ ત્રાસ આપતો

હસ્ટી. તે મહારા રથની સન્મુખ આવતો મહારી

નજરે પડ્યો કે; તરતજ હું ભયભીત

થઈ ગઈ અને મહારા રથને મેં એકદમ ઉન્માર્ગે ચલાવ્યો.

જેથી મહારો રથ લાગી ગયો. હું પણ પૃથ્વી ઉપર પડી ગઈ,

હાથીના ભયને લીધે પતન થવાથી હું તરતજ મૂર્છા વશ

થઈ ગઈ. અહો ? હસ્ટીપણ એક પ્રાણી છે છતાં તેનો ભય

કેટલો પ્રબળ છે ! શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે; હાથીની પાસમાં જવું

નહીં; તેથી બહુ દૂર રહેવું. જેમકે;—

શકટં પञ્ચહસ્તેન, દશહસ્તેન વાજિનમ્ ।

ગજં હસ્તસહસ્રેણ, દેશત્યાગે ન દુર્જનમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“આત્મહિતધન્યનારમણ્યોએ ચાલતા ગા-
ડાથી પાચ હાથ દૂર રહેવું તેમજ અશ્વથી દશ હાથ દૂર
રહેવું હાથીથી હજાર હાથ દૂર રહેવું અને દેશનો ત્યાગ
કરીને પણ દુર્જનથી તો સર્વદા દૂર રહેવું.” આ પ્રમાણે સા-
માન્ય હાથીને વર્જ્યો કહેલો છે તો ઉન્મત્તની તો વાતજ
શી ? તેથી મહે પોતાના બચાવ માટે ઉપાય તો ઘણાંયે કર્યો;
પરંતુ ભવિતવ્યતાને લીધે આવા કષ્ટમાં આવી પડી હે પ્રિ-
યતમ ? મૂર્છિત થયા બાદ પછી શું થયું તે હું જાણતી નથી.
પરંતુ પોતાના ઓઢવાના વસ્ત્રવડે મહેને પવન નાખતા ના-
ખતા આપને મહેં જોયા આપને જોયા બાદ મહારા હૃદયમાં
ઘણાજ આનંદ થયો.

ત્યારપછી હે પ્રિયતમ ? મહારા હૃદયમાં એવો સંકટપ
થયો કે, શ્રીકેવલીભગવાને તે સમયેજે

પૂર્વપતિની વચન કહ્યું હતું તે આજે સત્ય થયું.
પ્રાપ્તિ. પૂર્વભવમાં જે મહારો પતિ હતો તેજ
આ મહારો સ્વામી છે. કારણકે; એને

જોવાથી મહારી દૃષ્ટિ બહુ પ્રકુલ થઈ છે અને મહારૂં હૃદયપણ
અપૂર્વ આનંદને વહન કરે છે. વળી એના દર્શન માત્રથી
મહારૂં શરીરપણ અમૃતથી સિંગાયેલું હોય ને શું ? તેમ પ્ર-
કુલ થયું છે. તેમજ વિકસ્વર છેનેત્ર જેનાં એવો આ પુરુષ
પણ મહારી ઉપર બહુરાગી હોય તેમ દેખાય છે. માટે જરૂર
તે આ મહારો પ્રાણપ્રિય છે. એમ હું વિચાર કરતી હતી

તેટલામાં પોતાના પરિવાર સહિત મ્હારી ધાવમાતા ત્યાં આવી અને તેણીએ કહ્યું કે; હે સત્પુરુષ ? આ મ્હારી પુત્રીને આપે જીવિતદાન આપ્યું. માટે આપના ઉપકારથી સદૈવ અમે ઋણી છીએ. અહો ? સત્પુરુષોના ઉપકારની સીમા હોતી નથી. અન્યત્રપણ કહ્યું છે કે;—

મનસિ વચસિ કાયે પુણ્યપીયૂષપૂર્ણા—

સ્ત્રિભુવનમુપકારશ્રેણિભિઃ પ્રીણયન્તઃ ।

પરગુણપરમાણૂન્પર્વતીકૃત્ય નિત્યં,

નિજંદૃદિ વિકસન્તઃ સન્તિ સન્તઃ કિયન્તઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ મન, વચન અને કાયાને વિષે પુણ્યરૂપી અમૃતથી ભરેલા, ત્રણેલોકને અનેક ઉપકારોની શ્રેણીઓવડે પ્રસન્ન કરતા અને હૃદયમાં પારકાના પરમાણુ સમાન ગુણોને પર્વતસમાન માનીને પોતાના હૃદયને વિષે અહુર્નિશ ઉદ્ધાસ પામતા એવા કેટલાક સત્પુરુષો આ દુનીયામાં વિદ્યામન છે.” આપના અનન્ય ગુણોનું વર્ણન કરવા હું સમર્થ નથી એમ કેટલીક તેણીએ પ્રશ્ન કરીને; હે પ્રિયતમ ? પછી-આપને કહ્યું કે; હવે અમે અમારા નગરમાં જઈએ છીએ. કારણ કે; અમ્હારે જવાનું બહુ અસૂરૂં થાયછે. એમ કહી તે ચાલી; પછી મ્હેં મ્હારા મનમાં વિચાર કર્યો કે; બહુ પુણ્યવડે આજે પ્રિયનું દર્શન થયું છે. તેને મૂકીને અહીંથી ચાલવા માટે મ્હારું હૃદય માનતું નથી. આ પ્રિયના મુખકમલના નિરીક્ષણનો ત્યાગ કરી અહીંથી જવા માટે આ મ્હારી દષ્ટિ કાઢવમાં ખુચી ગયેલી હૃદયગાયત્રી માફક અશક્ત થઈ પડી છે. વળી આવા પ્રકારના મુહૂર્તમાં મળેલું કોઈ પણ

મનુષ્યનું નેત્ર કાદવમાં ખુચી ગયેલા હસ્તીની માફક બહુ જ દુઃખ વડે પાર ઉતરી શકે છે, અર્થાત્ છુટાં પડતાં નથી. એમ છતાં આ મ્હારી ધાવમાતા પણ આ મ્હારા પ્રિયતમને મૂકીને ચાલવા લાગી તે સમયે લજ્જાને લીધે હું કંઈ પણ ત્હેને કહી શકી તો નહીં; પરંતુ કંઈપણ એનું આભૂષણ મ્હારે લઈ લેવું તે ઠીક છે. જેથી તે આભરણનું અવલોકન કરી મ્હારું હૃદય શાત થાય. વળી આ મનોવલ્લભને અહીં મૂકીને હું પોતાના ઘેરગયા બાદ તેનું જ-તે આભરણનું મ્હારા હૃદયમાં ધ્યાન ધરીશ. તેમજ કનકમાલાના લગ્નસમયે આમ્હારો પ્રાણપ્રિય સ્ત્રીનું સ્વરૂપ ધારણકરી જરૂર ત્યાં આવશે એટલે ફરીથી પણ એ મહાપુરૂષનું મ્હને દર્શન થશે. એ પ્રમાણે તે શ્રીકેવલીલગવાને મ્હને તે સમયે કહેલું છે વળી એની પાસેથી ગ્રહણ કરેલું તે આભરણ તે સમયે ઓળખાવનાર થશે

હે સ્વામિન્ ! એ પ્રમાણે વિચારકર્યા બાદ તેજ વખતે

મુદ્રા	તમ્હારા હસ્તમાંથી મુદ્રારત્ન મ્હે લઈ
ગ્રહણ.	લીધું અને મ્હારી મુદ્રિકા મ્હે તમને
	આપી, પછી આપના હસ્ત સ્પર્શથી
	પવિત્ર થયેલી તે મુદ્રિકાને બહુજ

આનંદ વડે મ્હેં મ્હારી આગળીએ પહેરી લીધી ત્યારબાદ પરિવાર સહિત હું પણ ત્યાંથી નગર તરફ ચાલી, પરંતુ મારી દૃષ્ટિ તો પાછળ જોતી હતી. રસ્તામાં ચાલતાં ધારિણી નામે મ્હારી સખીએ કાનમા આવી મ્હને કહ્યું કે; હે પ્રિય સખી ? શ્રીકેવલીલગવાનું આચેકવચનતો પ્રથમ સિદ્ધ થયું. પૂર્વલવમાં જે ત્હારો પતિહતો તેજ આ દેવનો જીવ છે. એ પ્રમાણે તેણીના કહેવાથી રોષ સહિત મ્હેં તેને કહ્યું

કે; હેધારિણી ? જા ? જા ? ત્હને જોઈ લીધી, મહારા દાદિ માર્ગથી દૂર ચાલી જા. કારણકે; મહારી આગળ આવુ અવિ-
ચારિત જોલતાં ત્હને શર્મ આવતી નથી. પ્રથમ મહારો જે વદ્ધભહતો અને હાલમાં શું તે મ્હને પ્રિય નથી ! તે સાંભળી કિંચિત્ હાસ્યકરી હાથ જોડીને ધારિણી જોલી; હે પ્રિય-
સખી ? ત્હારી આગળ જેકઈ મ્હે કહ્યું તે સર્વ મહારી ભૂલથઈ. આ મહારા અપરાધની હું ત્હારી આગળ ક્ષમા માગું, જેમ પ્રથમ ભવમાં ત્હારો સ્વામી હતો તેમ હાલમાં પણ આ ત્હારો પ્રિયતમ હોય તો એને છોડીને કેમ તું ચાલી જાય છે ? માટે હે પ્રિયસખી ? મહારી ઉપર ખીલકુલ તું રોશ કરીશ નહીં. મ્હારું કહેવું બરોબર સત્ય છે. કંઈપણ અઘ-
ટતું નથી એમ કેટલાક વિકલ્પક કરતી તે ધારિણીની સાથે હાસ્યવિનોદ કરતી હું પોતાના ઘેર જઈપહોંચી. તેટલામાં અનુક્રમે સૂર્યપણુ આથમી ગયો. ત્યારબાદ મહારી સખી ધારિણીએ જાતિસ્મરણાદિક સર્વમ્હારું વૃત્તાંત મહારી માતાની આગળ કહ્યું. તે સાંભળી મહારીમાતા બહુજખુશીથઈ.

મહારી માતા પણ તરતજ મહારાપિતા અશનિવેગ-
ની પાસેજઈ અને આ સર્વ મહારી

અશનિવેગ
વિદ્યાધર.

હકીકત તેમની આગળ તેણીએ નિ-
વેદન કરી. તે સાંભળતાંજ તેમણું
હૃદય બહુ પ્રકુલ થઈ ગયું અને તેમણે

કહ્યું કે; હે સુદરી ? આ કન્યાની મ્હને ઘણી ચિંતા રહેતી હતી. કારણ કે; તે પુરૂષ દેષિણી સ્વભાવથીજ થયેલી હતી. કોઈપણ વરની તે ઇચ્છા કરતી નહોતી. હવે એને હું શું કરીશ ? એમ અનેક પ્રકારની મ્હને ચિંતા હતી. એને જે

જનનિન્નમરાઃ તયું તે બહુજ સાઃ થયું તેથી આપણો પણ
મહાન્ ઉદય સમજવો. કારણ કે, અંકુરના સમયે વૃષ્ટિપાત થયો.

વળી કેટલાક પુરૂષોએ મહેને ઠણુ છે કે, આ કન્યાને
જેને હસ્તીના લયમાંથી બગાવી છે તે બાનુગતિ વિદ્યાધ-
રનો પુત્ર ચિત્રગતિ નામે કુમારેદ્ર છે. તેનેજ આ મહારી
કન્યા હું આપીશ. પરંતુ જો તેની ઉપર તે કન્યાની ઇચ્છા
હશે તો આ યોગ બહુ સારો છે તે સાલગી ચંપકમાલા
બહુ ખુશીયદને બોલી. ઉત્તમ પ્રકારના સૌંદર્યથી મુશોભિત
એવી આ મહારી કન્યાને લાયક તે કુમારજ છે. વળી તેની
ઉપર આ કન્યાનો ઘણોજ પ્રેમ થયેલો છે પરંતુ હે ક્વા-
મિન્ ? એક બાબત આપને સંભાળવાની છે કે; કેનકેત્રલ
રાજાને અને આબાનુગતિરાજાને પરસ્પર બહુજ સારે વૈર
થયું છે. તેનું મુખ્યકારણ તો ન્યહાન પ્રભુગત છે. આ બાબત
તહમે પણ સારી રીતે જાણો, તે કારણથી ચિત્રગતિ કુમાર
પરણવામાટે અહીં દેવીરીતે આવશે ? અને જો તે નગરમાં
સ્વયંવરા એવી આપણી કન્યાને મોકલીએ તો તે પણ
ઠીક નહીં. કારણ કે; એમ કરવાથી મહારા હૃદયને આનંદ
થાય નહીં. વળી હે પ્રિય ? આ એકજ આપણને પુત્રી મળી
છે, તેનાથી આ દુનીયામાં કદપિણ આપણને અધિક પ્રિય
નથી. છતાંપણ જો એનો વિવાહ મહારી દૃષ્ટિગોચર ન થાય
તો મહારું જીવનું પણ વૃથા છે. એ પ્રમાણે મહારી માતઃ
ચંપકમાલા ત્યાં કહેતી હતી; તેવામાં ચંદન નામે મહારો
સાથ ત્યાં આવી કહેવા લાગ્યો કે:

હેતાત ? વિશ્વાસુથઇ નિશ્ચિતની માફક તહમે કેમ બેસી
રહ્યાછો ? આ સર્વનગરતો હાલક હલક

નગરની
શુન્યતા.

થઈરહ્યું છે. તે સાંભળી પિતાએ કહ્યું કે;
હું પુત્ર ? એમ વ્યાકુલ થવાનું શું કારણ ?
તું કંઈ જાણે છે ? પછી અંદન બોલ્યો.

હૈતાત ? આપણા નગરમાં તો એવી વાત ચાલી છે કે; કેન-
કેમ્ભરાજ પોતાની વિદ્યાના બળથી શ્રીજીને દ્રલગવાનના મં-
દિરને ઉદ્ધવન કરી ચાલ્યો ગયો. તેથી ઘરણે દ્રે તેની ઉપર બહુ
કોપાયમાન થઈ તેની વિદ્યાઓનો અપહાર કર્યો છે. તેમજ
જવલનપ્રભરાજને રોહિણીનામે વિદ્યા આજે સિદ્ધ થઈ છે,
તે જાણી તેના ભયથી તે કેનકેમ્ભરાજ અહીંથી નાઠો છે અને
શ્રી ગ. ધવાહનવિદ્યાધરે દ્રના શરણે તે ગયો છે. તેના વિરહને
લીધે આ સર્વે નગરના લોકો પણ વ્યાકુલ થયા છે; તેમજ જવ-
લનપ્રભ રાજના ભયથી હરીને સર્વ નાગરિકો પણ પલાયમાન
થાય છે, વળી આ નગર તથા ધનમાલને છોડી તેઓ અન્ય
અન્ય નગરોમાં ચાલ્યા જાય છે, માટે હું તાત ? આપણે પણ
વિશેષે કરીને અહીંથી નાસવું જોઈએ. કારણ કે; કેનકેમ્ભ-
રાજના આપ મુખ્ય મંત્રી ગણાઓ છો.

એ પ્રમાણે પોતાના પુત્રનું વચન સાંભળી અશનિ

ગ ગાવર્ત્ત
નગર.

વેગરાજએ પોતાના પુરૂષોને આજ્ઞા
કરી કે; આપણે જલદી પ્રયાણની તૈ-
યારી કરો. ત્યારબાદ મહારા પિતા-
શ્રીએ વિદ્યાવડે એકદિવ્યાવમાનને પ્રગટ

કર્યું; એટલે તેની અદર પુરૂષોએ ઘરની સર્વસાર વસ્તુઓ
સ્થાપન કરી. હું પ્રિયતમ ? એ પ્રમાણે ધારિણી નામે મહારી
સખીએ મહુને સર્વ હકીકત કહી. એટલે હું પણ મહારા પરિ-
જનસહિત તે વિમાનમાં બેસીગઈ. ત્યારબાદ તે વિમાન બહુ-

સમાન ક્યામ એવા ગગનમંડળમાં ઉડવા લાગ્યું. બહુ વેગને લીધે અનુક્રમે તે ગંગાવર્તનગરમાં જઈપહોંચ્યું. ત્યાં કનકપ્રભરાજાનો આવાસ હતો ત્યાં તે વિમાનઉતર્યું. ત્યાં ગંધ-વાહનરાજાએ તેનો યોગ્ય સત્કારકર્યો. પછી તે ગંગાવર્તનગરમાં મહારા દેવલાક દિવસોઆલ્યાગયા. પરંતુ હે પ્રિયતમ ? મહારા દૃઢ્યમાં ચિંતવનથતું હતુંકે, તમહારું દર્શન હવે મહુને ક્યારે થશે ? અને તેના માટે મહારે ક્યો ઉપાય કરવો જોઈએ ? ઉપાયકર્યાશિવાય કોઈપણકાર્યસિદ્ધથતુ નથી. ઉપાયનીઆગળ પરાક્રમપણુવૃથા છે. અન્યત્ર પણ કહ્યું છેકે,-

उपायेन हि यच्छक्यं, न तच्छक्यं पराक्रमैः ।

काव्या कनकमूत्रेण, कृष्णसर्पो निपातितः ॥ ૧ ॥

અર્થ-“આ જગતની અદર ઉપાયથી જે કાર્ય બને છે તે પરાક્રમથી પણ સિદ્ધથતું નથી. દ્રષ્ટાત તરીકે, કાગડીએ ચુવણુંના હારવડે કાળાનાગનો પ્રાણુલીધો હતો.” માટે મહારે પણ આ સંબંધી ઉપાય કરવો જોઈએ વળી હું મહારા પ્રિયને ક્યારે દેખીશ ? કિંવા તેનો સમાગમ મહુને ક્યારે થશે ? અને તે કનકમાલાનો લગ્નદિવસ ક્યારે આવશે ? એમ અનેક પ્રકારના વિકલ્પ કરવામાં અહુર્નિશ ચિનાતુર બની હું દિવસો વ્યતીત કરવા લાગી. હે નાથ ? તમહારા વિરહને લીધે રાત્રીએ પણ મહુને નિદ્રાએ ત્યજી દીધી.

એક દિવસે ચંપકમાલાનામે મહારી માતાનો લાઇ

અમિતગતિનામેવિદ્યાધર કોઈ એક

અમિતગતિ

વિદ્યાધર.

રાજ કાર્યને માટે તે નગરમા આવ્યો હતો. ત્યાં અશનિવેગને જોઈ તે બહુ ખુશી થયો અને વિશેષમાં તેણે કહ્યું

ખુશી થયો અને વિશેષમાં તેણે કહ્યું

કે; શ્રીગંધવાહનરાજાએ બહુ માનપૂર્વક નસોવાહન રાજાને માટે આને કનકમાલાની માગણી કરી છે. હે ભદ્ર? મહેંપણુ બહુ આનંદ પૂર્વક તંને આ કન્યા આપવી એમ કળુલ કર્યું છે. તેમજ આવતી પાંચમે તેણીનું લગ્ન રાખ્યું છે. માટે પોતાના બંધુજન સહિત તમ્હારે તે લગ્નપ્રસંગે જરૂર આવવું. તે સાંભળી અશનિવેગબોલ્યો. હેરાજન? અમ્હારે પોતેજ તમ્હારે ત્યાં વિના આમ ત્રણે પણ આવવું જોઈએ. પરંતુ હાલમાં આપના કહેવાથી તો વિશેષે કરીને આવવું જોઈએ. તથાપિ હાલમાં અમ્હારાથી આવીશકાય તેમ નથી એવું એક કારણ બન્યું છે કે; અમ્હારા કનકપ્રભરાજાની બહુ દુર્દશા થઈ પડી છે. એકતો તેની દરેક વિદ્યાઓનો લોપ થયો છે, બીજું, રાજ્યનો નાશથયો છે તેમજ પોતાની રાજધાનીનો પણ ત્યાગ થયો છે તેથી તે અમ્હારો સ્વામી મહાકષ્ટમાં આવીપડ્યો છે તો અમ્હારાથી ત્યાં કેવીરીતે આવીશકાય? વળી કદાચિત્ત આવા વિવાહપ્રસંગે હું ત્યાં આવું તો મ્હારા અવિનયમાં કંઈ પણ ખાડી રહે નહીં; અને અવિનીત ભૂત્યને જોઈ રાજાઓને બહુ ત્રાસ થાય છે અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે;-

અવિનીતો મૃત્યુજનો-નૃપતિરદાતા ગઠાનિ મિત્રાણિ ।

અવિનયવતી ચ માર્યા, મસ્તકશૂલાનિ ચત્વારિ ॥ ૧ ॥

અર્થ-“આ જગત્માં વિનયરહિત અપકારકરવામાં તત્પર એવા ભૂત્યલોકો, તેમજ મિષ્ટવાણીવડે કોઈપણ સમયે દાન આપવામાં અદક્ષ એવા રાજા, શઠબુદ્ધિવાળા મિત્રો અને વિનયરહિત સ્ત્રી; એ ચારેજણ મસ્તકને શૂલસમાન હુ:ખ દાયકથઈપડે છે ” માટે હેરાજન? આવીસ્થિતિમાં મ્હારે ત્યાં

આવવું તે કેવળ અવિનય ગણાય વળી પોતાના સ્વામીનું દુઃખ જોઈ જેઓ દુઃખીયા થતાનથી અને આપત્તિને પ્રાપ્ત થયે છતાં જેઓ ખેડીતા નથી તેવા સેવકોને ખરેખર ધૂર્ત વાલુવા માટે આ કાર્યમાં હવે તમ્હારે ઘણો આગ્રહ કરવાની જરૂર નથી. તેમ છતાં તમ્હારી ખેડનને જો ત્યાં આવવાની ઇચ્છા હશે તો ત્હને લગ્નના દિવસે અહીંથી મોકલી દઈશું. ત્યારબાદ અમિતગતિએ કહ્યું કે; હાલમાં પ્રિયંશુમંજરીને મ્હારા સાથે તમે મોકલો કારણકે; કનકમાલા એની ઉપર ખુબુ ઉત્કઠિતથયેલી છે. તે સાંભળી મ્હારા પિતાએ મ્હારા મામાની સાથે મ્હને મોકલી. અનુક્રમે હું પણ અહીં આવી અને કનકમાલાને મળી.

હે પ્રિયતમ ? હું મ્હારા મામાના ઘેર આવ્યા બાદ ચિંતવન કરવા લાગી કે, મ્હારા પુલગ્નદિવસ. હયોવડે તે લગ્નદિવસ હવે ક્યારે આવશે ? કાગળ કે, જો તે લગ્નદિવસ વહેલો

આવે તો મ્હારા પ્રાણથી પણ અધિકપ્રિય એવા તે મ્હારા સ્વામીનું મ્હને દર્શન થાય એમ ચિંતવન કરતાં તે પંચમી તિથિપણ આવી પહોચી. અનુક્રમે પાણિગ્રહણનો વિધિ પૂર્ણ થયો ત્યારબાદ નલોવાહનરાત્રની આગળ મ્હોટા આડંબર-સાથે નાટારંગનો પ્રારંભ થયો તે સમયે મ્હને વિચાર થયો કે; સર્વ સખીઓની મધ્યમાં બેઠેલી આ કનકમાલા દેખાય છે. પરંતુ મ્હારો તે પ્રાણવલ્લભ કોઈપણ અહીં દેખાતો નથી. તેનું શું કારણ ? મ્હારા અપુણ્યને લીધે શ્રીકેવલીલગવાનનું તે વચન શું વૃથા થયે ? ના ના ! એવું તો કોઈ દિવસ બનેજ નહીં. સૂર્યપણ કદાચિત્ પશ્ચિમ દિશામાં. ઉગે, મેઝપર્વત

જો કે ચલાયમાન થાય અને સર્વે સમુદ્રો પ્રલયને પામે, અર્થાત્ સુકાઈ જાય. પરંતુ શ્રીકૃષ્ણલીલગવાને કહેલા ભાવાર્થ અન્યથા થાય નહીં. માટે શું આ કનકમાલા છે ? કિંવા તે મ્હારો પ્રાણપ્રિય છે ? એ નિશ્ચય કરવા માટે મ્હારી મુદ્રિકા ખતાવીને એને હું નિઃશક કરું. એમ વિચાર કરી હું તમ્હારી પાસે આવી અને મુદ્રિકાથી સુશોભિત એવો મ્હારો હાથ મ્હે તમને ખતાવ્યો. હે પ્રિયતમ ? પછી તમોએ પણ મુદ્રારત્ન સહિત પોતાનો હસ્ત મ્હને ખતાવ્યો. એટલે મ્હને એકદમ વિશ્વાસ બેઠો કે; આ તે મ્હારો સ્વામી છે. બુઝો તો ખરા ? આવી કપટવૃત્તિ કરીને પણ આ સુલગ કેવો નિઃશકપણે રહ્યો છે ? નભોવાહનરાજકુમારથી કિંચિત્ માત્રપણ આ કેમ ખડીતો નથી ? પરંતુ એને અહીંથી સુક્ત કરવાને કોઈપણ ઉપાય હું કરું એમ વિચાર કરી ત્યાં રહેલા સર્વ સખીજનને છેતરીને કપટવૃત્તિવડે હું આ અશોકવાટિકામાં આપને લાવી. હે સ્વામિન્ ? આપે જે મ્હને પૂછ્યું તે સર્વ મ્હેં મ્હારૂં વૃત્તાંત આપને કહી સંભળાવ્યું. હે પ્રિયતમ ? જો કે; કન્યા; ભય અને લજ્જાથી ભરપુર હોય છે. જેથી તે પોતાના પતિની આગળ એકપણ વચન બોલવાને માટે કોઈપણ પ્રકારે શક્તિમાન થતી નથી; છતાં પણ મ્હું જે આપની આગળ વિસ્તારપૂર્વક પોતાનું ચરિત્ર કહી સંભળાવ્યું, તેનું કારણતો એજ છે કે; જાતિસ્મરણના ગુણને લીધે તમને હું પરિચિતની માફક સમજી છું.

હે ચિત્રવેગ ? એ પ્રમાણે તેણીનું વચન સાંભળી એકદમ મ્હારી મૂર્ચ્છા શાંત થઈ ગઈ, અને મ્હને પણ જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. જેથી પૂર્વભવમાં આચરેલું

ચિત્રગતિને
જાતિસ્મરણ.

અર્થ—“ ઉદ્યોગ કરવાથી કોઈપણ દિવસ દરિદ્રપણું આવતું નથી, તેમજ તત્ત્વવિદ્યાનું અધ્યયન કરવાથી પાપ થતું નથી, મૌનવ્રત ધારણ કરવાથી કોઈપણ સમયે કલેશનો સંભવ રહેતો નથી, અને હુમ્મેશાં જાત્રા રહેવાથી કોઈ પ્રકારનો ભય રહેતો નથી.” આ ઉપરથી અહીં સાર લેવાનો એટલોજ છે કે જ્યોત્સ્નાપ્રભરાજા હુમ્મેશાં પોતાના ધર્મમાં જાત્રા, ઉદ્યોગ અને સદ્વિદ્યાનો ઉપાસક હોવાથી દરિદ્રતાને દૂર કરીને પુનઃ રાજ્યલોકતાથયો. અને તેણે પોતાનું તે નગર પણ પોતાને સ્વાધીન કર્યું છે. તેમજ તે નગરવાસી લોકોનું તે રાજ્યએ બહુ સન્માન કર્યું છે. માટે હે સુંદરી ! હું ત્યાં જઈને તારા પિતાને ત્યાં બોલાવરાવીશ જ્યોત્સ્નાપ્રભરાજાપણ બહુ આદર-પૂર્વક સન્માન કરશે અને ત્યાં આગળ માતાપિતાની આજ્ઞાવડે હું તારી સાથે ઘણી કરીશ એમ કરવાથી હે મૃગાક્ષી ! આપણું સર્વકાર્ય લોકમાં બહુ વખણવા લાયક થશે કદાચિત્ આપણે એથી વિપરીત આચરણ કરીએ તો આપણું બન્ને કુલ મલીન થાય

ત્યારબાદ તેણીએ કહ્યું કે; જેમ આપ આજ્ઞા કરશો તેવી રીતે વર્તવાને હું તૈયાર છું. પરંતુ પ્રિયંગુમં હે પ્રિયતમ ? આપ એક મહારી વિનંતિ જરી. સાંભળો હે નાથ ! આપના વિરહને લીધે મહારા જીવિતનોપણ સદેહ હતો,

છતાં મહામુશીબતે આજે આપનું દર્શન થયું છે. જેથી હાલમાં આપને મૂંઝીને કોઈપણ પ્રકારે એકલી જવા માટે હું સમર્થ નથી. જ્યાંસુધી આપ મહાસી દૃષ્ટિગોચર રહ્યા છો, ત્યાંસુધીજ આ મહારું જીવિત રહ્યું છે. ક્ષણમાત્રપણ આપના દર્શનથી

હું દૂર થાઉંતો મહારા પ્રાણો મહને તરતજ ત્યજી દેશે. જો
કે; મહારાં નેત્રો મીચાય છે તેટલી ગમતપણુ મહને બહુ હઃખ
દાયક થઈપડે છે. તો વળી હેનાથ ! બહુદિવસના વિરહમાં
હું કેવીરીતેઠ્ઠીશકું ? માટે હેસ્વામિન ? જ્યાં આપ પધા-
રશે ત્યાજ હું પણ આપની પાછળ પાછળ આવીશ. હે
નાથ ! આ પ્રમાણે મહેં જે મહારી સત્ય હકીકત હતી તે
આપને નિવેદન કરી. હવે આપનો જે વિચારહોય તે કહો.
વળી હેપ્રિય ? આપે જે કહ્યું કે, પોતાના સ્થાનમાં ગયા
પછી મહારું પ્રાણિચહણુ થશે. એવી આશાથી જો હું મહારા
ઘેર જાઉં, અને જલ્પનપ્રભરાજના કહેવાથી પણ મહારા
પિતા કનપ્રભરાજને મૂકીને કાઠપણુ રીતે પોતાના નગરમાં
ન આવેતો, મહારી શીગતિયાય ? મહારા મનને આનંદ
આપનાર એવું પ્રાણિચહણુ તો દૂરરહ્યું, પરંતુ આપનું દ-
ર્શનપણુ ન થાય માટે હેવલ્લભ ? હવે બહુ કહેવાથી શુ ?
હવે હું આપનો હાથ છોડીશ નહીં તે શિવાય અન્ય જે કંઈ
કરવાનું હોય તે સખધી આપ મહને આજ્ઞા કરો. હે ચિત્રવેગ ?
એ પ્રમાણે તેણીએ કહ્યું એટલે મહેં પણ કહ્યું કે, હેસુદરી ? જો
એવોજ તહારો નિશ્ચય હોયતો જલદી તું તૈયાર થા; જ્યાંસુધી
રાત્રી ન ચાલી જાય અને નભોવાહન વિગેરે સર્વલોકોએ અહી
નાટ્ય જોવામાં આસક્ત થયેલા છે તેટલામા; હે સુતનુ ?
આપણે અહીંથી ચાલ્યા જઈએ તેણીએ કહ્યું કે; હે નાથ ?
મહારે કંઈ પરવારવાનું નથી. હું તો આપની આગળ આ તૈયાર
છું. ત્યારબાદ તેણીની સાથે હું એકદમ આકાશ માર્ગે ચા-
લતો થયો. તે વલ્લભાની સાથે હું કેટલોક ભાગ ચાલ્યો
એટલે તેણીએ મહને કહ્યું કે; મહારા ઉદરમાં બહુ પીડા થાય.

છે. મ્હારું શરીર હવે થાકી ગયું છે. મ્હારા હૃદયમાં શૂલની વેદના બહુ ભારે થાય છે. માટે હે સ્વામિન્ ? મ્હારી કંઈ સારવાર ત્હમે કરો તો ઠીક. હવે મ્હારાથી કોઈ પ્રકારે ચલાય તેમ નથી. ત્યારબાદ મ્હેં કહ્યું કે; હે સુંદરી ? ત્હારું શરીર બહુ સુકોમલ છે. રાત્રીનો ત્હને ઉભાગરો થયો છે. વળી બહુ ઠંડો પવન વાય છે. તેથી ત્હારા ઉદરમાં પીડા થયેલી છે. માટે ત્હારે કોઈપણ પ્રકારનો ખેદ કરવો નહીં. હું આ વનનિકુંજમાં નીચે ઉતરીને જલદી ત્હને સ્વસ્થ કરૂં છું. કંઈ હરકત નથી. એમ કહી હું તરજ આ વનનિકુંજમાં ઉતરી પડ્યો. અહીંયાં પવનનો પણ પ્રવેશ ન થઈ શકે તેવા આ કદલીગૃહમાં મ્હેં મ્હારી દયિતાનો પ્રવેશ કરાવ્યો. પછી અરણીનાં કાષ્ઠધસીને મ્હેં અગ્નિ સળગાવ્યો અને તેણીના શરીરની બહુ સેવા કરી. પછી મ્હેં કહ્યું કે; હે સુંદરી ? હવે ત્હારું શરીરસ્વસ્થથયું છે માટે ચાલો આપણે આપણા સ્થાનમાં જઈએ. ત્યારબાદ તેણીએ કહ્યું કે; હે પ્રિયતમ ? ભલે ચાલો હવે મ્હને કંઈ હરકત નથી. એમ કહી અમે બન્ને જણ કદલીગૃહમાંથી બહાર નીકળ્યાં, તેટલામાં હે ચિત્રવેગ ? એકદમ તમ્હારું અહીં દર્શન થયું. વળી હે મિત્ર ? આકનકમાલાની ખેનછે અને ત્હેનું નામ પ્રિયંગુમંજરી છે. એની જે મ્હને પ્રાપ્તિથઈ છે તે ત્હારા ઉપકારનું જ ફલ છે.

હે સુપ્રતિષ્ઠ ? ત્હેં જે મ્હને પૂછ્યું તેની સર્વ હકીકત મ્હેં ત્હને કહી. આ પ્રમાણે ચિત્રગતિના કહ્યા બાદ મ્હેં કહ્યું કે; હે મિત્ર ? મ્હારા સરખો નિર્દયહૃદયવાળો બીજો કોઈ નથી. કારણકે; પોતાના કાર્યમાં લુપ્થથઈને મ્હેં ત્હને મહાકષ્ટમા મોકલ્યો. ઉદારભાવથી પરકાર્યકરવામાં !

ચિત્ર એવા ત્યારા પોતાના પુણ્યપ્રભાવથી ત્યારો મનોરથ
 મિદ્રથગોઠે. માટે હે મિત્ર ? ત્યારા સરખો આ જગતમાં
 નિષ્કામ; પદોપકારી બીજો કોઈ નથી. અતિ દુર્લભ એવો-
 પણ તે સ્ત્રીનો સમાગમ મ્હને ત્હેં કરી આપ્યો. તેમજ આ
 કાર્ય કરવાથી મ્હને ઉવિત દાનપણ ત્હેં આપ્યું. માટે હે
 મિત્ર ? ત્યારા શિવાય આ દુનીયામાં અન્ય કોઈ ઉપકારી
 હું જોનો નથી કાગળકે, ઉવિતદાનસમાન અન્ય કોઈ ઉ-
 પકાર કહ્યો નથી ત્યારબાદ ચિત્રગતિએ કહ્યું કે, હે મિત્ર ?
 મ્હેં ત્યારા શ્રો ઉપકાર કયોઈ ? જરો ઉપકારતો આ જગતમાં
 તેજ દેવવાય કેજેનું પગિલામ મુંદર દેખવામાં આવે. પ્રારંભમાં
 મુંદર અને પગિલામમાં દારણ એવા ઉપકારને કુધાતુરને વિષ-
 મિશ્રિત લોજનના દાનની માફક સજ્જન પુરવો કોઈ પણ રીતે
 વખાણના નથી હે મુંદર ? આ કાર્યનો પણ પરિણામ મ્હને
 મારો લાગતો નથી. કારણકે; વિધાના બળથી ગવિષ થયેલો
 નભોવાહનગળ બાહુ પ્રચડ છે. વળી આલોકમાં સ્ત્રીહરણ
 પ્રમાણ બીજું કોઈ વેર મ્હોટું ગણાતુ નથી. માટે હે ભદ્ર ? તું
 પોતે વિચાર કર. આ રાજા થકો કેવીરીતે ત્યારો છુટકારો થશે ?
 ત્યારબાદ મ્હેં કહ્યું કે; જે થવાનું હતું તે થઈ ગયું. હવે
 અહીં બાહુ વિચાર કરવાથી શું થવાનું ? જે કંઈ મ્હારા પુ-
 ન્યમાં હશે તેમ થશે. હે મિત્ર ? જેમ આ સ્ત્રીનો સમાગમ
 બાહુદુર્લભહતો છતાંપણ એની પ્રાપ્તિ થઈ તેવી રીતે લ-
 વિતવ્યતાને લીધે અન્યપણ સાઈ થશે. તે સાલણી ચિત્રગતિ
 બોલ્યો. હે મિત્ર ? નિશ્ચયમતવડેતો ત્યારંકહેવું એકંદર સત્ય
 છે પરંતુ આપ્રમાણે પગખોળાકરી બેસીરહેવું તે કોઈ પણ રીતે
 યોગ્ય નથી. ત્યારબાદ મ્હેં કહ્યું કે, આ પ્રમાણે આકાર્યની અવ્ય-

વસ્થા છે, છતાં હવે હાલમાં જે કરવાનું હોય તેની વ્યવસ્થા તહારે પોતેજ સુકરર કરવી જોઈએ. હવે ચિત્રગતિ બોલ્યો. હાલમાં અહીંથી પ્રયાણ કરવું ઉચિત છે. પરંતુ પોતાના નગરમાં નહીં જતા કોઈ અન્ય સ્થલે જવું. હે મહાભાગ ? આ સ્થાનમાં આવે આપણને બહુસમયથઈગયોછે, માટે હાલમાં આપણે અહીં કાલક્ષેપકરવોનહી. વળી હેમિત્ર ? જેમ આપણા શરીરની હાનિ ન થાય તેવી રીતે વર્તવું. જેથી કોઈપણ પ્રકારની અડચણ આવે નહીં. હું પણ અહીંથી સુરન દનનગરમાં જાઉ છું. અને જવલનપ્રભની સાથે અશનિવેગની મૈત્રી કરીને તેણે આપેલી આ મહારી પૂર્વલવની દયિતાને હું પરણીશ.

હે સુપ્રતિષ્ઠ ? આપ્રમાણે મહને કહીને ચિત્રગતિ

ચિત્રગતિ

પ્રયાણ.

પ્રિયગુમંજરી સહિત આકાશમાર્ગે ચાલતો થયો; અને અનુક્રમે તે પોતાના સ્થાનમાં પહોંચી ગયો.

ત્યારબાદ હે સુપ્રતિષ્ઠ ? તમાલવૃક્ષના પત્રસમાન સ્થામએવાઆકાશમાં હું પણ કેનકેમાલાસહિત ઉપડી ગયો. નવીન અને વિકસ્વર કમલોના સમૂહવડે આચ્છાદિત અને નિર્મલછે જલજેમનાં તેમજ ઉત્તમહ સોની શ્રેણીઓવડે વિરાજીત એવાં વિશાલસરોવરોને અવલોકનકરતો, કૂલના ભારથી નમીગયેલી હજારો શાખાઓવડે મુશોભિત એવાં વૃક્ષો જેમની અંદર રહેલાં છે, અને કોયલની માફક મધુરશબ્દને ઉચ્ચારતા ગિરીંદ્રોના પ્રવાહોને જોતો, કિનર અને દેવોનાં જોડલાઓએ આશ્રય કરાયેલાં ચ દ્રકાંતમણિયોની મહાન્ કાતિ વડે વ્યાપ્ત અને અતિ મનોહર એવાં ગિરિવરનાં મહોટાં શિખરોનું ઉદ્ભવન કરતો, તેમજ અનેક પ્રકારના વ્યાપારમાં ઉદ્યુક્તથયેલાવિદ્યા-

ધરોના સમુદાયથી વ્યાપ્ત અને આનંદમાં મગ્નથયેલા નર અને નારીઓના સમૂહથી ભરપૂર એવાં અનેક ગ્રામોનું અવલોકન કરતો કરતો હું દક્ષિણ દિશાતરફ ચાલતોહતો; તેવામાં અનુક્રમે એકનિર્જલ પ્રદેશ આવ્યો. તેટલામાં ત્યાં દૂરથી વિજળીની લતાસમાન કંઈક તેજસ્વી પદાર્થ અમ્હારા નેવામાં આવ્યો.

તે જોઈ મહેંકણુ કે; હેવલલે ? આપણીસન્મુખ આવતું અતિ તેજસ્વી આશું ? દેખાય છે ? આ

એકતેજોમય કોઈપણ પદાર્થ હોવો જોઈએ એમ દેવ. મહાફં માનવું છે. પછી તેણીએ કહ્યું

કે; હેપ્રિયતમ ? સ્થિરપણુ હોવાથી એને

વિજળીકેઉલ્કાતોકહીશકાયજનહીં. પરંતુ દેવ અથવા દેવવિમાનહોવુ જોઈએ. હેમુપ્રતિષ્ઠ ? એ પ્રમાણે અમે બન્નેજણુ અનુમાન કરતાંહતાં તેટલામા દીવ્યશરીરધારી એકસુરવર એકદમ અમારી પામે આવ્યો. અને પ્રણામકરી તે બોલ્યો કે; હે ચિત્રવેગ ? ત્હમે ખુશીમાં છો ? હેભદ્ર ? મ્હને ત્હમે ઓળખોછેનહી ? ત્યારબાદ મ્હેં ત્હનેકહ્યુંકે, હા હું સામાન્ય રીતે તમ્હને જાણુંછુ કે, ત્હમે કોઈપણ દેવ છો. વિશેષપણે હું આપને ઓળખતો નથી. ત્યારબાદ દેવ બોલ્યો.આપણે ઘણા સમયનો પરિચય છે, છતાં પણ મ્હને ત્હમે ઓળખતા નથી. પછી વિનયપૂર્વક પ્રણામકરી મ્હેં કહ્યું કે; હેમહાભાગ ? તમ્હારી સાથે મ્હારો આ જન્મમાંતો પરિચયનથી. પરંતુ જો અન્ય ભવમાં હોય તો કહીશકાયનહી. વળી આપનાદર્શનથી મ્હારી રૂપિ બહુપ્રકુલ થઈછે. હૃદય પણ પ્રમુદિતથયુંછે. તે ઉપરથી હું જાણું છું કે; પૂર્વભવમાં કોઈપણ આપણેસંબંધહોવો

જોઈએ. એ પ્રમાણે મ્હારું વચન સાંભળી તે દેવતાએ અતિ
 તેજસ્વીએવાએકમણીને પ્રગટકરી મ્હને કહ્યું કે; હે મિત્ર ?
 આઉત્તમમણિરત્નને તું ચહણુકર હેસુતનુ ? આમણિઆપવા
 માટેજ હું તારીપાસેઆવ્યોછું. માટે સર્પાદિકવિષને હરણુકરનાર
 એવા આઅમૂલ્યમણિનો તું સ્વીકારકર ત્યારબાદ મ્હેં ત્હેને
 કહ્યું કે, હેસુરવર ? પ્રથમ તું મ્હને એનો જવાબઆપકે;
 કોઈપણ નિષ્કારણ પ્રવૃત્તિહોતીનથી. એમ ઉત્તમપુરૂષોનું કહેવું
 છે. તો તું શાકારણમાટે મ્હને આદિવ્યમણિઆપેછે ? અને
 પૂર્વભવમાં ત્હારીસાથે મ્હારો કેવીરીતે સંબંધહતો ? પછી
 તે દેવબોલ્યો. હેસુભગ ? જે તું પુછેછે તેનું વૃત્તાંતબહુ મ્હોટું
 છે. અત્યારે એનો કંઈ પ્રસંગનથી, તેમજ તે તરફ લક્ષ રાખ-
 વાનું ત્હારે પ્રયોજન નથી સર્વ આપત્તિઓને દૂરકરવામાં
 સમર્થ એવા આમણિને સુખેથી તું ચહણુકર. ત્યારપછી મ્હેં
 કહ્યું કે, હેસુરોત્તમ ? મ્હને ક્યાંથી આપત્તિ આવવાનીછે ? જેથી
 તેઆપત્તિનેદૂરકરવામાટેત્હમેમ્હનેઆમણિઆપોછો ? દેવબો-
 લ્યો. હેસુંદર ? ત્હારું સર્વચરિત્ર પ્રજ્ઞામિવિદ્યાએ નભોવાહન
 રાજકુમારની આગળકહ્યુંછે પોતાનીસ્ત્રીનાઅપહારથીબહુજ તે
 કોપાયમાનથયોછે તેમજ ક્રોધને લીધે જેનોઅધરોષ વારંવાર
 ફરક્યાકરેછેઅને બહુવિદ્યાધરોનાપરિવારથી વી ટાએલો એવો
 તે નભોવાહનરાજ ત્હારાવધનેમાટે પોતાનાસ્થાનમાંથી નીક-
 ળ્યો છે. ત્હારીપાછળચાલતોચાલતો હાલમાં તેત્હારીનજીકમાં
 આવી પહોંચ્યો છે માટે તેનાથી દેહાંતકરનારી એવી મ્હોટી
 આપત્તિ ત્હને આવી પડશે આમણિનાપ્રભાવથી તુલ્યંકર
 આપત્તિનેપણુ તરીજઈશ. માટે હેસુંદર ? પોતાના પ્રાણરક્ષણને
 માટે આદિવ્યમણિનો તું સ્વીકારકર. વળી આદિવ્યમણિના

પ્રભાવથી નભોવાહનરાજની સર્વવિદ્યાઓ નષ્ટપ્રાયથઈજશે. માટે લે આમણિનેપોતાનામસ્તકઉપરકેશપાશની અદરશુભ રીતે તું બાંધીરાખ. જેથી કોઈપણ ત્હારે પરાજય કરી શકશે નહીં. વળી હેમુભગ ? તે નભોવાહનરાજ બહુસમર્થ છે અને તે ત્હને અનેકપ્રકારની વેદનાઓ કરશે. કદાચિત્ તે વેદનાઓ શાંત ન થાય તો, આ મણિના જલવડે બહુસાવચેતરહીને ત્હારે શરીરે સિંચનકરવું એમકરવાથી તરતજ સર્વવેદનાઓ નષ્ટ થઈજશે. અને શરીરની કાતિ નવીન જેવી દીપવા લાગશે. માટે હેભદ્ર ? આદિવ્યમણિ હંમેશાં ત્હારેપોતાના પાસે રાખવો. હેસુદર ? હું પોતેજ પણ તે વિદ્યાધરથકી ત્હારે રક્ષણ કરે, પરંતુ હાલમાં મ્હારે એવું ભારે એક કામ આવી પડ્યું છે કે, તે કયાં સિવાય મ્હારે ચાલે તેમ નથી તેથી તે મ્હારું કાલ્યં કરીને જલદી પાછો હું અહીં આવીશ. હું જે કહું છું તે ત્હારે સત્ય માનવું એમા અન્યથા ભાવ ત્હારે કરવો નહીં. કારણ કે; દેવતાઓ સત્યને લીધે આવો પક્ષપાતકરેછે અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે —

કુર્વન્તિ દેવા અપિ પક્ષપાતં, નરેશ્વરાઃ શાસનમુઢ્ઢન્તિ ।
શાન્તા ભવન્તિ જ્વલનાદયો ય—તત્સત્યવાચાં ફલમામનન્તિ॥૧॥

અર્થ—“ આદુનીયામાં દેવતાઓને કંઈપણસ્વાર્થ હોતોનથી, છતાં પણ તેઓ જે પક્ષપાતકરેછે, તેમજ રાજાઓ સ્વાધીન હોવાછતાં જે આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘનકરતાનથી, અને પ્રચંડ તેજસ્વી એવા અગ્નિ વિગેરે પદાર્થો પણ જે શાંત થાય છે. તેને ઉત્તમપુરૂષો સત્યવચ્ચનોનું જકલ માને છે ” વળી એટલું ત્હારે અવશ્ય ધ્યાનમાં રાખવું કે; તે નભોવાહનવિદ્યાધર

વિદ્યાના બળથી બહુજ ગર્વિષ્ઠ થયેલો છે. માટે એની સાથે ત્હારે સંગ્રામમાં ઉતરવું નહીં. કારણ કે; ત્હારાકરતાં તે વિદ્યા માં બહુ મ્હોટો છે. જેને વિદ્યાઓ સિદ્ધહોયછે ત્હેને કંઈપણ બાકીરહેતુ નથી, તથા,—

માતેવ રક્ષતિ પિતેવ હિતે નિયુક્તે,

કાન્તેવ ચાભિરમયત્યપનીય સ્વેદમ્ ।

લક્ષ્મીં તનોતિ વિપુલાં વિતનોતિ કીર્તિં,

કિં કિં ન સાધયતિ કલ્પલતેવ વિદ્યા ॥

અર્થ—“ દયાલુમાતા જેમ પોતાના બાલકોનું સંરક્ષણ કરેછે તેમ વિદ્યાદેવીપોતાના આશ્રિતનું પાલનકરેછે. પિતાની માફક હિતકાર્યમાં બેડીદેછે. પોતાની સ્ત્રીની માફક કલેશને દૂર કરી હુમ્મેશા આનંદઆપેછે. અનર્ગલએવી સંપત્તિઓને વિસ્તારેછે. અને સર્વદિશાઓમા સત્કીર્તિને ફેલાવેછે. એટલુંજ નહી પરંતુ કલ્પલતાની માફક સિદ્ધ થયેલીસદ્વિદ્યા કયુંકાર્ય સિદ્ધ નથી કરતી ? અર્થાત્ દરેક કાર્યની સિદ્ધિથાયછે. ” જે કે, પુરુષત્વના અભિમાનવાળા પુરુષોએ અન્યનો અપકારસહન કરવો એ બહુજ દુષ્કરછે તેમછતાં ખાસકારણ હોય તો પણ યુદ્ધનો આરભનજ કરવો. નીતિશાસ્ત્રમા પણ કહ્યું છે કે;—

સામ્ના દાનેન મેદેન, સમસ્તૈરથવા પૃથક્ ।

વિજેતું પ્રયતેતારી—ત્રયુદ્ધેન કદાચન ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ સામ, દાન અને ભેદ એ સમસ્ત અથવા એક એકવડે શત્રુઓને જીતવામાટે વિજીયુએ પ્રયત્નકરવો. પરંતુ કોઈ દિવસ યુદ્ધવડે વિજયની ઇચ્છારાખવીનહી. ” આ નીતિ વચન પણ ત્હારે યાદરાખવાલાયકછે. કારણકે, તેની સાથે

તે તું શુદ્ધકરીયતો તારાપાણને અવશ્યનાથ ધ્યેનાટે મ્હારા
વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખી તારે શુદ્ધ સંબધિ વિદ્યાસ્પત્ન
કરવો નહીં. કારણકે કેન્દરીસિંહ દ્વાધીના વધનાટે પોતાના
દૃઢયમાં દૃઢતા માટે સંકુચિત થાય છે. તો મું એટલાનાવથી
એવું પગકેમ ઉપકાસને ખાત્ર થાય છે ખરું ? અર્થાત્ નથી
ચતું. તેમ તું પણ વિદ્યાઓન્નિદક્યા બાદ પોતાનો અવનર
આવે ત્યારે ત્હને જેમ રૂચે તેમ કરવે. શીડગમીપુરુષ દતા
ગૃહોની અંદર પરિવ્રમણકરેછે. તો પણ તે નદરી ગમન કરી
ગરે છે. હવે બટુ કહેવાની કંઈ જરૂર નથી. આદિવ્યમહિ
નભોવાહનરાજની સર્વ વિદ્યાઓને પ્રભાવ્યીન કરી નાખશે
તો પછી તારે પોતાના શરીરે પ્રધાનકરવતું શું પ્રયોગનછે?
એ પ્રમાણે બટુઆગ્રહપૂર્વક ને દેવે મ્હને કહ્યું. એટલે મ્હે
ત્હેને હાથતેથી પ્રચન્દપૂર્વકપ્રચ્છામ ક્યોં અને કહ્યું કે, તેવી
આપની આજ્ઞા

તારઆદ તે સુરેચ્છન મ્હારી ઉપર પ્રદુ પ્રસન્ન થયે,

દિવ્યમહિ

પ્રદાન.

અને પોતાના હસ્તવટે બહુમાનપૂર્વક

તે દીવ્યમહિ મ્હાન. મન્તક ઉપર તેણે

આંધ્યો આદ મ્હારા સ્ત્રીરની રક્ષાપણ

તેણે કરી હે સુપ્રનિષ્ઠ તેણે આંધ્યો

વ્યમહિ મ્હારા મન્તકે આંધ્યો એટલે એકદમ મ્હારા હૃદ

યમાં વણેજ આનંદ થયે, અને મ્હારા સ્ત્રીરમાંથી સ્તન

સ્તસય ના થયા. તારઆદ તે સુરેચ્છન, સમગ્રસત્ત્વથી મુક્ત,

સારવૃદ્ધ એવા મ્હેકમાં મક્ત, અને કંઈક નાથે રહેલા એવા

મ્હને અનેક પ્રકારનાં વચન વિદ્યાનવટે હિતોપદેશ આપીને

પોતાની કૃતિવટે ગમતાંગણને દીપાવ્તો. રૂપવટે કાનદેવતો

પરાજ્ય કરતો અને શીઘ્રગમન કરતો, એકદમ અદૃશ્ય થે
 ગયો. શ્રીમાન ધનેશ્વરમુનીશ્વરે રચેલી સુગમગાથાઓના સ-
 મૂહવડે મનોહર, અને રાગ તથા દ્વેષ રૂપી અગ્નિ અને સ-
 ર્પને શાંત કરવામાં જલ અને મંત્ર સમાન સુરસુંદરી કથાને
 વિશે દિવ્યમણિ સમર્પણ નામે આ સાતમો પરિચ્છેદ સમાપ્ત.

इतिश्रीधनेश्वरमुनिविरचितप्राकृतपद्यमयसुरसुदरीचरित्र-
 स्य शास्त्रविशारदयोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरजैनाचार्य-
 पूज्यपादश्रीमद्-बुद्धिसागरसूरीश्वरशिष्यरत्नप्रसिद्ध-
 वक्तेतिख्यातिभागाचार्यश्रीमद्-अजितसागरसूरि-
 कृतगुर्जरभाषानुवादे दिव्यमणिसमर्पणनाम
 सप्तमपरिच्छेदः समाप्तः

અષ્ટમપરિચ્છેદઃપ્રારમ્ભ્યતે.

પરોપકારમાં બહુ રસિક એવો તે સુરોત્તમ મ્હને

દીવ્યમણિ આપીને અદૃશ્ય થઇગયો.

ભાવી

તેજ સમયે હુંપણ મ્હારી સ્ત્રી સહિત

અનર્થ.

દક્ષિણ દિશાતરફ ચાલતો ધયો. પરંતુ

મ્હારા હૃદયમાં ચિંતા થવા લાગી કે;

તે નભોવાહન વિદ્યાધરનો મ્હું ઘણો અપરાધ કરેલો છે,

તેથી તે મ્હારી ઉપર બહુ ક્રોધાયમાન થયેલો છે, તો હવે તે

શું કરશે ? હાલમાં એ કંઈ સમજાતું નથી; અથવા એનાથી

કંઈપણ બની શકે તેમ નથી કારણ કે; તે સુરોત્તમે મ્હારા

શરીરની રક્ષા કરેલી છે. તેમજ આ દીવ્યમણિનો અસૌકિક

પ્રભાવપણુ જાણતુ છે. માટે ઘણી વિદ્યાઓના પ્રભાવથી ગ-

ર્વિષ્ઠ થયેલા તે વિદ્યાધરથી કોઈપણ મ્હારો અપકાર થઈ

શકે તેમ નથી. તેમજ તેનો ક્રોધ પણ નિષ્ફલ થવાનો છે.

અથવા વૃથા આવા વિચાર કરવાની મ્હારે કંઈ જરૂર નથી.

પૂર્વના કર્મને અનુસારે જે કંઈ થવાનું હશે તે અવશ્ય થયા

વિના રહેશે નહીં. વળી મ્હારીપાસે દીવ્યમણિ રહેલો છે,

તેનો પ્રભાવ એટલો બધો જાગરૂક છે કે; કોઈપણ વિધ્ન

મ્હને નહીં શકે તેમ નથી. તેમજ તે દેવની સહાયપણુ મ્હને

સારી રીતે મળેલી છે. તેમ છતાં પ્રાચીન પુણ્યનો ઉદય બલવાન

છે; જેથી પોતાનીભવિતવ્યતા જે પ્રમાણે નિર્માણકરેલી હશે

તે કોઈથીન્યૂનાધિકથઈ શકે તેમ નથી; અન્યત્રપણુકહ્યુંછેકે:-

નિદાઘે સંતપ્તઃ, પ્રચુરતરતૃષ્ણાતુરમનાઃ,

સરઃ પૂર્ણ દૃષ્ટ્વા, ત્વરિતમુપયાતિ કરિવરઃ ।

તથા પદ્મેમય, — સ્તનિકટવર્તિન્યપિ યથા,

ન નીરં નો તીરં, દ્વયમપિ વિનષ્ટં વિધિવશાત્ ॥૧૧॥

અર્થ—“ગ્રીષ્મઋતુના પ્રચંડ તાપને લીધે બહુ તપી-
ગયેલો, અને એજ કારણથી અતિશય તૃષાવડે બહુ વ્યાકુ-
લિતચિત્તવાળો, એક હસ્તી પાણીની શોધમાં બહુ કાફાં
મારતો હતો, તેવામાં સ્વચ્છજળથી ભરેલું એક તળાવ તેના
જોવામાં આવ્યું. પાણીપીવાની ધુનમાં ને ધુનમાં એકદમ તે કરીદ્ર
અદર ઉતર્યો કે, તરતજ કીનારાની પાસમાં પાણીસુકાઈ જવાથી
કાદવખંધાઈ ગયેલો હતો; તેની અદર એવી રીતે તે હસ્તી
પુચી ગયો કે, પાણીપણ ફર રહ્યું અને કાંઠોપણ મળી શક્યો
નહી. અર્થાત્ ત્યાંને ત્યાં સજ્જડ થઈ ગયો. જો કે; તે હ-
સ્તીને જલપાનની બહુજ ભાવના હતી, પરંતુ દૈવયોગને
લીધે ઉભયથીપણ ભ્રષ્ટ થયો.” માટે મહારેપણ અહીં અન્ય
વિચાર કરવાનું કંઈ પ્રયોજન નથી. એ પ્રમાણે હું અનેક
પ્રકારના સ કદપ વિકલ્પકરતો તે સિંધેરસ્તે જતો હતો, તેટલામાં
મહારી સ્ત્રીનું શરીર લયને લીધે એકદમ કંપવા લાગ્યું, અને
વ્યથિત્તે તે બોલી કે, હે નાથ ? આપણી પાછળ આવતો
કોઈપણ આ વિદ્યાધર દેખાય છે ઘણુંકરીને આ નભોવા-
હનરાજ હોવો જોઈએ. કારણ કે; બીજા ઘણા વિદ્યાધરો
એની પાછળ આવતા દેખાય છે. એ ઉપરથી હું માનુ છું કે;
જરૂર આપણો શત્રુ આવી પહોંચ્યો.

હવે શત્રુ નજીકમાં આવ્યો છે. માટે હે પ્રિયતમ ?
આપને જે કંઈ ઉપાય કરવાનો હોય
કનકમાલાનો તે જલદી કરો, જેથી આપને કોઈ-
સંતાપ. — પ્રકારની પીડા થાય નહીં, અને હું

પણ વિરહના તીવ્ર દુઃખને સ્વાધીન થાઉ નહીં, તે સાંભળી મહેંપણુ પાછું મુખવાળી તે તરફ જોઈને કહ્યું કે, હે મુંદરિ? તારાં કહેવું સત્ય છે. નભોવા-હનરાજનોજ આ ઉપક્રમ દેખાય છે, પરંતુ તું આટલો ભારે ખેદ શામાટે કરેછે? જો કે, અનેક વિદ્યાધરોના પરિવાર સહિત આ વિદ્યાધરેન્દ્ર અહીં એકદમ આવશેતો ભયની કંઈ સીમા રહેશે નહીં. પરંતુ હે મુંદરિ? જાણ્યાપછી ભય ગળવો શા કામનો? શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે,—

તાવદ્વયસ્ય મેતવ્યં, યાવદ્વયમનાગતમ્ ।

આગતં પુનરાલોક્ય, પથાત્કુર્યાદિથોચિતમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“આ જગત્ની અદર દરેક પ્રાણીઓએ જ્યાં મુખી ભય ન આવ્યો હોય ત્યાં મુખી ભયથી ડરવું જોઈએ. પરંતુ તે ભયનું આગમન થયાબાદ ખીલકુલ ભયભીત થવાની જરૂર નથી. પછી તો દેશ, કાળ અને સાધનાદિકનો વિચાર કરી પોતાને જેમ યોગ્ય લાગે તે પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ.” હે સુતનુ? તારા સાંભળતાજ તે સુરોત્તમે કહેલું છે કે, નભોવાહનરાજ તમહારી પાછળ આવે છે. તો હવે શામાટે તું એને જોઈને ડરી જાય છે હે સુતનુ? દેવતાએ આપેલા આ દિવ્યમણીના પ્રભાવથી સર્વ સાદૃશ્યે એને જોઈને ખીલકુલ તું ખેદ કરીશ નહીં. હવે આપણે કોઈ ખીન્ને ઉપાય કરીએ તેવો સમય રહ્યો નથી કારણ કે, બહુ વેગથી ગમન કરતો એવો આ વિદ્યાધર હવે આપણી નજીકમાં આવી પહોંચ્યો છે વળી આ વિદ્યાધર બહુ દૂર હોય તોપણ એનાથી આપણે નાશી શકાય તેમ નથી. કારણ કે, એની વિદ્યાનો પ્રભાવ બહુ અલૌકિક છે. હે સુતનુ? આપણુ તો હવે

એની દૃષ્ટિગોચર થઈ ચુક્યાં છીએ, માટે ઉપાય સંબંધી કંઈ પણ ચિંતા કરવાની હવે જરૂર નથી. હે પ્રિયે? મહારા પ્રાચીન કર્મોના સંબંધ પ્રમાણે જેમ ભાવી હશે તેમ જનશે. આ જગતની અંદર બહુ શોક કરવાથી ઈષ્ટિસિદ્ધિ થતી નથી. તો શામાટે વૃથા અપલાપ કરવો? એમ મહારૂં વચન સાંભળી તે ખાલાએ સ્વાભાવિક બહુ ભીરૂ હોવાથી પોતાના નેત્રોમાંથી સ્થુલઅશ્રુપ્રવાહ ચાલતા કર્યા; અને બહુ ભય તથા શોકને પ્રગટ કરતી તે ભીરૂ ફરીથી ઠહેવા લાગી કે; હા? નાથ? હા! પ્રાણુવદ્ભલ? હૃદયે વને લીધે પાપકારિણી એવી હું વાસના ફલોદ્ગમનીમાફક તમ્હારા વિનાશને માટે થઈ પડી છું હે પ્રાણુપ્રિય? તે સમયે જો મહેં મહારા પ્રાણુને ત્યાગ કર્યો હોત તો, હે નાથ? શું તમ્હે આવી આપત્તિમાં પડત ખરા? વળી હે સ્વામીન્? જો હું મહારી માતાના ગર્ભમાંથી પડી ગઈ હોત, અથવા જો બાલ્ય અવસ્થામાં મરીગઈ હોત તો મહારા માટે આપને આ આપત્તિ ભોગવવી પડત નહીં, આદ્યમાં મધુર એવો આપણો પરસ્પર ગુથાયેલો આ ગાઢપ્રેમ ખચરી (અશ્વતરી) ના ગર્ભની માફક દુરત દુઃખનો હેતુ થઈ પડ્યો. હે સ્વામિન્? હાલમાં તમે કર્મનો આશ્રય લઈ બહુ થાકી ગયાછો તેથી આ દુઃસહ વેદનાના નિવારણ માટે કંઈપણ ઉપાય ચિંતવતા નથી. ત્યારબાદ મહેં કહ્યું કે, હે સુંદરી? ત્હારે કંઈપણ ખેદ કરવો નહીં; હે સુતનુ? જે પુરૂષ અવિચારિત-સાહસ કાર્ય કરે છે તેનું પરિણામ આવુંજ આવે છે. વળી જે પોતાના અને પરના જાળનો વિચાર કર્યાશિવાય કાર્યનો પ્રારંભ કરે છે; તે પુરૂષ જરૂર અપમાન અને મરણને સ્વાધીન થાય છે.

તેમજ વળી જે પુરૂષો નીતિપૂર્વકચાલેછે, તેઓકોઈદિવસ આ-
પત્તિઓમાંઆવીપડતાનથી. એટલાજમાટે સત્પુરૂષો નીતિનું ઉદ્વે-
ગન કરી રેખામાત્રપણચલાયમાન થતાનથી. અન્યત્રપણકહ્યુંછેકે,-

નિન્દન્તુ નીતિનિપુણા यदि वा स्तुवन्तु,

લક્ષ્મીઃ સમાવિશતુ ગચ્છતુ વા ચવેદ્રમ્ ।

અર્થેવ વા મરણમસ્તુ યુગાન્તરે વા,

ન્યાય્યાત્પયઃ પ્રવિચલન્તિ પદં ન ધીરાઃ ॥૧૥

અર્થ-“ નીતિશાસ્ત્રના જાણકાર પુરૂષો ભલે નિંદા કરે,
અથવા સ્તુતિ કરે, કિંવા લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિથાય, અથવા પો-
તાની ઇચ્છા પ્રમાણે મુખેથી ચાલી જાય, તેમજ વળી મરણકાલ
તત્કાલ આવે કિંવા યુગાન્તરે થાય, તેની ખીલકુલ દરકાર
નહીં કરતા ધીરપુરૂષો ન્યાયમાર્ગથી ઉલટેરસ્તે ડગલું માત્ર
પણ ચાલતા નથી. એનું કારણ એટલુંજ છે કેઃ અધર્મનો
માર્ગ અવલોકવો નહીં. છતાં હે સુતનુ ? મહે તહાડું હરણ
કર્યું, તેથી મહારામાં નીતિનો માર્ગ લેશમાત્ર પણ ક્યાં રહ્યો ?
તેમજ પ્રેમને વશ થઈ આપણે રાજવિરૂદ્ધ કાર્ય કરેલું છે.
માટે હે સુતનુ ? હવે આપત્તિ લેઈને વિષાદ કરવો નહીં.
તેમ છતાંપણ હે સુંદરી ? જો કદાચિત્ દૈવ અનુકુલહશે
તો આપણી આપત્તિપણ સંપત્તિરૂપ થઈ જશે. હે કમલા-
દી ? આ શત્રુ બહુ બલવાન છે એની આગળ કોઈનું પ-
રાક્રમ ચાલીશકેતેમનથી. પરંતુ પૂર્વોપાર્જીત પુણ્યની પ્ર-
બલતા હોય તોજ તેનું નિવાળુ થઈ શકેતેમછે. હે સુંદરી ?
જો તેવું પુણ્યહોયતો પુરૂષાર્થકરવાની કંઈજ રૂનથી. તેમજ
જો કિંચિત્ માત્રપણ પુણ્ય નહોય તોપણ પુરૂષાતન કરવું

વૃથા છે. કારણકે; વિજય મેળવવામાં પુણ્યનેજ હું પ્રધાન માનુ છું. હે વદ્ધલે ? એક બાબુ મહાર્પુણ્ય છે અને બીજી તરફ મદોન્મત્ત આ શત્રુઉભો છે. હવે આપણે અહીં નેવાનું છે કે; આ બન્નેમાંથી કોનો વિજય થાય છે ?

હે મુપ્રતિષ્ઠ ? મહારી પ્રિયાની સાથે એમ હું કેટલીક વાતચિત કરતો હતો, તેટલામાં

નભોવાહનનો
સમાગમ.

બહુ ઝડપથી ચાલતો નભોવાહનરાજ
અમહારાનજીકના પ્રદેશમાં આવી પ-
હોંચ્યો અને તંરતજ તે ત્વરિગતિએ

મહારીપાસેઆવ્યો જેના હૃદયમાંથી ક્રોધાગ્નિની જ્વાલાઓ બહાર નીકળતી હતી. જેથી તેના ગડસ્થલની કાંતિ બહુ શોકને સૂચવતી હતી મહારી ઉપર કુરદૃષ્ટિકરી તે બોલ્યો. રે ! રે ? ખચરાધમ ? ઉભયલોકથી વિરૂદ્ધ એવા આ કૃત્યનું આચરણ કરીને હવે તું ક્યાં જઈશ ? રે ! રે ! પામર ! કોના બલથી આવું આ કાર્ય ત્હેં આચર્યું છે ? મહારી સ્ત્રીનું હરણ કરી હવે નાસવાના ઉપાય તું શોધે છે, પરંતુ હવે તું કોઈ પ્રકારે છુટવાનો નથી. અને કસાઈના રસોડામાં ગએલા સસલાની માફક હાલમાં તું મરણ પામીશ. રે ! મૂઠ ? આવા અકૃત્યની બુદ્ધિ ત્હેને ક્યા અધર્મીએ આપી ? અથવા દૈવ જ્યારે કોપાયમાન થાય છે ત્યારે તે પુરૂષને શું લાડકી લઈને મારે છે ? રે ! મૂઠ ? હે પુણ્યહીન ! હે ઉત્પથગામી ! રે નિર્લજ્જ ? ત્હારી ઉપર ચમરાળ ખરેખર કુપિત થયો છે. તેથી ત્હે આવું સાહસ કર્યું છે રે દુરાચાર ? જેના બલવડે ત્હેં આ રાજવિરૂદ્ધ કાર્ય કર્યું છે, તેનું નામ તું જલદી અહી પ્રગટ કર. ? વળી તું કહીશકે; મ્હને ક્ષુધું નહીં. આ હું

પોતેજ મ્હારા તીક્ષ્ણ એવા અર્ધચંદ્રબાણવડે ત્હારા મ-
સ્તકને છેદુંછું; જો ત્હારામાં કંઈપણ પરાક્રમ હોય તો યુદ્ધ
કરવા તું તૈયાર થા. હવે ત્હારું જીવન આવી રહ્યું છે રે
મૂર્ખ ! ત્હને એટલોપણ વિચાર ન આવ્યો કે; બલવાનની
સાથે વૈર કરવું તે મરણનીજ નિશાની છે. એમ કહી તેણે
પોતાના ધનુષતરફ દૃષ્ટિ કરી.

હે સુપ્રતિષ્ઠ ? બહુ રોષને લીધે લાલ નેત્રોને ધારણ
કરતો નભોવાહનવિદ્યાધર એકદમ

બાણ
પ્રયોગ
ધનુષ ચઢાવીને મ્હારી ઉપર બાણના
પ્રહાર કરવા લાગ્યો હવે તે ધનુષમાં-
થી છુટેલો બાણ બહુ વેગથી મ્હારી

નજીકમાં આવી; શિલાઉપર અથડાએલાની માફક પશ્ચાત્
સુખે તરતજ તે પાછો વળ્યો તે જોઇ તે વિદ્યાધરના હૃદ-
યમાં બહુ વિસ્મય થયો, જેથી એકદમ શક્તિ થઇ ક્ષણ-
માત્ર કંઈક વિચારકરીને તે બોલ્યો કે; અરે ! અધમ ! તું
એમ જાણતો હઈશકે, હુદ્રવિદ્યાના પ્રભાવથી મ્હું કેવું એતું
બાણનિષ્ફલકર્યું છે ? એમ ત્હારા મનમાં તું ધારતો હ-
ઈશ; પરંતુ મ્હારાં આગ્નેયાદિક શાસ્ત્રોથી હાલમાં તું છુટવા-
નો નથી એ પ્રભાણે બોલતો તે વિદ્યાધર પોતાનાં સર્વ
શસ્ત્રોની રચના કરવા લાગ્યો, તેમજ મત્રો ભણીને અનુક્રમે
એક એક તે મ્હારી ઉપર મૂકવા લાગ્યો.

હે સુપ્રતિષ્ઠ ? ક્રોધથી અંધ બનેલા પુરુષોને કોઈપણ

સમંત્રક
શસ્ત્ર.
પ્રકારનો વિચાર હોતો નથી. માત્ર
પોતાનો વિજય અને અન્યનો પરાજય
તે તરફ તેઓનું લક્ષ્ય હોય છે તદ્દ-

પરાંત વિષયરૂપી વિષથી ઘેરાઈ ગયેલા તે અધમે આગ્નેયનામે લય કરઅશ્વને મહારી ઉપર છોડવાની તૈયારી કરી અનેક અગ્નિના કણિઆઓ જેની આસપાસ ઉચ્છળી રહ્યા છે, સ્ફૂરણાયમાન એવી હુન્નરો જવાલાઓ વીટાઈ રહેલી છે અને અતિ લયંકર એવું તે આગ્નેય અશ્વ મહારા વધને માટે એકદમ તેણે છોડ્યું. તેપણ મહારી પાસે આગ્યું તો ખડું, પરંતુ તેદિવ્યમણીના પ્રભાવથી શક્તિહીન થઈ ગયું, તેમજ મહારી પાછળ લમીને એકદમ શાંત થઈ ગયું. ત્યારબાદ તેણે અનુક્રમે વાયુઆદિક સર્વ શસ્ત્રો અનુક્રમે મહારી ઉપર અજમાવી જોયાં. પરંતુ તેઓપણ મહારા મણિના પ્રભાવથી દૂરથીજ લીન થઈ ગયાં. અર્થાત્ તે સમંત્રક અસ્ત્રોની કંઈપણ શક્તિ ચાલી નહીં. ત્યારંબાદ અમોઘ શક્તિવાળા છતાં પણ તે સર્વ શસ્ત્રોને નિષ્ફલ થયેલાં જાણીને તે રાજકુમારનું મુખ કાંતિહીન થઈ ગયું અને તેનું હૃદય વિસ્મયને લીધે ચકિત થઈ ગયું. એક ક્ષણમાત્ર વિચાર કરી ફરીથી પણ તે જોડ્યો કે; હે ખચરાધમ ! મહારા અમત્કારી મત્ર, વિદ્યાકે; ઔષધિના પ્રભાવથી આ સર્વ શસ્ત્રોનો પ્રભાવ મહેં અટકાવ્યો છે એમ તહારા મનમાં તું ગર્વ કરીશ નહીં. કારણકે; આ મહારાં અમોઘશસ્ત્રોને મંત્ર કે તંત્રવડે કોઈપણ હુણવાને શક્તિમાન છેજ નહીં. પરંતુ આ મહારાં શસ્ત્રોએ જે તહને ન હુણ્યો તેનું કારણ તું સાલજ. આ બહુ પાપકારી છે, એનું મૃત્યુ સુખથી થવું ન જોઈએ, અધર્મિઓનું મરણ તો બહુ દુઃખથીજ થવું જોઈએ. માટે હે કુમાર ? એને તો દુષ્ટ મરણથીજ તહારે મારવો ઉચિત છે. એ પ્રમાણે મહુને ઉપદેશ આપવાને માટે આ દિવ્ય

અસોએ ત્હને માર્યો નથી; પરંતુ ત્હારી વિવાહડે એમની
 યશ્તિએ દોષાર્પ નથી. માટે હે મૂઢ? જોકે, હવે તું પા-
 તાદનાં બદલ તોપણ ન્હારા પંજામાંથી છુટવાની આશા
 નાખીશ નહીં. અથવા મયૂરપણ ત્રીજવાર ઉડતો મુએથી પડી
 ગયાય છે. રે! બચરાધન? હાલમાં તું ન્હારી દૃષ્ટિગેચર
 થયો છે. હવે તું નારીને ક્યાં જવાનો છે? હવે હું ત્હને
 બહુ દુઃખી કરીને મારવાનો છું. એ વાત ત્હારે નહીં સ-
 મજવી. એમ કહીને હે મુપ્રતિષ્ઠ! બહુ દોષના આવેશનાં
 આવેલા તે નસોવાહને નાગિનીવિદ્યાનું આવાહન કર્યું
 કે; તરતજ ઉચ્ચવિચારને ધારણ કરવા અને લગ્નકર
 એવા સુર્યોએ ન્હારાં અંગેનાં વીંટાઈને કર્મોવડે રાગનાં આ-
 સક્ષા થયેલા હવની માફક; ન્હતે સ્વચ્છ બાંધી નાંખ્યો.
 ત્યારબાદ તે બંધનથી ન્હારા શરીરે બહુ લાંબે વેદનાએ
 પ્રગટ થઈ. તેમજ સુર્યોના લાગવડે આકાશમાંથી હું
 પૃથ્વીઉપર પડીગયો. ન્હારાં દરેકઅંગે તીવ્રવેદનાને લીધે
 અત્યંત વ્યાકુલ થઈ ગયાં હતાં; આ શાન્તીવૃક્ષની નીચે
 બેસાન થઈ હું પડી રહ્યો. ઉન્મીક્ષણએકરી દુષ્ટવિધવને
 ન્હારા શરીરને બહુ મર્દન કરવા લાગ્યા, જેથી ન્હાણું શ-
 રીર તુટવા લાગ્યું; અને એકદમ હું અચેતન થઈ ગયો.
 ન્હારી પ્રાણપ્રિયા પણ દુઃસહ એવી ન્હારી પીડાને બેઈ બહુ
 દુઃખી થઈ તે બીચારી ગદ્ગદ કંઠે રૂદન કરવા લાગી, હા?
 સાર્યપુત્ર? હા? વફલ? આ અનર્થનું કારણ હું બનીશું.
 હા? પાપિષ્ઠ એવી હું તે સમયે કાનદેવના મંદિરની અંદર
 તેની સમક્ષ કેમ નં સરીગઈ? હા! પ્રિયતમ? ન્હારા માટે
 આપ આવી દુરંત વેદનાએને લોગ થઈ પડ્યા છે. હા!

આર્યપુત્ર ? હાલમાં આપના વિરહથી મ્હારું જીવિતરહેવાનું નથી.

હે ધનદેવ ? તે ચિત્રવેગ વિદ્યાધરનું એવું ભાષણ સાંભળીને તે સમયે મ્હને સંકટપ ઉત્પન્ન થયો કે; પ્રથમ જે સ્ત્રીના પ્રલાપનો શબ્દ મ્હારા સાંભળવામાં આવ્યો તે એની સ્ત્રી કનકમાલાનોજ નહીં હોવો જોઈએ ત્યારબાદ ક્ષણાંતરપછી જે પુરુષનો શબ્દ મ્હેં સાંભળ્યો તે એના શત્રુ નભોવાહનનોછે; અથવા આનિર્રથકકટકપના કરવાની મ્હારે શીજરૂંછે ! પ્રથમ અહીં રહીને હું જે કંઈ પોતાનું ચરિત્ર આચિત્રવેગકહેશે તે સાંભળું. એમ વિચાર કર્યાબાદ. હે ધનદેવ ? તેના સર્વ વચન સાંભળવા માટે મ્હેં પ્રારંભકર્યો

બહુવેદનાથી પીડાતો ચિત્રવેગ બોલ્યો હે સુપ્ર-
તિષ્ઠ ? એ પ્રમાણે બહુપ્રકારના વિલાપ
ચિત્રવેગની કરતી અને દુઃખથી પીડાયેલી મ્હારી
દુઃસ્થિતિ. સ્ત્રી કનકમાલાને, નભોવાહન ઉઠા-
વીને ઝડપથી આદ્યો ગયો ત્યારપછી

દુઃસહ સર્પોએ કરેલી વેદનાથી કંપતો અને અધિકમાં સ્ત્રીના વિયોગથી ઉત્પન્ન થયેલા દુઃખવડે અત્યંત તપિગયેલો હું બેહાલતમાં રહ્યો છું; તેટલામાં હે સુપ્રતિષ્ઠ ? ત્હમેપણ મ્હારા પુણ્યને લીધે આ સ્થાનમાં આવ્યા અને તમોએ આ દિ વ્યમણીના જળવડે મ્હને અપાર વેદનામાંથી મુક્ત કર્યો. માટે હે પરોપકારી ! આપે મ્હને જીવિતદાન આપ્યુંછે. એમાં કંઈ સંદેહ નથી વળી આમણીના પ્રભાવથી તે દુષ્ટસર્પો મ્હને કરડીશકયા નહીં. અન્યથા આવા અપાર દુઃખથી પીડાતો હું ક્યાથી જીવતોરહીશકત ? ચમરાજના મુખસ-

ગાન ભયંકર સેંકડો લુગગોના પાશમાંથી કોઈપણ પ્રાણી બચીશકેખરે? માત્ર મણીનો પ્રભાવ મ્હારો ઉદ્ધારક થઈ પડ્યો છે મુપ્રતિષ્ઠ? તમોએ જે મ્હને પૂછ્યું હતું કે; ત્હને આવી મ્હોટી આપત્તિમાં કોણે નાખ્યોછે? તે સર્વ મ્હારી હકીકત મ્હે આપની આગળ સ્વિસ્તર નિવેદન કરી.

હૃદયનદેવ? તે સમયે આપમાણે બહુઅનીતિ-

ભરેલું તે ચિત્રવેગવિદ્યાધરનું વૃત્તાંત
મુપ્રતિષ્ઠનો સાલળી મ્હે મ્હારા હૃદયમાં વિચાર
વિચાર. કર્યો કે, -અહો! આ પણ એક જોવા

જેવું છે આવા વિદ્વાન્ છતાંપણ પ્રેમના

વગથઈ વિષયમાં લુબ્ધબનેલાપુરૂષો, આસંસારમાં વિવિધ પ્રકારની આપદાઓ પામે છે. પરલોકની વાર્તા તો ફરરહી, પરંતુ રાગથી વિમોહિત ચિત્તવાળા તેમજ કાર્ય અને અકાર્યના જ્ઞાનથી ભ્રષ્ટ થયેલા પ્રાણીઓ, આલોકમાંજ મ્હોટી આપત્તિઓને પામે છે આલોક અને પરલોકમાં સમગ્ર જીવોને શાગીરિક કિંવા માનસિક એવા સર્વ અસહ્યદુઃખોતું મુખ્ય કારણ ઘોર એવો રાગજ કહેલો છે; અને તે રાગને લીધેજ લોકો અસાર એવા વિષયસુખમાં આસક્ત થાય છે જ્યાંસુધી પુરૂષો તત્ત્વજ્ઞાનથી અજ્ઞાત છે ત્યાંસુધી તેઓ વિષય સુખને અનુસરે છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે:-

દદતિ તાવદમી વિષયાઃ સુखं, સ્ફુરતિ યાવદિયં દ્વિદિ સૂદતા ।
મનસિ તત્ત્વવિદાં તુ વિચારકે, ક્વ વિષયાઃ ક્વ સુखં ક્વ પરિગ્રહઃ ॥૧॥

અર્થ-“ જ્યાંસુધી પ્રાણીઓના હૃદયમાં રાગસંબંધી

આવી મૂઢતા રુકુરે છે, ત્યાંસુધી આ અસારવિષયો સુખ-કારી લાગે છે. પરંતુ શુરદ્ધારાએ જ્યારે તત્ત્વબોધ થાય છે

અને પોતાના હૃદયમાં પુરતો વિચાર કરી જેઓ સાર-અને અસારનો વિવેક જાણે છે તેઓને વિષય સુખ કે; પરિગ્રહો ઉપર આસક્તિ રહેતી નથી. માત્ર અજ્ઞાનતાને લઈનેજ રાગાદિકને વશ થઈ અનંત વેદનાઓ વેઠવી પડે છે.” તેમજ આ દુનીયાની અંદર દુર્લભ એવી મનુષ્યજાતિને વિષે ગાઢ પ્રેમથી બધાયેલા જીવો રાગાંધ બની જે આપત્તિઓને અનુભવે છે, તેવાં દુઃખો નરકનેવિષે પણ અશક્ય હોય છે. વળી પ્રિયવસ્તુના વિયોગથી તત્ત થયેલા પ્રાણીઓ વિપરીત આચારને આચરતા છતાં નરકસ્થાનમાં નારકીની માફક હુમ્મેશાં બહુ દુઃખી થાય છે રાગથી મોહિત થયેલા જીવો આલોકમાં વધ, બંધન અને મરણાદિક અનેક પ્રકારની પીડાઓને ભોગવે છે. છેવટે મરીને તેઓ દુર્ગતિમાં ચાલ્યા જાય છે અને ત્યાં અનેક જાતનાં દુઃખોને સહન કરે છે. ખરેખર રાગ એ દુઃખનું સ્વરૂપ છે, અને સમગ્ર આપત્તિઓનું કારણ પણ રાગજ છે. રાગવડે પીડાયેલા પ્રાણીઓ આઘોરસંસારમાં વારંવાર પરિભ્રમણ કરે છે. પ્રાણીઓના હૃદયમાં જ્યાંસુધી રાગનો પ્રાદુર્ભાવ નથી થયો ત્યાં સુધીજ પરમ સુખની આબાદી હોય છે અને હૃદયની અંદર રાગનો પ્રવેશ થાય તો તરતજ હજારો દુઃખોનો ત્યાં નિવાસ થાય છે એ પ્રમાણે મહે મ્મારા મનની અદર વિચાર કરીને, હે ધનદેવ ? મહે ત્હને કેહું કે; હે ચિત્રવેગ ? હાલમાં હવે ત્હારે કોઈપણ પ્રકારનો શોક કરવો નહીં. કારણ કે, આસંસાર હુમેશાં આવાદુઃખોનું સ્થાનગણાય છે. માટે આપત્તિઓપણ અનુક્રમે આવ્યાકરે છે તેમાં ત્હારે શોકકરવો નહીં જરા, મરણ, રોગ અને ઇષ્ટવિયોગ જેમાં બહુધા રહેલા છે એવા આસંસારમાં પ્રાણીઓને પોતાના

કર્મને અનુસારે દુઃખથયાકરેછે તો શામાટે તું વિષાદમાં પડેછે ? ત્યાગબાદ ચિત્રવેગબોલ્યો હેભદ્ર ? મ્હને ખીજે કોઈ પણ ખેદથતોનથી. માત્ર એકજ ચિંતા મ્હારા હૃદયમાં અ-
સહ્યદુઃખને ઉત્પન્નકરીચ્હીછેકે, —તે ખીચારી રૂદનકસ્તી મ્હારી સ્ત્રીને નભોવાહનરાજ અહીંથી બલાત્કારે કેવીરીતે અને ક્યાં લઈગયોહશે ? વળી હાલમાં તે જીવતી હશે કે દેમ ? એમ કેટલીક તેની અવસ્થા જાણવાને મ્હને ચિંતા રહ્યાકરેછે, એમ તે વિદ્યાધર મ્હને કહેતો હતો, તેટલામાં, હે ભદ્ર ! ધનદેવ ? જેહકીકત ત્યાગની તે તુસાભળ.

કમલના પત્રસમાનનેત્રોને ધારણકરતો, વિશાલ વશ-
સ્થલને વહનકરતો અને પોતાની કાતિ-
દેવાગમન.

વડેદિશ્મંડલને ઉત્તરવકરતો એક દેવ
આકાશમાથી નીચે ઉતર્યો પોતાની

પાસે આવતા તેદીવ્યમૂર્તિને જોઈ તે ચિત્રવેગ એકદમ ઉભો થયો અને તદેવના પ્રભાવથી તનું મુખકમલ એકદમ પ્રકુલ થઈગયું; બાદ બહુ વિનયપૂર્વક તે ચિત્રવેગ તે દેવને પ્રણામ કરવાલાગ્યો પછી તે દેવ મુખાન્નનઉપરબેઠો અને તેબોલ્યેકે; હેભદ્ર ? હાલમાં તુંમુખીછે ? દિવ્યમણિના પ્રભાવથી ત્હારી સર્વઆપત્તિઓ નિવૃત્તથઈ ? તે સાંભળી ચિત્રવેગ બોલ્યો. આપના પ્રભાવથી હાલમાંકુશળછે. પરંતુ હાલમાં મ્હને એકકૌતુ-
કછે; તેનો ત્હમે ખુલાસો કરો. હેદેવ ! પૂર્વભવમાં તમ્હારી સાથે મ્હારો સંબંધકેવા પ્રકારનો હતો ? વળી તેદીવ્યમણીઆ-
પીને તે સમયે કે યા કાર્યને માટે બહુ ઉત્સુક થઈ ત્હમે અહીંથી ગયાહતા ? તે સાંભળી દેવબોલ્યો. હે મુતલુ ? જે કાર્યમાટે હું અહીંઆવ્યોહતો તેવૃત્તાત હું ત્હને કહુંછું તે તું એકાગ્રમને શ્રવણરૂ.

આ જ બુદ્ધીપમાં ઐરવતક્ષેત્રછે, તેમાં રહેલા આર્યદેશ
ની અંદર વિજયવતીનામે નગરી છે,
ધનભૂતિ નેની સમૃદ્ધિવડે દેવપુરીપણુ નિર્માનપણું
સાર્થવાહ. ધારણકરેછે, વળી તે નગરીમાં પોતાની
કીર્તિવડે સુપ્રસિદ્ધ એવો ધનભૂતિ

નામે સાર્થવાહ રહેતોહતો. દાક્ષિણ્ય અને દયાનું તે સ્થાન
ગણાતોહતો, જૈનધર્મમાં હુમ્મેશાં ઉદ્યોગીહતો, ચંદ્રની માફક
કલાઓનો નિધાન, હસ્તીની માફક તે નિરંતર દાન (દ્રવ્ય-
મદ) આપવામાં પ્રવર્તમાન, દિવસની માફક હુમ્મેશાં મિત્ર
(સૂર્ય-વયસ્ય)નો સત્કારકરનાર, પંડિતોના નેત્ર અને મનને
સંતોષઆપનાર તેશ્રેષ્ઠી લોકોમાં બહુ માનવત ગણાતોહતો.
તેમજ પ્રશાંતઆકૃતિને ધારણકરતી, પતિવ્રતાસ્ત્રીઓમાં પ્ર-
શસા કરવાલાયક, સત્ય, શીલ અને દયાવડે યુક્ત, તેમજ
અતિ મનોહરરૂપવાળી મુંદરીનામે ખ્યાતિમતી તેની સ્ત્રીહતી.
નિરંતર તે સ્ત્રીપુરૂષ બન્નેજણુ વિશુદ્ધ એવા શ્રાવકધર્મને સ-
મ્યક પ્રકારે પાલતાંહતા, તેમજ સુપાત્ર એવા મુનિવરોની ભ-
ક્તિમાં તેમના દિવસો વ્યતીતથતાહતા જેમનો સમય ધર્મ
કર્મમાં નિર્ગમનથાયછે, તેપુરૂષોનેજ આહુનીયામાં જીવતા સ
મજવા. અન્યત્રપણુકહ્યું છેકે,-

यस्य धर्मविहीनानि, दिनान्यायान्ति यान्ति च ।

सलोहकारमस्त्रेव, श्वसन्नपि न जीवति ॥ ૧ ॥

અર્થ-“આજગતમાં દશદૃષ્ટાંતથી દુર્લભએવો મનુષ્ય-
જીવપામીનેપણુ જેના દિવસો ધર્મવિનાનાં આવેછે અને ચાલ્યા
જાયછે, તેપુરૂષ લોકહારની ધમેણુની માફક કેવલ શ્વાસ લીધા
કરેછે, તેજીવતો ગણાતોનથી. અર્થાત્ તેવા ધર્મહીન પુરૂષો

પૃથ્વીઉપર ભારભૂત ગણાયછે. 'એમસમજી તેદ પતી બન્નેજણુ
સમ્યક્દેવ. શુરૂ અને ધર્મની આરાધનામાં તત્પરરહેતાહતાં,
તેમજ તેમુંદરીશેઠાણી પોતાના પતિને દેવસમાનમાનતીહતી
પતિભક્તિમાં તત્પરએવી તેમુંદરીએ અન્યદા પ્રધાન-
સ્વપ્નોથી સૂચિતછે ભાગ્યસ પત્તિ જેની

મુધર્મઅને
ધનવાહન.

અને સામુદ્રિકશાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે
અનેક ઉત્તમ લક્ષણોવડે સંપૂર્ણ એવા
એકપુત્રરત્નને જન્મઆપ્યો. વળીતેપુત્ર

રૂપમાં અનંગસમાન, તેજમાં સૂર્યસમાન, સૌમ્યતામાં ચંદ્રના
ખિંબસમાન અનેસુખ આપવામાંજેનધર્મસમાન હતો તેપુત્રના
જન્મકાળથી ખારદિવસ થયા એટલે પોતાનાં માતાપિતાએ
ધણા આનંદસાથે પોતાના કુલવૃદ્ધોનીસમક્ષવિધિપૂર્વકમુધર્મ
એવું તેનું નામ પાડ્યું અનુક્રમે તેબાલચ દ્રવી માફકપ્રતિદિવસ
પોતાનાં માતાપિતાના પ્રેમસાથે વૃદ્ધિપામવા લાગ્યો, ત્યાર-
બાદ કેટલોક સમય વ્યતીતથતાં તે ધર્મપત્નીને બીજો એક
પુત્રથયો, જેનુંનામ ધનવાહન પાડવામાં આવ્યું, બાદ તે
મુધર્મપણ આઠવર્ષનો થયો.

અન્યદા પોતાના પવિત્રચરણકમલવડે પૃથ્વીને પવિત્ર

મુદર્શન
આચાર્ય.

કરતા, વિશુદ્ધઉપદેશવડે લવ્યજનો-
નો ઉદ્ધારકરતા, દયાર્દ્રહૃદયવડે કૂર
પ્રાણીઓને પ્રશાંત કરતા, ઉચ્ચતપ-
શ્રીયાના પ્રભાવવડે રાગાદિકશત્રુઓને

નિર્મૂલકરતા, તેમજ સેકડોમુનિઓ જેમના ચરણકમલનીસે-
વામાં રહેલાછે એવાશ્રીમુદર્શનઆચાર્ય તેનગરીમાં પધાર્યા
વળી પ્રતિબંધરહિતછે વિહારજેમનો, ચતુર્દશપૂર્વના જાણકાર

અને સર્વગુણોના આધારભૂત એવા તે આચાર્યમહારાજે
પૂર્વ તથા ઉત્તરદિશાના મધ્યભાગમાં એટલે ઇશાનકોણમાં
રહેલા નંદનનાથે ઉદ્યાનમાં નિવાસકર્યો. સર્વ નગરવાસીલોકો
પણ બહુભક્તિપૂર્વક સૂરીશ્વરને વાંદવા માટે તૈયારથઈ બહાર-
નીકળ્યા. અહો ? ગુરૂવિના જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થતીનથી. તેમજ
જ્ઞાનના અભાવે ધર્મનું સ્વરૂપસમજાતું નથી. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે;
વિના ગુરુભ્યો ગુણનીરથિભ્યો-જાનાતિ ધર્મ ન વિચક્ષણોઽપિ ।
વિના પ્રદીપં શુભલોચનોઽપિ, નિરીક્ષતે નૈવ પદાર્થસાર્થમ્ ॥૧॥

અર્થ—“ગુરુરૂપી રત્નોનો સંગ્રહકરવામાં સમુદ્રસમાન
એવાસદ્ગુરુઓનો સમાગમ આદુનીયામાં નહોતો તે વિચક્ષ-
ણપુરૂષપણુ ધર્મને જાણીશકતોનથી, જેમકે; વિશાલ અને
સ્વચ્છનેત્રવાળો પુરૂષપણુ અધકારમાં રહેલીઅનેકવસ્તુઓને
પ્રદીપવિના દેખીશકતોનથી.” અર્થાત્ કાંકાં માર્યા કરેછે, પરંતુ
ઇષ્ટવસ્તુમેળવી શકતોનથી વળી ધનભૂતિ શ્રેષ્ઠીપણુ પોતાના
પુત્રને સાથેલઈ ભક્તિવડે ગુરૂવંદનમાટે ચાલતોથયો, બાદ
ઉદ્યાનની નજીકમાં ગયો એટલે દૂરથી વાહનનો ત્યાગકરી
તેણે અદર પ્રવેશકર્યો પછી વસ્ત્રવડે ઉત્તરાસંગકરીને પોતાના
પુત્રસહિત તેણે ત્રણવાર ગુરૂને પ્રદક્ષિણાપૂર્વક ઉત્તમભક્તિવડે
વંદનકર્યું બાદ અતિ ભયંકર એવા આ સંસારરૂપીસમુદ્રમાં
બુડતાપ્રાણીઓને તારવામાં નાવ સમાન ધર્મલાભ ગુરૂમ-
હારાજે આપ્યો, એટલે તે સાર્થવાહુ અન્યમુનિઓનેપ્રણામ
કરીપૌરજનસહિત પૃથ્વી ઉપર ખેત્રીગયો.

સુદર્શનઆચાર્ય પોતાને ઉચિતએવા ભવ્યઆસન-

ઉપર વિરાજમાનહતા, શ્રદ્ધાલુ શ્રદ્ધા-
ધર્મોપદેશ. સુઓ અનિમેષદ્વિવડે સૂરીશ્વરના

સુખારવિંદનું પાનકૃતાહતા, અર્પ-
 શાંતિનો સમય બળી દયાયુક્તગુરુએ ગંભીરનાદ વડે મોક્ષ-
 પુરીના માર્ગસમાન શ્રીહનેંદ્રભગવાને કહેલા ધર્મને કહેવામાટે
 પ્રારંભકર્તૃ હેલવ્યપ્રાણીઓ? સમ્યક્દર્શનરૂપી જેતું મૂળ છે,
 પંચમહાવ્રતરૂપી મોટો અને બહુદૃઢ જેનો સ્કંધ છે, પંચસ-
 મીતિ, ત્રણગુણ, તપ અને સંયમાદિક જેની શાખા અને
 પ્રશાખાઓ વિસ્તરીરહી છે. વિવિધ અલિંગરૂપી શુદ્ધોચી
 વ્યાસ, મનોહરશીલાંગરૂપી પત્રોચી શુક્લ, ઉત્તમલઘ્નિરૂપી
 પુષ્પોવરે વ્યાસ, સ્વર્ગ અને મોક્ષાદિકના મનોહરગુણોવડે
 વિભૂષિત, સંસારસંબંધી તીવ્રતાપોવડે તર્જગયેલાપ્રાણીઓને
 ધરણરૂપ અને દુરંતદુઃખને વિદારણમાં અર્પૂં કારણભૂત
 એવા ચારિત્રરૂપી કલ્પવૃક્ષ શ્રીહનેંદ્રભગવાનની આજ્ઞાવડે
 વિન્તારપૂર્વક પ્રસરીરહ્યો છે. વળી હેલવ્યાનમાઓ? હદિયોની
 ગતિ બહુચંચલ છે, વિષયોની સંગતિપણ કેવલ દુઃખનોજ
 હેતુ છે. કોધાદિક કપાયો દુર્ગતિનું કારણ છે. એકવારણુએ
 પ્રમાદસેવવામાં આવે તો તે પ્રમાદ હવને ભવસસુદ્રમાં
 પાડે છે. એમ બહુપ્રકારે ભયકર એવા સંસારનુ સ્વરૂપ તે
 સભાની અંદર સ્પષ્ટરીતે સૂરીશ્વરે પ્રકાશિત કર્યું. બાદ અમૃ-
 તસમાન અતિમિષ્ટ અને ઉત્કૃષ્ટ એવું તે સૂરીશ્વરનું વચન
 સાંભળી વૈરાગ્યદશાને અનુભવતા સર્વ પરિવ્રજ્ઞા લોકો ગુરુને
 વંદનકરી પોતપોતાના સ્થાનમાં ગયા.

ધનભૂતિત્રેષ્ઠીનો પુત્ર મુધર્મગુરુમહારાજનું વચના-
 મૃતપીને ધર્મનાં વિશેષપ્રીતિમાન્ધયા
 મુધર્મનો અને અસારએવા આ સંસારના ભયથી
 વૈરાગ્ય. ઉદ્વિગ્નથયોછતો, ગુરુમહારાજને પ્રણામ

કરી વિનયપૂર્વક બોલ્યો. હેલલોત્તારક ?

આલયંકરસંસારવાસના બંધનમાંથી મુક્તકરનાર એવા હેનગ-
દ્દુરો ! જન્મ, જરા અને મરણના લયથી કંટાળેલો હું મહારાં
માતાપિતાની આજ્ઞાથી આપના ચરણકમલમાં સંસારતારિણી
એવી ઉત્કૃષ્ટદીક્ષાને ગ્રહણકરવા ઈચ્છુ છું, તેસાંભળી ગુરુમહા-
રાજબોલ્યા હે ધર્મેન્દ્ર ? વૈરાગ્યની દૃઢતાહોય, તેમજ માતા-
પિતાની આજ્ઞા હોયતો, આકાર્યમાં તહારી ભાવના નિર્વિદ્વપણે
સિદ્ધથાઓ. બાદ તીવ્રવૈરાગ્યવાન તેમુધર્મ પોતાના માતા-
પિતાની આજ્ઞાલઈ ગુરુની સેવામાં આવ્યો ગુરુએપણ લાયક-
બાણી તેને દીક્ષાઆપી. બાદ ગુરુએ તેમને બન્નેપ્રકારની
શિક્ષાઆપી. પોતેપણ બુદ્ધિમાન હોવાથી તેમાં બહુ પ્રવીણ
થયા તેમજ સંયમ, તપ અને વિનય કરવામાં બહુ ઉદ્યુક્ત
થયા અનુક્રમે તેમુનિવર ગુરુમહારાજના ચરણકમલમાં
સૂત્રસિદ્ધાન્તનો અભ્યાસકરવા લાગ્યા મહાબુદ્ધિશાલી હોવાથી
તે મુનીંદ્ર સ્વલ્પકાલમાં સૂત્રો અને તેના અર્થમાં ઘણી સારી
રીતે પ્રવીણ થયા દરેક વિધિવિધાનમાં વિદ્વાન થયા ચૌદ-
પૂર્વના બાણકાર થયા તેમજ સર્વગુણોના આધારભૂત તે
થઈપડયા. બાદ સર્વમુનિઓ તેમજ પોતાના ગુરુપણ તેમને
બહુ માનપૂર્વક બોલા લાગ્યા આ સર્વમાત્ર જ્ઞાનનો મહિમાછે.
વળી જ્ઞાનથી અનેકગુણો પ્રકટથાયછે શાસ્ત્રમાંપણ કહ્યુંછેકે,-

જ્ઞાનં સ્યાત્કુમતાન્ધકારતરણિર્જ્ઞાનં જગલ્લોચનં,

જ્ઞાનં નીતિતરંગિણી કુલગિરિર્જ્ઞાનં કષાયાઽપહમ્ ।

જ્ઞાનં નિર્વૃત્તિવશ્યમન્ત્રમમલં જ્ઞાનં મનઃ પાવનં,

જ્ઞાનં સ્વર્ગગતિપ્રયાણપટહં જ્ઞાનં નિદાનં શ્રિયઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“આ હુનીયામાં વિશુદ્ધ એવું જ્ઞાન, મિથ્યાત્વરૂપી અંધકારને લેદવામાં સૂર્યસમાન કહ્યું છે, વળી આજગત્માં જ્ઞાનને નેત્રની ઉપમા આપેલી છે નીતિરૂપી નદીને પ્રગટકરવામાં કુલ ગિરિસમાન તેમજ કામ, ક્રોધ, મોહ અને લોભરૂપી કષાયોને નિર્મૂલ કરનારું પણ જ્ઞાન છે વળી જ્ઞાન એ મોક્ષરૂપી પ્રમદાને વશ કરવામાં મંત્રસમાન છે, તેમજ હૃદયને પવિત્રકરનાર, સ્વર્ગ-પુરીના પ્રયાણમાં હુહુલિ સમાન અને વિવિધ સંપદાઓનું કારણ પણ જ્ઞાનજ કહેલું છે” અહો? આ જગત્માં જ્ઞાનનો મહિમા સર્વોત્તમ કહેલો છે, અને જ્ઞાનના પ્રભાવથીજ પુરુષની કિંમત અકાય છે. જ્ઞાન વિનાના પ્રાણીઓ ઉચ્ચકુલમાં જન્મીને પણ પશુની યોગ્યતાને છોડતા નથી જ્ઞાની પુરુષો સ્વઅને પરના ઉપકાગી બને છે, અજ્ઞાની લોકો ઉભયના પરમવૈરી બને છે, જ્ઞાની પુરુષો લોકમાં પૂજ્યતાને પામે છે, ગળમહારાજાઓ પણ તેમની આજ્ઞા મારહે છે

સુદર્શનસૂરીશ્વરે પોતાના શિષ્ય સુધર્મસુનિને જ્ઞાનાદિ ગુણો વડે સંપૂર્ણ હોવાથી સૂરિપદને લા-
 આચાર્ય ચક્રાણી ઉત્તમ મુહૂર્તમાં પોતાના સ્થા-
 પદવી. નમાં સ્થાપન કર્યા બાદ તે સૂરિપણ સ-
 લેખના સાધીને સુખસમાધિએ મોક્ષ-
 સ્થાન માંગ્યા. સુનિઓના પરિવાર સહિત સુધર્મસૂરિપણનાના પ્રકારના દેશોમાં ભવ્યજનોનો ઉદ્ધાર કરતા પુર, ગ્રામ અને નગરોમાં વિહાર કરવા લાગ્યા

નિરતર પાંચ ધાવ માતાઓ જેનું પાલન કરે છે એવો ધનવાહન પણ વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો.

ધનવાહનનો
વિમોહ.

અનુક્રમે તે કુમારઅવસ્થાને પામ્યો,
તેમજ તે સર્વકલાઓમાં પ્રવીણથયો.

બાદ કેટલોક સમય વ્યતીતથતાં, માતા-
પિતાની દેખરેખવડે કામિનીજનના હૃદયનેહરણુકરવામાં સમર્થ
એવા યૌવનપણાને તે શોભાવવાલાગ્યો. પિતાએ પોતાના પુત્રની
શારીરિકસ પત્તિ જોઈ તેના માટે રૂપ અને ગુણાદિક વૈભવવડે
પરિપૂર્ણ એવી ઉત્તમકન્યાની ગોઠવણુકરી તે કન્યાનું નામ
અનગવતીછે તેના પિતાનુંનામ હરિદત્તછે તેદરેક શેઠી-
આઓમાં પ્રધાનગણાયછે, અને તે શ્રેષ્ઠી શ્રીસુપ્રતિષ્ઠનગરમાં
રહેછે. વળી તેકન્યા બહુ વિનયવાળીછે. ઉત્તમલક્ષમાં મ્હોટા
ઉત્સવ સાથે ધનવાહનકુમાર તે કન્યાને પરણ્યો. અને તેણીને
પોતાની સાથેલઈ તે પોતાના નગરમા ગયો. ત્યારબાદ તે
ધનવાહન તેણીના ઉત્તમપ્રકારનું યૌવન, રૂપ, અને સુકુમાર-
તામાં લુબ્ધથઈને વિષયમાં બહુઆસક્ત થયોછતો ગયેલા-
સમયનેપણુ જાણુતોનથી કામીપુરૂષોની ચેષ્ટાઓ આહુનીયાથી
વિપરીતહોયછે, એટલાજમાટે આજગતમા કામીપુરૂષને આં-
ધળાની ઉપમા આપીછે અને તે કામીપુરૂષ સર્વથાવિવેકહીન
ગણાયછે શાસ્ત્રમાંકહુંછેકે,-

દृश्यं वस्तु पर न पश्यति जगत्यन्धः पुरोऽवस्थितं,

कामान्धस्तु यदस्ति तत्परिहरन् यन्नास्ति तत्पश्यति ।

कुन्देदीवरपूर्णचन्द्रकलशश्रीमल्लतापल्लवा-

नारोप्याशुचिराशिषु म्रियतमागात्रेषु यन्મोदते ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ જગત્માં અધપુરૂષ માત્ર પોતાની આગળ
રહેલી દૃશ્યવસ્તુને દેખતોનથી, અને કામાંધપુરૂષ તો વસ્તુતઃ

જે દશ્યવસ્તુ છે તેને દેખતો નથી એટલુંજ નહીં પરંતુ જેપદાર્થ વસ્તુગત નથી તેને દેખે છે. જેમકે. અશ્રુચિથી લહેલાં એવાં સ્ત્રીઓનાં નેત્રાદિઃસ્થ ગોમાં મોગરો, કમલ, પૂર્ણચંદ્ર, કેલશ અને સુશોભિત એવી લતાઓનો તથા પલ્લવોનો આરોપકરીને આનંદ માને છે.” આ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે વિષયાસક્ત પુરુષોની સ્થિતિ ધર્મ માર્ગમાંથી પસારાઈ જાય છે.

ત્યારબાદ કોઈએક દિવસ ભૂતલને પવિત્ર કરતા, પરમ

કૃપાલુ શ્રીમાન મુધર્મ સુનિરાજ ત્યાં
મુધર્મ સુનિનું વિજયવતી નગરીમાં વર્ષારાત્રના પ્રારંભમાં
પુનરાગમન. લમાં પધાર્યા. પોતાની સાથે સુનિઓનો

પરિવાર બહુ વિસ્તારવાળો હતો. વર્ષા-

ઠાઠ નજીકમાં હોવાથી આતુર્માસની સ્થિતિ તેમની અહીંજ સુકરરહતી; માટે સુનિઓએ ત્યાં સાર્થવાહુની પાસે પોતાને રહેવા માટે મકાનની યાચના કરી. ધનભૂતિ સાર્થવાહે પોતાની યાનશાલાઓની અંદર સુવિશુદ્ધસ્થાન તેમને આપ્યું પોતાના પરિજન સહિત સાર્થવાહુ હુમ્મેશાં ગુરની પાસે આવે છે. સામાયિકાદિક વ્રતમા રહીને વૈગચ્છલાવથી નિરંતર પોતે જૈન સિદ્ધાંતને સાંભળે છે, હવે તે ધનભૂતિ સાર્થવાહુ પોતાના પુત્ર ધનવાહનને બહુ બહુ કહે છે કે, એક દિવસ તું ગુરનાં દર્શન કરવા તો આવ, ગુરમહારાજ કેવો ઉપદેશ આપે છે તે તું કંઈક સાંભળતો ખરો? ઘરમાં ને ઘરમાં શું બેસી ગયો છે? એમ ઘણું એ તેણે કહ્યું; પરંતુ પોતાની સ્ત્રીના પ્રેમમાં ગાઢ આસક્ત હોવાથી તે ધનવાહન ગુરની પાસે કોઈ દિવસ વંદન માટે પણ જતો નથી.

વિષયસેવનમાંજ રાત્રિ દિવસને વ્યતીત કરતો, ધર્મ-

ગુરુ
ચિંતા

કાર્યમાં નિરપેક્ષ, પ્રદામાંજ કેવલપ્રેમી
અને અન્યકાર્યોથી વિમુક્ત એવા પોતાના
લઘુભાઈને જોઈ, ગુરુમહારાજને વિચાર
થયોકે; આગિચારો અજ્ઞાત મહારોભાઈ

રાગથી વિમૂઢબની શ્રી જૈનધર્મ એટલે શું? તેનો લેશમાત્રપણ
વિચારકરતોનથી. અને કેવલ ઈદ્રિયોના વિષયોમાંજ મગ્નરહે
છે આવી અજ્ઞાનતાને લીધે દુર્લભ એવો આ મનુષ્યલવપામીને
પણ ધર્મરહિત એવો આ પામર નરકસ્થાનમાં જશે. તેમજ
ઘોર એવી અનેકતિર્યચ્યોનીમા દુરંતદુઃખોનોલોક્તાથશે. માટે
રાગથી વિમૂઢબનેલા તેઅજ્ઞાનીને કોઈપણ ઉપાયવડે હું જાગત
કરું. એમ વિચારકરી ગુરુએ બહુ આગ્રહપૂર્વક પોતાનાભાઈને
ખોલાવરાવ્યો. ધનવાહનને પોતાનું મકાનછોડી ત્યાંજવું એ
બહુ અશક્ય થઈપડયું, પરંતુ બહુ ઉપરોધને લીધે મહામુશી-
બતે તે સૂરીશ્વરને વંદનકરવા આવ્યો. વંદન કર્યાબાદ તે
ધનવાહન સૂરીશ્વરની આગળ બેઠો.

સૂરિએ તેને ઉદ્દેશીને હિતોપદેશનો પ્રારંભકર્યો હેલદ્ર ?
વિષયરૂપી માંસમાં લુબ્ધથઈ તું તહાકું
ગુરુમહારાજનો લવિષ્ય કેમબગાડેછે ? લગારવિચારતો
ઉપદેશ. કર, અનતપુદ્ગલ પરાવર્તનોવડે આ
મનુષ્યલવ પ્રાપ્ત થાયછે, તેમાંપણ આવા
ઉત્તમપ્રકારના સત્કુલમા જન્મીને કેવલ વિષયસેવનથી તું
મનુષ્યલવને વૃથા શામાટે હારીબીજછે? હેમહાનુભાવ? વિ-
ષયોમા દૃઢપ્રીતિવાળા પ્રાણીઓ અશુભકર્મોને ઉપાર્જનકરેછે.
અને પરિણામે તેમના વશથઈ સંસારમાં અવતરીને તેઓ
અધમયોનીઓમાં પરિભ્રમણકરેછે. તેમજ તે વિષયમા લુબ્ધ

થયેલા પ્રાણીઓ નરકસ્થાનોમાં વધખંધનાદિક અનેકપ્રકારની દુઃસહ એવી વેદનાઓને ચિરકાલપર્યંત સહનકરેછે, વિગેરે પરલોકની વેદનાઓતો બાબુઉપરરહી. પરંતુ આલોકમાં પણ વિષયમાં આસક્ત અને પ્રબળ ઈદ્રિયોવાળા ઘણાપ્રાણીઓઅનેક પ્રકારનાં દુઃખોભોગવેછે. વળી ઈદ્રિયોના વિષયો એટલાબધા બળવાન્ છેકે; જેથી પોતાના મરણતુંપણ ભાન રહેતુંનથી. જેમકે; હસ્તીના સમુદાયનો ત્યાગકરી હાથિણીનીસાથે સ્પર્શ-દ્રિના વિષયસુખમાં આસક્તથયેલો હસ્તી માત્ર સ્પર્શ દ્રિયવડે; વારી-ખંધમાં પડીને પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કરેછે; તેમજ રસનેદ્રિયમાં લપટાયેલોમત્સ્ય બીડીશના લોભનેલીધે ગલામાં લોહકંટકથી વિંધાઈને તરતજ મરણવશથાયછે. દ્રાણુદ્રિયમાં લુપ્ધ એવો બ્રમરપણ મરણ પામેછે. અન્યત્રપણ કહ્યુંછેકે;—

રાત્રિર્ગમિષ્યતિ મવિષ્યતિ સુપ્રભાતં,

માસ્વાનુદંપ્યતિ હસિષ્યતિ પક્કજશ્રીઃ ।

इत्यं विचिन्तयति कोऽगते द्विरेफे,

हा ? हन्त हन्त ? कमलिनीं गज उज्जहार ॥૧૧॥

અર્થ—“ દ્રાણુદ્રિયના સુખમાં વિમુદ્ધથયેલો બ્રમર, સુગં-ધિત એવાએક કમલમાં ભરાઈગયો, અને તેના સુગંધમાં એટલાબધો રસિકથયો કે ત્યાંથી ઉડવાને ઉઠી આંખપણ તેણે કરીનહીં; એટલામાં સૂર્યાસ્તથર્પગયો; જેથી તેકમળ એકદમ સીંચાઈગયું. બ્રમરતો અંદરજ રહીગયો, પછી તે વિચારકરવા લાગ્યોકે રાત્રીનો સમયહવડાં ચાલ્યોજશે, સુંદર પ્રભાતકાળ પ્રગટ થશે, સૂર્યનોઉદયથશે, પંકજનીશોભા ખીલીનીકળશે, એટલે હું આ બંધનમાંથી છુટો થઈશ એમ તે વિચાર કરતો.

હતો તેટલામાં ત્યાં આવેલા હાથીએ કમલિનીનો મૂળમાંથી અપે
હાર કર્યો.” આ બહુ ખેદનીવાતછેકે, ક્યાં કમળ ? ક્યાં ભ્રમર ?
અને ક્યાં હસ્તીનું આગમન ? આઉપરથી સારમાત્ર એ લેવાનો
છેકે જો તેભ્રમર દ્રાણે દ્રિયમાં આટલો બધો લુપ્થ નહોતતો
આવી સ્થિતિમાં આવીપડત નહીં. તેમજ સમગ્રદિશાઓમાં
પ્રકાશ આપતી દીપશિળાને જોઈ પતગીયો પણ પોતાના
અક્ષુદ્ધોષવડે તેને અહણુકરવાની બુદ્ધિથી તેની અંદરપડીને
મરણપામેછે સગીતઆદિકના શબ્દસાંભળીને મૃગલો કાનની
ટીસીઓચઢાવી સાવધાનપણે બહુસ્થિરથાયછે. એટલે જ્યારે
બરોબર પોતાનો લાગઆવેછે ત્યારે તેવ્યાધ પોતાના બાણ-
વડે તેમૃગલાના પ્રાણ લઈલેછે. આ કેવલ શ્રવણે દ્રિનો દોષ
છે. એસર્વે પૂર્વોક્તપ્રાણીઓ એકેકઈદ્રિયના વશથઈ મરણ
દશાને પામેછે તો વળી પાંચેઈદ્રિયોને સ્વાધીનથઈ વિષયોમાં
આસક્તથયેલા પ્રાણીઓની શો ગતિયવાની ? માટે હેભદ્ર ?
પાંચેઈદ્રિયોને વશથયેલો તું વિષયસુખસેવીને ધર્મથી વિમુખ
થઈ ઘોર એવા નરકસ્થાનમાં મા ગમન કર ? માટે હે મહાનુ-
ભાવ ? વિષયસુખનો ત્યાગકરી હવેતું ધર્મકાર્યમાં બુદ્ધિરાખ હે
સુંદર ? અતિ દુર્લભ એવા આમનુષ્યજન્મને તુ સફલકર ?
મનુષ્યલવની સફલતા ધર્મકર્મથી થાયછે. જેમકે,—

હતં મુષ્ટિભિરાકાશં, તુપાણાં खण्डनं कृतम् ।

यन्मया प्राप्य मानुष्यं, सदर्थं नादरः कृतः ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ સાસારિક સુખમાં ફસાયેલો ભવ્યાત્મા છેવટે
આત્મભાનયતા બહુપશ્ચાત્તાપમાં પડી કહેછેકે, અમૂલ્ય એવો
આમનુષ્યલવપામીને મ્હેં આત્મોદ્ધારમાટે સદ્ધર્મમાં પ્રીતિ
કરીનહી અને અનાત્મધર્મમા રાચીમાચીને જેસુખ ભોગવ્યું તે

મુદિઓના પ્રહારવડે આકાશને તાડન કરવું તેમજ ફેાતરાઓના ખાંડવાખરોખર કરેલું છે.” અર્થાત્ નિરર્થક મનુષ્યજન્મ હું હારીગયો છું હેભદ્ર ? આઉપરથી તું પણ વિચારકરકે; ચિંતામણિસમાન મનુષ્યજન્મપામીને ત્હારે લોકાંતરને માટે કંઈપણ સુકૃતરૂપી પાથેય એટલે ભાતુ કરીલેવું જોઈએ.

એપ્રમાણે વિષયવિષને ફરકરનાર ગુરૂમહારાજનું વચનસાંભળી ધનવાહનખોડ્યો; હે ભગવન્ ? આપનું કહેવું સત્ય છે. મ્હારી ઇચ્છાપણ એવી છે; પરંતુ હું શુંકરું ? પ્રથમ મ્હારું કહેવું આપ સાંભળો. અનંગવતીનામે મ્હારીશ્રી છે, તેણીનો પ્રેમ મ્હારી ઉપર એટલો સચોટ ગ્હોછેકે; તે ખીચારી મ્હારાવિના દણુમાત્ર પણ રહીશકતીનથી. તેવા કારણને લીધે તેને મૂકીને હુંપણ ક્ષણમાત્ર રહીશકુ તેમનથી. તેટલાજ માટે આપને વાંઢવામાટે પણ મ્હારાથી આવીશકાતુંનથી. વળી મ્હારા વિરહને લીધે તેવરાકી હાલમા પણ બહુદુઃખીયર્થ હશે હેભગ-વન્ ? આપ્રમાણે મ્હારીસ્થિતિ છે, તો મ્હારે ધર્મસાધન દેવી રીતે કરવું ? આપના દર્શનનો અવકાશપણ મ્હને હર્લલ થયો છે તો અન્ય ધાર્મિકપ્રવૃત્તિતો મ્હારાથી બનેજક્યાંથી ?

કેવલ શ્રીમાંજ આસક્તથયેલા ધનવાહનનું વચન સાંભળી ગુરૂમહારાજખોડ્યા. હેભદ્ર ? અસ્થિરચિત્તવાળી અને મુગ્ધપુરૂષોના મનને હરણકરનારી શ્રીઓને માટે કયો બુદ્ધિમાન્ પુરૂષ પોતાના આત્મ-કથો હેસુભગ ? પવનથી કંપતાધ્વજસમાન

મહિલા
સ્વરૂપ.

સાધનને હારીભય ?

અંચળચિત્તવાળી સ્ત્રીઓને વિષે આસક્તથઈ જે પુરૂષ ધર્મમાં પ્રમાદકરેછે, તેને કાયરપુરૂષ જાણવો; પરંતુ સત્પુરૂષો તેમ કરતાનથી વળી સ્ત્રીઓનાં હૃદયકેવળ વિષથી ભરેલાં હોયછે, અને બહારની આકૃતિવડે તેઓ મનોહર હોયછે, અર્થાત્ સ્ત્રીઓ સ્વભાવવડે ચણાઈ સમાન કહેલી છે. સ્ત્રીઓમાં સત્ય, શૌચ અને દયાતો ખીલકુલ હોતીનથી. અકાર્ય કરવામાં તેઓ ડરતીનથી, સાહસ કરવામાં પણ તેઓ મુખ્ય ગણાયછે. તેમજ ભયને ઉત્પન્નકરનારી એવી તે સ્ત્રીઓને વિષે કયો બુદ્ધિમાન પુરૂષ પ્રીતિકરે ? જોતે સ્ત્રીઓ રાગ-વાળીથાયતો પુરૂષોના ધનને હરણકરેછે અને જો ક્રોધાય-માન થાયતો પ્રાણનેપણ હરણકરેછે. આવી દુષ્ટસ્ત્રીઓનો રાગ તથા ક્રોધ એ બન્ને ભયજનક હોયછે તેઓનો કોઈપણ ગુણ સુખદાયક નથી. વળી તેઓ પોતાના હૃદયમાં અન્યનું ચિંતવનકરેછે. નેત્રોવડે અન્યને જુએછે, અને સખ ધતો કોઈ અન્યનીસાથે ગોઠવેછે, આવી અંચળચિત્તવાળીસ્ત્રીઓનો કોઈ વલ્લભથવાઈએતો તે તેની મ્હોટી ભૂલગણાય વળીતે કામાસક્તયુવતિઓ જીરપુરૂષના પ્રેમને લીધે પોતાના પતિને પણ જાનથી મારીનાએછે. તેમજ તેજીર પુરૂષને અન્યને માટે તેઓ મારીનાએછે, અને અન્યને વિશ્વાસઆપેછે; પરંતુ પોતાનોસહભાવ કોઈપણ ઠેકાણે તેઓ પ્રગટકરતીનથી. તેમજ ભર્તૃહરિએપણ કહ્યું છેકે,—

યાશ્ચિન્તયામિ સતતં મયિ સા વિરક્તા,

સાપ્યન્યમિચ્છતિ જનં સનરોડન્યસક્તઃ ।

અસ્મત્કૃતે ચ પરિતુણ્યતિ કાચિદન્યા,

યિક્ તાન્ન તન્ન મદનન્ન ઇમાન્ન માન્ન ॥ ૧ ॥

અર્થ—૧ બર્તુદશિવને એક અમરફલ પ્રાપ્તથયું.
 ને જોઇ તેમને વિચાર્યોયોડે. આ અમરફલ પ્રિયમાપ્રિય
 એવી મહારીરાણીને આપવું તેલાયક છે, એમન્ટણી રાજાએ
 ગહુમનપર્વક તેફલ પોતાનીગાળીપીગલાને આપ્યું. જાઠ તે
 રાણીએ પણ જાણ્યુંકે, આદીવ્યફલને લાયક હુંનથી. પરંતુ
 મહારોવલ્લભઅશ્વપાલક એટલે જાસદાર આવશે તેને આપીશ;
 એમન્ટણી પોતેનજાનાં મહેનિતસમયે જ્યારે તેઠાણીઆ
 આવ્યો ત્યારે, હેસ્વામીજી ? આફલ આપને માટે રાખેલુંછે,
 એમકદી તેનાકરકમલમા ગાળીએ અર્પણકર્યું. તેફલલઈ
 અશ્વપાલક પોતાના સ્થાનમા ગયો અને તેણે વિચારકર્યોડે,
 આદુનીયામાં જહાલામાં જહાલી મહુને ગણિકાઈ. માટે આફલ
 તેણીનેજ આપવું જોઈએ, એમસમજી તેફલ તેણે ગણિકાને
 આપ્યું. ગણિકાએ વિચારકર્યોડે; અહો ! આ અમરફલ
 જાઈને મહારે શુંકરવુ છે ? આદીવ્યફલને લાયકતો રાજાધિ-
 રાજ આપણો જૂપતિછે એમન્ટણી તેફલને ભેટતરીકે ગહુજી
 ફરીને ગણિકા રાજાની પાસેગઈ અને તેણીએ પ્રણામકરી
 રાજાની આગળ તે મૂક્યું કે; તરતજ તેને જોઈ રાજા એકદમ
 વિન્નિમન થઈ ગયો અને તેભાલ્યોકે; હેકોવિદે ? આ ફલ
 મહારીપાસે કયાથી ? એમપૂછતાં સર્વવાત તેમના જાણવામાં
 આવી અને તરતજ પોતે વિગ્રજતથઈ રાજ્યવૈભવનો ત્યાગકરી
 ત્યાગાશ્રમમા આવીગયા. પછી તેમણે કહ્યુંકે; જે રાણીનું
 હૃમ્મેશાં હુચિતવનકર્યું તેમહારેવિષે વિગ્રજતથઈ અન્ય પુર-
 પતું ચિંતવનકરેછે. અને તેઅશ્વપાલકપણ ગણિકાને વિષે
 રજતથયેલોછે; તેમજ તેગણિકાપણ મહારી ઉપર પ્રેમ ધરાવે
 છે. અહો ? આસંસારમાં કોઈકોઈનું કોઈ પ્રિય દેખાતુ નથી.

માટે આ રાણીને ધિક્કારછેકેજે મહારાગ્રેમને છોડી ઠાણીયામાં આસક્ત થઈછે; તેમજ તેઠાણીયાને પણ ધિક્કારછે. વળી તે ગણિકાને અને મહુને પણ ધિક્કારછેકે; જેમના પ્રસંગમાં મહારે આવવું પડયું. 'વળી ખરેખર ધિક્કારતો આકામદેવ-ને' ઘટેછે કારણકે, આસર્વ અનર્થનો ઉત્પાદક કેવળ મદ-નજછે" વળી આસ્ત્રીઓનું બહુ વૃત્તાત ખુલ્લું કરવાથી શુદ્ધ ? કારણસર પોતાના પુત્રને પણ તે દુષ્ટાઓ મારી-નાખેછે તેવી ક્ષણિક ચિત્તવાળી સ્ત્રીઓ ખરી પ્રેમદૃષ્ટિથી કેને જુએછે ? માટે હેભદ્ર ? વિદ્યુત્તલંતાની માફક ચંચળહૃદ-યવાળી; ઉપરોક્ત પ્રકારની સ્ત્રીઓને માટે ક્યોપુરુષ ધર્મ-કાર્યમાં શિથિલઆદરવાળોથાય ?

આપ્રમાણે ગુરુવચનસંભળી કિચિત્ હાસ્યકરીને
ધનવાહનખોદ્યો હેકૃપાલો ? આપે

અનંગ જે સ્ત્રીઓનાં દૂષણકલ્યાં તેદુષ્ટસ્ત્રીઓ
વતી. ખીજી; મહારીસ્ત્રીતો બહુસરલછે તેમજ
પતિવ્રતાછે, વળી સત્ય, શીલ અને

દયાવડે યુક્તછે, મહારી ઉપર બહુજ તે પ્રેમધરાવેછે અન્ય પુરુષનું મુખપણ તે ભેતીનથી, વિનયગુણમાં તે પ્રથમગ-ણાયછે, સ્નેહની સ્થિરતા તેના જેટલી પ્રાપ્ત અન્યત્ર સંભવ-તીનથી, વળી ગુરુજનની ભક્તિમાં હૃમ્મેશાં તત્પર રહેછે એવી તેસ્ત્રી અશુદ્ધચારિત્રવાળી અન્યસ્ત્રીઓના સરખી કેમ કહીશકાય ? વળી આ જગત્માં લોહ તથા અશ્વાદિકનું ગુણોવડે મહોટું અંતર દેખાયછે. અન્યત્રપણ કહ્યું છેકે:—

વાજિવારણલોહાનાં, કાષ્ઠપાષાણવાસસામં ।

નારીપુરુષતોયાનાં, દ્રશ્યતે મહદન્તરમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ:—“ અન્ધ; હસ્તી, લોહ, કાષ, પાષાણ, વસ્ત્ર, નારી, પુરૂષ અને જલ એ દરેકનું પોતપોતાની જાતિમાં વાણું જ અંતર દેખાય છે. અર્થાત્ ગુણાવડે ન્યૂનાધિકતા રહેલી છે. જેમકે; અન્ધજાતિમાં કોઈની દશરૂપીઆકિંમત તો કોઈની હજાર અને તેથી વધારે પણ હોય છે. એમ દરેકમાં પોતાના ગુણાએ કરીને ગૌરવ લાઘવપણું હોય છે, માટે સ્ત્રી સ્ત્રી તેવી દુરાચારિણીનથી; જેથી મ્હને તેદુંખદાયક થાય ?

ત્યારબાદ ગુરૂએ ત્હને કહ્યુંકે; હેમહાનુભાવ ? નેકે,
તે સ્ત્રી સ્ત્રી બહુસારીહુશે, તોપણ
પુનઃગુરૂ તેનો ઉપલોગકરવાથી તે નરકસ્થા-
ઉપદેશ. નનો માર્ગ છે. જેમ કિપાકનાં ફલ
ખાવાથી તેઓ આલોકમાં કેવળ દુઃખ

દાયક થાય છે, તેમ મનોહર એવું પણ સ્ત્રીઓના લોગવિ-
લાસનું સુખ દુર્ગતિમાં લઈજાય છે જેમ વિષમિશ્રિતલોજન
બહુસરસહોયતોપણ તે ખાવાથી પ્રાણહારક થાય છે, તેમ
સુંદર એવી પણ યુવતિ જો લોગવવામાં આવેતો તે જરૂર
દુર્ગતિમાં લઈજાય છે. માટે હેભદ્ર ? કુમતિના કારણ ભૂત
એવી પોતાની સ્ત્રી સખધી અનુરાગને તું છોડીદે, અને
પચમહાવ્રતને ધારણકરી ચારિત્રમાં તુંપ્રીતિવાળોથા એ
પ્રમાણે પ્રતિદિવસે સવેગકારક મધુર વચનોવડે સૂરિમહારાજ
ત્હને બોધઆપવાલાગ્યા પછીસ્ત્રીઉપરથીધનવાહનનો રાગ
કંઈક પ્રતિદિવસેઓછો થવા લાગ્યો, અને હસ્મેશાં ગુરૂમહા-
રાજનીપાસે તેઆવવાલાગ્યો. બાદ કોઈએક દિવસે પરમવૈરા-
ગ્યને પ્રાપ્તથયેલો તેધનવાહન એકાંતમાં ગુરૂનીઆગળ
હાથજોડી કહેવાલાગ્યોકે, હેભગવન્ ? અમૃતમય એવી

આપની વાણી મહે સાંભળી, છતાંપણ મહારા હૃદયમાંથી
 દુષ્ટસર્પના વિષની માફક રાગની પ્રણુતિ કેમ દૂર થતી નથી
 હેભગવન્ ! સ્ત્રી સંબંધી મહારો રાગ સર્વથા તુટવાનો
 સભવ મહને લાગતો નથી; પરંતુ જો આપને યોગ્ય લાગે
 તો, હું એકબાબત કરવાધારું છું; વિષયસુખની તૃણારહિત
 એવોહું મહારીસ્ત્રીની સાથે આપના ચરણ કમલમાં દિક્ષા-
 ગ્રહણકરું, જેથી હું તેણીના દર્શનમાત્રવડે સંતુષ્ટરહીશ અને
 મહારું ચારિત્ર પણ સચવાશે. આ પ્રમાણે મહારો વિચારછે.
 જો આપને યોગ્યલાગેતો મહને દીક્ષા આપો. બાકી એણીના
 દર્શનવિનાતોમહારાથી જીવીશકાયતેમનથી.

એપ્રમાણે ધનવાહનનું વચનસાંભળી સુધર્મસૂરિ

પોતાના મનમાં વિચારકરવા લાગ્યાકે,
સુધર્મસૂરિ. અહો ? આજગતમાં અતિ દુરંત
 એવો વિષયરાગ કેવોવિલસીરહ્યોછે ?

દીક્ષાલેવાની ઈચ્છાથયછે છતાંપણ તેને સ્ત્રી દર્શનની અભિ-
 લાષાશ્રુટતીનથી. જુઓતોખરા ? મોહનાતર ગો કેવાઉછળીર-
 હ્યાછે ? અસ્તુ એપ્રમાણે પણ એને દીક્ષાઆપવીડીકછે. કાર-
 ãણકે, દીક્ષાલીધા બાદ તે પોતેજ સૂત્રાર્થમાંનિપુણથઈ વિવેકમાં
 આવીજશે. તેમજતેપોતેજ સમજીને રાગનાસંબંધને છોડી
 દેશે. એપ્રમાણે શુરૂએ વિચારકરી અનંગવતીસહિત પોતા-
 નાલાભધનવાહનને વિધિપૂર્વકદીક્ષા આપી બાદ તેમણે
 ચંદ્રચાનામેમહત્તરિકા-મ્હોટીસાધ્વીનાતાબામાં અનંગવ-
 તીસાધ્વીનેસોંપીદીધી. પછી તે પણ સાધ્વીઓના સમુદાયમાં
 રહી ઉત્તમપ્રકારની સાધ્વીની ક્રિયાનો અભ્યાસ કરવા લાગી.
 ધનવાહનમુનિપણ શુરૂચરણમાં રહીને સૂત્રાર્થનો સારીરીતે

અભ્યાસ કરવાલાગ્યા. એમ તે બન્નેજણુ સાધુસાધ્વીને લાયક
એવી ક્રિયાઓ કરેછે. તત્ત્વાર્થમાં પણ તેઓ જાણુકાર થઈગયાં;
છતાં પણ પરસ્પર એક બીજાનો હાર્દિક પ્રેમ તેમને છુટતો
નથી એમકરતાં ઘણો સમય વ્યતીત થયો, તેમ છતાં પણ
તેમની સ્થિતિ કંઈપણ બદલાઈ નહિ ત્યારેગુરુએ તેમને મધુર
વચનોથી એકાંતમાં કહ્યુંકે, તમોએ દીક્ષાવ્રત લીધેલું છે. માટે
હવે તમ્હારે રાગવૃત્તિ રાખવી તે યોગ્યગણાયનહી. અવિરતિ
યુવતિજનને સવિકારદૃષ્ટિવડે જોવાથી પણ સાધુને જૈનસિદ્ધાં-
તમાં મ્હોટું પ્રાયશ્ચિતકહેલું છે. તો વ્રતધારીસાધ્વીને સવિકાર
દૃષ્ટિથી સાધુએ સર્વથા નજોવીજોઈએ. અને જો રાગદૃષ્ટિથી
તેનું અવલોકન કરેતો હે ભદ્ર? જૈનશાસ્ત્રમાં તેને મ્હોટા
અનર્થનું કારણ કહેલું છે. અન્ય સ્ત્રીઉપર દૃષ્ટિપાતકરવો તે
ઉચિત નથી. તોવળી અબોધીબીજના કારણભૂત એવી સાધ્વી-
ના વિષયમાં તો કહેવું જશું? માટે હેમહાનુભાવ? અવિવેકનો
ત્યાગકરી શુદ્ધભાવવડે તું રાગનો વિચ્છેદકર. અને સર્વથા
આદૃષ્ટિના કુશીલપણાને તુંછોડીદે એપ્રમાણુગુરુનુ વચનસાભળી
ધનવાહનમુનિ સ વિગ્નથઈ વિચારકરવાલાગ્યાકે; અતિશય
નિમયાદરાગને વશથયેલા અને વિવેકરહિત એવા મુનિવેશ-
ધારી મ્હુનેધિક્ષારછે ધિક્ષારછે અરે! હુંકેવોનિર્લજજગણુઈ ?
મુનિવ્રતમાં વર્તમાન છતોપણ હું મુનિઓને અછાજતા
આવાનિંદનીય રાગને છોડીશકતોનથી. નિરવધ એવી મુનિ-
દીક્ષાને ગ્રહણ કરીને પણ દુષ્ટરાગથી બધાયેલો અને પુણ્ય-
રહિત એવો હું દીર્ઘસંસારનો લોકતાથઘથ. હાજીવ ? હા
પાપિષ્ઠ ? દર્શન માત્રના રાગમાં પ્રવૃત્તથયેલો તું અનવધ એવા
ધર્મને પામીનેપણ ચિરકાલપર્યંત નારક તથા તિર્યગ્યોનિમાં

પરિભ્રમણ કરીશ. એપ્રમાણે ભાવના કરતાં છતાંપણ ધન-
વાહનમુનિનો અનુરાગ અનંગવતીસાધ્વી ઉપરથી ઉતરતો
નથી; તેમજ તેસાધ્વીનો રાગ તેમુનિઉપર તેવોને તેવો રહ્યા
કરેછે. એમકરતાં સંયમ, તપ, વિનય અને ચારિત્ર પાળવામાં
તત્પર અને શુરનીઆસા પાળવામાં સાવધાન એવાંતે બંને-
નોપણ સમય આલ્યોબળયછે.

અન્યદા કોઈએક દિવસ વસુમતીનામે પોતાની ખે-
નની સાથે તે અનંગવતીસાધ્વી વિ-
સુલોચના હાર ભૂમિએ બહાર નીકળી, ત્યાં આગળ
ભગિની. સ્ત્રી સહિત એક ઉન્મત્તથયેલો પુરૂષ
તેણીના જોવામાં આવ્યો. જેનું શરીર

બહુધુળથી ખરડાયેલું હતું; તેમજ વસ્ત્રોપણ બહુજીર્ણપ્રાય
ખેરેલાં હતાં અને શરીરે જંતુઓ બહુવળગેલા હતા. વળી
તે ગાંડાની માફક ગાયનની ધૂનમાં અનેકપ્રકારે નૃત્યકરતો અને
છોકરાંઓ જેની ચારેતરફ વીટાઈ વળેલાંહતાં, એવા તેપુરૂષને
જોઈ, અનંગવતી તે બંને સ્ત્રીપુરૂષને બહુ સમયસુધી જોઈ
રહી. ત્યારબાદ તેણીએ વસુમતીને કહ્યું કે; હેઆર્યે? આ
ગાંડાની પાસમાં રહેલી આ યુવતિ આપણીખેન સુલોચનાના
જેવી દેખાયછે. તે સાંભળી વસુમતીપણ સારીરીતે ધ્યાનદઈ
બહુ તપાસકરીને શોકાતુર થઈગઈ અને તે બોલીકે; હેખેન!
તહારું કહેવું સત્યછે. આ આપણી ખેનસુલોચનાછે. પ્રથમ
એને મેષલાવતીનગરીમાં સુખધુસાથે પરણાવી હતી. બાદ
કોઈ એકદિવસ તે કનકરથરાજકુમારના જોવામાં આવ્યું;
એટલે તે રાજપુત્ર તેણીના મનોહર સ્વરૂપને જોઈ બહુ કામાતુર
થઈગયો; અને બહુરાગને લીધે તેણે પોતાનાઅંત પુરમાં સુલો-

ચનાને દાખલકરી. પછી તેને બહુ પ્રિયહોવાથી તે સુલોચના સમસ્ત અંતેઉરમાં પ્રધાન થઇપડી. એપ્રમાણે હું મહારે સાસરે ન્ત્યારે રહેતીહતી તે સમયે પ્રત્યક્ષપણે મહે સર્વજ્ઞજોડું છે. વળી હેઆર્યે? લોકપ્રવાદથી તહે પણ આખાખત સાંભળી હશે. તેમજ અહવડે અહણ કરાયેલો આપુરૂપ રાજકુમાર-સરજો દેખાયછે; માટે જરૂર આ કનકરથરાજ અને આ સુલોચનાછે. અનંગવતી બોલી હેઆર્યે! ગાલો આપણી આ ખેનને આપણે બોલાવીએ આપણને તે આજખે છે કે કેમ? અથવાએપણ ગાંડી છે? એમ વિચાર કરીને જ ને જણીઓ તેની પાસે જઈ મધુરવાણીવડે તેને બોલાવવાલાગી પરતુ પાગલની માફક તે કંઈપણ સ્પષ્ટ સમજી નહીં; અને જેમતેમ બહુ બો-લવાલાગી. ત્યારબાદ દયાલુ એવી સેખન્ને માધ્વીઓ તેખને સ્ત્રીપુરૂષને સુધર્માચાર્યના ચરણકમલમા લઇગઈ અને પોતાના હૃદયમાં બહુવિષાદ કરવા લાગી બાદ તે આર્યએ આચાર્ય-મહારાજને 'કહ્યું કે; હેશુરૂમહારાજ? આઅમહારી મહાટી ખેનછે કે નહી? અને જો તે હોયતો એની આંખી ઉન્મત્તદશા શાથી થઈછે? ત્યારબાદ શુરૂએ પોતાના જ્ઞાનવડે સત્યસ્વરૂપ જાણીને કહ્યું કે,—આ સુલોચનાછે. અને આ કનકરથયુવ-રાજછે, એમા કોઈ પ્રકારનો સંદેહનથી. આ બંનેજણ સર-નિદ્રામાં સુઈગયાંહતાં, ત્યારે ઇર્ષ્યાવડે ક્રોધાયમાન થયેલી એક તેની સપત્ની—શંકે એ બંનેના મસ્તકઉપર મંત્રેલું ચૂર્ણનાખ્યું. જેથી તેમની બુદ્ધિનો વિભ્રમથયો ત્યારબાદ તેના પિતાએ બહુવૈદ્યોને ત્યાંબોલાવ્યા, તેઓએપણ ઘણા ઉપચાર કર્યા પરંતુ સર્વપ્રયાસ તેમનો નિષ્ફલથયો. પછી રાજાએ તેમની મંત્ર તથા તત્ત્રવાદીઓનેબોલાવી બહુસારવાર કરાવી પણ તેમની

સ્થિતિમાં કિંચિત્તમાત્રપણ ફેરફારથયોનહિ. પછી એકાંત સ્થા-
નમાં બંનેને રાખવામાંઆવ્યાં. તેમની રક્ષામાં કેટલાક પુરૂષોને
મુકરરકર્યાં. બાદ કેટલોકસમય વ્યતીતથતા રક્ષક પુરૂષોના
પ્રમાદને લીધે તેઓ બંનેજણ એકસાથે પોતાના સ્થાનમાંથી
બહારનીકાગીચમાં અને તેઓ ફરતાંફરતાં અહીં આવ્યાંછે

એપ્રમાણે આચાર્યશ્રીનુ વચનસાલણી વસુમતીબોલી.

હૈ ? ભગવન્ ? જો આપ એનો ઉપ-
સમવિનાશક ચાર જાણતા હોવો વિચારકરી
ચૂર્ણયોગ. મતિમોહને દૂરકર્નારૂં પ્રતિચૂર્ણએમને
આપો. પછી શુરૂએ મતિમોહને

નાશકરવામાં બલવાન્ એવું પ્રતિચૂર્ણ તેમને આપ્યું, જેથી
તેઓ બંનેપણુ સ્વસ્થ ચિત્તવાળાં થઈ ગયાં. બાદ મુલોચના
પોતાની બંને ખડેનોને જોઈ બહુ આશ્ચર્ય પામી કહેવા લાગી.
અરે ? આ મહુને સ્વપ્ન આવ્યું ? કિંવા મહારી બુદ્ધિનો આ
વિભ્રમથયોછે ? તે અમ્હારી નગરીકયા ? તે અમ્હારો વૈભવ
અને તે અલંકારો ક્યાંગયા ? અને ધુળવડે ખરડાએલાં આ
અમ્હારાં અગ શાથીથયાંછે ? તેમજ દીક્ષિત થયેલી આ
મહારી બંને ખડેનો અહીંયાં ક્યાંથી ? માટેજરૂર આ ઈદ્રજલ
અથવા સ્વપ્ન છે. ત્યારબાદ વસુમતીએ તેમના ઉન્માદનું
સર્વકાળુ તેમને સમજાવ્યું, અને વિશેષમાં કહ્યું કે; આશુર-
મહારાજના મહિમાથી તમ્હારોઉન્માદ નિવૃત્ત થયોછે.

બાદ વસુમતીબોલીહેલરે ? કનકરથયુવરાજ જ્યારે

ત્હને પોતાના અંતઃપુરમાં લઈ ગયો

વસુમતીઅને તેજ વખતે માયાવી એવા મુમંગલ-

અનંગવતી. વિદ્યાધરે મહારી સાથે બહુ સમય સુધી

વિષયભોગનો મુખવિલાસકર્યો. ત્યારબાદ તે દુષ્ટથી હું
જ્યારે છુટીપડી ત્યારે ધનપતિદેવતાએ આવીને મ્હને બોધ
કર્યો જેથી મ્હેં હેમુતનુ ? ચદ્રયશાસાધ્વીની પાસે દીક્ષાગ્ર-
હણકરી. આ અનંગવતીપણુ ગુરૂમહારાજના મુખથી
ધર્મોપદેશ સાલગીને સસારનાભયથી ઉદ્વિગ્નથઈ તેથી પો-
તાના પતિની સાથે તેઓની આગમ્મમા દીક્ષા થઈછે માટે
હેમુતનુ ? ત્હે જેઆ જોયું તે સ્વપ્નનથી, પરંતુ સત્ય છે.
આમહાપ્રતાપીમુધર્મનામે અમ્હારા ગુરૂએ ત્યારબાદ
બહુખુશીયયેલા તે બને સ્ત્રીપુરૂષ સર્વદોષોને વિનાશકરવામાં
સમર્થ એવા ગુરૂમહારાજના ચરણકમલમા બહુવિનયપૂર્વક
પ્રણામકરવાલાગ્યાં ત્યારબાદ ગુરૂએ વૈરાગ્યકારક ધર્મદેશનાનો
પ્રારંભકર્યો. બહુસ વેગકારક ગુરૂનાં વચન સાલગીને બનેજણ
પ્રતિબોધપામ્યા સસારની અનિત્યતા પોતાના હૃદયમા
ભાસવાલાગી. વિષયમુખને વિષસમાન જેવા લાગ્યાં. બાદ
અનુક્રમે બંનેજણે ગુરૂને પ્રાર્થનાકરીકે અમને સંસાર તારક-
દીક્ષાઆપીને કૃતાર્થકરો ગુરૂએપણુ તેમની યોગ્યતા જોઈને
વિધિપૂર્વકદીક્ષા આપી ત્યારબાદ પોતાની બને જોડેનો સાથે
મુલોચનાસાધ્વી સયમના મુખ્યગુણરૂપ વિનયમા રક્ત થઈ
છતીચ દ્રવ્યશાપ્રવર્તિનીનીપાસમાંરહીનાનાપ્રકારની તપશ્ચર્યાઓ
કરવાલાગી એપ્રમાણે પોતાની ગુરૂણીની પાસમા રહેલી તે
ત્રણે જોડેનો ઘણો સમય ધર્મધ્યાનમાં નિગર્મનથવાલાગ્યે.
હેચિત્રવેગ ? પછી કનકરથમુનિને અને ધનવાહન મુનિને
પરસ્પર બહુજ સ્નેહ થયો. પોતાના ગુરૂની પાસમાં બંનેજણ
પંચમહાવ્રતપાલવામાં બહુ પ્રવીણ, સમીતિ અને ગુપ્તિ
પાલવામા સમ્યક્પ્રકારે ઉપયોગવાળા થઈને નાના પ્રકારની

તપશ્ચર્યાકરવામાં પ્રેમધરાવતાછતા નિરંતર સ્ત્રો અને તેમના અર્થની માહિતીમેળવેછે. તેમજ ગુરૂનીઆજ્ઞામાં પ્રવર્તમાનથ-
યેલા તે બંનેજણુ વિધિપૂર્વક ચારિત્રધર્મને પાળેછે. એપ્રમાણે
ચરણુકરણુમાં તત્પરએવાતેજ નેનો બહુ સમય વ્યતીતથયો.

ત્યારબાદ કોઈ એક દિવસે પોતાના આયુષની સમાપ્તિ

નજીકમાં જાણીને સુધર્મસૂરિએ સ-

શશિપ્રભદેવ.

મ્યક્ષપ્રકારે સલેખનાકરીને અનશન

વિધિવડે કાળકર્યો. પછી તે બીજા

દેવલોકમાં ઉત્તમપ્રકારના વૈભવવાળા ચ દ્રાણુનનામે વિમા-
નમાં શશિપ્રભનામે દેવપણે ઉત્પન્ન થયા અને તે વિમાનના
પોતેઅધિપતિથયા બાદ ધનવાહનમુનિપણ રાગ નહીં તુટ-
વાથી ચરિત્રપાલીને વિધિપૂર્વકકાલકરી બીજાદેવલોકમાં ઉત્પન્ન
થયા વળીતે શશિપ્રભદેવના સામાનિકદેવ તરીકેબહુ તેજસ્વી
શરીરધારી વિદ્યુત્પ્રભનામે દેવથયા હવે તે અનંગવતીસાધ્વી
પણ દીક્ષાપાલીને રાગ નહીં જવાથી કાળકરીને વિદ્યુત્પ્રભદેવની
ચંદ્રરેખાનામેદેવી થઇ

હવેસુખંધુનોજીવમરીનેઅગ્નિકુમારદેવથયોહતો; તે પાપી

પોતાના પૂર્વભવનુંવૈર સંભારીને કનક-

વિધુપ્રભદેવ.

રથસાધુ અને સુલોચનાસાધ્વી ઉપર

બહુઉપસર્ગ કરવાલાગ્યો. પ્રાણુઘાતક

એવાતેઉપસર્ગોને સમભાવવડે સહન કરીને તેઓ બંનેજણુ
કાલકરીને બીજાકદપને વિષે ચંદ્રાણુનવિમાનમાં સામાનિક
દેવપણે ઉત્પન્નથયાં. તેમાં કનકરથનોજીવ વિધુપ્રભનામે
દેવથયો અને સુલોચનાનોજીવ સ્વયંપ્રભાનામે તેની દેવીથઇ.

હવે તેસુલોચનાનીબહેન તેવસુમતીપણ શુદ્ધ ચારિ-

ચંદ્રપ્રભાદેવી.

ત્રપાળી પોતાનું આયુષપૂર્ણ કરીને કાળ
ધર્મપામી. બાદ તે મુલોચનાનો છવ
તેજ ચંદ્રાન્નુન વિમાનમાં પોતાના

પૂર્વભવનો સ્વામી જેચંદ્રાન્નુનનામે દેવથયેલોછે તેની દેવી
પણેઉત્પન્ન થયો. એપ્રમાણે એકવિમાનમાં દીવ્યસુખને અનુ-
ભવતાં તે સર્વેની પરસ્પર ગાઢપ્રીતિબ ધાણી અહો ? આસર્વ
કર્મનોજ વિલાસછે અન્યથા તેઓની સ્થિતિકયાં ? અને એક
સાથે આદીવ્યસુખનો અનુભવકયા ? અન્યત્રપણ કહ્યુંછેકે:-

નૈવાકૃતિ. ફલતિ નૈવ કુલં ન શીલં,

વિદ્યાઽપિ નૈવ ન ચ જન્મકૃતાઽપિ સેવા ॥

કર્માણિ પૂર્વતપસા કિલ સન્વિતાનિ,

કાલે ફલન્તિ પુરુષસ્ય યયેહ વૃક્ષાઃ ॥ ? ॥

અર્થ—“ આજગત્માં દરેકપ્રાણીઓનાં જન્મમરણ
પોતપોતાના નિમિત્તપ્રમાણે થયાંકરેછે. પરંતુ ક્યાજીવનો-
ક્યાસ્થાનમા જન્મથશે તેવો નિશ્ચય કેવલજ્ઞાનીને થઈ શકે.
કિંવા તેના કર્મઉપરથી જાણીશકાય કારણકે; શુભાશુભ કર્મ-
નુજ તેફલછે. મનુષ્યોની આકૃતિ કઈફલઆપતી નથી; કુલ,
શીલ, વિદ્યા તેમજજન્મપર્યંતકરેલી સેવા પૈકી કોઈપણ ફલ
આપવા સમર્થથતાંનથી. માત્ર પ્રાચીન તપવડે ઉપાર્જન કરેલાં
કર્મો વૃક્ષનીમાફક સમયાનુસાર ફલેછે ” માટે હેભવ્યજનો !
પૂર્વાર્જિતકર્મના સળંધને લઈને ધનવાહનાદિક સર્વેદિવ્ય
ચૈભવને પ્રાપ્તથયા.

વિદ્યુત્પ્રભાદેવ, ચંદ્રાન્નુનવિમાનમાં આઠપટ્ટોપમ
સુધી દિવ્યસુખનો અનુભવકરીને ત્યાંથી

પવનગતિ
વિદ્યાધર.

ચબ્યો; કારણકે પુણ્યને અનુસારે દિવ્યસુખ
લોગવાય છે. જ્યારે પોતાનુસુકૃત આવી
રહે છે; ત્યારે તેઓ સ્થાનાંતરમા પધારે છે.

નેમકે, — “ ક્ષીણે પુણ્યે જાયતે મર્ત્યલોકે ॥ ” પુણ્ય પ્રકૃતિને
લઈને પ્રાણી દેવલોકમા ઉત્પન્ન થાય છે. અને જ્યારે તે ક્ષીણ
થાય છે, ત્યારે પુનઃ તે મનુષ્યલોકમા જન્મે છે. હવે તે વિદ્યુ-
ત્પ્રભત્યાથી સ્થવીને આવૈતાઢ્યપર્વતમાં દક્ષિણશ્રેણીને વિષે
મનોહરએવા રત્નસંચયનામે ઉત્તમનગરમા ખડુદવતીની
કુક્ષિએ પવનગતિનામે વિદ્યાધરકુમારથયે।

હે સુંદર? દેવલોકમાં જે ધનવાહનનો જીવ વિદ્યુત્પ્રભ
દેવ થયો હતો. તેજ ત્યાંથી સ્થવીને તું

ચિત્રવેગનું
વૃત્તાંત.

ચિત્રવેગ આલોકમાં ઉત્પન્ન થયો છે.
તેમજ ચંદ્રેશાદેવી પોતાનું આયુષ
પૂર્ણ કરી ત્યાંથી સ્થવીને વૈતાઢ્યગિરિમાં

શ્રીકુંજરાવર્તનગરને વિષે અમિતગતિનામે વિદ્યાધર છે, તેની
ચિત્રમાલાનામે ભાર્યાની કુક્ષિમા કનકમાલાનામે પુત્રીપણે
ઉત્પન્ન થઈ છે. તેમજ હે ચિત્રવેગ? પૂર્વલવમાં શ્રમણપણું
પામીને પણ ત્હારો જે રાગસંબંધ હતો તેનું આકલ ત્હને
પ્રાપ્ત થયું વળી હે ચિત્રવેગ! દેવલવમાં રૂપ, બલ; દીપ્તિ
અને રૂદ્ધિ પણ ત્હારે થોડી હતી; તેમજ ત્હારું આયુષ પણ
મધ્યમ પ્રકારનું થોડું હતું, વળી આમનુષ્યલવમાં પણ તમારે
બંનેને પરસ્પર એકબીજાના દર્શનથી આરભીને દુઃસહ એવું
વિયોગદુઃખ લોગવવું પડ્યું. અથવા હે ચિત્રવેગ! આજન્મમાં
ત્હે જે દુઃસહ એવું વિયોગદુઃખ લોગવ્યું તે ત્હારી આગળ
કહેવાથી હવે શું ફલ! ત્હે મુનિવ્રતગ્રહણ કરીને પણ સરાગપણાનો
ત્યાગ ન કર્યો; તેના ફલતરીકે આદુઃસહવેદના ત્હને પ્રાપ્ત થઈ.
હે ચિત્રવેગ? દેવલવમાં ત્હારો મિત્ર જે ચંદ્રાન્નન

નામે દેવહુતો, તેપણ ત્યાંથી સ્થવીને
ચિત્રગતિ અને અહીંયાં ચિત્રગતિથયોછે. હેભદ્ર ?
પ્રથમ વસુમતીનામે જે સાધ્વીહુતી
તે કાલકરીને દેવલોકમાં ચંદ્રપ્રમા-

નામે દેવીથર્ધ હુતી અને તેજ ત્યાંથી સ્થવીને પ્રિયંગુમંજ-
રીનામે આલોકમાં ઉત્પન્ન થઈછે હેસુંદર ? જેથી તે ચિ-
ત્રગતિ પૂર્વલવમા ત્હારો મિત્રહુતો, તે કારણથી એકવાર
દર્શનવડેપણ પરસ્પર તમ્હારો બહુન્નેહુથયો. તેમજ તે
ચિત્રગતિએ ઉપાયપૂર્વક તે કનકમાલાનો સ્પર્શ ત્હારી
સાથે જોડીઆપ્યો, અને હાલમા પોતાના કર્મદોષને લીધે
તેની સાથે ત્હારો વિયોગથયોછે હેચિત્રવેગ ? હવે અહીં
હાલમાં બહુવિસ્તારકરવાની કંઈજરૂરનથી માત્ર જે ત્હે મ્હને
પૃથ્થુછે; તેને! હું પ્રત્યુત્તર ત્હને આપુજી કનકરથનામે તે
સાધુ અન્યલવમાં ત્હને બહુજ પ્રિયહુતો તેજ પોતે કાળકરીને
ત્યાંથી દેવલોકમાં વિદ્યુત્પ્રલનામે જે દેવથયો; તેજ હું પોતે
ત્હારો પ્રિયમિત્ર છું અને હાલમાંપણ હું તે દેવલોકમા રહુંછું,
હેચિત્રવેગ ? આવા કારણને લીધેતું મ્હારો અતિપ્રિયમિત્રછે.

શ્રીધનેશ્વરમુનિએચેલી, મુખોધ અને સુંદર ગાથાઓના
સમૂહવડે અતિ મનોહર, રાગ અને રૂપરૂપી અગ્નિ તેમજ વિષ-
ધરનેસંહારવામાં જલઅને મત્રસમાન આ મુરસુંદરીકથાને વિષે.
ચિરપરિચિત સંબંધદર્શક આઠમો પરિચ્છેદ સમાપ્ત.

इति श्रीधनेश्वरमुनिविरचितप्रकृतपद्यमयसुरसुदरीचरित्र-
स्य शास्त्रविशारदयोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरजैनाचार्य-
पूज्यपादश्रीमद्-बुद्धिसागरसूरीश्वरशिष्यरत्नप्रसिद्ध-
वक्तेतिख्यातिभागाचार्यश्रीमद्-अजितसागरसूरि-
कृतगुर्जरभाषानुवादे चिरपरिचयवर्णननामाऽ-
ष्टमपरिच्छेदः समाप्तः

અથનવમપરિચ્છેદઃપ્રારંભ્યતે.

પોતાના પૂર્વલવનો સંબંધજાણીને ચિત્રવેગજાણ્યો.

હસુરોત્તમ ! તે વળતે તમ્હે મ્હને તે

ઉપસર્ગ

માણીઆપીને બહુઉતાવળથી ક્યાં ગયા

નિવારક

હતા ! અને તેવું ઉતાવળનું તમ્હારે

પ્રયાણ.

શુંકાર્ય આવીપડયુંહતું ? તે સાંભળી

વિદ્યુત્પ્રભદેવજાણ્યો. હસુદર ? એ

વૃત્તાંતપણ હું ત્હને કહ્યું તે તું સાંભળ. આ મ્હારાવિમાનના અધિપતિશાશિપ્રભદેવે મ્હને આજ્ઞાકરીકે, હાલમા જંબુદ્વીપમાં રહેલા ભરતક્ષેત્રમાં કુશાગ્રનામે નગરમાં ધનવાહનમુનીછે તેમનીપાસે જલદીતુંજા. ત્યાં આગળ તે મુનીદ્ર પોતે ધ્યાનમાં જોડેલાછે. તેમને પોતાના પૂર્વલવના કોઈએક વેરીએ જોયાછે; અને તેમને જોઈને અત્યંત ક્રોધાયમાનથયેલો તેદેવ તેમને મહાનભયંકરઉપસર્ગોકરશે. માટે તેમની રક્ષાકરવાસાઈ જલદી તું તે નગરમાં જા. અને હુંપણ ઇદ્રની આજ્ઞાલઈને ત્યાં આવુછું. એ પ્રમાણે તેની આજ્ઞાનો સ્વીકારકરીને બહુઝડપથી હું અહીં આવ્યો. તેટલામાં સ્ત્રીસહિતનાસતો તુ મ્હારાજેવામાં આવ્યો. પછી અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગવડે મ્હં જાણ્યુંકે; આતો તે વિદ્યુત્પ્રભનામે-મ્હારો મિત્રછે. વળી નભોવાહનરાજના ભયથી ખ્હીને આઉતાવળો નાસેછે. આનભોવાહનરાજપણ એની પાછળ ચાલ્યોઆવેછે. તેમાટે હું આસમયે પૂર્વલવના મિત્રનો કંઈપણ ઉપકારકરું, એમ વિચાર કરીને હુંત્હારી પાસે આવ્યો. અનેતેવી આપત્તિના સમયે ત્હારી રક્ષાનેમાટે મ્હંત્હને તેદીવ્યમાણીઆપ્યો.

ત્યારબાદ જે કાર્યને ઉદ્દેશી હુંનીકળ્યોહતો તેની
સિદ્ધિમાટે એકદમ હું અહીંથી ધન-
મુનિરક્ષા. વાહનમુનિની પાસે ગયો. ત્યાં આગળ

ધ્યાનમાં રહેલા તે મુનિવરને ઉપસર્ગ

કરતો એવો એકદેવ મહારાજેવામાંઆવ્યો. પછી મહેં તેનો
અત્યાચારજોઈ કહ્યુંકે; રે?રે! દેવાધમ ? હવે તું ક્યાં જઈશ?
દેવેંદ્રો જેમને વંદનકરેછે એવા આમુનીંદ્રને તુ આવાં હુઃખ-
આપેછે? શત્રુ અને મિત્રાવર્ગમાં સમાન બુદ્ધિવાળા મુનીંદ્રોને
ઉપસર્ગ કરતો એવો તું હવે ક્યાં જઈશ ? હેપાપિષ્ઠ ? મહારાજ
દૃષ્ટિમાર્ગમાં પડેલોતુ હવે જીવવાની આશાછોડીદે? એપ્રમાણે
મહારાજ કહેવાથી તે લવનપતિ દેવ સંબ્રાંતથઈ એકદમ ત્યાંથી
જીવલઈ નાશીગયો. તેજ સમયે શુક્લધ્યાનમાં રહેલા તે
મુનિવરનો મોહ નષ્ટથવાથી વિશુદ્ધ એવું કેવલજ્ઞાન તેમને
ઉત્પન્નથયું.ત્યારબાદબહુ વિનયપૂર્વકમહેં તે શ્રીકેવલિલગવાનનો
મહિમાકર્યો તેવામા હુહુભિમૌ નાદસાભળી અનેક દેવ અને
મનુષ્યો ત્યાં આવ્યા. ભક્તિપૂર્વક વંદન કરી પોતાના આચાર
પ્રમાણે તેઓ હાથ જોડી ભૂમિઉપર ઝેસીગયા ત્યારબાદ
શ્રીકેવલીલગવાને તેમને ઉદ્દેશીને મોક્ષમુખનાકારણભૂત એવા
ધર્મોપદેશનો પ્રારંભકર્યો

જૈનોધર્મઃ પ્રકટિતવિભવઃ સંગતિઃ સાધુલોકે,

વિઢ્ઢગોષ્ઠી વચનપદ્મતા કૌશલં સત્ક્રિયાસુ ।

સાન્ધ્વી લક્ષ્મીશ્વરણકમલોપાસના સદ્ગુરુણાં,

શુદ્ધં શીલં મતિરમલિના પ્રાપ્યતે માન્યવદ્ભિઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ-“ હેભવ્યાત્માઓ? આજગત્માં પ્રગટછે મહિમા

જેનો એવોશ્રીજ્ઞેનધર્મ, સાધુપુરુષોનો સમાગમ, વિદ્વાન્પુરુ-
ષોની સાથે ધર્મચર્યા, શાસ્ત્રવચનમાં પટુતા, ધાર્મિકસત્ક્રિ-
યાઓમાં કુશલતા, ન્યાયથી મેળવેલીલક્ષ્મી, ધર્મોપદેશમાં
કુશલએવા સદ્ગુરુઓનાચરણકમલનીસેવા, દોષરહિતએવુંશીલ-
મ્મત અને નિર્મલએવીબુદ્ધિએ સર્વપદાર્થો ભાગ્યશાળી પુરુષો-
નેજ પ્રાપ્તથાયછે ” માટે પ્રમાદનો ત્યાગ કરી શુદ્ધ એવા દેવગુરુ
અને ધર્મની તમ્હારે આરાધના કરવી. એમધર્મોપદેશ ચાલતો
હતો, તે પ્રસંગે સમય જાણીને શ્રીકેવલીભગવાનને મહેંપુછ્યુ કે,
હેભગવન ? આપાપિષ્ઠદેવનો તમ્હે શોઅપરાધકર્યોહતો? જેથી
આ દુષ્ટમતિ આપને પ્રાણાતદુઃખઆપવામાં ઉદ્બુક્તથયોહતો.

દેવતાનો પ્રશ્નસાંભળી શ્રીકેવલીભગવાનજોડ્યા. અન્ય-

લવમાં મ્હારી સાથે એને વૈર હતું; તેનું
નાસ્તિકવાદી કારણ તું સાંભળ. ધાત્રીખડમાં વિ-
કપિલ. દેહનામે ક્ષેત્રછે; તેમાં ચંપાનામે

ઉત્તમસમૃદ્ધિવાળી એકનગરીછે; તેમાં

પદ્મરાજ રાજ્યકરતોહતો અને તેનો સમરકેતુનામે યુવરાજ
ભાઈહતો. તે જન્મે ભાઈઓ શ્રીજ્ઞનેદ્રભગવાનના વચનમાં
ખડુ શ્રદ્ધાલુ અને પરસ્પર ખડુસ્નેહાલુહતા. દેશવિરતિશ્રાવ-
કનોધર્મ સારીરીતે તેઓ પાલતાહતા. તેમજ નીતિવડે રા-
જ્યપાલન કરતાહતા કેાઈએકદિવસે તેજન્મે ભાઈઓ સભા-
સ્થાનમાં બેઠાહતા ત્યાં મંત્રી અને સામંત વિગેરેપણ સર્વ
સદ્ગૃહસ્થો રાજસેવામાં હાજરહતા તેવામાં કપિલનામેએક
નાસ્તિકવાદી ત્યાંઆવ્યો; અને પોતાનો મત સિદ્ધકરવા માટે
તેજોડ્યો. વસ્તુતઃ જીવ, સર્વજ્ઞ કે; મોક્ષ, કેાઈ છેજ નહીં.
જગત્માત્ર કલ્પનીયછે. તે સાંભળી શ્રીજ્ઞેનસિદ્ધાંતોના શાસ્ત્રા-

યોમાં બહુકૃશલ એવાસમરકેતુયુવરાજે દષ્ટાંત, હેતુ, કારણ
અને નાના પ્રકારની સેકડો યુક્તિઓવડે વાદમાં તેકપિલનો
પરાજયકર્યો; તેમજ તેકપિલ; યુવરાજને પ્રત્યુત્તરઆપવા
સમર્થનથયો; ત્યારે મંત્રી. મહાંત, સામંત વિગેરે સભ્યજ-
નોએ તેનું ઉપહાસકર્યું. જેથી તે બહુ ઝંખવાણો થઈગયો
અને સમરકેતુની ઉપર તે એકદમ કોપાયમાન થઈ ગયો,
વળી તે ક્રોધને લીધે તેના શરીરની આકૃતિ બદલાઈ ગઈ.
આસરસલાની અંદર મહાજનની વચ્ચે આયુવરાજે આજે
મ્હારો પરાજયકર્યો; એમ પોતાના હૃદયમાં વિચારકરતો,
અને અતિશયરોષવડે ધમધમતો તે કપિલ સલામંડપમાંથી
બહાર નીકળ્યો; બાદ તે વિચારકરવાલાગ્યો કે; મ્હને ઘણા
પડિતોમળ્યા, પરંતુ આજસુધી આલોકમાં કોઈવાદીએ મ્હા-
રો પરાજયકર્યો નહોતો. છતાં આપાપીએ ભરસલાની અંદર
મ્હને કેવીરીતેહરાવ્યો? આઅધમે મ્હણું અનિષ્ટ કરવામાં કંઈ
બાકીરાખ્યુંનથી. માટે રાત્રીએ એના સ્થાનમાં જઈને ખડ્ગવડે
એદુષ્ટનું મન્તક હું કાપીનાખું. જેથી મ્હારા મનની શાંતિ
થાય; એમ રાત્રીના સમયે સૌંદ્ર ધ્યાનના વશથયેલો તેકપિલ
વિચારકરીને હાથમાં ખડ્ગલઈ સમરકેતુરાજના મકાનમાં
ગયો; અને ત્યાં તે ગુપ્ત રીતે બાજરાની ભીંતમાં લપાઈગયો.

હવે સમરકેતુરાજ પોતાનું પ્રભાતસંબંધિ આવ-
શ્યકકાર્યકરી તે તરફ આવતોહતો, રા-
ત્રીના અંધકારને લીધે યુવરાજની સાથે
કેટલાકનેકરો હસ્તમાંદીપકલઈમાર્ગમાં
ચાલતાહતા;તેવામાં રાજકુમારનેભજ-

સમરકેતુ
અને કપિલ.

રૂમાં જવાની શંકાથઇ. એટલે સર્વનું લક્ષ તે તરફ ખેંચાયું કે; તરતજ ત્યાં સંતાઈ ગયેલો તેદુષ્ટમતિકપિલ; રાજપુરૂષોના જોવામાં આવ્યો. કપિલ પોતાના બચાવમાટે અને રાજકુમારને મારવા સારૂ એકદમ ખડ્ગ ખેંચીને જેવો તેને મારવા જાય છે, તેટલામાં રાજપુરૂષોએ યુક્તિપૂર્વક ઝડપથી તેદુષ્ટને પકડી લીધો; અને બધા બાંધી પોતાને કબજે કર્યો. યુવરાજે બરોબર જોઈ તેને ઓળખ્યો કે; આતો તેજ નાસ્તિકવાદીકપિલ છે. મ્હં એનો શાસ્ત્રાર્થમાં પરાજિત કર્યો તેથી એદુષ્ટ અહીંયાં મ્હને મારવામાટે આવ્યો છે. “પરાજિતઃ કિં ન કરોતિ પાપમ્ ।” “અહો ? આદુનીયામાં પરાજિત થયેલો પ્રાણી માનનેમાટે કયું પાપ નથી કરતો ?”

હવે ઉંટકાઢતાં બકરૂંપેસે એન્યાય કપિલને લાગુ પડ્યો. પોતાના મનની શાંતિનામાટે આ કપિલને કાર્યનો તેણે સમારંભ કર્યો હતો. છતાં શિક્ષા. અધર્મને લીધે તે પોતેજ અશાંતિમાં આવી પડ્યો, જે પ્રાણી પાપ કરવા તૈયાર થાય છે, તે આલોકમાં પણ તેનું દ્વલ-લોગવ્યા શિવાય રહેતો નથી. અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે;—

પુરુષઃકુરુતે પાપં, વન્ધુનિમિત્તં વપુર્નિમિત્તં વા ।

વેદયતે તત્સર્વં, નરકાદૌ પુનરસાવેકઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“આદુનીયાદારીના મોહને આધીન થયેલો પુરૂષ બંધુઓમાટે અથવા પોતાના શરીરમાટે જે કંઈયેય કરે છે. તે સર્વનો લોકતા નરકાદિક સ્થાનોમાં રહીને તે એકલોજ થાય છે.” તેમાં અન્ય કોઈ સહાયક થતા નથી.

હવે તેકપિલ બહુજ દર્દશામાં આવીપડયો જેનું શરીર પાંદડાની માફક ધ્રુજવાલાગ્યું; મુખની કાતિ બહુજ દીનતામાં આવીપડી તેમજ પોતાના જીવનની આશાપણ તેણે છોડીદીધી. આવાબેહાલમાં આવીપડેલા તેકપિલને જોઈ રાજકુમારના હૃદયમાં દયાઆવી પડી તેણે કહ્યુંકે; હે દુષ્ટ! તારાકાલ મ્હાસું નહીં જોતાં હાલ હું તને જીવતો મૂકું છું પરંતુ રે? દુરાચાર? મ્હારોદેશછોડી જલદીનું આચ્યોજ્ઞ મ્હારોદેશમાં કોઈપણ ઠેકાણે તારે રહેવું નહીં. એપ્રમાણે ગળનું વચનસાંભળી તેકપિલ ત્યાંથીનાકો અને બહુદુર દેશમાં આચ્યોગયો. આગળ જતાં એકલિલ્લ લોકોની પદ્વી (ગ્રામ) આવી જેની અંદર કેવળ લિલ્લ લોકો નોજ નિવાસહતો તે પદ્વીની અંદર કેપિલે નિવાસ કર્યો

પદ્મારાજા ધર્મભાવનામાં તત્પરરહીને નીતિપૂર્વક પો-

તાનું રાજ્ય સંભાળતો હતો; તેમજ
રાજદક્ષિણ સમરકેતુ યુવરાજપદને શોભાવતો
હતો એમ કેટલોકસમય નિર્ગમન

કરતાં રાજ્યપદને લાયકએવા પોતાનાપુત્રને જોઈ; પદ્મારાજાએ તેનો રાજ્યસ્થાનમાં અભિષેકકર્યો. બાદતીત્ર વૈરાગ્યવડે તેણે પોતાનાભાઈ યુવરાજસહિત સદ્ગુરૂની પાસમાં દીક્ષાગ્રહણ કરી. પછી તે બન્ને જણાઓ પોતાના ગુરૂની સેવામાં રહી નાના પ્રકારના દેશોમાં વિહાર કરવા લાગ્યા તેમજ દરેક સ્થળે પવિત્ર વાણીવડે અનેક ભગ્યજનોનો ઉદ્ધારકરતા; દયા ધર્મનો વિસ્તારકરવા લાગ્યા એપ્રમાણે સાર્થની સાથે વિહારકરતાં તેઓ અનુક્રમે રત્નપુરનામે મનોહર એવા નગર પ્રત્યે ચાલ્યા માર્ગ બહુવિડટ હોવાને લીધે પદ્મ અને સમરકેતુ એ બંને

મુનિઓ પોતાના સાર્થમાથી ઠંઠપણ કાઢીથી છુટા પડીગયા. અને તેઓમાં માર્ગનું ભાનચુકીજવાથી તેઓળાને રખડવા લાગ્યા. પરંતુ પોતાને જવાનો રસ્તો હાથ દાગ્યો નહીં. તેવામાં ફરતાં ફરતાં એક પડલી તેમના જોવામાં આવી. છુધા અને તૃષાથી પીડાયેલા તેમને જોઈ ભિક્ષામાટે તે પડલીમાં પ્રવેશ કર્યો.

પડલીની અંદર પરિભ્રમણ કરતા તેકપિલે ઉપરોક્ત

પુનઃકપિલ જોયા કે તરતજ તેણે
નોસમાગમ. ઓળખ્યા, અને સમરકેતુ મુનિને જોઈને
તે એકદમ ક્રોધાયમાન થઈ ગયો. બાદ

પોતાના હૃદયમાટે વિચાર કરવા લાગ્યો

કે, આપાપીએ મલાસમક્ષ મ્હારો પરાજય કર્યો છે તેમજ મ્હને દેશનીકાલની આજ્ઞા પણ તે સમયે એણે જ કરેલી છે. માટે કોઈપણ કપટવડે હાલમા હું એનું વૈરલઉ, એમ વિચાર કરી તેદૃષ્ટ જ ને મુનિઓને બહુ વિનય વડે વાંદવા લાગ્યો; પછી જ ને મુનિઓને કપટભક્તિથી નમ્રજનેલો તે દૃષ્ટ પોતાને ઘેરલ-ઈ ગયો અને વિષમિશ્રિત એવું ભોજન તથા પાણી તેણે તેઓને બોહારાવ્યું. પછી તેણે હાથજોડીને વિનયપૂર્વક કહ્યું કે, હે ભગવન્ અહીંયાજ આપ ભોજન કરો. માર્ગમાં ચાલવાથી આપને શ્રમપણ બહુ થયો હશે, તેમજ અહીંયા કોઈ આવે તેમ નથી. વળી એકાંત સ્થલે આપને રહેવા માટે આજગોપણ સારી છે. ભોજન કર્યાબાદ વિશ્રાંતિપણ અહીં જ લેવી ઠીક છે, પ્રભાતકાળમાં આપને જવું હોય ત્યાં આપ સુખેથી પધારજો આ પ્રમાણે તેના કહેવાથી વિશુદ્ધ સ્વભાવવાળા તે જ ને મુનિઓ એકક્ષણમાત્ર વિશ્રાંતિલઈ સ્વાધ્યાય કરીને ભોજન કરવા બેઠા. ભોજનનો પ્રસન્ન કર્યો કે, તરતજ સાંનહિતદેવતાએ મુનીની દયાવડે

ને ભોજનમાં રહેલા વિપનો! અપહારકર્યો. ત્યારણાદ તેમુનિઓ
ભોજનકરીનેપશ્ચાત્ પોતાનો સ્વાધાયકરવા બેસીગયા. તેજેંઘ
કપિલ વિચારકરવાલાગ્યો. અહો ? આમુનિઓ વિષલક્ષણથી
કેમ ન મરીગયા ? જરૂર આલોકોએ પોતાના મત્રબલવડે
વિપગઢિતનો લોપકર્યો દેખાયછે અન્યથા તેઓ જીવિશકે
કેવીરીતે ? ઠીક હવે રાત્રીએ જરૂર આમુંડાને મહારેમારવો
તોળશે. કારણકે, બધા સુધી આંદરીજીવરો ત્યાસુધી મહનેસ તો-
પથવાનોનથી એમવિચારકરી તેદુષ્ટરાત્રીકથારે થાય ? અને તે
મુંડાને ક્યારેમારૂં ? એવીચાટજેંઘ તૈયાર થઈને બેઠો અહો ? હ-
ર્જનોની દૃષ્ટતા કેવી હોયછે ? પાંતાના પ્રાણાંતસુધી પણ તેઓ
સજ્જનોનાપ્રગટગુણને મહનકરતાનથી. અન્યત્રપણ કહ્યું છેકે:-

उज्ज्वलगुणमम्युद्धितं, क्षुद्रોદ્ઘું ન કથમપિ ક્ષમતે ।

હિત્વા તનુમપિ ગલમ , શુભ્રં દીપાર્ચિરપહરતિ ॥ ? ॥

અર્થ-“ આજગત્મા પ્રસિદ્ધથયેલા સજ્જનોનાનિ-
ર્મલગુણને જોઈને લઘુવૃત્તિનો દુષ્ટપુરૂષ કોઈપણ પ્રકારે સહન
કરતોનથી દૃષ્ટાતતરીકે, પત ગીચ પોતાનાશરીરનો નાશ કરીને
પણ ઉજ્જવલએવી દીપશિખાનો અપહારકરેછે ” આ ઉપરથી
તાત્પર્યમાત્ર એટલુંજ છેકે, નેસર્ગિક દયાહુ એવા સત્પુરૂષોના
વિરોધમાં રહીને હર્જનો પોતેજ મહોટા અનર્થમાં આવીપડેછે.

બુદ્ધિનોદુર્બલ એવો તે કપિલ હાથમાંખર્જૂલઈ તૈયાર
થયો એટલામાં સૂર્યાસ્તથયો દરેક

કપિલનું
ઘાતકીપણું.

દિશાઓમાં અ ધકારનો પ્રવેશ થવાલા-
ગ્યો રાત્રીનોદેખાવ આબેહુળ લાસવા
લાગ્યો. નિશાચરોનીપ્રવૃત્તિ બદલતથવા

લાગી. દિનોદોગીપ્રાણીઓની પ્રવૃત્તિઓ ધીમેધીમે મંદપડવા લાગી. નલોમંડલમાં તારામંડલ બરોળરદીપવાલાગ્યું, તેમજ અનુક્રમે ચંદ્રમંડલપણ પોતાનાઅભ્યુદયના હર્ષવડે દિશાઓ રૂપી અગ્નિઓના મુખમડલને સ્વચ્છ કરવાલાગ્યું. હવે રાત્રીનોસમય જાણીતે બન્ને મુનિઓ પોતાનો સ્વાધ્યાયકરી મુદ્ધ ગયા. સમયની પ્રતીક્ષાકરતો કપિલપણ અર્ધરાત્રીના સમયે મુનિને મારવામાટે ત્યાઆવ્યો અને ખડ્ગખેંચીને જોરથી તે મુનિનાઉપર પ્રહારકરવા જાયછે, તેટલામાં તેનીઉપર કોપાય માનથયેલા દેવેતેજ ખડ્ગવડે ત્હેને મારીનાખ્યો પછી તે સૌદધ્યાનના પ્રભાવથી મરીને બીજી નરકભૂમિમાં ઉત્પન્ન થયો.

હવે પદ્મ અને સસરકેતુનામે તે બંને મુનિઓપણ બહુ

સમયમુધી નિરતિચાર ચારિત્ર પાળી

પદ્મઅને
સસરકેતુમુનિ.

વિધિપૂર્વક કાળકરીને શુભપુણ્યના ઉદયથી સૌધર્મ દેવલોકમાં અપ્સરાઓના

સમુદાયથી વ્યાપ્તએવાવિમાનમાં ઉત્પન્ન

થયા ત્યારબાદ પદ્મનોજીવ એકસાગરોપમનું આયુષ તે વિમાનમા લોગવીને આ જંબુદ્વીપમાં રહેલા ઐરવતક્ષેત્રમાં વિજયાનામે નગરીછે, તેમાં ધનભૂતિનામે વણિકનો સુધર્મનામે પુત્ર થયો. વળી તે વિશુદ્ધભાવથી ચારિત્રઅંગીકાર કરીને કાળકરી બીજા દેવલોકિમા ઉત્પન્નથયો. ત્યાં ચ દ્રાક્ષાન વિમાનમાં શશિમ્રલનામે તે દેવ થયોછે તેનું જો સાગરોપમ સંપૂર્ણ આયુષછે. હેલદ્ર ? વિદ્યુમ્રલ ? હાલમાં તે દેવ ત્હારા વિમાનનો અધિપતિછે, જેની આજ્ઞાથીતું અહીં અમ્હારીપાસે આવ્યોછે. હવે તે સસરકેતુમુનિનોજીવ આકંપદયોપમ અધિક એક સાગરોપમનું આયુષ તે દેવલવમાં લોગવીને ત્યાંથી

ચય્યો. બાદ તે દેવનોજીવ આ ભરતક્ષેત્રમાં રહેલા કુશાગ્ર-
નગરમાં ભદ્રકીર્તિરાજની અતિપ્રિય એવી મુખ્ય ધુદત્ત નામે
સ્ત્રીની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થયો. અનુક્રમે પુત્રપણે તેનો જન્મ થયો.
આરદિવસ થયા એટલે માતાપિતાએ ધનવાહન એવું તેનું નામ
પાડ્યું. પ્રતિદિવસે બાલચંદની માફક તે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો.
અનુક્રમે લોકોને આનંદકારક એવી ચૌવનદશાને તે પ્રાપ્ત થયો.
બાદ પિતાએ જાણ્યું કે; રાજ્યને લાયક પુત્ર થયો છે, તેમજ હું
પણ હવે ધર્મક્રિયાને લાયક થયો છું. આ મંસરવાસ કારાગૃ-
હની ઉપમાને લાયક છે, માટે ચારિત્ર્યકલ્પ કરવું તે ભવન્નમુદ્રનાં
નાવન્નમાન ગણાય છે, એમ પોતે પોતાના શુદ્ધભાવથી વિચાર
કરીને પોતાના પુત્ર ધનચાહનને! રાજ્યમાં અભિષેક કર્યો.
ત્યારપછી તેણે પોતે પણ મુગુરૂની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી.

નીતિશાસ્ત્રમાં કુશલ અને દયા, દાક્ષિણ્યાદિશુભોનો નિ-

ધાન એવો ધનચાહનરાજ પણ બહુ

ધનચાહનમુનિ. પૂર્વલાખ વર્ષમુધી રાજ્યપાલન કરીને

મોહનિદ્રામાંથી જાગૃત થયો. ત્યારબાદ

નરચાહનનામે પોતાના પુત્રને રાજ્યમાં સ્થાપન કરીને પોતે દીક્ષા
ગ્રહણ કરી હેભદ્ર! ત્રિધુમ્ભ! તેજ હું પોતે વિહાર કરતો કરતો
આને આ નગરમાં આવ્યો છું. બાદ એક રાત્રીની પ્રતિસાવડે
અહીં હું ધ્યાનમાં રહ્યો હતો. હવે તે નાસ્તિકવાદી કપિલપણ
નરકસ્થાનમાં બહુ દારૂદ્દુઃખ લોગવીને, કંઈક અધિક એવું એક
સાગરોપમ આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને ત્યાંથી સુપ્રત્યયે. પછી તે કપિ-
લનોજીવ મગધદેશમાં સામ્રાટ નામે આભીર થયો. ત્યાં અજ્ઞાન
તપકરવાથી કાળકરીને ઉપરૂદ્ધ એવા નામે પરમાધામિકદેવપણે
તે ભવનપતિમાં ઉત્પન્ન થયો. અવધિજ્ઞાનવડે તે દેવ અહીં રહેલો.

મહનેજોઈ એકદમ મહારીપાસે આવ્યો. પૂર્વનું વૈર સંભારીને
મહારા વધનેમાટે તેણે અહીંઆવીને આ સર્વ સમારંભકર્થો
હેભદ્ર ! આ મહારા વૈરનું કારણ મહેં તહને વિસ્તારપૂર્વક કહ્યું.

હે ચિત્રવેગ ? ફરીથી મહેં શ્રીકેવલીભગવાનને પૂછ્યું કે;

હે ભગવન્ ! હવે મહારું આયુષ કંટકું

પુનઃદેવપ્રશ્ન બાકી રહ્યું છે ? અને મહારો જન્મ હવે
ક્યાંથશે ? વળી મહારોપિતા કોણ થશે !

તેમજ શ્રીજ્ઞેનધર્મના પ્રતિબોધ મહને કોણકરશે ? એપ્રમાણે
મહારાપ્રશ્નસંભળી શ્રીકેવલીભગવાન્ બોલ્યા. હેસુરોત્તમ ! એક-
વીશકોટાકોટીવર્ષઆયુષ હજી તહારું બાકીરહ્યું છે. તેટલું આયુષ
પુર્ણકર્યાબાદ ત્યાંથી અવીને તું હસ્તિનાપુરમા શ્રીઅમરકેતુ
રાજની પ્રિયપત્ની કન્ધારાવતી દેવીનીકૃષ્ણએ બહુમાનતાઓવડે
પુત્રપણે ઉત્પન્નથઈશ બાદ પૂર્વભવનો વૈરી એવો એકદેવ તહારી
માતાસહિત તહારું ત્યાંથી હરણકરશે; અને હે ચિત્રવેગ ? વિદ્યા
ધરેંદ્રને ત્યાં તું મહોદેવ થઈશ વળી મહારીપાસે આવતો એવો
તું જેને દીવ્યમણી અર્પણ કરીશ, તેજ તહારો તે જન્મમાં સત્ય
પિતા થશે. તેમજ મુપ્રતિષ્ઠસૂરિની પાસે ગૃહિધર્મપામીને પ-
શ્ચાત્ આગ્નિપાત્રીને તું સંસારનો ઉચ્છેદકરીશ “અહો ચારિત્રનો
મહિમા દેવતાઓનેપણ દુર્લભ છે શાસ્ત્રમાંપણ કહ્યું છેકે,—

અપવિત્રઃ પવિત્રઃ સ્યા-હાસોવિશ્વેશતાં ભજેત્ ।

મૂર્ખો લયેત્ જ્ઞાનતનિ, મદ્ધુ દીક્ષાપ્રસાદતઃ ॥ ? ॥

અર્થ—“ દીક્ષાનાપ્રભાવથી અપવિત્રહોય તે પવિત્ર થાયછે.

પ્રથમ દાસપણને પામેલો હોય છે તોપણ તે પુરૂષ હુનીયામા પૂજ્યતાને ધારણકરે છે. તેમજ મુખમાણસ સ્વરૂપસમયમા ઉત્તમપ્રકારની જ્ઞાનસ પત્તિઓને પ્રાપ્ત કરે છે આ સર્વચારિત્રના ગુણો અપૂર્વલાભને આપનારાકહ્યા છે. એપ્રમાણે શ્રીકેવલીભગવાનનું વચનસાલગી હેભગવન? આપનું વચન સત્ય છે એમ કહી, બહુ માનપૂર્વક તેમના વચનનું સ્મરણ કરતો હું તે મુની-દ્રને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ કૃત્રીથી વદનકર્યાખાદ ત્યાથી આકાશ-માર્ગે ઉડીને અહીં તહારીપાસે આવ્યો છું હે ચિત્રવેગ? જે તહે મહનેપૃષ્ઠયુ તે સર્વવૃત્તાત મહે તહનેકહ્યું હવે હાલમા જે મહારે કરવાનું હોય તેનીતમ્હે આજ્ઞાકરો તેસાલગી ચિત્રવેગખોડ્યો. હે મુરોત્તમ! મહારું એકવચન તમ્હે સાલજો. ભુજગોના પા-શથી બધાયેલો અને બહુહુ ખી એવો મહનેજોઈ કર્ણશબ્દોથી વિલાપકરતીએવી મહારીસ્રીને જે નભોવાહનરાજાઉપાડીગયો છે; તે નિરવધિદુઃખમા આવીપડી હશે. વળી રૂદનકરતી તેણીના વિલાપના કર્ણશબ્દ સાલગીને મહારા હૃદયમા જેટલું દુઃખ થયું છે. તેટલું દુઃખ અનેક સર્પોના વીટાવાથીપણ મહને થયું નથી. હાલમા તેણીની ક્વેન્નિથિતિ હશે? કિવા તે ખીચારી રૂવતી હશેકે નહીં? તે ચર્વહકીકત તમ્હેમહનેકહો કારણકે; આપ અવધિજ્ઞાનવડે દરેકવૃત્તાત પ્રત્યક્ષનીમાદક જાણોછો ત્યારખાદ તેદેવ કિન્નિત્ હાસ્યકરીને ખોડ્યો હેભદ્ર! સાવધાન થઈ તું સાલજ

હેચિત્રવેગ? રૂદનકરતી એવી તહારી ભાર્યાને નભોવા-હનવિલાપગ ગ ગાવર્ત્તનગરમા લઈ-

વિપક્ષક્ષણ

ગયોહતો; ત્યારખાદતેણે પોતાના અ-ત.પુરમાં તેણીને દાખલકરી, પરંતુ બહુ

શોકની પીડાથી નિરંતરતે ચિંતા કરવાલાગીકે; ભયંકરસર્પોએ
 ગ્રહણકર્તૃએ સર્વશરીરજેનું એવોતે મ્હારોસ્વામી અતિશયવેદનાને
 લીધે હું માનું છું કે, જરૂર પ્રાણોથી ત્યજ્યો હશે ? કદાચિત્ જીવતો
 હશે તોપણ હવે તેની સાથે મ્હારો સ યોગથવાનો નથી. કારણકે;
 વિદ્યાઅને જાળવડે અધિક પરાક્રમીએવા આ પાપીના હાથમાંથી
 હવે હું મુક્ત થવાની નથી માટે હાલમા બહુ શોકની પીડાથી
 રિખાયા કરતા મ્હારે મરવું એજ ઉચિત છે સ્વપ્નમા પણ મ્હારા
 અગઉ પરઅન્ય પુરૂષનો હસ્તસ્પર્શ નજ થવો જોઈએ, એમ વિચાર
 કરી સાહસ બુદ્ધિવડે તેણીએ અતિઉચ્ચ એવું વિષલક્ષણ કર્યું.
 ત્યારબાદ તેણીનાં બને નેત્રો નટથયા અને તરતજ તે વિષના
 ઘેનથી પૃથ્વીપર પડી ગઈ ત્યાં રહેલા લોકો બેલાન અવસ્થામાં
 રહેલી તે કનકમાલાને જોઈ હાહારવકરવા લાગ્યા તે સાભળી
 નભોવાહન વિદ્યાધર પણ ત્યા આગળ આવ્યો અને તપાસ કરતાં
 તેણે જણ્યું કે, એણે વિષલક્ષણ કર્યું છે એમ જાણી વિષવિકારને
 દૂર કરવા માટે તેણે અનેક પ્રકારના મત્ર તથા તત્રેના પ્રયોગ
 કર્યા તેમજ તે વિષને ઉતારવા માટે તેણીના સર્વ અંગે મણી
 બાંધ્યા, પરંતુ ઉચ્ચ વિષથી ઘેરાયેલી તે આજાને ડોઈ પણ પ્રકાર
 નો ગુણ થયો નહીં. ત્યારબાદ વિષમંત્રના જાણકાર એવા ઘણા
 વિદ્યાધરોને તેણે ત્યા બોલાવ્યા. તેઓએ પણ બનતા પ્રયાસે બહુ
 કાળજીપૂર્વક ઘણા ઉપચાર કર્યા, તોપણ તેને સજ્જ કરવા
 તેઓ શક્તિમાન થયા નહીં. બાદ આ બાલામરી ગઈ છે એમ જાણી
 તેણીની દહન ક્રિયા માટે નભોવાહન નો પરિજન તેણીને સ્મશા-
 નભૂમિમાં લઈ ગયો પછી તેને ચિતામાં સુવારીને અગ્નિ સળગા-
 વ્યો. એટલી વાત તે દેવતાએ ચિત્રવેગને કહી તેટલામાં હે
 ધનદેવ ? ત્યાજે હકીકત બની તે હવે તું સાંભળ.

પાતાની સ્ત્રીનું મરણ સ્વાભાવી જાદુ શોકને લીધે દુઃસહ એવી
અનંત વેદના ઓવડે ચિત્રવેગનાં સર્વ
ચિત્રવેગની મૂર્છા. અંગે તુટવા લાગ્યાં, તેમજ વજાગ્રિથી
લેદાયો હોયને શું? પ્રચંડ ભુજંગવડે અસા-
યો હોયને શું? રાક્ષસવડે અહણકરાયો હો-

યને શું? અને શોટા મુઠ્ઠાગરવડે હણાયો હોયને શું? તેમ તે
વિદ્યાધર જાદુ શોકની વ્યથાને લીધે જાદુ લાભો નિઃસ્વાસ મૂંઝી
એકદમ બેભાન બની ગયો અને તરતજ મૂર્છાવડે તેનાં નેત્રો
મીચાઈ ગયાં જાદુ એકદમ ધસીને તે પૃથ્વીઉપગ્ગડી ગયો.
દેવ દ્રોણેની એટાએ બધ પડી ગઈ હણુમાત્રમાં મુઠ્ઠાની
માફક નેથઈ ગયો. જઈ તેવી અવસ્થામાં રહેલા તે ચિત્રવેગને
જોઈ તે દેવે હુપાળી લાવીને ચિત્રવેગના સર્વ અંગે ઉપર તેનું
સ્થિત ચતુર્થુઃ તેમજ પાતાના આહવાના વસ્ત્રવડે મંદમંદ પુટો મલ
પવનના ખવા લાગ્યો. પછી આવા પ્રકારના અનેક શીતલ ઉપચારથી
હણુમાત્રમાં એવનન થઈને જણ, દરીથી પાતાની પ્રાણ પ્રિયાતું મરણ
અંભારી, જાદુ દુઃખથી પીડાયેલો તે વિદ્યાધર, જાદુ પ્રેમવડે મુગ્ધ
થયો છતાં મૂર્છિત થઈ ને નિર્ચેષ્ટ થઈ ગયો. પુનઃ તે દેવે શીત-
લાદિક ઉપચારો વડે મહા મુશીબતે તેને સ્વસ્થ કર્યો, પરંતુ દુરંત
દુઃખથી પીડાયેલો તે પાતાના નેત્રોમાંથી સ્થુલ અશ્રુધારાને
વરસાવતો નીચું મુખ કરી કુરવા લાગ્યો. અહો! વિપથરાગની
પ્રબલતા કેવી દુઃખદાયક થઈ પડે છે? પરંતુ મૂઠ્ઠાબુદ્ધિ જન એટલું
નથી જાણતો કે: આ સર્વ મોહનો દિવાસ છે. વળી સ્ત્રીપુત્રાદિકનો
પ્રેમ આજગત્માં બધનરૂપ થઈ પડે છે. અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે:-
દારાઃ પરિભવકારા, વન્ધુજનો વન્વનં વિપં વિપયાઃ ।
કોઽયં જનસ્ય મોહો? યે રિપવરતેષુ સુહૃદાશાઃ ॥ ૧ ॥

તથાચ-યદયં સ્વામી યદિદં સન્ન, સર્વં ચૈતન્મિથ્યા છન્ન ।

યદયં કાન્તો યદિયં કાન્તા, સોઽયં મોહો દન્ત? દુરન્તઃ ॥૨૧॥

અર્થ-“ જરેખર આહુનીયામાં સ્ત્રી એકપરિભવનું કાર-
ગૃહછે બા ધુજનએજબા ધનરૂપથઈપડેછે. વિષયો એજપ્રાણહારક
વિષસમાનદ્રહ્યાછે. છતાઆમોહવિલાસલોકોને કેવોનચાવીરહ્યો
છે? જે શત્રુઓછે તેઓને મિત્રની લાગણીથી જોયા કરેછે

“ વળી આ મહારો સ્વામી અને અમહારૂંધરછે એવી જે
અહંબુદ્ધિ સુદપુરૂષોના હૃદયમાં ધુમ્મીગઈછે, તે સર્વ મિથ્યાબ્ય-
વહારનીજ પ્રવૃત્તિછે. તેમજ આ મહારો પતિ અને આ મહારી
સ્ત્રી એમ જે સ્ત્રીપુરૂષોસમજેછે, તે કેવલપરિણામે દુઃખદાયક
એવો આ મોહજવિલગીરહ્યો છે ”

હરત દુ બમા દસાયેલા તે ચિત્રવેગને જોઈ દેવળોદ્યો-
હેસુભગ? કેવલ સ્ત્રીના મોહથી શરીરને હાનિ પહોચાડનાર
એવા આ બહુ શોકવડે તહારા આત્માનેતુ શામાટેહિરાનકરેછે?
હેસુદર? વિબુધજનોએ નિદવાલાયક એવા આ અયોગ્યઆ-
ચરણને તુંછેડીદે અને વસ્તુસ્વરૂપની ભાવનામાં પ્રયત્નકર.
જેથી આ સર્વ તહારા ઉપદ્રવો શાંતથઈ જશે. વળી આ અનંત
સંસારમાં પરિભ્રમણક્રન્તા જીવોના ઇષ્ટ અને અનિષ્ટફલદાયક
સંયોગ અને વિયોગ સેકડોવાર થયા કરેછે. તેમજ બુદ્ધિમાન
પુરૂષોએ સસારનું સત્ય સ્વરૂપ જાણીને ઇષ્ટ વસ્તુના સંયોગમાં
હર્ષધારવેનહી અને વિયોગમાં ખેદપણકરવોનહી વળી હે
ભદ્ર! પૂર્વભવમાં તહે ચારિત્રગ્રહણ કર્યાપછીપણ તે સમયે
રાગનો ત્યાગકર્યોનહી, તેના પ્રભાવથી સ્વર્ગમાં પણ રૂદ્ધિ,
બલ અને તેજવડેહીનપણતુંપામ્યો તેમજ આ જન્મમાંપણ
પૂર્વકર્મનાદોષથી આ વિયોગદશાનેતુંપામ્યો એમ છતા હજી

પણ તેણીના રાગનેતુંકેમનથીછેહતો? આવા પ્રકારના હું. ખોનું
ગાસ કારણ આ રાગજ છે

એ પ્રમાણે દિવ્યપુરુષનું વચન સાંભળી ચિત્રવેગખોડ્યો.

કનકવતીનો
સમાગમ.

હેસુરેત્તમ? આજે આ મ્હાણું દક્ષિણ-
નેત્ર ફૂટે છે. વળી તમ્હેપણ હસતેમુખે
દેખાઓ છો? માટે ખરી બાબત મ્હને
તમ્હે કહોકેશુ તે બાલાહુજી જીવે છે?

અથવા તે બીચારી મરી ગઈ? તેનો ખુલાસો તમ્હેજલદીમ્હને
આપો. વળી અન્યજન્મમા તમ્હે જો મ્હારા મિત્ર હોવતોહવે
મ્હાગ દુ ખનો ઉદ્ધાર કરવા જરાપણ તમ્હે વિલગકરશેનહી
જલદી તમ્હે તેબાલાનુ મ્હને દર્શનકરાવો. અન્યથા મ્હાણું
જીવિત હવેન્હોતેમનથી હે સુરેત્તમ? આપની આગળ બહુ
કહેતા હું શરમાઉછું પરંતુ મ્હારો છેવટનો નિશ્ચય આપને
પ્રથમ મ્હે જણાવી દીધોતેસત્ય છે

ત્યારબાદ કિચિત્ હાસ્ય કરીને તે દેવખોડ્યો હેલદ્ર?

કનકમાલાનું
દર્શન.

જો એવોજ ત્હારો નિશ્ચય હોય તો
ત્હારી પાછળતું તપાસકર જેથી ત્હારી
શ્રીને તુજોઈશ એ પ્રમાણે દેવતાના
કહેવાથી ચિત્રવેગે મુખવાળીને પોતાની

પાછળ જોયું તો અલંકારોવડે વિભૂષિત છે અજો જેના એવી
પોતાની શ્રીને એકદમ તેણે જોઈ. બાદ તે પોતાના હૃદયમાં
શકિત થઈ કહેવાલાગ્યો હેસુરેત્તમ? હવે અહીં હાસ્ય કર-
વાનું કંઈ કામનથી. સત્ય વાત ત્હમે મ્હને કહો? નસોવાહ-
નરાજ જે હરી ગયો હતો તેજ આ મ્હારીશ્રી છે? અથવા
મ્હને શાંતકરવામાટે દેવમાયાવડે તમોએ આ કનકમાલાનો

દેખાવકયોછે ! વળી તે સ્ત્રી મહારા વિરહને લીધે બહુ દુઃખી થઈ જો વિષભક્ષણ કરીને મરી ગયેલી હોય તો તે અક્ષત શરીરે ભવતી અહીંયાં ક્યાંથી આવે ? ત્યારબાદ દેવખોડ્યો હે સુભગ ? ખરેખર આત્હારીસ્ત્રીછે. દેવમાયાનથી. પરંતુ એનું હરણ કરીને અહીં હું જેવીરીતે લાવ્યોછું તેહકીકન તું સાંભળ.

હેચિત્રવેગ ? શ્રાકેવલીભગવાનનો મહિમા કરીને તહારી

પાસે આવતાં મહેં અવધિજ્ઞાનવડે આ

કનકવતીપ્રાપ્તિનો તહારી સ્ત્રીનો તપાસ કયોદે હાલમાં

ઉપાય. તેની શી સ્થિતિ છે ? એમ વિચારકરતાં

મરણના નિશ્ચય ઉપર આવી ગયેલી આ

કનકમાદા મહારા જેવામાં આવી. પછી મહારા મનમાં મહેં

વિચાર કયોદે, એણીને લઈ હું મહારા મિત્રની પાસેજાઉં. એ

પ્રમાણે નિશ્ચય કરી તે ગંગાવર્તનગરમાંહુંગયો. અને વિષથી

ચેરાયેલા અગવાળી એણીને મહેં ત્યાંજેઈ ત્યાં આગળ બહુ

મત્રવાદીઓ વિષ ઉતારવાના ઉપચાર કરતા હતા. તેઓની

મંત્રશક્તિનો નાશકરી એણીનું વિષ મહેં નાંભાવીફીધું. પછી

તેઓએ જાણ્યુકે; આનું વિષ હવે ઉતરવાનું નથી. નક્કી આ

મરીગઈછે. એમ સમજી દહનક્રિયામાટે નભોવાહનના લોકો

એને સ્મશાનમાં લઈગયા અને તરતજ તેને ચિતામાં સુવા-

ડીને અગ્નિ મગગાવ્યો, તેજ વખતે તેના વિષને દૂર કરી એને

લઈ હું અહીં આવ્યો છું, અને મહારા મનમાં એવો વિકલ્પ

થયોદે; એણીનું મરણ સાંભળીને આમહારો મિત્ર શુંકરેછે ?

કિંવા અથાપિ તહારા રાગની દહતા તેવીને તેવીજછેકે કંઈઓછી

થઈછે ? એમ જેવાનેમાટે હેસુતનું ? આ બાળાને અદસ્તરાખી

આરચના મહેંકરી હેલદ ? હાલમાં તહારો નિશ્ચય જાણીને

મહેં એને પ્રગટ કરી, માટે ત્હારે કોઈપ્રકારની શંકા કરવી નહીં અને જરૂર આ કનકેમાલા છે. એ પ્રમાણે દેવનું વચન સાંભળી તે વિદ્યાધરનુ મુખકમલ બહુજ પ્રકુલ થઈ ગયું

ચિત્રવેગવિદ્યાધર હાથજોડી તે દેવને પ્રણામકરી કહેવા લાગ્યો. હેમુરોત્તમ ? અહો ? આપનો

ચિત્રવેગ સ્નેહ, દાક્ષિણ્ય અને મિત્રવાત્સલ્ય અલ્પ્યર્થના. કોઈ અપૂર્વરૂપમા ગોઠવાયેલા છે આપે જે મિત્રતાનો સંબંધ સાચવ્યો છે તે

આપસરઆ સજ્જનોને લાયક છે તેમજ અન્યત્રપણ કહ્યું છેકે,-

પાપાન્નિવારયતિ યોજયતે હિતાય,
ગુહ્યં નિગૂહ્યતિ ગુણાન્ પ્રગટીકરોતિ ।

આપદ્ગતં ચ ન જહાતિ દદાતિ કાલે,
સન્મિત્રલક્ષણમિદં પ્રવદન્તિ સન્તઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ-“ જેપુરૂષ પાપકાર્યમાંથી નિવારે, હિતકાર્યમાં પ્રેરણાકરે, ગુપ્તવાર્તાને ગોપવીરાખે, ગુણોને પ્રસિદ્ધિમા લાવે, આપત્કાલમા આવીપડેલાનો ત્યાગ નકરે અને સમય ઉપર ઉચિતવસ્તુ આપવામાં બીલકુલ સકુચિત્ ન થાય તેનેજ સન્મિત્રજાણવો; એમ સત્પુરૂષોનું માનવું છે તેમજવળી સજ્જનોની મૈત્રી દુધ અને જલનીમાફક કહેલી છે જેમકે;-

ક્ષીરેનાત્મગતોદકાય હિ ગુણાદત્તાઃ પુરાતેઽસ્થિલાઃ,
ક્ષીરે તાપમવેક્ષ્ય તેન પયસા હ્યાત્મા કૃશાનોઽહુતઃ ।

ગન્તું પાવકમુન્મનસ્તદભવત્ દૃષ્ટ્વા તુ મિત્રાગમં,
મુક્તં તેન જલેન શામ્યતિ સતાં મૈત્રી ભવેદીદૃશી ॥ ૨ ॥

અર્થ—“ જ્યારે દુધની અદર જળનો સમાગમ થયો એટલે દુધે પોતાના સર્વગુણો પ્રથમ જળને અર્પણકર્યા. અર્થાત્ જળને એકસ્વરૂપ થઈ ગયાં પછી દુધને ઉકાળવા માટે સદ્ગુણોપર મૂક્યું ત્યા પ્રચ્છન્ન અગ્નિના તાપથી તે ઉકાળવા લાગ્યું. તે વખતે પોતાના મિત્ર દુધનો અસહ્યના પન્નેઈ તેણે પોતાનો આત્મા આગ્રમા હોમીદીધો અર્થાત્ તે બળી ગયું. બાદ પોતાના મિત્રની આપત્તિ જોઈ તે દુધ પણ ઉભરાઈ જવાના મિષથી અગ્નિમા જવાને ઉત્સુક મનવાળું થઈ ગયું તેવા પ્રસંગમાં તેને શાંત કરવા માટે અદર જળ નાખે છે એટલે તે પોતાના મિત્રનું આગમન જાણીને તરત જ શાંત થઈ જાય છે; તે તેની બરોબર યોગ્યતા સૂચવે છે. વસ્તુતઃ સત્પુરુષોની મૈત્રી આવી જ હોય છે કે; પોતાના મિત્રના મુખથી મુખી અને દુઃખથી દુઃખી હોય છે ”પુનઃ ચિત્રવેગ બોલે છે, હે સુરોત્તમ ! મહાત્માઓ સ્વભાવથી જ આહુનીયામા પરોપકાર કરવામા બહુરસિક હોય છે. જોકે અન્યલોકો તેમનો ઉપકાર નથી કરતા તોપણ તે સજ્જનો હ્રિમેશાં નિરપેક્ષપણે પરોપકારમા જ તત્પર રહે છે વળી હે સુરોત્તમ ! અશ્વત્થાશરીરવાળી આ બાલા આપે મ્હને લાવી આપી તેથી મ્હારું જીવિતદાન પણ આપે જ આપ્યું, તેમજ મ્હારા હૃદયનો સ તાપ પણ આજે દૂર થયો આજ સુધી મ્હારું હૃદય બહુ જ બ્યાકુલ હતું, તેથી આપે જેકંઈ ઉપદેશ પ્રથમ મ્હને આપ્યો હતો તે સર્વ, ભરેલા ઘડાની ઉપર નાખેલા પાણીની માફક મ્હારી પાસે થઈ ચાલ્યો ગયો. અર્થાત્ તે મ્હારી યોગ્યતાના અભાવે ટકી શક્યો નહીં પરંતુ હે મુરવર ! હાલમા હું તમ્હારા પ્રભાવથી સ્વસ્થ ચિત્તવાળો થયો છું. તો હાલમાં જેકંઈ પણ મ્હારે કરવાનું હોય તે સર્વ મ્હને કહો.

ત્યાગ્યાદ દેવગોષ્ઠ્યો હે ભદ્ર ? દેવોનુદર્શન કોઠપિણુ
 સમયે નિષ્ક્રમ હોતું નથી માટે તું બોલ !
 દેવનો જે તહારી ઇચ્છાહોય તે તહને આપવા
 ઉપદેશ. હુ ખુશી છું. ચિત્રવેગગોષ્ઠ્યો જે ત-
 મહારી એવી ઇચ્છાહોયતો નસાવાહન

રાજા મહને કોઠપણુપ્રકારે ઉપાધિ નકરે તેવીરીતે કંઈક આ-
 પીને આપ મહારોળ દોળસ્તકરે. એપ્રમાણે તેનુ વચનસાલગી
 દેવતાએ કહ્યું કે; સ્ત્રીસહિત એવો તહને પ્રહારક; તો તે વિદ્યા-
 ધર ગર્વવડે બહુ વ્યામૂઢ થઈગયો અને વિદ્યાધરોએ કરેલી
 મર્યાદાનો તેણે ભગકર્યો તે કારણનેલીધેજ એની વિદ્યાઓ-
 નોવિચ્છેદ થયોછે માટે હેભદ્ર ? હાલમા તહારોપરાભવ કરવાને
 તે શક્તિમાન નથી વળી હે ચિત્રવેગ ? પૂર્વભવનો વૈરી તહારી
 ઉપર બહુ કોપાયમાનથઈ તહારૂ હરણુકરશે, પછી તુ વિદ્યા-
 ધરેદ્રનેત્યા મહોટો થઈશ એપ્રમાણે નક્કી મહારા આગામી
 ભવને કથનકરતા શ્રી દેવલીભગવાને તેમમયે મહને કહેયુંછે.
 તે ઉપરથી જરૂરતું વિદ્યાધરોનો અધિપતિથઈશ વળી વૈતાલથ
 ગિરિની દક્ષિણ શ્રેણીમા સમસ્ત વિદ્યાધરેદ્રોનો સ્વામી તહને
 હાલમા હુ કરીશ પછી તહારે અન્યનું અહીં શું પ્રયોજનછે ?
 તેમજ મહારાપ્રભાવથી વિદ્યાધરોની દરેક વિદ્યાઓ પઠનમા-
 ત્રથી તહને સિદ્ધથશે અને સર્વવિદ્યાધરોથી તે વિદ્યાઓ તહને
 અધિક કૃત્તદાયકથશે વળી હેચિત્રવેગ ! પોતાની ઇચ્છાપ્રમાણે
 તુ વિદ્યાધરોની ઉત્તમવિદ્યાઓનો વચનથીજ વિચ્છેદ કરીશ.
 તેમજ મંત્ર તથા ઓષધિઓને પણ નિષ્ક્રલ કરીશ હેભદ્ર ?
 મહારા પ્રભાવથી અતિગર્વિષ્ટ એવાપણુ સર્વવિદ્યાધરો વિનય
 પૂર્વક તહારી આજ્ઞામારહી પોતાનું જીવન ચલાવશે. માટે ચાલો

હાલમાં આપણે વૈતાલપવેતમાં જાઈએ, અને ત્યાં સિદ્ધ-
કૃટ શિખરઉપર શાશ્વત એવી શ્રીજીનેંદ્રલગવાનની પ્રતિમા-
ઓનો અઠ્ઠાઈમહોત્સવ કરીને, ધરણેંદ્રની અભ્યર્થના કરી તેની
પાસેથી વિદ્યાધરોની સર્વવિદ્યાઓ હું તહને અપાવીશ. પછી
હું મહારા સ્થાનમાંજઈશ. એ પ્રમાણે દેવનું વચનસંભળી તે
વિદ્યાધર પોતાના પરમ ઉપકારી એવા તે દેવના ચરણયુગલમાં
પ્રણામકરી બોલ્યોકે, હે સુરવર ? આપની મહોદી મહેરબાની,
આપનું વચન મહારે સર્વથા માન્યછે.

સુપ્રતિષ્ઠ બોલ્યો હે ધનદેવ ? એ પ્રમાણે દેવનું વચન
માન્ય કરી તે વિદ્યાધરે બહુ માનપૂર્વક
મહારી સાથે સંભાષણ કર્યાબાદ, બહુ
આનંદ સાથે તેણે આ મણી મહને
આપ્યો. ત્યારબાદ તે વિદ્યાધર પોતાની

સુપ્રતિષ્ઠને
મણિપ્રાપ્તિ.

સ્ત્રી તથા તે દેવસહિત આકાશમાર્ગે આદ્યોગયો પછી હું પણ
તરતજ ત્યાંથી મહારા સ્થાનમાં આવ્યો. માટે હે ધનદેવ ? આ
દીવ્યમણી મહને જે કમથી મળ્યો હતો તે સર્વહકીકત મહેં
તહને નિવેદન કરી વળી આ દીવ્યમણિનો પ્રભાવ બહુ અલૌ-
કિકછે તેમજ બહુપુણ્યશાળીને જ આવો મણી મળીશકેછે
હેમહાભાગ ! હૃદયને આનંદ આપનાર આ અદ્ભુત પ્રભાવ-
વાળો મણિ દેવલોકમાં ઉત્પન્નથયેલોછે, તેથી આ મણી સમગ્ર
દેવોને નિવારવામાં ચિંતામણીસમાનછે અને વિશેષે કરીને
સર્વપ્રકારના વિષસમૂહને તે શાંતકરેછે. માટે હેમહાશય ?
ધનદેવ ? આ દિવ્યમણિનો તું સ્વીકારકર ? સમગ્રગુણો આ
મણિમાં રહેલા છે એમ જાણી હું તહને બહુ આગ્રહકરૂં હવે
બહુ કહેવાથીશું ? એ પ્રમાણે સુપ્રતિષ્ઠતું પ્રેમમય વચન

સાંભળી સમયોચિતવચન બોલવામાં બહુકુશળ એવો તે ધનદેવ બોલ્યો હેરાજકુમાર ? આપની સાથે જે મહાર્જ દર્શન થયું, તેમજ અત્યંત સ્નેહગર્ભિત એવું આપનું જે આ વચન તેને જ હું સંકડો, હજારો અને લાખો મણીઓથી પણ અધિક માનુષ્યું.

ધનદેવનું વચન સાંભળી મુપ્રતિષ્ઠા બોલ્યો હે પ્રિય-

મિત્ર ? તારો સંતોષ જોઈ હું બહુ ખુશી

મણી ગ્રહણ. થયો છું. પરંતુ આ દીવ્ય મણીનો તું

સ્વીકાર કરે તો જ હું પણ મહારા આ-

ત્માને કૃતાર્થ માનું માટે હલદ ? મહારાધૈર્યને માટે જરૂર આ મણીનો તું સ્વીકાર કર ? એ પ્રમાણે મુપ્રતિષ્ઠાનો બહુ આગ્રહ જોઈને વિનયસહિત ધનદેવે તે ઉત્તમ પ્રકારનો મણી પોતાની પાસે લઈ લીધો. ત્યારબાદ ધનદેવને પ્રેમપૂર્વક લેઈને મુપ્રતિષ્ઠરાજકુમાર ફરીયો પણ બોલ્યો કે; હે મહારાજ ? અત્યારે તો આપ અહીં રોકાશે નહીં મુખેથી કુશાગ્ર નગરમાં જાઓ, પરંતુ ત્યાંથી વળતી વખતે અહીંયાં અમ્હેને મળીને તમ્હારે જવું એટલી અમ્હારી ઉપર તમ્હે મહેરબાની કરો. ખીનું આપને વિશેષ કંઈ અમ્હે કહી શકતા નથી. તે સાંભળી ધનદેવ બોલ્યો. હે સુભગ ? આપની કૃપાથી કુશળ પણ અમ્હે અહીંયાં થઈને જ નહીં. કારણ કે; પાછા વળતા અમ્હારો માર્ગ જ આ છે. તો શું આપને મળ્યા વિના તો અમ્હે નહીં જઈએ ! એ પ્રમાણે કેટલીક વાતચિત કરીને તે રાત્રી ત્યાંજ તેણે વ્યતીત કરી, પછી પ્રભાતકાળ થયો એટલે સર્વ સાર્થના પોકારો ત્યાંથી નીકળવાની તૈયારી કરી.

ધનદેવ શ્રેષ્ઠી સમયોચિત પોતાનું સર્વ કાર્ય સમેટીને ત્યાંથી

નીકળ્યો. એટલે પોતાના પરિવારસ-

પ્રયાણયાત્રા

હિત પદ્મીપતિ પણ તેને વળાવવા માટે

તેની પાછળચાલ્યો. પરસ્પરવાર્તાલાપ કરતા તેઓકેટલાકસમયમુધીલોગારહ્યા. પછી ધનદેવે, પદ્મી-પતિને પાછા વળવાનું કહ્યું; એટલે તેનું મુખ બહુ શોકાતુર થઇગયું અને પોતાના મિત્રથી છુટાપડવામાટે તે બહુજનામુશ થઇગયો. બાદ ધનદેવેતેને બહુ સમજાવીને પાછોવાળ્યો. પછી ધનદેવપોતે અશ્વઉપ- આરૂઠ થઈ સાર્થની સાથેચાલતોથયો. અનુક્રમે વણિકલોકોની સાથે તે કુશાવનગરમાં જઈપહોંચ્યો. બાદ બહુકિ મતીવસ્તુનીલેટલઈ તેપોતેરાજનીપાસેગયો. નૃપતિ-નાચરણમા લેટધરી પ્રણામકરીને તેની સેવામાં ધનદેવ ઉભો રહ્યો નરવાહનરાજ ધનદેવનો વિનયજોઈબહુપ્રસન્નથયો અને તેનોસત્કારકર્યો. પછી પ ચાચતીલોકોની સાક્ષીએ પોતાની દરેક વસ્તુઓનું દાણચુકાવીલીધું.

બાદપોતાનો સરસામાન લઈત્યાંથી સર્વલોકોને પોતાની સાથે રાખી ધનદેવ સાગરશ્રેષ્ઠીનેમળ્યો

સાગરશ્રેષ્ઠી

અનેતેનાં કેટલાંકમકાનો પોતાનેજોઈએ

તેટલાપ્રમાણમાં લાડેરાખ્યાં ત્યાંઉતારે કરી પોતાનોસર્વમાલ નોકરોનીમારફત તેમકાનોમાં દાળલક-રાવ્યો.બાદતે નાગરિકતેમજ આગંતુકવેપારીઓનીસાથેહુમ્મેશાં આપલેનોસખંધકરવાલાગ્યો પોતાને કાયદોપડતો કેટલોકમાલ ખરીદેછે, તમજ પોતાનોમાલ ખીજાઓનેપણુઆપેછે. એમકરતાં તેનગરનીઅંદર કેટલાકમાસ તેનાચાલ્યાગયા.ત્યારબાદ સાગર શ્રેષ્ઠીનો પુત્ર શ્રીદત્તનામે વેપારમાં ઘણોપ્રવીણછે. તેનીસાથે આપ લે કરતાં ધનદેવની ઘણી પ્રીતિજ ધાણી. જેથી તેઓ અંનેનો પ્રેમ એટલો બધો વધી પડ્યો કે; સહોદરની માફક તેઓ પરસ્પર વર્તવા લાગ્યા. ત્યારબાદ એકદિવસ શ્રીદત્ત

દેહી બાહુ આગ્રહ કરીને ધનદેવને પોતાને ત્યાં લોજન
 માટેલઇગયો. ધનદેવ ત્યાંગયાબાદ પોતાનામિત્ર શ્રીદત્તનીસાથે
 વાર્તાલાપકરતોહતો તેટલામાંનવીન યૌવનઝવસ્થાનેશોભાવતી
 ઝનેઝાફુન એવારૂપલાવણ્યને ગ્રાસથયેલી શ્રીકાન્તા નામેશ્રી-
 દત્તનીજીવેન કન્યારૂપમારહેલી તેનાજોવામાઆવી.બાદલોજનનો
 સમયથયો એટલે ધનદેવ પોતે લોજનકરવા યેચીગયો. ઉચ્છ્ર
 કાળનાતાપનેલીધે મેમાનનીસારવાર માટે શ્રીકાન્તા વીજીભો
 લઇપવન નાખવા ઉભીરહી ધનદેવનુ ચિત્તતેણીના સૌંદર્યમાં
 લુપ્થ થઇગયું ઝનેતે આસક્તિપૂર્વકતેણીનાંદરેક ઝ ગનિરખવા
 લાગ્યો. તેમજશ્રીકાન્તાપણ કટાક્ષવડે સ્નેહપૂર્વક ધનદેવને
 જોતી હતી બાદ એણીનારૂપ વડે મોહિત થએલો ધનદેવ વિ-
 ચારકરવાલાગ્યોકે;જેહુઆ કન્યાની એનાપિતાપાસે માગણીકરૂં
 ઝનેજોતેમ્હનેઆ કન્યારત્નઆપેતોઆ મ્હારો માનવજન્મ આ
 શ્રીવડેકૃતાર્થથાય કદાચિત્ હુપોતેતેકન્યાની માગણીકરૂં અથવા
 બીજકોઇપાસેમાગણીકરાવુંઝનેતેકન્યાકદાચિત્ જો તે મ્હને ન
 આપેતોમ્હારૂઅપમાનથાય.અથવાકુળમાઅમ્હેજંનેસમાનછીએ
 હુકંઈ એનાકરતા જાતિમાંહલકોનથી, તેમજહુ ધનવાન પણહું
 ઝને કોઇપ્રકારનુ મારામાં વ્યસન નથી. તેમજ આ કન્યાપણ
 યૌવન અવસ્થામાં આવીગઇછે. હવેએનું લક્ષકર્ચા શિવાય ચાલે
 તેમનથી માટે આ કન્યા મ્હનેઆખ્યા શિવાયતેઓ રહેશેનહીં.
 એમપોતાના મનમાં વિચાર કરતોધનદેવ લોજનકરીને નિવૃત્ત
 થયો,એટલેશ્રીદત્તેધનદેવનેપાનસોપારીવિગેરેમુખવાસઆપ્યો.
 બાદ વિલેપનાદિકનો વિધિ થયો. પછી ધનદેવ ત્યાંથી નીકળી
 પોતાના મકાન તરફ ચાલ્યો, પરંતુતેનું હૃદયતો શ્રીકાન્તાએ
 હરીલીધુંહતું, તેથીતે શૂન્યચિત્તે પોતાના સ્થાનમાંજઇ સુકોમલ
 શયનઉપર સુઇગયો.

ધનદેવના ગયા બાદ શ્રીકાંતા કાનને સ્વાધીન થઇગઇ
અને તીવ્ર ઉત્કંઠાને લીધે વ્યાકુલ થઇને
શ્રીકાંતા. પોતાનાગૃહોદ્યાનમાં કદલીગૃહનીઅંદર
તે મુઇગઇ. ત્યાં મદનનીપીડાથી તેતર-

ફૂટીહટી, તેવામાં એકકૃષ્ણસર્પે તેણીનાબાહુમૂલમાં, દંશકર્યો,
કે, તરતજ તે ભયંકર સર્પને જોઇને બહુધુજવા લાગી. બાદબહુ
વેદનાથીપીડાતી તે શ્રીકાંતા રૂદનકરતી પોતાની માતા પાસે
આવીઅને તેકહેવાલાગિ; હેજનની ? મહાનભયંકરકાળોનાગ
મહુને ખાઈ ગયો ! ખાઈ ગયો !! એમ બોલી તેટલામાં તેની
વાણી બંધ પડી ગઈ. તેના શરીરની કોમલતા બહુ અધિક છે,
તેમજ વિષવિકારપણુ અતિશય પ્રચંડ છે, વળી વેદનાપણુબહુ
વધી ગઈ અને સ્વાભાવિક સ્ત્રીજાતિ ઘણી બીકણુ હોયછે, તેથી
તે શ્રીકાંતાનાં નેત્ર એકદમ મીંચાઈ ગયાં અને પોતાની જ-
નનીની આગળ અકસ્માત ધસીને નિરાધાર એકદમ પૃથ્વીઉપર
તે પડી ગઈ. બાદ દરેક અંગો તેનાં શિથિલ થઈગયાં. એપ્રમાણે
શ્રીકાંતાની નિધિતિ જોઈ શ્રીમતી, સાગરશ્રેષ્ઠી, શ્રીદત્ત અને
તેનો સર્વપરિવાર એકદમબહુ વ્યાકુલથઇગયો.

શ્રીકાંતાનેવિષમૂર્છિતજોઈ તેનાપિતાની પ્રેક્ષાથીલેકો-

એ મત્ર અને તત્રોના જાણકાર સારા
મંત્રોપચાર. ગાડડિકોને બોલાવ્યા. તેમજ કેટલાક
મંત્રવાદીઓમંત્રનાજાપકરવાબેસીગયાં.

કેટલાકોએ જડીબુટ્ટીઓનાપ્રયોજોશકર્યા, કેટલાકે બુદ્ધિમાનો
પોતાની ધારણાપ્રમાણે ચોજનાઓકરેછે, તેમજ કેટલાકતો તે
બાલાનાકાનમાં મંત્રોનાજાપસંલગાવેછે. આપ્રમાણેદરેકઉપચા-
રોની ગોઠવણુ ઉપરાઉપરીચાલ્યાકરેછે, પરંતુ તેસર્વનીનિષ્ફલતા

જોઇ તેનીમાતા શ્રીમતીબહુજકરણસ્વરેરૂદનકરવાલાગી. હા ? પુત્રી ? ત્હારા દુઃખનો હવે પારરહ્યોનથી. અકસ્માત્ કાળબુજંગ ત્હને ક્યાંથી દશ્યો ! હા દૈવ ? આ બાલાએ ત્હારો શો અપરાધ કર્યો હતો ! જેથી નિરપરાધી બાલાને અસહ્ય દુઃખમાં નાખીને તું પોતાની નિર્દયતાને પ્રગટ કરેછે ? એપ્રમાણે વિલાપ કરતી શ્રીમતીને સાગરથેહી ધૈર્ય આપી કહેવાલાગ્યા કે; હે સુંદરી ? તું શોક શા માટે કરે છે ? પ્રથમ નૈમિત્તિકે કહેલા તે વચનને તું કેમ ભૂલી ગઇ છે ? આ હકીકત ત્હેના કહેવા પ્રમાણે બની છે, એમા કંઈ શોક કરવાની જરૂર નથી. હે વલ્લભે ? હાલમાં ત્હારો જમાઇ અહીંયાં પ્રગટ થશે.કારણકે તે સુમતિ નૈમિત્તિક સત્યવાદી છે, તેમજ હે સુતાનુ ? કમલાવતીને તેણે જે કહ્યું હતું તે સર્વસિદ્ધથયુંછે.

હવે ગાર્હિક લોકોએ બહુ આદરપૂર્વક વિષ ઉતારવાના

મંત્રની

નિષ્ફલતા.

ઘણાંયે પ્રયોગ કર્યા, પરંતુ પરિણામમાં

તેમની કંઈપણ સફલતા થઈનહીં. ત્યારે

શ્રીકાંતાનોસર્વપરિજનતેમજપોતાના

પિતા, બ્રાતાવિગેરેબહુ ચિંતાતુર થઈ-

ગયા; અને વિચારકરવાલાગ્યાકે; નૈમિત્તિકનું વચનશુંવૃથાથશે ?

ત્યારબાદ વિશેષ જણાવવામાટે તે નગરની અંદર પટહઘોષણા

કરાવી સર્વ ગાર્હિકોને ત્યાં બોલાવ્યા, પરંતુ કોઈપણ ગાર્હિક

તેણીનું વિષ ઉતારવા શક્તિમાન થયો નહીં.

સાગરથેહીને ત્યાં લોકોના ગમનાગમનને લીધે બહુકોલા-

હલ થઈરહ્યોછે,તેવામાં કંઈક કાર્ય માટે

ધનદેવનું

આગમન.

ધનદેવ પણ ત્યાં આવ્યો અને સઘળા

તેના પરિવારને વ્યાકુલચિત્તવાળોજોઈતે

શ્રીદત્તનેપુછવાલાગ્યેકે, હેમિત્ર? આટલા
ખંધાગલરાટમાં તમે શા માટે પડ્યા છો? તેમજ તમ્હારાં મુખારવિંદ
કેમ કર્મીઈ ગયાં છો? તે સાંભળી શ્રીદત્ત બોલ્યો. હે પ્રિયમિત્ર!
શ્રીકાંતા કન્યા ત્હારી ખંડેન છે. ત્હેને આજે ગૃહોદ્યાનમાંથી
સર્પ કરડ્યો છે. તેની વેદના બહુજ વધી પડેલી છે. કોઈપણ
ત્હેને જીવાડતું નથી અને મુઠ્ઠાની માફક તે પડી રહેલી છે. માટે
અમે સર્વે વ્યાકુલ થયા છીએ. વળી હેમિત્ર! પ્રથમ અમને એક
નૈમિત્તિકે કહેલું છેકે; સર્પથી દશાયેલી આ બાલાને જે જીવા-
ડશે, તે તેણીને ભર્તાથશે એમ તે નૈમિત્તિકનું કહેલું વચન હાલમાં
નિષ્ફલ થાય છે. કારણકે, એણીને સર્પ તો કરડ્યો છે, છતાં કો-
ઈપણ મત્રવાદી ત્હેને સજ્જ કરતો નથી. વળી હે ધનદેવ? આ
શ્રીકાંતા ખંડેન અમ્હને બહુજ પ્રિય છે. હવે એના જીવનની આશા
અમ્હને લાગતી નથી. તેથી અમ્હે બહુશોકાતુર થઈ ગયા છીએ.

એ પ્રમાણે શ્રીદત્તનું વચન સાંભળી ધનદેવ પોતાના મ-

દિવ્યમણિનો

પ્રભાવ.

નમાં બહુ ખુશી થયો. પછી તે બોલ્યેકે;

હે સુંદર! તું શોક કરીશ નહીં. કારણકે;

તે નૈમિત્તિકનું વચન પણ અસત્ય થવાનું

નથી. હેમિત્ર? આલ ત્હારી ખંડેનની પાસે

આપણે જઈએ અને તેનો તપાસ કરીએ. એમ ધનદેવના

કહેવાથી શ્રીદત્ત તેને પોતાની ખંડેનની પાસે લઈ ગયો. બાદ

ધનદેવે પોતાના પુરૂષને કહ્યું કે; સુપ્રતિષ્ઠ રાજકુમારે જે દિવ્ય-

મણિ આપણને આપેલો છે, તેને લઈ જલદી તું અહીં આવ. એ-

પ્રમાણે આજ્ઞા થતાં તરતજ તે પુરૂષ પોતાના મકાનમાં જઈ તે

દિવ્યમણીને લઈ તેની પાસે આવ્યો, અને તે દીવ્યમણિનું જલ

તેણીના શરીરે છાંટ્યું એટલે તરતજ તે બાલા સુખમાં સુઈ

રહેલીની માફક શયનમાંથી બેઠી થઇ વળી તે દિવ્યમણીનું જલ
છાંટવાથી તેણીના શરીરમાં વ્યાપી ગયેલું સર્પવિષ શુકલ ધ્યા-
નના પ્રભાવથી મોહનીય કર્મની માફક નષ્ટ થઈ ગયું. બાદ શુ-
દ્ધિમાં આવી ગયેલી શ્રીકાંતાને જોઇ શ્રીદત્ત અને સાગર-
શ્રેષ્ઠી બન્નેજણ બહુ પ્રસન્ન થઇને કહેવા લાગ્યાકે: હે ધન-
દેવ ? હવે આ શ્રીકાંતા તમ્હને અમ્હે અર્પણ કરીએ છીએ.

ત્યારબાદ સાગરશ્રેષ્ઠીએ જ્યૌતિષિકને બોલાવીને ઉત્તમ

શ્રીકાંતાનો પ્રકારનું મુહુર્ત નક્કી કર્યું. બાદમ્હોટા
ઉત્સવ સાથે લગ્નનાદિવસે ધનદેવે તે-
વિવાહ. ણીનું પાણિગ્રહણ કર્યું. રૂપ, ગુણ, શીલ
અને કલામાં સમાનવૃત્તિનાણાં તેમજ

શ્રી પુરુષનો હાર્દિકપ્રેમ બહુ વધવા લાગ્યો. પતિભક્તિમાં
તત્પર એવી તે શ્રીકાંતાની સાથે પ્રેમપૂર્વક વિષયમુખનો અ-
નુભવ કરતો. ધનદેવ ત્યાં રાત્રીઅનેદિવસમુખેથી વ્યતીત કરવા
લાગ્યો. તેણીના અદ્ભુત યૌવનમા આસક્ત થયેલો તે ધન-
દેવ કેટલાક માસ ત્યાં રહ્યો, તેટલામાં તેના પુરૂષોએ સર્વમાલ
વેચી દીધો. અને તેના બદલામાં બીજો ઘણો માલ ખરીદકર્યો.
પછી તે સાર્થના સર્વલોકો પોતાના દેશમાં જવા માટે તૈયાર
થયા. એટલે ધનદેવપણ પોતાના શ્વશુરવર્ગની પાસે જઈ પૂ-
છવા લાગ્યેકે; હવે અમ્હારા સાર્થના લોકો પોતાના દેશમાં
જવામાટે બહુ ઉત્ક્રાંત થયા છે, માટે અમ્હને જવાની તમ્હે
રજા આપો તો સારું.

સ્વદેશમાં જવાને આતુર થયેલા ધનદેવને જોઈ સાગર
શ્રેષ્ઠીએ પોતાનીપુત્રી શ્રીકાંતાને વળા-

ધનદેવની વવામાટે તૈયાર કરી. તેની વિદાયગિ-
વિદાયગિરી. રીમાં પુષ્કળ ધન સંપત્તિ આપી. તેમજ

તેની સેવામાં દાસી, દાસ વિગેરે સમગ્ર પરિવારપણુનિયુક્તકર્યો. આદિ સાગરશ્રેષ્ઠોએ પોતાની પુત્રીને ધનદેવની સાથેવિદાયકરી. વિશેષમાં તેનાપિતાએકહ્યું કે; હે પુત્રી ? આપણાકુલની મર્યાદાપ્રમાણે સદાચારમાં રહીને ઉભય કુળમા કીર્તિવધે તેવી રીતે ત્હારે વર્તવું. પોતાના પૂજ્યોની ભક્તિકરવી, વિગેરે પોતાની ફરજો ચુકવી નહીં. તેમજ શાસ્ત્ર-માંપણુ કહ્યુંછેકે;—

નિર્વ્યાજા દયિતાદૌ, ભક્તા શ્વશ્રૂષુ વત્સલા સ્વજને ।
સ્નિગ્ધા ચ વન્ધુવર્ગે, વિકસિતવદના કુલવધૂટી ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ પોતાનાપતિ વિગેરે પૂજ્યોની ઉપર નિખાલસ ખુદ્ધિ રાખવી, તેમજ સાસુ અને સાસરાની વિનયપૂર્વક સેવા કરવી. સ્વજનઉપર વત્સલતા (ઉપકારની ખુદ્ધિ) રાખવી, અં-ધુજનોનીઉપર સ્નેહદ્રષ્ટિ રાખવી, અને હંમેશાં મુખાકૃતિ બહુ પ્રકુલ રાખવી, આપ્રમાણે કુલ વધૂનોધર્મ કહ્યો છે.” માટે હે પુત્રી ? પોતાનો સદાચાર કોઈપણુ સમયે ત્હારે ભૂલવો નહીં.

આદિ શુભમુહૂર્ત્તમાં ધનદેવ પોતાના મ્હોટા સાર્થસ-
હિત કુશાગ્રનગરમાંથી જે રસ્તે આ-
સ્વદેશ વ્યો હતો તેજ માર્ગે ચાલતો થયો.
પ્રયાણ. પોતાના નગરને ઉદ્દેશીને ચાલતાં ચા-
લતાં અનુક્રમે તે સિંહગુહાની નજી-

કના પ્રદેશમાં જઈ પહોંચ્યો. પછી ત્યાં આગળ સાર્થનો નિ-
વાસ કરાવ્યો. અને ધનદેવ પોતે વિચાર કરવા લાગ્યો કે; તે
વખતે પદ્મીપતિએ મ્હને બહુ આગ્રહપૂર્વક કહ્યું હતું કે; વળતી
વખતે મ્હારી શાંતિનેમાટે જરૂર મ્હને મળ્યા શિવાય તમ્હેજશો

નહીં, માટે મ્હારે જલદી ત્યાં તેમને મળવા સારું જવું જોઈએ. કારણકે; તે પક્ષી અહીંથી હવે નજીકમાં રહેલી છે. વળી બહુ વખત ત્યાં રોકાવાની જરૂર નથી. માત્ર સુપ્રતિષ્ઠને લેગા થઈને જલદી હું અહીં આવી જઈશ. એમ વિચાર કરી કેટલાક પુરૂષો પોતાની સાથે લઈ ઘોડી ઉપર બેસીને ધનદેવ ચાલતો થયો. ક્ષણમાત્રમાં ત્યાં પહોંચી ગયો. અને ત્યાં જોઈતો સર્વતઃ બળેલી તે સિંહગુહા તેના જોવામાં આવી. વળી અગ્નિની જ્વાલાઓવડે બળી ગયેલાં ગો, મહિષ્યાદિક પ્રાણીઓનાં હાડકાના ઢગલાઓથી જેના નજીકના ભાગો પુરાઈ ગયેલા છે, તેમજ જેના પર્યંત પ્રદેશોમાં શસ્ત્રોથી હણાયેલા અનેક ઘોડાઓના રૂધિરના પ્રવાહવડે દુર્ગંધ પ્રસરી રહ્યો છે, દુર્ગંધથી વ્યાપ્ત એવી પૃથ્વી ઉપર પડેલા સુલટોનાં માંસ તથા ચરબીમાં લુપ્થથયાછે કુતરાઓ જેનેવિષે, તેમજ કુતરાઓના ભયથી ત્યજ્યાં છે મનુષ્યોનાં હાડપીંજર જેમણે એવાં અનેક શિયાળીઆં જ્યાં આગળ રૂદન કરી રહ્યાં છે. ફેંકારના સાંભળવાથી ત્રાસ પામતા એવા ખડીકણ ગૃધ્રપક્ષીઓના બાળકોનો સમૂહ જેમા ઉડી રહ્યો છે, જેમના હસ્તમા અનેક બાળકો રહેલાં છે એવી બળી ગયેલી ભીલ્લોની યુવતિઓવડે દેખાવમાં બહુ ભય કર, દુઃપ્રેક્ષ્ય એવા અગ્નિની જ્વાલાઓવડે બળી ગયેલા સેકડો ભીલ્લોનાં ભવનોવડે ભય કર અને ભયજનક એવા અગ્નિમાં બળી ગયેલા સેકડો મનુષ્યોનાં મુડદાઓથી વ્યાપ્ત એવી તે પક્ષીને જોઈ ધનદેવ ચક્રિતથઈગયો અને તે બોલ્યોકે, અરે ? શત્રુઓને પણ અગમ્ય એવી આપક્ષી કોણુબાળીહશે ? એમ તે વિચાર કરવા લાગ્યો.

એટલામા ત્યાંએક ઠરંક (અસ્થિપીંજર) પડયુંહતું તેની અદરભરાઈ રહેલો કોઈકપુરૂષ બોલ્યો;

દેવશર્મા.

હેધનદેવ ! અહીયા મહારી પાસે તું
આવ, તે હું દેવશર્માછું. મહારાં બંને

પગ કપાઈ ગયાઈ, તેમજ બહુશસ્ત્રોનાઘાથી મહારું શરીર બહુ
જીર્ણ થઈ ગયુંછે, તૃપાથી મહારો કંઠપણ શોષાઈ ગયોછે, છતાં
હનુમુધી પણ હું જીવતો રહ્યોછું. તે સાંભળી ધનદેવે એકદમ
પોતાના પુરૂષને પાણીલેવા મોકલીદીધો અને પોતે બહુ શોકા-
તુર થઈ તેની પાસે ગયો ત્યારળાદ ધનદેવ બોલ્યો; હેભદ્ર !
એકદમ આવો આ બુલમ કોણુકર્યો ! અને તેસુપ્રતિષ્ઠ હાલમા
કયાછે ? તેમજઅચિંત્ય આવી હૃદ્દશામાંતું શાથીઆવીપડયોછે ?

એ પ્રમાણે ધનદેવનો પ્રશ્ન સાંભળી દેવશર્મા ધીમે સ્વરે

કહેવાલાગ્યોકે; આજથી ત્રીજા દિવસ

સિદ્ધપુરનગર

ઉપર સિદ્ધપુરનગરમાંથી એક પુરૂષ

અહી આવ્યોહતો.તેણે એકાંતમાં પલ્લી-

પતિને લઈજઈને કહ્યું કે; હેકુમાર ? તહારા પિતાના સુમતિ
નામે મુખ્યમંત્રીએ મહને અહી તહારીપાસે મોકલ્યોછે અને તેણે
કહ્યુંછેકે; સુપ્રતિષ્ઠકુમારને તહારે આ પ્રમાણે કહેવુંકે; અહીંયાં
સુગ્રાવરાજ બહુ વિષયમુખમાં આસક્ત હોવાથી ત્હને ક્ષયરોગ
લાગુ પડ્યોછે, અને તે દિવસે દિવસે બહુ વધતો જાય છે જેથી
તે જીવી શકે તેમ લાગતુંનથી વળી આ મુરથકુમારપણ દરેક
વ્યસનોમાં પુરોછે. જેથી પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્ત્યાકરેછે.
તેમજ સદાચારનો સર્વથા ત્યાગ કરીને પોતાની મરજપ્રમાણે
લોકોને જેમ તેમ બોલ્યા કરે છે. સમગ્રપ્રજા વર્ગને હું મેશાં
રજાડેછે. ઉદ્ભવે જનીને નિરંતર અકૃત્ય કરવામાંજીજી રહેછે.
એ પ્રમાણે તેનું આચરણ જોઈ સર્વે સામંતમહાંતાદિક એનાથી
વિરક્ત થયાછે. અર્થાત્ દરેકને તે અપ્રિય થઈ પડ્યોછે. માટે હે

કુમાર ? તે મુરચી સમજીને લાચર નથી સમજાવતીને લાચર
તરુનેય તેઓ માનેકે. પરંતુ તરુને માત્ર માટે કનકવતીએ
ચેડું મેળા મેડેલુંકે. માટે તરુને પેતાના કુટુંબની સ્થાપના

હલકા ? તે હુર મુખની કને મુખની મંત્રોના સ્નાયુ
કેલો કલે, તેલવાનાં બહુચ વેરા અને

મૈત્ર્યનું હલકા પાવતો દિપક કેલન ત્યાં
આગ પડેલો અને કુરુ મુખનાં તે
કેલો પડીને ચારે માન્યે વંચક

વચ્ચ ત્યારનાં પેતાના સ્નાનીની આગળ લીકોલેપણ
પેતાપેતાનાં કનકાં તેજાચકગ્યા પડે પડીપદિપણ લી-
કોની સાથે મેલાતમાં નીકળી પડે. ત્યારનાં કનેચ ચીસેલું
સંકુલકાં મહાચાર ચેલું કુલ ત્યાં ચાલુ થયું. મુરચેલું
બહુ કન હેવાચ વચ્ચ લીકોનાચ ગ્યા છેવટે મુરચેલે
કનકુને લીકીયા ત્યારનાં તે મુરચા કેલેલે આ પડીનાં
પ્રેમચકે અને જે જે માત્રાચકુડી તે સર્વ પેતાનેકનકે
કની પડે. આ ચિંહાચુહાને બાનીને હવી નહોતી કની તે
કેલો કહીચી નહોતી ગ્યા હું પણ તેઓની સાથે કુલનાં
કેલેલેલે નેચી નહોતી આ લગા થકપડીકે.

બી હેવનકે ? મુખાંતકનું કું થયું ? તે કંઈપણ હું
બહુતો નથી કે પ્રમાણે ચિંહાચુહાની.

દેવશર્માનો હકીકત માંલગ્યા થાક થનકેવે સન-
દેહાંત કુલકત પંચપનેલી સંત્ર (નક

કનકાં) તેને સંલગ્યા. માક દેવ-
શર્મા પણ કહીપડેલ ચારંચાર તેલું સમચ કુલ લાગ્યો
ચેલવાનાં પ્રથમ મેડેલેલો હુર પણ પાસુ લકેલેલું આગ્યો.

પછી ધનદેવે કહ્યું કે; હેદેવશર્મા ? તમહારી ઇચ્છાપ્રમાણે આ જલપાન તમ્હે કરો. પછી તે જળપીવાલાગ્યો, પરંતુ બહુ તૃષાને લીધેતેનુંતાળવું સુકાઈગયુંહતું જેથી તે પાણી તેનાકંઠમાં ઉતરી શક્યું નહીં અને બહુ દુઃખી થઈ તેણે અકસ્માત્ ચોતાનાદેહનો ત્યાગકર્યો બાદ ધનદેવપણ બહુ શોકાતુર થઈગયો. પછી તે દેવશર્માના મૃતદેહની તેણે દહનક્રિયા કરી. ત્યારબાદ ચોતાના પુરૂષોને મોકલીને ધનદેવે સર્વ સંત્રામની ભૂમિમાં તપાસકરાવરાગ્યો, પરંતુ સુપ્રતિષ્ઠનું કરંક [હાડપીંજર]માત્ર પણ કોઈ ઠેકાણે જોવામાં આવ્યું નહીં.

બાદ ધનદેવ બહુ ચિંતાતુર થઈ ગયો અને પાશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો. હા ? દૈવનાવિલાસને ધિ-
 ધનદેવનો ધારણે. હા ? હા ? મહાઅપશોષની
 પરિતાપ વાત છે કે; મહાગુણવાન સરલસ્વલાવી
 એવા સુપ્રતિષ્ઠને નિર્દય એવી કનક-

ચતીએ આવું દારૂણ દુઃખ શામાટેદીધું ? અરે ? એને આવું
 અકૃત્યકરતાં કઈપણ દયા આવીનહીં ? નિર્દય મનુષ્યો કેવલ-
 પાપમાંજ ઉદ્યુક્તરહેછે. તે શિવાયતેમને શાંતિ થતિનથી. તેમજ
 શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છેકે—

પાપં સમાચરતિ વીતષ્ટ્વણો જઘન્યઃ,

પ્રાપ્યાપદં સઘળ એવ વિમઘ્યબુદ્ધિઃ ।

પ્રાણાત્યયેડપિ ન હિ સાધુજનઃ સ્વદૃત્તં,

વેલાં સમુદ્ર ઇવ લઙ્ઘ્યિતું સમર્થઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ નિર્દય એવાજઘન્ય કોટીના મનુષ્યો પાપ
 કરતાં અચકતા નથી, તેમજ દયાહી એવા મધ્યમબુદ્ધિના

મનુષ્યો આપત્કાળના સમયમાંજ પાપ તરફ દ્રષ્ટિ કરેછે. અને સજ્જન પુરુષોત્તો સમુદ્ર જેમ પોતાની મર્યાદાને ઉલ્લંઘન કરતો નથી તેમ પ્રાણાંતમાં પણ પોતાના સદાચારને છોડતા નથી.” અહો ! કનકવતીની કેટલાં નિર્દયતા ! કિંવા આ સંસારમાં માયિક એવા સર્વ પદાર્થો ઇદ્રજ્જળની લીલાને વહન કરેછે. ધન, પરિજન અને જીવન । વગેરેની સ્થિતિ ક્ષણમાં દૃષ્ટ અને વિનષ્ટ દેખાય છે. વળી મહાનુભાવ એવા આશુપ્રતિષ્ઠનું શું થયું હશે ? તે કંઈ મ્હને સમજાતું નથી શું તે જીવતો હશે ? અથવા આ યુદ્ધમાં લડતાલડતાં તે મરીગયો હશે ? એમ વિચાર કરતો ધનદેવ પોતાના સાર્થમાંઆવ્યે. પછી તેસાર્થની સાથે ગમનકરતો ધનદેવ અનુક્રમે હસ્તિનાપુરમાં જઈ પહોંચ્યો.

આદ્ય પોતાનાં માતાપિતાને સમાચાર મળ્યા એટલે તેઓ પોતાના પુત્રનું આગમન જાણી બહુ સતુલ્ થયા તેમજ તના મિત્રો પણ બહુ આનંદિત થયા. ઉત્તમસુહૃત્

જોઈ ને । દવસે શ્રીકાંતાનો પોતાના ઘરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. કારણકે; સારા સુહૃત્શિવાય નવવત્સો પ્રવેશ પોતાના ઘરમાં થઈ શકતો નથી ત્યારબાદ પોતાની સાસુની આજ્ઞાલઈને શ્રીકાંતા પોતાની દાસી સહિત પૂર્વના સ્નેહવડે કમલાવતી દેવીને ઘેર તેને મળવા નારંગઈ અહો ! સ્નેહનો સંબંધ કેવો જાગતુ રહે છે ? ઉત્તમજનનાની મૈત્રીથી આ દુનીયામાં ઘણા ફાયદાઓ થાયછે. હુ. ખના - મયે પણ તેઓ સહાયકારક થાયછે “ અન્યત્ર પણ કહ્યું છેકે —

उत्तमैः सह साङ्गत्वं, पण्डितै सह सत्कथाः ।

अलुब्धैः सह मित्रत्वं, कुर्वाणो न विनश्यति ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ કારણુ શિવાય પણ પરોપકારમાં રસિક એવા ઉત્તમ પુરૂષોનો સમાગમ કરવો, તેમજ સ્વપર સિદ્ધાંતના જાણકાર એવા પંડિતોની સાથે ઉત્તમ પ્રકારની કથાઓનો વ્યાસગ રાખવો અને સરલ સ્વભાવી મનુષ્યોની સાથે સ્નેહ-ભાવ કરવો, આ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરતો મનુષ્ય કોઈ દિવસ દુઃખી થતો નથી.” અર્થાત્ સજ્જનની મંત્રી એ એક સદ્ભાવ્યનું ચિહ્ન છે.

પોતાની પ્રિયસખી શ્રીકાંતાને આવતીજોઈને પ્રકુલ

થયું છે મુખકમલનેનું એવી તે કમલા-

કમલાવતીદેવી. વતી ઉભીથઈ અને અતિગાઢ સ્નેહવડે તેણીને ભેટીપડી. ખાદ તે બોલીકે; હે

પ્રિયસખી ? ઘણા દિવસથી ઉત્કંઠિત એવી મહેં આજે તહનેબહુ દિવસે જોઈ. વળી હે સખી ? તહારું પણ અહીંયાં સાસર થયું તે બહુ સાડ થયું. કારણકે; આજે તુંનળી એટલે આખુપીયરમણ્યું એટલો મ્હને હર્ષ થયો છે. એમ કહીને દેવીએ તેણીનો ઉચિત સત્કાર કર્યો ત્યારબાદ તેઓ બંને જણીઓએ નીચે બેસીને એક બીજાના કુશલ સમાચાર કહ્યા. પછી એક ક્ષણમાત્ર વાર્તાલાપ કરીને શ્રીકાંતાએ કહ્યુંકે, હેપ્રિયસખી ? હવેઅમ્હે અમ્હારા ઘેર જઈએ છીએ પછી કમલાવતી બોલી હેસંખી ? હ મેશાં મ્હારી પાસે તહારે આવવું, બહુસાડ એમ કહી શ્રીકાંતા કમલાવતીની આજ્ઞા લઈ પોતાને ઘેર આવી. એ પ્રમાણે શ્વશુર-કુલમાં નિવાસ કરતી તે શ્રીકાંતાની કમલાવતીદેવીની સાથે ગાઢપ્રીતિ બંધાણી; વળી ધનદેવની સાથે વિષયસુખને અનુભવતી એવી તે શ્રીકાંતાનાં બહુ કોડાકોડી વર્ષ વ્યતીત થયાં. અન્યદા કોઈ એક દિવસે શ્રીકાંતા રતુસ્નાન કર્યાબાદ પોતાના સ્વામી સાથે સુઈ રહી હતી.

ગર્ભસ્થિતિ રાત્રીના છેલ્લા પ્રહરે સ્વપ્ન જોઈ તે જાગી
 ઉઠી ત્યારબાદ તે પોતાના સ્વામીને
 કહેવા લાગીકે; હે પ્રિયતમ ? આજે મહેં સ્વપ્નમાં મહારા મુખ-
 માં પ્રવેશ કરતા ચંદ્રને જોયો; પછી તરતજ હું જાગી છું.
 ધનદેવ જોડ્યો હે સુંદરી ? સમસ્ત વર્ણિય વર્ગમાં ઉત્તમ એવો
 એક તારો પુત્ર થશે. એમ આ સ્વપ્ન સૂચવે છે. પછી શ્રીકાંતા
 જોડી. હે પ્રિયતમ ? આપનું વચન સત્ય થાઓ. શાસનદેવીના
 પ્રભાવથી આ શકુનગ્રંથી (ગાંઠ) હું ખાંધુ છું. તેજ રાત્રીએ તેણીની
 કુક્ષિમાં ગર્ભસ્થિતિ થઈ. અનુક્રમે તેણીને જે માસ પૂર્ણ થયા
 ત્રીજા માસનો પ્રારભ થયો એટલે તેણીને અભયદાન આપવાનો
 દોહલો ઉત્પન્ન થયો ધનદેવે પણ તેણીના કહેવા પ્રમાણે તે મનો
 રથ પૂર્ણ કર્યો. બાદ પ્રતિદિવસે ગર્ભની વૃદ્ધિ થવા લાગી. જે જે
 દોહલાઓ થતા હતા, તે સર્વે પૂર્ણ કરવામાં આવ્યા પ્રસવનો
 સમય મુખસમાધિવડે નજીકમાં આવી પહોંચ્યો સર્વશુભગ્રહો ઉ-
 ચ્ચસ્થાનમાં રહેલા હતા તેવા શુભસમયમાં શ્રીકાંતાને પુત્રજન્મ્યો.

શ્રીમાન્ ધનેશ્વરમુનિએ રચેલી મુખોદગાથાઓના સમુ-
 હવડે મનોહર, રાગ અને દ્રેષડ્ધી અગ્નિ અને સર્પને શાતકર-
 વામાં જલ અને મંત્રસમાન મુરસુંદરીનામે કથાને વિષે શ્રીકાંતા
 પુત્રોત્પત્તિનામે આનવમો પરિચ્છેદ સમાપ્ત.

इति श्री धनेश्वर मुनिविरचित प्राकृत पद्यमय सुरसुंदरी चरित्र-
 स्य शास्त्र विशारद योगनिष्ठा ध्यात्मज्ञान दिवाकर जैनाचार्य-
 पूज्यपाद श्रीमद्-बुद्धिसागरसूरीश्वरशिष्यरत्नप्रसिद्ध-
 वक्तेतिख्यातिभागाचार्यश्रीमद्-अजितसागरसूरि-
 कृत गुर्जरभाषानुवादे श्रीकांतातनयप्रशवनाम

नवमपरिच्छेद. समाप्तः

અથદશમપરિચ્છેદઃ

પુત્રનોજન્મ થયાબાદ પ્રસૂતિકર્મમાં કુશલ એવીકેટ-
લીક સ્ત્રીઓ ત્યાં શ્રીકાંતાની પાસમાં
પ્રસૂતિકર્મ. હાજર હતી. તેઓ સર્વપ્રસૂતિનું કામ
કરવા લાગીગઇ. બહુ હર્ષને લીધે પો-

તાના ઘરની દાસીઓ તત્કાલ ઉચિતકાર્ય કરવામાં ઉતાવળ કર-
વાલાગી. પુત્રના જન્મથી સર્વ પરિજન આનંદમય થઇગયો.
બાદ પ્રમુદિત થયેલા પરિજને ધનધર્મ શ્રેષ્ઠીને ઉત્કૃષ્ટ પુત્રજ-
ન્મની વધાઇ આપી તે સાંભળી શ્રેષ્ઠીનું હૃદય આનંદમાંગરક
થઇગયું. બાદતેણે પોતાના ઉમંગથી વધામણીનો પ્રારંભકર્યો.
હસ્તમાં અક્ષતના થાળલઇ નગરની સ્ત્રીઓનાં ટોળેટોળાં ઉપરા
ઉપરી આવવા લાગ્યાં. જેની રમણીયતા અત્યંત દીપવા લાગી.
તેમજ રમણીજનોના મુખનેશણુગારવામાં પોતાના બંધુઓની
ઉત્તમ સ્ત્રીઓ ઉદ્યુક્ત થયેલી છે. ઉત્તમ પ્રકારના દ્વારભાગમાં
વંદનમાલાથી સુશોભિત એવા ઉજ્જવલ કળશો સ્થાપન કરેલાછે.
દરેકના હસ્તમાં મ ગલ કલશધારણુ કરેલા છે એવી પ્રમદાઓના
મધુર શબ્દો માર્ગમાં સાંભળાવાલાગ્યા. અવ્યક્ત શબ્દોવડે
ભરપૂર એવાં પાપકુલોના મંગલમાટે સંગીત સહિત ઉત્તમ
નાટકીયાઓ નૃત્ય કરી રહ્યાછે. વળી તે પ્રેક્ષણુક જોવામાં તદ્દીન
થયેલા લોકોને પાનસોપારી આપવામાં આવેછે.

તેમજબહુ હર્ષને લીધે ધનધર્મશ્રેષ્ઠીએ જીવહિંસાને

અમારી
દાખણા.

બંધ કરવા માટે અમારી પટલ વગડા-
વ્યો. ઘણા બંદીજનોને બંદીખાનામાંથી
મુક્ત કરાવ્યા. દીન અનાર્થાદિકને સુખ
દાયક એવાં અનેકપ્રકારનાં દાન આપવા

લાગ્યો. દરેક જૈનમંદિરોમાં સ્નાત્રાદિક મહોત્સવોનો પ્રારંભ કરાવ્યો. મુનિઓના સમુદાયને ઉત્તમવસ્ત્ર, પાત્ર અને પુસ્તકાદિક વડે સન્માન કરવા લાગ્યો. પોતાના સ્વજનસમુદાયને વિવિધ પ્રકારનાં ભોજનો આપવા લાગ્યો. વણિક તેમજ નાગરિક જનોના મહેલાઓમાં ઉચિત સત્કાર કરવામાં આવ્યો. લોકોના હૃદયને ચમત્કારકરનાર પુત્રજન્મનો મહોત્સવ કરાવ્યો. એ પ્રમાણે ધનધર્મશ્રેષ્ઠી પોતાના વૈભવ પ્રમાણે કરવા લાયક કાર્યો કરીને નિવૃત્ત થયો અનુક્રમે જન્મકાળથી આરંભીને તે બાળકને બાર દિવસ થયા એટલે ધનદેવ પોતે ભેટ લઈને રાજાની પાસે ગયો અને વિનયપૂર્વક તેણે કહ્યું કે; હે મહારાજ ! મહારા પિતાશ્રીએ બહુ પ્રેમપૂર્વક કહ્યું છે કે; મહારાણી સહિત આપને અમ્હારે ત્યાં જમવા માટે પધારવું.

રાજાએ હસીને કહ્યું કે; ભાઈ ? આશું શેઠનું ઘર નથી ? શેઠને હું મહારા પિતાસમાન

રાજાનિમંત્રણ. જાણ છું કારણ કે; આ સમસ્ત રાજ્યની ચિતા તેમને માથેજ રહેલી

છે તોપણ શેઠનો આજ્ઞા પ્રમાણે અમ્હારે વર્તવું જ પડશે. એમનું જે કંઈ વચન હશે તે અમ્હારે સર્વથા માન્ય છે. એ પ્રમાણે બહુ સતોષકારક એવું રાજાનું વચન સાંભળી ધનદેવ ‘મહાપ્રસાદ’ એમ કહી પોતાને ઘેર આવ્યો. ત્યારબાદ તત્કાલ ઉચિત એવી ભોજન વિગેરેની સર્વસામગ્રી પોતાના પરિજનની પાસે તૈયાર કરાવી. આનન્દિત છે મન જેવું એવો તે ધનદેવ હુર્ષમાં નિમગ્ન થઈ પોતે દરેક કામકાજની ગોઠવણ કરાવી ગ્રહ્યા છે, તેટલામાં દેવી સહિત ભૂપતિ ઉત્તમ હાથિણી ઉપર બેસીને મોટા આડંબર સાથે ધનધર્મશ્રેષ્ઠીને ત્યાં આવ્યો પોતાની

આગળ બ દીજનો જય શબ્દના ઉચ્ચાર કરતા હતા. તેમજ કે-
ટલાક અન્ય લોકો માંગલિક ઉપચારો કરી રહ્યા હતા. બાદ રાજા
પોતાની રાણીસહિત હાથિણી ઉપરથી નીચે ઉતર્યો અને ઉત્તમ
મુક્તાફલથી રચેલા ચતુષ્કોણ સિંહાસન ઉપર વિરાજમાન થયો.

બાદ સુંદર રૂપવાળી યુવતીઓએ આરતી વિગેરેનો

વિધિપૂર્ણ રીતે સમાપ્ત કર્યો. પછી પો-
તોના પરિજનસહિત રાજા અને રાણી
લોજનવિધિ. વિગેરે યોગ્યતા પ્રમાણે લોજન કરવા

ઝેઠાં. યથાવિધિ દીવ્યલોજન કર્યાબાદ ગોશીર્ષચંદનાદિકના
લેપથી અગોને વિભૂષિત કરવામાં આવ્યાં. તેમજ અમૂલ્ય
એવાં દીવ્ય વસ્ત્રોની ખેડરામણી કરવામાં આવી. ત્યારબાદ
!વનયપૂર્વક પ્રણામ કરી ધનદેવે રાજાને વિનંતિ કરી કે; હે મ-
હારાજ ? દેવી (રાણી)ની પ્રિયસખી (શ્રીકાંતા)તું એમ કહેવું
છેકે, -સર્વે વણિકકોમની સ્ત્રીઓ પ્રથમ પ્રસૂતિના સમયે પો-
તાના પિતાને ઘેર રહે છે. પરંતુ મહારે કોઈ કારણને લીધે તેવો
પ્રસંગ બન્યો નથી. માટે દેવીના દર્શનવડે અહીંજ હું પિતૃગૃહ
માનુષ્યું. તેથી જો દેવી તેણીની પાસે એટલા સુધી પધારે તો બહુ
સારૂ થાય. એપ્રમાણે ધનદેવની પ્રાર્થનાથી ભૂપતિએ તરતજ
રાણીને આજ્ઞા કરી, બાદ કંચુકીને સાથે લઈ રાણી શ્રીકાંતા-
ની પાસે ગઈ એટલે ત્યાં રહેલી મનોરમા શેઠાણીએ વિલેપન,
આભરણ અને વસ્ત્રાદિકવડે દેવીનો બહુ સારીરીતે સત્કાર કર્યો.

ઉચિતસંભાવના કર્યાબાદ શેઠાણીએ કહ્યું કે; હે મહારાણી ?

શ્રીદેવ.

આ પુત્ર આપનો છે, માટે એતું નામ
આપનામુખેથી થવું જોઈએ. તે સાંભળી
દેવી બોલી. હે શ્રેષ્ઠિની ? આ નામ પાડ-

નાનો અધિકારતો તમ્હારોજ છે. પરંતુ તમ્હુ રૂં વચન અમ્હારે
અવેશ્ય માનવું જોઈએ. એમ કહી કમલાવતી દેવીએ કમલ-
સમાન સુકોમલ હસ્તવડે તે બાલકને પોતાના ખોળામાં લીધો;
અને તેની ઉપર સુગંધિત ગંધ પ્રસેપકરીને તેણીએકહ્યું કે; આ
બાળકને જન્મ આપનાર શ્રીકાંતા છે અને તેના પિતાનું નામ
ધનદેવ છે, માટે જ નેના નામમાંથી અર્ધાક્ષર (શ્રી ૧) લઈ
એનું નામ શ્રીદેવ એવું બહુ સુંદર આવે છે; એમ કહી તેણીએ
તે બાળકનું શ્રીદેવ નામ પાડ્યું. બાદ સધવાત્રીઓએ માંમ-
લિક શબ્દોની ઉદ્ધોષણા કરી; જેથી આખા જનસમાજમાં
આનંદ પ્રસરી ગયો.

ગૌર અને સુકોમલ છે શરીરનીકાંતિ જેની, મુષ્ટીકૃત છે બને

હસ્ત જેના, લાવણ્યવડે ભરપૂર છે હાથ

કમલાવતીને! પગ જેના અને વિશાલ નેત્રો છે જેનાં;

મનોરથ. એવા તે બાલકનેજોઈ કમલાવતીદેવી

પોતાના હૃદયમાં વિચાર કરવાલાગી.

આ મ્હારી પ્રિયસખી આ જગત્માં ધન્યવાદને લાયક છે કારણ
કે; જનસમુદાયનાં હૃદય તથા નેત્રોને આનંદઆપનાર આવા
પુત્રરત્નનો! જેણીએ જન્મ આપ્યો. વળી મ્હારાથી એટલુંપણ
બનીશક્યું નહીં, તો મ્હારાજીવિતવડે શું? અથવા નિષ્કલ એવા
રાજ્યના! અભિમાનવડે પણ શું ફલ? અરે? મ્હારાભાગ્યનીમં-
દતા ટેટલી? માત્ર પોતાનાપુત્રનું સુખપણ હું નજોઈશકી? એમ
ચિંતવનકરતી કમલાવતીદેવી પોતાની સખીસાથે મધુરવચ-
નોવડે સંભાષણકરીને ભૂપતિનીસાથે પોતાના સ્થાનમાં આવી.

હવે કમલાવતીરાણી પોતાના મ્હેલમાંઆવી, પરંતુ તે

પુત્રનીચિંતામાં બહુશોકાતુરથઈગઈ હું

પુત્રચિંતા.

પણપુત્રવતી ક્યારેયઈશ? એવીચિંતાને લીધે પોતાનાશરીરનીચેષ્ટાપણભૂલીગઈ. તેમજસમસ્તકાર્યો તહેને અરૂચિકર થઈપડ્યાં. ઉન્મત્ત, મૂર્ચ્છિત, નિદ્રિત, સત્વહીન, ધ્યાનમાં રહેલીયોગિની અને સુઠદાનીમાફકે સમસ્ત વ્યાપારથી તે વિમુખ થઈગઈ. તેમજ શરીર પણ બહુ ક્ષીણ થઈ ગયું. અતિ શોકના પ્રયાસનેલીધે મુખકમલપર શ્યામતા વ્યાપીગઈ. એપ્રમાણે બહુ દુઃખથી પીડાતી પોતાના સ્થાનમાં તે કમલાવતી શુભળાયાકરતીહતી. એકદિવસ તે રાજના જોવામા આવી, ત્યારે રાજાએ તેણીને પૂછ્યું. હેદેવિ! હાલમાં તું ઉદ્ધિસનીમાફકકેમ દુર્બલ થઈગઈ? આ ક્રિકર ત્હારેસ્વાધીન છે. છતાં શું ત્હારો મનોરથસિદ્ધનથીથતો? તેસાંભળી દેવીનાંત્રે અશ્રુજલથીભરાઈગયા. બાદ તેજોલી. હેપ્રિયતમ? આપનીકૃપાથી સર્વવાચ્છિત હું સિદ્ધથયેલાં દેખુછું. વળીઆપની પ્રસન્નતાથીજે સુખ સહે નભોગવ્યુંહોય તેવું કંઈપણ સુખ આહુનીયામાંનથી. પરંતુ હે સ્વામિન? પુત્રના દર્શનનું સુખ મહેં સ્વપ્નમાંપણ જોયુંનહીં. હેનાથ? આ હુનીયામાં જેઓ રાત્રિદિવસ પોતાના સ્તનનું પાન કરતા એવા બાલકને જુએછે તે નારીઓને ધન્યવાદ ધટેછે. જુઓ? શ્રીકાંતા હવડાં પરણીને આવીછે છતાં તેણીનેપુત્ર ઉત્પન્ન થયો. વળીહુંતમ્હારી બહુ માનિતીછું. પરંતુ મ્હારા મંદભાગ્યનેલીધે, હું પુત્રવિનાની રહી. હેસ્વામિન? શાજસંપત્તિઓથી ભરેલું એવુંપણ આપણુ ઘર પુત્રવિનાનું શૂન્ય ગણાયછે જેમકે;—

अपुत्रस्य गृहं शून्यं, दिशः शून्या अवान्धवाः ।

भूर्वस्य हृदयं शून्यं, सर्वशून्या दरिद्रता ॥ ૧ ॥

અર્થ—“જોડાવની અંદર અન્ય મનુષ્યો ભણે નાંખ્યાણમાં
વિવમાન હોય, પરંતુ એક પુત્ર નહોતો તે તે સર્વ ગન્ય કહે જી. તેમજ બધુ વિનાની ગર્વ દિગ્ગાઓ મુની લાગે છે. મૂર્ખાનું હૃદય
ગૂંપતાને ધાન્ય કહે છે. અને હરિદ્રમાણું તે સર્વ પ્રકારે રાજ્યના
હોય છે. અર્થાત્ તેઓ કંઈ ઉપયોગી નથી.” માટે એ દેવ? તરહે
મદને પુત્ર આપે. અને જો નહીં આપે તો મદાદંત્રવન. શેવાનું
નથી એમ નમો મનનજો. મદારાજનનપત્તુ તુડી જાય છે. ત્યાં મા-
ત્ર્યું મરે છે. ત્યં અન્ય દોષ જનિ રહી નથી.

વૈષ્ણવ માણે પોતાની ઓનો આગ્રહ જાણી રાજા જોડે; હે
દેવિ? પુત્ર સંબંધી તું કોઈ પ્રકારનો શોક
પુત્ર માટે કરીશ નહીં. તું દેવનું આગ્રહન કરીને
ઉપાસના. જરૂર નહીં. મનોરથ પૂર્ણ કરીશ. એ
પ્રમાણે દેવીને જ્ઞાત કરીને ગણશ્રી હને-

દ્રબગવાનના મંદિરમાં ગયો અને વધાવિધિ ભગવાનની પ્રતિ-
માઓની પૂજા કરી. ગાદ તેણે શ્વેતવસ્ત્ર ધારણ કર્યા, તેમજ મપિ
મુવર્ણાદિકનાં મર્ચ આભરણો પોતાના શરીર ઉપરથી ઉતારીના-
ખ્યાં. પછી તે પોષધ શ્રાદ્ધા માગ્યો અને ત્યાં તેણે વિધિ પૂર્વક અ-
દૃમતપનો અભિગ્રહ કર્યો. ગાદ દર્ભના આસન ઉપર ગેમી તે ક-
હેવા શ્રાવ્યેદિ. શ્રીહન શાસનની ભક્તિમા તત્પર એવો કોઈ પણ
દેવ અથવા દાનવ હોય, તે જલરી મદારા સાનિધ્યમા આવો અને
મદાગ મનોવાચ્છિતને પૂર્ણ કરે. એમ વિચાર કરતો તે રાજા, કોઈ
પણ માણસ ત્યાં ન આવી ગયે તેવો ભદ્રોણસ્ત કરી એકાંતમાં
સ્થિત આસને જોડી ગયો. ત્યાં બેઠે ત્રણ દિવસ થયા એટલે તેજ
રાત્રીના છેલ્લા પ્રહરે પોતાની કાંતિ વડે નાશ કર્યું છે સમગ્ર દિશાઓ
નું અધકાર જોણું અને તેજોમય છે શરીર જેવું એવા એક પુરુષને

જોઈ ગાજ વિચાર કરવાલાગ્યો કે; આ કોણહશે? એનાં નેત્રો
 સ્ત્રીયાઈજાતાંનથી; તેથી આશુદેવતો નહિહોય? તેમજ માનવ
 જાતિપણુ આનથી. કારણકે; મનુષ્યોનું શરીરતો આણું કાંતિવાળું
 હોતુંનથી. માટે આ કોણહશે? વળી એના ચરણપણુ પૃથ્વીને
 સ્પર્શ કરતા નથી. એપ્રમાણે રાજ-યોતાના મનમાં સંકલ્પવિ-
 કલ્પ કરતોહતો તેટલામાં તે દીવ્યપુરુષ જાણ્યો.

હેઅમરકેતુનરેન્દ્ર? આવી ઉચતપશ્ચર્યા કરીને તમ્હે શા

માટે હુઃખી થાઓછો? એમ તેનું વચન
 વિધુપ્રભદેવ. સાંભળી એકદમ ઉભોથઈ રાજજાણ્યો.

હે મહાભાગ! તમ્હે કોણુછો! અને તમ્હે
 ક્યાંથીઆવ્યાછો? તે સાંભળી તે દેવ જાણ્યો. હે નરેન્દ્ર! જો
 ત્હારે સાંભળવાનું કૌતુહલયતો મ્હારૂંવૃત્તાંત તુંસાંભળ. ઇશાન
 દેવલોકમાં હું રહુછું અને મ્હારૂંનામ વિધુપ્રભછે. તેમજ દીવ્ય
 વૈભવોની મ્હને કોઈપ્રકારે ખામી નથી. પરંતુ હું મ્હારો ચ્યવ-
 નસમય ન જીક જાણીને પરલોકનું હિત સાધવામાટે વિદેહક્ષેત્ર-
 માં શ્રીતીર્થેન્દ્ર લગવાનને વાંદવામાટે આવ્યોહતો. ત્યાં શ્રીલગ-
 વાનને વાંદન કર્યાબાદ મ્હે મ્હારૂં વૃત્તાંત તેમનેપુછ્યું. હેલગ-
 વન? આ દેવલવમાંથી સુક્ત થયાપછી મ્હારોજન્મ ક્યાંથશે?
 ત્યારબાદ શ્રીજીનેન્દ્રલગવાન જાણ્યા. હે સુરેન્દ્ર! ભરતક્ષે-
 ત્રમાં રહેલા હાંસ્તનાપુરનગરમાં ધૌષધશાલાની અદર અકૂમ
 તપકરીને જે અમરકેતુરાજ પુત્રની પ્રાપ્તિમાટે જોઈછે; તેનો તું
 પુત્રથઈશ. એ પ્રમાણે શ્રીજીનેન્દ્રલગવાનનું વચન સાંભળીને;
 હે નરાધીશ? હું આપનીપાસે આવ્યોછું. માટે તમ્હે કોઈપ્રકાર-
 નો કલેશ કરશો નહી. હું પોતેજ તમ્હારો પુત્રથઈશ માટે હે
 નરેન્દ્ર? આ જે દીવ્યકુલોને આપ ગ્રહણકરે અને જે દેવીથી

તમ્હે પુત્રનીધિયા રાખોછો તે દેવીને તમ્હારે આક્રુ ડલઆપવાં એમ કહી પોતાના કાનમાંથી બંને કુંડલકાઠી રાજાને આપીને તરતજ તેદેવ અદશ્યથઈગયો. રાજાપણુ પ્રભાતકાલ થયો એટલે પૌષધપાલીને હૃષ્નેલીધે વિદ્રસ્વરમુખે દેવીનીપાસે ગયો; અને દેવદર્શનાદિક સર્વહુકીકતદેવીનીઆગળ તેણે નિવેદનકરી. બાદ તે દેવતાએ આપેલાં બંનેકુંડલ દેવીના કરકમલમાં સમર્પણુકર્યાં અને પોતાનું સર્વ પ્રાભાતિકકાર્ય પૂર્ણકરીને મુનિજનોનો લોજનદાનવડે સતકારકરીને પોતે ઉત્તમપ્રકારનું લોજનકરી પોતાના સ્થાનમાગયો.

ત્યારબાદ કોઈ એકદિવસ કુમલાવતીદેવી રૂતુસ્નાનકરી

ભરનિદ્રામાં સુતીહતી ત્યાં પરોઢનાભા-

સ્વપ્નદર્શન.

ગમાં સ્વપ્નજોઈ એકદમ તે બગીઉડી

અને થરથર કંપવાલાગી તે જોઈ રાજા

બોલ્યો. હેમુદરો? અકસ્માત્ કેમતુ કંપીઉડીછે! દેવીબોલી. હે પ્રિયતમ? હાલમા એક સ્વપ્ન મ્હારાજોવામાં આવ્યુંછેકે;— એક સોનાનોકળશ મ્હારા મુખમાંપેશીને બહારનીકળતોહતો; તેટલામાં તે કળશને કોઈક કોધીપુરૂષ ભાગવાનેમાટે દૂર લઈ ગયો. બાદ કેટલોકસમય ગયો ત્યારપછીહૃદયનો ભરેલો તેકલશ ફરીથીપણુ મહા દુઃખથી મ્હને પ્રાપ્તથયો. ત્યારબાદ મ્હેં પણુ ઉન્નવલપુષ્પોની માળાવડે તે કળશનું પૂજનકર્યું, આરભમાં દુઃખ દાયક અને છેવટમાં સુખદાયક એવું સ્વપ્નમ્હારાજોવામાં આવ્યું. તેથી હેનરેદ્ર? મહા ભયનેલીધે આ મ્હારૂંશરીર ક પેછે. તેસાં- ભગી નરેદ્ર પોતાના હૃદયમાં બહુ શોકાતુર થઈગયો; અને તે બોલ્યોકે; હેદેવી? આ સ્વપ્ન પુત્રનોલાભ સૂચવેછે. બાકીની હુકીકત સ્વપ્નવેદી પુરૂષોને પૂછ્યાબાદ નક્કીકરી હું ત્હનેકહીશ.

તહારે આ સખંધી કિંચિત્ માત્રપણુ મનમાં ઉદ્વેગ કરવોનહીં.

પ્રભાતના સમયે પોતાનું આવશ્યક કાર્ય આટોપીને
તે અમરકેતુરાજ સભામાં ગયો,
સ્વમ્મવેદીપુરૂષો. અને સ્વમ્મશાસ્ત્રના જાણકાર પુરૂષો-

ને જોલાવવા માટે એકદમ તેણે

આજ્ઞાકરી. બાદ ત્યાં ઉભેલા સેવકો નરેન્દ્રની આજ્ઞા પ્રમાણે
તરતજ તેઓને ત્યાં જોલાવી લાવ્યા. સામંત, મંત્રીઓ અને
નગરના મુખ્યપુરૂષોવડે સભાચિકારભરાયેલી હતી, સ્વમ્મવેદી પુ-
રૂષોપણુ વિનયપૂર્વકરાજની નજીકમાં આવી બેસીગયા. તેમજ
ધનદેવપણુ રાજમાન્ય હોવાથી રાજની દૃષ્ટિગોચર થોડ્યઆ-
સનઉપર બેસીગયો. ત્યારબાદ રાજએ તેઓની આગળ દેવદ-
ર્શનાદિક પૂર્વોક્ત સ્વમ્મનો સર્વવૃત્તાંત આદ્યંત કહી સંભળા-
વ્યો. બાદરાજએ તેમનેકહ્યુંકે; ખરોખર આસ્વમ્મના નિશ્ચયકરી
એનું તાત્પર્યશુંછે ? તે આપ કહો. એમ રાજના કહેવાથી સ્વમ્મ
પાઠકો પરસ્પર વિચારકરેછે, તેટલામાં ધનદેવ જોલ્યો. હેનર-
નાથ ! આપક્ષણુમાત્ર સાવધાન થાઓ, અને આ સ્વમ્મનો પર-
માર્થ જાણવામાં કારણભૂત એક વૃત્તાંત હુંકહું તે આપસંભળો.

એક અટવીમાં ભીલ્લપતિ (સુપ્રતિષ્ઠ) મ્હારા જો-
વામાં આવ્યો. તેણે સર્પોથી ખંધાયેલા

કેવલીવચન.

ચિત્રવેગને મળિના પ્રભાવથી જેવી-
રીતે મુક્ત કર્યો, તેમજ તેણે પોતાનું

ચરિત્ર કહ્યું. તેટલામાં ત્યાં એકદેવનું આગમન થયું. તે દેવને
કુશાગ્રનગરમાં શ્રીકેવલીભગવાનનું દર્શન થયું. તેમજ તે દેવ-
તાએ પોતાના આગામીભવનું સ્વરૂપ પૂછ્યું ત્યારબાદ શ્રીકે-
વલીભગવાને તેને કહ્યુંકે; હેલદ્ર ? તું શ્રીઅમરકેતુરાજને ત્ય

પુત્રપણે ઉત્પન્ન થઈશ. અને ત્યાંથી તહારી માતા સાથે તહારા-
પૂર્વલવનો વૈરી કોઈકદેવ તહારું હરણકચ્છે માટે હેચિત્રવેગ ?
તું વિદ્યાધરેન્દ્રને ત્યાં મ્હોટો થઈશ એઆદિક હસ્તિનાપુરમાં
તે ગયો ત્યાંસુધીનો પૂર્વોક્ત સર્વવૃત્તાંત ધનદેવેવિસ્તારપૂર્વક
નરેન્દ્રને કહી સંભળાવ્યો. બાદ વિશેષમાં તેણે કહ્યુંકે; હે નર-
નાથ ! આ ઉપરથી એટલું સમજવાનુંછેકે; તે વિદ્યુમ્મલદેવ મ-
હારાણીના ઉદરમાં પુત્રપણેઉત્પન્નથશે કારણકે; આ દુનીયામાં
શ્રીકૃષ્ણલીલગવાનનું વચન કોઈ દિવસ અન્યથા થાય નહીં શા-
સ્ત્રમાંપણ કહ્યુંછેકે;

उदेतीह सूर्यः कदाचित्प्रतीच्यां,

चलेन्मेरुचैः स्थले जायतेऽवजम् ।

स्वकीयां सिमां वै समुद्रो जहाति,

भवेन्नाऽन्यथा ज्ञानिवाक्यं तथाऽपि ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ સુર્યનો ઉદય પૂર્વદિશામાં હંમેશાં થાય છે.એ
બાબત આદુનીયામાં નિર્વિવાદ છે છતાંપણ કદાચિત તે પશ્ચિ-
મદિશામાં ઉગે, તેમજ મેરૂપર્વત સ્થિરહોવાછતાં કદાચિત્ ચ-
લાય માન થાય; કમલનું જીવન બાસ પાણી હોય છે છતાંપણ
તે કદાચિત્ જલવિનાના ઉચ્ચસ્થલમાં ઉગી શકે; તેમજ સમુદ્ર-
પણ કદાચિત્ પોતાની મર્યાદા છોડીને આદ્યોબ્ધય તેવો સંભવ
છે; પરંતુ જ્ઞાની મહારાજનું વાક્ય કોઈપણ સમયે અન્યથા
થાય નહીં ” તેમજ હે નરેન્દ્ર ? પૂર્વલવનો વૈરી એવો દેવ હોતું
હરણ કરી જશે અને તે વિદ્યાધરને ત્યાં મ્હોટો થશે.ત્યાં રહી તે
સર્વવિદ્યાઓ સાધી પોતાને સ્વાધીન કરશે. બાદતેપુત્ર પોતાની
માતાને મળશે. વળી તે સ્વપ્નની અંદરમાલાવડે કલશનું પૂજન

ક્યું, તે ઉપરથી હું માનું છુંકે; કોઈ ઇચ્છિત કન્યાદાન તમ્હે આપી શકશે. હેનરેદ્ર ? આ સ્વપ્નનો ખરોભાવાર્થ મ્હારા હૃદયમાં તો આવી રીતે ભાસેછે.

એ પ્રમાણે ધનદેવનું વચનસાંભળી સ્વપ્નવેદી પ્રાક્ષ-
ણાએ કહ્યું કે; અહો ? આ શ્રેષ્ઠી પુ-
ત્રનું બુદ્ધિચાતુર્ય અપૂર્વછે. હમેશાં
આ બાબતમાં અમ્હારો અભ્યાસ

છે. બહુ શાસ્ત્રોના અર્થો અમ્હે જાણીએછે; છતાંપણ તેવા પ્ર-
કારની બુદ્ધિના અભાવથી આસ્વપ્નાર્થનો નિશ્ચય અમ્હે કરીશ-
ક્યા નહીં. હે રાજન્ ? આ વણિકપુત્રે જે અર્થ કહ્યો છે તે બહુ
સંગત છે અને અમ્હનેપણ તે સંમતછે. એમ સ્વપ્નપાઠકોના ક-
હેવાથી રાજાએ તેમને પાન ખીડાં આપી સર્વેને વિદાય કર્યા.
ત્યારબાદ સર્વસામંત મહાંતાદિકનેપણ રજા આપી. પછી રા-
જાએ કહ્યુંકે; હે ધનદેવ ? દેવીની સાથે અમ્હારો વિયોગ થશે
તો પછી આપણે અહીંશુંકરવું ? આ દુષ્ટસ્વપ્નનો પ્રતિઘાતક કોઈ
તેવો ઉપાય છે ? કે જેથી દેવીની સાથે મ્હારો વિયોગ ન થાય. તે
સાંભળી ધનદેવ બોલ્યો. હેનરેદ્ર ? શ્રીકેવલીલગવાનની વાણી
તો અન્યથા થવાની નથી. પરંતુ તેના માટે એક ઉપાય છે. પણ
તેથી કંઈ આપણી આપત્તિનો પ્રતિઘાત થવાનો નથી. કારણકે;
“ ખાટલે પડેલાઓની જીવવાની આશોતો હુલ્લજ ગણાય. ”
એમછતાંપણઆપણે અહીં કરવાનું માત્રએટલુંછેકે; પક્ષીપતિએ
પ્રથમ મ્હને જે દિવ્યમણી આપ્યો છે, તે આ-મણી વીંટીમા જ-
ડાવીને હાથની આંગળીએ રાખવાનો છે આ મણીનીશક્તિ બહુ
અચિંત્ય છે. એનો પ્રભાવ અનેક ઠેકાણે અમ્હે જાયેલો છે. માટે
હે દેવ ! આ મણિ દેવીનાહસ્તે હમેશાં રહે તેવી ગ્રાંઠવણ તમ્હે

કરાવે અને તેમ કરવાથી પૂર્વનો વૈરી એવોપણ તે દેવ રાણીને હુણુકરવામાં યદ્દિમાન થયે નહીં. છતાંકોઈપણરીતે ભેતેનું હુરણ કર્યે. તોપણ તે વૈરી દેવીનો અપકાર તો કરી શક્યેજ નહીં. એવો પ્રભાવ આ મણીમાં રહેલો છે. માટે હેનરેન્દ્ર? આ મહાં વચન સ્વત્વ સમજીને આ બાબતમાં કિચિત્માત્રપણ તન્હારે શોક કરવો નહીં.

વળી હે નરનાથ ? આદુષ્ટસ્વપ્નની નિવૃત્તિમાટે સર્વજ્ઞના લયોમાં મહોત્સવો તમ્હે કરાવે. મુનિ-મણીમમર્ષણુ. એને ઉચિત એવાં વસ્ત્રાદિકવડે શ્રમણુ સંઘનીપૂજકરો. તેમજ તમ્હેઅભયદાન આપવામાં પ્રવૃત્તથાઓ, નાના પ્રકારના અભિચકુપૂર્વક તપશ્ચર્યાઓ કરો. એમ ધાર્મિક કાર્યોનીપ્રવૃત્તિ કરવાથી; હેનરનાયક ? સર્વપ્રકારે શાંતિચર્ચનથે કારણકે; ધર્મનોપ્રભાવ આજગતમાં અદૌષ્ટિક દ્વેદાયક થાય છે. શાસ્ત્રમાંપણ કહ્યું છેકે;—

વ્યસનસનગતાનાં કલેઝરોગાનુરાણાં,

મરણમયહતાનાં દુઃસ્વપ્નોકાર્દિતાનામ્ ।

જગત્રિ વહુવિધાનાં વ્યાકુલાનાં જનાનાં,

ઝરણમઝરણાનાં નિત્યમેકોદ્દિવર્મઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ સ્વેંદ્રો ક્રોમાં આવી પડેલા, તેમજ અનેક પ્રકારના ક્રોદેશ અને રોગોથી કંટાળેલા, મરણાદિક્ષ્નાભયથી હુણુચેલા. દુઃખ તથા શોકથી રીજાતા, વળી સર્વથા શરણુરહિત અને વ્યાકુલચિત્તવાળા એવા અનેકપ્રકારના મનુષ્યોનું આજગતમાંશરણુમાત્ર હંમેશાં એક ધર્મજ રહેલોછે.” માટે હેનરેન્દ્ર ? આવા આપત્તમયનાં ધર્મપ્રવૃત્તિ કરવી એપણુ એક મુખ્ય ઉ-

પાયછે. એમ કહી ધનદેવ પોતાની વીંટી આપી રાજનેપ્રણામ કરી રાજભવનમાંથી નીકળીને પોતાના ઘેર ગયો. રાજપણુ એકદમ રાણીના મહેલમાં ગયો અને આસર્વહકીકત તેણીની આગળ વિગતવાર કહી સંભળાવી તેમજ તે મણીથી જડેલી વીંટી રાજ્યે તેણીને આપી અને કહ્યુંકે; હે દેવી ? આ વીંટી ક્ષણમાત્રપણુ હાથમાંથી તહારેખસેડવી નહીં. એના પ્રભાવથી કોઈપણ ક્ષુદ્રપ્રાણીઓ તહારો પરાજય કરશેનહીં. ત્યારબાદરાજ્યે દરેક જૈનમંદિરોમાં યાત્રાદિકમહોત્સવો તેમજ અન્યસર્વ ધર્મકાર્યો કરવાનો પ્રારંભ કરાવ્યો.

સ્વપ્નના પ્રભાવથી કુમલાવતી રાણીપણુ સગર્ભા થઈ.

પોતાને જેજે ઇષ્ટવસ્તુની ઇચ્છા થાય તે ગર્ભોત્પત્તિ. સર્વવસ્તુઓસુખપૂર્વકતેણીને પ્રાપ્તથતી હતી; તેમજ સુવિનીતએવો પોતાનો પ-

રિજન હુ મેશાં સેવામા હાજર રહેતો હતો. અનુક્રમે તે દેવીના છમાસપૂર્ણથયા. સાતમા માસનો પ્રારંભ થયો એટલે તેણીને એકદોહલોઉત્પન્નથયો પરંતુલજ્જતવડે તેદોહલાનીવાર્તા કોઈની આગળ તેકરીશકીનહીઅનેમાત્ર પોતાના હૃદયમાંજ તે મુઝાયા કરતી હતી. જેથી તેણીનુ શરીરપણુ કૃશ થઈગયું. તેવામાં એક દિવસ રાજના જોવામાં તે આવી એટલે તેણે ત્હેને કહ્યું કે, હે દેવી ? તહારી મનોવાંચ્છા શું મહારાથી પૂર્ણ નથી કરી શકાતી ? જેથી હાલમાં તહાં શરીર ખડુ દુર્બલ દેખાયછે ?

એ પ્રમાણે નરેન્દ્રનું વચન સાંભળી રાણી બોલી હે નાથ ? મ્હને એવો દોહલો થયોછે

દોહદસ્વરૂપ. કે; ઉત્તમ પ્રકારના ગર્ભની ઉપર આપના જોખામાં ખેસી હું યાચક-

વર્ગને દાન આપતી નગરની અંદરચાલું તેમજ હેનરાધીશ ? આપ પોતેજ મહારા મસ્તક ઉપર છત્ર ધારણ કરો અને સર્વ-ભૂત્યજનો મહારી સાથે ચાલે. એવો દેવીનો અભિપ્રાય જાણી રાજાએકહ્યુંકે, હેમુંદરી ? હવે આ તહારો દોહલો હું જલદીપૂર્ણ કરીશ. એમકહી ભૂપતિએઆજ્ઞા કરીકે તરતજઅધિકારી પુરૂષો ઉત્તમ લક્ષણવાળા પટ્ટહસ્તીને શણગારી ત્યાં આગળ લાવ્યા. બાદ રાજા તે હસ્તીઉપર બેસી ગયો. પશ્ચાત્ કમલાવતીદેવી પોતાના સ્વામીના ખોળામાં બેઠી રાજાએ પોતે મુક્તાફલથી મુશોભિત એવું ઉજ્જવળછત્ર તેણીની ઉપર ધારણ કર્યું સેંકડો સ્તુતિ પાઠકે અનેક પ્રકારની સ્તુતિઓના ઘોષકરેછે. નાના પ્રકારનાં અસખ્ય વાજાંત્રો તેણીની આગળ વાગ્યા કરે છે નાટ-કીયાના સમુદાયો અનેક પ્રકારનાં સંગીત કરવા લાગ્યા સમસ્તનગરમાં અર્થિજનોને સંતોષકારક એવું અનર્ગલ દાન આપવામાં કમલાવતીદેવી પરિશ્રમને ગણતીનથી; તેમજ આનંદમાં મગ્નથયેલી નગરની નારીઓ દેવીનીસ્તુતિ કરેછે એમ અનેક શોભાવડે ત્રિક, ચતુષ્ક અને ચત્વરો (ચારરસ્તા)માં પોતાની ઇચ્છાપ્રમાણે નાના પ્રકારનું પરિભ્રમણ કરીને અનુક્રમેતે હસ્તી નગરમાંથી બહાર નીકળ્યો.

નગરની બહાર આવ્યાપછીતે હસ્તી એકદમ ઉન્મત્ત થઇ

સમગ્ર લોકોને કંપાવતો બહુ વેગવડે

હસ્તીની ઇશાનદિશા તરફ ધોડવા લાગ્યો. રે ?

ઉન્મત્તદશા. ધોડો, ધોડો ? રોડો, રોડો ? આ ગજેન્દ્ર

આગળ ચાલ્યો જાયછે. એમ બુમો પા-

ડતા ભૂત્યલોકો તેનીપાછળધોડવા લાગ્યા. રાજાપણ તે હાથીને

કબજે કરવા જ્યારે સમથ ન થયો અને પ્રયત્ન કરી થાકીગયો.

ત્યારે તેણે દેવીને કહ્યું કે; આ હાથી ઉન્મત્ત થઈ ગયો છે. બહુ વેગથી ધોડવા મંડી ગયો છે. હવે કોઈપણરીતે મ્હારાથી આ ઉન્મત્ત હસ્તી વશ કરાય તેમ નથી. મારે કોઈપણ પ્રકારે એના ઉપરથી આપણે ઉતરી જવું જોઈએ. અન્યથા આ જંગલમાં આપણને તે પાડી નાખશે. પછી આપણું હાડકુંપણ હાથ લાગવું મુશ્કેલ થઈ પડશે. કમલાવતી બોલી. હેનાથ? આ ધોડતા હાથી ઉપરથી આપણે કેવીરીતે નીચે ઉતરવું? રાજા બોલ્યો. હે દેવી? આગળ જો? આ વડનું ઝાડ આવે છે, તેની નીચે આ હસ્તી જાય ત્યારે એકદમ ત્હારે તે વડની શાખા પકડી લેવી અને તે હાથીને છોડી દેવો. એમ રાજા કમલાવતીને કહેતો હતો તેટલામાં તે હાથી બહુવેગવડે તે વડની નીચે જઈ પહોંચ્યો. પોતાની હાંશીયારીથી રાજાએ એકદમ તે વડની શાખા (ડાળી) પકડી લીધી. હે દેવી? તું ઝડપથી શાખાને પકડી લે! પકડી લે? એમતેના કહેવા છતાંહસ્તીનોવેગ બહુવધારે હતો, અને સ્ત્રીની દક્ષતા જોઈએ તેટલા પ્રમાણમાં હોતી નથી, વળી ગર્જને લીધે શરીરપણ ભારે થયેલું તેમજ ભયથી ધ્રુજતું હતું. તેથી તેણીએ ધ્યાનતો પુષ્કળ આપ્યું. પણ તે શાખાને પકડી શકી નહીં. તેટલામાં તે હસ્તી બહુ ઝડપથી ત્યાંથી આગળ ઉપર નીકળી ગયો. રાજા એકલો વડની નીચે રહી ગયો. રાણીને લઈ હાથી ચાલતો થયો. રાજા બહુ શોકાતુર થઈ ગયો. ત્યાં રહીને રાજા આગળઉપર દૃષ્ટિ કરી જુવે છે તો બહુવેગથી આકાશ માર્ગે ચાલતો તે હાથી તેના જોવામાં આવ્યો. રાજા એકદમ વિસ્મિત થઈ ગયો અને પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો. અહો? આ મ્હોટું આશ્ચર્ય કહેવાય? હસ્તી એક ભૂચર ગણાય છતાંતે ભૂપ્રયાણછોડીદઈને આકાશ માર્ગે ચાલે છે.

અથવા પૂર્વેનોવૈરી તે દેવ નક્કી આ હસ્તીનારૂપવડે વિલાસકરે છે. જરૂર શ્રીકેવલીભગવાનના કહેલા ભાવ આલોકમાં અન્યથા થતા નથી. એમ તે વિચાર કરતો હતો તેટલામાં તે હાથી અદૃશ્યથર્ધગયો. અર્થાત્ તેના જોવામાં આવ્યો નહીં. તેવામાં તેની પાછળ આવતુ સૈન્યપણુ ત્યાં આવી પહોચ્યુ.

ત્યારબાદ કમલાવતીને શોધવામાટે રાજાએ તે હસ્તીની પાછળ સમરપ્રિયઆદિ સેકડો

કમલાવતીની શોધ. સુલટોસહિત સૈન્યને વિદાયકર્યું પછી રાજા બહુ શોકાતુર થઈગયો. સામંત

તથા મહાંતલોકેનાકહેવાથી રાજા મહા

મુશીબતે પોતાના નગરમાંગયો પરંતુ બહુ શોકમાનેશોકમાં શૂન્યનીમાફક તે ઝુરવાલાગ્યો નિરાનદથઈ તે કોઈપણ રાજ્ય કાર્યમા ધ્યાનઆપવું ભૂલીગયો, અને ઉદ્વિગ્નદશામા તેણે કેટલાકદિવસો વ્યતીતકર્યા. માત્ર દેવીની આશાવડે પોતાનુંજીવિત તેણે ટકાવીરાખ્યું તેવામાં સમરપ્રિયઆદિક સૈન્યપણુ ત્યાં એકદમ પાછું આવીપહોચ્યુ; પરંતુ તે સૈન્યનાલોકે ઉઠાસમનવાળા અને ખેદનેલીધે બહુ દીનઅવસ્થામાં દેખાતાહતા, તેમજ તેમનાં મુખલજ્જનેલીધે નમ્ર દેખાતાંહતા ત્યારબાદ રાજાએ સમરપ્રિયને પૂછ્યું, હે ભદ્ર! તમ્હેત્યાં હસ્તીની પાછળ જઈને શું કરીઆવ્યા? તે વૃત્તાંત અમ્હનેજણાવો. તે દુષ્ટહાથીશું તમ્હારાજોવામાઆવ્યો? અને તે દુષ્ટનીપાસેથી દેવીનેમુક્તકરી?

બહુમ્હોટો નિઃશ્વાસમૂકી સમરપ્રિયજોલ્યો. હેદેવ ?

સમરપ્રિયસુલટ. અમ્હેત્યાંથીનીકળીને જે દિશામાં હસ્તી ગયોહતો તતરફ આલ્યાગયા. આગળજતાંએકઅટવીઆવી ત્યાંઆગળ અમ્હે

બહુ બારીકાઈથી દેવીનો તપાસકર્યો. પરંતુ તે હસ્તીનો તેમજ દેવીનો કોઈપણ પ્રકારે પત્તો લાગ્યો નહીં. પછી ત્યાંથી ભીલ્લોડોને પુછતા પુછતા અમે બહુ દૂર દેશ માની કળી ગયા. પરંતુ તેની કંઈ અબર અંતર પણ મળી નહીં. તેથી અમ્હે બહુ નિરાશ થઈ ગયા. તેવામાં એક દિવસ અમ્હને કોઈ એક કાર્પટિક મળ્યો. તેણે અમને કહ્યું કે; આજથી સાત મા દિવસ ઉપર પદ્મોદરનામે સરોવરને વિષે શ્રી સહિત આકાશમાંથી પડતો એક હાથી મહારાજેવામાં આવ્યો હતો, તેને જોઈ એક દમ હુલયભીત થઈ ગયો. પછી હું ત્યાંથી નાશીને દૂર રહેલી બહુ વૃક્ષોની ઝાડીમાં પેશી ગયો. વળી ફરીથી પણ તે સરોવરના કાંઠા ઉપર ફરતો તે હસ્તી મહારાજેવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ તે સમયે ત્યાં સ્ત્રી નહોતી. આ પ્રમાણે તેનું વચન સાંભળી અમ્હે તોને કહ્યું કે; હે ભદ્ર ? તે સરોવર ક્યાં છે ? અમ્હને તું જ લલ્લી તે બતલાવ. ત્યાર પછી તે કાર્પટિકે અમ્હને તે સરોવર બતાવ્યું. પછી અમ્હે બહુ કાળ અર્પક તેની સાથે ફરીને સરોવરની આબુખાબુએ બહુ તપાસ કર્યો; પણ દેવીનું દર્શન થયું નહીં. યોજન માત્ર પ્રમાણુવાળા તે સરોવરમાંથી નિયુક્ત પુરોનીમારકૃત અમ્હને હાથી મળી આવ્યો. તે હાથીને લઈ અમ્હે નિરત્સુકળની અહીં આપની પાસે આવ્યા છીએ. હવે તે સરોવરના ગંભીર જળમાં ડુબીને દેવી મરી ગઈ હશે ? અથવા જળમાંથી કોઈપણ પ્રકારે ઉતરીને કોઈ વસતીમાં તે ગઈ હશે ? કિંવા વ્યાઘ્રાદિક પ્રાણીઓથી ભરપૂર એવા વનમાં કોઈપણ હિંસકે તેને મારી નાખી હશે ? હે નરેન્દ્ર ? તે સંબંધી દેવીનું કંઈપણ વૃત્તાંત અમ્હે જાણતા નથી.

એ પ્રમાણે સમરપ્રિયસુલટરાજની આગળ વાર્તા કરતો

હતો તેટલામાં - ત્યાં દ્વારપાલ આવીને

મુમતિનૈમિત્તિક. વિનયપૂર્વક કહેવાલાગ્યે. હેનાથ? મુ-
મતિનામે નૈમિત્તિક આપનાદર્શનમાટે
દારમા ઉભોછે તે સાંભળી રાજાઓએ. હેમુલટ? જેના આ-
દેશથી તેમમયે નરવાહનરાજાએ ન્હુને દેવી આપીહતી, તેઆ
મુમતિનૈમિત્તિક શું અહીંઆગ્યોછે? પોતાની પાસમાં રહેલા
પુરુષોએ જવાબમાં જણાવ્યું કે; હેનરેન્દ્ર? હા તેપોતેજ આવે-
દોછે. રાજાએહુકમકર્યો, જલદીએનેઅહીંલાવે. કારણકે; દેવીનું
વૃત્તાંત એને આપણે પુકીએમ્મએ એમ રાજાનુવચન સાંભળી
તરતજ દારપાળે ત્હેને હાજરકર્યો. રાજાએ તેનો સ્તુકારકર્યો.
આદ મુમતિ વિનયપૂર્વક રાજાનેપ્રણામકરી ચોઆસને બેઠી
ગયે. રાજાઓએ. હેનિનિત્તવેદી?કમલાવતીદેવી ઇવેછેકે નહીં
તેતું અન્હુનેકહે. રાજાના ઉપયોગવડેમુમતિએ કહ્યું કે;હેપાર્થિ-
વ? દેવીઇવેછે અને હાલમાંઅશ્વતથરીરવાળી તે પોતાનાઅંધુ-
વર્ગને મળીગાઇછે; તેની કંઈપણતત્ત્વારે ચિંતા કરવાનેહુંનથી.
પુનઃ રાજાએપૂછ્યું, હેનૈમિત્તિક? તેણીનોન્હુને સમાગમ ક્યારે
થશે? તેમજતેણીના ગર્ભની શીવ્યવસ્થાથશે? એપ્રમાણે રાજાના
પુકવાથી નૈમિત્તિકે ઉપયોગદઇને કહ્યુંકે; હેનરાધીશ?આરેતમ્હે
સ્વપ્નમાં અહુ વિષનસ્થાને રહેલી પુંપમાલાને અહણ કરશે.
ત્યારથીએકમહિને તન્હુનેદેવીનો સમાગમથશે તેમજતે દેવીનો
પુત્ર જન્મશેકે; તરતજ તે પોતાનીમાતાથી વિયુક્તથશે. હેનરે-
ન્દ્ર? આપ્રમાણે મ્હારું નિનિત્તગ્રાસ્ય કહેકે. ફરીથીપણ રાજાએ
પૂછ્યું; તેપુત્રનું હરણથયાઆદ તે ઇચ્છેકે નહીં? અને તે ક્યાં
રહીને મ્હોટો થશે? તેમજ તેનો સમાગમ અન્હુને ક્યારેથશે?
મુમતિઓએ. હેરાજન? નન્હારેપુત્ર અહુસમયસુધીઊવશે.
પરંતુ તે ક્યાં સ્થાનમાંહીને મ્હોટો થશે તેહુંજાણીશકનોનથી.

તેમજ વળી કુસુમાકર ઉદ્યાનમાં જ્યારે આકાશમાંથી એક કન્યા પડશે ત્યારપછી બહુ ટુંકવળતમાં તમ્હારો તે પુત્રનીસાથે સમાગમથશે. એપ્રમાણે નૈમિત્તિકનું વચનસંભળી રાજાનોશોક આદ્યોગયો અને હસતેમુખે તે બોલ્યો. હે કોશાધિપતિઓ આ સુમતિનૈમિત્તિકને લક્ષ સોનૈયાઆપો, કારણકે; દેવીનાવિવિરહનેલીધે મ્હારા હૃદયમાં પ્રજ્વલિત થયેલા મહાન શોકરૂપ અગ્નિને એના વચનોએ દેવીના સમાગમની આશારૂપી જલપ્રવાહવડે શાત કર્યોછે. એમકહી રાજાએ પોતાના શરીરે પહેરેલાં આભરણોવડે તેમજ લક્ષસોનૈયાવડે તેનો સત્કારકર્યો, એટલે તે સુમતિ નૈમિત્તિક રાજાની આજ્ઞાલઈ ત્યાંથી વિદાયથયો. રાજા પણ કંઈક શોકરહિત થયો.

અન્યદા અમરકેતુરાજ રાત્રીએ સુતો હતો તેવામાં તેને

સ્વપ્નઆવ્યું કે, “ ઉત્તરદિશાતરફ

સ્વપ્નદર્શન: જતો હતો, માર્ગમાં એકમ્હોટો સજલ

કુવો આવ્યો, તેની અંદરપડેલી, અર્ધા

કરમાઇગયેલાં પુષ્પોની ઘોળીમાળા મ્હારાજોવામાં આવી અને તરતજતેમાલા મ્હેંલઇલીધી. બાદ તેમાલા એકદમ નવીનઅને મનોહર સુગધવાળીથઇગઇ.” આપ્રમાણેસ્વપ્નજોઇરાજાજાગ્યો થયો અને તે વિચાર કરવાલાગ્યોકે; આજે આ સુમતિના કહેવાપ્રમાણે સ્વપ્ન મ્હારાજોવામાંઆવ્યું. માટે હવે ઉત્તરદિશા તરફ ચાલતાં મ્હને બહુ દુઃખમાં આવીપડેલી દેવીનો સમાગમ જરૂર થયાવિના રહેશેનહીં. એમ વિચારકરી રાજા પોતાના દેશ નિરીક્ષણના નિમિત્તવડે બહુ લશ્કરના ઠાઠસહિત હસ્તિનાપુરથી પ્રયાણ કરવાલાગ્યો. માર્ગમાં ચાલતાંચાલતાં કેટલાકદિવસ વ્યતીતથયા. બાદ મહાન્ ઉંચોએકપર્વતઆવ્યો, તેની નજીકમાં

બહુ ગહનવૃક્ષોની ઘટાઓથી વ્યાસ એવો એક અટવી પ્રદેશ આપ્યો, તેનીઅંદર પોતાને રહેવાલાયક સ્થાનનો તપાસકરી ત્યાં સૈન્યસહિત રાજાએ પડાવકર્યો.

સૈનિકલોકો પોતપોતાના કાર્યમાં ઉદ્યુક્તથયા. બાદ ત્યાં નજીકના ભાગમાં એક કૂવો હતો; તેના કાંઠાઉપર બહુ ઘાસ ઉગીનીકળ્યું હતું અને તે લાંબાઈમાં એટલુંબધુ હતુંકે; તે કૂવાનો આકારપણ માલુમપડેનહી. તેથી

કમલાવતીનો

સમાગમ.

ત્યાંઆગળ કંઈ કાર્યનેલીધે રાજાની ચમરધારિણી સ્ત્રી ગઈ અને પોતાના પ્રમાદનેલીધે તેનીઅંદર તે પડીગઈ. રાજાને માલુમપડવાથી તરતજ તેણે આજ્ઞાકરીકે; એને જલદી બહારકાઢો. એ પ્રમાણે રાજાનું વચનસાંભળી અધિકારીના કહેવાથી એકપુરૂષ દોરીના સાધનવડે તે અધારકૂપનીઅંદર ઉતર્યો; પછી તે પુરૂષ ગાઢ અધકારમાં ચારેબાજુએ તપાસકરેછે, તેવામાં ત્યાં કૂવાની એકબખોલમાં સંતાઈરહેલી કોઈએકયુવતિ તેના જોવામાંઆવી. બહુ અધકારનેલીધે તેણીનું શરીર બહુજ કંપતુંહતું, એવી તે યુવતિનેજોઈ તે પુરૂષ જાલ્યો. હેસુ દરી? તું કોણછે? એમ તેણે પૂછ્યું, પરંતુતેણીએ કંઈપ્રત્યુત્તર આપ્યોનહીં. પછી તે જલની અંદર પડેલી અને કંઈગતછે પ્રાણજેના એવી બીજી એકસ્ત્રીતેના જોવામાં આવી એટલે ત્હનેલઈને તે અનુક્રમે બહાર નીકળ્યે. અને તેણેકહ્યુંકે; હેનરેંદ્ર? અન્યપણ કોઈએકયુવતિ આ કૂવાની અંદર રહેલીછે. મહેં ત્હને બહુપૂછ્યું તોપણ તે બીચારી ભયને લીધે બહુ કંપતીહતી તેથી તેણીએ મ્હને કંઈપણ ઉત્તર આપ્યો નહીં. એમ સાંભળતાંજ રાજાનું દક્ષિણનેત્ર ફરકવાલાગ્યું; બાદ રાજાને બહુ વિસ્મયથયો, અને વિચારમાંપડયેકે; શું તે દેવીતો.

નહીં હોય? અથવા આ અટવીમાં દેવીનો સંભવ ક્યાંથી હોય? અથવા તો આ સંસારમાં કર્મને આધીન થયેલા પ્રાણીઓને ભવિતવ્યતાના બળથી એવું કોઈ કાર્ય નથી કે જે ન પ્રાપ્ત થાય. દેવની કૃતિ બહુ વિચિત્ર છે. જેમ કે,—

यद्भग्नं धनुरीश्वरस्य शिशुना, यज्जामदग्न्योजित—

स्त्यक्ता येन गुरोर्गिरा वसुमती वद्धો यदम्भोनिधिः ।

एकैकं दशकन्धरस्य क्षयकृद्रामस्य किं वर्ण्यते?,

दैवं वर्णय येन सोऽपि सहसा नीतः कथाशेषताम् ॥૧॥

અર્થ—“જેણે બાલ્યઅવસ્થામાં શંકરનું ધનુષ્ ભાગી નાખ્યું; તેમજ જેણે પરશુરામનો પરાજય કર્યો, વળી જેણે પોતાના પિતાની વાણીમાં પૃથ્વીનો ત્યાગ કર્યો, અને જેણે પુલના નિમિત્તવડે સમુદ્રને આંધીલી ધોહ્યો; તેમજ દશમસ્તકવાળા મહાપ્રતાપી રાવણનો ક્ષય કરનાર એવા શ્રીરામચંદ્રનું એક એક ચરિત્ર એવું હતું કે તેનું શું વર્ણન કરવું? પરંતુ તેવા વીરપુરુષને પણ જેણે અકસ્માત્ કથનમાત્ર કરી નાખ્યા એવા દેવનું તું વર્ણન કર. અર્થાત્ દૈવકૃતિ એટલી બધી પ્રબલ હોય છે કે; અણુધાર્યા બનાવ બન્યા કરે છે.” માટે જો તે દેવી હોય તો બહુજ આનંદ થાય કે વા કોઈ અન્ય હશે તો પણ ત્હને બહાર કાઢવી એ ઠીક છે. કારણ કે, દયા એ ધર્મનું મૂળ છે. અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે;—

कृपानदीमहातीरे, सर्वे धर्मास्तृणाङ्कुराः ।

तस्यां शोषमुपेतायां, कियन्नन्दन्ति ते पुनः ॥ ૧ ॥

અર્થ—“દયારૂપી નદીના વિશાલ કાંઠા ઉપર સર્વે ધર્મરૂપી અંકુરાઓ ઉગરે છે, વળી તે દયારૂપી નદી કદાચિત્ સુકાઈ જાય તો તે ધર્મરૂપી અંકુરાઓનો વિલાસ ક્યાં સુધી ટકી શકે?

અર્થાત્ દયાના અભાવમાં ધર્મનો સફલાવ રહેતો નથી. ”
 માટે ભલે તે ગમે તે સ્ત્રીજાતિની હોય પરંતુ આપણે દયાની
 ખાતર તેનો ઉદ્ધાર કરવો જોઈએ એમ વિચારકરી રાજાએ
 તે પુરૂષને આજ્ઞા કરીકે, એ ખીચારીને પણ જલદી તુ બહાર
 કાઢ, પછી તેપુરૂષ દોરડાનુ અવલંબનલઈ કૂપની અદર ઉતરી
 પડયો; અને તેયુવતીની પાસમાંજઈ તેકહેવાલાગ્યો; હેસુદરી ?
 હું શ્રીઅમરકેતુરાજનીઆજ્ઞાથી ત્હનેબહારકાઢવામાટે ફરીથી
 પણ અહીં આંચોહું; માટે હવે તુ વિલંબ કરીશનહીં, જલદી
 આ માંચીમાં બેસીજા જેથી આનરકાવાસ સમાન કૂવામાંથી હું
 ત્હને બહારકાઢુ એપ્રમાણે તે પુરૂષતુ વચન સાંભળી તે દેવી
 અટપટ તે માંચીમાં બેસીગઈ; અનુક્રમે તે બહારનીકળી, તેણીનું
 શરીર બહુજદુર્બલ થઈગયેલુહતુ. જેથી રાજાએ મહામુશીબતે
 ત્હનેઓળખી તે દેવીપણ રાજાનેજોઈને ગદ્ગદકંઠે રૂદન કરવા-
 લાગી, અને નરેદ્રના ચરણમાંપડી. બાદ અશ્રુથી ભરાઈગયાછે
 નેત્રો જેના એવો શ્રીઅમરકેતુરાજ દેવીને પોતાના નિવાસ-
 સ્થાનમાં લઈગયો. દેવીનેજોઈ સર્વપરિજનબહુશોકાતુરથઈગયો
 અને દીનસુખે નાનાપ્રકારના વિલાપોવડે રૂદનકરવાલાગ્યો.

ત્યારબાદ સ્નાનાદિકક્રિયા કરીનેનિવૃત્ત થઈ શુદ્ધિમાઆ-
 વેલી કમલાવતીદેવીને રાજાએ પૂછયું.

ગતવૃત્તાંત. હે દેવી ? તે હુસ્તી ત્હને ક્યા લઈ ગયો
 હતો ? અને ત્યાં ત્હારી શીબ્યવસ્થા થઈ

હતી ? તેમજ આ અટવીની અદર આ ભયંકર કૂપમાં તુંશાથી
 પડીહતી ? આપ્રમાણેરાજાનાપ્રશ્ન સાંભળી કમલાવતીબોલી.
 હેમહારાજ ? મ્હારી હકીકત હુંકહુંછું તે આપ સાંભળો. આપ
 જ્યારે વડની શાખાને પકડી હુસ્તી ઉપરથી ઉતરી ગયા, તે

સમયે મહેં પણુ તે શાળાને પકડવામાટે બહુ પ્રયાસ કર્યો હતો, પરંતુ તે મહારાથીબચીશક્યું નહીં અને એકદમ તે હાથી મહેને એકલીને લઈ ત્યાંથી ચાલતો થયો. પછી આગળ ચાલતો ચાલતો તે હસ્તી એક પર્વતની નદીમાં જઈ પહોંચ્યો. તે નદીના કીનારા બહુ ભયંકરહતા. તે તટોની બહુવિધમતા જોઈઅત્યંત વેગના ભંગથી ભય પામ્યો હોયનેશું? તેમ તે હસ્તી ત્યાંથી આકાશમાર્ગે એકદમઉપડીગયો. ત્યારળાદ ભયભીત થઈ મહેં વિચાર કર્યો કે; અરે ? આગળેંદ્રના શરીરમાંપ્રવેશ કરીને કોઈ દેવ મહાર્ હરણુકરેછે. કારણકે; હસ્તીઓ આકાશમાં ચાલી શકતા નથી. એમ હૃદયમાં વિચિત્રત થઈ હું વાર વાર પૃથ્વીનું અવલોકનકરતીહતી; તેટલામાં પર્વત અને વૃક્ષાદિક એક સાથે ચાલતાં મહારા જોવામાં આવ્યાં. વળી આઅરણ્યમાં એકલી બીચારી સ્ત્રી જહી મરશે એમ જાણીનેમહારી સહાયને માટે સર્વવૃક્ષો બહુવેગથીજાણેધોડતાં હોયનેશું? જેમની અંદર અનેક મનુષ્યો ભ્રમણ કરેછે એવાં ગ્રામ અને નગરો કીડીઓનાં નધરાં સરખાં દેખાવા લાગ્યાં. જલથી ભરેલાં સરોવરોપણુ ભૂમિઉપર પડેલાં છત્રસમાન ભાસવાલાગ્યાં. તેમજ બહુ લાંબી વનની પંક્તિઓ સર્પસમાન, પર્વતો પાળી સમાન અને નદીઓનીકસમાન મહેને દેખાવાલાગી. એમ ચાલતાંચાલતાં તે હસ્તી બહુજ નીકળી ગયો. ત્યારળાદ મહારી વી ટીમાં રહેલો તે દીવ્યમણી મહેનેચાદઆવ્યો. પછી તે હસ્તીનો તિરસ્કારકરી તેના ગંડસ્થલમાં મહેં તે મણિનોપ્રહારકર્યોકે તરતજ તે ભયભીતથઈગયો. અને હસ્તમાંરહેલાવજ્રસમાન મણિના પ્રહારથી હણાયેલો તે ગળેંદ્ર મહોટી ચીસ પાડીને એકદમ નીચે મુખે આકાશમાંથી હેઠો પડ્યો.

તેટલામાં ગુંડેનીચેમુખે જોયું તો ત્યાંએક મોટાડું સરોવર
 મહારાજોવામાંઆવ્યું. જેનીઅંદર અનેક
 અમૃતસરોવર. તરંગો ઉછળતાહતા, ચારેતરફ હ્રદતા
 એવા માછલાઓના પુંછડાં વડે જેનો
 જલસમુદાય બહુ ઉચ્છળતોહતો, મકરદંડસતું પાન કરી મત્ત
 થયેલી ભ્રમરીઓના વિસ્તારથી વિકસ્વર એવાં જેનાં કમલો
 દોડાઈગયાહતાં. તેમજ અનેક મણીઓથી સ્ફુરણાચમાનછે કાં-
 તિનંતી, વળીજેનીઅંદર અનેકટિલપક્ષીઓતરીરહાછે, સારસ
 પત્રીઓની પદ્મિઓથીમુશોભિતકાંઠાછે જેના, વિહંગ-પક્ષીઓ-
 નાસમુદાય જેનીઆનુબાનુમાએકઠાયેલાછે. અનેકગોધાઓના
 ચંચાળજેમાંરહેલાહતા, તેમજવિક્સ્વરકમલોનીશ્રેણીઓવડે વિભૂ-
 પિત, અનેક દુષ્ટજલચરોથી વ્યાપ્ત, અનેક માચ્છલાઓના સમુ-
 દાયમાંલુપ્તથયેલા ધીવરોથીવ્યાપ્ત, ગતિકરતા ભય ક્રમધરોથી
 દુષ્પ્રેક્ષ્ય, ડેડે ગજદકરતા દેડકાઓના સમૂહથી વાચાલિત, હ-
 સની પદ્મિઓવડે વિભૂપિત, તમાલ અને તાલવૃક્ષોની ઘટાઓ
 વડે મનોહર, ભ્રમરાઓના ગુન્ઠરવવડે મુગ્ધકારક, બગલાઓની
 શ્રેણીઓથી વિરાહત, ધીપોલીયોના સપુટ જેમા દીપીરહાછે,
 તેમજ અનેકદીવડાઓ-જળજ તુ જેમાંભ્રમણ કરીરહાછે એવા તે
 અપાર જલથીભરેલા મોટાસરોવરમાં તે હસ્તી આકાશમાથી
 એકદમ નિરાધાર ઉતરીપડ્યો અને જલનીઅંદર તે ડુબીગયો.
 ગભીર જલનીઅંદર અશક્તથયેલો તે ગળે દ્રુબીગયોછતાપણ
 તે દીવ્યમણીના પ્રભાવથી જળનીઉપર રહીહતી તેવામાં દૈવ-
 યોગે મ્હને એક પાટીયું આવીમળ્યું. તેનો આશ્રયલઈ હું સ-
 રોવરના કીનારે ઉતરીને બેઠી. મહારાહદ્યમાં ભયનોતા પરાજ
 નહોતો, જેથી બહુ ચોકાતુરથઈ હું વિચારકરવાલાગી અરે?
 હું અપૂર્વ સમૃદ્ધિ ભોગવતી હતી તે સમય મ્હારો ક્યાંગયો?

ક્ષણમાત્રમાં હું એકાકિની પ્રવાસિનીની માફક આવી દુર્દશામાં
શાથી આવીપડી? અહોકર્મનોપરિણામ બહુવિષમ છે. શાસ્ત્રમાં
પણ કહ્યું છે;—

આરોહતુ ગિરિશિખરં, સમુદ્રમુલ્લંઘ્ય પાતાલમ્ ।

વિધિલિખિતાક્ષરમાલં, ફલતિ કપાલં ન ભૂપાલઃ ॥૧॥

અર્થ—“આ સંસારચક્રમાં પરિવર્તન કરતો પ્રાણી પો-
તાના સુખનેમાટે ભલે પર્વતના શિખર ઉપરચઢે, અથવા સમુદ્ર
ઉદ્ધવન કરી પાતાલમાં પ્રવેશકરે, પરંતુ વિધિએ લખેલા લેખ
પ્રમાણે પોતાનું કપાલ ફલે છે, પણ સંતુષ્ટ થયેલો ભૂપાળ ક્ષણ
આપવા સમર્થ થતો નથી.” એમ જાણવાછતાંપણ મહારો વિચાર
તો તેવોને તેવોજ થયા કરતોહતોકે; તે મહારો ચાકરવર્ગ ક્યાં
ગયો? તે લક્ષ્મી ક્યાં ચાલીગઈ? વિનીત એવો તે મહારોપરિ-
વાર ક્યાંગયો? અરે? હાલમાં દૈવે મહને એકાકિની કરીમૂકી
એમ ચિંતવનકરતી ઓઢવાના વસ્ત્રથી સુખારવિંદ ઢાંકીને બહુ
શોકવડે શરણરહિત એકલી હું રૂદનકરવાલાગી.

મહારા રૂદનનો શબ્દ સાંભળી કોઈએક પુરૂષ ત્યાંઆવી
મહને કહેવાલાગ્યોકે; હે સુતનુ? કર્ણ
શ્રીદત્તનુંઆગમન. સ્વરે તું કેમરૂદનકરેછે? એમતેનોશબ્દ
સાંભળી હું એકદમ સંબ્રાંતથઈગઈ અને
તે તરફ મહે દૃષ્ટિકરીજેયું તો; કેટલાકપુરૂષ જેની સાથમાંરહેલા
એવો તે યુવાનપુરૂષ ઘોડીઉપરએઠેલો મહારી નજરે પડ્યો. પછી
તેના સુખનો મહને મેળાપથયો અને તેનું શરીર ધૂળથી-છવાઈ-
ગયેલુંહતું. ત્યારબાદ તે પુરૂષપણ મહનેજોઈ પોતાના હૃદયમાં
વિસ્મિતથયો હોયને શું? તેમ એકદમ ઘોડીઉપરથી નીચેઉતરી
મહારા ચરણોમાંપડ્યો-અને તે બોલ્યો. હેખંડેન? તું મહનેઓ-
ળખેછે? હું શ્રીદત્તહું, કુશાગ્રનગરમાંથી હું વેપારમાટે સા-

ર્થનીસાથે પરદેશમાં ગયોહતો. ત્યાંથી પાછો ખારમેવર્ષે સાર્થ-
સહિત હું હાલ પોતાના નગરમાંબહિષ્કૃત. આને ચાલતાચાલતાં
આ સ્થાનમાં અમ્હે આવીપહોચ્યાછીએ. પરંતુ હેલગિનિ? તું
અહીં એકલી શાકારણથી આવેલીછે? એમ તેના કહેવાથી તર-
તજ હું ભયરહિત થઈગઈ. પછી મ્હે હસ્તીએ મહારૂંડરણ કર્યું
વિગેરે સર્વવૃત્તાંત લેનેનિવેદનકર્યું, ત્યારબાદ તેવણિકે શોકવડે
દીનમુખવાળી મ્હને જોઈને કહ્યું કે; અહીંથી હસ્તિનાપુર
બહુદૂરછે, તેમજ વ્યાઘ્રાદિકહિ સપ્રાણીઓ તથા ચારોવડે માર્ગ
પણ બહુ કઠીનછે. અને હેલગિનિ? કુશાગ્રનગર અહીંથી ન-
જીકમાંછે, માટે તમ્હારો શુ કરવાનોવિચારછે? પછી મ્હે કહ્યુંકે;
ચાલો પ્રથમ આપણે કુશાગ્રનગરમાં જઈએ. હે શ્રીદત્ત ?
અધુર્વર્ગનેમળે મ્હનેઘણાદિવસથયાછે; માટે એમનો મેળાપપણ
થશે. એમઅમ્હારોવાર્તાલાપથયાબાદ પ્રમુદિતથયેલો શ્રીદત્ત
મ્હને પોતાના આવાસમાં સાર્થના લોકોપાસે લઈ ગયો ત્યાં
લેના પરિજને વિનયસાહત ઉપચારોવડે મ્હારી શારીરિક્સેવા
કરી. ત્યારબાદ દેવતાએ આપેલાં કુંડલ તથા અન્યસર્વઆભ-
રણોમાત્ર એકદીવ્યમણીની વીંટી શિવાય મ્હેં શ્રીદત્તનેમૂકવા
માટે આપ્યા.

શ્રીદત્તના પરિજનસહિત મ્હે સાર્થનીસાથે ત્યાંથીપ્રયા-

જીકયુ. માર્ગમાં ચાલતાં શ્રીદત્ત બહુ
કુશાગ્રનગરપ્રત્યે પ્રકારે મ્હારો વિનયકરતોહતો. હું પા-
પ્રયાણુ. લખીમાં જોસીનેચાલતીહતી, તે સાર્થ
પણ મ્હારી અનુકૂલતાનેમાટે હું મેશાં

કુકાટુંકા પ્રયાણોવડે ચાલવાલાગ્યો. એમ કેટલાકે સુકામ તેઓ
ચાલ્યા, તેટલામાં એક અટવી આવી ત્યાં આગળ અપશુકન
થવાથીતેલોકો ત્યાં રોકાણુ, બીજેદિવસે પ્રયાણુની તૈયારી કરી

કે તરતજ ફરીથી અપશુકનથયા. એમ દિવસે દિવસે અપશુકન થવાથી ઉત્તમ શકુન થયાનહી, તેથીતેમનો ત્યાંનેત્યાં દોઢમાસ નીકળીગયો. પછી પોતાની પાસેથી જોરાકીપણુ સર્વ ખુટીગઈ. તેથી તેઓ ત્યાં રહેવાને અશક્ત બની ત્યાંથી નીકળી ચાલ્યા. પોતાના નગરપ્રત્યે જવાની ઉતાવળનેલીધે તે દિવસે અપશકુનનેગણ્યાશિવાય તે લોકો ચાલતાથયા. ત્યારબાદ બીજે દિવસે પ્રભાતકાલમાં તે સાર્થનીઉપર અકસ્માત્ ભીલલ લોકોએ ધારક પાડી. તેઓનો કોલાહલ સાંભળી તે સાર્થના લોકો એકદમ ગભરાઈગયા. તેમજ ભીલુલોકોએ પ્રહારની ક્રિયાશરૂકરી. સાર્થનાલોકો જેમ કાવે તેમ મુઠીઓ વાળી નાસવા લાગ્યા. હું પણ ભયભીત થઈ ત્યાંથી નાસતાંલાગતાં એકલીપડીગઈ જેથી એક દિશાતરફ હુંનાહી.

ભયનેલીધે ચારેતરફ દૃષ્ટિકરતી હુંચાલતી હતી, તેવામાં

બહુવૃક્ષોવડે ગહન એવું એક વનઆવ્યું.

ભયંકરવનપ્રવેશ. ક્ષણમાત્ર ત્યાં સ્થિરતા કર્યાબાદ મહેં વિચાર કર્યોકે; આ નિર્જન વનમાં સ્ત્રી

જાતિએ એકલુંજવુંડીકનહીં. તેસાર્થના સ્થાનમાંજઈ તેલોકોને મળીજવું તે ઉત્તમ પ્રકારછે. એમબાણી મહેં ચાલવાની તૈયારી કરી પરંતુ કયે રસ્તે જવું તેની બીલકુલ મહેને સમજણ પડી નહીં. હું ક્યાંથી આવી અને તે સાર્થ કઈ દિશામાં હશે ? એનુંપણુ બીલકુલ મહેને ભાનરહ્યુંનહીં. મ્હારું શરીરતો ભયથી બહુજકંપતુ હતું. છતાંપણુ હું એકદિશાપ્રહણુ કરીનેદિગ્મુઢથઈ વૃક્ષોવડે અતિગહન એવા વનના મધ્યભાગમા ચાલવા લાગી. વળી દૂર જઈને હુંપાછીવળી અને પશ્ચાત્ત્ત્મુખે હું ચાલવાલાગી. તેમજ તે ભયંકરવનમાં શ્રીદત્તનાપરિવારની શોધખોળમાં હું

આમતેમ ભટકવા લાગી. ત્યારબાદ ભયનેલીધે ચંચલછે નેત્રો
 જેનાં, તેમજ તેનિર્જનવનમાં ચારેતરફ પ્રરિભ્રમણકરતી, ઉન્માર્ગે
 ચાલવાથી ભાગેલા કાંટાઓ વડે વ્યાપ્ત છે ચરણ જેના, માર્ગના શ્રમથી
 બહુ થાકી ગયેલી, ડગલે ડગલે અત્યંત અશક્તિને લીધે રૂદ્ધન કરતી,
 એવી હું બહુ વ્યાકુલ થઈ ગઈ. અને ચારેતરફ વસતિ નોતપાસ હું કરતી
 હતી, પરંતુ કોઈ પણ ઠેકાણે પક્ષી સરખું પણ મહુને જોવા મળ્યું નહીં.
 બાદ એક ઉચો ટેકરો આવ્યો તહેની ઉપર ચઢી મહે જોયું તો કોઈ
 પણ દિશામાં વસ્તિ દેખાઈ નહીં, સર્વત્ર સર્પોના સમુદાય જેમાં
 પ્રસરી ગયા છે એવી ભયંકર અટવી શિવાય કંઈ પણ હું જોઈ શકી
 નહીં, કોઈ ઠેકાણે ભયજનક એવા કેસરી-સિંહોના નાદ સાભ-
 ણીને મૃગલાઓ બહુ ત્રાસ લોગવી ગયા હતા કોઈ ઠેકાણે મદોન્મત્ત
 એવા જ ગલીપાડાઓના મ્હોટાં યુદ્ધમયી રહ્યા હતા. કોઈ ઠેકાણે
 દાવાનળથી બળતા એવા પ્રાણીઓના ભય કરશબ્દો સભળાતા
 હતા કોઈ ઠેકાણે પ્રચંડ સ્વભાવાળા ગેડાઓએ મારી નાખેલા
 અનેક મૃગલાઓના રૂધિરને લીધે બહુ ભય લાગતો હતો કોઈ ઠેકાણે
 સિંહોના દર્શનથી અનેક ગજે દ્રોના ઠાનાઠ કરી રહ્યા હતા વળી
 મ્હોટાં ધનુષ જેમના હસ્તમાં રહેલા છે એવા સીકારી પુરૂષો જેની
 અંદર પરિભ્રમણ કરતા હતા, (મધાનક્ષત્ર, ધનરાશિ, હસ્ત અને
 આર્દ્રા નક્ષત્ર જેમાં ગતિ કરે છે) મ્હોટા આકાશોના મૂળવડે
 વ્યાપ્ત, (જ્યેષ્ઠા નક્ષત્ર, સૂર્ય, અને મૂલ નક્ષત્રથી વિરાજીત) ઉત્ત-
 મત્રતધારી મુનિઓ વડે વિભૂષિત, (પૂર્વાભાદ્રપદ તથા ઉત્તરા-
 ભાદ્રપદ અને શ્રવણ નક્ષત્ર વડે વિભૂષિત) શુક્ર એવાં મૃગલાઓ-
 નાં મસ્તકો (શુક્રવાર અને મૃગશીર્ષ નક્ષત્ર) વડે સમન્વિત, મ્હોટા
 ચિતરા તથા રોહિણી ઔષધિ (શુક્રવાર ચિત્રા અને રોહિણી ન-
 ક્ષત્ર) થી સુશોભિત, શાખા વિનાના સ્પષ્ટ દેખાતા મદારવૃક્ષો
 (વિશાખા નક્ષત્ર અને પ્રકટ એવા શનિ અને મંગલ) જેમાં દીપી
 રહ્યા છે. તેમજ અનેક ઋક્ષ-રીછપશુઓ (નક્ષત્રો) થી વ્યાપ્ત

એવી તે અટવી આકાશલક્ષ્મીની માફક શોભતી હતી. તેવી ભયંકર અટવીને જોઈ પાણીમાટે હું ચારેતરફ તપાસ કરવા લાગી. તૃપાનેલીધે મ્હારો કંઠપણુ બેસી ગયો હતો; જેથી મ્હારી પાણીપણુ બધપડી ગઈ, તેવામા ફરતી ફરતી હું એકદિશાતરફ ચાલી, એટલામા જળથી ભરેલું એક સરોવર મ્હારી નજરે પડ્યું. પછી તે તરફ ઝડપથી હું ચાલવા લાગી, મ્હારાં નેત્રોતો ભયથી બહુ ચંચલ બની ગયાં હતા, મહામુશીબતે હું સરોવરના કીનારા ભેગી થઈ, પછી ધીમે ધીમે તે સરોવરની અંદર ઉતરીને જલપાન મ્હેં કર્યું. બાદ ત્યાંથી નીકળીને વિશ્રાંતિમાટે એક તરવરની નીચે હું બેઠી. એટલામાં સૂર્ય અસ્તાચલના શિખર ઉપર ચાલ્યો ગયો. રાત્રીનો પ્રાહુર્ભાવ દેખાવા લાગ્યો શિયાળીયાના ફેતકારો સંભળાવા લાગ્યા. તે નિર્જન એવા જંગલની અંદર જેમ જેમ પશુઓના ભયંકર ગર્જન થવા લાગ્યા તેમ તેમ મ્હારું હૃદય ભયને લીધે બહુ કંપવા લાગ્યું.

અનુક્રમે અર્ધરાત્રીનો સમય થયો. મ્હારા ઉદરમાં હું સહે પીડા થવા લાગી. જેથી મંદમંદ શબ્દ

પુત્રજન્મ

કરતી હું ભૂમિ ઉપર લુઠવા લાગી. પ્રસવની તૈયારીને લીધે બેચેનમાં હું પીડાવા લાગી.

અને બહુ વ્યાકુલ થઈ આમતેમ લુઠતી હતી. તેટલામાં હેનરનાથ? અત્યંત વેદનાથી પીડાતી એવી મ્હેં પોતે જ તે અરણ્યની અંદર મૃગલીની માફક બહુ દુઃખ વડે પુત્રનો જન્મ આપ્યો. જ્યારે મ્હારી મૂર્છાનો વિરામ થયો ત્યારે હું બેઠી થઈ અને મ્હેં જોયું તો પૃથ્વી ઉપર તે બાલક લુઠતો હતો. પછી તે બાળકને બહુ સ્નેહ વડે મ્હેં મ્હારા જોળામાં લીધો. ત્યારબાદ નજીકમા રહેલ સરોવરમાં જઈ તે બાળને નહવરાવીને પોતાના વસ્ત્રવડે તેનું શરીર શુદ્ધ કરીને હું વૃક્ષ અને લતાઓની આડીમાં જઈને એકાંતમાં બેસી ગઈ.

બાદ તે દીવ્યમણીથી જડેલી વીંટી મહારી આંગળીએ-
થી ઢાઢીને તે બાળકના ઠંઠમાં મહે-
પુત્રરક્ષા. બાંધી. તે સમયે તેનીરક્ષામાટે મહેંકહું

કે; આ દીવ્યમણીના પ્રભાવથી મહારા

પુત્રનાશરીરે, ભૂત, પ્રેત, પિશાચ, હિંસ્રક શ્વાપદ અને દુષ્ટગ્રહ
વિગેરે કોઈપણ પ્રહારમાકરે. હે વનવાસી દેવ ? અને દેવીઓ ?
મહારું એકવચન તમેકે સાંભળો ? હાલમાંપુત્ર સહિત હું આપ-
ને શરણે રહીછું, માટે માંસાહારી એવા સિ હું અને વ્યાઘ્રાદિક
દુષ્ટપ્રાણીઓથી આ ભયંકર અટવીમાં તમહારે મહારું અનાથનું
પ્રયત્નવડે રક્ષણ કરવું

હેપુત્ર ? આ રાત્રી જો મહારી હસ્તિનાપુરમાં આવીહોત-

તો, આ વખતે રાજાને વધામણી મળી-

દેવીનોપશ્ચાત્તાપ. હોત. તેમજ હેપુત્ર ? સમસ્ત પરિજન,
નગરનાલોકો, સામંત, મત્રીઅને અન્ય

અધિકારીવર્ગમાં તહારા જન્મનાસમયે કોને આનંદ ન થાત ?

હેપુત્ર ? હુર્વિહિતદૈવના યોગવડે ભયંકર જંગલમાં તહારોજન્મ

થયોછે;માટે મંદલાગીણી એવી હું અહીં શુંકરું ? વળી હેપુત્ર ?

તહારો જન્મથવાથી આ અરણ્યપણ હાલમાં વસ્તિસમાન મહુને

લાગેછે. હેવત્સ ? તુ મહારા ખોલામાં બેઠોછે તેથી હું નિર્ભય

થઈછું. હેપુત્ર ? સૂર્યના કિરણોવડે નદ્યથયુ છે અ ધારૂ જેનું એવા

દિવસનો પ્રાહુર્ભાવથશે, ત્યારે હું તહારુંમુખજોઈને કૃતાર્થથઈશ,

એમ હું પ્રભાપ કરતીહતી, તેટલામા માર્ગના શ્રમથી થાકીગ-

યેલી, તેમજ સર્વઅગો શિથિલ થઈગયેલા અને પ્રસવની વેદ

ના શાંતથવાથી ત્યાં મહુને નિદ્રા આવીગઈ પછી ક્ષણ માત્રમાં

મહારા મંદલાગ્યનેલીધે કોઈએપણ ઉચ્ચારેલો શબ્દ મહારાના

ભળવામાં આવ્યો, જેથી એકદમ હું જાગી ગઈ. હે પાપિષ્ઠ ? ઘણાદિવસથી હું તારી તપાસમાં ફરતોહતો, પરંતુ આજે તારું દર્શન થયું છે. માટે હવે હું તારા વૈરનો અંતકરીશ. હે હુદ ? હાલમાં તું તારા દુરાચારનું ફલભોગવ ? એ પ્રમાણે તેના શબ્દ સાંભળી મહાર હૃદય એકદમ ભયભીત થઈ ગયું અને આ પ્રમાણે બોલનાર કોણ હશે ? એમ વિચાર કરી જેટલામાં મહે મહારાખોળામાં જોયું તો ત્યાં પુત્ર નહોતો. બાદ એકદમ મહારાહૃદયમાં બહુજ આઘાત થયો અને હું વિચારમાં પડી કે, અરે ? એકદમ આ શું થયું ? કોઈ કારણને લીધે તે બાલક અહીંથી પડી ગયો હશે ? કિંવા કોઈ શત્રુ એનું હરણ કરી ગયો હશે ? અથવા આ મહેને સ્વપ્ન આવ્યું હશે ? કિંવા આ મહારીબુદ્ધિનો વિભ્રમ થયો હશે ? એમ વિચાર કરતી હું તે પુત્રના શોધમાં પ્રવૃત્ત થઈ. પછી હે મહારાજ ? તે સ્થાનમાં આરેતરફ મહે ઘણો તપાસ કર્યો. પરંતુ પુત્રનો કોઈ પણ જગોએ પત્તો લાગ્યો નહીં. પછી હું બહુ શોકાતુર થઈ ગઈ અને મસ્તકને વિષે વજવડે હણાયેલાની માફક મૂર્છિત થઈ હું નિરાધાર પૃથ્વી ઉપર પડી ગઈ. શ્રીમાન્ ધનેશ્વર મુનિએ રચેલી સુબોધ ગાથાઓના સમૂહ વડે મનોહર અને રાગ તથા દ્વેષરૂપી અગ્નિ અને સર્પને શાંત કરવામાં જળ અને મંત્ર સમાન સુરસુંદરીનામે કથાને વિષે કમલાવતી પુત્રહરણનામે આ દશમો પરિચ્છેદ સમાપ્ત.

इति श्रीधनेश्वरमुनिविरचितप्रकृतपद्ममयसुरसुंदरीचरित्र-
स्यशास्त्रविशारदयोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरजैनाचार्य-
पूज्यपादश्रीमद्-बुद्धिसागरसूरीश्वरशिष्यरत्नप्रसिद्ध-
वक्तेतिख्यातिभागाचार्यश्रीमद्-अजितसागरसूरि-
कृतगुर्जरभाषानुवादे कमलावतीपुत्रहरणनाम
दशमपरिच्छेद समाप्तः

અયૈકાદશઃપરિચ્છેદઃ પ્રારમ્ભ્યતે ।

પોતાના પુત્રનું હરણજોઈ મૂર્છિતથયેલી કમલાવતી-
 રાણી દૈવયોગે શુદ્ધિમાંઆવી.બાદ બહુ
 કમલાવતીવિલાપ. શોકથી ભરાઈગયેલી તે દેવી પોતાનું-
 હૃદય કુટતી પ્રલાપ કરવાલાગી. હા?
 દૈવ? આ ભયંકર અટવીમાં અધન્ય એવી હું એકલી આવીપડી
 છું. મહારા હુઃખનો કંઈ પારનહતો છતાં જાતમાત્ર એવામહારા
 પુત્રને કોઈપણ નિર્દય ઉપાડીગયો. વળી હું જાણતીહતી કે; પ્ર-
 ભાતકાલમાં મહારાપુત્રનું મુખ હું જોઈશ, પરંતુ તે મહારો મ-
 નોરથ હતાશદૈવે અન્યથાકર્યો. હેદૈવ? અટવી પ્રવેશાદિક દારૂ-
 ણુ હ.ખદર્શને તું હજુપણ શાંત ન થયો? જેથી મહારા પુત્રનું
 ત્હેં હરણકરાવ્યું. હે વનદેવતાઓ? હું તમહારે શરણે આવી,
 તોપણ મહારા પુત્રનું હરણથયું. તોપછી અહીં દૈવપણ શું કરી
 શકે? હા! પુત્ર! આ શૂન્યઅરણ્યમાં શરણરહિત મહને એક-
 લીને ત્હેં કેમ મૂકીદીધી? હા! પુત્ર! મહારા ખોળામાં રહેલોતું
 અકસ્માત્ કેમ અદૃશ્ય થઈગયો? શું મહને એકલી મૂકી આદ્યું
 જવું તે પુત્રની યોગ્યતા ગણાય? જરૂર હું જેના નિષ્કુર શબ્દ
 સાંભળીને જાગીઉઠી તેજ કોઈ પિશાચે મહારા પુત્રનો અપહાર
 કરેલોછે. જેના પ્રભાવવડે એકદમ તેહસ્તી આકાશમાંથી નીચે
 પડીગયોહતો તે દીવ્યમણીપણ મહારા મ દલાગ્યનેલીધે અકૃ-
 તાર્થથયો. હા? પુત્ર! તહારાકંઠમાં પ્રભાવિકમણીખાંધેલોહતો
 છતાંપણ મહારા ખોળામાંથી ત્હને નિર્દય એવો કોઈ પિશાચ
 અદૃશ્યરૂપે લઈગયો. ઐમ હું દીનમુખીથઈને બહુ વિલાપ કરતી
 હતી; તેટલામાં મહારા હુઃખથી હુઃખી થયેલી હોયને શું? એવી

રાત્રીપણ અકસ્માત્ ક્ષીણ થઇગઈ. અતિ કર્ણસ્વરે રૂદનકરતી
મ્હને જોઇને શોકાતુરછે મુખ જેનું એવી આકાશ લક્ષ્મી ખરી
પડતા તારાઓરૂપી આંસુઓવડે જાણે રૂદનકરતી હોયને શું ?
તેમ દેખાવાલાગી. એટલામાં નિવૃત્ત કર્યોછે ગાઢઅંધકાર જેણે
એવો સૂર્યપણપુત્રના હરણકરનારને જોવામાટે જેમ ઉદયાચલ-
ના શિખરઉપર આરૂઢથયો.

અનુક્રમે ચારઘડી દિવસચઢયો એટલે બહુદુઃખથી પીડા-
યેલી હું તે અટવીમાં અતિકર્ણશબ્દો-
તાપસીનું વડે રૂદનકરતી આડીઅવળી પરિભ્રમણ
આગમન. કરતીહતી, તેટલામાં ત્યાં એક-તાપસી-
તપસ્વિની આવી; જેણીના હસ્તમાં સું-

દર કમંડલુ શોભતુહતું, શરીરે સુકોમલ વદલવસ્ત્રો ખેરેલાં
હતાં, અવસ્થાપણ વૃદ્ધહતી, તેમજ આકૃતિ બહુ સુંદર અને
જેણીના હૃદયની વિશુદ્ધતા બહુ આનંદ આપતીહતી, એવી તે
દયાલુવૃદ્ધા નિર્જનઅરણ્યમાં નાનાપ્રકારના વિલાપવડે રૂદનક-
રતી મ્હનેજોઈ પોતાના હૃદયમાંશોચ કરવાલાગી અને તરતજ
તે મ્હારીપાસે આવી. મધુર વચનોવડે તેણીએ મ્હનેપૂછ્યું કે;
હે સુતનુ? તું શામાટે રૂદનકરેછે? અને આ ભયંકર જંગલમાં
તું એકલી અહીં ક્યાંથી આવીછે? એમ તેણીનાં મધુરવચન સાં-
ભળી મ્હેં ત્હેને પ્રશ્નામકર્યો મ્હારા નેત્રોમાંથી અશ્રુધારાઓ
આલીજતીહતી છતા મ્હે ગદ્ગદકંઠે ગળપહુરણાદિકે સર્વવાર્તા
તેની આગળ નિવેદનકરી તેસાંભળી તપસ્વિનીઓલી. હેસુતનુ?
આવા કર્ણ હું અને તું લાયકનથી, પરંતુ પોતાના કર્મથી ખં-
ધાયેલા આ જીવલોકમાં શું કહેવું? હે સુદરિ? પોતાના કર્મને
વશ થયેલા અને આ સંસારસાગરમાં પરિભ્રમણ કરતા એવા

પ્રાણીઓને આવાપ્રકારનાં અનેકદુઃખો આવી પડેછે, એમાં કંઈ-
પણ આશ્ચર્ય નથી, વળી હેસુલગે? પૂર્વલવમાંનેકંઈત્હેં અશુભ
કર્મકર્ત્યુંહશે. તેનાપરિણામથી આ દારૂણદુઃખમાં તુંઆવીપડીછે.
માટે અન્યલવમાં ઉપાર્જન કરેલા દુઃખની પ્રાપ્તિ થવાથી શોક
કરવો શાકામનો? અથવા શરીરને દુઃખદાયક એવા આ વિલાપ
કરવાથીશુંવળે ? હેસુતનુ ? હવેત્હારે શોકાતુર થવાની કંઈજર
નથી. અહીંથી આપણા આશ્રમ બહુ નજીકમાંછે અને વૃક્ષાદિક-
નીછાયાનેલીધે તે બહુ રમણીયછે. ત્યાંતુંચાલ; ત્હારે રહેવામાટે
તે સ્થાન બહુ લાયકછે, વળી અહીં બહુઠંડો પવનવાયછે. વળી
ત્હારે હાલમાં પ્રસવથયેલોછે. તેમજ ત્હાંશરીરપણ અતિશય
સુકોમલછે. માટે અહીં રહેવાથી ત્હને કંઈપણ ઇન્ન થાયતે ઠીક
નહીં. એમકહી તેતાપસી મ્હને મુંદર એવા પોતાના આશ્રમમાં
લઈ ગઈ પછી પરોપકારમાં રસિક એવી તે તાપસી એ સારી
રીતે મ્હારી ખરદાસકરી.

અનુક્રમે તાપસીએ કરેલા ઉપચારોથી દિવસેદિવસેમ્હાં
શરીર કંઈક સુધરવા લાગ્યું. પછી એક
કુલપતિનોઉપદેશ. દિવસ તે તાપસી મ્હને કુલપતિ-આશ્ર-
મનાઅધિપતિની પાસેલઈગઈ પ્રણામ
કરીચોઅસ્થાનેહુંએસીગઈ, બાદતાપસીએ પૂર્વોક્ત મ્હારીસર્વ
વાર્તા કુલપતિની આગળ નિવેદનકરી. પછી કૃપાલુ એવાતે કુલ-
પતિ મધુરવચનોવડે મ્હને કહેવાલાગ્યા, હેવત્સે? સર્વ સુખનું
કારણભૂત અને પરલોકમાં બંધુસમાન એવાધર્મની નહીંઆરા-
ધનાકરવાથી આ સંસારમા પ્રાણીઓને આવાંદુઃખોસુલલથાય
છે.માટે લોકાંતરના સુખનેમાટે ધર્મસાધન અવશ્યકરવુંજોઈએ.
જેથી આવાં દુઃખોનો સમયઆવેનહીં. અન્યત્રપણકહ્યુંછેકે;-

જાનાસિ શમ્બલવલં વલમધ્વગાનાં,
નો શમ્બલાય યતસે પરલોકપાન્થ? ।

ગન્તવ્યમસ્તિ તવ નિશ્ચિતમેવ તેન,

માર્ગેણ યેન ન ભવેત્કયવિક્રયોઽપિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“હલવ્યપ્રાણી ? તું એટલુંતો બાળુછેકે, પાંથલો-
કોને શંબલ (ભાતુ) માર્ગમાં હિતકારક થાયછે. અર્થાત્ તેમનો
ખાસ આધાર ભાતા ઉપરજ હોયછે. તેમજ ત્હારે પરલોકની
સુસાક્ષરીતો કરવીજ પડશે, તોતું શંબલને માટે કેમ ચત્ન કરતો નથી?
વળી જે માર્ગ માચાલતાં પ્રાણીઓને કોઈ પ્રકારનો કય વિક્રય થઈ
શકતો નથી. તેવા માર્ગે ત્હારે અવશ્યજવુંતો પડશે. માટે ધર્મથી
વિમૂઠ થઈ તું કેમ બેસી રહ્યોછે?” એ પ્રમાણે શાસ્ત્રોમાં દરેક ઠેકાણે
ધર્મનું પ્રતિપાદન કરવામાં આવ્યુંછે. છતાં પ્રમાદને વશ થઈ
પ્રાણીઓ અનેક પ્રકારનાં દુઃખોને સ્વાધીન થાયછે. એમ સમજી
ધીરપુરૂષો રાજ્યાદિકને ત્યાગ કરી વનવાસનો સ્વીકાર કરેછે. એ
પ્રમાણે કુલપતિ મ્હને ઉપદેશ આપતા હતા, તે સમયે તાપસીએ
મ્હારી પાસે આવી મ્હને કાનમાં કહ્યું કે; આ ભગવાન કુલપતિ બહુ
જ્ઞાનીછે, માટે ત્હારેજે કંઈ પુચ્છવાનું હોયતે તું તે મ્હને પુછીલે.

તપસ્વિનીના કહેવાથી મ્હે વિનપૂર્વક પૂચ્છયું. કેમકે-
શય ? મ્હારા પુત્રને કોણ હરીગયો હશે ?

અપહારપ્રશ્ન. તેમજ તે જીવતો હશે કે મરી ગયો હશે ?
અને જો જીવતો હોય તો હું ત્હેને કયાને

જોઈશ ! અથવા મ્હને તે નહીં મળી શકે ? એ પ્રમાણે કમલાવતી
ના પ્રશ્ન સાંભળી કુલપતિ સમ્યક્ પ્રકારે વિચાર કરી બોલ્યા. હવે તમે
પૂર્વભવના વૈરને લીધે બહુ ક્રોધાયમાન થયેલો એક દેવ ત્હારા

ખોળામાં રહેલા ત્હારા પુત્રને જાણમારવા માટે લઈ ગયો. બાદ તેણે વિચાર કર્યો કે, શૂન્ય પ્રદેશમાં એને મૂકી દેવો ઠીક છે, ત્યાં તે કુધાતુર થઈને મરી જશે, એમ બાણીતે દુષ્ટે વૈતાલ થગિરિના વિપમનિકુંજમાં એક મ્હોટી શિલા ઉપર તેને મૂકી દીધો. તેવામાં દૈવ યોગે ફરતો ફરતો એક વિદ્યાધર પોતાની સ્ત્રી સહિત ત્યાં ક્યાંયથી પણ આવી ગયો. તેની દૃષ્ટિ તે બાળક તરફ પડી કે તરત જ આકોષિના પુત્ર છે એમ બાણીતે હોને લઈ દીધો. અને તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. તેમજ તે વિદ્યાધરને ત્યારે રહીને મુખેથી મ્હોટો થયો. અનુક્રમે તે યૌવન વયને પ્રાપ્ત થયો ત્યારે તેને હસ્તિના પુરમાં મળ્યો હેનરેન્દ્ર? આ પ્રમાણે કુલપતિના કહેવાથી મ્હારે શો કદ્દર થઈ ગયો પછી હું તે આશ્રમમાં રહીને ક્ષણ તથા મૂલાદિકથી મ્હારી પ્રાણવૃત્તિ ચલાવતી હતી તેમજ તપસ્વિની જ નોનો વિનય કરતી હતી.

હૈમિય? દેવલાદિ વસ હું તે આશ્રમમાં રહી, બાદ એક દિવસ કુલપતિના મુખથી બહુ તપસ્વિની સહિત

સુરથ કુમાર. હું ધર્મશ્રવણ કરતી હતી, તેટલામાં અકસ્માત બહુ વેગવાળા અશ્વથી અપહાર

કરાયેલો એક રાજકુમાર ત્યાં આવ્યો. બાદ અતિ કૃપાળુ એવા તામસકુમારે એ તેનો બહુ સત્કાર કર્યો, પછી તે રાજપુત્ર કુલપતિની પાસે આવ્યો અને વિનય પૂર્વક પ્રણામ કરી તેમની આગળ ભૂતલ ઉપર બેસી ગયો. કુલપતિએ તેને પૂછ્યું. હેલદ્ર? ત્હારા પિતાનું નામ શું? તું કયા નામથી ઓળખાય છે? અને તું ક્યાંથી આવ્યો? આ પ્રમાણે કુલપતિના પ્રશ્ન સાંભળી તે બોલ્યો. હેલગવન? મ્હારું વૃત્તાંત હું કહું છું તે આપ સાંભળો. સિદ્ધાર્થ પુરમાં બહુ પ્રસિદ્ધ મુગ્ધીવરાજ રાજ્ય કરતો હતો, તેની કનકવતી રાણી છે. તેમનો હું સુરથનામે પુત્રધન. મ્હારા માતા પિતાને હું

અત્યંતપ્રિયહોવાથી પોતાના મ્હોટાપુત્ર સુપ્રતિષ્ઠનું અપમાન કરી મ્હને ખાલઅવસ્થામાંજ યુવરાજપદવી મ્હારા પિતાએ આપી. ખાદ કેટલોક સમય વ્યતીતથતાં મ્હારા પિતાને ક્ષયને વ્યાધિ એકદમ લાગુપડયો. જેથી તેમનો દેહાંત થઈગયો. પછી મંત્રીવર્ગે મ્હારા પિતાનાસ્થાનમાં મ્હનેનિયુક્તકર્યો. હુંપણ નીતિપૂર્વક પ્રજાપાલનમાં દિવસો વ્યતીતકરવાલાગ્યો.

મ્હારો ચોરમાન મ્હોટોભાઈ સુપ્રતિષ્ઠ કોઈક વિદ્યાધરના સમાગમમાં આવીગયો, ત્યારખાદ સુપ્રતિષ્ઠનોવિજય તેણે તેની બહુ સેવાકરી, જેથી તે વિદ્યાધરતેનીઉપર બહુ પ્રસન્નથયો, પછીતેણે નભોગામિની વિગેરે કેટલીક પોતાની વિદ્યાઓ સુપ્રતિષ્ઠને આપી. ખાદ સિદ્ધથયેલીવિદ્યાઓનાપ્રભાવવડેસુપ્રતિષ્ઠે મ્હારી સાથેયુદ્ધકરીને પોતાનું રાજ્ય પોતાને સ્વાધીનકર્યું, હુંપણતેના લયથીમ્હારી માતાને સાથેલઈ ચંપાનગરીમાં મ્હારીમાતાના પિતાશ્રીકૃત્તિધર્મરાજનીપાસેગયો. તેમણેપણ મ્હનેપોતાના દેશના છેવટના ભાગમાં રહેલાં એકહુન્નર ગામઆખ્યાં, હેભગવન્ ? ત્યાં હું મ્હારી માતાસહિતરહેતોહતો, તેટલામાંકોઈએક દિવસે આ અટવીમાં વણિક્લોકોનો મ્હોટો સાર્થજતોહતો. તે સાર્થ બહુવૈભવવાળોહતો તેમ્હારા પુરૂષોના જોવામા આવ્યો. પછી તેઓએ સાર્થવાહનું સર્વદ્રવ્ય હુંટી લીધું જેથી અમ્હારી પાસમાં પુષ્કળ ધન થઈગયું. તેમજ બહુ ઉત્તમજાતિના નાના પ્રકારના કેટલાક ઘોડાઓ તેઓ પાસેથી અમ્હને મળીઆવ્યાં, તેઓને ચલાવવામાટે આજેહું સવારમાં ગામનીબહારનીકળ્યો હતો. અનુક્રમે તેઘોડાઓને હુંચલાવતોહતો, તેટલામાં આએક વિપરીત શિક્ષણવાળા અંશનો વારોઆવ્યો, તેની ઉપરચઢી હું

આપનાકહ્યાપ્રમાણેહુંકરીશ, હું પોતે જઈને અમરકેતુરાજને
 આરાણીસોંપીદઈશ. એમાં કોઈપણપ્રકારે આપનેસંશયરાખવો
 નહીં. ત્યારબાદ કુલપતિએમ્હનેકહ્યુંકે; હેવત્સે? સુરથકુમારનું
 કહેવુંતહારાસાલજવામાંઆવ્યુંને? ઠીકછે. આ સંગાથ સાંદોછે,
 માટે એનીસાથેતુંજા. બીજે સાર્થમળવોહુંલઈછે. પછી મ્હેંપણ
 વિચારકર્યોકે; શું એનીસાથેમ્હારેજનુંયોગ્યગણાયખરૂ? અથવા
 કુલપતિ અહીં આખાખતમાઉચિતકિંવાઅનુચિતછે તે સર્વજ્ઞ-
 હોછે. એમ વિચારકરીમ્હેંકહ્યુંકે; હેલગવન્? આપની આજ્ઞામાં
 હુંતૈયારછું. કુલપતિજોડ્યા. હેપુત્રી? જોએમહોયતોતુ તૈયારથા.
 એપ્રમાણે તેમના કહેવાથી હેનરેંદ્ર? તેમનું વચનમાન્યકરીહું
 સુરથકુમારની સાથે ત્યાંથીનીકળી. પ્રયાણના સમયે સર્વ તપ-
 સ્વિનીઓ મ્હને વળાવવાઆવી, પછી તેઓ મ્હારીસાથે સંભા-
 પણાદિક ઉચિત લલામણકરી પોતાના આશ્રમમાં નિવૃત્તથઈ.

હુંપણ સાર્થનીસાથે ચાલવાલાગી, અનુક્રમે તે સુરથકુ-
 માર ચાલતાંચાલતાં આપ્રદેશમાં આવી
 વનપ્રવેશ. પહોંચ્યો. તેટલામાં કંઈક ખડાનુંકાઢીને

આજ અરણ્યમાં તેણે નિવાસકર્યો. પો-
 તાના સૈન્યનો પણુત્યાં પડાવ કરાવ્યો. બાદપ્રતિ દિવસે તેમ્હારી
 પાસે આવવાલાગ્યો. અનેહુંમેશાં મ્હારું સન્માનકરીને પોતાનાં
 સ્થાનમાં તેજતોડતો, બાદ એકદિવસે તે ઉત્તમપ્રકારના અલં-
 કારલઈ મ્હારીપાસેઆવી એકાંતમાં મ્હને કહેવાલાગ્યો. હું સું-
 દરી? અલંકાર પહેર્યાવિના તું બરોબર શોભતી નથી. માટેઆ
 અલંકારોનો તુંસ્વીકારકર, દેવતાએ આપેલાંકુંડલતેમજ અન્ય
 બીજા અલંકારો જોઈ મ્હેં ઓળખ્યા કે, આતો સર્વે આભૂષણ
 મ્હારાં છે. બાદમ્હારા હૃદયમાં વિસ્મયથયોઅને મ્હેં ત્હને પૂ-

છયુકે; હે સુરથ? આ અલંકાર તમ્હને ક્યાંથી મળ્યાછે? એનું કારણ તમ્હે મ્હને કહો. સુરથ બોલ્યો. હે સુદરી! પ્રથમ મ્હારા ભીલોએ આ અટવીમાં કુશાગ્રપુર પ્રત્યેજ્જતો બહુ સમૃદ્ધિવાળો એકવલ્લિદ્વિસાર્થ લુંટ્યો હતો તે વળતે આ સર્વમાલ અમ્હને મળ્યો હતો. આ અલંકાર ત્હારે લાયક છે. એમતેની હકીકત સાંભળી મ્હેં કંઈકે; આ સર્વ અલંકાર મ્હારાજ છે. પ્રથમ મ્હેં શ્રીદત્તવલ્લિદ્વિ મૂકવાસાડ આપ્યા હતા. તે સાંભળી હસતેમુખે આનંદપૂર્વક તે બોલ્યો. જોએમ હોયતો બહુસાડ, માટે હે સુંદરી! આ અલંકારોને ધારણ કરીતું સુખેથી આનંદ કર, કારણકે; આ આભરણોને લાયક તુંજ છે. એમાં અન્યસ્ત્રીની યોગ્યતા નથી. બાદમ્હેં ત્હેનો દુષ્ટભાવ જાણ્યાશિવાય તે અલંકારો લઈ લીધા. ત્યારબાદ હુ મેશાં તે દુષ્ટ દુરાચારની ઇચ્છાવડે મ્હારીપાસે આવવા લાગ્યો. તેમજ બહુ હાવભાવ મ્હને તે દેખાડવા લાગ્યો. મ્હારી સેવાપણ તે સારીરીતે કરવા લાગ્યો.

ત્યારબાદ કામાંધબની તે સુરથપ્રયાણ કરવાની તો વાત જ ભૂલી ગયો અને એકાંતમાં મ્હારીપાસે સુરથનો દુરાચાર. આવી ઉપહાસની વિવિધ પ્રકારની વાર્તાઓ કરવા લાગ્યો. હે પ્રિયતમ? કામના આવેશથી વિમૂઢ બનેલો તે દુષ્ટપાપી કુલમર્યાદાનો ત્યાગ કરી નિર્લજ્જથઈ અન્યદા મ્હારીપાસે આવ્યો. તે વખત હું એકલી એકાંતમાં બેઠેલી હતી. અવિવેકને બહુમાન આપતો તે પાપી બોલ્યો. હે સુંદરી? કામની પીડાથી હું બહુદુઃખમાં આવી પડ્યો છું, કામદેવના બાણથી શુભૃથયેલું મ્હારું શરીર હવે બહુ પીડાય છે. માટે હે સુંદરી? હવે હું ત્હારે શરણે આવ્યો છું, માટે પોતાના અંગના સંગમવડે આજે મ્હારા શ્રવિતને તું સફલ કર. હે સુતનુ?

આ મહારાપાણુ ત્હારે આધીન છે. આસર્વ રાજ્યાદિકની પણ
તું સ્વામિની છે. હે સુભગે ? હું ત્હારોકિંકર છું, તેમજ આસર્વ
પરિજનપણુત્હારી આજ્ઞામાં હાજર છે. વળી હેચંદ્રમુખી ? હવે બહુ
કહેવાથી શું ? ગાઢ અનુરાગી એવા આ કિંકરની તું ઈચ્છાકર.
એ પ્રમાણે સુરચત્ર વચન સાંભળી અકસ્માત્ વજ્રથી હણા-
યેલીની માફક હું બહુ શોકાતુર થઈ ગઈ. ગાઢ હે પ્રિયતમ ? મહારી
ચિ તાનોતો પારજ રહ્યો નહી. હા ? આ પાપિષ્ઠ હવે બલાત્કારે
પણુ મહારૂ શીલખંડન કર્યા શિવાય રહેશે નહીં. કારણ કે, અહીં
મહારૂં કોઈ પણ ર. રણુ નથી. માટે હવે હું શું કરું ? જો અતિ નિષ્કુર
એવાં વચનો વડે એનો તિરસ્કાર કરું તો હાલજ એ નિર્મર્યાદ અકૃ-
ત્ય કર્યા વિનાજ પશે નહી, માટે હાલમાં મૌનપણુનો આશ્રય લેવો
ઉચિત છે. પશ્ચાત્ સમય જોઈને તે પાપીની પાસમાંથી હું નાશી-
જઈશ. એમ વિચાર કરી હું મૌનમુખે નીચું જોઈત્યાં બેસી રહી.
અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે :-

मुखवाचालदोषेण, वध्यन्ते शुकसारिकाः ।

वकास्तत्र न वध्यन्ते, मौनं सर्वार्थसाधनम् ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ જે પ્રાણીઓ બોલવામાં વાચાલ હોય છે તેઓ
બહુ દુઃખી થાય છે. જુઓ ! પોપટ અને મેનાં પાંજરા રૂપ બંધ-
નમાં પડીને પોતાનું વિહંગ (આકાશચારી) પણ પૂલીગયાં
છે. અર્થાત્ હુ મેશાં બંધનમાંજ રહે છે. તેમજ બગલાઓ તેવા
દુઃખને આધીન થતા નથી તેનું કારણ માત્ર મૌનશુલ્ક છે, માટે
મૌન રહેવાથી દરેક અર્થની સિદ્ધિ થાય છે. એમ જાણી મહેં
કોઈ પ્રકારે ત્હને ઉત્તર આપ્યો નહી એટલે તે પણ મહારી મા-
સેથી ઉઠીને ચાલ્યો ગયો.

તેટલામાં સૂર્ય પણ અસ્તાચલ ઉપર ચાલ્યોગયો. રાત્રી-
નો પ્રભાવ ખીલવાલાગ્યો. દિવસના શ્ર-
કમલાવતીનું મને લીધે સૈનિકલોકો પશુનિદ્રાવશ થઈ
નિર્ગમન. ગયા. બાદ હું એકલી જાગતીહતી અને
જ્યારે સર્વ લોકો શાંત થઈગયા ત્યારે

મહારા તે સર્વઅલંકાર લઈ હું ત્યાંથી આબુખાબુએ તપાસ ક-
રતી નીકળી. મહારૂં શરીર લયનેલીધે બહુ કપતુ હતું. છતાંપણ
ગુપ્ત ગતિવડે પ્રાહરિકલોકોને છેતરીને કોઈ ન જાણે તેવીરીતે
સૈન્યની હદબહાર હું ચાલીગઈ. બાદ એકદિશાને ઉદેશી ગાઢ-
વૃક્ષોથી વ્યાપ્ત એવા લયંકરવનની અંદર હું ગમનકરવાલાગી,
અનેકપ્રકારના વ્યાઘ્રાદિક દુષ્ટપ્રાણીઓના લય કરશબ્દો મહુને
ત્રાસ આપવાલાગ્યા. તેમજ પવનથી કપતાં એવાં વૃક્ષોનાં પાંદ-
ડાંઓના સણસણાટ અવાજસિંહુના દીર્ઘઅને ગંભીરધ્વનિ સ-
માન ચારેતરફ સભળાવાલાગ્યા. જેથી મહારૂં શરીર બહુ ધ્રુજ-
વાલાગ્યું ગાઢઅંધકારથી વ્યાપ્ત એવીતે રાત્રિનેવિષે બહુ મ્હોટાં
અને પુષ્કળએવાં ઘાસવડે છવાઈગયેલી અને અતિવિષમ એવી
જમીનઉપર બહુવેગથી હું ગમનકરતીહતી. તેવામાં હે પ્રિયત-
મ ? બહુપાપીજીવો વેર નરકમાં જેમ પડે છે તેમ હું અજાણ-
તાં આક્રવામાં એકદમપડીગઈ. ગંભીરજલનીઅંદર હું ડૂબીગઈ
છતાં પણ દૈવયોગે હું મરીગઈનહી, અને તે કૃવાની અંદર જલ-
ઉપર હું તરતીહતી, તેવામાં તેકૃવાના એક તટનો ભાગ મહારા
લાગમાં આવીગયો; એટલે તેની એક બખોલમાં હું લપાઈગઈ.
હે નાથ ? મહારી ઉપર આવું મરણસમાન હ.ખ આગ્યું છતાં
પણ મહારા શીલમતનું રક્ષણ થયું, તેથી બહુ સંતુષ્ટ થઈ અને
સુરથના લયમાંથી મુક્ત પણ થઈ. જેથી મહારા આત્માને હું

કૃતાર્થમાની ત્યાં એકદિવસ મહેં નિર્ગમનકર્યો. બાદ ક્ષુધા મ્હને
 બહુ પીડવાલાગી, એવા અધકૂપમાં કોઈની પણ સહાય મ્હને
 ક્યાંથી આવી મળે ? ઉપરાઉપરી ઉપવાસો થવાલાગ્યા. હે સ્વા-
 મિન્ ? મ્હારૂં ધૈર્ય ક્યાંસુધી પહોંચી શકે ? એમ કરતાં એ કૂપ-
 ની અદર મ્હને ચારદિવસ થયા. પછી મહેં જીવિતની આશા
 છોડીદીધી. શરણુહીન એવી હું એકલી ત્યાં યુર્યાકરતીહતી, તેટ-
 લામાં વળી આજે કોલાહલ કરતા સૈનિકલોકોનો અવાજ મ્હા-
 રા સાંભળવામાં આવ્યો, તે ઉપરથી મ્હને શંકા થઈ કે; દૃષ્ટ એ
 વા તેમુરથનું આ સૈન્ય હશે અને તે મ્હારી શોધમાટે અહીં
 આવ્યો. હશેએમ હું વિચાર કરવાલાગી. બાદ હે પ્રિયતમ ! એક
 તરફ મ્હારી પીડાનોતો પાર નહોતો તેમાં પણ તે દૃષ્ટનું આગ-
 મન જાણી હું બહુજ વ્યાકુલ થઈગઈ. ત્યારબાદ કૂપની અદર
 ઉતરેલો આપનો પુરૂષ મ્હારા જોવામાં આવ્યો. તેને જોઈ હું અ-
 ત્યંત ભયભીત થઈગઈ, તે પુરૂષે મ્હને બહુવાર પૂછ્યું. છતાં
 મહેં ત્હને કંઈપણ ઉત્તર આપ્યો નહી. ફરીથી પણ તેનો તેજ
 પુરૂષ ક્ષવામાં ઉતરીને મ્હારી પાસે આવ્યો. તેણે કહ્યું કે; મ્હને
 શ્રીઅમરકેતુરાજએ ખાસ તમ્હારામાટે મોકલ્યોછે. એમ તે-
 ના મુખથી આપનું નામ સાંભળીએકદમ મ્હારી સુરથ સંબંધી
 શંકા દૂર થઈ ગઈ. અને મ્હારા હૃદયમાં બહુજ આનંદ ભરાઈ
 ગયો. બાદ હે સ્વામિન્ ? આ ક્ષવામાંથી હું બહાર નીકળી. આ
 પ્રમાણે શરણુવિનાની હું આપના વિરહમાં બહુ દુઃખી થઈ. જે
 દુઃખને સાંભળીને પડખેના લોકો પણ રૂદન કર્યા શિવાય રહે
 નહીં. એવું મહેં ઘણું દુઃખ ભોગવ્યું.

એપ્રમાણે કમલાવતીનું કહેવુંસાંભળી શ્રીઅમરકેતુ-

રાજાબહુ ગળગળો થઈગયો, તેના નેત્રો-
 શ્રીઅમરકેતુરાજા. માંથી આંસુ ખરવા લાગ્યાં. બહુ શોકને
 લીધે મુખનો ચહેરો પણ બદલાઈ ગયો,
 બાદ તે બોલ્યો. હે દેવિ ? આ બાળતમાં આપણે શું કરીએ ?
 પોતાના કર્મને વશ થયેલા પ્રાણીઓને આ સંસારમાં અનેક
 પ્રકારનાં દુઃસહદુઃખ આવીપડેછે. તે ભોગવ્યાવિના છુટકો થતો
 નથી. અન્યત્રપણ કહ્યું છે કે;

મગ્નાશસ્ય કરણ્ડપિણ્ડિતતનોર્ગુપ્તેન્દ્રિયસ્ય ક્ષુધા,
 કૃત્વાડઽસ્તુર્વિવરં સ્વયં નિપતિતો નક્તં મુખે ભોગિનઃ ।
 તૃપ્તસ્તત્પિશિતેન સત્ત્વરમસૌ તેનૈવ યાતઃ પથા,
 સ્વસ્થાસ્તિષ્ઠત દૈવમેવ હિ નૃણાં દુઃખે મુખે કારણમ્ ॥૧૥

અર્થ—“કોઈએકવાદીએ પોતાની આજીવિકા માટે સર્પને
 કરંડીયામાં પૂરીરાખેલોહતો. જેથીસર્પની સર્વ આશાઓ નષ્ટથઈ
 હતી. કરંડીયાની અંદર ગુચ્છું વળાઈને તે ખીચારો પડી રહ્યો
 હતો. ક્ષુધાવડે ઇંદ્રિયો પણ છુપાઈ ગઈહતી એમ દુર્દશા ભો-
 ગવતો તે સર્પ ક્ષુધાતુર થઈ પડી રહ્યોહતો, તેટલામાં રાત્રીપડી
 એટલે ઉંદર પોતાની મેળેજ પોતાના ભક્ષ્યની શોધકરતો ત્યાં
 આવ્યો અને તે કરંડીયાને જોઈ બહુ ખુશીથયો કે; એની અં-
 દર કંઈક ખાવાનું હશે; એમ જાણી તે ઉંદર પોતાના મુખવડે
 તેકરંડીયાનેકાપવા લાગ્યો. તેના બળભળાટજાણી અંદર રહે-
 લો સર્પપણ મુખને ખરોખર સાવધાનકરી તૈયાર થઈગયો. ઉં-
 દરના મનમાંતો એવો વિચાર હતો કે, ઝડપથી બાખું પાડીને
 અંદરનો લાભ હું લઈલુંછું, પણ જ્યાં બાખું પાડીને તે દષ્ટિ
 કરે છે તેટલામાં અંદર મુખ ફાડીરહેલા સર્પે તેને તરતજ પ-

કડી લીધો અને પોતાની કુધા નિવૃત્ત કરી તેજ માર્ગવડે તે બહાર નીકળીને એકદમ ચાલતો થયો. માટે દરેક પ્રાણીઓએ સ્વસ્થ ચિત્તે રહેવું. કારણકે; પ્રાણીઓના સુખ કિંવા દુઃખમાં હેતુ ભૂત માત્ર દૈવજ ગણાય છે. ” બુઓ ! ઉંદરનો પ્રયાસ પોતાના સુખમાટે હતો પરંતુ તે ત્હને બહુદુઃખદાયક થઈ પડ્યો.” માટે હે સુંદરી ? સુખ કે દુઃખના વિષયમાં આપણો ઉપાય ચાલતો નથી. વળી હે પ્રિયે ? દરેક પ્રાણીઓ પોતે કરેલા શુભ કિંવા અશુભકર્મને અનેક પ્રકારની યોનિઓમાં જન્મધારણ કરી પોતે એકલોજ લોગવે છે. તેવા દુઃખના સમયમાં માતા, પિતા, ભત્તા કે, બંધુજન પૈકી કોઈપણ શરણ થતું નથી. હે સુંદરી ? રાગ દ્વેષમાં પડી જે કઈ અશુભકર્મ કર્યું હશે તેને લીધે આવા દુઃખની પરંપરા લોગવવી પડી. હે દેવિ ? ત્હને દુઃખ પડવામાં કંઈ ખાકી રહ્યું નથી. જેવટ કૂવામાં પણ તું પડી તેમ છતાં પણ ત્હારો સમાગમ થયો તેથી હવે હું મ્હારા અર્પણ એવા કોઈ પણ મ્હોટા પુણ્યનો ઉદય માનું છું. પ્રતિકૂલ કરવામાં તત્પર થયેલા દૈવે એટલું સારું કર્યું કે; ત્હારા શરીરે કોઈપણ ઇન્દ્રિય ન થતાં ત્હારો સમાગમ થયો. એમ અનેક વચનો વડે અમરકેતુ રાજા પોતાની સ્ત્રીને આશ્વાસન આપીને સૈન્ય સહિત ત્યાંથી નીકળ્યો. અનુક્રમે હસ્તિનાપુરમાં તે પહોંચી ગયો. નાગરિક લોકોએ રાજાનું આગમન જાણી બહુ પ્રમોદ સાથે પ્રવેશ મ્હોત્સવ કર્યો. દરેક સ્થલે ધ્વજપટાકોઓથી દુકાનોની શ્રેણીઓ શોભાવવામાં આવી હતી. અનેક પ્રકારનાં વાજાં ત્રો વાગવા લાગ્યાં, નર અને નારીઓના સમુદાય આનંદપૂર્વક સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. કમલાવતી અને શ્રીઅમરકેતુરાજા બંનેજ સુદીનાદિક ચાચકોને દાન આપવા લાગ્યાં, દરેક ઠેકાણે માંગલિક

ઉપચારો કરવામાં આવ્યા, નાગરિકજનોનાં હૃદય આનંદથી ઉભરાઈ જવા લાગ્યાં, એમ અનેક પ્રકારના વૈભવને વિસ્તારતો શ્રીઅમરકેતુરાજ સમર્થ એવા સુભટોની સ્વારી સહિત પોતાના મંદિરમાં ગયો. બાદ કમલાવતી રાણીની સાથે નિવાસ કરતા તે અમરકેતુરાજનાં સેકડો હજારવર્ષ સુખ સમાધિમાં વ્યતીત થયાં.

ત્યારબાદ કોઈ એક દિવસે અમરકેતુરાજ સભામાળેઠો

હતો. તેવામાં દ્વાર પાલની પ્રેરણાથી.

સમંતભદ્ર, પોતાના ઉદાનમાં નિયુક્તકરેલો સમં-

તભદ્રનામેએક સેવક ત્યાં આવ્યો અને

તે રાજના ચરણ કમલમાં પ્રણામકરી મસ્તકે હાથજોડી આનંદ પૂર્વક બોલ્યો. હે સ્વામિન! સુમતિ નૈમિત્તિકનું વચન સાંભળી આપે મ્હને કુસુમાકર ઉદાનના રક્ષણમાટે પ્રથમમૂકયો હતો. તેનો ત્રણે કાલમાં હ મેશાં તપાસ કરતાં આટલો સમય મ્હારોવૃથાગયો, ારણકે; તે નૈમિત્તિકે કહેલું ક ઈપણુઆજસુધી મ્હારાજેવામાંઆવ્યું નહીં. પરતુઆજેરાત્રીના છેવટનાભાગમાં બગીચાનીઅદરહુ તપાસકરવાનીકળ્યોહતો, આકાશતરફદિગ્ધિકરી હુ ઉદાનના મધ્યભાગમાં પુષ્પોથી સુગધવાળા વૃક્ષોના સમૂહને ચારેતરફજોતોહતો, તેવામા ત્યા એક દિશાતરફ બહુ વેલીઓથી છવાઈગયેલા વૃક્ષોનીઝાડીમાં એકમ્હોટો ધબાકાનો શબ્દ મ્હારાસાંભળવામાઆવ્યો. જેના ત્રાસથી હંસના ટોળાં આકુલવ્યાકુલથઈગયાં પોતપોતાના માળામાએસીરહેલાપક્ષીઓચોતરફઉડવાલાગ્યાં, નજીકમાં રહેલા-પ્રાણીઓના કાન યણુ બહેરાશ મારવા લાગ્યા, એવાતે આશ્ચર્યકારક શબ્દોને સાંભળી મ્હારાં નેત્ર વિસ્મયવડે ખુલ્લાંથઈગયાં, બાદ તે તરફ-દિગ્ધિકરી હું

વિચારકરવાલાગ્યો. અરે ? આશુંથયું ? વળી આવનનિકુંજમાં આવો પ્રચંડ શમ્ભુશાથીથયોહશે ? એમવિચારકરી હું તેતરફ ચાલ્યો તેટલામાંત્યાં, હેનરેદ્ર ? બકુલ વૃક્ષનીપાસમાંભૂમિઉપર પડેલી, મૂર્છાવડે મીચાઈગયાંછે નેત્રો જેનાં, રૂપવડે દેવાંગનાનો તિરસ્કારકરતી, નવીનયૌવનવડે અદ્ભુત સૌંદર્યને ધારણ કરતી, મનોહરછે સમગ્ર શરીરના અવયવોજેના, એવી એક ઉત્તમખાલિકા, પદ્માસન ઉપરથી પડીગયેલીલક્ષ્મીહોયનેશું ? તેમ્મહારાજોવામાં આવી. જરૂર આકાશમાંથી પૃથ્વીપર પડતી એવી આ યુવતિનો અકસ્માત્ આપ્રતિધ્વનિથયેલોછે. આવીદીવ્યરૂપવાળી યુવતિરત્નની વિબુધજનોએ શોચવા લાયક એવી આદુરવસ્થા શાથીથઈહશે ? હા ? દૈવનોવિલાસ વિચિત્રહોયછે. એમવિચાર કરતો હું શીતલજલના ખિંદુઓવડે તેનું શરીરસિંચવાલાગ્યો. તેમજમંદમ દપવનનાખીને તેણીનેમ્હેંસ્પર્શકરી. બાહતે યુવતિ ચોતાના ટોળામાંથી વિબુટીપડેલી મૃગલીતીમાફકચંચલદષ્ટિએ દિશાઓને અવલોકવાલાગી. ત્યારબાદમ્હેં મધુરવાણીથીકહ્યુંકે; હેસુતનુ ? તુંશામાટેળીએછે ? હેભદ્ર ? હવેતહારે કિંચિત્માત્ર ભય રાખવોતહીં; મ્હને તુ મિતા સમાન સમજીલે, તું કોણુછે ? અહીંયાં તુ ક્યાથીપડીછે ? નિર્ભય થઈ તું મ્હને સર્વ હકીકત નિવેદન કર. વળી હેસુતનુ ? તું સ્વર્ગલોકમાંથી પડી ? કિંવા શાપથી હણાયેલી તુ દેવાંગના છે ? કિંવા વિદ્યાથી બ્રહ્મચર્યેલી કોઈ વિદ્યાધરનીપુત્રીછે ? કિંવા ત્હારારૂપના અવલોકનવડે હરણ કરવાની બુદ્ધિવાળા કોઈપણઆકાશમાં ગમનકરતા વિદ્યાધરના હસ્તમાંથી તું પડીગઈછે ? હેસુતનુ ? સત્ય હકીકત તું મ્હારી આગળ પ્રગટ કર; હેભદ્રે ? આ કિંવાનમાં તુનિસાધાર નક્ષત્ર-લક્ષમાંથી શામાટે પડી ? એ પ્રમાણે મ્હેં ત્હેને બહુ આગ્રહકરી

પૂચ્છયું; ત્યારે તેણે મ્હને કંઈપણ ઉત્તર આપ્યા શિવાય બહુ શોકને સૂચવનાર એવા અશ્રુજલને મૂકવાનો પ્રારંભ કર્યો. ત્યાર-
બાદ તેવા પ્રકારની તેની સ્થિતિ જોઈ મ્હે વિચાર કર્યો કે; પ્રથમ જે સુમતિ નૈમિત્તિકે કહ્યું હતું તે પ્રમાણે આથયે કું છે. જેમ કે; કુસુમા-
કર ઉદ્યાનમાં આકાશમાંથી જ્યારે કન્યા પડશે ત્યારે એક દમપુત્રની સાથે ત્હારો સમાગમ થશે માટે અહીં આ બીચારીને પુછવાનું કંઈ કારણ નથી. હવે રાજની પાસે જઈને આ સર્વ હકીકત તે મ્હને સંભળાવું; એમ વિચાર કરી તે બાલાને મધુર વચનો વડે શાંત કરીને પોતાને ત્યાં પોતાની સ્ત્રીની પાસે તેને હું મૂકી આવ્યો. અને સર્વ પરિવારને તેણીની શરીર સવાહના દિક સેવામાં જોડીને હું આપની પાસે આવ્યો છું. એ પ્રમાણે સમંત ભદ્રનું વચન સાંભળી વિસ્મિત થયેલો. રાજા બોલ્યો. હે સખ્યજનો! જુઓ! સુમતિ નૈમિત્તિકનું વચન બરોબર સત્ય છે. હવે મ્હને જલદી પુત્રનું દર્શન થશે. માટે હે સમંત ભદ્ર? તે બાલિકાને જલદી તું અહીં લાવ, જેણીના પ્રભાવ વડે પોતાના પુત્રનું મ્હને દર્શન થશે. હવે તું વિલંબ કરીશ નહીં.

એ પ્રમાણે રાજાની આજ્ઞા થઈ કે; તરતજ સમંત ભદ્ર પોતાના મકાનમાં ગયો અને તે બાલાને લઈ જલદી પાછો ત્યાં આવી ગયો. દેવાંગનાના રૂપ અને સૌંદર્યને તિરસ્કાર કરતી એવી તે બાલાના શરીરનું લાવણ્ય જોઈ રા-

જાએ વિચાર કર્યો કે; આ બાલાની આકૃતિ ઉત્તમ કુલીનતાને સૂચવે છે. હૃદયમાં રહેલા અતિ શોક વડે શોષાઈ ગયું છે ગૌરકાંતિ-મય મુખ જેનું અને ઉચિત આસન ઉપર બેઠેલી એવી તે બાલાને શ્રીઅમરકેતુરાજાએ પૂચ્છયું. હે વત્સે! શોકનો ત્યાગ કર,

ભયને છોડીદે, મહુને પિતાસમાન સમજીનેતું સર્વ હકીકત સુ-
ખેથી નિવેદન કર. ક્યાનગરમાં ત્હારોજન્મ થયો છે? તું કોની
પુત્રી છે? તું અહીં ક્યાંથીઆવી છે? અને નભંસ્તલમાંથી અ-
હીં મ્હારાઉદ્યાનમાં કેવી રીતે તું પડી? એ સર્વ વૃત્તાંત સવિ-
સ્તર તુંનિવેદનકર. એ પ્રમાણે રાજના કહેવાથી બહુભય વડે
પીડાયેલી અને અત્યંતશોકમાં ગરક થયેલી તેબાલાએ મ્હોટો
નિઃશ્વાસ મૂક્યો. પરંતુ કંઈપણ બોલી શકીનહીં. ત્યારબાદ કે-
રીથી રાજાએ પૂછયું, એટલે બહુકષ્ઠથી તે બોલીહે તાત? બહુ
હુઃખમય એવું મ્હારૂંવૃત્તાંત કહેવાને માટે હું શક્તિમાન નથી.
તોપણ પિતાની આજ્ઞા મ્હારે માનવી જોઈએ, તેથી હું કહુંછું.

જંબૂદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્રછે, તેમાં સુપ્રસિદ્ધ કુશાગ્રપુરના-
મે નગરછે. તેમાં નરવાહનનામે રાજા

સુરસુદરીનું
વૃત્તાંત.

છે, રત્નવતીનામે તેની સ્ત્રીછે. હેતાતઃ
સુરસુદરી નામે તેણીની હું પુત્રી છું
પૂર્વનાં દુર્વિહિત એવાં કર્મોના વિપાક-

ને લીધે કોઈક પિશાચરૂપ દુષ્ટવૈરીએ મ્હારૂં હરણ કર્યું. એટલું
કહ્યું કે; તરતજ બહુશોકથી ઉત્પન્ન થયેલા સંતાપવડે તેણીનું
હૃદય બળવા લાગ્યું અને સ્થૂલ અશ્રુને ધારણ કરતી તે બાલા
અત્યંત રૂદન કરવાલાગી. એટલામાં રાજના અર્ધાસને જોઈલી
કમલાવતીદેવીએ તે રૂદનકરતીબાલાને પોતાનાબોળામાં લઈ
લીધી અને તેણીએ કહ્યુંકે; હેવત્સે! રૂદન કરીશનહીં. આ કંઈ
દ્વીપાંતરનથી હે સુતનું! આ હસ્તિનાપુરનગરછે, અને આ
અમરકેતુરાજ છે હું પણ કમલાવતી તેમનીસ્ત્રીછું. ત્હારા
પિતા મ્હારાસહોદરછે. હેવત્સે! ત્હનેપણઅમ્હે નામવડે પ્રથમ
સાભળેલીછે. વંજી હે સુરસુદરી! બહુકાર્યોનેલીધે કુશાગ્ર-

નગરમાંથી જેલોકો અહીં આવતાહતા, તેસર્વે ત્હારા ગુણસ-
મુદાયને મ્હારી આગળ કહેતાહતાકે; સુરસુંદરીનું ૩૫ બહુ
અદ્ભુત છે, તેમજ તે દયા અને દક્ષિણ્યાદિ ગુણોનું એક સ્થાન
છે. વળી સર્વ કલાઓમાં તે બહુ પ્રવીણ છે અને પોતાના
પિતાને તે અત્યંત પ્રિય છે. એમ કેટલાક ત્હારા ગુણાનુવાદ
અમ્હારા સાંભળવામાં આવેલા છે. માટે હે વત્સે ! હવે તું
શોક કરીશ નહીં. આ પણ ત્હારા પિતાનું જ ઘર છે. માટે શાંત
ચિત્તે પોતાના ઘરની માફક જાણી પોતાની મૃચ્છા પ્રમાણે
તું અહીંયાંઆનંદકર, નાનાપ્રકારની કીડાઓવડે દિવસો સુખેથી
નિર્ગમનકર. અહીં કોઈપ્રકારની ત્હારે ચિંતાકરવીનહીં. એમ
અનેકપ્રકારનાં મધુર વચનોવડે ત્હેને આશ્વાસન આપ્યા બાદ,
પોતાના ઓઠવાનાવસ્ત્રવડે અશ્રુજલથી ભીજાઈગયેલા ગડસ્થલ
વાળા તેણીના મુખને લુસીનાળીને, જલવડે શુદ્ધ કરાવીને, પ-
શ્ચાત્ કમલાવતી ત્હેને પોતાના મ્હેલમા લઈગઈ. ત્યાપણુ તે
બાકા બહુ શોકાતુરચર્ચ ઉદ્વિગ્નની માફક રહ્યાકરે છે. ક્ષણમાં
મ્હોટા નિઃશ્વાસ મૂકે છે ક્ષણમા અશ્રુજલ બેઢવરાવે છે. ક્ષણમાં
મૃચ્છિત થાય છે. ક્ષણમાં પોતાના આત્માને છુપાવી દે છે.
ક્ષણમા વિલાપ કરે છે. ક્ષણમા હાસ્ય કરે છે ક્ષણમાં રૂદન કરવા
લાગીજાય છે. ક્ષણમા મૂક થઈ બેસી રહે છે. એમ આકંઠ કરવા-
થી અતિશય ચિંતાનાભાગ્વડે ઘેરાઈગયું છે હૃદયજેનું, એવી તે
બાલા દિવસે દિવસે ક્ષીણ થવાલાગી.

નિરાનંદ એવી તે બાલાને જોઈ કમલાવતી વિચારકર-
વાલાગી આ સર્વપરિવાર પણ એણી-
કમલાવતીનો
પ્રબોધ.
ની આજ્ઞામાં હાજરરહે છે, તેમજ બહુ
સ્નેહાલુ અને સમાનવયની આ સર્વરા-

જકન્યાઓ નાના પ્રકારની ચેષ્ટાઓવડે એને હુ મેશાંવિનોદ કરાવેછે છતાંપણ એને આનંદ પડતોનથી અને પ્રતિદિવસે સુકાતીજાયછે. નેથી એને એવી શીચિંતાહશે? કે જેથીઆળાલા દિવસેદિવસે ક્ષીણથાયછે. જો તે પોતાના માતા પિતાને સ ભારતી હોય તો મ્હને કહ્યાવિના કેમ રહે? તેમજ કામવિકારનાસરળા કોઈતેવાવિકારપણ એનામાંજણાતાનથી. જો તે એકાતનુ સેવનકરે, તેમજ લિન્નલિન્ન ચકોને એકસરળાં ગોઠવીમૂકે; પ્રિયના સંગમવાળા વાર્તાઓને શ્રવણ કરવામા તદ્દલીન થાય; તો હુ જાણુ કે, એવી ચેષ્ટાઓવડે એનામ પ્રેમગ્રહ વિકાસ કરેછે; અને જો તે પોતાનું યથાસ્થિત વૃત્તાંત મ્હને જણાવે, તો એની પ્રાપ્તિમાં કોઈ ઉપાય પણ જરૂર મળી આવે. પરંતુ બહુ પુચ્છવાછતાપણ આ બાલા પોતાનો ગલિત - થઈ બીલકુલ મ્હને જણાવતી નથી; હવે મ્હારે શુ કરવું? કામનો સ્વભાવ વિપરીતહોયછે વાર્તાકરવાથી તે છુપાઈજાયછે અર્થાત્ પ્રગટ થતોનથી ચતુર એવી માનસિક ચેષ્ટાઓવડે ગોપવીરાખેલો પણ કામવિકાર જણાઈ આવેછે; એમ છતાંપણ હું કોઈપણ ઉપાયવડે એણીના મનોગતભાવનો તપાસતો કરું? એમ વિચારકરી કમલાવતીએ હંસિકાનામે પોતાનીદાસીને આજ્ઞાકરી હેહંસિકે? સુરસુંદરીના ઉદ્વેગનુ કારણશુંછે? તેનો તું કોઈપણ ઉપાયથી તપાસકર તે ત્હારા સમાન વચનીછે; માટે પોતાનો માનસિકવિચાર ત્હને કહ્યાવિના રહેશેનહી. બાદ હંસિકા બોલી હેસ્વામીની? આપની આજ્ઞામાં હું હાજરછું; એમ કહીતે હંસિકા તરતજ ત્યાગઈ અનેએકાંતમાં બેઠેલીસુરસુંદરીનીપાસે બેસીને તે વાર્તાઓવડે વિનોદકરવાલાગી. સ્નેહસૂચક એવાં કેટલાંક વચન બોલી તેણીએ પોતાનો સદ્ભાવ

જલાવ્યે, બાદ મુરમુંદરીને ગોળીઉપર સારો વિચારા બેઠો.
પછી હંસિકાને મુરમુંદરીને કહ્યું; હેસખી! તહાઈં ચરિત્ર
સાંભળવાની મ્હને બહુ ઉત્કંઠાછે. માટે મ્હારી આગળ તહારી
જાત હકીકત તું પ્રગટકર. તહાઈં હરણકોણેકર્યું? અને તે શામાટે
કરણપડ્યું? તેમજ ત્હનેજેકઈંનુભવથયોહોયતેમ્હનેનિવેદનકર.

આપ્રમાણે હંસિકાનું વચન સાંભળી મુરમુંદરી બોલી.
હેસખી! આપ્રમાણે તાતે પણ મ્હને પૂ-
મુરમુંદરીપ્રકાશ. મ્હયું હતુ અનેમ્હાઈં વૃત્તાંત તેમને સાં-

ભળવાની બહુ ઇચ્છા હતી, પરંતુ લ-
જ્જતનેગીયે હુ તેમની આગળ કઈં બોલીશકી નહોતી. વળી હે
સખી! મ્હાઈં ચરિત્ર એવું છેકે; તેને સાંભળીને પામેના લોકોપણ
બહુ દુઃખી થાય તેમછે. માટે મ્હનેપણ અતિ દુઃખકારક એવુંતે
વૃત્તાંત કહેવું ઉચિત લાગતુ નથી. છતાપણ હેસખી! બહુ કુતુહ-
લવડે ત્હેં મ્હને પૂછ્યું છે, તેવી હુ ત્હને કહુંછુ તેતુ એકાગ્રમન-
કરી શ્રવણકર.

બૂલોકને વિષે પ્રસિદ્ધ છે કીર્તિ જેની, તેમજ ઉત્તમ વેગ
વાળા અપ્રતિમ અશ્વો જેની અદર ર-

કુશાગ્રપુરનગર. હેલાછે. બહુ વેગથી ચાલતા ઘોડાઓના
પ્રચંડપાદ પ્રહારવડે ઉડતા રજ. કણ્ણોને

લીધે પુરાઈગયોછે આકાશ માર્ગ જેનો, આકાશમાં ચાલતા પવ-
નને લીધે હાલતી એવી ધ્વજપતાકાઓવડે વિભૂષિતછે દેવાલયો
જેનાં, વળી તે દેવાલયોમા ગંભીર વાગતાં વાણંત્રોના નાદવડે
પૂર્ણછે દિગ્વિભાગજેના, દરેક દિશાઓમાં બહુ ધનાઢય એવા
શેઠીયાઓના સેકડો સમુદાય જેની અંદર વેપારકરીરહ્યાછે.
વાણીજ્ય કલામાંકુશલ અનેશ્રેષ્ઠ એવાવણિકજ્ઞનોથી ભૂષિત, રમ-

ણી જનોના વાગતા એવાઉત્તમ ઝાંઝરોના નાદવડે શ્રવણે દ્રિયને
બધિર કરતું, વિપરીત એવી મૈથુન ક્રીડામાં નિપુણ એવીવિલાસિ-
નીજનો વડે પરિપૂર્ણ, પુણ્યવડે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિના લોકોજેનીઅંદર
નિવાસ કરેછે, હજારો શેડીઆઓવડે નિરંતર સુશોભિત, પ્રમા-
ણમાં બહુ વિશાલ, રસાતલને પ્રાપ્ત થયેલી પરિખા (ખાઈ)વાળા
કિંદાવડે વિભૂષિત, ત્રિકઅને ચતુષ્ક—ઘોડાઓની સુંદર શોભાછે
જેનેવિષે, પરાક્રમના ગર્વથી ઉત્કૃષ્ટ સેકડો સુલટોવડે વ્યાપ્ત
તેમજદેવપુરીનીરમણીયતાનેઅનુસરતુંકુશાગ્રપુરનામે નગરછે.

વળી તે નગરમાં અત્યંત પરાક્રમવડે નિર્મૂલ કયાંછે મહા

પ્રતાપવાળા શત્રુઓ જેણે, એવો સુપ્ર-
નરવાહનરાજા. સિદ્ધ નરવાહન નામે રાજારાજ્યકરેછે.

હવે વૈતાલ્ય પર્વતમા કુંજરાવર્તનગ-
રમાં ચિત્રભાનુ વિદ્યાધરછે. તેનો પુત્ર ભાનુવેગછે. તેની સાથે
નરવાહન રાજની કોઈપણ કારણને લીધે બાલવયમાંથીજ ગાઢ
પ્રીતિ બધાણી બાદતે નરવાહન રાજાએ એકબીજાની પ્રીતિને
સ્થિર કરવામાટે રત્નવતી નામે પોતાની બહેન તે ભાનુવેગને
આપી. બાદ તે રત્નવતી તે રાજના સમસ્ત અ તેઉરમાં મુખ્ય
થઈ, તેમજ તે રાજનેપણ બહુ પ્રિય થઈપડી. બાદ તેણીની સાથે
વિષયસુખને અનુભવતા તે ભાનુવેગને કેટલાક સમયે એકહું
પુત્રી થઈ મહારા જન્મસમયે મહા પિતાએ પુત્રના જન્મથી
પણ અધિક એવો મહોત્સવ આખા નગરમાં કરાવ્યો જન્મકા-
ળને બારદિવસ થયા ત્યારે આ બાલા રૂપમાં દેવાંગના સમાનછે
એમ વિચારકરી મહારા પિતાએ ઉચિત સમયે સુરસુંદરીએવું
મહાર્જી નામ પાડયું. અનુક્રમે હું વૃદ્ધિપામવા લાગી કુમારભાવને

છોડીને યુવાન અવસ્થામાં હું લગભગ આવીપહોચી. યુવતિજ-
નને કાયક એવી કલાઓનો અભ્યાસ મ્હેં સરકર્યો. અનુક્રમે તે
કલાઓમા મ્હે નિપુણતામેળવી. તેમજ વૃત્ત, નાટ્ય, ગીત, પત્ર
રહેઘ, હસ્તકાંડ, વીણાસ્વર, લક્ષણ, બ્યંજન, વ્યાકરણ અને
ન્યાયશાસ્ત્રમાં હું વિચક્ષણથઈ, બુદ્ધિમાં બહુરૂપિત સમાન હું
ગણાવાગણી 'લોકની અંદરનું' એકપદ પ્રાપ્ત થાયતો તેઉપરથી
હું બાકીનાં સર્વપદ પૂરવુંકરી શકુ એટલી મ્હારી શક્તિ સ્ફુર-
વાલાગી. મ્હાગં માતાપિતા તેમજ મ્હારો પરિજન મ્હનેજોઈ
બહુ આનંદ પામવા લાગ્યા. હું પણ નવીન યૌવન અવસ્થામાં
આવી પહોંચી.

નવીન યૌવનને શોભાવતી એવી મ્હનેજોઈ મ્હારાપિતાબહુ

ચીંતા કરવાલાગ્યાકે; મ્હારી પુત્રીનો ઉ-

તાતચિંતા.

ચિતલર્તાકોણુથશે? જોકે ગુણવાન હોય

તો તેજસ્વીનહોય, કિંવા તેજસ્વી હો-

યતો લાભવાન હોય, એમ દરેક ગુણોથી સ પત્ર એવો લર્તા

મળવો તેપણુ કન્યાનું પૂર્ણલાભ્ય હોયતોજ આહુનીયામાં ત્હેને

મળીશકેછે. અન્યદા રાજા પોતે રાજસભાની અંદર બેઠા હતા.

તેવામા ત્યાં સુમતિનામેએક નૈમિત્તિકઆબ્યો. બાદરાજાએત્હેને

પૂછ્યું. હેલદ્ર? મ્હારી કન્યાનોલર્તાકોણુથશે? તેસાંલગી નૈમિ-

ત્તિક બોલ્યો. હેનરેંદ્ર? વિદ્યાધરોનો ચક્રવર્તીરાજા આકન્યાનો

લર્તાથશે, અને તેના સમગ્ર અંતરમાં આકન્યા ખાસ પદ્મરાણી

થશે, એટલુજ નહીં પરંતુ પોતાના પતિને બહુજ પ્રીતિદાયક

થશે. એપ્રમાણે તેનું વચન સાંભળી મ્હારાપિતા પોતાના હૃદ-

યમાં ઘણો આનંદ પામ્યા અને સુમતિનૈમિત્તિકને બહુદ્રવ્ય-

આપીને પોતાના સ્થાનમાં ત્હેને વિદાયકર્યો.

ખાદ એકદિવસ અનેકપ્રકારનીદાસીઓનેસાથેલઈ હું પો-
 તાનીસખીઓસહિત નગરનીબહાર ઉ-
 રત્નસંચયનગર, ધાનમાંગઈહતી ત્યાંનાના પ્રકારની કીડા
 કરતાંકરતાંરહેએકાંતસ્થાનમાંરહેલીનવ-
 યૌવનથીવિભૂષિતએવીએક વિદ્યાધરની કન્યાજોઈ.ખાદ તેવિદ્યા-
 ધરની કન્યા પોતાના હૃદયમાં કંઈક મંત્રનો વ્તપકરી આકા-
 શમાં ઉડવામાટે ભુજ્જઓ ઉચી કરીને ઉચ્છળવાલાગી;પરંતુ તે
 ઉડી શકીનહી અને પૃથ્વી ઉપર પડીગઈ. એપ્રમાણે તેની ચેષ્ટા
 જોઈ મ્હને બહુ આશ્ચર્યથયું. અને તરતજ હું તેણીની પાસેગઈ.
 પછીમ્હે કહ્યું કે; હેમુંદરી?તું કોણછે? અને આ શુંકરેછે? તેણીએ
 કહ્યું; હેભદ્રે? મ્હારૂપૃત્તાંત તું સાંભળ વૈતાલ્યપર્વતમાં દક્ષિણ
 શ્રેણીછે. તેની અદર રત્નસંચયનામે ઉત્તમ નગરછે. તેમાં
 વિદ્યાધરોનો ચક્રવર્તી ચિત્રવેગનામેરાજછે વળી કુંજરા-
 વર્તનામે નગરમાં સુપ્રસિદ્ધભાનુવેગનામેરાજછે.તેને બે સગી
 ખડેનોછે. તેઓ ત્હેનેબહુજ પ્રિયછે. એકતુંનામ બંધુદત્તા અને
 બીજતું નામ રત્નવર્તીછે. વળીતે બંધુદત્તા,હેસુતનું ચિત્ર-
 વેગરાજની સાથે પરણેલીછે. તેનીહુ કન્યાછું; અને મ્હારૂંનામ
 પ્રિયંવદાછે. તેમજ મ્હારાપિતાને કનકમાલાનામે બીજપણ
 એક મુખ્ય રાણીછે, તેનો મકરકેતુનામે એકપુત્રછે. તે મ્હને
 બહુજ પ્રિયછે. નિમેષમાત્રપણ તેના વિયોગને હુ સહન કરી
 શકતીનથી. વળીહાલમાં મ્હારાપિતાએ ત્હેનેવિદ્યાઓ આપેલી
 છે. તેમને સાધવા માટે તે મકરકેતુ એકાંતસ્થલમાં પવિત્રક્ષે-
 ત્રમાંગયેલોછે,અને ત્યાંરહીને તે શાસ્ત્રોક્તવિધિપ્રમાણેવિદ્યાઓ
 ને સાધેછે,ત્યાં ત્હેને વિદ્યાસાધતાં હાલમાં બીજો માસ ચાલેછે.
 ત્હેનાવિયોગનેલીધેહુંપણબહુવ્યાકુલથઈત્યાંરહેવાને ગઈ નથી.

અગાધનખનીગઈ. તેથી પિતાની આજ્ઞાવર્થ તેનાદર્શનમાટે
હુંભાંગીનીકાગાતુ, પરંતુમાર્ગના પગિચમથીહુંચાડીગઈ. જેથીઅહીં
આઉંચાનમાં નીચેઉતરી રૂણમાત્ર વિશ્રાંતિ લઈ ફરીથી આકા-
શમાર્ગે ચાલવામાટેવિદ્યાનુભેદમગ્ન કર્યું, તથાપિનવીનઅભ્યા-
સનેહીપે તે વિદ્યાનુ એકપદ હુંમૂલીગઈછું તેનેગદુમંભાઈછુંપણ
તે સાંભળુંનુંનથી. હવેહું આગાશમાં કેવીરીતે ઉડી શકું? માત્ર
આ મુદ્દાગ દુષ્ટનસાજ ઉદય છે. અન્યથા આવી આપત્તિમાં હું
આવીપડુંનહું. શારંગનાપણકહુંછે,—

દિનમેકં ચયી પૂર્ણઃ, ક્ષીણસ્તુ વહુવાસરાન્ ।

મુક્તાદુલ્લંભુરાણામ-પ્યધિકં કા કથા નૃણામ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“એક માસની અદર ચંદ્રની પૂર્ણતા માત્રએકજ
દિવસ હોયછે, બાકી દણ્ડિવચ્ચ તે ક્ષીણતા લોગવેછે; અહો? દે-
વતાઓનેપણ મુખથડી દુઃખ અધિક લોગવવુપડેછે તો મનુષ્યો-
નીનો વાતજ શી કરવી? ” ‘ ભણ્યો ભૂલે અને તારો રૂબે ’
એમાકંઈ નવાઈ જેવીવાતનથી. માટે હેમુતતું? એમાકંઈ થોડક
કરવાજેવુંનથી. વળી હે મુલગે? જે તહે મ્હનેપૂચ્છ્યું તેનો ઉત્તર
મ્હેં તનેકહ્યો. હવે વિદ્યારૂપીત્રનનો ભંગ થયેછતે મ્હારા સ્થા-
નમાં મ્હારે કેવીરીતે જવું? હે મૃગાક્ષિ? તે વિદ્યાનું બહુબહુ
હું સ્મરણકર્યું; પરંતુ તે વિસ્મરણથયેતુંપદ મ્હને યાદ આવતું
નથી માટે હું બહુ ગભરાઈગઈછું. આપ્રમાણે પ્રિયંવદાનું વ-
ચન સાંભળીહુંબોલી. હે મુલગે? તે વિદ્યાનો ખીબની આગળ
કહી શકાય એવો જો કંઈ હોયતો તું મ્હારી આગળ તે મંત્ર
બોલીજા. ત્યારબાદ પ્રિયંવદા બોલી. તે બોલવામાં કોઈપણ
પ્રકારનો દોષ નથી. પછી મ્હેં કહ્યું; જો એમ હોયતો તે મંત્ર તું

બોલ. કદાચિત્ તેનું પદ મ્હને સાંભરી આવે તો ઠીક છે. એપ્ર-
માણે મ્હાણંવચનસાંભળી તેણીએકહ્યું કે; એમ કરવાથી આપણુ
ખંનેને સમાન લાભછે, એમ કહીને પાસે આવી મ્હારા કાનમાં
ધીમે ધીમે કોઇ ન સાંભળે તેવીરીતે પોતાની વિદ્યાનો પાઠ તે
બોલી ગઇ. તે મંત્ર સાંભળીને વિચાર કરતાં તરતજ તેમંત્રનું
જે પદ તે ભૂલીગઇહતી તે પદ મ્હને સાંભરી આંચું. પછી તે
પદ મ્હે ત્હેને કહી સંભળાંચું; એટલે તેણીએકહ્યું કે; ખરોખર
આપદ ત્હેનું છે. એમ કહી તેણીનું મુખ કમલ બહુ પ્રકુલ્લ થઇ
ગયું અને ફરીથી તે બોલીકે; હેભદ્રે ? આપદ તમ્હને સાંભરી
આંચું તે બહુજ સાર્થયું અને આજથી હવે તમ્હે મ્હારી ગુ-
રૂણી છો, એમકહી પ્રિયંવદા તેણીના ચરણમાં પડી કારણકે;
જેણીએ અપૂર્વ એવીવિદ્યાનું દાનઆપ્યું. ત્યારબાદ પ્રિયંવદા
બોલી. હેપ્રિયસખી ? તમ્હાણં નામ શુંછે ? તે મ્હને કહો. વળી
આનગરની અદર કયાભાગ્યશાળીને ત્યાં તમ્હારો જન્મ છે ?
આપ્રમાણે પ્રિયંવદાનું વચનસાંભળી મ્હારી એકસખીબોલી.
હેભદ્રે ? નરવાહનરામની રત્નવતીદેવીની કુક્ષિથી સુરસુંદરી
નામે આકન્યાઉત્પન્નથઇછે હેભદ્રે ? અતિ આશ્ચર્યકારક અનેક
શુભો જેનીઅંદરવિલાસકરીરહ્યાછે અને સમથલોકમાં વિખ્યાત
એવી આ સુરસુંદરી કન્યાને; તું વિદ્યાધરનીપુત્રી છતાં કેમનથી
ભણતી ! એપ્રમાણે તેણીનું વચનસાંભળી હર્ષનાં આંસુથી વ્યાપ્ત
થયાછે નેત્રો જેનાં એવી તે પ્રિયંવદા મ્હારા કંઠને આલિંગન
કરીકહેવાલાગી; મ્હારીમાતાએ પ્રથમ મ્હનેકહ્યુંહતુંકે; મ્હારી
નાની ખ્હેનને મ્હારા ભાઈએ ભૂચરમાત્રના અધિપતિ એવા
ભાનુવેગરાજનેઆપેલીછે. માટે હેચંદ્રમુખી ? તુંતોમ્હારી મા-
સીની દીકરી ખ્હેનથાયછે; એમકહી તેણીએ બહુ મ્હારો સત્કાર

કર્યો. ત્યારબાદ મહેં ત્હને કહ્યું કે; હેખ્હેન ? આજે અમ્હારે ઘેર તું ચાલ. બંધુજનને વત્સલ એવી મ્હારી માતાનું તું દર્શન કર.

સુરસુંદરીનું બહુ આગ્રહ ભરેલું વચન સાંભળી પ્રિય વદા

પ્રિય વદા. બોલી હેખ્હેન ? અત્યારે મ્હારાથી અ-
વાય તેમ નથી. ખાસકારણને લીધે હાલમાં

હું મ્હારા ભાઈની પાસે જાઉં છું અને વળતી વખતે જરૂર હું માસીને મળીશ, માટે અત્યારે તે સખ ધી ઘણું આ-
ગ્રહ તમ્હે મ્હને કરશે નહીં કારણ કે, ભાઈની પાસે ગયા શિવાય કોઈ પણુરી તે મ્હારા ચિત્તની શાંતિ થાય તેમ નથી એ પ્રમાણે તેણીનું વચન સાંભળી મહેં કહ્યું કે; ઠીક છે જેમ ત્હારી ઈચ્છા હોય તેમ કર પરંતુ મ્હારે એક બાબત ત્હને પુચ્છવાની છે ત્હને તું જવાબ આપ પછી તેણીએ મ્હને કહ્યું કે, સુખેથી તમ્હારે જે પુછવું હોય તે પુછો, તમ્હને ખુલાસો આપવા હું તૈયાર છું ત્યારબાદ મહેં ત્હને કહ્યું કે, હેલદ્રે ? આ ત્હારા પડખામાં ગોપવી રાખેલા ચિત્રપટમાં કોની છબી ચિત્રેલી છે ? તે જોવા માટે મ્હારા હૃદયમાં મ્હોટું આશ્ચર્ય થયું છે માટે હેલગિની ? તે ચિત્ર મ્હને દેખાડવા લાયક હોય તો તું બતાવ તે સાંભળી પ્રકુલ થયું છે મુખ કમલ જેનું એવી તે પ્રિય વદા એ ચિત્રપટ ખુલ્લો કરી મ્હને બતાવ્યો. અને તેણીએ કહ્યું કે, આ ચિત્રપટ મહેં મ્હારા હાથે ચિત્રેલો છે.

અફલુત એવા તે ચિત્રપટ માલખેલા, કામદેસમાન સુંદર

અ ગવાળા યુવાનની આકૃતિ જોઈને અ-

સુરસુંદરી મૂર્છા. મૃતથી સિ ચાયેલીની માફક અતિ પ્રકુલ
હું થઈ ગઈ; તેમજ મ્હરા હૃદયમાં આનં-

નોતો પારજ રહ્યો નહીં ઘણા સમયનો પરિચય વાળો હોયને શું ? તેમ તે ચિત્રસ્થ પુરૂષ દેખાવા લાગ્યો. હર્ષાશ્રી મ્હારાંને ત્ર લ-

રાઈ ગયાં. સર્વ શરીર રોમાંચિત થઈ ગયું. અધરોષ લારવાર ફરકવાલાગ્યો સહસાભુજ લતાઓ ઉઘાસ પામવાલાગી. સ્તન મંડલ ઉચ્છળવા લાગ્યું ખંને સાથજોડ પવાલાગી. તેમજ તે ચિત્રપટમાં લખેલા સર્વ સૌભાગ્યના મદિરસમાન તે યુવાનને માત્ર જોઈનેપણ નિદ્રિત, મૂર્ચ્છિત અને મત્તની માફક હું ચેતના રહિત થઈગઈ. ત્યારબાદ વસંતિકાનામે મ્હારીસખીએ મ્હારો માનસિકભાવનણી ત્હને પૂચ્છયું કે; હેપ્રિયંવદે? નેત્રાને આન દઆપનાર આ કયા પુરુષનુચિત્ર ત્હે લખેલુંછે? તે સોલજી કુસુદિની બોલી. હેવસંતિકે? ત્હારે આબાખતમાં પુચ્છવાની શીજરૂછે? કામિની જનોના હૃદયને આન દ કરવામાં અગ્રણી એવો આપોતાનીસ્ત્રી(રતિ)વિનાનો કામદેવચિત્રેલોછે ત્યારબાદ કંઈક હાસ્યકરી શ્રીમતીનામે તની અન્યસખીએ કહ્યુંકે; આજ સુધી આ કામદેવ રતિથીવિયુક્તહતો. હવે આમદન(કામ)રતિ સહિતથયો એમતુંનથીજેતિ? સાક્ષાત્ આરતિપણ એનીપાસમાં દિવ્ય શોભા આપીરહીછે. એપ્રમાણે તેનું વચન સાલજી સર્વ સખીઓ હાથની તાળીલઈ હાસ્ય પૂર્વક બોલી હેશ્રીમતી? બરોબર ત્હાંકહેવું સત્યછે. ત્હારો નિશ્ચયયથાર્થછે. એમ તેઓ ઉપહાસ્ય કરતીહતી, તેટલામા મ્હારી મૂર્છા ઉતરી ગઈ અને તેમનુંઉપહાસ્ય મ્હારાજાણવામાઆવ્યું; એટલે હુંપણલજ્જિત થઈગઈ અને બાહ્યઆકારને ગોપવીને કોપના આવેશસાથે મ્હેં તેમ્હને કહ્યુંકે; હેસખીઓ? આવા મિથ્યા પ્રલાપ તમો શું કરો છો? હજી એનું દર્શનમાત્રપણ મ્હને થયું નથી તો શા ઉપરથી એનું આસન્નપણ તમ્હે કલ્પોછો? તેમજ મ્હને રતિસમાન શા માટેકહોછો? બાદએકસખી બોલી હેપ્રિયસખી? તું કોપ શામાટે કરેછે? આચિત્રદેખીને ત્હને બહુ આનંદથયો તેથી મ્હેં ત્હને

રતિ કહીછે. એમાં શુ ખોટું કહ્યુંછે? પછી મહેં તેનેકહ્યુંકે, હેપ્રિ-
યંવદે? એમ્હારી સખીઓ પોતાની મરજીપ્રમાણે ભલે વિપરીત
બોલેકરે; પરંતુ પ્રથમ તું મ્હને કહેકે; આચિત્રમાં કોનું સ્વરૂપ
ત્હે લખેલુંછે? પ્રિયંવદાબોલી હેભગિની? આ મકરકેતુનામે
મ્હારોભાષણે. તેના સ્વરૂપની કાંતિ કામદેવથીપણ અધિકછે
ખડુ શૂરવીર તેમજ તે કલાઓમાં ખડુ કુશલછે હેસખી? કોઈ
સમયે પાટીયાઉપર તેમજ કોઈકવખત ચિત્રપટઉપર તેની આ-
કૃતિ ચિત્રિને આટલો સમય મ્હે મ્હારા આત્માને વિનોદકરા-
વ્યો. હવેજ્યારે તેના વિયોગને હું સહન ન કરીશકી ત્યારેત્હેની
પાસે જવા માટે હું ઘેરથી નીકળેલીછું. માટેહેખડેન? હવે મ્હને
રજાઆપ. જેથી જલ્દી હું ત્હેની પાસેજઈ તેસાંભળી શ્રીમતી.
બોલી હેપ્રિયંવદે? આ પ્રમાણે ત્હારાભાષણનીઅંદર અનેકગુણો
જો રહેલાહોયતો અમ્હારેપણ અવશ્ય ત્હેનાંદર્શનકરવાજોઈએ.
માત્ર ચિત્રના દર્શનથીપણ સખીજનને આટલો આનંદ થયોછે
તો હાલમાં અમૃતસમાન તે મકરકેતુકુમારનાં દર્શન અમને
પ્રત્યક્ષપણે કરાવો જેથી અમ્હારા આનંદનો પાર રહેશેનહી.
કિંચિત્ હાસ્ય કરી પ્રિય વદાબોલી. હેસખી? હાલમાં તું ખડુ
ઉત્સુકથઈશનહીં. કારણકે; અત્યારેતેવિદ્યાસાધવામાં રોકાયેલોછે;
તેમાં આપણે વિદ્વ કરવું તેઠીકનહીં પછીથી આપણે સર્વકાર્ય
સિદ્ધકરીશું. વળીજોદૈવઅનુકૂલહશેતોમ્હારાજનતાપ્રયાસે હું પણ
તેનાસમાગમનુંસુખઆમ્હારીખડેનનેજરૂરઅપાવીશ. આ પ્રમાણે
પ્રિયંવદાનું વચન સાંભળી મ્હે કહ્યું હેપ્રિયસખી? આસર્વ
સખીઓતો મિથ્યાબોલીને મ્હારું ઉપહાસકરે. પરંતુ તુપણ
હાલમાં વિપરીત બોલવા તૈયાર થઈગઈ અમ્હેતો આચિત્રનું
સૌદર્ય કૌતુકવડે સારીરીતેજોયું અને તમ્હેતો હૃદયની શઠતાને

લીધે અનેકપ્રકારના વિકલ્પકરોછો. તેસાંભળીકુમુદિનીબોલી.
હેસખી? ત્હારું કહેવુંસત્યછે એમાંકોઈપ્રકારનોસ દેહનથી. માટે
હેસખી? તુ પણ એચિત્રને લઇલે અનેતેને ચિત્રવાનો સારીરીતે
તુંઅભ્યાસકર હેપ્રિયંવદે? આચિત્રપટ એનેઆપીદે? જેથી
ત્હારીખડેનએચિત્રનો અભ્યાસકરે.ત્યારબાદ તેણીએ તેચિત્રપટ
કુમુદિનીના હસ્તમાંઆપ્યો. પછી તે પ્રિયંવદા મ્હારીસાથે
બહુ સભાષણ કરી આકાશમાર્ગે ચાલીગઇ. ત્યારબાદ હુંપણ
સખીઓસહિતઅનેકપ્રકારનીક્રિડાઓકરીપોતાનામંદિરમાંગઇ.

શ્રી ધનેશ્વરમુનિએ રચેલી અનેસુખોદ્ર એવીગાથાઓના
સમૂહવડે મનોહર, તેમજ રાગઅનેદ્વેષરૂપી અગ્નિઅનેવિષધરને
શાંતકરવામાં જલઅનેમંત્રસમાન સુરસુંદરીકથાનેવિષેપ્રિયંવદા-
દર્શનનામે અગીયારમો પરિચ્છેદ સમાપ્ત.

इति श्री धनेश्वर मुनि विरचित प्राकृत पद्य मय सुरसुंदरी चरित्र-
स्य शास्त्र विशारद योगनिष्ठा ध्यात्मज्ञान दिषा कर जै नाचार्य-
पूज्य पाद श्रीमद्-बुद्धि सागर सूरी श्वरशिष्य रत्न प्रसिद्ध-
वक्तेति ख्याति भागाचार्य श्रीमद्-अजित सागर सूरि-
कृत गुर्जर भाषानुवादे प्रियंवदा दर्शन नामै-
कादश परिच्छेद. समाप्तः

॥ અવદ્વાદશઃપરિચ્છેદઃપ્રારમ્યતે ॥

ઉત્તમ પ્રકારનાં અનેક વસ્ત્રોના ચંદ્રવા જેમાં બાંધેલા છે અને બહુવિશાલ એવા પોતાના સ્થાનમાં ગયાબાદ; સુરસુ-દરીઅમૂલ્યશયનાસનઉપરસુધગર્ધ. અને તેણે પોતાનીસખીઓને કહ્યુંકે; તમ્હે સર્વે પોતપોતાને ઘેરજાઓ. હાલમાં મ્હારું માથું બહુ દુઃખેછે, તેમજ મ્હારાં સર્વે અંગો તુટીજાયછે; શરીર પણ જ્વરથી ભરાઈ ગયેલાનીમાફક તપી આવેકુંછે. માટે ક્ષણમાત્ર હુંસુધરહીશ. તેસાંભળીકુસુદિની બોલી? ભલે એમકરો સુવાથી તબીયત સુધરશે.

ત્યારપછી ઈચિત્ હાસ્યકરી શ્રીમતીબોલી.હેભગિની ?

એકદમ ત્હારું શરીર શાથીબગડીગયું ?

શ્રીમતીસખી. તેનુંકારણતો તુંજણાવ? તેટલામાંવસં-

તિકાબોલી. હેશ્રીમતી? તુવૈદકશાસ્ત્ર

બરોબર જાણેછે. માટે તું પોતેજ એના રોગનું નિદાનકર. બાદ શ્રીમતીએ મ્હારા શરીરના સાંધા તથા નાડી વિગેરેનો સારી રીતે તપાસકરી ઇર્ષ્યાપૂર્વકતેણેકહ્યું કે,બાહ્યવૃત્તિથીકોઈપણપ્રકારનો રોગજણાતોનથી વળી સંક્ષેપથી રોગો બે પ્રકારના હોય છે. એકતોશારીરિક અને બીજો આંગતુક; તેમાં વાત,પિત્તઅને કફથીઉત્પન્નથયેલા જેરોગોહોયત્હેને શારીરિક કહેલાછે. તેમને શાંત કરવાના મુખ્યઉપચાર અભ્યંગ,મર્દન, લંધનઅનેપ્રસ્વેદ સેવન વિગેરે વૈદકશાસ્ત્રમા પુરૂષશક્તિ અને કાલનેઉદ્દેશીનેબતાવેલા છે.તેમજ ભૂત,ગ્રહ,શાકિની અને ચક્ષુષ્ વિગેરેના દોષોને આંગતુકજણવા. વળી તેમનીશાંતિ માટે બલિદાન, હોમ,મંત્ર અનેતંત્રાદિક અનેક ઉપચારો કહેલાછે. પરંતુશારીરિક રોગોનું

કોઈપણ લક્ષણ આ બાળામાં દેખાતું નથી. માટે જરૂર કોઈપણ આગ તુક દોષ હોવો જોઈએ—તે સિવાય અન્યરોગ જણાતો નથી. એની ઉપર લવણ ઉતારો. નાના પ્રકારના મંત્રવાદીઓને જોલાવો. સરખવના આઘાત કરાવો. રક્ષાની પોટલીઓ એના હાથે બાંધો. તે સાંભળી લલિતા જોલી હેભદ્રે? આવા ઉપાય કરવામા તમ્હે કેમ વિલગ કરો છો? કારણકે; વ્યાધિની ઉપેક્ષા કરવાથી તેનો પરિણામ બહુ ખરાબ આવેછે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે,—

उत्तिष्ठमानस्तु परो-नोपेक्ष्यः पथ्यमिच्छता ॥

समौ हि शिष्टैराम्नातौ, वत्स्यन्तावामयः स च ॥ ૧ ॥

અર્થ—પોતાનું આત્મહિત ઈચ્છનાર મનુષ્યે ઉત્પન્ન થતા શત્રુની પ્રથમથીજ ઉપેક્ષા કરવી નહીં કારણ કે; શાસ્ત્રમાં કુશલ એવા સત્પુરુષોએ ભવિષ્યમાં વૃદ્ધિ પામનાર વ્યાધિ અને શત્રુ એમ નેને સરખાકહેલા છે.” માટે હે શ્રીમતી? આપણે વેલાસર આવ્યાધિને નિર્મૂલ કરવો ઉચિત છે. જે દરકારી કરવાથી અસાધ્ય થઈ પડે તો પછી તે આપણને બહુ તુક શાનકારક થઈ પડે. તેથી આ બાળતમાં તમ્હે પુરતું ધ્યાન આપો. તે પ્રમાણે લલિતાનું વચન સાંભળી શ્રીમતી જોલી હે સખી? અમ્હેતો માત્ર રોગની પરીક્ષા કરી શકીએછેએ; પરંતુ એના ઉપચાર કરવા તે અમ્હારી સત્તા બહારની વાત છે. મ્હારા જાણવામાં જે બાળત આવી તે હકીકત આપને મ્હેં નિવેદન કરી

શ્રીમતીનું વિસંવાદી વચન સાંભળી માધવીનામે સુર-

સુંદરીની અન્ય સખી જોલી જે માણસ
માધવી સખી. વ્યાધિની પરીક્ષા કરે તેજ માણસ તેનો
ઉપચાર કરેછે અને તે રોગીને સ્વસ્થ કરી

પોતેપોતાના જ્ઞાનને સફલકરેછે. કારણકે, જે પુરુષેચોસ્તીકાહોય; તેમને પ્રહારપણ તેમાણસજ કરેછે. અન્યથી તે કાર્ય થઈ શકતું નથી. ત્યારબાદ સર્વસખીઓ ગુમરીતેહસીનેઆનંદપૂર્વકબોલી. હેશ્રીમતી? હાલમા હવે તું છુટવાનીનથી. અમ્હારી આ પ્રિય સખીને તુ સ્વચ્ચ કગ વળી હે સુતતુ? ત્હારા પિતા મંત્રવાદી પુરુષોના બહુ પ્રસિદ્ધ છે માટે કોઈપણ મંત્રના પ્રયોગવડે તું સુરસુ દરીને રોગથી મુક્ત કર. શ્રીમતી બોલી. જોકે; મ્હારા પિતા મંત્રાદિપ્રયોગ જાણેછે તો એમામ્હારેશું?જોકે; હુધમીકું હોયછે. તેમા છાણુને ચો સંબધ? તેમછતાં હુએકતેનો ઉપાય બતાવું, પરંતુ તે કહેવાથી મ્હારીઉપર તેરીસાયનહીતો !! એમ કહી તેજોલી. આવ્યાધિકોષ નવીન પ્રકારનો છે, જેથીતે કેવળ મંત્રથી મટવાનોનથી. બાદકુમુદિનીજોલી એમાકોપકરવાતું શુંકારણછે? જો રોગની શાંતિ થતી હોયતો તે શામાટેતુંછુપાવી રાખેછે? નિ શકપણે તે વાત તુ પ્રગટકર? તેસાલળી શ્રીમતી બોલી ચિત્રપટમાં ચિત્રેલો જે પુરુષ એણીના જોવામાં આવ્યો છે તેજ વેદનો જો સમાગમથાયતોએનારોગનીશાંતિથાયતેમછે.

તે પ્રમાણે શ્રીમતીનો માર્મિક અભિપ્રાય જાણીકુમુદિની તેચિત્રપટને ખુલ્લો કરી બહુ સંચિત્રપટાવલોકન. ભાવનાપૂર્વક કહેવા લાગીકે, હેસખીઓ? જોએમ હોય તો આપણે એની પ્રાર્થના રીએ. બાદસર્વ સખીઓ કિ ચિત્ હાસ્ય કરી હર્ષના ઉજ્જારાથે બોલી. હેસખી? ત્હારું કેવું સત્યછે એમ કહીતેઓતે ચિત્રપટની આગળ હાથ જોડી સ્તુતિ કરવાલાગી. હે દાક્ષિણ્યનિધે? હ મહાયશ ?હેચિત્રસ્થિતમહાપુરુષ?અમ્હારીએકવિનતિ તમ્હે સાંભજો? તમ્હારા દર્શનથી આ અમ્હારી પ્રિયસખી બહુવ્યા-

ધિમાં આવી પડીછે; માટે હે સુંદર? જેવીરીતે એનો વ્યાધિ દૂર થાય તેવો ઉપાય આપ જલદી સંપાદનકરો. કામદેવરૂપીમહાત્મ રોગથી પીડાતી એવીયુવતિઓના તમ્હે વૈદ્ય છો. આ પ્રમાણે સખીઓના ઉદ્ગાર સાંભળ્યાબાદ મુખેથી હુંકારોકરતી હું કોપ સહિત કહેવા લાગીકે, હેસખિઓ? ગ્રહોથી પકડાયેલાની માફક આવાંઅસંખ્યવચનોતમ્હેકેમબોલોછો? કિંવાઅચેતન ચિત્રપટની આગળ આવીવિનતિ કરવાથી શોગુણ થવાનોછે? ચિત્રમાંરહેલો કોઈપણ માણસ કોઈપણ સમયે વ્યાધિને ઉત્પન્ન કરવા માટે શક્તિમાન નજથઈશકે? છતાં તમ્હે આવી વિપરીતભાવનાઓ કેમ કરો છો? તે સાંભળી શ્રીમતીબોલી. હેસુરસુંદરી? જેથી આ ચિત્રગત પુરૂષ ત્હારા ચિત્તમાં રહેલોછે તેજ કારણને લીધે તેણે ત્હને અચેતન કરી નાખીછે. ત્યારબાર મ્હોટોનિઃશ્વાસમૂકી ધીમે સ્વરે મ્હેં કહ્યુંકે; હેસખી? એપ્રમાણેજેતુંજાણેછેતોશામાટે તે સંપાદન કરવામાં તું વિલંબ કરે છે? એમ કહી નીચું મુખ કરીહુંભૂમિપૃથ્થનેખોતરતીહતી, તેટલામાંહસ્તનીતાળીલઈહસીને તેણીએકહ્યુંકે; હેસુતનુ? ત્હાંસત્ય વચન સાંભળી હું ખુશીથઈ છું. માટે તેકાર્ય સિદ્ધ કરવામાં હવેહું વિલંબ કરીશનહીં. સર્વ ત્હારા મનોરથ ટુંકમુદતમા સિદ્ધથશે. એમકહીશ્રીમતીચિત્રપટલઈને તરતજ મ્હારી માતાનીપાસેગઈ અને આસર્વવૃત્તાંત તેણીનીઆગળ તેણેનિવેદનકર્યું. ત્યારબાદચિત્રપટમાં લખેલાતે કામદેવસમાનયુવાનનેતેણીએખતાવ્યો તેનેજેઈમ્હારીમાતાપણ અહુખુશીથઈઅનેતરતજતેરાજનીપાસેગઈ. પશ્ચાત્ આસર્વસમાચાર તેણીએકહ્યા એટલેતેચિત્રપટનેજેઈ મ્હારાપિતાબહુપ્રસન્ન થયાઅનેતેબોલ્યાકે; મ્હારીપુત્રીનોપ્રેમબહુસારાસ્થાનમાંખંધાણો છે. અથવા ઉત્તમપકારની રાજહુંસી રાજહુંસને છોડીને અન્યત્ર

આનંદનાનતીનથી. આપણેપણ્નિદ્રવિદ્યાવાળામકરકેતુકુમાર-
નેજઆપા! આકન્યાપરણાવીશું. તેમજભાનુવેગવિદ્યાધરહસ્તે-
શ્યાંઆપણીપાસેઆવેટે તો એનીમારફતે કોશીપકરીનેમકરકેતુ
રાગની સાથેજ તેને પરણાવીશું એમાં કોઈ પ્રકારની આપણને
અગવડઆવેતેમનથી. એપ્રમાણેમ્હારા પિતાનું વચન સાંભળી
મ્હારી માતાનું હૃદય બહુ આનંદથીભરાઈગયું અનેતેણીએકહ્યું
કે; હે શ્રીમતી! તુંઅહીંથી જલદીમ્હારી પુત્રીની પાસેજ અને
તેને આસર્વ હરીકૃત નિવેદનકર. આ પ્રમાણે કનકમાલાનું
વચનસાંભળી શ્રીમતીતેનીપાસેજઈ કહેવાલાગીકે; હેસુરમુ-
દરી! પોતાનાહૃદયમાં હવે તું ઉદ્વેગ કરીશનહીં. હવેત્હારો સર્વ
મનોરથ સિદ્ધયશે. એમ શ્રીમતીનું વચન સાંભળી હુંપણ્બહુ
ખુશીયઈ અને મ્હાણુંઅસ્વાસ્થ્ય કંઈક દૂર થઈગયું વળી મ્હારા
મનમાવિચારથવાલાગ્યેટે, નેત્રોનેઆનંદઆપનારએવાતે મનો-
વક્ત્રમનુ સાક્ષાત્મ્હનેદર્શનથાયતેવોદિવસ હુંક્યારેદોખીશ? વળી
તેના સ્વમાગમની આશાવડે પોતાનાઅધીર હૃદયને સ્થિરકરતી
અને તેચિત્રપટનુંજ હું મેશાઅવલોકનકરતી હુંબહુપ્રેમાળુસખી-
ઓની સાથે મ્હાણ મનોમીષ્ટની પ્રાપ્તિના સૂચવનાર વચનો વડે
દિવસો નિર્ગમનકરવાલાગી. તેમજ મ્હારીસખીઓએપણ્મ્હને
બહુઆત્માસનઆપીમ્હારીશાંતિમાસારોવધારોકર્યો. એમકરતાં
મ્હારા કેટલાકદિવસો નીકળીગયા

ત્યારબાદ, એકદિવસવડકવસ્ત્રો જેણીએ ખેડેલાંહતાં, એક
હાથમાં ચમરિકાધારણકરેલીહતી, કપા-
એકપરિત્રાણકા. લમાંગોરોચનચંદનનું તિલક કરેલુંહતું,
તેમજ નાસ્તિકશાસ્ત્રોમાબહુહોંશીયાર
એવીએકપરિત્રાણકામ્હારીપાસે આવી. બાદ આશીર્વાદ આપીને

અમહારીઆગળતે ખેડી અને તે પોતાનું પાંડિત્ય બતાવવામાટે
 બોલવાલાગી;હે ખેડેનો ? આ દુનીયામા સારમાત્રએટલોજ છેકે;
 પોતાનીઈછાપ્રમાણુલોજનકરવુંઅનેમરજીમાફકવિલાસકરવો.
 કારણકે,તેસિવાયઆલોકમાંખીજેકોઈપણસારદેખવામાં આવતો
 નથી.વળી દેટલાકલોકોતોજન્માંતરનાસુખમાટે શિરોમુંડનાદિક
 કરાવેછે તે ભલે કરાવો પરંતુ તે બિચારાઓ અજ્ઞાત દશામાં
 છેતરાયછે.એટલુંજ નહીપણ મહાધૂર્તપુરૂષો ધર્મનિમિત્તે તેમને
 વિષયસુખથીવિમુખકરેછે કારણકે;દેહથી વ્યતિરિક્ત-લિન્નએવો
 ખીજે કોઈ જીવપદાર્થછેજનહીં. પ્રત્યક્ષ પ્રમાણુવડે ખરવિષાણુ
 (શીંગડા)ની જેમ સિદ્ધિ થતી નથી, તેમ દેહશિવાય અતિરિક્ત
 જીવપદાર્થસિદ્ધિથતોનથી. વળી આલોકનીઅંદર પ્રત્યક્ષપ્રમાણુને
 છોડીને અન્ય કોઈ પ્રમાણુ માનવા જેવું નથી. અને તે પ્રમાણુ
 છતાંપણુતેથીજીવનીસત્યતાસિદ્ધિથતીનથી. વળી શાસ્ત્રમાં અનુ-
 માન પ્રમાણુપણુલીધેલુ છે, પરંતુ પ્રત્યક્ષપૂર્વકજતે અનુમાન પ્ર-
 માણુગ્રહણ કરી શકાય, માટે અનુમાનથીપણુ જીવપદાર્થ સિદ્ધિ
 થતોનથી. વળી તે જીવપદાર્થ માનવામાં કોઈ અન્ય કારણુપણુ
 મળીશકતુંનથી કારણકે; કોઈપણુ ઈદ્રિયના વિષયમાં તે આવી
 શકતોનથી. લોકોને છેતરવામાટે ધૂર્તલોકોએ રચેલાં નાના પ્ર-
 કરનાંશાસ્ત્રો વિદ્વાનોનેપ્રમાણુભૂતગણાતાંનથી. તો તે શાસ્ત્રો-
 વડેપણુ જીવપદાર્થની સિદ્ધિકેવીરીતેથઈશકે ? માટે પ ચભૂતનો
 સમુદાય એજજીવસમજવો, વળી તે પાંચભૂતનો વિનાશથાય-
 અર્થાત્ છુટાંપડેછે ત્યારે તે જીવ પદાર્થરહેતોનથી, અને જીવનો
 અભાવ હોવાથી પરલોકની સિદ્ધિ ક્યાંથી હોય ? અર્થાત્ પર-
 લોક પણુ છેજ નહીં. તો પછી તે પરલોકના સુખ માટે પોતે
 નષ્ટથયેલા અને ખીજાઓને નષ્ટકરવામાં તત્પરથયેલા મૂઢપુરૂષો

બહુકંઠીન એવાં પ્રદ્વચર્યત્રત તથા શીલસદાચારપાલન આદિક
ધર્મપ્રવૃત્તિઓને વૃથા ચલાવી રહ્યાછે વળીહિલદ્રિકજનો? ગમ્ય
અનેઅગમ્યનો વિલાગ છોડીદઇને સુખેથી તમ્હે વિષયોનું સેવન
કરો? સરસ એવા માંસલક્ષણુમાં કઇખાધનથી. શંકાનેદ્દરકરીને
મદ્યપાનકરો? આપ્રમાણુ કુગતિને ઉત્પન્નકરનારું બુદ્ધિલાનામે
પરિત્રાણકાનું અસદ્વચન સાંભળી મ્હે કહ્યું. હે અધમે ? આવાં
અયોગ્યવચન તું માખોલ, માખોલ? વિદ્વાન્ જનોને નિ દવાલાયક,
વિચાર વિનાના લોકોને પ્રિય અને યુક્તિ વિનાના આત્હારા
વચનને કયો બુદ્ધિમાન્ પુરૂષ શ્રદ્ધાપૂર્વક શ્રવણુ પણુ કરે? વળી
તુ નેકહેછેકે, આત્માપ્રત્યક્ષ દેખવામાં આવતોનથી. માટેશરીરથી
ખીજેકોઇઆત્મા જીવછેજનહીં તેપણુ ત્હારુંકહેવું બહુજઅસંગત
છે. કારણુકે; જીવનો અભાવ તુ ત્હારા પ્રત્યક્ષપ્રમાણુથી માનેછે?
અથવા સમગ્ર પુરૂષોની અપેક્ષાએ માનેછે? જોત્હારા પ્રત્યક્ષ પ્ર-
માણુથી કહેતી હોયતો, તેપણુ ત્હારૂં માનવું અસત્યછે એમ માન-
વાથી સર્વનો અભાવ પ્રસંગ આવી જાય. કારણુકે, હેમુગ્ધે? જેજે
પદાર્થ તુજોઈ શકતીનથી તેસર્વનથી એવાત સ્પષ્ટ થાયછે દે-
શાંતર કિંવા કાલાંતરમાં રહેલા પદાર્થોનો અભાવ સર્વથાસિદ્ધ
થાય, તેમજ સમગ્ર દેશકાલમાં ઉત્પન્ન થયેલા પુરૂષો આત્માને
નથી જોઈશકતા તેવાત (અન્ય પુરૂષોને પ્રત્યક્ષ અભાવ) કેવી
રીતે જાણીશકાય? કારણુ કે; અન્યનાં ચિત્ત કેવી સ્થિતિમાં હોય
છેતે બહુ મુશ્કેલથી પણુ જાણી શકાતું નથી. વળી હેમૂઢે? ત્હારા
દેહમાં જીવનથી એવો જે ત્હેં વિકલ્પ કર્યો તે બહુ અસંગતછે.
કારણુકે; તેજીવછે અને તેપરલોકમાંજાયછે એખાખત જ્ઞાનીપુરૂ-
ષોએ જ્ઞાનવડે સિદ્ધ કરેલીછે. વળી તુંએક પ્રત્યક્ષપ્રમાણુજમાને
છેતેપણુ ત્હારૂં માનવું ઘણુંજ અયુક્તછે. કારણુકે; પ્રત્યક્ષઅને

પરોક્ષ એમ બે પ્રકારનાં પ્રમાણુ શાસ્ત્રકારોએ માનેલાં છે, તેમજ લોકોને છેતરવા માટે શાસ્ત્રોની રચનાઓ કરી છે વિગેરે જે તહેં કહ્યું તેપણુ તહારી બહુ મ્હોટી ભૂલ છે. કારણકે; રાગ અને દ્વેષથી મુક્ત થયેલા, સર્વલોકોના હિતમાં પ્રવૃત્ત થયેલા એવા શ્રીસર્વજ્ઞભગવાને રચેલાં શાસ્ત્ર તેમજ તેમની આજ્ઞાવડે અન્ય જ્ઞાનીપુરૂષોએ રચેલાં શાસ્ત્રો “ધૂર્તોએલોકપ્રતારણુમાટેરચ્યાંછે” એમ આક્ષેપ કરવાથી અપ્રમાણિક કેવીરીતે થઈ શકે? તે સર્વજ્ઞ પ્રણીત શાસ્ત્રોમાં જીવકહેલો છે, તેમજ તેનો અન્ય ભવપણુકહેલો છે. તે ઉપરથી પરલોક સિદ્ધ થાય છે. માટે હેમુગ્ધે? પૃથિવ્યાદિ પાંચ ભૂતના સમુદાયરૂપી જીવ કેવી રીતે માની શકાય? હવે જ્યારે પરલોક સિદ્ધ છે, ત્યારે બ્રહ્મચર્યાદિક સર્વ વ્રતોપણુ પાળવાં જોઈએ. તેમજ આત્મહિતાર્થી લોકોએ સર્વધર્મ કાર્યો કરવાં બહુ જરૂરનાં છે. એ પ્રમાણુ શાસ્ત્રકારોએ કહેલું છે તે ઉચિત છે. વળી ગમ્યાગમ્યનો વિભેદ છોડી દેવો વિગેરે જે કહ્યું તેપણુ તહારું બોલવું નિષ્ફલ છે. કારણ કે, જો સિદ્ધાંતમાં તેવા અધર્મનો સર્વથા નિષેધ કરેલો છે. તેમજ પરલોકમાં તહારા કહ્યા પ્રમાણુ માસાદિકનું સેવન કરવાથી અને કદુઃખો ભોગવવાં પડે છે. એ પ્રમાણુ અને કયુક્તિઓ વડે સુરસુંદરીએ તે બુદ્ધિલા પરિવ્રાજકોને તેજ વખતે નિરૂત્તર કરી મૂકી. પછી તેણીનું મુખ વિલક્ષણ થઈ ગયું અને ઉત્તર આપવાને અશક્ત થઈ નીચે મુજે તે બેસી રહી.

બાદ સુરસુંદરીની પાસે રહેલી સર્વસખીઓએ તેણીની મૂર્ખતાને ઉદ્દેશી ઉદ્ધત પણુ તેનું બહુ ઉપબુદ્ધિલાનું ઉપહાસ. હાસકર્ચું. તદુપરાંત હેને કેટલીક સખીઓ ટાકેરા મારવા લાગી. તેમજ કેટલીક તો ટુંબાઓ મારવા લાગી. વળી કેટલીક તો તેણીના મુખને મરડવા

લાગી એમ અનેકપ્રકારના ઉપદ્રવોથી તે પરિત્રાણકા ભારે દુઃખમાંઆવીપડી. વળી તેઓ કહેછેકે; હે દુઃશીલે ? હજીપણ અમ્હારી સખીની સાથે તું વાદ કરેછે ? જાન ? ? હવે ત્હારા સ્થાનમાં તું વેળાસર ચાલી જા ? ત્હારું પાંડિત્ય અમ્હેં જોયું ? એમ અનેક પ્રકારે ઉપહાસ કરાયેલી તે બુદ્ધિલા કોપાત્મમાન થઇ ઓઠ ફેફડાવતી ત્યાંથી નીકળી પોતાને રસ્તે ચાલી ગઇ. હુંપણ મ્હારીસખીઓનીસાથેસુખપૂર્વકલ્યાંદિવસોનિર્ગમવાકરવા લાગી.

ત્યારબાદ કોઇએક દિવસ રાજા મ્હારી માતાના ઘેરગયા.

પછી મ્હારી જનનીએ અબ્યુત્થાનાદિક બુદ્ધિલાનુંકેપટ. સત્કાર કરી તેમને કહ્યુંકે; હેપ્રિયતમ ?

આપચિંતાતુર કેમદેખાઓછે ? તે સાં-

ભળી મ્હારા પિતા બોલ્યા. હે દેવી ? ત્હેં મ્હારા હૃદયની પરીક્ષા બહુસારીકરી અકસ્માત બહુ મ્હોટી ચિંતામાં હું આવીપડયો છું, તેનું કારણ તું સાંભળ બુદ્ધિલાનામે પરિત્રાણકાને સુરસુંદરીએ શાસ્ત્રાર્થમાં વાદ કરતાં હરાવીછે. તેથી તે બુદ્ધિલા રીસાણી છે. જેથી ચિત્રકલામાં બહુ કુશલ એવી તેણીએ પ્રકૃષ્ટ મનવડે સુરસુંદરીનું સ્વરૂપ એકચિત્રપટઉપર પ્રથમ ચિત્રિરાખેલું હતું, તેચિત્રલઇ હાલમાં તે દુષ્ટા ઉજ્જયિની નગરીમાં શત્રુન્યરાજાપાસેગઇછે. અને તે ચિત્ર ત્હેને ખતાવીને તેની આગળ તે દુરાચારિણીએ કહ્યુંછેકે; હેનરેંદ્ર ? અમ્હે આપના હિત માટેજ આપૃથ્વીઉપરફરીએછીએ અને જે જે રત્નસમાન ઉત્તમ વસ્તુઓ અમ્હારા જોવામાંઆવેછે, તેઆપને નિવેદનકરી અમ્હે કૃતાર્થથઈછીએ. માટે હાલમાં આપને કહેવાનું એટલુંજ છે કે; કુશાત્રનગરમાં એક ઉત્તમ કન્યારત્નછે. તે નરવાહનરાજાની પુત્રીછે અને તેનું નામ સુરસુંદરીછે. જેણીનાં અંગોપાંગ તથા

સ્વરૂપને આલેખવામાટે સમસ્ત પ્રકારે કોઈપણ સમર્થથઈશક
તેમનથી. એવું અદ્ભુત લાવણ્ય તેણીના સ્વરૂપમાંરહેલું છે. વળી
જે પ્રજાપતિએ તેને ઉત્પન્ન કરી હશે તે જરૂર વૃદ્ધહોવોજોઈએ
અન્યથા સર્વસુખના સ્થાનભૂત એવીતે અપૂર્વકન્યાને પોતાની
સ્ત્રીકેમન કરે ? તેમજ બહુમનોહરરૂપ, તારૂણ્ય અને સુંદર સૌ-
ભાગ્યમય તે કન્યાને બનાવીને પ્રજાપતિના હૃદયમાં જરૂર બહુ-
માન આવેલું છે. વળી હું માનુ છું કે; ધનુષના આકર્ષણથી ખેદાતુર
થયેલા કામદેવને જાણીને કૃપાલુ વિાધએ યુવકોના હૃદયને લે-
દનારૂં તે કન્યારૂપી, હસ્તનું ભાલોડીયું બનાવ્યું હોય તે વાત ચો-
ક્ષસ છે. તેમજ વળી જે પુરૂષ એણીને વરશે તે અર્ધભરતક્ષેત્રનો
રાજાથશે એમાં કોઈપણ પ્રકારનો સંદેહ નથી. એમ તેણીના જન્મ
સમયે અતિશયજ્ઞાની મહારાજાએ કહેલું છે. માટે હે નરેન્દ્ર ? તે
કન્યા તમ્હારેલાયક છે, પરંતુ અન્યને વરવાલાયક નથી.

એ પ્રમાણે બુદ્ધિલાનું વચન સાંભળી શત્રુજયરાજા બહુ

શત્રુજયરાજા, બુદ્ધિશીલ થયો અને તેણીને બહુ દ્રવ્ય આપી
તેણે કહ્યું કે; હે ભગવતિ ! આપે એ કન્યાનું

વૃત્તાંત મ્હને કહ્યું તે બહુ સારૂં કર્યું. એમ
કહી તેણે બુદ્ધિલાને પોતાના સ્થાનમાંથી વિદાય કરી હે સુંદરી ?
આ સર્વ વૃત્તાંત મ્હારા પુરૂષોએ મ્હને કહેલું છે.

તેમજ તે શત્રુજયરાજાએ રત્નચૂડનામે પોતાનો મંત્રી
મ્હારી પાસે મોકલ્યો. તેણે આવી મ્હને

રત્નચૂડમંત્રી. કહ્યું કે; તમ્હારી સુરસુંદરી કન્યા શ-
ત્રુજયરાજાને તમ્હે આપો. તે રાજા ત-

મ્હારી કન્યાને બહુ લાયક છે આ પ્રમાણે તેનું વચન સાંભળી મ્હે
તહેને કહ્યું કે, હે ભદ્ર ? સુમતિને મિત્તિકના કહેવાથી જો કન્યાની તમ્હે

મા તપ્પીકરનાં ને કન્યાગિવાપરની સ્ત્રીયવાનીછે. માટે સુરમું-
દરીને તે અમદારે વિદ્યાપરનેજ આપવાની છે. વળી તમ્હારે
રસમીનાં પુત્રકેમરના યથેચ્છે, તો ત્હને કન્યાનોશી-જરછે ?
ત્વારમારનેપોયોલેલનેરંદ ? એમ તમ્હારે જોવવાની શી-જર
છે ? મારૂં ત્વામદરીનઅભેમ્હનેઅટ્ટી મોડયોછે, માટે પોતાની
કન્યા તેમને ને તમ્હે સુખેથી આપો અને જો નહીં આપો તો
તેનાંથી તમ્હારા અગ્નિજ્વાળ બહુ ખરાબ આવશે, એમ મ્હાદમા-
નવું છે. એ પ્રમાણ તેનું વચન જાંઝળી મ્હને બહુ ક્રોધઆવીગયો
અને તેને મોટું કષ્ટુ છે. તે મમિન મ્હારી કન્યા હું ત્હને આપ-
વાનોનથી. એને જેમ કરવું હોયતેમ સુખેથી કરે. માટે જા, તું
ત્હારા કન્યામીને આ ચર્ચ નકીકત નિવેદનકર વળી તું અમ્હારે
બેઠા આવેચ્છો, તેથી ત્હારા હંડંગાનુંકરે ? એમ જાણી હાલમાં
હું ત્હને સુકા કહું.

જાદ તેરત્નચૂડન ત્રી ત્યાંગયો અનેઆસર્વહકીકત તેણે
શયુંજયરાજની આગળ નિવેદન કરી.

પ્રયાણુયાત્રા. જેવી તેએકદમક્રોધાયમાનથઈ પોતાના
બલવડે ગવિંદયથો છતો સુદ્ધકરવામાટે

ઉત્તરજયિનીમાંથી હાલ નિકળેચ્છે. અનેતેનીસાથમાં બહુ સુ-
ભદ્રા તથા અનેક પરાક્રમીગજઓ તેમજ સેંકઠો શૂરવીર એવા
પાયદળના સમુદાય રહેલાછે. વળી તીક્ષ્ણખુરીઓવડે પૃથ્વીને
ઉખેડી નાખના અસંખ્ય લાખો અશ્વો જેની પાસમાં રહેલાછે.
તેમજ ગર્વથી પ્રચંડએવાઅનેક પરહસ્તીઓને ત્રાસઆપવામાં
જ એકરસિક, અને મ્હોટાપર્વતસમાન આકૃતિવાળા અનેક હુ-
સ્તીઓથી પરિવારિતધણ સૈન્ય જેનીસાથે રહેલુંછે, તેમજબહુજ
રોપાતુરથયેલો એવો તેરાત્રુંજયરાજ આપણાદેશમાઆવેલો

છે, એમ ચરપુરોએ મહને કહેલું છે. માટે હે દેવી ? તે કારણને લીધે હું બહુ ચિંતાતુર થયો છું. તે સાંભળી મહારીમાતા બોલી. હે પ્રિયતમ ? આ ચિંતા કરવાનું આપણે કાંઈ કારણ નથી. કેમ કે; કનકાવલીને મદલેખાનામે પુત્રી છે; તેને સુરસુંદરી એ પ્રમાણે કહીને આપી દો; અને તેનો સત્કાર કરો એટલે તે શત્રુજય રાજા પોતાના સ્થાનમાં આવશે, અને જો એમ નહીં કરો તો તે રાજાની પાસે બહુ સૈન્ય છે, માટે તે આપણા સૈન્યને તથા આપણા દેશને પાયમાલ કરી નાખશે. આ પ્રમાણે રાણીનું વચન સાંભળી રાજાએ કહ્યું કે; હે દેવી ? આપણા મંત્રીઓએ પણ આ પ્રમાણે કહેલું છે. પરંતુ મતિસાગર મંત્રીને આવિચાર સારો લાગતો નથી. કારણ કે; તેણે એવું કહ્યું છે કે; ભલે તે રાજા ગર્વને સ્વાધીન થઈ સંગ્રામ માટે કુશાગ્ર નગર ઉપર આવે, પરંતુ અહીં આવ્યા બાદ તેનું મરણ થશે એમ સુમતિ નૈમિત્તિકે કહેલું છે. વળી બીજું એવું કારણ બન્યું છે કે; જો સમયે તે રાજા પોતાના નગરમાંથી બહાર નીકળ્યો છે તે વખતે તેને બહુ અનિષ્ટ શકુન થયેલા છે. તેમજ શનિશ્ચરાદિક સર્વે ગ્રહો પણ તેના બહુ કઠિન છે, જેથી તેનો પરાજય થયા વિના રહેશે નહિ. માટે તે રાજા અહીં આવશે તો પણ આપણો વિજય થવાનો છે; અને એનો તો પરાજય જ થવાનો છે. માટે હે દેવ ? આપણે કોઈ પ્રકારની શકા કરવા જેવું નથી, અને અન્ય વિચાર કરવાની પણ કંઈ જરૂર નથી. તેમ છતાં પણ એને અહીં આવતાં માર્ગમાં રોકવાની યુક્તિઓ આપણે ગોઠવવી જોઈએ. તેમજ તેના માર્ગમાં આવતાં ગામોને ઉજ્જડ કરાવો અને ઘાસપાણી વીગેરેનો પણ જલદી ક્ષય કરવો; જેથી તેને જીવવાનાં સાધનો અટકી પડે. વળી દરેક રસ્તાનાં કુવાઓ ઢાંકી દેવાવો, સરોવરોનાં જલ પણ ખરાબ કરાવો, જેથી તેઓ પી શકે

મહી, અને દરેક કેડાણે તેઓના પ્રત્તાર નયમશકે તેવીરીતે સં-
ન્ય પોતેના પ્રયાણની ગોડવણ કરાવે. હેલેવી? આપ્રમાણે મં-
ત્રોના પ્રદાપ્રનાણે સર્વ ગોડવણ કરાવીને હું અહીં આવ્યોહું.
પરંતુ મારું બહુ બલવાન હોઈ મારી હું બહુ ચિંતાતુર થઈગયોહું.

હા સિની? એમછતાપણ કેટલાક દિવસો ગુળમયચાટ્યા
નયા, નેટલાનાએકદિવસ શત્રુના સૈનિકો

મુરમુંદરી

ત્યા આવી પહોંચ્યા, અને મર્વનગર તે-
ઓએ વી ટીટીધું બાદ શત્રુનું સૈન્ય આ-

પેડું મારી ગયું. ને નગરના દરવાજા બંધ કરાવીદીધા. ટીટીની
પાછળ પાછળી અંદર અંખાડું જડ ભગવી ટીધું. બહાર પહોંરી
તૈયાર થયેલા ગોડાઓ ટીટીની ઉપર દરેક ડાંગગઓમાં ઉભા
રહ્યા કેટલાક મુઠો તેઓના ગરબોને શકવામાટે થતો તૈયાર
કરે છે. તેમજ નાનાપ્રકારના ગરબોનેતીક્ષ્ણકરે છે. વળીસુભટોનું
બહુમન્માન કરાય છે. પ્રતિદિવસે શત્રુના સૈન્યને ઉદ્દેશીનેઉકાલા-
ઓ આપવામાં આવે છે જ ને પદમાપણ સુભટો, હાથી, ઘોડા
અને ઉત્તનપ્રકારના પદ્ધતિઓઉચ્છળે છે. સામંતરાજાઓસંશય
મનવાળા થઈગયા ત્રવે નગરવાત્રી લોકો બહુ વ્યાકુલ થઈગયા;
તેમજ કવે શુંકરુ? એજાગતમાં અમ્હારાસર્વમંત્રીઓ વિમૂઢ
બનીગયા. કેટલાક કાયર પુરો યુદ્ધનો પ્રસંગ જોઈ ભયભીત
થઈગયા કેટલાક પ્રરાકમી સુભટો યુદ્ધ કરવા તૈયાર થઈગયા.
પછી સાહસ રૂપી છે ધન જેમનું એવા અમ્હારાપિતા મુમતિનૈ-
મિત્તિકનાવચનવડે સર્વ સુભટોને ધૈર્ય આપવાલાગ્યા. હેહંસિ-
ની? આપ્રમાણે સર્વ નગરમાચારેતરફજળજળાટવ્યાપીગયો.

બાદ હેહંસિની? બીજેદીવસે હું હવેલીના ઉપરનાભાગમાં
રાત્રીએ સુતિહતી, તેવામાંકોઈએ મ્હારું

સુરસુંદરીનું
અપહરણ.

હરણકર્યું; તે જોઈ હું જાગીઉઠી અને એ-
કદમ ભયભીત થઈગઈ, જેથી હું ગલ-
રાઈને વિલાપ કરવા લાગીકે; હા? જન-

ની? હા? તાત? કોઈ દેવઅથવા વિદ્યાધર મહાર્જું હરણકરીચાલ્યો
જાય છે. માટે હેસુભટો? ઘોડો, ઘોડો! એની પાસેથી મહનેમુક્ત
કરો, મુક્તકરો? એપ્રમાણે હું પ્રલાપ કરતી હતી તેવામાં તેણે
મહનેકહ્યું કે; હેસુતનુ? તું કિ ચિત્ત માત્રપણ ભય પામીશનહીં.
હું તહાર્જું કંઈપણ અનિષ્ટ કરીશ નહીં. તું મહારા પ્રાણથીપણ
મહને બહુ પ્રિય છે. તહાર્જું અદ્ભુત પ્રકારનું સ્વરૂપ જોઈ મહને
બહુ રાગ ઉત્પન્ન થયો, જેથી મહેંતહાર્જું હરણકર્યું છે. હેસુંદરી ?
ભયભીત થઈ તુ શામાટે આપ્રમાણે વિલાપ કરે છે? હેસુતનુ?
વૈતાલ્યપર્વત વાસી મકરકેતુનામે હું વિદ્યાધર છું. મહારીસાથે
તુ ભોગવિલાસકરીશ? શામાટેતુંઉદ્વિગ્નચિત્તવાળીથઈરૂઢનકરેછે ?
એપ્રમાણે તેનું વચનસંભળી મહારાહૃદયમાં બહુ આનંદથયો,
અને મહેં જાણ્યું કે; ચિત્રમાં આલેખેલા જેના સ્વરૂપને જોઈ હું
પ્રથમ કામાતુરથઈ ઉન્માદદશામાં આવીહતી તે આ પ્રિય-
વદાનો ભાઈમકરકેતુ શું મહારો પ્રિયછે? અથવા તેતો હાલમાં
નાનાપ્રકારની વિદ્યાઓ સાધે છે. માટે તેનું અહીં આગમન
ક્યાંથી થાય? વળી મહાર્જું એટલુંબધું પુણ્ય ક્યાંથી હોય કે જેથી
તેભાગ્યશાળીનું સાક્ષાત્ દર્શન મહને થાય ? એમ હું ચિંતવન
કરતી હતી તેટલામાં તે મહને કોઈક પ્રદેશમાં લઈ ગયો. બાદ
ભૂમિ ઉપર ઉતારીને એક કદલીગૃહમાં તેણે મહને મૂકી
દીધી તેટલામાં; હેપુત્રી ? ખરોખર તપાસ કરી તું જોઈ લે ? તે
આ તહારો સ્વામી નથી, એમ સત્ય વાર્તા કહેવાને માટે જેમ
તંત્રતજ તે રાત્રી ક્ષીણ થઈગઈ? અનુક્રમે પ્રભાત સમય થયો.

એટલે કષ્ટસ્વરૂપધારી તે પુરૂષને જોઈ હું બહુ શોકાતુર થઈગઈ; અને વિચાર કરવા લાગીકે; હા! મહાકષ્ટ આવી પડ્યું. તે આ મ્હારો પ્રિય નથી; તેતો તપાવેલા સુવર્ણ સમાન કાંતિને ધારણ કરતો કામદેવસમાન તેજસ્વી દેખાતો હતો ચિત્રમાં રહેલા તે પ્રિયનું કિચિત્ માત્રપણ સૌંદર્ય આના અંગમાંરહેલું નથી માટે હવે મ્હારે શું કરવું? અહીં કોઈપણ મ્હારું શરણ નથી. હાલમાં હું પરવશ થઈ પડી છું, એમ હું ચિંતવન કરતી હતી તેટલામાં ભયને લીધે મ્હારું શરીર બહુ કંપવા લાગ્યું. બાદ અશ્રુધારાઓથી મ્હારાં ગંડસ્થલ ભીજાઈ ગયાં અને ભયથી ધ્રુજતી મ્હને જોઈ તે કહેવા લાગ્યોકે; હેસુતનુ ? તું ભૂતપિશાચની શંકા ધારીને મ્હારાથી શામાટે ખીએ છે? હેમૃગાક્ષી? જે કાર્યને લીધે મ્હેં ત્હારું હરણ કર્યું છે તે સંબંધી મ્હારૂ વૃત્તાંત તું સાભળ.

વૈતાલયપર્વતમાં ઉત્તમ રૂઢિવાળુ ગંગાવર્તનામે સુપ્રસિદ્ધ એકનગર છે. તેમાં શ્રીગંધવાહન શ્રીગંધવાહનરાજા. રાજા રાજ્ય કરે છે. તે સર્વ દિશાઓમાં વિખ્યાત છે. મદનાવલીનામે તેને રાણી છે. તેણીને નભોવાહન, મકરકેતુ અને મેઘનાદ એમ ત્રણ પુત્રો છે. હવે નભોવાહન વિદ્યાસિદ્ધ થઈ યૌવનવયમાં આવી ગયો છે. તેને માટે કનકમાલા નામની એક ઉત્તમ કન્યાની માગણી કરેલી હતી. વળી તેના વિવાહના સમયે ચિત્રવેગ વિદ્યાધર તે કન્યાનો અપહાર કરી પોતે પરણી ગયો, તેથી તેની ઉપર કોપાયમાન થઈ તે નભોવાહન તેનું વૈર લેવા તેની પાછળ ચાલ્યો, અને નાગિની વિદ્યાવડે તેને બાંધી ત્યાં પડતો મૂકી કનકમાલાને લઈ તે પોતાના નગરમાં ચાલ્યો ગયો ત્યારબાદ સ્ત્રીસહિત ચિત્રવેગ

વિદ્યાધરનો, તે અપકારી થયો, તેથી તે નસોવાંડનની સર્વવિદ્યાઓ વિચ્છિન્ન થઈગઈ.

બાદબહુસમયના પરિચયવાળા કોઈએક દેવતાએ ચિત્રવેગ વિદ્યાધરને વિદ્યાઓ આપી, તેથી તેસર્વ ચિત્રવેગચક્રવર્તી. વિદ્યાધરેનો ચક્રવર્તીથયો. ત્યારબાદસર્વ વિદ્યાધરે દ્રો પોતાની મેળેજ ત્યાં આવી તહેનેપ્રણામકરવાલાગ્યા. આપ્રમાણે સર્વહુકીકત જાણીનેમહારા પિતાને વૈરાગ્યલાવ ઉત્પન્નથયો. અનેતેકહેવાલાગ્યાકે; હેભવ્યાત્માઓ ? આ સંસારની વિચિત્રતાનુઓ ? મનુષ્યોના મનોરથો અન્યપ્રકારના ઉદ્ભવેછે, અને દૈવનાયોગવડે કાર્યોનો પરિણામ કોઈઅન્યપ્રકારનોઆવેછે. હુંએમધારતોહુંતોકે; પોતાના પુત્રને વિદ્યાધરેનો ચક્રવર્તી કરીને કૃતાર્થ થઈશ. પશ્ચાત્કેવલજ્ઞાની એવા પિતાની પાસે દીક્ષાગ્રહણ કરીશ. પરતુ તે સર્વ બાબત અન્યથાથઈગઈ. માટે હવે નરકાદિકના કારણભૂત એવા આ રાજ્યવડેશુંકરવાનુંછે ? પિતાના ચરણકમલનીસેવાકરવીએજમ્હને ઉચિત્છે. કારણકે; આ અસારસંસારમાં શુદ્ધિશિવાય અન્ય કોઈ રક્ષકથતોનથી. શાસ્ત્રમાંપણકહ્યુંછેકે;

વિદલયતિ કુર્વોવં વૌધયત્યાગમાર્થ,

સુગતિકુગતિમાર્ગૌં પુણ્યપાપે વ્યનક્તિ ।

અવગમયતિ કૃત્યાઽકૃત્યભેદં ગુરુર્યૌ,

ભવજલનિધિપોતસ્તં વિના નાસ્તિ કથિત્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“સંસારરૂપીસમુદ્રમાંબહાણુસમાનએવાજેશુદ્ધમહારાજ પ્રાણિઓના કુબોધને દૂર કરેછે. તેમજ શાસ્ત્રોના અર્થનો બોધ કરેછે. સુગતિ (સ્વાર્ગાદિક) કુગતિ (નરકાદિક)નામાર્ગરૂપ

પુણ્ય અને પાપનો ભેદ સ્પષ્ટ રીતે સમજાવેછે. એટલુંજ નહીં પરંતુ કૃત્યઅનેઅકૃત્યના વિભાગનો બોધઆપેછે. એવા તે સદ્-ગુરૂવિના અન્ય કોઈ આ દુનીયામાં તારક છેજ નહીં. ” વળી તે ગુરૂકેવાહોયછે; તેનુંલક્ષણપણશાસ્ત્રમાંદર્શાવેલુંછે. જેમકે;—

અવદ્યમુક્તે પથિ યઃ પ્રવર્ત્તે,

પ્રવર્ત્તયત્યન્યજનં ચ નિઃસ્પૃહઃ ।

સ એવ સેવ્યઃ સ્વહિતૈપિણા ગુરુઃ,

સ્વયં તરંસ્તારયિતું ક્ષમઃ પરમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ આભવાટવીમાં વર્ત્તમાનહોવાછતાં જેમની પ્રવૃત્તિકેવલ નિર્દોષમાર્ગમાંજહોયછે. તેમજ પોતે નિઃસ્પૃહ છતાં અન્યમનુષ્યોને ધર્મમાર્ગમાં પ્રવર્ત્તાવેછે વળી જેપોતે ભવસાગરને તરતા છતા અન્યને તારવાને શમર્થ હોય,તેવા ગુરૂનીજ પોતાનું હિત ઇચ્છનાર પુરૂષે સેવા કરવી જોઈએ. ” કારણકે; તે શિવાય કર્મવૈરીનો ભયદ્ધરથવાનોનથી.

કારણકે; આ સંસારમાં વસ્તુતઃ કોઈપણ સારમયપદાર્થ

દેખાતોનથી તેમજ નરકસ્થાનમાંઅતિ

અસારસંસાર. દારૂણ અને ઘોર એવી દુઃસહ વેદનાઓ

ભરેલીછે કર્મોનોપરિણામ બહુ વિચિત્ર

પ્રકારનોહોયછે. ઇંદ્રિયોનો સમૂહપણ અતિશય ચંચળ હોયછે

તેમજ આ દુનીયાની અંદર રાગઅનેદ્રેષ બહુદુર્જયથઈપડયાછે.

ચિત્તનીસ્થિરતા કિંચિત્માત્રપણ જોવામાંઆવતીનથી. કામાદિક

વિષયપણ કિંપાકના ફલસમાન દુઃખદાયકહોયછે. પ્રિયવસ્તુ નો

વિયોગપણ અતિદુઃસહથઈપડેછે. કામક્રીડાનો વિલાસ પરિણા-

મમાં અતિશય વિષમ દુઃખદાયકથઈપડેછે. તેમજ યૌવનનામ-

દમાં સેવનકરાતી યુવતિઓ નરક નગરના માર્ગસમાન કહેલી છે. કુશ (દર્ભ) અને સૂચિ (સોંચ)ના અગ્રભાગમાં રહેલા અને પવનથી હણાયેલા જળખિંદુની માફક પ્રાણીઓનું જીવિત અત્યંત અસ્થિર કહેલું છે. વળી આ દુનીયામાં સર્વ પ્રાણીઓને સામાન્યપણે મરણુતોરહેલું જ છે. તેમાં પણ કેટલાક જીવો પરસ્પર એકબીજાને છેતરવામાં ઉદ્યુક્ત હોય છે. દુષ્ટ એવા લોભાદિક કષાયો વડે લોકોને કોઈ પ્રકારની શાંતિ હોતી નથી. તેમજ ગૃહવાસ કેવલ અશુભ ફલથી ભરેલો છે. વળી મનુષ્ય ભવ પામવો તે પણ બહુ દુર્લભ છે. ધર્મકાર્ય માળુદ્ધિ રાખવી તે પણ બહુ કઠિણ છે. રાત્રી અને દિવસનો સમય બહુ વિદ્યોથી ભરેલો છે આ જગત્માં સર્વને લોભાવનારી લક્ષ્મી પણ સ્વભાવથી ચંચળ છે લોકોની અદરરહેલો પ્રેમભાવ સ્વપ્ન સમાન ગણેલા છે. વળી આ જીવલોકની અદર આર્યક્ષેત્રાદિક સંપદાઓની પ્રાપ્તિ અતિ દુર્લભ હોય છે. તેમાં વળી અજ્ઞાનદશા તો અતિ દારૂણ કષ્ટદાયક થાય છે મિથ્યાત્વથી વિમૂઢ થયેલા જીવોની સ્થિતિ બહુ અધમ પ્રકારની થઈ પડે છે. દરેક પદાર્થોની સ્થિતિ દરેક સમયે એકસરખી રહેતી નથી. ધર્મકાર્યમાં અતિ નિહિત એવો પ્રમાદભાવ જાત્ર તરહે છે. શરીરનું સામર્થ્ય ક્ષીણ થાય છે. તેમજ પ્રાણીઓનું આયુષ્ય પણ બહુ થોડું હોય છે. હવે અધિક શું કહેવું ? નારક, તિર્યગ્, મનુષ્ય અને દેવ એ ચારે યોનિમાં અત્યંત દુઃસહ દુઃખોથી પીડાયેલા પ્રાણીઓનું શરણુ શ્રીજ્ઞેન ધર્મ શિવાય બીજું કોઈ નથી. માટે હું તાતની પાસે જઈ મહારો મનુષ્ય ભવ સફલકરું. ખાદ નભોવાહન રાજાએ પણ કહ્યું કે; હું પણ પિતાના માર્ગને અનુસરી શકારણુ કે; આજ સુધી મહેં સ્વામી પણ ભોગવ્યું છે, અને હવે આશ્રા પ્રમાણે વર્તનાર એવા પોતાના ચાકરની સેવાને અમ્હે કેવી રીતે કરી શકીએ ? ત્યારખાદ પિતાએ કહ્યું

કે,વિવેકીપુરૂષોને તો એમકરવું તેજ ઉચિતછે.એમકહી પોતાના પુત્રસહિત ગંધવાહન રાજ તે સમયને ઉચિત કાર્ય કરીને સુરવાહન કેવલીભગવાનનીપાસે નિર્મળચારિત્રલઈ યથાવિધિ પાળીને અષ્ટકર્મનો ક્ષય કરી પોતે અતકૃત કેવલી થયા.

બાદ વિદ્યાધરનોચક્રવર્તી તે ચિત્રવેગ તેજ પોતાના ન-

રાજ્યાભિષેક. ગરમાં રહીને રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યો. અને પોતાના દેશનોએકખ ડ મ્હને આ-

પીનેતેનીઅંદર મ્હારોપણુરાજ્યાભિષેક

તેણેકર્યો. પછી કેટલોક સમય વ્યતીતથયાબાદકોઈકકાર્યને લીધે પ્રભાતકાળમાં હું એકાકી રત્નદ્રીપમાંજવામાટે પોતાના નગર-માંથીનીકળ્યો. આકાશમાર્ગેહું ચાલતોહતો,તેવામા હેમુંદરી ? હવેલીનાઉપરનાભાગમા સુતેલી તું મ્હારી દષ્ટિગોચરથઈ. જેથી હું કામદેવના બાણોનેસ્વાધીનથઈગયો, અને એકદમ મ્હેત્હાઈ હરણુકર્યું છે માટે હેમુંદરી? હવેતુ રૂદનકરીશનહીં. મ્હારા પ્રા-ણોનીપણુ તુ સ્વામિની છે.અને આ વૈતાલ્યપર્વતનેવિષે મ્હારી સાથે અનેક પ્રકારના ભોગવિલાસ તું કર એપ્રમાણે તેનુ વચન સાંભળી વજ્રથી હણાયેલીનીમાફકે અત્ય તહુંહુ.ખીથઈગઈ અને વિચારકરવાલાગીકે; મ્હારા પાપના વિસ્તારનેધિક્કારછે મ્હારા માટે મ્હારાપિતાપણુ મ્હોટા શત્રુની દુરત આપત્તિમા આવી પડયાછે. તેમજ મ્હારો રાગ અન્યપુરૂષઉપરહતો છતાંપણુ આ પાપિષ્ઠ મ્હને હરણુ કરીને અહીં લાવ્યોછે.મ્હારાજીવિતને વા-રંવારધિક્કારછે. પિતાને બહુદુઃખ થયું તેમજમ્હારાપ્રિયપતિનો લાભપણુ મ્હનેથયોનહીં. જો શત્રુંજયરાજની સાથે મ્હને પર-ણાવીહોત તો પિતાનેપણુ આટલું દુઃખ આવતનહીં. અથવા તે મ્હારા મનોભીષ્ટ સ્વામીના લાભવડે હું સુખી થઈશ. પરંતુ હા-

લમાં આ મહારાપાપની પરિણતિને લીધે એકેપણ કાર્ય સિધ્ધ થયુંનહિ. એમહું ચિંતવનકરતીહતી તેટલામાં તેણે મહનેકહ્યું કે; હેસુંદરી ? તું હાલમાં અહી રહેજે. મહેં પ્રથમ અન્નમિવિધાની પૂર્વસેવાનો પ્રારંભકર્યોછે, તેનો એક હજાર જપકરવાનોછે, તેથી હું આનજીકમાં રહેલી વાંસડાઓની ઝાડીમાં જઈ તે જપ પૂર્ણ કરી જલદી અહીં પાછો આવુછું. ત્યાંસુધી ત્યારે અહીંથી કયાં-ઈપણ જવું નહીં.

એપ્રમાણે મહને આજ્ઞા કરીતે વિદાધર વંશઝાડીમાંચા-

લ્યોગયો. બાદ હુંપણ એકલી ત્યાં બહુ
વિષવૃક્ષ. શોકાતુરથઈગઈ. હવે મહારે શુંકરવું ?
 કયાં જવું ? વિગેરે કાર્યમાં હું વિચાર

મૂઠ બનીગઈ. શરણુવિનાની હુંએકલીલયલીતથઈકંપવાલાગી. પોતાના ટોળામાથી ભ્રષ્ટથયેલી મૃગલીની માફક ચંચલ દષ્ટિએ હું ચારે તરફ દિશાઓનું અવલોકન કરવા લાગી. અશ્રુજલવડે નેત્રો ભરાઈ ગયા અને રૂઢ્ધકંઠે હું રૂદન કરતીબેઠીહતી. તેટલામાં ત્યાં નજીક ભાગમાં રહેલો બહુશાખાઓથી ભરપુર અને વિશાલ એવો એક વૃક્ષ મહારાજેવામાંઆવ્યો. પવનથી કંપતા એવા ફલોના ભારવડે નમી ગયેલી લતાઓના સમૂહથી વ્યાપ્ત, મનોહર ફલોવડે વિભૂષિત, ચારેતરફ સુગંધને પ્રસરાવતો, અતિશય પત્રોને લીધે ઘાઠ છાયાવાળો, જેનાં ફલ ખાવાથી નીચે પડિ ગયેલા પ્રાણીઓના સમૂહોએ કરેલા મંદ શબ્દોવડે વાચાલિત, નીચેપડતા, શ્વાસલેતા, તડકડતા અને મરી ગયેલા પક્ષીઓવડેવ્યાપ્તછે નીચેનો ભાગ જેનો અને દરેકપ્રાણીઓનોસંહાર કરનાર જાણે મૃત્યુ હોયનેશું ? એવા અતિ ઉન્નત તે વિષવૃક્ષને જોઈ બહુ હું ખતી પીડાયેલી એવી હું તે સમયે મરવા માટે

તેયાર થઈગઈ; અને મ્હારા મનમાં વિચાર થયોકે, પ્રિય, બંધુ, માતા અને પિતાના વિગ્રહવાળી અધન્ય એવી હું એકલી અહીં શું કરીશ ? મ્હારું જીવન દુર્દૈવને લોધે બહુજ દુઃખી થઈપડ્યું છે; એમ ચિંતવન કરતી હું તે વૃક્ષની પાસમાં ગઈ; અને હે પ્રિયસખી હંસિની ? તેવિપવૃક્ષનું ફલલઈ મ્હેં તરતજ મ્હારા મુખમાં મૂકીદીધું. અને ફરીથી આવી પીડા મ્હને જન્માતરમાં પણ મા થાઓ ? એમકહીને શોકસહિત ક્ષણમાત્ર ત્યાંહું બેઠી એટલામા મહાનવિષમ્હારા શરીરમાં વ્યાપીગયું જેની વેદનાથી એકદમ હું પૃથ્વી ઉપર પડીગઈ.

વનનો અદર રહેલા વૃક્ષો જાણે ભ્રમણ કરતાં હોયને શું ?

સમન્ત ભૂમડળ જાણે ઉદ્ધર્તન કરતું હો-

વિષમૂર્છા.

યનેશું ? સર્વશરીરના સાધાઓ વિચ્છિ-

ન્ન થતા હોયનેશું ? તેમ દરેક મ્હારાં અંગો

તુટવાલાગ્યાં, બાદહેલદ્રે ? તેસમયે એટલીબધી પીડાવધીપડીકે; જેનું મુખેથી વર્ણનપણકરીસકાયનહી, એવીબહુદુઃખીઅવસ્થામાં હું આવીપડી. ત્યારપછી મ્હારું જેકંઈપણ થયું હોય તે હુંકિચિત્ માત્રપણજાણતીનથી, કેટલોક સમય વ્યતીત થયા બાદ અમૃત સમાન શાંતિદાયક એવા કોઈ તરૂણના ઉત્સગ (ખેળામા) રહેલો મ્હેં મ્હારા દેહને જોયો, વળી તે યુવાન યુરૂષ વિષને દૂર કરવામાં શક્તિવાળું જળમ્હને પાતોહતો, સુકોમલ હસ્તવડે તે પોતેજ મ્હારા અંગોનું મર્દનકરતોહતો, તેમ તે મત્રેલાજળનું મ્હારા શરીરે સિંચનકરતોહતો, તેમજ મ્હારી પ્રિયસખી પ્રિય-વદાહાથમાં પાણીથી પલાળેલો વીંજણો લઈ ઠંડો પવનનાખતી હતી, અને પોતાના મુખેથી તે પોતાના ભાઈની આગળ લાખા વખતથી જોયેલુ એવું ચિત્રપટાદિકના અવલોકનપર્યંતનું સર્વ મ્હારું

વૃત્તાંતકહેતીહતી,તેમજ તેપુરુષપણ હર્ષવડે રોમાંચને ધારણકર-
તોછતોતેવાતસાંભળવામાંજહુરસિકખન્યોહતો. આવી અવસ્થા-
માપડેલા મહારા આત્માને જોઈ હું કંઈક તેઓની સારવારથી સ-
ચેતનથઈ વળીમહારી વિષવેદનાપણુ ધીમેધીમે ક્ષીણથઈગઈ.ખાદ
હુંસ્વસ્થદશામાઆવી એટલે જાગૃત્યઈ વિચારકરવાલાગીકે; હે
હંસિકે? ખરેખર આ શું મહને સ્વપ્નઆવ્યું હશે?એમ હુંવિતર્ક
કરતીહતી તેટલામાં મહારાં નેત્ર ઉઘડી ગયાં અને મહેં જોયુ તો
કામદેવસમાન તેજસ્વી એકતરૂણપુરુષ મહારાજેવામાંઆવ્યો.

જાણેમહારાહૃદયમાથીનીકળેલો હોયનેશું?તેમ તે ચિત્રપ-
ટમાંરહેલા કુમારને અનુસરતા યુવાનને
તરૂણરાજકુમાર. જોઈ મહનેવિચારથયોકે; શું આતે ઈદ્ર-
જાળહશે? કિંવા મહારોજન્માંતરથયો?
અથવા શું આ સ્વપ્નહશે? કિવા મહારીબુદ્ધિનોખ્રમથયોહશે?
કિવા શું આ સત્યવાતજહશે? અથવા આ સત્યખીનાતો નહીજ
હોય. મહારું એટલું પુણ્ય ક્યાથી હોયકે,તે મહારા મનોવાંચિત
સ્વામીનુ આ મહારાંનેત્રોવડે દર્શનથાય? વળી તેના ખોળામાં
મહારો સ્પર્શથયોહોય તે બાળતનો સંભવ અહી ક્યાંથીહોય ?

એમ હુંવિચારકરતી હતી તેટલામાં પ્રિયંવદાએ મહને
બોલાવી;હે સુરસુંદરી? હનુસુધીપણ
પ્રિયંવદાનોમેળાપ. ઉદ્વિગ્નની માફક તું શુ જોઈરહીછે? આ
રત્નદ્વીપનામેદ્વીપછે.હુંપ્રિયંવદાનામ-
નીતહારીજહેનછુંઅને સિદ્ધકરીછે વિદ્યાઓજેણેએવોઆમકરકેતુ
નામેમહારોભાઈછે. એપ્રમાણે પ્રિયંવદાનું વચનસાંભળી નક્કી
આ મહારોપ્રિયપતિછેએમજાણી મહારામનમાં બહુજહર્ષથયો.

અને લયથી કંપનું છે શરીર જેનું એવી હું સ કીર્ણ રસાતરને
 અનુલવવાલાગી. બાદ તે યુવાનના ખોળામાંથી ઉડીને એકદમ
 હું પ્રિયંવદાનીપાસેજઈનેબેઠી, અને કટાક્ષોવડે હું તહેનેજોવા
 લાગી, તેમજતેનીપણ દષ્ટિ મહારીતરફપડતીહતી તેટલામાં ત્યાં
 આગળ એક વિદ્યાધરઆવ્યો અનેવિનયપૂર્વક તે કહેવાલાગ્યેકે;
 હેકુમારેંદ્ર ? શ્રીહરનેંદ્રલગવાનની પૂજનો સમયયયો છે, માટે
 આપ પધારે.એમ તેનું વચનસાલગી પ્રિયંવદાને મહારી પાસે
 મૂકી કેટલાકપુરોણેઆથેલઈ તેકુમાર શ્રીહરનેંદ્રલગવાનના મ દિ-
 રમાંગયો. બાદ પ્રિયંવદાએ મ્હને પૂછ્યું કે, હેસુતનુ ? ભૂચર
 મનુષ્યોને અતિ દુર્ગમ એવા આ રત્નદ્રીપમાં તુ કેવીરીતેઆવી?
 વળી આ વિપક્ષનું ભક્ષણકરીને આવા ભયંકર કષ્ટમા તું શામાટે
 પડી ? આપ્રમાણે તેના વચન માલગી મ્હે મ્હારૂં પૂર્વોક્ત સર્વ-
 વૃત્તાંત તહેને સવિસ્તરકહીસંભળાવ્યું પછી મ્હે પણતેણીનેપૂછ્યું
 કે; હે પ્રિયંવદે ? તેસમયે મ્હને ચિત્રપટ આપીને તુ કયા ગઈ
 હતી ? મ્હારી પાસેથી ગયાબાદ તમ્હે શું કાર્યકર્યું ? વળી વિપક્ષ-
 ભણકરી હું આભયંકર જંગલમાંપડીહતી,ત્યાંતમ્હારૂંઆગમન
 કયાથીથયું ? અનેઅતિદારૂણ એવું આ મ્હારાશરીરમાં વ્યાપી
 ગયેલું વિપ તમ્હે કેવીરીતેનિવૃત્તકર્યું ? બાદ પ્રિયંવદાબોલી. હે
 મુરમુદરી ? ચિત્રપટ તમ્હનેઆપીને હું ત્યાંથીઉત્તમએવા આ
 રત્નદ્રીપમાં જલદીઆવીપહોંચી પછી હું કેટલાક પોતાના પરિ-
 જનસાથે રહેલા મકરકેતુની પાસે જઈને પોતાના ભાઈના
 સ્નેહ વડે કેટલાક દિવસ અહીં રહી.બાદ અહીં આવેલા મ્હારા
 પિતાએ મ્હને કહ્યું કે; હે પુત્રી ? હાલમાં તું અહીંજ રહે !
 અને મકરકેતુકુમારની સારવારકરનારી પરિચારિકાથા. એમ
 કહી તેઓ પોતાના સ્થાનમાં ગયા. પિતાની આજ્ઞામાં હું
 તૈયારજીએમકહી હેસુતનુ ? વિદ્યાસાધવામાં ઉદ્યુક્તથયેલામ્હારા

ભાઈનીપાસે આ દ્રીપમાંહું રહી. બાદ મકરકેતુની વિદ્યાઓસિદ્ધ થઈ એ વાર્તા મહારા પિતાના જાણવામાં આવી. એટલે કેટલાક વિદ્યાધરોને સાથે લઈ તેઓ અપ્રાહિક મહોત્સવ કરવ. માટે ફરીથી આ દ્રીપમાં આવ્યા. ત્યારબાદ મહોટાઉત્સવ વડે શ્રીજીને દ્રલગવાનનો મહિમા કરીને વિધિ પ્રમાણે વિદ્યાઓનું પૂજન પણ તેમણે કર્યું. પછી માનવાલાયક સજ્જનોનાં સન્માન પણ કર્યાં. પૂજ્યજનોની પૂજાઓ કરી. તેમજ વિદ્યાધરોને અનેક પ્રકારનાં દાન આપ્યાં, ઉત્તમ પ્રકારનાં નૃત્ય, ગીત અને વાણીના આદિ ઇન્સહિત અઘૂર્ણ મહોત્સવ સારીરીતે પ્રસાર કરાવ્યો. એમ દરેક વિધિ સંપૂર્ણ કરી મહારા પિતા આજે પ્રભાતમાં રત્નસંચય દ્રીપમાં ગયા. તેમજ મકરકેતુ પણ બાકીનાં કાર્ય સિદ્ધ કરવા માટે અહીં રહ્યો છે. વળી તે આજે પ્રભાતકાલમાં આવશ્યક કાર્ય કરી જંગલ જવા માટે બહાર નીકળ્યો હતો. ત્યાં નજીકમાં રહેલા એક વાંસડાઓના વનમાં પડેલુ ઉત્તમ પ્રકારનું એક ખર્જૂ તેના જોવામાં આવ્યું. યમજીહ્વા સમાન ચકચકિત, તરૂણ તમાલ પત્ર સમાન કાંતિવાળુ અને સ્ફુરણાયમાન કાંતિ વડે અત્યંત દુષ્પ્રેક્ષ્ય એવા તે ખડ્ગને કૌતુક વડે પોતાના હસ્તમાં ગ્રહણ કરીને નજીકમાં રહેલા વનની અંદર એક વાસના જાળામાં તે ખડ્ગની પરીક્ષા માટે એકદમ તેણે પ્રહાર કર્યો કે તરતજ તે વ શબ્દલિકા કપાઈ ગઈ.

તેવામાં તે અડીની અંદર વિદ્યા સાધવા બેઠેલા કોઈ એક વિદ્યાધરનું મસ્તક કપાઈ ગયેલું તેના વિદ્યાધરનો વધ. જોવામાં આવ્યું. જેના વામહસ્તમાં સ્થલ મૌકિતકની માળા (જાપમાલા) ધારણ કરેલી હતી, તેમજ પોતાના હૃદયમાં વિદ્યાનો જાળપરવાથી

નેનો ઈદ્રિયોરોડાઈગયેલીહતી અનેતેનાનેત્રોપણ નાસિકાતરફ
રાખેલાહતાં. તેમજનેનુંલક્ષ્ય વિદ્યાસાધવામાંજકેવલરહેલુંહતું;
એવાતે વિદ્યાધરનું મસ્તકત્યાજ્યુતલઉપરપડેલુંજોઈ તેનામનમાં
નાસ ઉત્પન્નથયેહિ, અરે? આમહેશુંકર્યું? એમ ખેદાતુરથઈ તે
તેનીપાસેગયો અને તપાસકરતાતેજેનણ્યુ કે; આતો તેજ ન-ક-
રકેતુ ગંગાચર્ત્તનગરનો અધિપતિ ગંધવાહન રાજનોપુત્રજે.
અરે? પ્રમાદનેલીધે આગિચારાનિરપગાધીનેમ્હે શામાટેમાર્યો?
મહારાઅજ્ઞાનપદ્માનેધિક્કારજે કેજેથીનિર્ઘંકઆલુંપાપમહારેસેવલું
પડ્યું? આવા પાપકર્મકરવાથી પ્રાણીઓ કુગતિમાચાલ્યાજાય
જે શારદમાપણકહુ છેકે,-

પુરુષઃ કુરુતે પાપં, વંધુનિમિત્તં વપુર્નિમિત્તં વા ।

વેદયતે તન્મર્વં, નરકાદૌ પુનરસાવેઠઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ જેપુરુષ પોતાના પ્રમાદને વશથઈ જાધુઓના
ઉદ્દાગમાટે અથવા પોતાના શરીરમાટે જેકઈ પાપઉપાજ્ઞનકરે
જે તન્મર્વં અનિષ્ટક્રમે તે એકલોજ પરાધીનથઈને નર-
કાદિકસ્થાનોમાં લોગવેજે” એપ્રમાણેવિચારકરતો અનેવારંવાર
પોતાનેનિદતો તેકુમાર ખિન્નથઈકેટલાંક ડગલા આગળ ચાલ્યો,
તેટલામાંતેનુંદષ્ટિજીણેત્રકરકવાલાગ્યું.તેજોઈ તેનામનમાતેવિચાર
કરવાલાગ્યો. “હુંમાનુંજીકે; મ્હનેકોઈપણપ્રિયવસ્તુનો આજેલાલ
થયોજોઈએ.” એમ ચિ તવતો તેકુમાર વિષવૃક્ષનીનીચે આવ્યો
અનેત્યાપડેલી તું હેનાજોવામાઆવી.હેસુંદરી?લાવણ્યથીભરપુર
એવા સર્વઅવ્યયોને ધારણુકરતીઅનેચંદ્રલેખાનીમાફકજનોના
મનને આનંદઆપતીએવી હેનેજોઈ કુમારનુંશરીરજાણે અમૃ-
તથી સિ આઈગયુંહોયનેશું? તેમતેઆનંદિત થઈગયો.

સુરસુંદરીનું
જીવન.

અરે? આ યુવતી મરી ગએલી છે છતાંપણ મહારા હૃદયને
આટલો અનહદ આનંદ કેમ આપે છે?
નવીનયૌવનથી વિભૂષિત આ યુવતિ મહારી
મનોવદ્ધભાડોય તેમ લાગે છે. એનો હું
તપાસતો કંઈકે; મરી ગઈ છે? કિંવા તે જીવે
છે? એમ વિચાર કરી જેટલામાં તે તપાસ કરે છે તેટલામાં ત્યાર
મુખમાં રહેલા વિષમયક્ષ્ણનો ટુકડો તેના જોવામાં આવ્યો. તે ઉપ-
રથી તેણે જાણ્યું કે; અતિતીવ્ર એવા વિષવિકારને લીધે આ બાલા
અચેતન થઈ ગઈ છે. માટે એને જલદી પોતાના સ્થાનમાં લઈ જઈને
એનો ઉપાય હું કરું, એમ વિચાર કરી; હે સુરસુંદરી? તે તને અહીં
લાવ્યો. અને પૂર્વોક્ત સર્વ વૃત્તાંત મ્હને તેણે કહી સંભળાવ્યું. ત્યાર
બાદ એણે મ્હને કહ્યું કે; હે ખડેન ? પિતાએ વિદ્યાપ્રદાનના સમયે
જેવી ટી આપેલી છે તેને જલદી તું અહીં લાવ તેની અંદર દીવ્ય
મણિ રહેલો છે, તે એવો અમૂલ્ય છે કે; જેના પ્રભાવથી સમગ્ર વિષ
વિકારાદિક દોષો નિર્મૂલ થાય છે. એ સંબંધિ પ્રતીતિ અમ્હને
સાક્ષાત્ થયેલી છે. તેમાંપણ વિષ દોષને હરવામાં તો તેનો વિશેષ
મહિમા ગણવામાં આવેલો છે. વળી વિદ્યાધરોના કુમારોને એણે
કહ્યું કે; શ્રીજીને દ્રલગવાનની પૂજા સામગ્રીને જલદી તમ્હે તૈયાર
કરો. આ યુવતિને સ્વસ્થ કર્યા બાદ આપણે લગવાનની પૂજા
કરવાની છે. તેમજ તે વશનભાગમાં વિદ્યાધરનો મહેં ઘાત
કરેલો છે તેની વિશુદ્ધિ માટે શાંતિકર્મ કરવાનું છે, અને વિદ્વોના
જય માટે કેટલોક મંત્રજાપ પણ મહારે કરવાનો છે. એમ તે કહેતો
હતો તેટલામાં મહેં તેવી ટી તને લાવીને આપી. એટલે તરતજ
તેણે તે મણિનું પાણી તને વિધિપૂર્વક પાચું, તેથી હિસુતનું? તું કંઈક
સ્વસ્થ દશામાં આવી બાદ એની આગળ હું ચિત્રપટનું અવલોકન

વિગેરે લ્હાંસર્વ વૃત્તાંત કહેતીહતી તેટલામાં હેસુરમુંદરી?તું
સારી રીતે સ્વસ્થ થઈ ગઈ. તેં જે મ્હને પૂછ્યુંહતું તેનો સર્વ
ઉત્તરમ્હેં લ્હનેકહ્યો.માટે હેસુરમુંદરી? લ્હાંધારેલું સર્વકાર્ય
સિદ્ધથયું અથવા દૈવ જોઅનુકૂલ હોયતોતે દ્વીપાંતરમાં રહેલાને
પણ સમુદ્રનામધ્યમાંથી કિંવા દૂરદેશમાંથી પાણલાવીને આલોક-
માંસમાગમ કરાવેછે. અન્યત્રપણ કહ્યું છે કે; દૈવગતિબલવાનછે.
ક્ષણમાંસુખ અને ક્ષણમાં દુઃખ આપવામા તેસ્વતંત્રતા ભોગવે
છે. જેમકે;—

રિક્તોઽહમયૈરિતિ મા વિષીદ, પૂર્ણોઽહમયૈરિતિ મા પ્રસીદ ।
રિક્તં ચ પૂર્ણં ભરિતં ચ રિક્તં, કરિષ્યતો નાસ્તિ વિદ્યેર્વિલમ્બઃ॥

અર્થ—“હે મહાનુભાવ? આસંસારચક્રની ઘટમાળનેજોઈ
પોતાનાહૃદયમાં શાંતિરાખવી, પરતુહુંધનવિનાનોછું એમજાણી
લ્હારે ખેદકરવોનહીં, તેમજહું સ પત્તિઓથી પૂર્ણછું એમજાણી
આનંદ માનવોનહીં કારણકે; નિર્ધનને ધનવાન અનેધનવાનને
ખાલી કરતાં દૈવને બીલકુલ વિલબ થતોનથી અર્થાત્ દૈવગતિ
વિચિત્રછે”ત્યારબાદ મ્હેં પ્રિયંવદાનેકહ્યું કે,હેપ્રિયસખી !લ્હાં
કહેવુંસત્યછે,પરંતુમ્હાં એકવચન તુંસાલળ. મ્હારામાટે મ્હારા
પિતામ્હોટાશત્રુનાદુઃખમાઆવી પડયાછે જોકેમ્હનેમ્હારાપ્રિયનું
દર્શનતોથયું;છતાંપણ હાલમા મ્હાંહૃદય બહુશોકાતુર રહ્યાકરે
છે કારણકેહેપ્રિયસખી? તાતનીપીડાનેલીધે હજુપણ મ્હાંશરીર
સઘળુંબળીજાયછે. શત્રુજયરાજનાભયથી પીડાતાએવા મ્હારા
પિતાનુંજીવિતપણ હાલમા સંશયિતથઈરહ્યુંછે માટેમ્હારી મંદ
ભાગિણીનું દૈવઅનુકૂળશીરીતે ગણાય? એમકહી; હેહંસિકે ?
હુંએકદમ શોકાતુરથઈને રૂદનકરવાલાગી. તેટલામાં દેવપૂજના-
દિકપોતાનું કાર્યકરી તેણીનોભાઈ અમ્હારી પાસેઆગ્યે।

અમ્હારી પામેઆવી તે જોલ્યોકે;હેપ્રિયંવદે? આત્હારી

પ્રિય.ભગિની કેમરૂઢનકરે છે? તેસાંભળી

મડરકેતુરાજા.

પ્રિય વદાએ મ્હારા શોકનું સર્વ કારણ

હેનેજણાવ્યું. બાદતેણે કહ્યું કે,હેસુંદરી?

તુંરૂઢનકરીશનહી. હાલમાં હું ત્યાંજઈને ત્હારા પિતાના શત્રુને

જરૂર યમરાજના સ્થાનમાપહોચાડીદઈશ.હેસુંદરી? મ્હારાજીવ-

તાછતા ત્હારાપિતાનો પરાજયકરવા કોણ શક્તિમાનછે? માટે

હાલમાહું એકલો ત્યા જઈ છું, અને તું આ પ્રિયંવદાની

માથે આ શ્રીઅદિનાથ ભગવાનના મંદિરમાં હું આવું

ત્યા સુધી સુખેથી રહેજે હવે ત્હારે કોઈ પ્રકારની ચિંતા

કરવી નહી હું તે દુગચારી શત્રુજયરાજને મારીને જલદી

અહી આવીશ.એમકહીનેતેકુમારવસુનંદકળ્પજીનેપોતાનાહસ્ત-

માઝહલુકરી આકાશમાર્ગે ચાલતોથયો હુંપણ પ્રિયંવદાની

સાથે તેદિવસત્યાજરહી અનેઅ યંત રાગનેલીધેતેનાસમાગમનું-

જહું ચિ તવન કરતી હતી. મ્હરો મનોવલ્લભહુવિદ્યાનાપ્રતાપ

વાળોછે છતાહજી તે દુષ્ટનો સ હાર કરી કેમ નહીં આવ્યો?એમ

ચિ તવન કરતા તેદિવસ મ્હારો વ્યતીત થઈગયો અને અખંડ

રાત્રીપણ હું પ્રિયંવદાની સાથે નિર્ગમન કરતી હજી સુધી પણ

તેમ્હારો પ્રિયતમ કેમનહીઆવ્યો? એમવારંવાર ચિંતવન કર-

તીકેદિગ્નદશામાખેસી રહી હતી; તેટલામાં એક ભયંકરવૈતાલ

મ્હારા જ્ઞેવામા આવ્યો.

તીક્ષ્ણ અને કઠોર વાણી વડે તિરસ્કારકરતો, સ્વરૂપ વડે

ભયંકર, નિર્ધૂમ અગ્નિની જ્વાલાઓના

ભય કરપિશાચ સમૂહની માફક પીળાએવા ચોટલાની

કાંતિવડે વિકરાલ, ઓછની બહાર નીક-

જેલા છે દાંતજેના, કરાચનેવિષે મનુષ્યોનામસ્તકને નચાવવામાં
 બહુરસિક, મરુસ્થલના કૂવાની માફક ઉડાં અને પિંગલ નેત્રોવડે
 દુષ્પ્રેક્ષ્ય, ગળાની અદરબડબડશબ્દ કરતી રૂંડમાળાજેણે ધારણ
 કરેલી છે, વિજળીના પુન્ની માફક ઉજ્જવલ અને અતિ ચચલ
 હાલતી છે લાખી જીભજેની, ખડખડાટ ભય કરહાસ્યના પ્રતિધ્વ-
 નિવડે સમસ્ત પ્રાણીઓને ત્રાસ આપતો અને વિકરાલ છે મુખ
 જેતું એવોતે શ્યામ આકૃતિવાળો વૈતાલ અમ્હારી પાસે આવી
 ને કહેવા લાગ્યો કે, અરે? પાપે? પ્રથમનાસમયે પરપુરુષ ઉપર
 આસક્ત થયેલીતું, અને પરચુવતિમાદુબ્ધ થયેલો તેપાપિષ્ઠ પુરુષ,
 તમ્હે બનેજીએ મ્હને બહુ દુઃખ આપ્યું છે તેનું ફલ તેપાપિષ્ઠ
 કુમારનેતો મળી ચૂક્યું છે અને હાલમા તુંપણ પોતાના કુકૃત્યના
 અનુસારે તેનું ફલ ભોગવ. હેહ સિની? આપ્રમાણે બોલતો તે
 વૈતાલ ભયભીત એવી મ્હને લઈને નિષ્કુર વચનોવડે તિરસ્કાર
 કરતો આકાશમાર્ગે ઉપડી ગયો બાદ મ્હારીપાછળ જમપાડતી
 'ત્રિયંવદા' આવતી હતી તેણીને તેપાપીએ ભયંકર હુકારાઓ
 વડે મુડદાનીમાફક કરીનાખી અને તેખીચારી કચાઈ છુટી પડી
 ગઈ. બાદ તેપાપી મ્હને આકાશમાર્ગે બહુ દૂરદેશમા લઈગયો
 અને તેણે જાણ્યુંકે, હવે અંગોપાંગ ભાગીજવાથીજરૂર આ મરી
 જશેએમધારીઆકાશમાથીતેણેમ્હનેનાખીદીધી પરતુદૈવયોગને
 લીધે પ્રથમ જ્યાં હું પડીહતી તેજ ઉદ્યાનની અદર લતામડપ
 ઉપર હું પડી, જેથી મ્હને કોઈપ્રકારની વેદના થઈનહીં તેવામાં
 ત્યા સમંતભદ્ર મ્હારા ભોવામા આવ્યો અને તેણે સર્વવૃત્તાંત
 મ્હને પૂછ્યું. તેસમયે અરે! આશું ઈદ્રજાળનો દેખાવથયો? કિંવા
 આસ્વપ્નહશે? હું અહીં કયાથીઆવી તેદુષ્ટવૈતાલ કયાગયો? અને
 તેત્રિયંવદાનું શુંથયું હશે? વળી મ્હારા મનોવલ્લભનું આદુષ્ટેજ

કંઈક અનિષ્ટકર્ત્યું હશે. તેકારણુનેલીધેજ તેમહારીપાસે તેદ્વીપમાં જલદી આવી શકયોનહીં; અથવા મહારામાટે આવેલા તેથત્રુ-જયરાન્તએમહારાપિતાનુંકંઈપણુઅનિષ્ટકર્ત્યું હશે? કારણુકે, તેમની પાસે સૈન્ય બહુથોડું છે. એમચિંતવનકરતી હું બહુશોકાતુર થઈ ગઈ, જેથી સમંતભદ્રે મહને બહુબહુપૂછયું, પરંતુ હું કંઈપણુ જોલી શકી નહીં. બાદ સમંતભદ્ર મહને અમરકેતુરાન્તની પાસે લઈગયો. ત્યાંપણુ શોકઅને ત્રાસનેલીધે મહારાથી કંઈપણુ તેવો ઉત્તર આપીશકાયોનહી. કેવળ મૌનમુખે હું બેસીરહી. હે હંસિની? સ્નેહનેસ્વાધીન થયેલી તહે જે મહનેપૂછયું હતું તેના પ્રત્યુત્તરમાં સ્નેહગર્ભિત અને ગુહ્ય એવું મહારું સર્વચરિત્ર બહુ પ્રેમવડે વિસ્તારપૂર્વક બુદ્ધીરીતે મહેં તહને સભળાવ્યું. શ્રીમાન્ ધનેશ્વરમુનિએ રચેલી સુંદરગાથાઓના સમૂહવડે મનોહર, રાગ-અને દ્વેષરૂપી અગ્નિ અને વિષધરને શાંતકરવામાં જલ અનેમંત્ર સમાન આ સુરસુંદરી કથાનેવિષે સુરસુંદરી હરણના વર્ણનરૂપી આભારમો પરિચ્છેદ સમાપ્ત.

इति श्रीधनेश्वरमुनिविरचितप्राकृतपद्यमयसुरसुदरीचरित्र-
 स्पशास्त्रविशारदयोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरजैनाचार्य-
 पूज्यपादश्रीमद्-बुद्धिसागरसूरीश्वरशिष्यरत्नप्रसिद्ध-
 वक्तेतिख्यातिभागाचार्यश्रीमद्-अजितसागरसूरि-
 कृतगुर्जरभाषानुवादे सुरसुंदरीहरणनाम
 द्वादशपरिच्छेदः समाप्तः

॥ અયત્રયોદશપરિચ્છેદઃપ્રારમ્ભ્યતે ॥

પૂર્વોક્તવૃત્તાંતસાંભળી દ્યાર્દ્રહૃદયવાળી હંસિકાબોલી.

હેસુરસુ દરી? અતિ દુઃસહ એવાંદુઃખો.

હંસિકાસખી.

ત્હારા અનુભવમાં આવ્યાં, જેમના સાં-

ભળવાથીપણ લોકોને દુઃખ થયા વિના.

રહે તેમનથી હેપ્રિયસખી? આવા દારૂણ દુઃખોને તુંલાયકનથી,

પરતુ આલોકમા દૈવનીગતિબહુવિચિત્રછે જેથીતુંઆવાંદુઃખોને

સ્વાધીન થઈપડીછે. વળી દૈવબળએટલુંબધું પ્રધાન ગણાય છે કે,

તેહ મેશાં સુખનેલાયક એવા મનુષ્યનેપણઅનેકપ્રકારનાદુઃખોને

સ્વાધીનકરેછે, તેમજ વિરહનીવેદનાને નહી બાણનાર એવા પ્રા-

ણીનેપણ પોતાના સ્વામીસાથે વિરહિતકરીનાખેછે, કર્મનો

પ્રભાવ બહુગહનછે કર્મશિવાય સુખ કિવા દુઃખ આપવાને કોઈ

પણ સમર્થનથી. અન્યત્રપણ કહ્યું છેકે;—

વિવત્તાં વાણિજ્યં,શ્રયતુ નરનાથં પ્રવિશતુ,

ચુલોકં પાતાલં,વ્રજતુ ભજતાં વા ધનપતિમ્ ।

અધીતાં શાસ્ત્રૌઘં,દૃઢયતુ તપોઽભ્યસ્યતુ કલાઃ,

પુરોપાત્તં કર્મ,સ્ફુરતિ ન તથાપિ હ્યપરથા ॥૧॥

અર્થ—“ આજગતમાં પરિવર્તનકરતો મનુષ્ય સુખસ પ-

ત્તિની પ્રાપ્તિમાટે અનેકપ્રકારના વેપાર ઉથામે, નરે દ્રવીસેવામાં

પોતાનું જીવન ગાળે, સ્વર્ગલોકમાં પ્રવેશકરે, અથવા પાતાલ

સુધીપણ ઉદ્યોગકરવામાંબાકી રાખે નહીં, કિવા ધનપતિનીસેવા

કરે, અથવા અનેકશાસ્ત્રોનોઅભ્યાસકરે, તપશ્ચર્યામાંદૃઢતારાખે,

તેમજ સર્વકલાઓનોપારગામીથાય, તોપણ પૂર્વોક્તિપાત્તંનકરેલા

કર્મના અનુસારેજ તેને ફલપ્રાપ્તિ થાયછે. અન્યથા થઈ શકતું

નથી. “કર્મરેખાવલીયસી,” કર્મનીચિત્તિ બહુબલવાન છે.” માટે હેસુરસુ દરી? આપ્રમાણે દૈવનો પ્રભાવ સમજીને બીલકુલત્હારે ઉદ્દેગ કરવો નહી. વળી એમ શોક કરવાથી પણ હવેશોગુણથવાનો છે? હે પ્રિયસખી? ત્હારા શરીરને વિષે જેવાપ્રકારનાં લક્ષણો દેખાય છે, તેપ્રમાણેતોતુ વિદ્યાધરોનાચક્રવર્તીનીપત્નીયઇશ. તેમજ મ્હારા પણ સાલગવામાં આવ્યું છે જે; કુશાગ્રનગરમાંથી આવેલો કોઈક પુરૂષ કમલાવતીદેવીની આગળ કહેતો હતો કે; શત્રુંજયરાજાએ કુશાગ્રનગરને આરેતરફથી રોકીલીધું છે; જેથીનગરનાસર્વલોકો બહુવ્યાકુલયઇગયા છે અનેસામ તસહિત નરવાહનરાજા પણ સ શયમાં આવીપડ્યો છે અર્થાત્ તેએમ જાણેછે કે; આસમયે મ્હારો પરાજય થવાનો છે વળી ઘાસઇધનાં ફિક્કની હાની થવાથી નાગરિકલોકો મ્હોટા કષ્ટમાં આવીપડ્યા છે. યત્રોવડે ફેકાતા મ્હોટા પત્થરોના આઘાતને લીધેકિલ્લોપણ જીર્ણપ્રાય થઇ રહ્યો છે

પટકુટીઓના છિદ્રોમાંરહેલા કેટલાકસુભટો કોદાળાના આઘાતવડે આરેખાજી ખોદવાનું કામ ચલાવી રહ્યા છે. સંકડો ધનુષોમાંથી નીકળતાં અનેક બાણોવડે જેના આકાશનો ભાગ છવાઇગયો છે અને હજારો પડેલા સુભટોના રૂધિરને લીધે કાદવથી ભરપુર એવું તેકુશાગ્રનગરબહુદુર્દશામાં આવીપડ્યું હતું તેવામાં સ્કુરણાયમાન બડ્ડને ધારણ કરતો એક વિદ્યાધર અકસ્માત્ ત્યાંઆવ્યો અને રોષથી રક્ત છે નેત્રજેનાં એવા તે વિદ્યાધરેજાજેંદ્રઉપરખેઠેલા શત્રુંજયરાજાનું મસ્તક એકદમ ચળકતા પોતાના બડ્ડવડે કાપી નાખ્યું

શત્રુંજયરાજાને મારીને તે વિદ્યાધર નરવાહન રાજાની પાસે આવ્યો અને તેણે કહ્યું કે; હે નરેંદ્ર?

નરવાહને!
સમાગમ

આપના શત્રુનો મહેં સંહારકર્યોછે. હવે
આપે કોઈ પ્રકારની ચિંતા રાખવી નહીં.
વળે હે રાજન્? વિદ્યાધરે હરણ કરેલી

સુરમુંદરી નાને તમ્હારી પુત્રી રત્નદ્રીપમાં રહેલી છે તેના
કહેવાથી હું અહીં આવ્યો છું શ્રીધિત્રવેગનો પુત્ર મકરકેતુ
નામે હું વિદ્યાધરહું પ્રિયવદાની પાસે તમ્હારી કન્યા સુખેથી
રહેલી છે એમ કહી મકરકેતુ ત્યાંથી ચાલતો થયો. પછી નર-
વાહન રાજપણ બહુ પુશી થઈને પોતાના સૈન્યસહિત નગર-
માંથી બહાર નીકળ્યો, એટલે સ્વામીરહિત એવું તે શત્રુનું સૈન્ય
ત્યાંથી નાશી ગયું બાદ તે શત્રુજયરાજના હાથી, ઘોડા અને
રથ વિગેરે જે જે સામ્વસ્તુ હતી તે સર્વ તેણે પોતાને તાબેકર્ત્યું
માટે હે પ્રિયસખી ! સુરમુંદરી ! તે બાબતમાં તું કંઈ પણ ચિંતા
કરીશ નહીં. કારણકે; ત્હારા પિતાએ ત્હારા પિતાને નિર્ભય કર્યા
છે. નવીન વિદ્યાસાધી તૈયર થયેલા તે કુમારને તે પિશાચ શું
કરી શકે ? માટે વૃથા તું ચિંતામાં પડીશ નહીં. ચિંતા કરવાથી
શરીરને બહુ આઘાત પડોયે છે. અન્યત્ર કહ્યું છે કે:—

ચિંતા ચિતાસમા પ્રોક્તા, વિન્દુમાત્રવિશેષતઃ ।

સજીવં દહતે ચિન્તા, નિર્જીવં દહતે ચિતા ॥ ૯ ॥

અર્થ—“ આ જગત્માં અનેક પ્રકારના વ્યાધિઓ બતા-
વેલા છે, તેમજ તેમના ઉપચારપણ બતાવવામાં આવેલા છે તે
પૈકીમાં, ચિંતા, એ પણ એક અપૂર્વ વ્યાધિ ગણવામાં આવ્યો
છે. જેની ઉપમા કાષ્ઠની ચિતા સાથે આપવામાં આવી છે, પરંતુ
તે ચિતાથી પણ જિંદુમાત્રની અધિકતાને લીધે ચિંતાને અધિક
માનવામાં આવે છે. કારણકે; ચિતા તો મુઠ્ઠાને બાળે છે અને

સ્થાપન કર્યા બાદ સમુદ્રમાં ચાલી શકે તેવું મજાણુત અને વિ-
શાલ એવું એક બહાણુ અમ્હેભાડેલીધું. અનુક્રમે સર્વ વસ્તુઓ
તે બહાણુની અંદર ચઢાવી દીધી. પછી શુભ તિથિ, નક્ષત્ર અને
ઉત્તમ યોગ જોઇને વિધિપૂર્વક સમુદ્રનું અમ્હેપૂજન કર્યું. તેમજ
શ્રી જીને દ્રલગવાનની પૂજાકરીને શ્રમણસઘને દાનઆપી બહુ
સતુષ્ટકર્યો મિત્રવર્ગને સુખશાંતિસમાચારપૂજ્યા. સમસ્ત
પરિવારની સંભાષણપૂર્વક સંભાવના કરી બાદ ત્યાં મંગલબ્ધ-
નિ થવા લાગ્યા, માંગલિક વાજીત્રોના નિર્વોષ ચારે તરફ ઉચ્છ-
ળવા લાગ્યા. સમયજ એવા માગધલોકો જય જય શબ્દોના ઉ-
ચ્ચાર કરવા લાગ્યા તે સમયે અશ્વાદિકના રહેવા માટે લિન્ન
લિન્ન વિભાગ જેમા રહેલા છે, “ અન્યપશ્ચમા ” માંચિક પદા-
ર્થોથી પૃથક્ કર્યું છે મન જેમણે, ગુણો (દોરડાં-યોગ્ય ગુણો)
ના સમૂહ વડે બદ્ધ (બાધેલાં-સંયુક્ત) છે ફલક (પાટીયાં-
શયન યોગ્ય પાટીયાં) જેનાં, સયમિત છે સમગ્ર યોગ જેના
અને અચલ એવા મુનિની માફક રહેલા તે બહાણુની ઉપર હું
બેસી ગયો ત્યારબાદ ત્યાં સમુદ્રની ગંભીર એવી વેલા(ભરતી)
ચઢી આવી, તેમજ અનુકૂલવનથી સંપૂર્ણ ભરાઈ ગયેલા સ્વેત
વાવટાના જેસથી અમ્હારું બહાણુ સમુદ્ર માર્ગે ચાલવા લાગ્યું.

ચારેતરફ ઉચ્છળતા માચ્છલાઓના મહાન્ પુછડાઓના

સમુદ્રવર્ણન.

આઘાતનેલીધે જેનુ પાણીબહુઉચ્છળવા
લાગ્યું; ઉચ્છળતા પાણીના સમૂહવડે
ઠંકાઈગયેલાઅને સ્ફુરણાયમાનગિરિના

ખંડોવડેભયંકર; તેમજ મહાભયંકર મધરોવડેઉચ્છળતા ભુજંગો
જેની અંદર અનેક ગોધિકા (જંતુવિશેષ)ઓને ગળી જાય છે.
એકઠાથઈરહેલા અને ઉન્નત સ્થિતિવાળાં તિમિ ગિલ-મહામં-

એના આઘાતથી અનેકતરંગો જેમાં પ્રગટ થાયછે. તરંગોથી ખેંચાતા જલજંતુઓના ભયંકર શબ્દો જેમાં સંભળાયાકરેછે, ભયંકર શબ્દોને લીધે ત્રાસપામતા જલચરોના પરિભ્રમણ વડે જલની સ્થિતિ બહુધોર દેખાવા લાગી, ધોરપાણીના ઘણુઘણુટ શબ્દોને લીધે સર્વદિગ્ગમંડલ વાચાલિતથઈજાયું, અનેકપ્રકારના ઊત્કટ તરંગો જેમાંવારંવાર ઉચ્છળવા લાગ્યા, જલમાં ઘસડાતાં પ્રવાલ અનેશ્યામભુજંગોના ત્રાસથીવ્યાકુલ થયાંછે માચ્છલાઓનાં ટોળાં જેને વિષે. તેમજ બહુપ્રાણીઓને આશ્રય આપનાર (અન્ય પક્ષે બહુ પ્રાણીઓની પાસેથી આહાર કરનાર) પડતો છે મ્હોટી આપદાઓ [આપગા નદીઓ-આપત્તિયો]નો સમૂહ જેને વિષે, જળના આશ્રયભૂત (પ્રજાઓમાં સ્થાનને નહીં પામતો) એવા દરિદ્રપુરૂષની માફક જેનો દેખાવ બહુ વિકરાલ થઈ રહ્યોછે. વળી મકર, મીન (મધર અને માચ્છલાઓ=મકર અને મિન રાશિ)નો સચાર જેમાં રહેલોછે, સ્કુરણાયમાનધન [ઘાઠ-મેઘના] અધકાર વડે વ્યાપ્તછે પર્યંતના વિભાગ જેના એવા કૃણપક્ષના આકાશની માફક અપ્રાપ્તછે પ્રાત લાગજેના એવા સમુદ્રના મધ્યભાગમાં હે નરનાથ ? અમ્હારું ંહાણુ બહુ વેગથી કેટલાક યોજન ચાલ્યુ ગયુ, તેટલામાએકદિવસંહાણુના સ્તંભાગ્રઉપર બેઠેલા નાવિકેકહ્યું કે; હેપુરૂષો ? એક આશ્ચર્યંતમ્હે જુઓ !! પ્રકુલ છે મુખ જેનું અને રૂપમાં દેવસમાન એવો કોઈ પણ મહાનુભાવ પોતાની ભુજાઓવડે અપાર એવા આસમુદ્રને તરેછે. એપ્રમાણે નિર્ચામિકનું વચન સાંભળી મ્હેં હોડીયામાં બેઠેલા અને તરવામાં કુશળ એવા કોણી લોકોને તરતજ તેની પાસેમોકલ્યા અને તેમનેમ્હે કહ્યુંકે, તેસત્પુરૂષને તમ્હેઅહીં લાવો બાદ તેઓ તેની પાસેજઈનેકહેવાલાગ્યા. હેભદ્ર ? તમ્હનેતેડવા

માટે ધનદેવવણિકે અમ્હને મોકલ્યા છે. માટે તમ્હે આ હોડીયામાં બેસીજાઓ? એપ્રમાણુતેમનું વચનસાંભળી હોડીમાં બેસી તે અમ્હારી પાસેઆવ્યો અનેતરતજ અમ્હારા ંહાણુમાં આવી ગયો. હે નરે દ્ર ? તેની આકૃતિ બહુ ભવ્ય દેખાતી હતી અને તે ભાગ્યશાળી તરુણ અવસ્થાને શોભાવતો હતો. રૂપવડે કામદેવનો તિરસ્કાર કરતોહતો, નવીન મુખનો અ કોરો મુખને શોભાવતો હતો, વળી હે નરનાથ ! અધિકવર્ણન કરવાથી શું ? આપની આકૃતિને તે અનુસરતો હતો. તે મહાશયને જોઈ અમ્હારી દૃષ્ટિ અમૃતથી સિંચાયેલી હોય ને શું ! તેમ શાંત થઈ ગઈ. વળી આ મહાનુભાવ મકરકેતુ કુમારના સરખો દેખાય છે, માટે તે સમયે અરણ્યમાં પડેલી કમલાવતી દેવીના ખોળામાંથીઅદ્વૈતધારી કોઈક પૂર્વના વૈરી એવા દેવતાએ જાત માત્ર બાળકનો અપહાર કર્યો હતો તે જ આ હશે ? અથવા મ્હારે આ વિચાર કરવાની શી જરૂર છે ? પ્રથમ એનેજ પૂછવું ઠીક છે કે તું કોણ છે ? ક્યાંથી આવ્યો ! અને આ સમુદ્રમાં શા થી પડ્યો હતો ? એમ વિચાર કરી મ્હે ત્હને અભયંગ સ્નાનાદિક કરાવીને પશ્ચાત્ બહુ પ્રેમપૂર્વક જમાડીને શાંત કર્યો. બાદ તે સુખાસન ઉપર વિરાજમાન થયો. પછી વિનયપૂર્વક મ્હે ત્હને પૂછ્યું કે; હેધીર ! આ ભયંકર રત્નાકરની અંદર તમ્હે શામાટે પડ્યા હતા ? અને તમ્હે કયા દેશમાં રહો છો ?

ધનદેવનું વચન સાંભળી તે બોલ્યો. હેસત્પુરુષ ? મ્હારું

વૃત્તાંત સાંભળવામાં આપને કૌતુક હોય

મકરકેતુકુમાર.

તો; એકાગ્રચિત્તે મ્હારા કહેવા મુજબ

તમ્હે સાંભળો વૈતાલયગિરિની અંદર

દક્ષિણશ્રેણીમારત્નસંચયનગરછે, તેમાં પવનગતિવિદ્યાધરની

અકુલવતીશ્રીની કુક્ષિથી ઉત્પન્ન થયેલો ચિત્રવેગનામે વિદ્યા-
ધરેન્દ્રોનોચક્રવર્તી રહેછે. તેનીખ્યાતિસર્વત્રપ્રસરીરહીછે અમિ-
તગતિવિદ્યાધરની કનકમાળાનામેપુત્રી તેનીભાર્યાછે. તેણીનો
હુપુત્રહું. મહારીઉપરતેણીનોપ્રેમખડુઅપૂર્વછે. મહારૂનામ મકર-
કેતુછે. અનુકંમેવૃદ્ધિપામતોહું યૌવનઅવસ્થાને શોભાવવાલાગ્યો.

હવે વૈતાલ્ય પર્વતમા ઉત્તરગ્રેણીની અંદર ચમરચંચા
નગરીછે. જેનાસર્વપ્રદેશો દરેકરૂતુઓમાં

ચમરચંચાનગરી. ફલકુલથી વિભૂષિત એવા વૃક્ષોની શ્રેણી-
ઓપડે શોભેછે વળી તે નગરીની અંદર

ભાનુગતિવિદ્યાધરનો પુત્ર ચિત્રગતિવિદ્યાધરેન્દ્ર રાજ્ય કરેછે.
તેમહારાપિતાનો મિત્રછે મહારી ઉપરપણ તેખડુ પ્રીતિ ધરાવેછે,
એકદિવસહું ફરતોફરતો ચમરચંચાનગરમાંગયો. મહુ-

નેજેઈ ચિત્રગતિખચરેન્દ્રખડુખુશીયયો

રોહિણીવિદ્યા. અને ઘણા પ્રેમવડે તેણેમહુને રોહિણી
નામે એક વિદ્યાઆપી; બાદત્યાંજ રહીને

મહેં સાતમાસ તે વિદ્યાસાધવામાં વ્યતીતકર્યા, તેની અંદર દેવ-
તાઓએ મહુને ચલિત કરવામાટે અનેકપ્રકારના ભય ઉત્પન્ન
કર્યા, છતાંપણ મહેં નિર્ભયપણે યથોક્તવિધિવડે તેવિદ્યાને સિદ્ધ
કરી. બાદ વિદ્યાસિદ્ધથઈ એટલે હું પોતાનાનગરમાં ગયો. મહુ-
ને જોઈ મહારાપિતા ખડુજ ખુશીયયા અને તેમણે વિદ્યાધરોની
આગળ મહારી પ્રશ્ન સા કરીકે; હેવિદ્યાધરો? જુઓ? મહારોપુત્ર
બાળવયનોછે છતાંપણ તેણે નિર્ભયમનવડે ભયકર સ્વરૂપવાળી
રોહિણીવિદ્યાપણ સિદ્ધકરી. હજુપણ આ બાલક હોવાથી વિ-
દ્યાઓને સાધવામાટે લાયકનથી; એમ જાણી મહેં એને આટલા
વર્ષસુધી વિદ્યાઓ આપી નહીં. પરંતુજેએણેઆવી રૂદ્રરૂપવાળી

વિદ્યા પ્રથમ સિદ્ધ કરી તો એને અન્યવિદ્યાઓને સાધવાનો શો હિસાબ છે ?

બાદ સારા માંગલિક દિવસનો યોગ જોઈ સિદ્ધાલયોમાં રહેલી શ્રીજીને દ્રલગવાનની પ્રતિમાઓ-
વિદ્યાપ્રદાન. નો અષ્ટાહિકામહોત્સવ તેમણે બહુ પ્રે-
મથી કરાવ્યો. પછી સમાનસિદ્ધિનો વિ-

ચાર કરીને મહારાપિતાએ સમસ્ત વિદ્યાઓ મહુને આપી અને તેમહુને સાધવાનો ઉત્કૃષ્ટ એવો સર્વ વિધિપણુ મહુને બતાવ્યો. પછી તેમણે કહ્યું કે; હેપુત્ર? જેમના કિરણોના સમૂહ ચારેતરફ દીપિરહ્યા છે એવા અનેક મણિઓથી વ્યાપ્ત એવા રત્નદ્રીપમાં વિદ્યાધરોએ બનાવેલા લવ્યઆકૃતિવાળા શ્રીઆદીશ્વરલગવાનના મંદિરમાં તુંજ? ત્યાં આગળ ઉત્તમ ક્ષેત્રમાં એકાંતજગ્યાએ બહુ કાંતિનય અને વિદ્યાસાધવામાં ઉદ્યુક્ત થયેલા ખેચરોને રહેવા લાયક નાનાપ્રકારનાં મંદિરો રહેલાં છે તેમાં રહી ત્હારે વિદ્યાઓ સાધવી વળી ત્હારી સારવારને માટે બહુ થોડો પરંતુ પોતાને ઇષ્ટ એવો પરિવારતુ લઈ જા. પ્રથમ ત્યાં જઈને ત્હારે શ્રીજીને દ્રલગવાનનું પૂજન તથા વંદન કરવું. બીજાં કોઈપણ પ્રકારનાં કાર્ય કરવાં નહીં. વળી એક યોજનમાત્ર ક્ષેત્રમાં પ એ દ્વિયપ્રાણીઓની હિંસા પોતે અથવા બીજાઓ પણુ પ્રયત્નપૂર્વક કરવી કરાવવી નહીં. કારણકે, પ્રમાદને લીધેપણુ જો આવાં અકૃત્ય થાય તો પોતાના કાર્યમાં વિઘ્નથયા શિવાય રહે નહીં, એમ કહી મહારાપિતાએ મહુને એક વીંટી આપી. હેપુત્ર? સમગ્રદોષોને નિવારવામાં સમર્થ એવી આવી ટી હુ મેશાં ત્હારે પોતાના હાથે રાખવી એમ ઉપદેશ આપી તેમણે મહુને પરિવારસહિત વિદાય કર્યો.

હું પણ પિતાને પ્રણામ કરી ત્યાંથી નીકળ્યો અનુક્રમે રત્ન

દ્વીપમાંગયે. ત્યાંએકાંતસ્થલ જોઈ વિધિ
વિધાસિદ્ધિ. પ્રમાણેખડુરૂપિણીઆદિક નાના પ્રકારનીવિદ્યાઓનેસાધવાનોમહેંપ્રારંભ

કર્યો. તેમજ ખડુરૂપા, પ્રજ્ઞસિ, ગૌરી, ગાંધારી, મોહનોત્પાદિની, આકર્ષણી, ઉન્મોચની, ઉચ્ચાટની, અને વશીકરીણી વિગેરેખડુ વિદ્યાઓને સાધતાં મહારા લગલગ છમાસ ચાડ્યાગયા. તેઅરસામા રાત્રીના છેલ્લા પ્રહરે છેવટનાલાગમાં પૃથ્વીધ્રુજવા લાગી, દિશાઓના ગજે દ્રો ગજેના કરવા લાગ્યા, આકાશ ખળવા લાગ્યું, અનેક ભૂતના સમૂહો હસવા લાગ્યા પર્વતો ધ્વનિ કરવા લાગ્યા, પાપાણુની વૃષ્ટિ થવા લાગી, એમ મહુને આભાસ થયો. વળી થોડીવાર પછી મનોહર સુગંધનેવિસ્તારતો સુકોમલ પવન વાવા લાગ્યો, તેમજ ખડુ જીવપ્રમાણમા સ્પર્શ કરતા દીવ્યગંધોદકનીવૃષ્ટિથવાલાગી, પાંચપ્રકારના વર્ણવાળી દીવ્યપુષ્પોની વૃષ્ટિ ચારેતરફ પડવા લાગી.

નાનાપ્રકારના અલકારોથી વિભૂષિત, પોતપોતાનાં નામ

વાળાં વિચિત્રપ્રકારનાં ચિન્હોના સમૂહો

દીવ્યવિદ્યાઓનો વડે વિરાજીત, વિવિધ પ્રકારનાં સુંદર
પ્રાદુર્ભાવ. વાહનો ઉપર બેઠેલી, નાનાપ્રકારનાં વ-

આભૂષણોથી વિભૂષિત, પરસ્પર વણોની

દેદીપ્યમાનકાંતિનેલીધેસમાનરૂપનેધારણકરતી, એવીવિવિધપ્રકારની સ્ત્રીઓ પ્રગટ થઈ. અને તેઓ બોલીકે, હેકુમારે દ્ર? અમ્હે વિદ્યાઓ છીએ. તહારૂ ધૈર્ય જોઈ અમ્હે તહને સિદ્ધથએલીછીએ. એ પ્રમાણે તેમનું વચન સાંભળી મહારા હ્રદયમાં ખડુજ હર્ષ થયો. બાદ મહેં આનંદપૂર્વક તેમનું અર્ધાદિક પૂજન કર્યું અને જેમને જે ઉચિત હતું તેપ્રમાણે તેઓનું મહેં સન્માન કર્યું. ...

નેત્ર ફરકવા લાગ્યું. જેથી મહેં જાણ્યું કે; મહેને કોઈ પણ સારી વસ્તુનો આજે લાભ થશે.

એમ વિચાર કરતો હું કેટલાંક ડગલાં ચાલી નીકળ્યો તેટલામાં
યુવતિ દર્શન. હે ધનદેવ! તેગ હનવનમાં કિંપાકવૃક્ષની
નીચે પૃથ્વી ઉપર ખડેલી એક યુવતિ મહારા

જોવામાં આવી વળીતે મૂર્છિત અને ભરનિદ્રાની માફક ઘેંનમાં
ડુબેલી હતી. જેણીના શરીરની આકૃતિ પોતાના કુલની લક્ષ્મીદેવી
હોય તેવી અપૂર્વ ઉત્કૃષ્ટતાને સૂચવતી હતી, તેમજ જેણીના અંગ-
ગોની લાવણ્યતા અમૃતવડે નિર્માણ કરેલી હોય તેમ નેત્રોને આ-
નદ આપતી હતી, વળી બહુલાંબા, શ્યામ અને અતિ સુકોમલ એવા કેશ
પાશવડે તેણીનું મનોહર મસ્તક, આકર્ષાયેલા ભ્રમરાઓના સ-
મૂહથી વ્યાપ્ત એવા કમલની માફક શોભે છે, કર્ણાંત સુધી પ્રાપ્ત
થયેલાં નેત્ર અને સરલ નાસિકાવડે ઉત્તમ શોભાને ધારણ કરતો
તેણીનો મુખરૂપીય દ્ર ક્ષીણચંદ્રનું જાણે ઉપહાસ કરતો હોય ને
શુ? શંખના સરખી ઉન્નત, સુકોમલ અને જડ (જલ)ની સંગતિ
થી મુક્ત થયેલી તેણીની ગ્રીવા, તીક્ષ્ણ કાંટાઓથી વ્યાપ્ત એવા મૃ-
ણાલ દંડોનું ઉપહાસર કરે છે. ઘણા કઠિન, સ્થુલ ઉન્નત અને
સમસ્ત લોકોના મનને હરણ કરતા એવા તેણીના સ્તનોને ઐરાવત
હસ્તીના કુંભસ્થ લોની ઉપમા કેવીરીતે આપી શકાય? વળી વિવેક
રહિત એવું તહાઈ સ્તન યુગલ કામુકજનોને સુખેથી બાળે, પરંતુ
અવળો (કાન-મુનિઓ)ને પ્રાપ્ત થયેલાં તહારાં નેત્રોને તે લાયક
નથી; એ પ્રમાણે ઉપદેશ આપતો તે બાલાનો મધ્યભાગ ક્ષીણ
થયો હોય તેમહું માનું છું. અથવા અવિનિતજનને આપેલો ઉપ-
દેશ કંઈ પણ અસર કરી શકતો નથી મહારે સ્તનમંડલનો ઘણો
ભાર કેવીરીતે વહન કરવો એવી ચિંતાને લીધે તેણીનાં કમ્ભરનો

સાગ દરિદ્રછોકરાંના જનકનીમાફક બહુક્ષીણુથયોહતો. મનોહર,
 ગંભીર અને પ્રદક્ષિણઆવર્તવાળી તેણીની નાભી બાણકામદે-
 વને સ્નાન કરવા માટે વિધિએ બનાવેલી કૃપિકા હોય ને શું ?
 માંસથી પુષ્ટ, મુકોમલ અને વિશાલ એવા નિતંબવટ તે બાલા
 દર્શનમાત્રથી જ તરૂણ જનોના હૃદયનેકામાતુરકરીનાખેછે. કેળના
 ગર્ભાશ્રમાનમુકોમળઅનેતેણીનું અતિરમણીયએવું ઉદ્વેગલબાણ
 કામદેવનાગૃહદ્વારમા વિધિએ સ્થાપન કરેલું તોરણ હોય નેશું ?
 તેમ ગ્રોહો છે. કર્મના મગ્ધા ઉન્નત, પરસ્પર સજ્જડ મળેલી
 મુકોમળ અને પુષ્ટએવી આંગળીઓથીવિભૂષિત અને મુદરર ગ-
 વાળાતોળીનાળનેચરતોડહોલલા?કોનામનનેહરણુઠરેનહી?એવી
 સર્વાંગમુદર તે બાલાનેજોઈએકદમમ્હારીદૃષ્ટિઅત્યંતઆનંદમય
 થઈગઈ. લાંગાસમયના પરિચયવાળી હોયનેશું? તેમ ત્હોને જોઈ
 મ્હારાહૃદયમા હર્ષનીમ્મીમારહીનહી ત્યાગ્નાદપ્રિયએવીપોતાની
 ભાર્યાનીમાફક પાસેજઈતેણીનો મ્હોંતપાસકર્યો તોતે નિશ્ચેતન
 થયેલીહતી. તેણીનામુળમાંથીમાત્રકેણીનીકળતુંહતું અનેશરીરની
 કાતિશ્યામ થઈગઈહતી. પછીમ્હોં પોતાની આંગળી તેણીના મુ-
 ગમાં નાળીને જોયુંતો અદર અર્ધુઆવેલુ કિંપાકર્તું ફલ મ્હારા
 જોવામાઆગ્યું. જરૂરઆફલના વિકારનેલીધે આબાલાઅચેતન
 થઈગઈછે, માટેએને પોતાનાસ્થાનમાંલઈજઈનેહું સ્વસ્થકરું વળી
 કોઈપણવિદ્યાધરની આકન્થા અહીં આવેલીહશે અને કોઈપણ
 દુઃખનેલીધે એણીએવિપક્ષભાષેલું જણાય છે કારણકે, પૃથ્વી
 ઉપરચાલનાર મનુષ્યો આ રત્નદ્વીપમા આવીશકતાનથી તેથી
 ભૂલોકવાસી આ કન્થા કેવીરીતે હોઈ શકે? વળી આવા એના
 વેપઉપરથી જરૂર આ કન્થાછે એમાં કોઈપ્રકારનો સંદેહનથી.
 તેમજમ્હારું જમાણુંનેત્ર સ્ફુરતુંહતું,તેથી આમ્હારી પ્રિયવલ્લભા

હોવીજોઈએ, કારણકે; આળાળાનેજોઈજેવોમ્હનેઅનુરાગ થયોછે તેવોઅનુરાગઅનેકપ્રકારનીવિદ્યાધરોની ખાલાઓનેજોઈનેપ્રથમ થયેનહોતો. માટેજરઆકોમલાંગી મ્હારીદયિતા હોવીજોઈએ. એમ વિચાર કરતો હું પોતાના હસ્તના ઉત્સંગમાં એને લઈને ચાલ્યો. તેણીના સુકોમલ અને મનોહર એવાશરીરના સ્પર્શથી ઉત્પન્નથયેલા સુખનોઅનુભવ લઈ મ્હારંશરીર બહુજ શાંતથઈ ગયું. અનુક્રમે હું શ્રીઆદિનાથ ભગવાનના મ દિરનીપાસેમ્હારા સ્થાનમાં આવીપહોચ્યા.

પોતાનાસ્થાનમા આવીને ત્યારહેલીમ્હારી ઓરમાન મા-
વિષાપહાર. તાની કન્યા પ્રિયંવદાને મ્હે પૂર્વોક્ત
 સર્વવાર્તા કહી. પછી મ્હે તેણીનેકહ્યું કે;

પિતાએ વિદ્યાપ્રદાનનાસમયે મ્હનેજે વીંટી આપીહતી તેવીટી અને નિર્મલ જલ તું જલદી અહી લાવ હેધનદેવ? દિવ્યમણીથી જડેલી તેમુદ્રિકાસમગ્રદોષોને નિવારેછે વળી વિષસમૂહનેનાશ કરવામાંતોવિશેષેકરીનેતેબહુ ઉપયોગીથાયછે તેનીપ્રતીતિઅમ્હ ને સાક્ષાત્ થયેલીછે. પછી તે વીટીના સ્પર્શવાળું પાણીકરીને હું; તેણીનેપાવાલાગ્યો, તેમજ તેણીનાશરીરેછાંટવાલાગ્યો. તેસમયે પ્રિયંવદાએ મ્હને કહ્યુંકે; આતોમ્હારી ખડેનછે. પછી મ્હે કહ્યુંકે; આત્હારીખડેનકેવીરીતે થાય? એને કોઈવખતત્હેં પ્રથમજોએલી છે? પ્રિયંવદા બોલી. રત્નવતીનામેમ્હારીન્હાનીમાસીનેનર-વાહનરાજનીસાથે કુશાગ્રનગરમાંપરણાવીછે; ત્હેની આ સુંર-સુંદરીનામે કન્યાછે. પ્રથમહુંવૈતાલ્ય પર્વતમાંથી આ દ્વાપમાં આવતીહતી ત્યારેમાર્ગના પરિશ્રમને લીધે થાકીગઈ એટલે કુ-શાગ્ર નગરની બહાર ઉદ્યાનમા હું ઉતરી, હતી, ત્યાં મ્હેં એને જોઈહતી, વળી તે સમયે હું આકાશગમિની વિદ્યાનું એક પદ-

ભૂલીગઈહતી, તેપણ બહુબુદ્ધિમાન એવી એણીએમાત્રકહેવાથી
 જ તેપદ્મને સંભારી આપ્યું હતું. તેમજ ચિત્રપટમાં લખેલા
 ત્હારાસ્વરૂપનેજોઈ એણીએ ઉન્માદનેવધારનારએવોવણો સ્નેહ
 પ્રગટકર્યો. વળી આચિત્રગત યુવાન બહુ સુંદરછે એમજાણી એ-
 ણીનાહૃદયમાં ઘણોઆનંદ થયો હતો અને આ સ્હારો સ્વામી
 થાયતો બહુ સારૂ એ પ્રમાણે એણીએ બહુધા વ્યાકુળ થવાયું
 હતું. વળીજેકોઈપણપ્રકારેએ નહાશયનું ન્હનેદર્શનપણ થાયતો
 હુંકૃતાર્થધાઉએપ્રમાણેએણીએનિઃશ્વાસમૂક્યોહતો. હેલગિનિ?
 જેહુંત્હારી કોઈપણસંબંધવાળીહોઉતોઅવશ્યતેનાસમાગમના
 સુખવડે આખેદનને ત્હારેશાંતકરવી; એમ એણીના કહ્યાબાદહું
 અહીંઆવીહતી. આપ્રમાણે તેણીનોપૂર્વવૃતાંતપ્રિયંવદાકહેતી
 હતી, તેટલામાં તેણીના ભવવિહારનો વેગ ફર થવાથી તેસચેત-
 ન થઈગઈ. બાદ સારીરીતે શુદ્ધિમાંઆવીએટલેતેમાલાનેપ્રિયં-
 વદાનીપાસે મૂકીને હું વિચ્છિન્નિવૃત્તિનેમાટે શ્રીઋષભદેવભગવા-
 નનીપૂજકરવામાટેનંદિરમાંગયો. ત્યાંવિધિપૂર્વક શ્રીશૃનેંદ્રભગ-
 વાનનીપૂજા કરીને સ્ત્રેષ્ટેત્યવંદન કર્યું. પછીઉપયોગપૂર્વક શાંતિ
 દેવતાનો મંત્ર જાપકર્યો. તેમજ ત્રીશ સ્તુતિ લાલ્હીને સો શ્વાસો-
 ચ્છાસનો એક કાર્યોત્સર્ગ કર્યો. એપ્રમાણેવિદ્યાધરનામરણન્ય
 વિચ્છિન્ની શાંતિમાટે ધર્મકાર્યકરીને હુંફરીથીન્યારેપ્રિયંવદા-
 નીપાસેગયો. ત્યારે શોકને લીધે અશ્રુજલથી ભીજાઈગયાંછે ગંડ.
 સ્થલજનોનાંએવીતે બાલાઉદનકરતીસ્હારાએવામાંઆવી. પછી ન્હે
 પ્રિયંવદાને પૂછ્યું. હેખેન? આવામ્હોટાશોકથીસંતપ્તનીનાફક
 આ કમલાક્ષી શામાટે રૂદન કરેછે? તેસંભળી પ્રિયંવદાબોલી
 હેકુમારેંદ્ર? એણીના કારણને લીધે એનાપિતાને મ્હોટાપરાકની
 શત્રુએ રોકીલીધોછે, તેથીબહુ શોકાતુરથઈ આ બાલા રૂદનકરે

છે. ત્યારબાદ મહેતેણીને કહ્યું કે, હેસુંદરી? આકિંકર ત્હારે સ્વા-
ધીન છતાં ત્હારા પિતાનો પરાલવ કરવા કોણ સમર્થછે? વળી
અધિકની શી જરૂરછે? હસ્તમાં વસુનંદકબળ લઈ હું એક-
લોજ ત્યાંજઈને તેહરાચારી પ્રચંડ શત્રુનો સંહાર કરુંછું. વળી
અહીં શ્રીઆદિનાથભગવાનનામ દિરમાંપ્રિયંવદાનીપાસેસુખે-
થીત્હારેરહેવું. કોઈપ્રકારનો શોકકરવોનહીં. જ્યાસુધી હું તેહદુ
શત્રુજયનેમારીને પાછોઅહીં આવું ત્યાંસુધીતમ્હારેઅહીંથી
કયાઈપણજવુંનહીં એમ કહી તમાલપત્રનાસરખા શ્યામ એવા
આકાશમાર્ગે હું ઉપડીગયો.

અનુક્રમે હું કુશાગ્રપુરની ઉપરજઈપહોચ્યો. જેનાવિશાલ

કિલ્લાની ચારેગાળુએ ઉદ્ધત સુલટોએ
કુશાગ્રપુર. ઘેરોઘાલેલોહતો. અંદરનાલાગમાં બહુ
ચત્રોથી વહન કરાતા ગોળાકાર એવા

પાષાણોનેલીધેલચંકર, કિલ્લાનાઉપરના લાગમાં ધ્વજપતાકા-
ઓ રચેલી હતી, તેમજ જેના કાંગરાઓમાં સંકડો તોપો ગોઠવે-
લી હતી અને હજારોઉદ્ધતસુલટોના આડંબર સહિત કોલાહ-
લની ગર્જનાઓ બહુવધી પડીહતી. આપ્રમાણે તેનગરનો ઉપ-
દ્રવજેઈ મ્હારાહુદયમાં બહુકૌતુકથયું. જેથી તે જોવામાટેઆકા-
શમાંજહુંઉભોરહ્યો. તેટલામાં તેનગરનેલાગવામાટે શત્રુજય
રાજાનું સૈન્ય એકદમ તૈયાર થઈગયું.

શત્રુજયરાજાના સૈનિકોમાંથી કોઈ કહેછે. અરે? તૈયાર

કરેલું મ્હારું બક્તર મહને આપો. વળી
યુદ્ધનો કોઈ કહેછેકે; મ્હારું મનોહર વક્ત્ર [શસ્ત્ર-
સમારંભ. વિશેષ] મહને જલદી આપો. એપ્રમાણે
શત્રુજયનાસૈન્યમાં સુલટોનોઘણોકોલા-

હલસંભળાવાલાગ્યો. તેમજ કેટલાકકહેછેકે; અશ્વિકાઓને તૈયાર કરો. યત્રોને વહનકરો. પટકુટીને સરકાવો. વળી કિલ્લાનીપાસ-માં નિસરણીઓ ગોઠવો. યંત્રપીડનની ઘટનાકરવામાં હવેતહમે વિલંબકરશે નહીં. ઝડપાઓને બાળીમૂકો. મ્હોટા પત્થરોના જથ્થાવડે બાઈઓને પૂરીનાખો. કોદાળાદિકના સાધનોવડેઘઢના મુખ્ય ભાગોને તોડીનાખો. એ પ્રમાણે શત્રુજયરાજ બોલવા લાગ્યો. કિલ્લાનીઉપર અડાલીઓમાંરહેલા નરવાહન રાજના સુભટો ઉપરથી મ્હોટા પત્થરા ફેંકે છે જેથી શત્રુનાં યંત્રપીડન ટુટવાલાગ્યાં અને ધારનાં પુળીયા સાથે લાચતી મશાલોવડે તે ઓનાય ત્રોને બાળીનાખેછે તેમજ નગરાધીશના સુભટોકિલ્લાના આધારે સ્થાપનકરેલીનિસરણીઓ ઉપર રહેલાશત્રુના સુભટોને ભાલામારીને બાઈઓમાંપાડીનાખેછે. શસ્ત્રાદિકથી ઘાયલથયેલા સુભટોએ પોતાના હાથમાં ધારી રાખેલો એવો પણ ઘોડીયોનો સમુદાય બહુ કુદાકુદ કરેછે અને અડાલીઓમાં ગોઠવેલા યત્રો-માથી નીકળતા પાપાણુના મારને તેખચાવી લેછે પડખાઓનાં વરડાઓ ઉપરરહેલા ધનુષધારીઓએ મારેલાબાણોવડે ઘાયલ થયેલાઅને કિલ્લાનીપાસમાં આવતાશત્રુઓનાં મસ્તકોનાસે કડો ટુકડાઓ તોપોનામારથી થયાકરેછે, તેમજ કીલ્લાથી દૂર રહેલી એવીપણુ પટકુટીઓને તેલથી છાટેલા અને શૂબલાય ત્રમાગોઠવેલા મ્હોટા કાષ્ઠોના સમૂહવડે બાળીનાખેછે, તેમજ કિલ્લાના કાંગરાઓની અંદર રહેલા હાંશીયારએવા ધનુષધારીઓના બાણોવડે છેદાઇગયેલું શત્રુનું સૈન્ય વિજયાથી સ આમમાં શિથિલ થઈગયું. તેટલામાં બહુરોષનેલીધેત્યાં અનેકસામંત તથા સુભટોનાસમૂહ તૈયાર થઈગયા અને પોતાના સૈન્યનેઆશ્વાસન આપીને કિલ્લાની સન્મુખ પ્રયાણ કરવાલાગ્યા ઉલ્લટ સુવર્ણ-

થીવિભૂષિતછેકાંડનેમના એવાંબાણોવડે વિધાયેલો કિલ્લોનગરનું
રક્ષણ કરતોછતો રોમાંચને ધારણ કરતો હોયનેશું? ત્યારબાદ
શત્રુનાયોદ્ધાઓએ પરિખા [ખાઈ]ઓ પુરી નાખી અને લાંબા
વાંસડાઓનાપ્રયોગવડે પ્રાંતભાગને ખાળીનાખીને સમગ્રકિલ્લો
અગ્નિથી સળગાવીદીધો. યંત્રોથી ફેંકાતા પત્થરોના આઘાતવડે
કિલ્લાનાં શિખરો ટુટવાલાગ્યાં, જેથી શત્રુના સૈન્યમાં અકસ્માત
કોલાહલ ફાટી નીકળ્યો. ત્યારબાદ મ્હોટા વિશાલ પાખાણોથી
ખાંધેલી કિલ્લાની અડાલીઓ પણ યંત્રો, સુર ગો અને કશાઓ-
ના આઘાતવડેવિખરાઈ પડવાલાગી.

એ પ્રમાણે શત્રુના સૈનિકોએ એકદમ પરાજીત કરેલા
નગરના સુભટોનેજેઈ અકસ્માત મ્હારા
મકરકેતુનુંસાહસ. હૃદયમાં ક્રોધભરાઈગયો. જેથી હું આ
પીશીને ખડ્ગઉગામી ગને દ્રઉપરબેઠેલ
શત્રુજયની પાસેગયો અને ત્હેનેકહ્યુંકે; રોરો! અધમ? આજે
મ્હેંત્હેને ઘણાકાળેદીઠોછે. જોકે આ મ્હારી સ્ત્રીના પિતાએ ત્હારું
કોઈપ્રકારનું વૈર કર્યું નથી, છતાં તું એમનો પરાજયકરવા તૈયાર
થયોછે. એત્હારો કેટલોખર્ચો દુરાચાર ગણાય ! અથવા વિનાશ
કાળ આવે ત્યારે વાસડાને ફલ આવ્યાશિવાય રહેતું નથી, વળી
હેશત્રુજય?જો તું સત્ય સુભટવાદનેવહુનકરતો હોયતોહાલમાં
તું ત્હારું પુરૂષત્વ પ્રગટકર? એમ કહી ત્હેના કેશપકડીને એક-
દમ મ્હેંત્હેનું મસ્તકકાપીનાખ્યું બાદછેદાઈગયુંછે મસ્તકનેતું
એવા પોતાના સ્વામીને જોઈ શત્રુના સર્વ સૈનિકો સંભ્રાંત થઈ
ગયાઅનેએકદમ મ્હારીઉપરહુમલોકરીનેબાણોવડેમ્હને મારવા
મંડી પડ્યા. બાદ તેઓનાં હજારો તીક્ષ્ણ બાણોની પકિતનો
સુક્તિપૂર્વક ખચાવકરીને નરવાહનરાજા શોકાતુર થઈ જ્યાં

સભામાં ખેઠા હતા ત્યાંહુંગયો; અને શત્રુજયરાજનું મસ્તક તેમની આગળ મૂક્યું. પછી પ્રણામ કરીને, હેધનદેવ? પૂર્વોક્ત સર્વ વાર્તા તેમની આગળ મહેં કહી સંભળાવી.

ખાદમહેંકહ્યુંકે; હેરાજન! હવેતમ્હારે કોઇપ્રકારનો ઉદ્દેગ કરવોનહીં,તમ્હેસુખેથીઅહીંરહો. હુંહવે

મડરડેતુનુંપ્રયાણ. જાઉંછુ, કારણકે;રત્નદ્રીપમાંથી આપની કન્યાને લાવીને જલદીઆપનેસોપી દઉં.

એમ કહી સ્ત્રીના મુખાવલોકનમાં ઉત્સુકથયેલો હુંઆકાશમાર્ગે ચાલવા લાગ્યો અને અનુક્રમેતે સ્થાનમાં હું પહોંચ્યો,તેટલામાં અકસ્માત્ ત્યાં રહેલો એક વૈતાલ મ્હારા જોવામાં આવ્યો, તાલવૃક્ષના સરખી લાંબી જેની જ ઘાઓ છે મધીપુ જ અને મહિપ સમાન શ્યામછે શરીરજેનું જેના હસ્તોનુ બધારણ બહુ લાંબુ અને પુષ્ટછે જેના દાંત મુખની બહાર નીકળેલાછે.ઉંટૂની માફક જેના ઓઘની સ્થિતિ ભય કર દેખાયછે વળી જેનાં ચક્ષુઓ ખદોતની માફક ચક્રચક્રે છે જેના મુખની બહાર બંધે જીંહાઓ લપલપેછે.બહુ જાડી અને ચીપટીછે નાસિકા જેની. બહુ સતાપનેવિસ્તારતો વારવાર પોતાનીબુજાઓવડેઆસ્ફોટનકરતો. તેમજ ખડખડાટ હાસવડે અતિશય ગર્જના કરતો અને પ્રલયકાલના મેઘસમાન હચ્છારવવડે નભસ્તલને વાચાલિત કરતો એવો તે વૈતાલ જોડ્યો. રો'રો દુરાશય! પ્રથમ તહે મ્હને સ્ત્રીના અપહારથી બહુ દુઃખદીધેલુંછે. તે વૈરનો બદલો આસમયે હું લીધા વિના રહેવાનોનથી.હવે મ્હારી દૃષ્ટિગોચર થયેલો તું ક્યાં જઇશ ? રે વૈરી ? ખાલ અવસ્થામાં કોઇ કારણઆવીમળવાથી તું જીવતો રહેલો છે. પરતુ હાલમાં ભયંકર સમુદ્રમાં નાખેલો તું જીવવાનો નથી. એમ કહીને તે વૈતાલ તરતજ અ-

દ્રશ્ય થઈ ગયો. હું પણ આકાશમાંથી એકદમ ધસી સમુદ્રમાં પડીગયો. પછી હું ત્યાંથી આકાશમાં ચાલવામાટે નભોગામિની વિદ્યાનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો, પરંતુ તેવિદ્યા મહુને યાદ આવી નહીં. તેથી મહેં જાણ્યું કે; તે હુષ્ટ વૈતાલ જરૂર મહારી સર્વ વિદ્યાઓ હરી ગયો. કોઈપણ પ્રયત્ન વૈરી આ અસુર હોવો જોઈએ એમ વિચાર કરતો હું, હૈંધન દેવ? ભુજાઓ વડે સમુદ્રમાં તરવા લાગ્યો. હે નરાધીશ? એ પ્રમાણે પોતાનું વૃત્તાંત તે પુરૂષ મહુને કહેતો.

અકસ્માત
ઉત્પાત.

હતો, તેટલામાં અમ્હારા નિર્યામકે ભયભ્રાંત થઈ કહ્યું કે; હેનાવિક પુરૂષો? કર્ણધાર સહિત તમે તૈયાર થઈ જાઓ. કારણ કે, મૃત્યુના મુખ સમાન આકોઈ ભયંકર

ઉત્પાત દેખાય છે. તમે આકાશ તરફ દૃષ્ટિકરો; સુપડાના આકાર જેટલું અને એકદમ વૃદ્ધિ પામતું તે વાદળ ઉત્પન્ન થયું છે. જે અભ્રમંડ ખલ પુરૂષના સંગની માફક આપણો નાશ કરશે. આવા સ્થાનમાં થયેલો આવો ભયંકર મહાધોર આ ઉત્પાત થોડા સમયમાં યાત્રાલુ, નાવિક અને નાવઆદિક સર્વનો વિનાશ કરે છે એ પ્રમાણે બહાણના સ્તંભો ઉપર જોડેલા પુરૂષનું વચન સાંભળી બહાણમાં રહેલા સર્વ પુરૂષો એકદમ ક્ષોભાયમાન થઈ ગયા અને જીવવાની આશા પણ તેઓએ છોડી દીધી. બાદ નાવિકોએ સર્વ નંગરોના સમુદાય જલની અંદર મૂકી દીધા, કૂપસ્તંભને નમાવી નાખ્યો, બહાણને પણ ખુબ જ ડાઘ અને શ્વેત વસ્ત્ર વડે ચારે બાજુએ ઘેરાંકી દીધું. એટલામાં શ્યામ એવા મેઘના સમૂહ વડે સર્વ આકાશ છવાઈ ગયું. પવન પણ બહુ વેગથી વાવા લાગ્યો. સમુદ્રનું પાણી ઉચ્છળવા લાગ્યું. ચારે તરફ યમજીવની માફક નિરંતર ઉપરાઉપરી વિજળીના ચમકારા દેખાવા લાગ્યા. મેઘ પણ યમરાજના સુભટની મા-

ફર જાવું કેરમજી નાંચો કરવા તાજો મોહોટા તર ગોનેલીધે ઉચ્છ-
 નતા નેનંતાના સમુદ્રવડે સ્થિર કરે તું છતાંપણ તેજકાળ પ્રય ઉ-
 પવનથી ઉચ્છ નતા નેવા સમુદ્રના બહુવેગવાળા તર ગોવડે તજા-
 વા તાજાં. નિરંતર ઉચ્છનતા તર ગોવડે ઉત્પાત અને નિપાતને
 પાનજી કંતું જે આજી મલિઓળી જામેલી બુમિમાં હાયથી હ-
 વામેલાદ ઘાટીકોડનેવડન કરવા લાગ્યું. અર્થાત્ ઉચ્ચાનીચી અયડાવા
 ગયું પ્રભુના પ્રભાં પ્રચંડ પવનના આપાતથી છલ્લ થયેલા નગરો
 તર નાના પેગવડે કરકર એવા અવાજ સાંધે દૃટવા તાગ્યા તે સમયે
 ઉત્તમ તરફ પાટીની માફક સુક્તયયા છે બધનો જેનાં એવી તે
 નૌકા તર ગોવડે ખેંચાતી હતી બહુવેગથી ધોડવા લાગી, ડાઇ
 કે ત્રણે નિહ વિચાવાળી વિચાધરીની માફક આકાશમાં ઉડે છે.
 ડાઇ કે ત્રણે વિચાથી જટથયેલી જેચરીની માફક તે નૌકા નીચો
 પડે છે. કહાચિત દંડમીડગાપેલી બુજંગીની માફક તર ગોનેલીધે
 જાવાના પાડે છે, ડાઇ મમપે ઉત્તમજનોએ કહેલા શુદ્ધ અર્થની
 માફક અનિયમથી ચાડ્યા કરે છે, વળી કહાચિત તેધ્યાનમા બેઠેલી
 યોગિનીની માફક નિશ્ચયથી ધ્યાન કરે છે, કહાચિત તે અરણ્યમાં
 પડેલી વૃદ્ધગ્રીની માફક મંદન દયા કરે છે, કહાચિત શુરજનની દષ્ટિ-
 નાંદરવયેલી અને વરને લાયક એવી કુલનાલિકાની માફક ધ્રુજતું છે
 ગ્રીર જેનું એવી તે નૌકા સમુદ્રની અદગ્ધુમે છે તર ગોના જલથી
 ભરાઈ ગયેલાં પાટીયામાંથી જરતા મોટા ગિદ્દોડી આંસુવડે
 આમિતજનોના ગ્દાળ કરવામાં અપ્રથયેલી તે નૌકા જાલોદન કરતી
 હાયને શું ? નજીકમાં પોતાનો ભગ જાણીને ભય પામેલી અને
 ગરજાવીત એવી તે નૌકા બંધનથી છુટાં પડતા પાટી આગોળી
 ઉત્પન્ન થતા મોટા શબ્દ રૂપી પ્રલાપ વડે ઉદન કરતી હાય ને
 શું ? એવી તે નૌકા સમુદ્રની અંદર ઉન્મત્તની માફક આમનંમ

ભમવાલાગી અને જલની અંદરરહેલા અપસ્વ મૃન્મય પાત્રની માફક તે પ્રતિક્ષણે વિખરાવાલાગી. તે સમયે નાવના ચલાવનાર લોકો બહુ ઉદ્વિગ્ન થઈ ગયા, તેમજ કોલિકલોકો બહુ વ્યાકુલ થઈને વિલાપ કરવા લાગ્યા. વણિકલોકો બહુ ત્રાસ પામવા લાગ્યા. ભત્ર્ય લોકો મ્હોટા આંક દ કરવા લાગ્યા, કેટલાક લોકો કચ્છોટાની અંદર સુવર્ણના ટુકડાઓ ગોપવવા લાગ્યા. કેટલાક વણિકલોકો પાટીયાઓના ખડોની પોતાને તરવામાટે બુદ્ધિપૂર્વક ગોઠવણ કરવા લાગ્યા. વળી સમસ્તલોકો પોતપોતાના કુલદેવોની માનતાઓ રાખવા લાગ્યા. નાવિકલોકો ભારખાનાને સમુદ્રમાં ફેંકવા લાગ્યા. તેટલા અરસામાં પાણીથી આચ્છાદિત છે પ્રાંતભાગ જેનો એવા એક પર્વતના ખડકને અથડાઈને તેનો કા એકદમ તુટી ગઈ અને તેનાં સર્વ પાટીયા વિખરાઈ ગયાં.

ત્યારબાદ, હેનરેંડ ? હું પણ જળમાં ગોથા ખાવા લાગ્યો,
તેવામાં દૈવયોગે એક પાટીયું મ્હારી
સમુદ્રતરણ. પાસમાં આવી ગયું. જેથી એકદમ હું હેને
વળગી પડ્યો, અને અંદર સ્કુરણાયમાન

તર ગોથી વહન કરાતા નાના માચ્છલાઓના આઘાતને સહન કરતો હું તરવા લાગ્યો. કોઈ ઠેકાણે સમુદ્રની અંદર અસંખ્યાત આઘાતવડે ક્ષુભિત થઈ હું ઊભો હતો. કોઈ ઠેકાણે ગ્રાહોવડે ગ્રહણ કરાતી ગોધિકાઓના મુખમાંથી હું બચી જતો હતો. કોઈ સ્થળે મઘરોના આઘાતથી તુટી ગયેલી છીપોલીઓના સંપુટમાંથી નીકળતા મોતી મ્હારી ઉપર પડતાં હતાં, કોઈ ઠેકાણે તર ગોથી વિખરાતાં પરવાલોના જથ્થાવડે હું ઝંધાઈ જતો હતો. ઉપરાઉપરી મ્હોટી દહેરોવાળા તરગોના વેગવડે હરણ કરાતો હું હેનરેંડ ? પાંચ દિવસમાં સમુદ્રના કાંઠા ઉપર પહોંચી ગયો, બાદ સૂર્યોદય

થયો એટલે મહારાશરીરમાંથી ઘણાદિવસની ભરાઇગયેલી ડંડી આલીગઈ. પછી ત્યાથી ઉતરીને સારાં પાકેલાકેળાં વિગેરે ઉત્તમ ફળોવડેમહારીકુધામ્હેનિવૃત્તકરી. પશ્ચાત્કુષ્ઠકોપરામાથીકાઢેલા તેલવડે અભ્યંગ (મર્દન) કરીને સરોવરમા મ્હેં સ્નાનકર્યું. પછી પ્રયત્નપૂર્વક ચંદનવૃક્ષના પલ્લવોના રસવડે કપૂર મિશ્રિત ચંદનનો શરીરેલેપકર્યો. બાદ નયકલ અને ઇલાયચીસહિત ઉત્તમ પ્રકારનું પાનખીડુંલીધું. એ પ્રમાણે શારીરિક ક્રિયાથી નિવૃત્ત થઈ હું ત્યાં રહેલી એક રત્નશિલાની ઉપર બેઠો અને વિચારકરવા લાગ્યો. અરે? દેવગતિવિચિત્રછે, અકસ્માત્ હું ધન અને પરિવ્રજનરહિત થાથી થઈગયો? વળી તે ંહાણુ લાગી જવાથી તે મહાનુભાવની શી સ્થિતિ થઈ હશે? જો એનાહાથમાં પાટીયું આવીગયુંહોય અને તે કદાચિત્ સમુદ્રનીપારઉતરીગયોહોયતો બહુસારૂથાય, એમવિચારકરતોહુંકેટલાકદિવસત્યારંહ્યો તેટલામાં એકદિવસ કોઈએ કહેલું એકવચન મહારાસાભળવામાંઆવ્યું કે, હેધનદેવ? મહાથય? તુંઆપ્રમાણે ઉદ્વિગ્નશામાટેરહેછે? બાદ હું સંભ્રાંતથઈ તેતરફજોવાલાગ્યો તોત્યારહેલો ઉત્તમ ભાગ્યવાન એક દેવ મહારાજોવામાંઆવ્યો. જેનું મુખકમલ બહુ જ પ્રકુલ્લ દેખાતુંહતું, જેના મુકુટનીઉપર દેહીપ્યમાન નાગફણાના આકાર સમાન એક ચિન્હશોભતુંહતું, અનેજેનાશરીરનીકાંતિઅત્યંત રમણીયદેખાતીહતી,એવા તે તેજસ્વીદેવનેજોઈ મ્હેંતંહેને અભ્યુત્થાનઆપ્યું,એટલે તે દેવ મ્હને ગ્રેમપૂર્વક ખૂબ ભેટી પડ્યો. પશ્ચાત્ તેણે મ્હનેકહ્યું કે; હેભદ્ર? તું મ્હને ઓળખેછેકે અહીંયાં ભૂલીગયો? ત્યારબાદમ્હે કહ્યું, હેદેવ? હાલમાં હું આપને બરોબરઓળખીશકતોનથી. માટે આપ કહો, તમ્હે કોણુછો? અને આપનોમેળાપમ્હનેકયાથયોહતો? પછી તે દેવબોલ્યો. હેભદ્ર?

જેના વચનથી સુપ્રતિષ્ઠ પદ્મીપતિના જયસેન પુત્રનેયોગીની પાસમાંથી એકલાળ સોનેયા આપીનેતહેં મુક્ત કર્યોહતોતેજહું દેવશર્માછું અને તેપ્રસંગ હસ્તિનાપુરની પાસે મનોરમઉદ્યાનમાંબન્યોહતો, તે સમયે તમ્હેમ્હનેજોયેલોહતો. વળી અટવીમાં જ્યારેતમ્હારોસાર્થહુંટાણો ત્યારે તમ્હે સુપ્રતિષ્ઠપદ્મી પતિનીપાસે આવ્યાહતા, તે વખતે ત્યાં બાલરક્ષક તરીકે મ્હને તમ્હેજોયોહતો. તેમજવળી કુશાગ્રપુરમાંથી વળતીવખતે તમ્હે તે પદ્મીમાંઆવ્યા પરંતુ તે બળી ગયેલી સિંહગુહાપદ્મીની બહાર અસ્થિપિંજરમા રહેલોમ્હનેઆપેજોયોહતો. મ્હારા બંને ચરણકપાઈગયાહતા, તેમજ મ્હોટા શસ્ત્રોનાઘાલાગવાથીમ્હારું શરીરબહુજીર્ણથયેહુંહતું વળી તૃષા તો એટલીબધીલાગીહતીકે જેથીમ્હારાપ્રાણપણકંઠમાંઆવીરહ્યાહતા. તેવખતેપરોપકારમાં રસિકએવાઆપેશ્રીઅરિહંતલગવાનદેવ,સુસાધુઓગુરૂઅનેકેવળી કથિતધર્મ, એ પ્રમાણે નિયમસહિત સમ્યક્ત્વવ્રત આપીને સંસારસાગર ઉતરવાનેનાવસમાનએવા નવકારમંત્રનું અત્યંત પ્રેમપૂર્વક જેને સ્મરણ કરાવ્યું હતું તેજ હું દેવશર્માનો જીવ છું. હેસુલગ ? તે નવકારમંત્રના પ્રભાવથી સામાનિક દેવતાઓ જેના ચરણકમલમાંનમનકરેછે એવો હું વેલંધરનાગરાજની અંદર શિવકે નામનો દેવથયોછું.

ત્યારબાદમ્હેંકહુંકે, હેસુરોત્તમ ? આપના કહેવા પ્રમાણે

ધનદેવનોપ્રશ્ન. હુંસર્વવાતસમજાગયો,આપનુંકહેલુંસત્ય છે.પરંતુ મ્હારે આપને એટલું પૂછવાનુંછેકે,હાલમાં કયાસ્થાનમાંતમ્હેરહોછો.

તે વૃત્તાંત મ્હનેકહો. દેવબોદ્યો, હેભદ્ર ? મેરૂગિરિની દક્ષિણ દિશામાં કંઈક ન્યૂન ખેતાળીસહજાર યોજનપ્રમાણુવાળા લવણ

સમુદ્રને અવગાહીને રહેલો એક મુંદરપર્વત છે, સત્તરસોને એક-
વીશ યોજન જેની ઉચ્ચાઈ છે. અને મધ્યમાં રત્નમય હોવાથી
પોતાની કાંતિના વિસ્તારવડે સાડાસાત યોજન સુધી ચારે તરફ
લવણ સમુદ્રના પાણીને પ્રદીપ્ત કરે છે; એવા તે દઉલાસ નામના
પર્વતના શિખર ઉપર બહુ રમણીય એક લવન છે, જેની ઉંચાઈ
બાસેક યોજન છે અને અમૂલ્ય રત્નોથી જેની શોભા બહુજ પ્રસરી
રહી છે એવા તે લવનમાં દશહજાર સામાનિક દેવોના પરિવાર
સહિત હું રહું છું. શિવક નામે હું વેલંધરાધિપતિ કહેવાઉં છું.
અને એક પદ્યોપમનું મ્હારું આયુષ્ય છે. તેમજ લવણ સમુદ્રમાં
ખીજીપણ મ્હારી શિવકનામની રાજધાની છે. જેનો વિસ્તાર
ચારે બાજુએ બારહજાર યોજનનો છે. તેની અંદર અનેક દેવી-
ઓના પરિવાર સાથે દીવ્ય સુખનો વિલાસ કરતો હું ઘણી-
વાર રહું છું. તેમજ દઉલાસગિરિમાં પણ રહું છું. માટે
હે ભદ્ર ? તારા પ્રસાદથી આવી ઉત્તમ રૂઢિ મ્હને પ્રાપ્ત થયેલી
છે. વળી કાલે હું દઉલાસપર્વતમાં આવ્યો હતો. અવધિજ્ઞાનવડે
રત્નદ્વીપમાં આવેલો ત્હને જોઈ તારા દર્શન માટે હું અહીં
આવ્યો છું. હવે મ્હારે જે કંઈ કરવાલાયક કાર્ય હોય તે બતાવી
મ્હને તું કૃતાર્થ કર. આ પ્રમાણે દેવનું વચન સાંભળી ધનદેવ
પોતાના હૃદયમાં વિચાર કરવા લાગ્યો; અહો ? માત્ર નવ-
કારસ્મરણનું આટલું બધું ફળ છે તો શ્રી જૈનધર્મ પાસીને હું
દીક્ષાગ્રહણ કેમ નથી કરતો ? એમ તે ચિંતવન કરતો હતો,
તેટલામાં ફરીથી પણ દેવ ઓડ્યો હે મહાનુભાવ ? દેવતાઓનું
દર્શન નિષ્કલ હોતું નથી માટે તું તૈયાર થા, જેથી આજે હું ત્હને
બહુ રત્નો સહિત દીવ્ય વિમાનમાં બેસારીને હસ્તિનાપુરમાં
લઈ જઈ અને ત્યાં ગયા બાદ હે મહાભાગ ? તારો મનોરથ પણ

પૂર્ણ થશે, તેપ્રમાણે દેવનો આગ્રહ જાણીને મહે કહ્યુંકે, જલે
આપની ઈચ્છા હોય તો એમકરો. બાદતેદેવતાએ જલદી દીવ્ય
વિમાન વિકુર્વીને ઘણાં રત્નો સહિત મહને વિમાનમાં બેસારી
દીધો. હેનરેંદ્ર? તેદ્વીપમાં રહેલાં અનેક પ્રકારનાં ઉત્તમરત્નોનો
સમૂહ આદરસહિત આપીને શિવકેદેવતાએ પોતેજ મહને
દિવ્ય વિમાનમાબેસાર્યો અને ક્ષણમાત્રમાં તેમહનેહસ્તિનાપુ-
રમાં લાવ્યો.

શ્રી ધનેશ્વર મુનિએ રચેલી સુબોધ ગાથાઓના સમૂહ
વડે મનોહર અને રાગતથાદ્વેષરૂપી અગ્નિ અને વિષધરને શાંત
કરવામાં જલ અને મત્ર સમાન આ સુરસુંદરી કથાને વિષે હ-
સ્તિનાપુર આગમન નામનો આતેરમો પરિચ્છેદ સમાપ્ત.

इति श्रीधनेश्वरमुनिविरचितप्राकृतपद्यमयसुरसुदरीचरित्र-
स्यशास्त्रविशारदयोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरजैनाचार्य-
पूज्यपादश्रीमद्-बुद्धिसागरसूरीश्वरशिष्यरत्नप्रसिद्ध-
वक्त्रेतिख्यातिभागाचार्यश्रीमद्-अजितसागरसूरि-

कृतगुर्जरभाषानुवादे हस्तिनापुरागमननाम

त्रयोदशपरिच्छेद समाप्त.

॥ અથચતુર્દશપરિચ્છેદઃ પ્રારમ્ભ્યતે ॥

ધનદેવવણિક્ષ અમરકેતુરાજની આગળ પૂર્વોક્તવૃત્તાંત
કહેતોહતો તેટલામાં ત્યાં બેઠેલી સુર-
સુરસુંદરીનો સુંદરીપણ તેવાત સાંભળી બહુજ શો-
પ્રશ્નાત્તાપ. કાતુર થઈગઈ અને વિલાપ કરવાલાગી.
હા! કેવલ હુ.ખના નિવાસભૂત અને વ-

જથી ઘડેલા આ મહારા હૃદયનેધિક્કારછેકે,જેના અશ્રાવ્ય વાત્તા
સાંભળીનેપણ સેકડો ટુકડા થઈજતા નથી, વળી મનોવલ્લભના
બહાણના ભ ગ રૂપી અનિષ્ટનેસાંભળીનેદુઃખમય એવા આ પ્રા
ણોને ધારણ કરવાથી હાલમાં કઈ પ્રયોજનનથી હેનાથ? માત્ર
દર્શનથીપણ તમોએ સ્નેહનો પ્રકર્ષ બતાવ્યો, કારણકે, શત્રુ-
જયરાજએ રોકેલા મહારા પિતાને આપે મુક્તકર્યાહેનાથ?જે
સુર મહને હરી ગયોહતો તેજ દેવે આપની વિદ્યાઓનો અપ-
હારકર્યોછે વળી હેપ્રિયવલ્લભ! સમુદ્રનીઅ દરયાનપાત્રનો ભ ગ
થવાથી આપનીહેવીસ્થિતિ થઈહશે? હા ! નાથ!આપ્રમાણેહત-
વિધિવિપરીતકાર્યકરેછેતોમ દલાગ્યવાળીહુંચ દ્રનાકિંજલુસમાન
નિર્મળ એવુ આપનું મુખારવિદ ક્યારે દેખીશ? આદુનીયામા
સ્રીઓનો સ્નેહ અસ્થિર હોય છે,એવાપ્રકારનો આ લોકપ્રવાદ
સત્યછે. કારણકે, આવુ અનિષ્ટ વૃત્તાંત સાંભળીનેપણ હનુસુધી
હું પાપિણી જીવુ છું

ઈત્યાદિક ચિ તવન કરતી હું બહુ શોકનાઆઘાતથી નિ-
શ્ચેતન થઈગઈ અને પાસમા બેઠેલી
સુરસુંદરીનીમૂર્છા. કમલાવતીદેવીના ખોળામાં મૂર્છાવડે
હું પડીગઈ સલાવિતપુત્રના વિયોગથી

શોકાતુર થયેલી કમલાવતીદેવીપણ પોતાના નેત્રોમાંથી અશ્રુ જળની ધારાઓ વરસાવવા લાગી અને રૂદ્ધકંઠે વિલાપ કરવા લાગીકે; હા? પુત્ર? તેસમયે અરણ્યમાં મહારા જોળામાંથી ભત માત્રનો તહારો કોઈ અપહાર કરીગયો, હાલમાંપણ મહારા હં જૃતને લીધે તહારું દર્શન થયુંનથી, માટે તું ક્યારે દર્શન આપીશ? અને તું ક્યાં ગયોછે?, વળી હેપુત્ર? જોણીને તહારા મુખ કમળનું દર્શન થયું તે આ બાલાને ધન્યવાદ ઘટેછે. હા? હા? હું અધન્યહું. કારણકે; પુત્ર થયો છતાંપણ મહને તહેનું દર્શન થયું નહીં, વળી ચૌવન વયને પ્રાપ્ત થયેલો તેકુમાર હસ્તિનાપુરમાં મળશે એપ્રમાણે પ્રથમ કુલપતિએ કહેલું વચન શું વૃથાથશે? એપ્રમાણે વિલાપકરતી કમલાવતીદેવી બહુશોકાતુર થઇગઇ.

કમલાવતીના દીનતા ભરેલા વિલાપ સાંભળી પુત્રના

શોકથી ઘેરાઈ ગયાંછે અ ગો જેનાં અને

અમરકેતુરાજ. હસ્તતલમાં સ્થાપનકર્યુંછે નિસ્તેજમુખ

જેણેએવોશ્રીઅમરકેતુરાજપણ નેત્રો

માંથી અશ્રુજલવરસાવવા લાગ્યો. તેસમયે પોતાના હૃદયમાશ કા

થવાથી ધનદેવે; સુરસુંદરીને પવનના ખતીએ વીહંસિકાના મની

વિલાસિનીને પૂચ્છયું મૂર્છાથી મીંચાઈ ગયાંછે નેત્રોજેનાં એવી

અપૂર્વ રૂપવાળી આ કન્યા કોણુછે? તેસાંભળી હંસિકાએપણ

આકાશમાંથી ઉદાનમાં પડીહતી વિગેરે તેણીનું સર્વ વૃત્તાંત

ધનદેવની આગળ નિવેદને કર્યું તેસાંભળીને તરતજ ધનદેવને

મુમતિનૈમિત્તિકનું વચન યાદઆવ્યું બાદ તેજોદયો, હેનરેંદ્ર?

તમ્હેશામાટે ઉદ્વિગ્ન થાઓછો? તેમજ હેદેવી? તમ્હારેપણ વિલાપ

કરવાનું શું કાગ્ણુછે? શું તેમુમતિનૈમિત્તિકે કહેલું વચન તમ્હે ભૂલી

ગયાં? કેમુમાકર ઉદાનમાં જ્યારે આકાશમાંથી કન્યા પડશે

ત્યારપછી થોડા દિવસમાં પોતાના પુત્રસાથે તમ્હારો સમાગમ થશે એમ સુમતિએ કહેલું છે માટે તમ્હે ઉતાવળ કરશો ન- નહીં. હાલમાં તેઆપને મળશે એમાં કોઈપ્રકારનો સ દેહનથી. કારણકે; તેસુમતિનૈમિત્તિક ચથાર્થ વાદીછે, તેના ઘણા પરચા અમારા જોવામાં આવેલા છે. માટે જ્હાણુના ભાગવાથી પણ તમ્હારે તેસંબધી ખીલકુલ શોક કરવો નહીં

એપ્રમાણે ધનદેવવણિક્ ઉચિત વચનોવડે રાજાને શાંત કરતોહતો, તેટલામા એકદમ ત્યાં હુંદ-
સુપ્રતિષ્ઠસૂરિ. ભિના નાદ ઉચ્છળવા લાગ્યા, નગરની બહાર આકાશમાંથી ઉતરતા દેવતાઓ

દેખાવાલાગ્યા, તેમજ દેવાંગનાઓના ગીત ધ્વનિ સહિત જય જય શબ્દ સભળાવાલાગ્યા, તેસમયે સભામાંખેઠેલા લોકો આ શુંછે? આશુંછે? એમ જોલવાલાગ્યા, તેટલામાં હુર્ષથી વ્યગ્ર થ-
 ચેલો સમંતભદ્ર ત્યાં આવ્યો અને રાજાને પ્રણામ કરી કહેવા લાગ્યો. હેનરાધીશ? આ નગરની ઇશાન કોણુમા કુસુમાકર ઉદ્યાનની અંદર મુનિજનને ઉત્તરવાલાયક સ્થાનમાં આજે સુ-
 પ્રતિષ્ઠ આચાર્ય પધાર્યાછે. જેમની સેવામાં અનેક મુનિઓ ર-
 હેલાછે, સર્વ શાસ્ત્રાર્થોના સવિસ્તર વિધિમા જેઓ બહુજ પ્રવીણછે, તેમજ પરવાદીના સમુદાયરૂપી હસ્તિઓનો પરાજય કરવામાં કેસરીસમાન, નાનાપ્રકારની તપશ્ચર્યાના વિધાનમાં અતિશય રાગવાળા, વિશુદ્ધ ચારિત્ર અને સચમવડે યુક્ત, અને જેઓ પરોપકારમાં એક રસિકછે. તેમજ દગ્ધથયાંછે ઘાતિકર્મ જેમનાં એવા તેઆચાર્યને હાલમાંઅપ્રતિપાતિ એવું શ્રી કેવલ જ્ઞાન પ્રગટ થયુ છે. માટે હેદેવ? તે કેવલજ્ઞાનનો મહોત્સવ કરવા માટેદેવતાઓઆવેલાછે.એપ્રમાણે સમંતભદ્રનું વચનસંભળી

રાજાનું હૃદય બહુ આનંદથી ભરાઈ ગયું અને સૂરીશ્વરને વાઢવા
જવા માટે તૈયાર થયો. હે દેવી! તું પણ સુરસુંદરી સહિત તૈયાર થા? આ આચાર્ય લગવાનને વંદન કરીને તું પોતાના પુત્રનું વૃત્તાંત પૂ-
છજે? એમ કહી સ્નાન વિલેપન કરી રાજા મહોટા સુભટોના
પરિવાર સહિત ઉત્તમ ગજે દ્ર ઉપર આરૂઢ થઈને કુસુમાકર
ઉદ્યાનમાં ગયો. સમસ્ત પરિવાર સહિત અમરકેતુરાજા મુની-
ન્દ્રની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી પશ્ચાત્ પ્રણામ કરીને આચાર્યની આ-
ગળ ઉચિત સ્થાનમાં બેસી ગયો. બાદ શ્રીકેવલી લગવાનનો
મહિમા કરવામાં આવ્યો. પછી દેવ સહિત મનુષ્ય અને અસુ-
રાદિકની સભામાં શ્રીકેવલી લગવાને ગભીર વાણીવડે ધર્મદેશ-
નાનો પ્રારંભ કર્યો.

આસંસારની અંદર નારક, તિર્યચ, માનવ અને દેવ એ

ચાર પ્રકારની ગતિઓમાં અનેકદુઃખથી

ધર્મદેશના.

પીડાયેલા પ્રાણીઓ બહુ કષ્ટવડે માનવ

ભવને પામે છે, વળી અતિ દુર્લભ એવા

મનુષ્ય ભવને પામીને પણ મિથ્યાત્વાદિવડે મોહિત થયેલા ઘણા

મનુષ્યો વિષયરૂપી માસમા લુપ્થ થયા છતાં પરલોકનું હિત

સાધવામાં ઉદ્યુક્ત થતા નથી તેમજ જૈન સિદ્ધાંતના શ્રવણથી

રહિત એવા તેમનુષ્યો કાર્ય અને અકાર્ય વિગેરેની વ્યવસ્થાને

જાણતા નથી ભક્ષ્ય, અભક્ષ્ય, પેય અને અપેયાદિકને પણ તેઓ

ઓળખી શકતા નથી વિષયોમાં આસક્ત થયેલા તે નિર્મર્યાદ

પુરૂષો ગમ્ય અને અગમ્યના વિભાગને બીલકુલ ગણતા નથી;

વળી ધાર્મિક લોકો હિતને માટે તેઓને ઉપદેશ આપે છે ત્યારે

તેઓ કહે છે કે; તમ્હે લોકો મૂઢજો. ધૂર્ત લોકોએ ધર્મને બહાને

તમ્હને છેતર્યા છે કારણ કે, આદુનીયામાં યુગ દુ.ખનો લોકતા

કિંવા અમૂર્ત જે પરલોકમાં જાય તેવો કોઈપણ જીવ છેજ નહીં અને જ્યારે જીવનો અભાવ છે ? તો આ જગત્માં હિં-
સાદિક કરેલું પાપ કોને થાયછે ? માટે ભાઈઓ ? નકામા આવા
ધર્મના ડોગને તન્હેતો લઇ પડ્યાછો છતાં બીજાઓને શામાટે
હેરાન કરવા આવોછો ? વળી અન્યત્રપણુ ધર્મનું સ્વરૂપ બતા-
વવામાં આવ્યું છે તેતરફ લગાર લક્ષ્ય આપો, જેમકે.

મૃદ્વીશય્યા પ્રાતરુત્થાય પેયા, મધ્યે ભક્તં પાનકં ચાપરાણે ।
દ્રાક્ષાશ્વણઃ શર્કરા ચાર્દ્ધરાત્રે, મોક્ષથાન્તે શાક્યસિંહેન દૃષ્ટઃ ॥૧॥

અર્થ—“શયનનેમાટે મુકોમલશય્યા, પ્રભાતમાઉઠિને પેય
વસ્તુનો ઉપલોગ, મધ્યસમયમા ઉત્તમ પ્રકારનુંભોજન, અપ-
રાન્હકાળમા દુધાદિકનું પાન, બાદ દ્રાક્ષાખડ્યનેઅર્ધરાત્રિના
સમયે શર્કરાસેવન વિગેરે પદાર્થોનું યથાર્થસેવનકરવાથી અંત-
સમયે મોક્ષગતિપ્રાપ્તથાયછે એમ શાક્યસિંહનું કહેલુંછે માટે
ભાઈઓ ? અમ્હારી આગળ તમ્હારેઉપદેશકરવાનીજરૂરનથી.”
આ પ્રનાલે વિપરીત પરીણામવાળા અને જૈનધર્મમાં વિમૂઢ
એવાતેઓ નિર્દયપણે જીવદાતકરેછે, જૂઠું ખોલવામા બીલકુલ
અચકાતાનથી, અદત્તવસ્તુનેચહુલુકરેછે, પગ્ગ્નીપ્રત્યેગમનકરેછે.
બહુપ્રકારના પરિચ્છેદ કરવામા હું મેશાં ઉલુકતરહેછે, રાગ અને
દ્રેષ્યવડે તેઓનીબુદ્ધિવિમૂઢથઈજાયછે, રાત્રીભોજન તથામાસમાં
રક્તહોયછે, મધુ અને મધપાનમા નિરંતર લુપ્થ થાયછે, ક્રોધ,
મદ, માયા અને લોભને આધીનથઈબહુપીડાપામેછે, વળીકિલટ
છેપરિણામજેમનોએવાતેઅવિરતમિથ્યાદૃષ્ટિઓઅતિદારૂણએવાં
કિલટકર્મોઉપાર્જનકરેછે વળી તે દારૂણકર્મોનેવશથયેલા તેઓ
કાળ કરીને ઘોરનરકથાનોમાંપડેછે નિરંતર ગાઢ અંધકારથી

આવૃત તેમજ તીવ્રએવા તાપ અને ઠંડથી વ્યાપ્તએવાં તે નરક
સ્થાનોમાં ઉત્પન્નથયેલા તે જીવોને કર્ણસ્વરે રૂદનકરતા જોઈને
પરમાધામિક દેવતાઓ તીક્ષ્ણ કરવત તથા તેજસ્વી કુહાડાઓ
વડેસેંકડોપ્રકારેછિન્નલિન્નટુકડાકરેછે.લાંબાઅનેતીક્ષ્ણકાંટાઓથી
વ્યાપ્ત એવી શાદમલી (સેંલળ) વૃક્ષની ગાઢશાખાઓના મધ્ય-
ભાગમાં તેવા અધર્મીજીવોને સ્થાપનકરીને વારંવાર દોરડાઓ
વડેતાણીખાંધેછે. તેમજનિદ્રેયછે મનજેમનું એવા તે પરમાધા-
મિકદેવો કઢકઢતીએવી કુંભીઓ (તેલનીકઢાઈઓ)ને વિષે તે
જીવોનેઉકાળેછે. તેમજ તૃષાનીખૂમપાડતા તે અધર્મીઓને ઉક-
ળતુંત્રાંખુપાયછે. જ્યારે ક્ષુધા લાગેછે ત્યારે અનાથ એવા તેના-
રકીયોના મુખમાં તેમના શરીરમાંથી કાપેલા માંસને અગ્નિસ-
માનતપાવીનેફે કેછે.હા ? હા ? માતા ?એપ્રકારે રટન કરતા તે
દીનજીવોને પર, ચરખી અને રૂધિરથીપૂર્ણભરેલી વૈતરાણી નદી
અનાવીને તેની અંદરચલાવેછે. છાયાની ઇચ્છાવાળા તે જીવોને
અસિપત્ર-તરવારની ધારાસમાનપત્રોના વનમાં ગંમન કરાવેછે,
તેની અસહ્યપીડાનેલીધેતેઓખડુવિલાપકરેછે ત્યારે ખર્જૂ, તોમર
અનેભાલારૂપતીક્ષ્ણશસ્ત્રોવડેતેમનેછેદેછે,તેસમયે અમ્હાંરૂંરક્ષણ
કરો?અમેઆપનેશરણુઆવ્યાધીએએપ્રમાણુતેમનીપ્રાર્થનાસાંભ
ળીનેપરમાધામિકદેવતાઓતેમનાપૂર્વભવનુંવૃત્તાંતસ્મરણુકરાવીને
ખૂબમારેછે.વળીઅધિકશુંકહેવું?નરકસ્થાનમાં રાત્રીદિવસ પકાતા
એવાનારકીઓને નિમેષમાત્રપણુસુખનથી,પરંતુહ મેશાં હુઃખજ
હોયછેએપ્રમાણુખડુસમયસુધીદાર્ણુદુઃખોઅનુભવિનેછેવટેમહા
કષ્ટવડેત્યાંથીનીકળીનેપણુતેનારકજીવોતિર્યચનીયોનિઓમાંઉત્પન્ન
થાયછે ત્યાંપણુ ક્ષુધા, તૃષા,તાપ, શીત, વધ, બંધ અને રોગો-
નીવેદનાઓવડે ખડુદુઃખી થાય છે. તેમજ ભારાવરોપણુ, નાથ

દમન, અંકુશ અને તોત્ર (પરોણા) આદિકનો ઘણો માર સહન કરવો પડે છે. પરસ્પર એકબીજાનું ભક્ષણ અને તાડનાદિક અનેક પ્રકારનાં દુઃખો વિવિધ પ્રકારની યોનિઓમાં વાર વાર બહુ વખત તેમને ભોગવવાં પડે છે. ત્યારબાદ જો કોઈ પણ પુણ્યનો ઉદય હોય તો મહામુશીબ તે તેજીવો હર્ષભર્યા મનુષ્ય ભવને પામે છે તે મનુષ્ય ભવમાં પણ શારીરિક અને માનસિક નાના પ્રકારનાં દુઃખો ઉત્પન્ન થાય છે. વળી દારિદ્ર્ય પીડા મુદ્ગરના મારવડે હુ. ખીથયેલા પ્રાણીઓ લેશ માત્ર કુત્સિત અન્ન મેળવવાની ઇચ્છાથી નીચ એવા પણ અન્ય જનોની આજ્ઞામાં રહે છે તેમજ દ્રવ્યની આશા વડે તેની પુરૂષોરાત્રી દિવસને ગણતા નથી, બહુ વિષમ એવા અત્યંત દૂર દેશમાં પણ ચાલ્યા જાય છે. અતિકઠિન એવા ગુહાદિકના વિવરો (છિદ્રો) માં પ્રવેશ કરે છે અને સમુદ્રને ઉલ્લંઘન કરે છે; તેમજ લોભરૂપી ગ્રહથી ગ્રસિત થયેલા મનુષ્યો ધનપ્રાપ્તિની ઇચ્છા વડે હુ. બને ગણતા નથી અને ચળકતા અનેક ભાલાઓથી વ્યાપ્ત એવા ભય કર સગા મમાં પણ પ્રવેશ કરે છે. વળી ઇષ્ટ જનોના વિયોગથી અને અનિષ્ટની પ્રાપ્તિથી તેમજ નાના પ્રકારની આપત્તિઓથી જે હુ બથાય છે તેનું વર્ણન કરવા તો કોણુ સમર્થ થાય? અનેક પ્રકારના રોગાદિક વ્યાધિઓ વડે પીડાતા જીવો ખીલકુલ નિવૃત્તિને પામતા નથી, ત્યારબાદ વૃદ્ધ-ત્વાદિક દુરવસ્થાને પ્રાપ્ત થાય છે, પછી તેઓ બહુ ખીથઈને મરણ પામે છે વળી જો કોઈ પણ પ્રકારે તેઓ દેવ પણ પામે છે તો તે દેવ ભવમાં પણ ઇર્ષ્યા, ખેદ, ભય, શોક લોભ, સતાપ અને ચિંતા વડે બહુ દુઃખ થાય છે. પરસમૃદ્ધિને જોતા એવા કેટલાક દેવો પોતાના સ્વામી વડે આજ્ઞા કરાયેલા ભૂત્યોની માફક હુ. બને અનુભવે છે, તેમજ પોતાના ચ્યવન (મરણ) સમયમાં દેવોને પણ ઘણું હુ. બથાય છે ચોરાશીલાખ યોનિથી વ્યાપ્ત એવા આ સસારમાં પરિભ્રમણ

કરતા જીવોએ અનંતવાર જેસ્થાનપ્રાપ્તનકર્તૃહોય તેવું કોઈપણ
સ્થાનનથી. સર્વત્રપણજેનધર્મથીરહિતએવાજીવોખડુંખીથાય
છે. માટે હે દેવાનુપ્રિય? મહાશયો? શ્રીજીનેન્દ્રલગવાને કહેલા
ધર્મનું આરાધનતમ્હેકરો. વળીતેધર્મ જેપ્રકારનોકહ્યોછે, એક તો
મુનિધર્મ અને બીજો ગૃહસ્થધર્મ. એજ નેપ્રકારના ધર્મનું મૂલ
કારણશુંછે? સમગ્રગુણોજેમાંરહેલાછે એવું સમ્યક્ત્વનત. સમ્ય-
ક્ત્વએટલેશું? શુભ પરિણામરૂપ તત્ત્વાર્થની શ્રદ્ધાકરવી. તત્ત્વ
એટલે શું? જીવાદિ પદાર્થોને તત્ત્વ જાણવાં. તત્ત્વો કેટલાં
છે? જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આસવ, સંવર; નિર્જેરા,
અંધ અને મોક્ષ એ નવ તત્ત્વો જાણવાં. જીવતત્ત્વના
કેટલા લેહછે? સૂક્ષ્મએકેન્દ્રિય, બાહર એકેન્દ્રિય, બેષ્ટ્રિય, ત્રીન્દ્રિય,
ચતુરિન્દ્રિય, અસંસી પચેન્દ્રિય અને સંસી પચેન્દ્રિય એ સાતના
પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત એમજ નેપ્રકારના મળીને ચૌદ લેહ હોય
છે. અજીવતત્ત્વના કેટલા લેહ? ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય
અને આકાશ એત્રણેના રૂક ધ, દેશ અને પ્રદેશ એમ ત્રણ લેહે
ગુણવાથી નવલેહ તેમજ દશમો આધા સમયકાલ, વળી રૂક ધ,
દેશ, પ્રદેશ, અને પરમાણુ એચાર પુદ્ગલદ્રવ્યના લેહ ઉમેરવાથી
અજીવતત્ત્વના ચૌદ(૧૪)લેહ થાયછે. પુણ્યતત્ત્વના કેટલા લેહ?
સાતાવેદનીય, ઉચ્ચગોત્ર, સાકંત્રીશ નામકર્મની શુભ પ્રકૃતિઓ
અને આયુષકર્મની ત્રણ શુભ પ્રકૃતિયો મળીને કુલ બેતાળીશ
(૪૨) લેહ જાણવા. જ્ઞાનાવરણીય અને અંતરાયકર્મની દશ,
દર્શનાવરણીયના નવ, મોહનીયકર્મના છત્રીશ, નામકર્મના
ચોવીશ(૨૪) અસાતાવેદનીય, નીચગોત્ર અને અશુભઆયુષ
એ એકંદર મળીને પચાશી(૮૨)લેહ પાપતત્ત્વના જાણવા. પાંચ
ઇન્દ્રિય, ચારકષાય, પાંચઅનત, પચ્ચીશક્રીયાઓ અને ત્રણયોગ

મળી આસંસારમાં બેતાળીશ(૪૨)લેદ આસવના બાણવા, પાંચ સમિતિ, ત્રણગુપ્તિ, યતિધર્મના દશલેદ, બારપ્રકારની ભાવના, બાવીશ પરિસહ અને પાંચચારિત્ર મળી સત્તાવન(૫૭)લેદ સં-
 વરતત્ત્વના કહેલા છે. અનશન, ઉણોદરી, વૃત્તિસ ક્ષેપ, રસપરિ-
 ત્યાગ, કાયકલેશ અને સલીનતા (અ ગોપાંગાદિક અવયવોનો કાષ્ઠ) એછબાહ્યતપ.પ્રાર્થાશ્રિત, વિનય, વૈયાવૃત્ય, સ્વાધ્યાયધ્યાન અને ઉપસર્ગોની સહનશીલતા એ છ આતરિકતપ. એમ બે મળી બારપ્રકારના તપવડે નિર્જરા કહેલી છે. અથવા કનકાવલી આદિના લેદથી અનેકપ્રકારના તપો હોય છે પ્રકૃતિબધ, સ્થિતબધ, અનુભાગબધ અને પ્રદેશબધ એલેદથી ચારપ્રકારનો બધ કહેલો છે. વળી આઠપ્રકારના કર્મનો વિનાશ તેને શાશ્વત મોક્ષ કહેલો છે. એસર્વ તત્ત્વોનું શ્રદ્ધાન, અરિહત ભગવાનદેવ, સમ્યક્ ચારિત્રધારીસાધુઓનું એ પ્રમાણેના વિજ્ઞાનનું કારણભૂત સમ્યક્ત્વ હોય છે એમ બાણવું. મન, વચન અને કાયાના યોગો વડે સાવધ યોગોનો ત્યાગ કરવો તેને યતિધર્મ કહ્યો છે. વળી તે યતિધર્મ મંદબુદ્ધિવાળા પ્રાણીઓને દુઃખેકરી આચરવાલાયક થાય છે. કારણકે જે યતિધર્મને વિષે પૃથિવ્યાદિક છએપ્રકારના જીવોની દયા પાલવામા આવે છે તેમજ સર્વ ઉપાધિથી વિશુદ્ધ એવું સત્ય વચન બોલવું. અશુદ્ધ ચિત્તવડે તૃણમાત્રપણ અદત્ત વસ્તુને ગહણ કરવીનહી, હુ મેશાંનવગુપ્તિ(વાડ)સહિત બ્રહ્મચર્યવ્રત પાળવું ધર્મનાં ઉપકરણ શિવાય કિંચિત્ માત્રપણ પરિગ્રહકરવોનહીં, ચારેપ્રકારના આહારનો રાત્રીએ સર્વથા ત્યાગ કરવો, પાંચસમીતિ અને ત્રણગુપ્તિ એઆઠે પ્રવચન માતાઓનું નિરતર સેવનકરવું. તેમજ ઉદયમાં આવેલા બાવીશપ્રકારના પરીષ્કોનો સમ્યક્પ્રકારે પરાજયકરવો. આચાર્યઆદિક

મુનિઓનું વૈયાવચ્ચ યથાશક્તિ કરવું. તેમજ મનુષ્ય, તિર્યંચ અને દેવોના સમૂહોએ કરેલા ઉપસર્ગોને સહન કરવા, શબ્દાદિક વિષયોમાં રાગદ્વેષ કરવો નહીં, વેદનાની નિવૃત્તિ, વૈયાવચ્ચ, ઈ-ર્યાશુદ્ધિ, સયમ, પ્રાણવૃત્તિ, અને ધર્મચિંતા એ છ કારણોને લીધે એતાળીશ(૪૨)દોષોથી શુદ્ધ એવો આહાર મુનીઓએ ગ્રહણ કરવો, સ્વાધ્યાય કરવો, સર્વવિકૃતિઓનો ત્યાગ કરવો, નિરંતરબ્રાહ્મ અને આભ્યંતર તપકરવામાં ઉદ્યમકરવો, આર્ત અને રૂદ્રધ્યાનનો ત્યાગ કરીને ધર્મ અને શુકલધ્યાનનો અભ્યાસ કરવો, અનિત્યાદિક ઉત્તમ પ્રકારની ખાર ભાવનાઓનું ધ્યાન કરવું. વિનયગુણનો હું મેશા અભ્યાસ કરવો, સ્વચ્છંદતાને સ્વાધીન થઈ પાપકર્મ કરવા નહીં, ક્ષાંતિ, માર્દવ, આર્જવ, નિર્લોભતા, તપ, સયમ, સત્ય, શૌચ, નિષ્કિંચનતા અને પ્રહસ્યર્થ એ દશે પ્રકારના યતિધર્મનું નિરંતર પાલન કરવું. મુનિઓની અંદર હું મેશાંનિવાસ કરવો, કુશીલ પુરૂષોનો કોઈદિવસ સ સર્ગ કરવો નહીં મદ્ય, વિષય, કષાય, નિદ્રા અને વિકૃતિ એ પાંચ પ્રકારના પ્રમાદનો પ્રયત્ન વડે પરિહાર કરવો. અન્યથા તેઓનું સેવન કરવાથી તે પાંચે પ્રમાદ જીવને પુનઃપુનઃ સંસારમાં પાડે છે. વળી અધિક શું કહેવું? દુર્ણલબુદ્ધિવાળા મનુષ્યોના મનને તાપકરનાર એવા અઠાર હજાર શીલાંગભારને જીવે ત્યામુધી મુનિઓને વહન કરવાનો છે, હે નરનાથ! પાલન કરાતો એવો યતિધર્મ સ્વલ્પ સમયમાં મોક્ષસ્થાનમાં લઈ જાય છે. તેમજ શ્રાવકધર્મ પણ ઘણાકાળે મોક્ષસુખ આપે છે. વળી તે શ્રાવકધર્મ પાંચ આણુવ્રત, ત્રણ ગુણુવ્રત અને ચાર શિક્ષાવ્રત એમ એકંદર મળીને ખાર પ્રકારનો કહેલો છે એ પ્રમાણે વિસ્તાર પૂર્વક બંને પ્રકારના ધર્મની વ્યાખ્યા આચાર્ય મહારાજે કહી.

અવસરના જ્ઞાતા એવા શ્રી અમરકેતુરાજ એ પ્રસ્તાવ

જાણી શ્રીકેવલીભગવાનને પૂચ્છ્યું. હે
અમરકેતુનોપ્રશ્ન. સુનીંદ્ર? તે અટવીની અંદર જન્મતાની

સાથેજ કમલાવતીનાપુત્રને કોણ હરી
ગયો હશે? અને એની સાથે પૂર્વભવમાં એણે શું વૈર કર્યું હશે
કે; જેનું સ્મરણ કરી તે દુષ્ટે આઅકૃત્ય કર્યું? હેભગવન? તે કુ-
માર ક્યાં રહીને મહોટોથયો હશે? વળી તેઅમ્હને ક્યારેમળશે?
હેભગવન? કૃપાકરી વિસ્તારસહિત આપ્રશ્નનોખુલાસો અમ્હને
આપ સંભળાવો. આવૃત્તાત કહેવાથી ઘણા લોકોને ઉપકારથશે
એમ જાણી શ્રીકેવલીભગવાન જોડ્યા હેનરેદ્ર ? તહારા પ્રશ્નની
હકીકતહું કહુંછું તેતું સાવધાન થઈ શ્રવણકર, ધાતકીખ ડ દ્વીપ-
માં પશ્ચિમાર્ધ ભરતક્ષેત્રછે, તેની અંદર બહુપ્રાચીન અવર-
કંડાનામે નગરીછે, તેમા અ બડનામે વણિક્ રહેછે. તેની અ-
ચ્છુત્તા (અશ્તુમ્ધા) નામે ભાર્યા છે તેણીને અનુક્રમે ઉત્કૃષ્ટ
રૂપવાળા મંડણુ, મદહણુ અને ચ દણુનામે ત્રણ પુત્રો થયા
તેઓને અનુક્રમે ઉત્તમ રૂપવાળી લક્ષ્મી, સરસ્વતી, અને
સંપદા નામે સ્ત્રીઓ હતી. વળી તે ભાઈઓ સ્વભાવથીજ
ક્ષીણ કપાયવાળા હતા, તેમજ પરસ્પર એક બીજાની ઉપર બહુ
પ્રેમાળુ હતા, વળી દાન આપવામા બહુ રાગવાળા અને સંતો
પી એવા તે વણિક્જનોના દિવસો સુખેથી વ્યતીત થતાહતા

બાદ કોઈ એક દિવસે લક્ષ્મીશેઠાણી નિન્નકનામે કોઈક

વંઠ(દાસ)‘પુરૂષના’જેવામાઆવી,તેણીનું

લક્ષ્મીશેઠાણી. રૂપ અને સૌંદર્ય જોઈ તેબહુજ આસક્ત
થઈગયો,જેથી તે તેણીની પાસે જઈબહુ

પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો; પરંતુ લક્ષ્મીએ મનવડેપણ તેનીઈચ્છા
કરીનહીં. અન્યદા લક્ષ્મીશેઠાણી પાણીભરવામાટે તળાવઉપર

ગઈહતી, તેવામાં નિન્નકપણ ઘોડાઉપર બેસી તેણીની પાછળ ગયો અને શૂન્ય પ્રદેશમાં તેને એકલી જાણીને બલાતકારે પકડી પોતાના ઘોડાઉપર બેસારી ત્યાંથી તે ચાલતો થયો. તે પ્રસંગે લક્ષ્મીબહુ વિલાપ કરતીહતી છતાંપણ બહુ વેગથી ઘોડાને ઘોડાબોલે ઝડપથી તેલંઠપુરૂષ અટવીમા જઈપડ્યો. તેટલામાં ત્યાં ભીલ્લોની સાથે તેને યુદ્ધઆદ્યું, ભીલ્લલોકોનું બહુ ભેર હોવાથી નિન્નકને તેઓએ મારીનાખ્યો અને લક્ષ્મીની પાસેથી સર્વ અલંકારખુંચીલઈને ભીલ્લોએ ત્હેને તે અટવીમાં મૂકીદીધી, બાદતે લક્ષ્મી નિર્જન અરણ્યમાં દિગ્મૂઢ થઈ આમતેમ ચાલતીહતી તેવામાં ક્રુધાતુર થયેલો એક સિંહ તેની દૃષ્ટિગોચર થયેકે તરતજ તે ખીચારી કપવાલાગી, નિર્દયસિંહે પોતાની ક્રુધાશાંત કરવામાટે તેણીને પકડી લીધી અને તરતજ તે મરણવશ થઈગઈ.

હવે મદહણુવણિક્કની સ્ત્રી સરસ્વતી પોતાના કાર્યમાં

મદહણુપત્ની
સરસ્વતી.

દક્ષ અને બહુ રૂપવતી હતી તેણીના
સ્વરૂપમાં મોહિત થયેલો મોહિલનામે
એક વણિક્ક તેની પ્રાર્થના કરવાલાગ્યો.
તે વાર્તા સરસ્વતીએ પોતાના સ્વામી-

ની આગળ યથાસ્થિત નિવેદન કરી. પછી મદહણુવણિક્ક રાજની પાસે ગયો અને તે સર્વ વૃત્તાંત તેણે રાજની આગળ નિવેદન કર્યું. બાદ ભૂપતિએ તરતજ મોહિલને બોલાવીને તેનું સર્વ દ્રવ્ય પોતાને સ્વાધીન કરી ત્હેને દેશપાર કર્યો. હવે મદહણુ, મદહણુ અને ચંદણુ એ ત્રણેલાઈઓ બહુ પૂર્વલાખવર્ષ સુધી પોતાનું આયુષ પાળીને કાળ કરી મનુષ્યભવનાં આયુષ બાંધીને આ લોકમાં ઉત્પન્ન થયા.

આ જંબૂદ્વીપમાં ઐરવતક્ષેત્રની અંદર આર્યદેશમાં મે-

ખલાવતીનામે વિશાળ નગરીછે. તેમાં

કનકરથકુમાર. ભીમરથનામે રાજરાજ્યકરેછે. કુમુ-
માવલીનામે તેનીરાણીછે, તેણીનીકુક્ષિ

એ મંડાણુવણિક્ષુ પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. દેવકુમારના સમાનછે
રૂપ જેનું અને વિશાલછે નેત્ર જેનાં એવો તેકુમાર ઉચિતસમયે
ઉત્પન્નથયો. બાદબાર દિવસથયાએટલેકનકરથ એવુ તેનુંનામ
પાડ્યું. અનુક્રમે તે યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયો, ભીમરથ રાજાએ
પુત્રની યોગ્યતા જાણીને ઉત્તમ કુલમાં ઉત્પન્નથયેલી રાજશ્રી
પ્રમુખ રાજકન્યાઓની સાથે લેહેનેપરણ્યાવ્યો, પછી યુવરાજપદે
લેહેને સ્થાપન કર્યો. ત્યારબાદ કનકરથકુમાર દેવલોકને વિષે
દેવની માફક અ તેઉરની અંદર ગહીને ઉત્તમ પ્રકારના માનુષ્યક
લોગોને લોગવવા લાગ્યો.

તે મેખલાવતી નગરીમાં વણિક્ષવર્ગના પ્રસિદ્ધ એવા

સાગરદત્ત અને સસુદ્રદત્તનામે ખંને

મુખધુઅને

ધનપતિ.

લાઈઓ સાર્થવાહુતરીકેરહેતાહતા. હવે

તે અટવીમાં ભીલોએ મારી નાખ્યો.

હતો તે નિન્નકનો હવ તિર્યચ અતિ-

ઓમાં કેટલાક દાડણુભવ ગ્રહણ કરી ત્યાંથી નીકળીને સાગર-
દત્ત સાર્થવાહને ત્યાં ધનનાનામે તેની લાયકાને વિષે મુખધુ
નામે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. તેમજ મદહણુનો હવપણ આયુ-
ષના અંતમાં કાલકરીને સસુદ્રદત્તની મુદસણાનામે લાયકાની
કુક્ષિનેવિષે ધનપતિનામે પુત્રપણે ઉત્પન્નથયો.

વળી તેજ ઐરવતક્ષેત્રમાં વિજયાનામે નગરીછે. તેમાં બહુ

સમૃદ્ધિથી પરિપૂર્ણ ધનભૂતિ નામે

ઘનવાહનવણિક્. સાર્થવાહ હતો, ત્હને સુંદરીનામે સ્ત્રી
 હતી, તેણીને સુધર્મ નામે એક પુત્ર
 હતો, હવે તે ચંદણુવણિક્પણુ ત્યાંથી મરીને સુધર્મનોસહો-
 દર ઘનવાહનનામે નાનો લાઈ થયો. ણાદ તેજ ઐરવતમાં
 સુપ્રતિષ્ઠપુરની અદર હરિદત્તનામે શ્રેષ્ઠીહતો, વિનયગુણમાં
 પ્રધાન વિનયવતી નામે તેની ભાર્યાહતી, વસુદત્ત નામે
 તેણીનો પુત્ર હતો, હવે તેસમયે અટવીમાં સિંહે મારી નાખેલી
 લક્ષ્મી અનેક તિર્યચોની ચોનિમાં પરિભ્રમણ કરીને છેવટે
 કાળ કરી વિનયવતીની કુક્ષિથી સુલોચનાનામે પુત્રીપણે
 ઉત્પન્ન થઈ. તે રૂપવટે દેવાંગના સમાનહતી. વળી તે ચંદણુ
 વણિક્ની ભાર્યા સંપદાપણુ ત્યાંથી કાળકરીને અનંગવતી
 નામે સુલોચનાની નાની ખેન તરીકે ઉત્પન્ન થઈ, તેમજ
 મદહણુ વણિક્ની ભાર્યા સરસ્વતી પણ મરીને તે બન્નેથી
 નાની વસુમતીનામે ઉત્પન્નથઈ. એ પ્રમાણે તેત્રણે જણીઓ
 દૈવયોગથી એકજ સ્થાનમાં ઉત્પન્નથઈ અને તેત્રણે ખેનો પર-
 સ્પર ખડું સ્નેહભાવથી વર્તતી હતી, અનુક્રમે તેઓ યૌવન
 અવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ. માતાપિતાએ સમાનજાતિ, સુંદરરૂપ
 અને સમાન ગુણુવાળા વરોની સાથે તેમને પરણાવી, તેમા
 મ્હોટી સુલોચના; નિમ્નકવંઠનો જીવ જે સાગરદત્તનો પુત્ર
 સુખ ધુહતા તેનીસાથે પરણી બીજી અનંગવતી; વિજય
 નગરીમાં ધનભૂતિનો પુત્ર અનેપોતાના પૂર્વભવનાસ્વામીનો
 જીવજે ઘનવાહન હતો, તેનીસાથે પરણી, ત્રીજી વસુમતી
 પોતાના પૂર્વભવનો સ્વામી મદહણુનો જીવજે સસુદ્રદત્તનો
 પુત્ર ધનપતિ હતો, તેનીસાથે પરણી, મ્હોટી સુલોચનાને
 વર્જીને બન્ને ભગિનીઓ ભવિતવ્યતાના યોગથી ખડું સ્નેહાહ

એવા પૂર્વલવના વલ્લભો સાથે જોડાણી. મુલોચના પૂર્વલવના અભ્યાસથી મુખધુનીભાર્યાથઈ, પરંતુ તેમુખધુતેણીના પૂર્વલવનો સ્વામીનથી, એ પ્રમાણે તેમના દિવસો બહુ આનંદ સાથે વ્યતીત થતા હતા.

અન્યદા કેનકેરથકુમાર પોતાના સુલટમંડલ સહિત

અશ્વક્રીડાકરવામાટે ઘોડેસ્વારથઈ રાજ-

કેનકેરથકુમાર. માર્ગમાં ચાલતોહતો, તેટલામાં નગ-

રની યુવતીઓ પોતપોતાની હવેલીઓ

ઉપર ચઢીને રાજમાર્ગે નીકળતા કુમારનેજોવાલાગી અનેક વિલાસોનો આધારભૂતઅનેરૂપમાં કામદેવસમાન એવા તેકુમારને જોઈ ડોઈકયુવતી વિચાર કરવાલાગીકે; જેણીને આપતિ હશે તે પ્રમદાજ આહુનીયામાંપુણ્યવંતીઅને કૃતાર્થગણાય. વળીકુમારને જોવામાં લીનથયુંછેચિત્તજેણીનું, ત્યાગકર્તાછેઅન્ય વ્યાપારજેણી-એ અને નિષ્પદછે નેત્ર જેનાં એવી ડોઈક સ્ત્રી સુરવવૂની લીલાને વહન કરવા લાગી, જેણીના હાથમાં મુક્તાશ્લેષનોમુંદરહાર રહેલોછે એવી ડોઈક સ્ત્રી, સ્ફટિકાક્ષનીમાળાને હસ્તમાં ધારણકરી ધ્યાનમાં રહેલી યોગિનીની માફક શોભેછે. કૌતુકનેલીધે બહુવેગમાં આવીગયેલી અને વૃદ્ધજનોની શંકાનેલીધે નિવૃત્ત થયેલી ડોઈક યુવતીકુમારના નિર્ગમનમાં હિરોલે આરૂઢથયેલીની માફક શોભેછે. લીલાવડે ચ ચલે નેત્રો જેનાં એવા કુમારને જોઈ નિઃશ્વાસ મૂકતી અને કામદેવના બાણોવડે વિંધાયાછે અગ જેનાં એવી હોય ને શું? તેમ ડોઈક યુવતીને બહીને ચતુર સખીઓ તહેને જોયાકરેછે. વળી ડોઈક યુવતી પોતાનાબાળકને ચુંબન કરે છે અન્યડોઈકયુવતીપોતાનીસખીનાકંઠનું આલિંગનકરેછે, ડોઈક યુવતી ગાયનકરેછે, ડોઈક ઉચ્ચસ્વરે દિલ્લાપકરેછે. વળી લીલાવડે

અંગલ છે ગ્રીવા જેની એવો તે કુમાર ચાલતો ચાલતો જે તરફ દૃષ્ટિ કરે છે તે તરફની પૌરાંગનાઓનો સૌભાગ્ય મહોત્સવ વૃદ્ધિ પામે છે. એ પ્રમાણે કામાતુર થયેલી પૌરાંગનાઓની સુહૃદમલ દૃષ્ટિથી નિરીક્ષણ કરાતો તે કુમાર અનુક્રમે સાગરદત્ત શ્રેષ્ઠીના ઘરની નજીકમાં જઈ પહોંચ્યો. તેટલામાં તેને જોવા માટે તૈયાર થઈ બેઠેલી સુલોચનાની દૃષ્ટિગોચર તે થયો. તેમજ તે કુમારની દૃષ્ટિપણ તેણીની ઉપર પડી. તે સમયે કળ્લલથી વ્યાસ એવા સુલોચનાનાં નેત્રોત્તિગ્ધ અને વિશાલતાથી બહુ મનોહર શોભાને આપતાં હતાં. પૂર્વભવના અભ્યાસને લીધે એકબીજાના દર્શનથી તે બંનેનો અનુરાગ ક્ષણમાત્રમાં બહુ વધી ગયો. બાદ સુલોચનાના રૂપવડે હરણ કરાયું છે હૃદય જેનું એવો અને ઘોડા ઉપર બેઠેલો તે કુમાર તરતજ ત્યાંથી શરીરવડે નીકળી ગયો. પરંતુ તેનું ચિત્ત તો સુલોચનાની પાસેજ રહ્યું. માર્ગમાં ચાલતાં ચાલતાં એણે પોતાના બાલમિત્ર સુમતિને પૂછ્યું. હે મિત્ર ! હસ્તમાં દર્પણ લઈ જોવા માટે ઉભેલી તે યુવતિ કોની છે ? હે કુમાર ! સાગરદત્તનો પુત્ર સુખંધુ વણિક છે, તેની તે સુલોચના નામે સ્ત્રી છે. એમ સુમતિના કહેવાથી અનુક્રમે અશ્વોને બેલાવીને કનકરથ પોતાને ઘેર આવ્યો અને કામદેવના બાણો વડે છર્ણુ થયું છે અંગ જેનું એવો તે કુમાર સુલોચનાની પ્રાપ્તિને ઉપાય કેવીરીતે કરવો; તેવા વિચારમાં પડી ગયો. જો તેણીના સુખકમલને વિષે ભ્રમરની લીલાને ન વહન કરું તો, આ મહારી સંપદાઓ, અ તે ઉર અને રાજ્યવડે શું ? અર્થાત્ તેણીના વિના સર્વ વ્યર્થ છે જોકે સતકુલમાં ઉત્પન્ન થયેલા ઉત્તમ પુરુષોને આવું કાર્ય કરવું લોકમાં વિરૂદ્ધ ગણાય છે; તથાપિ તેણીના વિયોગથી હું અવિશકું તેમ નથી, માટે પ્રથમ દ્વિતિને મોકલી તેણીના હૃદયનો

શેા વિચારછે તે જાણ્યાબાદ; જો તેનીપણ ઈચ્છા હોયતો ત્હને લાવીને હું મહારા અંતેઉરમાં નાખીદઉં. એપ્રમાણે વિચાર કરી તેણે ચતુર એવી એક પ્રત્યાજ્ઞાકાને આજ્ઞા કરીકે; હે ભગવતી? જે પ્રકારે તેમુલોચનામહારી સ્ત્રીથાય તેવીરીતેતમ્હે ગોઠવણકરે.

કુમારની આજ્ઞાલઈ પ્રત્યાજ્ઞાકાપણ પોતાની હોંશીયારીથી

તરતજ ત્યાગઈ અને એકાતમા મુલો-

પ્રત્યાજ્ઞાકાનુંગમન. ચનાને યુક્તિપૂર્વક, તેવીરીતે તેણીએ

વાત કરીકેપોતાના હૃદયમા ગ્રહેલાનિત્ય

વિચારને જલદી તેપ્રગટ કરે હેપુત્રિ? હાલમાંઉદ્વિગ્નની માદ્રજતું

કેમ દેખાયછે? ત્હારે કેનુંકામછે? તુંશામાટે ચિ ના કરેછે? કાગ્ધ

કે, પોતાની મત્રશક્તિવડે અતિ દુર્બલ એવા પુરૂષનેપાડે સપડે

માત્રમાં હું ત્હને લાવીઆપીશ. એમ સાલળી મુલોચનામોડી

હેભગવતિ? મહારૂં હૃદય અતિ દુર્બલ એવા જનની ઈચ્છા કરે

છે. જેમ નિર્ભાગ્ય-રકપુરૂષ ચકવર્તીના લોચનની ઈચ્છા કરે

તેમજ નિર્જનજ થયેલી કુતરી જેમ સિંહનીસાથે સ જનની ઇ-

ચ્છાકરે, તેમ હેભગવતિ? હું કનકરથ કુમારના સંગની ઈચ્છા

કરૂં, પ્રત્યાજ્ઞાકા જોલી હેપુત્રિ? મનના જગવડે એનેપણ હું

અહીં લાવીશ ન્યા મહારામંત્ર સફરેછે ત્યા એ કોણનામંત્ર? હે

પુત્રિ? આ જાણતમા તું ખેદ કરીશનહી. કુમારનીસાથે જાનના

જલદી સગથાય તેવી રીતે હું મત્રનો લાપ કરીશ તે સંગના

મુલોચના જોલી. હેભગવતિ? જેવીરીતે કોઈના મહારી મંત્ર

વાતે લગુતા ન પાય તેવીરીતે તમ્હારે આકાનકરણ એપ્રમાણે

તેણીએ કહીને પોતાનો મુક્તાવચ્છેદાર પ્રત્યાજ્ઞાકાને આપીકેત

બાદ ત્યાગી નિકળી તેણીએ કુમારની આજ્ઞા આપી ના ચરં

વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું તે સાલળી કુમાર પણ નહીં મુગ્ધિયો અને

પોતાનાપુરૂષોપાસે સુલોચનાને મંગાવી પોતાના અંતેઊરમાં દાખલ કરી. અહો! કામીપુરૂષોની ધૃષ્ટતાને ધિક્કારછે, જેણે કામનેઆધીનથઈ લોકોપવાદને પણ ગણ્યોનહીં, તેમજ પોતાની કુલમર્યાદાપણ સાચવીનહીં, “કામીપુરૂષોને કાર્ય અનેઅકાર્યનો સર્વથા વિચાર રહેતોનથી.” અન્યત્રપણ કહ્યું છેકે;—

किमु कुवलयनेत्राः सन्ति नो नाकनार्य—

स्निग्धशपतिरहल्यां तापसीं यत्सिषेवे ।

हृदयवृणकुटीरे दीप्यमाने स्मराग्ना—

बुचितमनुचितं वा वेत्ति क पण्डितोऽपि ॥૧॥

અર્થ—“કમલસમાન નેત્રવાળી દેવાંગનાઓ શું નહોતી ? જેથી સ્વર્ગપતિ ઈંદ્રઅહુધ્યાનામની તાપસીને સેવતોહતો,એમાં કારણમાત્ર એટલુંજ છેકે, હૃદયરૂપી ઘાસની ઝુંપડીમાં કામાગ્નિનો પ્રાદુર્ભાવ થયે છતે; પડિત હોય તોપણ શું ઉચિત કે અનુચિતનો ખ્યાલ કરી શકેછે? અર્થાત્ નથી કરતો. ”

પૂર્વોક્ત સુલોચનાનીવાર્તા લોકોનાજાણુવામાં આવી એટલે નાગરિકલોકો એકઠા થયા અને તેમણે

રાજશિક્ષા.

વિચાર કર્યોકે; રાજકુમાર કામાધથઈ આવા બુદ્ધિમંદ કેરે તે ઠીક ગણાય નહીં.

કારણકે રાજનોદોષપ્રજ્ઞને બહુ દુઃખદાયકથઈપડે. માટે આપણે આહુકીકત નરે દ્રને સંભળાવવી જોઈએ; અને એવાઅવિનીતકુમારનો બંદોબસ્ત થવો જોઈએ. પરશ્ચીદરણ એ સામાન્ય ગુન્હો ગણાય નહીં એમ વિચારકરી નગરના કેટલાક મુખ્યપુરૂષો રાજની આગળ ગયા. બાદ તેમણે વિનયપૂર્વક કુમારના અત્યાચારની બાબત સંભળાવી. પછીરાજએપણ કુમારને બો-

લાવી મધુરવચનોવડે બહુ શિખામણુ આપી, છતાંપણુ તેણીને
છોડવાની કુમારે સર્વથા ઇચ્છા કરી નહીં અને વિશેષમાં તેણે
જણાવ્યું કે; આ સખંધી વાર્તા કોઈએપણુ મ્હારીઆગળ કરવી
નહી. આ પ્રમાણે કનકરથનો આગ્રહ બાણીને રાત્રીએ નાગ-
રિકલેડોનેકહ્યું કે; ભાઈઓ? અમ્હેમધુરવચનોવડે કુમારનેબણા
સમજાવ્યો પરંતુ તે પોતાનો આગ્રહ છોડતો નથી અને એનો
દંડ કરવા પણઅમ્હેશક્તિમાન નથી તો હવેઆ એકઅપરાધ
અમ્હારા કુમારનો તમ્હે દરગુજરકરો. એપ્રમાણે રાત્રનુંવચન
સાંભળી નાગરિકજનોનાં મુખપણુ દીનચર્મ ગયાં અને બહુ શો-
કાતુર થઈ બિહલેમુખે જેમ આઘ્યા હતા તેમ તે રસ્તે સર્વ-
લોકો પાછા ગયા.

કનકરથ કુમારપણુ મુલોચનાની સાથે હ મેશાં લોગ-

વિલાસમાં આસક્ત મનવાળો એટલો

કનકરથનો બધો થઈપડયેકે, અનુક્રમે શેષ અંતે

વિલાસ. ઉરનીરાણીઓના લોગવિલાસથી તેપરાડ-

મુખ થઈગયો. તેમજ રાત્ર્યસ્થિતિનો

વિચાર કરતો નથી પોતેબહાર નીકળતો નથી અને સલાસ્થા-

નપણુ કોઈને આપતોનથી અર્થાત્ કોઈને પોતાનીપાસે આવવા

દેતો નથી. કેવલ વિવિધપ્રકારનીકીડાઓવડે મુલોચનાનીસાથે

રાત્રિદિનતે રહ્યાકરેછે એપ્રમાણે તેણીની સાથે નવીનયૌવનના

મુખવિલાસમાંઆસક્તછે ચિત્ત જેનું એવાતે કનકરથકુમારનો

બહુ સમય વ્યતીત થયો

બાદ કદાચિત્ કુમારની પ્રથમબહુ ઈષ્ટએવી રાજશ્રીરા-

ણીનામનમાંવિચારથયેકે, નવીનમુલો-

ઉન્માદકારીચૂર્ણ. ચનાના સંગમાં રહીને મ્હારૂંપણુ એણે
અપમાનકર્યું. એમ જાણીતે બહુ કોપા-
યમાનથઇગઇ અને પોતાની પરિચિત એવીએક હોંશીયાર પ-
રિત્રાજીકાને તેણીએકહુંકે; કોઇપણ રીતે નવીન સ્ત્રીસહિત આ
કુમારને શિક્ષા થવી જોઇએ. તેસાંભળી પરિત્રાજીકાએ ઉન્માદ
કરનારૂં ચૂર્ણ તેણીને આપ્યું અને વિશેષમા કહ્યું કે; હેસુભજે!
આ ચૂર્ણતે બનેના મસ્તકઉપરત્હારેનાબલું. જેથી તેઓ બન્ને
ગાંડાંબનીજશે. એમ કહી પ્રત્રાજીકા પોતાના સ્થાનમા વીઠાય
થઇ, પછી એકાંતમાં સુઇ રહેલાં તેબનેસ્ત્રીપુરૂપના મસ્તકઉપર
મન્ત્રિતચૂર્ણનોપ્રક્ષેપ કરી રાજશ્રીરાણી નિવૃત્તથઇગઇ.

ત્યારબાદ ચૂર્ણના મહિમાથી તેઓ બનેજણુ એકદમ

ઉન્મત્તથઇગયાંઅનેગાડાનીમાફક તેઓ

ઉન્મત્તદશા ગાવા, હસવા અને જેમ ફાવેતેમ નાના
પ્રકારનાં વિપરીત વચનોબોલવાલાગ્યાં.

તેવી તેમની હૃદયશાનેજોઇ ભીમરથરાજપણુ ચક્રિત થઇગયો,
અરે ? એકદમ આશુંથયું ? એમ કેટલોક પશ્ચાત્તાપ કર્યાબાદ
તેણે પુત્રના સ્નેહનેલીધે મંત્ર અને તંત્ર પ્રયોગમાં કુશલએવા
અનેક પુરૂષોને બોલાવ્યા. તેઓ પણ “ આતો ભૂતવિકાર થ-
યેલોછે ” એમજાણી તેની શાંતિ માટે અનેકપ્રકારની ક્રિયાઓ
કરવાલાગ્યા. કેટલાકતો તેઓનાશરીરનીરક્ષાકરીને જોરથીતેમને
પકડીને તેમના મસ્તકઉપર મ્હોટીલપડાકોમારેછે, તેમજ આ-
બુકોનાપ્રહારકરેછે. વળી કેટલાક મંત્રવાદીઓ મંડલો ખેંચીને
તેમનીઅંદરતેઓને બેસારીને બહુકાળજીપૂર્વક મંત્રીને સરખ-
વનાઘાતવડે તેમને વારંવાર હણેછે. કેટલાકતો ઓરડાનીઅંદર
તેમને પૂરીને બિલાડીના બચ્ચાઓનીવિષ્ણસહિતગુગળ આદિ-

ક્રમેા ધૂપઆપેછે વાયુનાપ્રકોપનેત્રીધે આઉન્માદથયોહુશે એમ
સાકારતા વૈગ્રોએપણ બહુપ્રકારના ઉપચારકર્યા. પરંતુ તેમને
કોઈપણપ્રકારનોગુણથયોનહીં. બાદપ્રણુપ્રચિત્તવાળાં તે બનેનો
સમય ઉન્મત્ત દશામાંચાડ્યોજાયછે. રાજાએ તેમની રક્ષામાટે
પ્રાદુરિકોનો બદોળસ્તસારીરીતેકર્યોહુતોછતાં; એકદિવસ પ્રા-
દુરિકોનો રાત્રીના સમયેઉઘીગયા, ત્યારે તેઓપોતાનાં નિગડ
(ગેરી) આદિકળ ધનેને તોડી નાખીને ગુમરીતે નગરીમાંથીબ-
હારનીકળીગયા; અને શીતોષ્ણાદિકળહુદુઃખથીપીડાતાં એવાંતે
બનેજાનુ ક્યાત્યા ભમવાલાગ્યા હેનરેદ્ર ? આપ્રમાણે સંસાર
મા આત્મા-ઉવ પ્રથમ સુખીઓ થઈને પાછો દુઃખીઓપણ
થાયછે. પોતે રાજા છતાપણ પૃથ્વીઉપર ભિક્ષા માટે પરિભ્રમણ
કરેછે, તેમજઓદવાપાથગ્વાના સાધન શિવાય નમ્રદશામા ભૂ-
મિઉપરસુધરહેછે ઉત્તમપ્રકારનાભોજન, વિલેપન અને આભર-
તોવડેવિભૂષિત એવાહોઈનેપણતેઓ દુઃખથીપીડાઈને દરેકધરે
ભિક્ષામાટે આજીજીકરેછે વળી જેમના શરીર ધૂળથી છવાઈ
ગયાંછે, જેમની ચેષ્ટાઓને જોઈ બાળકોના સમુદાય બહુઉપહાસ
કરેછે, તેમજ છર્ણવઓના દુકડાઓ શરીરેવળગાડેલાછે એવાંતે
દીન અવસ્થામાં ક્યારેકરેછે હેનરેદ્ર ? કર્મના દોષવડે દુર્દશાને
પ્રાપ્તથયેલા તે બનેનેજોઈબાળકોના સમૂહગ મતસાથે બહુહાસ્ય
કરેછે અને ડાહ્યા માણસો બહુ શોકાતુરથાયછે. માટે હેનરેદ્ર ?
તું વિચારકર કર્મનીગતિબહુવિચિત્રછે, “ અન્યત્રપણકહુંછેકે,-
નમસ્યામોદેવા-ન્નનુ હતવિધેસ્તેડપિ વશગા-

વિધિર્વિન્યઃ સોડપિ, પ્રતિનિયતકર્મકફલદઃ ।

ફલં કર્મોડયત્તં, યદિ કિમરૈઃ ? કિં ચ વિધિના ?,

નમસ્તત્કર્મભ્યો-વિધિરપિ ન યેભ્યઃ પ્રભવતિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—આ જગત્માં પોતાના હિતને માટે અમ્હે જે દેવતાઓને નમસ્કાર કરીએછીએ, તે દેવોપણ ખરેખર નિર્દય એવા દેવને સ્વાધીનછે, માટે વિધિને પ્રણામ કરવો ઉચિત છે. વળી તે વિધિપણ હંમેશાં કર્મને અનુસારેજ ફલઆપવામાં શક્તિમાનથાયછે, જે ફલપ્રાપ્તિ કર્મનેસ્વાધીનહોયછેતો દેવો અને વિધિને નમન કરવાનું શુંકારણ ? ફલ આપવામાં સમર્થ એવાં તે કર્મોનેજ નમસ્કાર કરવો ઉચિત છે. કારણકે; કર્મોનીઆગળ વિધિનુંપણ સામર્થ્ય ચાલતુંનથી ” એપ્રમાણે શ્રીકેવલીલગવાનનું વચન સાંભળી રાજાએ કહ્યુંકે; હેલગવન ? આપનું કહેવું સત્ય છે.

પુનઃ શ્રીકેવલીલગવાન જોડ્યા. વિજયાનામે નગરીછે.

તેની અંદર ધનવાહનરાજા અનંગ-

ધનવાહનરાજા. વતીનામે પોતાની સ્ત્રીઉપરબહુ પ્રેમ

ધરાવતો છતો વિષયલોગ લોગવે છે.

તેવામા પોતાના જ્યેષ્ઠભાઈ સુધર્મસૂરિના ઉપદેશથી તે પ્રતિજ્ઞાધ પામ્યો. બાદ અનંગવતીસહિત તેણે તે સૂરિની પાસે દીક્ષાગ્રહણકરી વળી ધનપતિપણ બહુરનેહવાળી એવી વસુમતીનીસાથે પાત્રપ્રકારના માનુષ્યકલોગોને લોગવેછે. તેમજ રાજાએ પોતાના દેશમાંથી કાઢી મૂકેલો તે મોહિલ વણિકનો જીવ તેવાપ્રકારના કોઈપણ શુભ ફલનેઉપાર્જન કરીને, વૈતાલ્ય પર્વતની ઉત્તર શ્રણીમાં વૈજય તનગરની અંદર ચિત્રાંગદની પૃથિવીનામે સ્ત્રીની કુક્ષિનેવિષે સુમંગલનામે પુત્રપણે ઉત્પન્નથયો. અનુક્રમે બહુપ્રકારનીવિદ્યાઓને સિદ્ધકરીતે સુમંગલ વિદ્યાધર આકાશમાર્ગે ચાલતો ચાલતો કોઈક સમયે કીડાવડે મેખલાવતી નગરીમાં આવ્યો. ત્યાં હવેલીના ઉપરિભાગમાં

જ્ઞાનકરતી વસુમતી તેનાજીવાનાંઆવી. પૂર્વલવના અભ્યા-
સનેલીધે તે તેણીના રૂપમાં બહુ આસક્ત થઈગયો. પીછ તે સુ-
મંગલે ધનપતિનું સ્વરૂપ ધારણ કરીને અજ્ઞાત એવી વસુ-
મતીની સાથે લોગવિવાસકર્યો. બાદ તેણીની સાથે વિષયલો-
ગમાં તણીન થયેલો ધનપતિસ્વરૂપધારી તે વિદ્યાધર ત્યાં
રહ્યો. વળી પૂર્વલવમા ઉપાર્જન કરેલાંકર્મોના દોષવડે તે ધન-
પતિ વણિરૂપે તે વિદ્યાધર આભરતક્ષેત્રમાં રહેલી વિનીતાન-
ગરીમાં અપહાર કરીને મુકી આવ્યો. ત્યાં આગળ તે ધનપતિ
વણિકે પોતાને વૈરાગ્યભાવ થવાથી રૂપલદેવભગવાનના વંશમાં
જન્મેલા દંડવીર્યનામે દેવલીભગવાનના ચરણકમલમા દીક્ષા-
ગ્રહણકરી ત્રીશલાખ પૂર્વ સુધી ઉચ્ચતપશ્ચર્યાઓ કરીને તે સુ-
નિનો હવ ઈશાન દેવલોકમા ચંદ્રાન્તુનનામે દેવ થયો. હવે
પરશ્વીનાલોગમાં આસક્ત થયેલા તે સુમંગલની સર્વવિદ્યા-
ઓને પૂર્વતું વૈર સંભારી ક્રોધાયમાન થયેલા ચંદ્રાન્તુન
દેવે વિનાશ કર્યો. તેમજ તે દુષ્ટને ત્યાથી ઉપાડીને માનુષ્યોત્તર
પર્વતની પેટી તરફ મૂકી દીધો. પછી તે દેવે વસુમતીને ઉપ-
દેશઆપ્યો. જેથીતે સંસારભાવથી વિરક્ત થઈ દીક્ષા માટે
તૈયાર થઈ ગઈ. આચાર્ય શ્રીમુધર્મસ્થિરની પ્રવર્ત્તિની (સુ-
ખ્યસાધવી) ની પાસે તેણીએ દીક્ષાવ્રત ગ્રહણ કર્યું. એપ્રમાણે
વસુમતી સાધ્વી સહિત અનંગવતી આર્યા ચંદ્રચંદ્રા
પ્રવર્ત્તિનીની પાસમાં રહીને ઉચ્ચ તપશ્ચર્યાઓ કરે છે.

ત્યારબાદ કોઈએક દિવસે તે બંને સાધ્વીઓ વિહારભૂ-
મિએ બહાર ગઈહુતી, તેવામાંત્યાં બહુ
કેનકરથઅને બાળકોથી વીંટાએલો, ઉન્મત દશામાં
સુલોચના. રહેલો અને સુલોચના સહિત કેનકે.

રથ તેમના જોવામાં આવ્યો, વળી તેઓ
 ગાંડાની માફક ઉચ્ચસ્વરે વિવિધપ્રકારનું ગાયન કરતાં હતાં,
 અનેકપ્રકારે નૃત્યપણ કરતા હતાં અને શરીરે ધૂળપણ બહુ વળ-
 ગેલીહતી, એવી વિષમસ્થિતિમાં રહેલાં તે બંનેને જોઈ ખેદાતુર
 થઈ અનંગવતીજોલી. હેઆર્યે વસુમતિ? આ સ્ત્રી આપણી
 ખંડેન સુલોચનાના સરખી દેખાયછે. જેણીનાશરીરે છર્ણુ ક્ષ-
 ટેલા વસ્ત્રના ટુકડાઓ રહેલાછે, વળી જે ખીચારી ગૃહગૃહીત
 (મૈંટ) પુરૂષની પાસમાં ઉભેલીછે. તે જોઈ વસુમતી બહુ વખત
 સુધી તપાસ કરીને શોકાતુર થઈ જોલી આતો તેકનકરથરા-
 જાછે અને આ આપણી ભગિની સુલોચનાછે. એમાં કોઈ પ્રકા-
 રનો સ દેહનથી. એમ જાણીને તે બંનેજણીઓ તેમની પાસેગઈ
 અને મધુર વચનોવડે તેમનેજોલાવ્યાં. એટલે તેઓ ઉચ્ચસ્વરે
 ગાવા મ ડીપડ્યાં ક્ષણમાત્રમાંહસવાલાગ્યાં. તેમજનૃત્યનોદેખાવ
 કરવાલાગ્યાં. વળી જેમકાવેતેમ અયોગ્ય વચનો જોલવાલાગ્યા.
 બાદ તેમનેજોઈ સાધ્વીઓના હૃદયમાં બહુ દયાઆવી, જેથી તે
 બંનેને સાથે લઈ તેજ ને સાધ્વીઓ ખેદકરતી છતી શ્રીસુધર્મ-
 સૂરિની પાસેલઈગઈ અને અતિશય જ્ઞાની એવા પોતાનાગુરુને
 પ્રણામ કરી તેઓએપૂચ્છયુંકે; હેગુરુદેવ? આ બંનેજણીની આવી
 ઉન્મત્તદશાશાથીથઈછે? પશ્ચાત્તગુરુએપણુ તેમનો પૂર્વોક્ત સર્વ
 વૃત્તાંત કહીસ ભજાવ્યો. તેસાંભળીસાધ્વીઓએકહ્યુંકે; હેભગવન?
 જો કોઈપણ પ્રતિયાગ (ઉપચાર) આપના જાણવામાં હોય અને
 કંઈપણ ઉપકારદૃષ્ટિથી આપ જીવોતો એમને સ્વસ્થ કરો. ત્યાર
 બાદ ગુરુએ ઉન્માદને નાશ કરનારો પ્રતિયાગ(ચૂર્ણયાગ) તેમને
 આપ્યો. જેથીતેઓસ્વસ્થચિત્તવાળાથઈગયાં. પછીવસુમતીએ
 તેમનીઆગળપૂર્વોક્તસર્વવૃત્તાંતનિવેદન કરીકહ્યુંકે; આ ગુરુમહા-

રાજના પ્રભાવથી તન્મદારી ઉન્નતિનિવૃત્ત થઈ ગયો, એ પ્રમાણે વસુ-
મતીનું પચનમાં જી તે સ્ત્રી પુત્ર વગેરે જાતુ વિનય વડે શ્રીમાન
સૂદર્ભ મુરિના ચન્દ્રકમલના વદન કરવા લાગ્યાં, બાદ સૂરી-
યે વિશેષમાં જણાવ્યું કે ભોગમુખના લાલચ અને પરસ્ત્રીના
સંગના કુળ્ય એવા પુરોષને આવોક અને પરલોકમાં અનેક
પ્રકારની પિટંગનાઓ ભોગવવી પડે છે. વગી વિપયમુખની તૃષ્ણા
વાળા અપીર પુરોષ, બધાને મરણાદિક અનેકદુઃખોને પ્રાપ્ત
વાય છે એમ જણી ઉડુમારું ભોગતૃષ્ણાનો ત્યાગ કરી પરસ્ત્રીમાં
કુળ્ય થઈ છે જે ચિદ્ધનું પાપ બાંધ્યું છે તેના પરિણામથી આ
ગત્ય શ્રંધાદિક નેહુ. બહુને પડ્યું તે તો એક પુષ્પસમાન સ-
મજવાનું છે. વગી પરલોકમાં નારક અને તિર્યચ આદિકનો યો-
નિમાંતેવી પણ અનતગણું દુઃખ અને કટુક વિપાકવાળું દુરંત
દેવ તારે ભોગવ્યું પડ્યું.

સંસારનિવર્તક અને દોષહારક એવો સૂરિમહારાજનો
ઉપદેશ સાંભળી તેજનેના હૃદયમાં આ-
ચારિત્ર્ય ગ્રહણ. ગ્રિનો પરિણામ પ્રગટ થયેલ ચિત્તની
વિશુદ્ધતા જોઈ ગુરૂશ્રીએ તેજનેને સંસાર
નારિતી શ્રીમતી ભાગવતી દીક્ષા આપી. ત્યારબાદ પ્રવર્તિની પાસે
પોતાની બને જાહેનો સાથે રહેલી મુલોચના ગુરૂ વિનયમાં
સમ્યક્ પ્રકારે તત્પરગદી છતી અનેક પ્રકારની તપશ્ચર્યાઓ કરવા
લાગી. એ પ્રમાણે ચંદ્રચાની પાસમાં રહેતી એવી ત્રણે સાધ્વી-
ઓનાં બહુ પૂર્વલાખવર્ષ આજ્યાંગયાં. તેમજ વનવાહન મુનિ-
ની સાથે રહેલા હનુરથ મુનિનાં પણ બહુકોડકોડી વર્ષે વ્યતીત થયાં.

ત્યારબાદ પોતાના આયુષની સમાપ્તિના અરસામાં સૂરી-
યે અનશન વ્રત ગ્રહણ કર્યું. સમાધિ

શશિપ્રભદેવ. પૂર્વક કાળ કરી ખીજ દેવલોકમાં ચં-
 દ્રાબ્જુન વિમાનનો અધિપતિ શશી-
 પ્રભ નામે તે દેવ થયો. ઘનવાહનમુનિ પણ કાળ કરી તે
 શશિપ્રભનો વિદ્યુતપ્રભ નામે સામાનિક દેવ થયો અને તેની
 સ્ત્રી મરીને ચંદ્રરેખા નામે તેની દેવી થઈ. તેમજ વસુમતી
 સાધ્વી પણ કાળ કરીને તે વિમાનમાં પ્રથમ ઉત્પન્ન થયેલા
 ચંદ્રાબ્જુન દેવની ચંદ્રપ્રભા નામે દેવી થઈ.

હવે તે સુખંધુ પોતાની સ્ત્રીના ભારે વિરહ દુઃખ-
 ના આઘાતથી બહુ પીડાવા લાગ્યો.
 સુખંધુનો ઉન્માદ. હકાન, ઘર કે ઉદ્યાનાદિક કોઈપણસ્થા-
 નમાં તહેને શાંતિ થતી નથી. રાત્રી
 દિવસ તે શોકાતુર થઈ કનકરથ ને મારવાના અનેક પ્રકારના
 ઉપાય ચિંતવવા લાગ્યો. રૌદ્રધ્યાનને વશ થઈને દીનમુખે તે
 રંકની માફક ભોગવિલાસના સમયે પ્રથમ કરેલી કીડા, હાસ્ય
 વચન અને પ્રેમ સહિત આલિંગનાદિકને વારંવાર સંભારીને
 ઝાડોથી ઘેરાયેલાની માફક ઉન્મત્ત થઈ ગયો, જેથી પોતાના
 ઘરની અંદર ક્ષણમાત્ર રહેતો નથી હે મૃગાક્ષિ? મ્હને એકલાને
 મૂંઝી તું ક્યાં ચાલી ગઈ છે. તહેને કોણ હરી ગયો છે? તું કેમ
 સંતોષ ગઈ છે? એમ પ્રલાપ કરતો તે મૂંઝની માફક ઉદ્યાન
 અને અરણ્યાદિક સ્થાનોમાં ભ્રમવા લાગ્યો. હે સુંદરિ ! મ્હારી
 ઉપર તું કેમ રીસાઈ ગઈ છે? જેથી મ્હને આત્મદર્શન જલદી
 તું આપતી નથી હું? હવે તહેને જોઈ જોઈ? આટલો બધો રોષ
 રાખવો તહેને ઘટતો નથી. હવે કૃપાકરી મ્હને જલદી તું દર્શન
 આપ વળી જે જે પોતાને મળે છે તે સર્વેને એમ પૂચ્છે-કરે છે કે;
 ભાઈ? તમ્હે મ્હારી સ્ત્રીનેદેખી? એમ વિવિધપ્રકારના વિલાપ

કરતો મુખધુ તે નામરીમાંથી નીકળી ગયો અને ઉન્નત સ્વરૂ-
પનાં પદ્મિન વસ્ત્રપ્રધરના નામ અને નનગદિત્રમાં પ્રવલ્લ કરવા
કાનિષ્ઠાને નમુના તનીવેદનાથી બહુ પીડાવા લાગ્યો. બધી દીન-
તાને નમુનાથી તે નિર્જન પ્રદેશમાં બહુદુ.ખ તોગવવા લાગ્યો.

મહાપૂર્વક પરિવ્રજા કરતો તે મુખધુ કદાચિત્ અનેક

વાપ્તપુમાં રાસી બાપુર, નાના પ્રકારના

મંગાદરઆદ્યમ. જે કદાચ પુરોહિત દુર્ગમ અને વિવિધ જાત-

ગિના ક્ષેત્રના આધારપૂત એવા એક

નુદન આશ્રમનાં ગયો. જાદ તે આશ્રમમાં રહેવાથી તેનું હૃદય
કંઈક સ્વસ્થ થયું. પત્રી કુલપતિને પાતાના ધર્મના તરેને ઉપદેશ
ગો. તેને પત્રી જાદરીને પ્રતિજ્ઞાપ ગયો. પત્રી તેને કુલપતિની
પાત્રનાં નામથી રીક્ષામાં મુકરી જેવી પોતાની સ્ત્રીના વિગદુ.ખથી
તેના હૃદયના વૈરાગ્યભાવ પ્રગટયો, ૬૬ અને ક્ષેત્રનો આહાર
રી તેમુખ મુનાપત્ર માર તપશ્ચર્યા કર્યા લાગ્યો. બેત્રણ અને
ચાલ નાન આદિક નાના પ્રકારની તપશ્ચર્યાઓ ધણા કાલ સુધી
તેણે કરી, છતાં પત્રી તેનો વૈરાગ્ય ધ તુટ્યો નહીં અને છેવટે તેવી
નિવર્તિના કાળ કરીને તે પરમાધાર્મિક દેવોની મધ્યે અંબ-
રીપનાને દેવથયો. ત્યા ઉત્પત્ત ધર્મ તરતજ તેણે પોતાના પૂર્વ
જાવનું કમસાગર્યુ, વિભાંગજ્ઞાનવડે પૂર્વભવના વૈરીને જાણીને બહુ
કાળા સ્માન ધર્મ તે સુગવિચાર કરવા લાગ્યો કે, તે મહારોવૈરી કયાં
ગયો? અને તેહુલા મહારી સ્ત્રીપણ કયાં ગઈ? દુરાચારિણી, તે પા-
ગિની, અનુરક્ષા છતાં પત્રી મહને ત્યજી દઈને કેન કરચની ઉપર
આવજ્ઞાવઈ માટે ખરેખર મહારી પ્રથમ વૈગિની તો તે સ્ત્રી છે.
દુષ્ટ સ્ત્રી ત્રયાળા જેઓએ મહને તેમમયે તેણું હુઃસહુહુઃણ લીધું છે તે
ગંનેને પણ અહીંથી જઈને હું મારીનાયું. એ પ્રમાણે વિચાર

કરી એકદમ રોષવડે સ્કુરણાયમાનછે એાઠ જેના એવો તેસુર
સંલેખના(ત્રત)વડે સુકાર્ધ ગયુંછે શરીર જેમનું એવા કનકરથ
સાધુ જ્યાં રહેલા છે ત્યાંઆગળ આવ્યો.

ધર્મધ્યાનમાંએકાગ્રછેચિત્તજેમનું, તેમજ પ્રતિમાનેપ્રાપ્ત્ય-
યેલાઅનેસ્મશાનભૂમિમાંરહેલા એવાતે
ઉપસર્ગવિધાન. મુનિનેતેહુષ્કુર ઘોરઉપસર્ગોકરવાલાગ્યો.
તીક્ષ્ણ કર્ત્રિકા (છરી) છે હસ્તમાં જેના
એવો તેપાપી પિશાચનુ રૂપ ધારણ કરી પૂર્વનું વૈર સંભારીને
રૂધિરસહિત માંસનાટુકડાઓને તેમુનિના શરીરમાંથી વારંવાર
કાઢેછે. તેમજ લયંકર એવા ખડખડાટ હાસપૂર્વક મુનિને ઉચ્ચે
ઉચ્છાળીને પૃથ્વીઉપર પચ્છાડેછે, હઃખથીપણ નહીં સહન કરી
શકાય તેવા તીક્ષ્ણ આળુકોના આઘાતવડે વારંવાર તાડનકરેછે.
ક્ષણમાં ધૂળની વૃષ્ટિકરેછે. ક્ષણમાં પાષાણનાસમૂહવડે તેમનેપૂરી
નાખેછે, ક્ષણમાં અગ્નિની વૃષ્ટિકરેછે. ક્ષણમાં તેમનાં અંગ છેદવા
મંડીપડેછે. વળીહસ્તીનું રૂપ ધારણકરી તેઅસુર મુનિનાઅ ગોને
વીધી નાખેછે,

વળી તેની હુષ્કતાનું અધિક શું વર્ણનકરવું? નિર્દય હૃદય
વાળા તેઅસુરે મુનિના શરીરઉપર હર્વિષહુ એવી નરક સમાન
વેદનાઓકરી. તેવેદનાને સહન કરતા તે મુનિનું ચિત્ત કિંચિત્
માત્રપણુધ્યાનથીચલિતથર્યુનહીં. તેમજ પ્રશસ્તેશ્વલલેશ્યાજેમ-
ની અને શુકલધ્યાનમાંઆરૂઢ થયેલા તેમુનિપોતાના હૃશ્ચરિત્રને
નિંદવાલાગ્યા. વળી અનશનત્રત ધારણકરી તેમહાત્મા કાળક-
રીને બીજાદેવલોકમાં ચંદ્રાબ્જુનવિમાનનેવિષે વિદ્યુત્રલનામે
દેવથયા. ત્યારબાદ અંખરીષ અસુર પ્રાણુવિમુક્ત એવાપણુ તે
મુનિના દેહના ઘણા રોષવડે સેંકડો ટુકડાકરીને પછીસુલોચના

॥ અથ પન્નદશઃ પરિચ્છેદઃ પ્રારમ્ભ્યતૈ ॥

હવે તે અંખરીપ ચોતાના પૂર્વલવના વૈરી મુનિ તથા સાધ્વીનો વધકર્યાળાદ બહુ આનંદ મા-
અંખરીપમુરાધમ. નવાલાગ્યો. તેમજ તેસ્થાનમાં રહીને ના-
રકના જીવોને નિરંતર બહુ પ્રકારની વે-
દનાઓ કરતો તેદુષ્ટ તેથીજ મ્હોટો સંતોષ માનતો હતો એવાં
અકૃત્ય કરવાથી બહુ પાપકર્મ બાંધીને આયુષ્ની સમાપ્તિ થઇ
એટલે તે ત્યાંથી ચ્યવીને વિધવા એવી કોઇક પુંશ્વલી (વ્યલિચારિણી)
ના ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થયો. તે દુરાચારિણી ગર્ભની કાળજી
તો રાખેજ શાની? પરંતુ જેમ કાવે તેમ ખાટા, ખારા અને
તિખા પદાર્થોનું સેવન કરીને ગર્ભનું શરીર તેણીએ સડાવી
નાખ્યું. જેથી તે રોદ્ર ધ્યાનને આધીન થઇને મરણ પામ્યો,
ત્યાંથી સાત પદ્યો પમનું આયુષ્ બાંધીને પ્રથમ એવા નરકસ્થાનમાં
તે ઉત્પન્ન થયો. નારકના લવમાં બહુ તીવ્ર દુઃખો ભોગવી ચોતાનું
આયુષ્ સમાપ્ત કરીને ત્યાંથી પણ નીકળ્યો અને આભારતક્ષેત્રમાં
પ્રાક્ષણને ત્યાં દુર્ગતનામે, પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો, તે વિપ્ર માત્ર દારિ-
દ્રથીજ સંપૂર્ણ હતો, તેને ત્યાં અનુક્રમે તે દુર્ગત વૃદ્ધિ પામવા
લાગ્યો. પરંતુ અતિ દરિદ્રતાના દુઃખથી બહુ ગલરાઇ ગયો, કોઇ
પણ પ્રકારની શાંતિ હેના સ્વપ્નમાં પણ આવતી નહોતી; જેથી
તે અત્યંત પીડાવા લાગ્યો અને અહુર્નિશ ચોતાના દુઃખની ચિં-
તામાંથી મુક્ત થતો નહોતો. “ અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે;—

દારિદ્યાકુલચેતસાં સુતસુતાભાર્યાદિચિન્તાજુષાં,
નિત્યં દુર્ભરદેહપોષણકૃતે રાત્રિન્દિવા સિદ્ધતામ્ ।

રાજાજ્ઞાપતિપાલનોદયતથિયાં વિશ્રામમુક્તાત્મનાં,

મર્વોપદ્રવશદ્ધિનામચમૃતાં ચિદેહિનાં જીવિતમ્ ॥૧॥

અર્થ—“ દરિદ્રતાની પીડાનેલીધે વ્યાકુલ છે ચિત્તજેમના,
પુત્ર, પુત્રી અને સ્ત્રી વિગેરેનીચિંતામાં હ મેશાં શુંચાઇગયેલા,
દુલેજ એવા દેહના પોષણમાટે રાત્રીદિવસ ખેદ કરતા, રાજની
આજ્ઞા પાલવાના બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરતા, ક્ષણમાત્રપણ વિશ્રાં-
તિને નહીં પામતા અને સર્વ પ્રકારના ઉપદ્રવોની શંકા જેમના
હૃદયમાં રહેલી છે એવા પાપી પ્રાણીઓના જીવિતને ધિષ્ઠાર છે.”
એ પ્રમાણે અનેક દુઃખોથી પીડાયેલો તે દુર્ગત બહુ કટાણીને
છેવટે નાપસોના આશ્રમમાં ગયો અને ત્યાં તાપસની પાસમાં પ-
રિત્રાન્નની દીક્ષા તેણે ગ્રહણ કરી. બાદ તે દુર્ગત તાપસનો રોષ
તો તેણે નેતેવોજ ઉદ્વેગ સ્થિતિમાં હતો. પરંતુ અજ્ઞાનતપકરીને
ત્યાંથી કાઢકરી તે દુર્ગત ધરણીદ્રનો સામાનિક દેવથયો, જેનું
આયુષ્ય પચ્ચોપમથી કંઈક અધિક હતું તેમજ કાલ્યાણુ એવું
તેનું નામ હતું અને દીવ્ય સમૃદ્ધિ જેને પુષ્કળ મળી હતી, છતાં
પણ ત્યાં રહેને શાંતિ થઇ નહીં, અને બહુકપાયને લીધે પૂર્વનું
વૈર સ્ફુલ્ભિતો તે કાલ્યાણુ તેજ નેનું સ્થાનન્તરવામાટે વિભંગ-
જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરવા લાગ્યો. પરંતુ તેટલું જ્ઞાન તેનામાં નહીં
હોવાથી તેમનો પત્તો લાગ્યો નહીં. છતાં ફરીથી પણ તેણે તે સં-
બધી હરીકત જાણવામાટે જ્ઞાનનો બહુ ઉપયોગ કર્યો; પણ બીજા
દેવલોકમાં રહેલાં તેજ ને તેના જેવામાં આવ્યાં નહીં, હવે હેનરેંદ્ર?
એ પ્રમાણે શેષ આયુષ્યવાળા તેનો સમય આલ્યો જાય છે. બાદકંઈક
આછા આઠપલ્લોપમ સુધી દીવ્ય લોગ લોગવીને ઈશાન કંપ-
વાસી તે વિધુ પ્રભુ દેવત્યાંથી અન્યો અને ત્હારે ત્યાં કમલાવતી

દેવીની કુક્ષિમાં તેપુત્રપણેઉત્પન્ન થયો. આકલેનરેંદ્ર ? સાતમામાસે
 કમલાવતીદેવીને દોહલો ઉત્પન્નથયો, તલેને પૂર્ણ કરવામાટે હ-
 સ્તી ઉપર બેસી આ દેવી નગરની અંદર ફરતી હતી તેટલામાં
 જ્ઞાનના ઉપયોગવડે કમલાવતીના ગર્ભમાં રહેલો પોતાનો
 વૈરી કાલબાણુના જોવામાં આવ્યો. જ્યથી તે એકદમ
 ક્રોધાતુર થઈ ગયો. અને તરતજ કાલબાણુ પોતાના
 સ્થાનમાંથી ત્યા આવીને તેણે એકદમ હસ્તીના શરીરમાં
 પ્રવેશ કર્યો કે તરતજ તે હસ્તી લોકોને મહોટા ઉપદ્રવ કરતો
 છતો બહુ વેગવડે તેણે ધોડવ્યો. ત્યારબાદ હેનરેંદ્ર ? તે હાથી
 ધોડતો ધોડતો વડની નીચે ગયો એટલે તું તલેની શાખા પક-
 ડીને ઉતરી પડ્યો, પછી તે હસ્તી કાલબાણુના પ્રભાવથી આ-
 કાશ માર્ગે ઉપડી ગયો. મણિ સહિત દેવીના હસ્તના પ્રહારવડે
 પીડાયાં છે અંગજેનાં એવા કાલબાણુ હાથીને છોડીદીધો અને
 પોતાનીજનનીનીસાથે આકાશમાંથીપડીનેતે વૈરીમરીજશેએમ
 વિચારકરલો તેસુર કૃતાર્થ થઈ પોતાના સ્થાનમાંગયો. દેવીપણ
 હસ્તી સહિત આકાશમાંથી સરોવરમાંપડી. બાદ ત્યાંથી બહાર
 નીકળીને શ્રીદત્ત સાર્થવાહનેમળી, પછી હે નરેંદ્ર ? તે સાર્થની
 સાથે કુશાગ્ર નગરપ્રત્યે ચાલી. માર્ગમાં ભીલ લોકોએ સાર્થને
 લુંટીલીધો. ત્યારબાદઅટવીમાં પડેલી કમલાવતીને તેજ અટ-
 વીમાં પુત્ર જન્મ થયો. વિભંગ જ્ઞાનના ઉપયોગ વડે પૂર્વના
 વૈરી દેવતાને બગર પડીકે, મહારા વૈરીનોજન્મથયોછે. એમજાણી
 ફરીથીપણ નિર્દય સ્વભાવવાળો તેદેવ વૈરીનું સ્મરણકરીને બહુ
 ક્રોધાતુરથઈ એકદમ દેવીની પાસમાંઆવ્યો, રેપાપ ? આજસુધી
 હું તારા તપાસમાંજ હતો, પરંતુ આજે-ઘણાસમયેતું મહારા
 જોવામાં આવ્યોછે, માટે આજે મહારા વૈરનો અંત હું કરીશ,

રેદુદ્ર? હવે હાલમાં તું તારા હૃદયનુ ક્લ ભોગવ હેનરેદ્ર? એ પ્રમાણે બોલતો કાલબાણ સુધગયેલી કમલાવતીના ખોળામાંથી પડીરહેલા તારા પુત્રને હરી ગયો. બાદ કિલ્લ પરિણામવાળો તે દેવ પુત્રનેલઈ વિચાર કરવાલાગ્યો; આ શત્રુને મહારા હસ્તોપડે મર્દન કરીને હાલમાં હું મારી નાખુ, કિંવા એના કકડા કરીને દિશાઓને બલિદાન આપી દઉં, કિંવા શી લાતલ ઉપર એને હું પછાડું, અથવા તિલતિલ જેવો એનો છુંદો કરી નાખુ ? અથવા એમ કરવાથી તો બહુ સમય સુધી એને વેદના થશેનહીં, કારણકે; આ નાનુંબાળક હોવાથી તત્કાળ તેના પ્રાણ છુટી જશે, તેથી તે ઘણોદુઃખી થશેનહીં. માટે એમ કરવું ઠીક નથી પરંતુ કોઈ અરણ્યમાં જઈને નિર્જનસ્થાનમાં એને હું મૂકીદઉં, જેથી ક્ષુધાતૃષ્ણાથી બહુપીડાઈને બહુ દુઃખવડે પોતાની મેળે જ તે મરી જશે. એમ વિચાર કરી હેનરાધીશ? વૈતાલ્ય પર્વતની શિલાઉપર નિર્જન સ્થાનમાં તારા પુત્રને તેણે મૂકી દીધો. બાદ તે દેવતા પણ પોતાના સ્થાનમાં ગયો હેનરેદ્ર? હવે આ વાર્તા આટલેથી બંધ રાખુ છું, પરંતુ એક બીજી વાર્તા હું કહું છું તે તું સાલજ.

ઈશાન દેવલોકમાંથી પોતાનું આયુષ્ પૂર્ણ કરી વિદ્યુત્-

પ્રભ દેવ અયવીને વૈતાલ્યગિરિમાં

શ્રીકુંજરાવર્ત દક્ષિણશ્રેણીના આભૂષણરૂપ સુંદર સમૃદ્ધિમય રત્નસંચય નગરની અંદર

નગર.

બકુલવતીની કુક્ષિએ પવનગતિ

વિદ્યાધરના પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો તેનું નામ ચિત્રવેગ હતું, બાદ તે ચંદ્રરેખા દેવી પણ ત્યાંથી અયવીને શ્રીકુંજરાવર્ત નગરમાં અમિતગતિ વિદ્યાધરની પ્રિય ભાર્યા ચિત્રમાલાની

કુક્ષિએ કનકમાલા નામેઝહુપ્રિય એવી પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થઇ. હવે પૂર્વે કહેલો વસુદત્ત નામે જે સુલોચનાનો ભાઈ હતો તે પણ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરીને વૈતાલ્યગિરિમાં ગંગા વર્ત્ત નગરની અદર શ્રી ગાંધવાહન વિદ્યાધરની મદનાવલી ભાર્યાને વિષે નભોવાહન નામે પુત્રથયો. પછીતે કનકમાલા ને નભોવાહન સાથે પરણાવવાનો ઠરાવ કર્યો હતો, પરંતુ ચિત્રવેગે કપટવડે તેણીનું હરણ કરીને તેની સાથે લગ્ન કર્યું. બાદ નભોવાહને નાગિની વિદ્યાવડે તે વિદ્યાધરને ખાંધીને પડેલો મૂક્યો, અને વિલાપ કરતી કનકમાલાને પણ પોતાના નગરમાં તે લઈ ગયો.

હે નરેન્દ્ર ? જો ? આ દુનીયાની અજ્ઞાનતા કેટલી છે ?
 પર્યાયાંતરને પ્રાપ્ત થયેલી, અને પોતે
નભોવાહનની નહીં ઇચ્છતી છતાં પણ તે પોતાની
અજ્ઞાનતા. ખંડેનની સાથે અજ્ઞાન દોષનેલીધે કીડા
 કરવામાટે તે નભોવાહન ઇચ્છે છે. હે

નરેન્દ્ર ? આ પ્રમાણે આ સંસારમાં અજ્ઞાનથી અધ બનેલા પ્રાણીઓ ખંડેન, પુત્રી, વધુ (પુત્રની સ્ત્રી) અને પોતાની માતા સાથે પણ વિષયની ઇચ્છા કરે છે. વળી જે સંસારમાં ભગિની પણ ભાર્યા, પિતા પણ પુત્ર, પુત્રી પણ માતા અને ભાર્યા પણ જનની થાય છે તેવા સંસાર વાસને ધિક્કાર હોવ ? હે નરેન્દ્ર ? એ સર્વ હુકીકત ત્હને ધનદેવે પ્રથમ કહેલી છે કે; ફરીથી પણ ચિત્રવેગને દેવતાએ કનકમાલા જલદી લાવીઆપી. ત્યારબાદ બહુ પ્રકારની વિદ્યાઓની સાથેતે ચિત્રવેગ વિદ્યાધરેન્દ્ર થયો, અને તે વૈતાલ્યગિરિમાં પોતાની સ્ત્રી સાથે વિષયસુખનો અનુભવ કરે છે.

ચંદ્રાન્તુન દેવ પણ ત્યાંથી સ્થવીને વૈતાલ્યની ઉત્તર
 શ્રેણીમા ચમરચંચા નગરીમાં ચિત્ર-
 ચિત્રગતિવિદ્યા- ગતિ નામે વિદ્યાધરપણે ઉત્પન્ન થયો.
 ધર. ચંદ્રપ્રભા દેવી પણ તેની પ્રિયગુમ-
 જરી નામે ભાર્યા થઈ. તેણીની સાથે

માનુષ્યક ભોગોનો તે વિદ્યાધર વિલાસ કરે છે. અને તે ચિત્ર-
 ગતિને ચિત્રવેગે બહુ સ્નેહના સ બધને લીધે વિદ્યાઓ સાથે
 ઉત્તરશ્રેણીનું રાજ્ય આપી દીધું. બાદ તે સર્વે બહુ આનંદ-
 પૂર્વક વૈતાલ્યગિરિમાં રહે છે. હવે પૂર્વભવના અભ્યાસથી
 સ્નેહરૂપી સારને ધારણ કરતાં તે બનેનો વિષયસુખનો અનુભવ
 કરતા ઘણો સમય વ્યતીત થયો, બાદ કોઈ એક સમયે કનક-
 માલા સીસહિત તે ચિત્રવેગ વિદ્યાધર અષ્ટાપદ ગિરિમાં
 શ્રીહરને દ્ર લગવાનને વંદન કરવામાટે ગયો. ત્યાં ભરતરાજાએ
 કરાવેલી શ્રીહરને દ્ર લગવાનની પ્રતિમાઓને ભક્તિપૂર્વક વાં-
 દીને ત્યાંથી તે પાછો આવતો હતો, તેવામાં ત્યાં શિલા ઉપર
 પડેલો, વૈતાલ્યગિરિના વનનિકુંજને પોતાની કાતિવડે વિકાસ
 કરતો, ગળામા બાંધેલા દીવ્યમણીવડે વિભૂષિત અને નેત્રાને
 આનંદ આપતો એવો તે બાળક તેના ભેવામાં આવ્યો. અને
 વીંટીમાં રહેલા તે દીવ્યમણિને જોઈ તે વિસ્મિત થઈગયો. બાદ
 તે બોલ્યો. હેપ્રિયે ? જેના પ્રભાવથી પ્રથમ સર્પોથી વીંટાએલો
 પણ હું છવતો રહ્યો હતો તેજ આ દેવતાએ આપેલો દીવ્ય-
 મણી છે. માટે આ બાલકના કંઠમાં આ મણી કોણે બાંધ્યો
 હશે ? અથવા આ બાલકનો જન્મ થયો હશે કે, તરતજ એની
 માતાએ રક્ષામાટે એના કંઠમાં બાંધ્યો હશે. ત્યારબાદ કોઈ
 એક વૈરીએ અપહાર કરી એને અહીં મૂકેલો છે. માટે હે પ્રિયે ?

તું એને લઈ લે; ત્હારે પુત્ર નથી માટે આ ત્હારો પુત્ર થયો, જરૂર આ કોઈક દેવતાનો જીવ ઉત્પન્ન થયેલો છે. એમ કહી હે નરેન્દ્ર ? તે બાલકને લઈને તેઓ જાને જણ પોતાના નગરમાં ગયાં. બાદ વધામણીઓ કરાવીને સમસ્ત નગરમાં પ્રસિદ્ધ કર્યું કે; ગુપ્ત ગર્ભવતી કનકમાલાને હાલમાં પુત્ર જન્મ્યો છે, પછી ઉચિત સમયે મકરકેતુ એવું તેનું નામ પાડ્યું. હે નરેન્દ્ર ? એ પ્રમાણે ત્હારો પુત્ર વિદ્યાધરને ત્યાં મ્હોટો થાય છે,

બાદ ત્હેની સ્વયંપ્રભાદેવી દેવલોકમાંથી સ્વયીને આ

સુરસુંદરી ઉત્પન્ન થઈ છે, હે નરેન્દ્ર ?

સ્વયંપ્રભાદેવી. અનુક્રમે આ **સુરસુંદરી** પણ વૃદ્ધિ

પામવા લાગી અને યૌવનવયને તે દ્વીપા-

વવા લાગી. વળી તે સમયે જે વિદ્યાધર તેણીને હરીને રત્ન-દ્વીપમાં લઈ ગયો હતો તેજ હરિદત્ત નામે મુલોચનાના જન્મમાં તેણીનો પિતા હતો. હેનરનાથ ? જે સ સારની અંદર પિતા પણ પોતાની પુત્રી સાથે વિષયલોગની ઇચ્છા કરે છે એવા આ હંખના સ્થાનભૂત સંસારનું સ્વરૂપ કેવું વિચિત્ર છે ? એ પ્રમાણે તું જોઈ લે. વળી તેજ કાલબાણસુરે પિશાચનું સ્વરૂપ ધારણ કરીને વિદ્યાઓનો અપહાર કરી ત્હારા પુત્રને સમુદ્રમાં ફેંકીદીધો, ત્યારબાદ પોતાના હૃદયમાં સંતોષને માનતો તે પિશાચ **સુરસુંદરી**નું પણ હરણ કરી આકાશમાર્ગે ચાલતો હતો તેટલામાં; હે નરેન્દ્ર ? ત્હેનો સ્વયંવનકાલ આવી પહોંચ્યો. એટલે તરતજ ત્યાંથી ત્હેનું સ્વયંવન થયું. તેથી આ બાલા આકાશમાંથી આ ઉદ્યાનમાં નીચે પડી. વળી ત્હારો પુત્ર સમુદ્રમાં તરતો હતો ત્યાં ધનદેવ વણિકનું ંહાણુ જતું હતું ત્હેને તે મળી ગયો. પછી તે ંહાણુ ભાગીગયું સમુદ્રની અંદર

લોકો વિખરાઈ ગયા. ત્યારા પુત્રના હસ્તમાં પાટીયું આવી ગયું. જેથી સમુદ્ર ઉતરીને કીનારે તે આવી પહોંચ્યો. બાદ ત્રિયં-વદાએ ત્હેને જોયો અને તે પોતાના સ્થાનમાં ત્હેને લઈ ગઈ. વળી તે ત્યારે પુત્ર આજે પિકાલ સમયે ત્હેને મળશે. હેનરેંદ્ર ? જે ત્હેં પૂછ્યું તેનો પ્રત્યુત્તર મ્હેં ત્હેને કહી સંભળાવ્યો. એ પ્રમાણે આચાર્ય મહારાજનું વચનસંભળી રાજા, સુરસુંદરી અને દેવી એ સર્વે બહુ આનંદ પામ્યાં, તેમજ સર્વ સભાના લોકો પણ સંસારની વિચિત્રતા સંભળી વૈરાગ્યદશામાં આવી ગયા. ત્યારબાદ રાજા બોલ્યો, હે સુનીંદ ? જ્યાંસુધી પુત્રનો સમાગમથયે ત્યાંસુધી અહીં આપનાચરણકમલમાં રહીને મનુષ્ય પણાને અમે કૃતાર્થ કરીશું.

બાદ ધનદેવવર્ણિત પ્રણામ કરી સુપ્રતિષ્ઠ આચાર્યને કહેવા લાગ્યો, ત્યારે કનકવતીના ધનદેવનો પ્રશ્ન. સૈનિકોએ ઘોર સંગ્રામ કરી પડ્દીને લંગ કર્યો અને સર્વલીલ્લસુભટો ત્યાંથી નાશી ગયા ત્યારે આપ ક્યાં ગયા હતા ? અને આ શ્રમણપણું તમ્હેં કેવી રીતે પ્રાપ્ત કર્યું ? ગુરૂ મહારાજ બોલ્યા. હેધનદેવ ? તે સંબંધી વૃત્તાંત તું સંભળ. તે સમયે સૈનિકોની સાથે યુદ્ધમાં હું ઉતર્યો હતો. શત્રુઓના અનેકબાણોની વૃષ્ટિથી મ્હારું શરીર લાસ થઈ ગયું, જેથી હું પૃથ્વી ઉપર પડી ગયો. બાદ તે સ્થાનમાં આવેલા ચિત્રવેગ વિદ્યાધરે મ્હને જોયો અને બહુ સ્નેહના સંબંધને લીધે તે મ્હને વૈતાલયગિરિમાં લઈ ગયો. તત્કાળ તેણે ઔષધિના પ્રભાવથી મ્હને સ્વસ્થ કર્યો. બાદ પૂર્વના ઉપકારનું સ્મરણ કરી તેણે મ્હને ઉત્તમ પ્રકારની પ્રજ્ઞાપ્તિ નામે એક વિદ્યા આપી. મ્હેં પણ ત્યાં રહીને વિધિ-

પૂર્વક તે વિદ્યાને સિદ્ધ કરી. બાદ હું વિદ્યાધર સહિત સિદ્ધપુર નગરમાં આવ્યો. પછી હેધનદેવ? કનકવતી સહિત સુરથને દેશમાંથી કાઢી મૂકીને સિદ્ધપુરનો હું રાજા થયો. કેટલાક કોડાકોડી વર્ષ સુધી ત્યાં રાજ્યપાલન કરીને મહેં પોતાના પુત્ર જયસેનને રાજ્યાસને સ્થાપન કર્યો. બાદ મહને ત્રીજા વૈરાગ્ય થવાથી શ્રી ઘનવાહન કેવલીની પાસે પાંચસો રાજકુમારોની સાથે મહેં દીક્ષા ગ્રહણ કરી. સાધુની ક્રિયાઓનો હું અભ્યાસ કરવા લાગ્યો, અનુક્રમે દ્વાદશાંગીનો જાણકાર હું થઈ ગયો.

શ્રી ઘનવાહન કેવલીએ સૂરિપદને લાયક મહને જાણી સૂરિપદવી આપી. બાદ હેલદ્ર ધનદેવ? અમ્હારા ગુરૂશ્રી કેવલીલગવાન શૈલેશી ત્રત ધારણ કરી શેષ રહેલાં ચાર ઘાતી

કર્મોને ક્ષીણકરી નિર્વાણ (મોક્ષ)પદ પામ્યા. એ પ્રમાણે સુપ્ર-તિષ્ઠ સૂરિ પોતાનું વૃત્તાંત કહેતા હતા. તેટલામાં આકાશમાંથી એક વિદ્યાધર ત્યાં ઉતર્યો. પ્રથમ સુરિમહારાજને પ્રણામ કરી વિનીત એવા તે વિદ્યાધરે પ્રણામ પૂર્વક કહ્યું કે, વૈતાલ્ય પર્વ-તમાંથી આપને વર્ધાપન (વધામણી) આપવા માટે હું આવ્યો છું સકલ (સમગ્ર) વિદ્યાઓ જેણે સિદ્ધ કરેલી છે એવા મકરકેતુ નામે તમ્હારા પુત્રને દીક્ષા ગ્રહણ કરવામાં ઉત્સુક એવા ચિત્ર-વેગ રાજાએ પોતાના સ્થાનમાં સ્થાપન કર્યો છે અને તે મકરકેતુ અનેક વિદ્યાધરોના સમૂહ સહિત આપનો ચરણ સેવક આજે આ નગરમાં આવશે. એમ હું આપની આગળ પ્રિયવૃ-ત્તાંત નિવેદન કરૂં છું. એ પ્રમાણે વિદ્યાધરનું વચન સાંભળી રાજાનાં રોમાચ પ્રકુલ થઈ ગયાં. બાદ તેણે પોતાના અગે લાગેલા સર્વ અલંકાર તેમજ પુષ્કલ દ્રવ્ય તહેને બક્ષિશમાં

આપ્યું. બહુ આનંદમાં મગ્ન થયેલી દેવી તે વિદ્યાધરનાં વારણાં લેવા લાગી. તેમજ સુરસુંદરીને એટલો બધો હર્ષ થયોકે; જેણીના અંગોમાં પણ માઈ શક્યો નહીં. ત્યારબાદ અમર-કેતુરાજ સૂરિને પ્રણામકરી પરિવારસહિત પોતે નગરમાંગયો.

નગરમાં ગયા બાદ ભૂપતિએ નગરપાલકને આજ્ઞા કરી

કે જલદી નગરને સુશોભિત કરાવો.

નગરશોભા.

સર્વ ઠેકાણેથી કચરાઓને દૂર કરી

જલદી સર્વ શેરીઓના રસ્તાઓ સાફ

કરાવો કસ્તુરી અને કુંકુમથી મિશ્રિત એવા જલવડે દરેક માર્ગો છંટાવો, સરસ કમલો સહિત સુગંધિત અને મનોહર એવાં પુષ્પોના ઉપચાર કરાવો. આકાશને આચ્છાદન કરનારી ઉત્તમ હુકાનોની શોભાઓ કરાવો. દરેક મંદિરોમાં નાના પ્રકારની વંદનમાલાઓ બધાવો. સુંદર હવેલીઓની પંક્તિઓને વિચિત્ર રંગોવડે તમ્હે જલદી વિભૂષિત કરાવો. સર્વગૃહદ્વારોમાં નિર્મળજળથી ભરેલા સોનાના કલશોની સ્થાપનાઓ કરાવો. તેમજ દરેક ભવનદ્વારમાં વિવિધ પ્રકારની પતાકાઓ ઉર્ધ્વલાગમાં લટકાવો વળી આ મુખ્ય માર્ગમાં ઉત્તમ પ્રકારનાં પુષ્પ તોરણ તેમજ મયોની ગોઠવણ કરાવો. ગોરોચન, સર્પ અને હર્વાઓના પ્રક્ષેપ સહિત સાથીયાઓની રચનાઓ કરાવો. તેમજ કેટલાંક અન્ય કાર્યપણ જે કરવાનાં હોય તે સર્વ તમ્હે જાતે કરો અને નગરના લોકો પાસે પણ કરાવો. આ પ્રમાણે નરેન્દ્રના કહેવાથી તેઓ વિશેષ પ્રકારે કામ કરવા મંડી ગયા. તેમજ કામની બહુ ઉતાવળને લીધે ચાકર લોકો નગરની અંદર ચારે તરફ ફરવા લાગ્યા. સર્વત્ર કાર્યના સમારંભ થવા લાગ્યા, તે જોઈનાગરિક લોકોના ઉમંગ બહુવૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા.

એ પ્રમાણે નગર શોભાની તૈયારી થઈ રહી છે, તેવામાં
રાજના અંતેરની અંદર એકદમ
પ્રિયવંદાનું આગમન.

પ્રિયવંદા આવી. તેને જોઈ હર્ષથી
ભરાઈ ગયાં છે અંગ જેનાં એવી સુર-
સુંદરી બહુ પ્રેમથી તેને લેટી પડી.
પછી તેણીને આસન આપ્યું. તે ઉપર તે બેઠી. બાદ સુરસું-
દરીએ પૂર્વનું વૃત્તાંત તેણીને પૂછ્યું. પ્રિયવંદા બોલી કે
સુભગે ? જ્યારે તે દુષ્ટ વૈતાલ ત્હને ઉપાડીને આકાશ માર્ગે
આણ્યો ગયો હતો, ત્યારે હું તે દુષ્ટના હુકારાથી મૂર્ચ્છિત થઈ
ભૂમિ ઉપર પડી ગઈ હતી. બાદ ક્ષણમાત્રમાં મહારી મૂર્ચ્છા
શાંત થઈ એટલે હું બહુજ શોકાતુર થઈ ગઈ અને વિલાપ
કરવા લાગી. હા ? મહારી બહેન ક્યાં ગઈ હશે ? તે મહારો
ભાઈ પણ હજી સુધી કેમ ન આવ્યો ? જરૂર તે પિશાચે કંઈ
પણ એનું અનિષ્ઠ કર્યું હશે. એમચિંતવન કરતી હું તહારી શોધ
કરવા લાગી. બાદ તે રત્નદ્રીપમાં ચારે બાજુએ ફરીને સર્વ
ઠેકાણે મ્હે તપાસ કર્યો. પછી આકાશ માર્ગે આવતાં સમુદ્રની
અંદર બહુ બહુ તપાસ કર્યો પણ તહારો પત્તો લાગ્યો નહીં
પરંતુ સમુદ્રની અંદર અનેક તરંગોના વેગથી ઉચ્છળતું છે
શરીર જેનું. અને એક પાટીયાને વળગેલો મહારોભાઈ મકર-
કેતુ મહારા જોવામાં આવ્યો. એટલે તરતજ હું ત્હને ત્યાંથી
લઈને તે શ્રીઆદિનાથલગવાનના મંદિરમાંગઈ. બાદ મ્હેંત્હને
પૂછ્યુંકે; હે ભાઈ ? તું સમુદ્રમાં શાથી પડી ગયો હતો ? પછી
તેણે વૈતાળના દર્શનથી આરંભીને મહારી વિધાનો તેણે નાશ
કર્યો વિગેરે સર્વવૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો. બાદ તેણે પણ મ્હને
પૂછ્યુંકે; સુરસુંદરી ક્યાં ગઈ ? મ્હેં પણ તેને કહું હેભાઈ ?

તોણીને પણ કોઈક પિશાચ હરી ગયો છે એમ મ્હારું વચન સાંભળી મ્હોટાં મુદ્ગરથી હુણાયેલાની માફક એકદમ તે મૂર્ચ્છિત થઈ ગયો. પછી તેની પાસમાં રહેલા વિદ્યાધરોએ શીત-લપવનાદિકના ઉપચારોવડે મહામુશીબતે તેને સ્વસ્થકર્યો, છતાં પણ ફરીથી તે મૂર્ચ્છિત થઈ ગયો. તેટલામાં વિદ્યાધરોએ મ્હારા પિતાને આ વૃત્તાંત ત્યાં જઈને કહ્યો એટલે તેપણ એકદમ બહુ શોકાતુર થઈ અમ્હારી પાસે આવ્યા. બાદ બહુ પ્રયત્નો વડે સચેતન કરી તે કુમારને વૈતાલ્ય પર્વતમાં લઈ ગયા. ત્યાર બાદ મ્હારા પિતાએ બહુ ખેચર કુમારોને આજ્ઞા કરીકે, છપ્પંડ ભરતક્ષેત્રની અદર ગ્રામ, આકર, નગર અને પટ્ટણાદિકમાં પરિભ્રમણ કરીને સુરસુંદરીનું યથાસ્થિત વૃત્તાંત જાણી જલ્દી તમ્હે અહીં આવો. એ પ્રમાણે કહીને મ્હારા પિતાએ ઘણા વિદ્યાધરોને ત્હારી શોધ માટે મોકલ્યા છે. કુમારને પણ પિતાની આજ્ઞા વડે તેના મિત્રો વિનોદ કરાવે છે. પ્રિયાના વિરહને લીધે બહુ શોકથી પીડાતા એવા કુમારના કેટલા દિવસો વ્યતીત થયા.

તેટલામાં કોઈએક દિવસે તે નગરમાં ચાર જ્ઞાનના ધારણ કરનાર અને દ્વાદશાંગીમાં પ્રવીણ એવા દમઘોષ નામે એક ચારણ મુનિ આવ્યા અને તે સહસ્રીશ્રવનમાં ઉતર્યો. તેમને વાંદવા માટે કુમારસહિત મ્હારા

પિતા ઘેરથી નીકળીને ત્યાં ગયા. બાદ તેમને વંદન કરીને પોતાના પરિવાર સહિત પૃથ્વી ઉપર બેઠા. મુનિએ પણ તેમની આગળ સસારરૂપી મહાસાગરને તારવામાં નાવસમાન અને નિરવધ એવી ધર્મદેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. શારીરિક અને માનસિક

દુઃખોનો ક્ષય ઇચ્છનાર પુરૂષોએ મન, વચન અને કાયાવડે પ્રાણીઓને અલયદાન આપવું. જે મનુષ્યો હંમેશાં નિરવધ એવું સત્ય વચન બોલે છે તેઓ જરામરણના દુઃખથી ભરેલા સંસારને લીલા વડે તરી જાય છે. વળી જેઓ અદત્તવસ્તુને ગ્રહણ કરતા નથી તે પ્રાણીઓને દારિદ્ર્ય, વ્યાધિ, જરા; મરણ, શોક અને પ્રિયવિરહ વિગેરે દુઃખ થતાં નથી. જે પ્રાણીઓ મન વચન અને કાયાવડે અપ્રદક્ષ (મથુન) નો ત્યાગ કરે છે, તેઓ સર્વ કર્મોનો ક્ષય કરીને મોક્ષ સ્થાનમાં જાય છે. જે મનુષ્યો ધર્મનાં ઉપકરણો શિવાય બાકીના પરિગ્રહનો સર્વથા ત્યાગ કરે છે તેઓ ભવસાગરને તરીને અજરામર (મોક્ષ) સ્થાનને પામે છે. માટે હે ભવ્યાત્માઓ ! અનેક દોષોના કારણભૂત એવા પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો ઉચિત છે તેમજ અન્યત્રપણ કંઈ છે કે,—

પ્રત્યર્થી પ્રશમસ્ય મિત્રમઘૃતેર્મેહસ્ય વિશ્રામભૂઃ,

પાપાનાં સ્વનિરાપદાં પદમસદ્ધયાનસ્ય લીલાવનમ્ ।

વ્યાક્ષેપસ્ય નિર્ધર્મદસ્ય સચિવ શોકસ્ય હેતુઃ કલેઃ,

કેલીવેશ્મ પરિગ્રહઃ પરિહૃતેર્યોગ્યો વિવિક્તાત્મનામ્ ॥૧॥

અર્થ—“ આ જગતમાં શાંતિનો કટ્ટોદ્દુશ્મન, અધૈર્યનો ખાસમિત્ર, મોહરાજને વિશ્રાંતિનું મુખ્ય સ્થાન, પાપોનું ઉત્પત્તિસ્થાન, આપત્તિઓનું મૂળસ્થાન; અસદ્ધયાનનું ક્રીડાવન, મિથ્યાવાદનો નિધિ; મદનો કારભારી, શોકનું મૂળકારણ અને કલેશનું ક્રીડાગૃહ એવા અનેક દોષોથી ભરેલા પરિગ્રહનો આત્માર્થી પુરૂષોએ સર્વદા ત્યાગ કરવો જોઈએ ” એ પ્રમાણે શ્રી-હનુનેંદ્રભગવાને કહેલા ધર્મનો ઉપદેશ સુનિમહારાજે કર્યો.

બાદ અવસર જાણીને કુમારે મુનિને પૂછ્યું હે ભગવન ? તે દેવે મહારી વિદ્યાઓનો ઉચ્છેદ શામાટે કર્યો ? બાદ મુનિએ પણ તેના વૈરનું સમગ્ર કારણ કહી સભળાવ્યું. પછી તે મુનીંદ્રનું વચન સાંભળી મકરકેતુકુમારને ઉઠાપોહ કરતાં જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. પોતાના પૂર્વભવનું સ્મરણ કરીને કુમારે કહ્યું કે; હે ભગવન ? આપનું કહેવું સત્ય છે. વળી ફરીથી તેણે પૂછ્યું. હે ભગવન ? તે દેવે હરણ કરીને સુરસુંદરીને કયા મૂડી છે ? મુનિએ કહ્યું ચ્યવનકાળના સમયે તે દેવના હસ્તમા રહેલી સુરસુંદરી આકાશમાથી કુસુમાકર ઉદ્યાનમાં પડી હતી. હેકુમાર ? હાલમાં તે હસ્તિનાપુરમા કમલાવતીનામે તહારી જનનીની પાસે રહેલી છે. તે સાંભળી કુમાર બોલ્યો. હે મુનીંદ્ર ? શું આ મહારા પિતા અને આ કનકમાલા મહારીમાતા નથી ? ત્યારબાદ મુનિએ તેના સશયને દૂર કરવા માટે દેવતાએ હરણ કર્યું. વિગેરે સર્વવૃત્તાત તહેને કહી સભળાવ્યું પછી મુનિના વચનવડે શુદ્ધ થયું છે હૃદય જેનું એવા ચિત્રવેગ રાજાએ કહ્યું, હે કુમાર ? પૂર્વભવના વૈરી એવા દેવવડે હરણ કરાયેલો તું ચિત્રવેગ વિદ્યાધરેન્દ્રના ત્યાં મહોટો થઈશ એ પ્રમાણે દેવભવમાં રહેલા તહે મહને જે પ્રથમ કહ્યું હતું તે હાલમાં તહે કેમ સાંભરતું નથી ? માટે તે વાત સત્ય થઈ. વળી હે પુત્ર ? ફરીથી તે વિદ્યાઓને તું સિદ્ધકર. હવે તું શોક કરીશ નહીં. કારણકે; હું મહારા સ્થાનમા તહે સ્થાપન કરીશ. વિષ સમાન વિષય સંગનો સર્વથા ત્યાગકરીને સંસાર ભ્રમણથી ખિન્ન થયું છે હૃદય જેમનું એવા અમ્હે હાલમાં નિરવચ એવા દીક્ષાન્તને ગ્રહણ કરવામાં ઉત્સુક થયા છીએ.

હે સુરસુંદરિ? એપ્રમાણે કુમારને પિતાકહેતા હતા,
તેટલામાં દમઘોષ મુનીંદ્રને વંદન કર-
વામાટે અકસ્માત ત્યાં ધરણેંદ્રનું આગ-
મન થયું. મકરકેતુને જોઈ બહુ સમય
મુધી ધ્યાન દઈ ધરણે દ્રે કહ્યુંકે હેકુમાર!

તુ જાણેછે? ભીમરથ નામે હું પૂર્વે લવમાં ત્હારો પિતા હતો;
તુ મ્હને બહુજ પ્રિય હતો, ત્હારી માતાનું નામ કુસુમાવળી
અને ત્હાંરૂંનામ કનકરથ હતું. સ્ત્રીસહિત તું ઉન્મત્તથઈને દેશા-
તરમાં નીકળીગયો. ત્હારી શોધનેમાટે અમ્હે ઘણો તપાસ કરા-
વ્યો, છતાંપણકોઈ ઠેકાણેથી ત્હારોપત્તો મળ્યોનહીં. પછીત્હારા
લઘુભાઈ વજ્રરથને રાજ્યગાદીએ બેસાર્યો. વૈરાગ્યની લાવના
વડે મ્હેં ગુરૂનીપાસે દીક્ષાલીધી. બાદ વિધિપૂર્વક દીક્ષાન્નતપાળ
ને હું સાધેમ્ દેવલોકમાં સાતપડ્યોપમનું આયુષ્ય બાંધી દે-
પણે ઉત્પન્નથયો. આયુષ્ય પૂર્ણકરી ત્યાંથી ચ્યવીને આ ભરતકે
ત્રમા ચંપાનગરીને વિષે દધિવાહન રાજાની કુસુમશ્રીલા-
યાની કુક્ષિમાં પુત્રપણેહું ઉત્પન્ન થયો. ગર્ભનો સમય પૂર્ણથયો.
એટલેશુભસમયમાંમ્હારો જન્મથયો, પ્રભંકરમ્હારૂંનામ પાડયું.

બાદ રાજ્યનીઈચ્છાવાળાવિમલમંત્રીએ મદ્યપાનમાંઆ-
સક્તથયેલા મ્હારાપિતાનેમારી નાખ્યા
વિમલમંત્રી. અને રાજ્યલક્ષ્મી તેણેપોતેજ સ્વાધીન
કરી તેવખતહું ત્રણમાસનોહતો. મ્હારી
માતા બહુલયલીત થઈગઈ. ત્યાંરહેવાની ત્હેનીશક્તિ રહીનહીં.
બાદ ત્રણમાસનો મ્હને લઈ મ્હારી માતા તેદુષ્ટના લયને લીધે
ત્યાંથી નાહી. અને વિજયપુર નગરમાંપોતાનોભાઈ શંખરાજ

રહેતો હતો, તેની પાસેતે ગઈ, ત્યાં રહ્યાબાદ અનુક્રમે હું યૌવન અવસ્થામાં આવી ગયો. પશ્ચાત્ શંખરાજને સાથેલઈ હું ચંપા-નગરીમાં ગયો સંગ્રામ કરીને મહેં વિમલ મત્રીને યુદ્ધની અદર મારી નાખ્યો. બાદ ચંપાનગરીમાં રાજ્યાસને હું બેસી ગયો. વિમલના પુત્રો પણ મહારા લયથી કંપીને ત્યાથી નાઠા અને હસ્તિશીર્ષ નગરમાં જઈને જીતરાત્રુ રાજની સેવા કરવા લાગ્યા.

રાજગાદીએ બેઠાબાદ હું નીતિપૂર્વક રાજ્ય ચલાવતો હતો, પક્ષપાતરહિત પ્રજાનું સંરક્ષણ કરતો હતો.

પ્રભંકર રાજા. તેમજ મહારા પરાક્રમને લીધે કોઈપણ શત્રુએ મહારી દૃષ્ટિગોચર થતા નહોતા.

વળી બહુબળના ગર્વને લીધે હું હસ્તિઓની સાથે ત્યાં કીડા કરતો હતો તેથી સર્વદેશોમાં મહારી પ્રસિદ્ધિ થઈ, આભરતક્ષેત્રમાં પ્રભંકર રાજાના સરખોળીને કોઈ બલવાન નથી. જે રાજા રૂપ અને મદોન્મત એવા ગર્વને એક બાહુવડે પકડી રાખે છે બાદ હું પણ ઘણા કાળ સુધી તેચંપાનગરીમાં રાજ્ય કરીને સદ્ગુરૂની પાસે પ્રતિબોધ પામ્યો. પછી પોતાના પુત્રને રાજ્યમાં સ્થાપન કરી મહે દીક્ષા ગ્રહણ કરી બાદ મહેં ગુરૂની પાસે એવો અભિગ્રહ લીધો કે, યાવત્ જીવં (જીવનપર્યંત) માસે માસે પારણું કરવું.

અન્યદા વિહાર કરતો કરતો કદાચિત્ હું હસ્તિશીર્ષ નગરમાં ગયો, પારણાના દિવસે લિક્ષા

હસ્તિશીર્ષ નગર. માટે તે નગરમાં હું પરિભ્રમણ કરતો હતો, તેવામાં એક ગર્વિષ્ઠ સાઠના અપા-

ટામાં હું આવી પડ્યો. જેથી હું ઘાયલ થઈને પૃથ્વી ઉપર પડી ગયો. તે જોઈ ત્યાં ઉભેલા વિમલના પુત્રોએ મહારૂં ઉપહાસ

કર્યું- તદુપરાંત તે દુષ્ટોએ કહ્યુંકે; ગજેંદ્રોને પીડવામાંએક રસિક
 એવુ તમ્હારું તે પ્રચંડ ગળ હાલમાં ક્યાંગયું ? એમ બોલતા
 તે સર્વે પોતાના પિતાનું વૈર સંભારીને લકુટ અને પથરાઓ
 હાથમાં લઈ મ્હને મારવા માટે ધોડવા લાગ્યા. હું પણ તેમને
 આવતા જોઈને અજ્ઞાનતાના દોષવટે એકદમ કોપાયમાન થઈ
 ગયો. અને ત્યાં પડેલો એક સ્તંભ ઉપાડીને તેમના સ્કામો-હું
 ધોડયો. પછી મ્હેં તેમને કહ્યું કે; રે ? રે ? નામદો ? સિંહના
 બળને શીયાળીઆઓ ખંડન કરી શકે ખરા ? જો કે; હું શરીરે
 દુર્બલ થઈ ગયો છું તોપણ મ્હારી પાસે તમ્હે આવવા લાયક
 નથી કારણકે, ક્ષણમાત્રમાંસન્મુખ આવેલાએવાતમને તમ્હારા
 પિતાના માર્ગ પ્રત્યે હું મોકડી દઈશ. એમ કહી તેમને મૃત
 પ્રાય કરી નાખ્યા, બાદ પ્રાયશ્ચિત્તને માટે મ્હેં અનશનવ્રત
 ગ્રહણ કર્યું, પરંતુ લજ્જાને લીધે તે હૃશ્ચરિત્રને મ્હે ગુરૂની આગળ
 પ્રગટ કર્યું નહીં. તેથી આલોચના કર્યા શિવાય મ્હારું ચારિત્ર
 ખડિત થયું ત્યારબાદ હે કુમાર ? હું કાળકરીને ધરણેંદ્ર થયો.
 તેજ હું પોતે હાલમાં અહીં આવ્યો છું. માટે હે કુમાર ? હવે
 તું ખેદ કરીશ નહીં. હું ત્હને પ્રણમિ આદિક સર્વવિદ્યાઓ
 આપુ છું. તે વિદ્યાઓ સાધના કર્યા વિના પણ ત્હને સિદ્ધ થશે.
 એ પ્રમાણે ધરણેંદ્રનું વચનસંભળી “મહાપ્રસાદ” એમ કહીને
 મસ્તકે હાથ જોડી કુમાર ધરણેંદ્રના ચરણકમલમાં પ્રણામ
 કરવા લાગ્યો. સર્વ વિદ્યાધરોએ તેમજ પિતાએ ત્હનો બહુ
 મહિમા (સત્કાર) કર્યો, બાદ તે ધરણેંદ્ર પોતાના પરિવાર
 સહિત પોતાના સ્થાનમાં ગયો.

વિદ્યાધરો સહિત ચિત્રવેગ ચક્રવર્તીએ તેમજ ચિત્ર-
 ગતિએ પ્રણમ્હોટા વૈભવસાથે પોતાના

ચક્રવર્તીપદવી. સ્થાનમાં કુમારનો રાજ્યાભિષેક કર્યો.
 બાદ વૈતાલ્ય પર્વતમાં તેકુમારેન્દ્ર
 વિદ્યાધરોનો ચક્રવર્તી થયો. પછી સર્વ વિદ્યાધરોએ પોતપો-
 તાની કન્યાઓ લેને આપી. બાદ મહરકેતુએ તેમને કહ્યું કે;
 ન્યાસુધી નરવાહનરાજની તેકન્યા (સુરસુંદરી)ને હું પરણ્યો.
 નથીત્યાંસુધી અન્ય કન્યાઓને પરણીશનહીં. પછી ભાનુવેગે
 કહ્યું. હાલમાં હું કુશાગ્ર નગરમાં જઈ છું અને નરવાહન
 રાજની પાસે માગણી કરીને ત્હારામાટે સુરસુંદરીને લાવું
 છું. બાદ મહરકેતુએ કહ્યું કે; એ બાબતમાં તમ્હે હવે વિલબ
 કરશો નહીં અમ્હે પણ પિતાની આજ્ઞા લઈ હસ્તિનાપુરમાં
 જઈએ છીએ. હજુ સુધી માતાપિતાનાં કોઈ પણ સમયે મ્હને
 દર્શન થયાં નથી. માટે તેમના ચરણકમલને અમ્હે વંદન
 કરીએ. એવી અમ્હારી ઈચ્છા છે. એ પ્રમાણે કુમારનું વચન
 સાંભળી તેભાનુવેગ એકદમ આકાશમાર્ગે ગમનકરવાલાગ્યો.

મહરકેતુરાજને પિતાએ આજ્ઞા કરી કે, હે પુત્ર! આજે
 વિકાલ સમયે ઉત્તમ પ્રકારનું મુહૂર્તછે,
 રાજનિદેશ. માટે તે ઉત્તમ સમયમાં માતાપિતાનાં
 દર્શન તું કર. એ પ્રમાણે પિતાના કંઠે
 વાળી સમગ્ર વિદ્યાધરો તે જ વખતે પ્રયાણની સામગ્રી તૈયાર
 કરવા લાગ્યા. હે સુરસુંદરિ! એટલામાં હું પણ પિતાની આજ્ઞા
 લઈને બહુઉતાવળથી આસમાચારકહેવામાટે ત્હારીપાસે આવી
 છું. આપ્રમાણે પ્રિયવદાનું વચન સાંભળી દાસીઓએ રાજની
 પાસે જઈને આ સર્વ હકીકત લેને નિવેદન કરી.

બાદ રાજપણ આ વાત સાંભળી બહુ હર્ષાતુર થઈગયો.

અને રાજપુરુષોને આજ્ઞા કરી દે, રાજ-
સામૈયાનીતૈયારી. કુમારનું સામૈયું કરવાનું છે, માટે જલદી
તૈયારી કરાવો. અધિકારી લોકોની ગ્રે-
ણાથી એકદમ ઉત્તમપ્રકારનાં ગીતગાનની સાથે વિવિધપ્રકારનાં
વાજા ત્રાવાગવાલાગ્યાં, નૃત્યમાં કુશળ એવી અનેકવારાંગનાઓ
નૃત્ય કરવાલાગી, નટવિટાદિક કૌતુકિના વર્ગોએ નાના પ્રકારનાં
કૌતુકોનો પ્રારંભ કર્યો. એમ અનેકપ્રકારના આડઅરવડે નગરની
અંદર મહાનકોલાહલને પ્રગટ કરતો અને ચતુરંગબલસહિત
શ્રીઅમરકેતુરાજ ગજેન્દ્ર ઉપર એસી પુત્રના સ્વાગતમાટે સર્વ
પ્રકારના વૈભવ સાથે નગરમાંથી નીકળ્યો. સર્વલોકોસહિત રાજ
નગરની બહાર આવ્યો, તેટલામાં ત્યાં આકાશમાં આવતુંધ્વજ
છત્રાદિકનાં ચિન્હો જેમાં અનેકપ્રકારનાં રહેલાં છે અનેનાનાપ્ર-
કારના વાહનો છે જેમાં એવું વિદ્યાધરોનું સૈન્યપણદેખાવાલાગ્યું.
તે સૈન્યના મધ્યભાગમાં રહેલા અનેકપ્રકારનામણિરત્નોથી વિ-
ભૂષિત અને વિચિત્રવર્ણ તથા રૂપાદિકથી મનોહર એવા કુમારના
વિમાન આગળ અનેક વિદ્યાધરોના સમુદાય ધોડતા હતા.

બાદ મરકેતુવિદ્યાધરે પોતાના પિતાને આગળ આ-
વતા જોઈને એકદમ આકાશમાંથી નીચે
પિતાપુત્રનો ઉતરી પિતાના ચરણોમાં પડ્યો. પછી
સમાગમ. શ્રીઅમરકેતુ રાજ સ્નેહપૂર્વક પુત્રને
આલિંગન દઈ આનંદના અશ્રુજળને વ-

રસાવતો છતો મસ્તકને ચુંબનકરવાલાગ્યો. બાદ સર્વસહચારી
વર્ગની સાથે સભાષણકરી ઉત્તમવિદ્યાધરોનો યથાચોગ્યસત્કાર
કર્યો. પછી પોતાના પિતા સાથે કુમારે નગરમાં પ્રવેશકર્યો, તે સ-
મયે સેંકડો ભાગધ લોકો સ્તુતિઓ કરતા હતા. તેમજ અનેક

પ્રકારના માંગલિક ઉપચારો કરવામાં આવ્યાહતા, અનુક્રમે ના-
ગલિક નરનારીઓના નેત્રોને આનંદઆપતા કુમારનો શ્રીઅ-
મરકેતુરાજએ પોતાના મંદિરમા પ્રવેશ કરાવ્યો. તેમજ બાકીના
વિદ્યાધરોને પોતપોતાને લાયક નિવાસસ્થાન આપ્યાં. પછી કે-
ટલાક વિદ્યાધરોસહિત કુમારને રાજા પોતાના અંતેઉરમાં લઈ
ગયો. પુત્રાવલોકનમા ઉત્સુક બનેલી પોતાની માતાના ચરણમાં
કુમાર બહુ પ્રેમથી નમન કરવા લાગ્યો. જનનીએ સુકોમલએવા
પોતાના હસ્તવટે કુમારને ગ્રહણકરી પોતાના ખોળામાં બેસા-
ડ્યો. જાદ તે અપૂર્વ દુર્બનેલીધે બહુ આલિંગન કરી તેના મ-
સ્તક ઉપર બચ્ચીઓ કરવા લાગી અને આનંદાદ્યુને વરસાવતી
તે કહેવા લાગીકે, હેપુત્ર! ત્હારી જનનીનું હૃદય ખરેખર વજ્રથી
ઘડાયેલું છે કારણકે, ત્હાગ વિરહમાં પણુતે અખડિત રહ્યું છે. તેસાં-
લગી મરકેતુ ગોળ્યો હે અબે? દૈવની ઘટના બહુ વિચિત્ર છે.
તેની આગળ આપણે શું કરીયે? કારણકે કર્મને આધીન થયેલા
પ્રાણીઓને આવા પ્રકારનાં દુ.ખો આવી પડે છે, “શાસમાં પણુ
કલ્યુ છેકે,—

ब्रह्मा येन कुलालवन्नियमितो ब्रह्माण्डभाण्डोदरे,

रुद्रो येन कपालपाणिपुटके भिक्षाटनं कारितः ।

विष्णुर्येन दशावतारगहने क्षिप्तो महासङ्कटे,

सूर्यो भ्राम्यति नित्यमेव गगने तस्मै नमः कर्मणे ॥૧॥

અર્થ—“ અહો ! આ જગતમાં કર્મની સત્તા એટલી
બધી પ્રબલ છે કે; જેણે બ્રહ્માને બ્રહ્માંડરૂપી પાત્રોને બનાવવાની
અંદર કુલાલની માફક નિયમિત કર્યા છે. તેમજ શ કરને
કપાલરૂપી હસ્ત સંપુટમાં ભિક્ષાટન કરવાનો અધિકાર આપે-

લોછે, વિષ્ણુને દશ અવતાર ગ્રહણ કરવાની મોટી વ્યથામાં નાખેલા છે. અને જેના પ્રતિબંધથી સૂર્યને હ મેશાં આકાશમાં પરિભ્રમણ કરવું પડે છે. એવા કર્મને નમસ્કાર.” માટે હે માતા! હવે ગતવાર્તાનો શોક તમ્હારે કરવો નહીં. ત્યારબાદ સ્વૂલ આકૃતિવાળી મૌક્રિક (મોતી)ની પક્ષિઓથી વિભૂષિત એવી એક મનોહર ચોટીની ઉપર નાના પ્રકારનાં મણિરત્નોની કાંતિ આવડે વ્યાપ્ત અને દીવ્ય આકૃતિમય સિંહાસન મૂકીને તેની ઉપર કુમારને બેસાર્યો. પછી પુત્ર સમાગમના હર્ષથી રોમાંચિત થયેલી દેવીએ માંગલિક ઉપચારો કર્યા. તે સમયે તેમને પુત્રના સમાગમમા જે કંઈ સુખ થયું ત્હને કહેવા માટે મોક્ષના સુખની માફક કોણ સમર્થ થાય ?

હવે ભાનુવેગ વિદ્યાધરે કુશાગ્ર નગરમાં જઈને નરવા-
હનરાજની આગળ આ સર્વ વૃત્તાંત
નરવાહન
રાજા. નિવેદન કર્યું તે સાંભળી નરવાહનરા-
જાએ કહ્યું કે; એટલાજ માટે એ કન્યાને
આપણે રાખેલી છે. પ્રથમ ઘણારાજ-

ઓએ એની માગણી કરેલી હતી. છતાં પણ ણીજાઓને એકન્યા આપી નથી. વળી તેણીના જન્મદિવસે જ્ઞાનધારી દીવ્ય પુરૂષોએ કહેલું છે કે; એ કન્યા વિદ્યાધરોના ચક્રવર્તીની ભાર્યા થશે તેમજ રાત્રુંજયરાજાએ મ્હને અહીં રોક્યો હતો તે વખતે એણે મ્હને જીવિતદાન આપ્યું છે. તેથી સુરસુંદરી ત્હને મ્હેં આપેલી છે. તો એમાં પુરુષવાની હવે શી જરૂર છે ? એમ કહી તરતજ તેણે જોષીને બોલાવરાવ્યો. જોષીપણ તૈયાર થઈ ત્યાં આવ્યો. ભૂપતિએ કહ્યું. હે જ્યોતિર્વિદ્ ? સમગ્ર દોષોથી શુદ્ધ

એવા ઉત્તમ વસ્ત્ર દિવસનો નિર્ણય કરી અમ્હને શુદ્ધ સુદર્શ
કાઠી આપે. યોગાયોગનો વિચાર કરી જોરીએ કહું. હે નરેન્દ્ર ?
આજથી ત્રીજે દિવસે રાત્રીના છેલ્લા પ્રહરમાં બહુ સારૂ વસ્ત્ર
આવે છે. એના જેવું બીજું શુભ સુદર્શ હાલમાં આવતું નથી.
બાદ રાત્રીએ પણ કંઈક વસ્ત્રનો ટાકમ બહુ નજીકમાં આવે છે
તો તેટલી ટુંક સુદતમા વિગડની સઘળી સામગ્રીઓ આપણે
શીરીતે તૈયાર કરીશું ? માટે હે ભાનુવેગ ? કહે તું બોલ ?
આપણે અહીં કયો ઉપાયકર્યો ? ભાનુવેગ બોલ્યો હેનરનાથ ?
પ્રથમ આપણે હસ્તિનાપુરમાં જવું ત્યાં ગયા બાદ બધુએ સારું
થયું. એમ કહી તરતજ ભાનુવેગે દીવ્ય વિમાનબનાવ્યું તેની
અંદર તત્કાલ ઉચિત સમસ્ત વિગડની સામગ્રી લઈ પોતાના
પરિવાર સહિત રાજ્ય બ્રેલી ગયે. એટલામાં ચિત્રગતિ અને
ચિત્રવેગ પણ પોતપોતાના વિદ્યાધરોના પરિવાર સહિત આ
વૃત્તાંત બહારીને ત્યાં આવીપહોંચ્યા.

અમરકેતુ રાજ્યએ પોતાને ત્યાં આવેલા તે સર્વ જનોને

સારીરીતે સ્તકાર કયો પડી ખાદ્ય અને

વિવાહમહોત્સવ. પેલાદિક વિવિધ પ્રકારના પદાર્થોસહિત

વિગડ સામગ્રીને પોતે તૈયાર કરાવવા

લાગ્યો. બાદ વસ્ત્રના દિવસે પોતાનાકુટાચાર પ્રમાણેમાંગલિક

ઉપચારો કરવામાં આવ્યા ત્યારપછી નગરના સમસ્ત લોકોને

આનંદ કારક, વિશ્વાસિની જનોના નૃત્યવડે મુશોલિત, અનેક

પ્રકારનાવાજોતથા આતોલવર્ણના ગંભીરનાદવડેદિશાઓને

ગર્જાવતો, તે વરકન્યાનો શુભવસ્ત્ર મહોત્સવ મ્હોટા વૈલવસાથે

કરવામાં આવ્યો. પડી ભૂપતિઓ સમયોચિત સંલવના વડે

વિદ્યાધરોનું સન્માનકર્ત્યું, તેમજ ચાચકજનોને મ્હોટાં દાન

આખ્યાં, નગરના લોકોને સત્કારપૂર્વક જમાડ્યા. સર્વે જોન મદિરોમાં જાહુ ગ્રેમપૂર્વક મહોત્સવ કરાવ્યા, શ્રીજીનેંદ્રભગવાનની પ્રતિમાઓની વસાદિક વડે મહાપૂજાઓ કરવામાં આવી. સર્વ ઉપાધિથી શુદ્ધ એવાં ઉત્તમ પ્રકારનાં વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ અને આસનાદિકવડે મુનિસંઘનો પણ જાહુ ભક્તિપૂર્વક સત્કાર કર્યો, વળી તે સમયે રાજાએ સામંત લોકોને યથાયોગ્ય હાથી, घोडा, ઉત્તમ પ્રકારના રથ, ગામ, આકર, નગર અને પત્તનાદિકને અનાયત કર્યા.

અન્યદા વિદ્યાધર તથા પરિજન સહિત શ્રીઅમરકેતુ રાજા મોટી વિભૂતિ સાથે આચાર્ય આચાર્યદર્શન. મહારાજને વંદન કરવા માટે નિકળ્યો. પ્રથમ સૂરીશ્વરને વંદન કરી પશ્ચાત્ત સર્વમુનિઓને વાંદીને. નરેંદ્ર સહિત સર્વ લોકોપણ ભૂમિ ઉપર ખેસી ગયા બાદ ગુરૂએ શ્રીજીનેંદ્રભગવાને પ્રરૂપેલા ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. “જેમકે;—

अनित्यानि शरीराणि, विभवो नैव शाश्वतः ।

नित्यं सन्निहितो मृत्युः, कर्तव्यो धर्मसंग्रहः ॥ ૧ ॥

અર્થ—હું “ભવ્યાત્માઓ? આ પંચભૌતિક શરીરોની સુંદર આકૃતિ જોઈ તમ્હેં મોહિત થશો નહીં. કારણ કે; તેઓ નિત્યેસ્થાયીભાવે રહેવાનાં નથી. ક્ષણમા જોઈપડેયછે, તે સ્થિતિનું ક્ષણાંતરમાં રૂપાંતર જોવામાં આવેછે. તેમજ વૈભવ એટલે સંપદાઓના સયોગ પણ શાશ્વત-નિરંતર એક સરખા રહેતા નથી; માટે બુદ્ધિમાન પુરૂષોએ કેવલ તેના સંગ્રહમાંજ લક્ષ્ય રાખવો નહી; દાનાદિક સત્કાર્યો કરીને તેના સદુપયોગ પણ કરી લેવો;

વળી મૃત્યુરૂપસુલટનોમારો હું મેશાં પ્રાણીઓના નજીકલાગમાં રહેલો છે, તે મારનો અમલ આજે કિંવા કાલાન્તરે થવાનો તે સંબંધી વિશેષ માહિતી જ્ઞાની શિવાય અન્ય પ્રાણીઓનેહોતી નથી, માટે હું મેશાં ધર્મસૂત્ર હું કરવો, ધર્મમાં જેઓ પ્રમાદ કરેછે તે કેવલ મૂર્ખની નિશાનીછે.” માટેહેમહાનુભાવો?દુર્લભ એવો આ મનુષ્યસવ પામીલવસાગર તરવાને આ નૌકાસમાન શ્રીમતી પારમેશ્વરીદીશાને ગ્રહણકરી માનવલવ સફલકરવામાં તમેહું ઉદ્યુક્તથાઓ? એપ્રમાણેશુરમહારાજનોઉપદેશસંભળીને કેમલાવતીદેવીએ સૂરિને વંદન કરી પૂચ્છ્યું કે; હેભગવન?મેહું જન્મંતરમાં તેવું શું પાપકર્યું હશે? કે, જેના પ્રભાવથીદુઃસહ એવું આ પુત્રવિયોગતુંદુઃખ મ્હનેપડ્યું? બાદ શ્રીકેવલીભગવાન બોલ્યા, હેદેવાનુપ્રિયે? તેસંબંધી હકીકત તુંસંભળ.

અવરકંકા નગરીમાં મંડણુ, મદહણુ અને ચંદણુનો પિતા, તેમજ અક્ષુબ્ધા છે ભાર્યા જેની

અભુર્ન અને એવા જે અમડ વણિકતું વૃત્તાંત મ્હેં બધુશ્રી. પ્રથમ કહેલું છે તે અમડ વણિક વણાલવબ્રમણ કરીને આ ભરત-

ક્ષેત્રમાં રહેલા મડ દેશમાં હર્ષપુર ગામની અંદર અભુર્ન નામે ગામેતી ઉત્પન્ન થયે. બાદ અક્ષુબ્ધાપણુ વિવિધ પ્રકારના ભયોમાં જન્મધારણ કરીને તે અભુર્નની બધુશ્રી નામે ભાર્યા થઈ. સ્વભાવથીજ ક્ષીણુછે કષાય જેમના, દયાધર્મ પાલવામાં તત્પર અને કૃષિ [ખેતી] કાર્યમાં રક્ત એવાં તે બંનેનો સમય પરસ્પરના પ્રેમવડે બહુ આનંદમાં ચાલ્યો વ્યથ છે.તેવામાં વર્ષાઋતુનો સમય આવ્યો. મેઘની ગર્જનાઓ શરૂ થવા લાગી, અતુકમે વૃષ્ટિ થવાથી પાણી બહુ ભરાઈગયાં બાદ સ્ત્રીસહિત અભુર્ને પણ પોતાની સીમમાંખેતીનો પ્રારંભકર્યો.

હવે તેઅર્જુન જ્યાં ખેતીકરતોહતો તેની પાસમાં એકમૃગ
 લો પોતાની સ્ત્રીસહિત રહેતોહતો. વળી
 મૃગઅનેમૃગલી તેમૃગલી સગર્ભા હતી, હવે તે સ્ત્રીમડાના
 પ્રાંતભાગમાં પોતાનીસ્ત્રીસહિત મૃગલો
 ઘાસનો ચારો ચરતો હતો. એક દિવસ તેમૃગનું જોડણું ચરતાં
 ચરતાં તેના ક્ષેત્રમાં જઈ પહોંચ્યું, પોતાના ક્ષેત્રમાં પેઠેલા તે
 મૃગના જોડલાને જોઈ અર્જુન એકદમ હાંકારા કરતો તેમને
 કાઢવામાટે ધોડતો ચાલ્યો. તેના લયવડે ગર્ભના ભારથી બહુ
 ભારે થયેલી મૃગલી એકદમ વેગથી ધોડવાલાગી. પ્રસવનો સ-
 મયપણુ તેણીને નજીકમાં આવેલોહતો તેથી બહુ વેદનાવડે વિ-
 હ્વલ થઈ તે બિચારી પૃથ્વી ઉપર પડી ગઈ. મૃગલોપણ વા-
 રંવાર અર્જુન તરફ દ્રષ્ટિ કરતો બહુ લયને લીધે નાશી ગયો.
 પરંતુ પોતાની સ્ત્રીના વિયોગવડે તેનું હૃદય બહુ બળવા લાગ્યું
 અનેતે ભારે શોકાતુરથઈગયો. બાદઅર્જુનમૃગલીનીપાસેગયો.
 તેના હૃદયમાં દયા આવી. જેથી તેમૃગલીને અર્જુન પોતાના
 સ્થાનમાં લઈગયો. ઠંડા પાણીવડે તેણીના શરીરે સિંચન કર્યું
 જેથી તે સચેતન થઈગઈ. બાદ તેણીને પ્રસવ થયો, કોદ્રાના સ-
 રખોછે વણું જેનો અને મુગ્ધ સ્વભાવ વાળો તેબાળક પોતાની
 પાસમાં ગોથાં ખાવાલાગ્યો, મૃગલીએપુત્રનાપ્રેમવડે તેબાળકને
 ધાવવામાટે પોતાનો સ્તન (આંચળ) આપ્યો. મનોહરઆકૃતિ
 વાળો તેમજ વિશાલ અને સ્નિગ્ધ નેત્રોવડે સુશોભિત એવા તે
 મૃગના બચ્ચાને જોઈ બંધુશ્રીએ કહ્યું કે; આ મૃગબાલક તો
 મ્હારે રમવાનું રમકડું થશે. ત્યારબાદ તેણીએ તેબચ્ચાના ડાંબે
 પગે એક સુંવાળી દોરી બાંધી. મૃગલીપણ પીડાથી મુક્ત થઈ
 એટલે તેબચ્ચાને ત્યાં મુકીને લયનેલીધે પલાયન થઈગઈ. અને

પોતાના સ્વામીને તેમળીગઈ બાદ તેમૃગલી બચ્ચાનાસ્નેહથી
 વાર વાર ત્યાં જાયછે, પરંતુ લયને લીધે તેસ્થાનમાં તેની પાસે
 જઈશકતીનથી. વળી બચ્ચાનાસ્નેહવડે હૃદયમાં બહુ ઉદ્વેગ કરતી
 તેખીચારી શોકને લીધે ઘાસ ચરતી નથી, પાણીપણ પીતીનથી,
 માત્ર ખેદાતુરથઈ ત્યાં આજીવ્યાજીવ્યે ભમ્યા કરે છે. ખીજે દિવસે
 પણ તેજ પ્રમાણે બહુદુઃખથી ભ્રમણ કરતી તેમૃગલીને જોઈ બં-
 ધુશ્રીને દયાઆવી. જોઈ તેબચ્ચાને તેણે બંધનથી મુક્ત કર્યો.
 પછી છુટો થયેલો તેમૃગબાલ લયઅનેસ્નેહને ધારણ કરતી એવી
 પોતાની માપાસે જઈને મળીગયો. મૃગલીપણ ત્હને જોઈ બહુ
 શાંત થઈગઈ, અર્થાત્ અર્પૂર્વ સુખ માનવા લાગી હવે મધ્યમ
 પ્રકારના ગુણોવડે યુક્ત એવો તેઅબ્જુનકૃષિકાર દયાના પ્રભા-
 વથી કાળકરીને આશ્ચર્યકેતુરાજ થયો. વળી હેલદ્રે? બંધુશ્રીપણ
 મનુષ્યનું આયુષ્ જાંધી ત્યાંથી મરીને પશ્ચાત્ અહીં તું કેમલા-
 વતી દેવી થયેલીછે આપ્રમાણે પૂર્વલવના અભ્યાસથી તમ્હારે
 બંનેને પરસ્પર બહુ પ્રીતિ બંધાણીછે અને જીવદયા કરવાથી
 તમને બહુ વિશાલ લોગસ પત્તિઓ પ્રાપ્ત થયેલીછે. એકક્ષણ માત્ર
 મૃગલાનો મૃગલી સાથે પૂર્વલવમાં ત્હે વિયોગ કર્યોહતો, તેકર્મના
 ઉદયથી રાજાનો ત્હારી સાથે વિયોગ થયો. તેમજ મૃગલીનો પો-
 તાના બાળક સાથે આઠપ્રહર સુધી વિયોગ કર્યોહતો, તેથી ત્હે
 પૂર્વલવમાં પુત્રવિરહના હ.ખરૂપી ફલને આપનાર કર્મ જાંધ્યું,
 તેના ઉદયથી જન્મસમયેજ પુત્રની સાથે ત્હારો વિરહ થયો.
 આઠલાખ વર્ષવડે આજે તે કર્મ ક્ષીણ થયું પ્રાણીઓના લાવની
 વિશેષતાને લીધે ક્ષણ માત્ર પણ કરેલુ શુભકિં વાચશુભકર્મ બહુલાંબા
 વખત સુધી વિપાકને ઉત્પન્ન કરેછે એ પ્રમાણે હે ભવ્યાત્માઓ?
 પ્રમાદથી ઉપાજન કરેલા કર્મનો વિપાક જાણીને કર્મ બંધના કારણ

ભૂતપ્રમાદનો દ્વરથી પ્રયત્ન પૂર્વક તમ્હારે ત્યાગ કરવો. આ પ્રમાણે
 ગુરૂમહારાજનું વચન સાંભળી સર્વ સભાના લોકો પણ વૈરાગ્ય
 રસનો અનુભવ કરવા લાગ્યા અને સ સારનાદુઃખોથી ભયપામીને
 તેઓ સસાર તારિણી દીક્ષા લેવા તૈયાર થઈ ગયા. વળી વિશુદ્ધ લેશ્યાઓ-
 વડે વર્તમાન એવાં રાજા અને રાણીને ઉડાપોહ કરતાં નિસ્મરણ
 જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. પોતાના પૂર્વભવનું સ્મરણ કરવાથી તેમ નેનાં
 હૃદય સ વેગરંગથી વાસિત થઈ ગયાં અને ચારિત્રાવરણીય કર્મનો
 ક્ષય થવાથી ચારિત્રનો પરિણામ જાત થયો.

સ સારવાસથી ભીરૂએવો અમરકેતુ રાજા પોતાના પુત્રનો
 રાજ્યાભિષેક કરી તે સમયને ઉચિત એવાં
દીક્ષા ગ્રહણ. અન્ય કાર્ય સ પાદન કરીને નિવૃત્ત થયો.
 બાદ પુત્રને શિખામણ આપી પોતાના

સમગ્ર પરિવારને પૂછીને કમલાવતી દેવી સહિત તેણે તીવ્ર વૈરાગ્ય
 વડે ગુરૂની પાસે દીક્ષા લીધી. તેમજ શ્રીદેવનામે પોતાના પુત્રને
 કુટુંબ ભાર સોંપીને પોતાની સ્ત્રી સહિત ધનદેવ શ્રેષ્ઠી એરાજની
 સાથે દીક્ષાવ્રત ગ્રહણ કર્યું, કામલોગોથી નિવૃત્ત થયેલા ચિત્રવેગે
 પણ ચિત્રગતિ આદિક વિદ્યાધરો સહિત ગુરૂમહારાજના ચરણ
 કમલમાં ભવભેદિની એવી પ્રત્યક્ષા ગ્રહણ કરી. કનકમુદા વિ-
 દ્યાધરીએ પ્રણ સૂરિના પ્રવચનથી પ્રતિબોધ પામીને પ્રિયંગુમં-
 જરી પ્રમુખ બહુ વિદ્યાધરીઓ સહિત ચારિત્રવ્રત ગ્રહણ કર્યું.
 નરવાહન રાજા પણ મરુકેતુને રાજ્ય આપી સુપ્રતિષ્ઠ કેવલી
 ભગવાનની પાસે દીક્ષિત થયો. એ પ્રમાણે અમરકેતુ રાજાની સાથે
 વિદ્યાધર અને રાજાઓ મળી દશહજાર, તેમજ કમલાવતી
 પ્રમુખ સ્ત્રીઓ વીશહજાર એમ એકંદર ત્રીશહજાર ને શ્રીકેવલી

જગવાને સેવક સ્વર્ગે સારે વીજાઆપી. તેજમયેનિહિત દેવ-
નાનોતેસર્વજ્ઞપ્રત્યેકે વરપાનાદિકમુનિનાં ઉપકરણોઆપ્યાં.
તેમ પ્રદાન થયા પાદમકરકેતુ ગજ બોલ્યે હે ભગવન ?
સ્વર્ગ વિરતિરૂપ ચારિત્રતત્ત્વ પાળવાને હું
મકરકેતુરાજ. આપકા છુ, માટે કૃપા કરી ગૃહસ્થને
ઉચિત એવા ધર્મનો ઉપદેશ અમ્મને
આપો. ગુરુમહારાજ બોલ્યા હે હજામુખો ? એકાગ્ર વૃત્તિએ
તંમે પ્રભુ વચનામૃતનું પાન કરે. હે ભવ્યાત્માઓ ? જેઓ
નિરપરાધી સ્પૃહા ઉપેનો દડ કરતા નથી તેઓપણ મોક્ષપદને
પામેઠે. તેમજ જેઓ સ્પૃહા અસત્ય ભાષાને મન, વચન અને
કાયાવડે બાંધતા નથી તેઓ દેવેન્દ્ર અને નરેન્દ્રનાં મુખલોગવીને
અતે નિર્વાણપદને પ્રાપ્ત થાય છે. જેઓ મન, વચન અને કાયા
વડે હુ મેઝાં સ્પૃહા અદત્તનો ત્યાગકરેછે, તેઓ સર્વાર્થની અક્ષય
સંપત્તિવાળા ધર્મનિષિદ્ધસ્થાનમાં નયછે. પોતાની સ્ત્રીને વિષે સંતોષ
અથવા પંચીનો ત્યાગ કરવાથી દેવાગનાઓના મુખ લોગવીને
નિર્વાણપદ પામે છે, તેમજ દેવ તથા નરેન્દ્રના ભવમા વણી
સમૃદ્ધિઓ પામીને જેઓ ઈચ્છાનુ પ્રમાણકરેછે, તેઓ અનુક્રમે
મોક્ષપદ પામેઠે એ પ્રમાણે અતિ વિસ્તારપૂર્વક ગૃહસ્થધર્મનું
સ્વરૂપ શ્રી કેવલી ભગવાને કહે છતે મકરકેતુ રાજાએ કહ્યું. હે
ભગવન ? આ પ્રમાણે ગૃહીધર્મ પાળવાને હું શક્તિમાન છું.
એમ કહી મુરમુંદરી અને મકરકેતુ વિગેરે કેટલાક જનોએ
ગુરુની પાસે સમ્યક્ત્વ રત્ન છે મૂલ જેનું એવા શ્રાવક ધર્મનો
સ્વીકાર કર્યો.

ત્યારબાદ ચિત્રવેગ પ્રમુખ સર્વ મુનિઓ સૂરીશ્વરના
ચરણકમલમાંરહીને ગ્રહણ અને આસેવના

ચિત્રવેગસૂરિ. રૂપ શિક્ષાનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યા. તેમજ કુમલાવતી આદિકર્ણસાધ્વી-
ઓ સુન્દરતા નામે પ્રવર્તિનીની પાસે મુનિઓની ક્રિયાનો તથા દ્વાદશ અંગોનો અભ્યાસ કરવા લાગી. વળી છક્ર, અક્રમ, દશમ અને દ્વાદશાદિકનાના પ્રકારનીતપશ્ચર્યાઓ કરવાલાગી. તેમજ સર્વમુનિઓ ગુરુમહારાજનો વિનયતથા સમ્યક્ પ્રકરોવૈયાવચ્ચ કરવા લાગ્યા. “ દરેક ગુણોમાં વિનયગુણ મુખ્ય ગણાયછે માટે વિનયગુણનું પ્રધાનપણેસેવન કરવું. તેમજ અન્યત્રપણકહ્યુંછેકે,-

જિતેન્દ્રિયત્વં વિનયસ્ય કારણં,

ગુણપ્રકર્ષો વિનયાદવાપ્યતે ।

ગુણાઽધિકે પુંસિ જનોઽનુરજ્યતે,

જનાનુરાગપ્રભવા હિ સંપદઃ ॥ ૧

અર્થ—“વિનયનું મુખ્ય કારણ જિતેન્દ્રિયત્વ કહેલું છે, જેઓ ઇન્દ્રિયોનો વિનય કરેછે તેમનેવિનયગુણસ્વાભાવિક પ્રાપ્ત થાયછે. અને જ્યારે વિનયનો પ્રાદુર્ભાવથાય છે ત્યારે તેઓના હૃદયમાં સદ્ગુણોનો વિકાસ થાયછે વળી ગુણવાન પુરૂષની ઉપર દરેક પ્રાણીઓનો પ્રેમભાવ પ્રગટ થાયછે. તેમજ પ્રેમાનુસારી મહાત્માપુરૂષોને સ્વર્ગાદિ સ પત્તિઓ સુલભ થાયછે. માટે ગુરુજનોનો વિનય કરવો એ મુખ્યસૂત્ર ગણવામાં આવ્યુંછે.” ગુરુના પ્રસાદથી સર્વવિદ્યાઓસિદ્ધથાયછે બાદચિત્રવેગમુનિએગુરુની પાસેરહી ચતુર્દશ પૂર્વનો અભ્યાસ શરૂકર્યો, થોડા સમયમાં કંઈક ન્યૂનપૂર્વધરતેથયા. પછી મુપ્રતિષ્ઠસૂરિ ચિત્રવેગમુનિને સૂરિ પદવી આપીને અનશન વ્રતગ્રહણકરી વિશુદ્ધ આત્મભાવે ઉત્તમ એવા નિર્વાણ પદને પામ્યા. બાદ ચિત્રવેગ સૂરિ ગામ,

આકર અને નગરોથી વિભૂષિત એવી પૃથ્વીઉપર ભવ્યજનોના સમુદાયને બોધ આપતાછતા પ્રતિબંધ રહિત વિહાર કરવા લાગ્યા. હવે મુત્રતા પ્રવર્તિની સ્વર્ગસ્થ થયેછતે સર્વ સાધ્વી-ઓનાસમુદાયનેસંમતએવીકેનકેમાલા સાધ્વીનેસર્વસંધેપ્રવર્તિની તરીકે ગુરૂણીના સ્થાનમાસ્થાપનકરી ગાઠ ભવ્યલોકોને બોધ આપતા, તપશ્ચર્યાવડે શરીરનેક્ષીણકરતા, સમગ્રરાગના ત્યાગી, સદ્ધ્યાનમા આરૂઢ થયેલા,સ્વસિદ્ધાતનાવિધિપ્રમાણે મુનિઓને સિદ્ધાન્તોનુ સ્મરણ કરાવતા, મુમુક્ષુજનોને શ્રીજીનેદ્રોએ પ્રરૂપેલા ધર્મનો ઉપદેશ આપતા, સંયમનાઉદ્યોતમાં ઉદ્યુક્ત અને શ્રમણોમા પુરદર સમાન તેજસ્વી એવા ચિત્રવેગ સૂરીશ્વર પૃથ્વીઉપર વિહાર કરવાલાગ્યા. શ્રીમાન્ ધનેશ્વર મુનિએ રચેલી મુબોધ એવી ગાથાઓના સમૂહવડે મનોહર,રાગ અને દ્વેષરૂપી અગ્નિ અને વિષધરને સહારવામા જલ અને મત્રસમાન, આ સુરસુદરી કથાનેવિષે વિદ્યાધરેદ્ર ચારિત્ર આસેવનરૂપ આ પંદ-રમો પરિચ્છેદ સમાપ્ત

इति श्रीधनेश्वरमुनिविरचितप्राकृतपद्यमयसुरसुदरीचरित्र-
स्यशास्त्रविशारदयोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरजैनाचार्य-
पूज्यपादश्रीमद्-बुद्धिसागरसूरीश्वरशिष्यरत्नप्रसिद्ध-
वक्तेतिख्यातिभागाचार्यश्रीमद्-अजितसागरसूरि-
कृतगुर्जरभाषानुवादे विद्याधरैर्द्रचारित्रासेवनवर्णन
नामपंचदशपरिच्छेद समाप्त.

॥ અથ ષોડશપરિચ્છેદઃ પ્રારમ્ભ્યતે ॥

નીતિધર્મમાં કુશલ એવો મકરકેતુ રાજા પ્રજાઓના
અભ્યુદયને માટે પોતાનો પ્રતાપ પ્રસારવા
મકરકેતુધર્મ લાગ્યો. દેશવિદેશમાં જેની કીર્તિનો
પ્રવૃત્તિ. સ્થાયી ભાવ થવા લાગ્યો. જેના ચશથી
ઉજવલ બનેલા વિદ્યાધરોએ આપેલી

કન્યાઓને તે પરણવા લાગ્યો. એમ કેટલીક વિદ્યાધરોની કન્યા-
ઓની સાથે લગ્ન કર્યાં ગાદ તેણે વિદ્યાધરોને યોગ્યતા પ્રમાણે
ઘણાં ગામ નગરાદિક બક્ષિશમાં આપ્યાં. અર્ધ ભરતક્ષેત્રમાં
રહેલા સમસ્ત રાજાઓને પોતાની આજ્ઞામા પ્રવર્ત્યા. તેમજ
તેણે સમગ્ર દેશવિભાગોને ડમર અને ચોરોના ભયથી વિમુક્ત
કર્યાં. આર્ય દેશોમા રહેલા ગામ, આકર અને નગરાદિકના સમૂ-
હોને ઘણાં ઉચાં, કાતિમાં શ્વેત અને દેખાવમાં બહુજ રમણીય
એવાં અનેક ચૈત્યભવનોવડે વિભૂષિત કર્યાં. તેમજ સમગ્રશ્રાવક
વર્ગને અનેક પ્રકારના કર (વેરા) અને શુલ્ક (દાણુ)થી વિમુક્ત
કર્યાં. જૈનશાસન તથા જૈન સંઘના સમસ્ત શત્રુઓને નિર્મૂલ કર્યાં.
સર્વદેશોમાં મુનિઓના અસ્થલિત (નિર્વિઘ્ન) વિહારપ્રવર્ત્યા.
સાધર્મિકજનોના વાતસલ્યમાં પોતાનાં સામંતોનો નિયોગ કર્યો.
દરેક દેશમાં દરેકસ્થાને નાના પ્રકારની લોજનશાલાઓ સ્થાપન
કરી, તેમજ સત્રાગારો (દાનશાલાઓ) ની અંદર મનુષ્યોની
ધૃષ્ટિ પ્રમાણે ઉત્તમ પ્રકારની સર્વ વસ્તુઓ આપવામાં આવેછે.
વળી અનવધકાર્યમાં રક્ત, પ્રજાને પાલવામાં જ મુખ્ય પ્રવૃત્તિ
કરતો, દુષ્ટ, ધૃષ્ટ, લંઠ અને ભૂત્યવર્ગનો પ્રચંડ પછે નિગ્રહ કરતો,
નમ્રજનોને સંતોષ આપતો, સમગ્ર શત્રુજનોને વશ કરતો, સર્વ
પ્રાણીઓના સમુદાયને આનંદ આપતો, સમસ્ત દુર્ગમ્યમાર્ગોને

સુગમ કરતો એવો મહાન્ પરાક્રમી મકરંદેતુરાન્ન રાજ્યનું
પાલન કરવાલાગ્યો. બાદ સુરસુંદરી પ્રમુખ પોતાની રાણીઓ
સાથે મકરંદેતુરાન્ન ધર્મ, અર્થ અને કામનેવિષેસારભૂત એવા
વિષયમુખનો અનુભવ કરતોહતો, કદાચિત્ નિર્મલ કિરણોવડે
દશેદિશાઓને પ્રકાશ આપતાં અને ઉત્તમ શિલાતલથી ઘડેલાં
શ્રીજ્ઞેનમ દિરોને બહુ લક્ષિતવડે બ ધાવતોહતો, કદાચિત્ લિન્ન
લિન્ન વર્ણોથી મુશોલિત, નિર્મલમણિ, રત્ન અને મુવર્ણથી નિ-
ર્માપિત, સ મારસાગરમાં ફળતાપ્રાણીઓને તારવામાનાવસમાન
અને ઉત્તમપ્રકારની શોભાનેધારણકરતા એવા શ્રીજીનખિ બોને
બહુ દ્રવ્યઆપીને સંતુષ્ટકરેલા અને શિષ્યશાસ્ત્રમાં કુશળએવા
અનેક વૈજ્ઞાનિક પુરૂષોવડે તૈયાર કરાવતોહતો, કદાચિત્ આગ-
મોક્ષ વિધિવડે પ્રાણીઓની રક્ષાકરતો, કદાચિત્ ઉત્તમપ્રકારના
સંઘની પૂજાકરતો, કદાચિત્ શ્રીજીનપ્રતિમાઓનીપ્રતિષ્ઠાકરવા
માટે આજ્ઞા કરતો, કદાચિત્ કપૂંગ, ખરાસ, ગોશીર્ષ ચંદનથી
મિશ્રિત એવાં હરિચ દનાદિ દ્રવ્યોવડે શ્રીજીનેંદ્રલગવાનની પ્ર-
તિમાઓનું વિલેપન કરતો, કદાચિત્ બહુ સુગંધને પ્રસરાવતા
પચરગીપુષ્પોના સમૂહવડે નાનાપ્રકારની શ્રીજીનેંદ્રલગવાનની
પૂજાઓ કરતો કદાચિત્ ઉત્તમપ્રકારનાનગરોની બનાવટવાળાં,
અમૂલ્ય અને ઘણાં સારાવસ્ત્રોથીમુશોલિત એવા અનેકપ્રકારના
ચંદ્રવાઓ શ્રીજ્ઞેનમ દિરોમાંકરાવતો, કદાચિત્ કારાગારમાંરહેલા
પુરૂષોનેમુક્તકરીશ્રીજીનેંદ્રલગવાનનામંદિરોમાઆનંદસહિત રથ
યાત્રાઓનુંવિધિપૂર્વકનિરીક્ષણકરતોહતો, કદાચિત્ શ્રીજીનયાત્રા
નાસમયે આવેલાકૃપણઅનાથ અને દીનલોકોનામનોરથોને શ્રેષ્ઠ
પદાર્થોના દાનવડે પૂર્ણ કરતો, કદાચિત્ રથયાત્રામાં આવેલા
સાધર્મિકજનોને બહુ પ્રેમપૂર્વક લોજન, વસ્ત્ર અને અલંકાર

રાદિકના દાનવડે મંતુષ્ટ કરતો, કદાચિત્ અંતેઉરમાંજઘને વિ-
વિધપ્રકારના કીડા વિલાસમાં પ્રવીણ એવી પોતાની સ્ત્રીઓસાથે
વિષયસુખને સેવતો, કદાચિત્ હોંશીયાર એવી વારાગનાઓએ
કરેલા હાવભાવવડે રમણીય અને સુંદર ગીતવાળા નાટ્યકલાતું
અવલોકનકરતો, વળી એશિવાચ અન્યપણ શિષ્ટપુરુષોને સંમત,
પોતાના પૂવજોએ આચરેલું, પોતાનાકુલને આવરૂં, પોતાની
ઉંમરને લાયક, સજ્જનોને વખાણવાલાયક, લોકિક આગમથી
અવિરૂદ્ધ; અને પ્રાચીન રાજાઓએ આચરેલું જે જે કાર્ય હતું
તેસર્વને પોતપોતાનાસમયમાં પ્રતિપાદનકરતો, સુખસાગરમા
મગ્નથયેલો, હુઃખરહિતછે પ્રકૃતિજેનીએવો તેમકરકેતુરાજા શ્રી
જનશાસનની સેવામા નિરંતર ઉદ્યુક્ત રહેતોહતો બાદ સુરસું-
દરીનીસાથે રનેહપૂર્વક નિવાસ કરતા તે મકરકેતુરાજાનાં કેટ-
લાંએ લક્ષપૂર્વવર્ષ વ્યતીતથયાં. “પોતાનીપુણ્યપ્રકૃતિનેલીધે તેની
ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ નિર્વિઘ્નપણે સિદ્ધ થતી હતી અન્યત્રપણ
કહ્યું છે કે;—

તાવચ્ચન્દ્રવલં તતોગ્રહવલં તારાવલં ભૂવલં,

તાવત્મિદ્ધયતિ વાઙ્મિતાર્થમશ્વિલં તાવજ્જનઃ સજ્જનઃ ।

સુદ્રામણ્ડલતન્ત્રમન્ત્રમહિમા તાવત્કૃતં પૌરુષં,

યાવત્પુણ્યમિદં સદા વિજયતે પુણ્યક્ષયે ક્ષીયતે ॥૧॥

અર્થ—“જ્યાં સુધી પ્રાણીઓનું પુણ્ય જાત્રત્ હોય છે.
ત્યાંસુધી ચ દ્રગલ, ગ્રહગલ, તારાગલ, પૃથ્વીગલ, અને સમ-
સ્ત અભિવાંછિત અર્થો સિદ્ધ થાયછે. તેમજ સજ્જનોનું સ-
જ્જનપણ ત્યાંસુધી ટકી રહેછે. સુદ્રામંડલ, તત્ર અને મંત્રતો
મહિમા અને કરેલું પરાક્રમપણ ત્યાંસુધીજ સિદ્ધ થાયછે. વળી

ત્યારે પુણ્યનો ફાયદાયછે ત્યારે તેઓમાંથી કોઈપણદુષ્ટિગોચર થતુંનથી, માટે પુણ્યનો પ્રભાવ આ દુનીયામાં અલૌકિક હોયછે.”

અન્યદા કોઈએક રાત્રીએ રાજાની સાથે સુરસુંદરીદેવી પોતાનાઆવાસમાં સુતીહતી પ્રભાતના

સ્વભાવલોકન. મમયે તેણીને સ્વપ્ન આવ્યું કે, કોઈપણ કાળોસર્પ નરે દ્રસહિત મ્હને કરડીને

મ્હારા ઉદરમાં પેત્રીગયો. એવું સ્વપ્ન જોઈ તરત હું જાગીઉઠી, અને હું વિચાર કરવા લાગી અરે? આસ્વપ્ન બહુ અનિષ્ટ ફલ આપનાર છે માટે રાજાનીઆગળ આવું ખરાબસ્વપ્ન કહેવાથી શુદ્ધ? એમહુંચિ તવનકરતીહતી, તેટલામા તેસમયમાં નિયુક્ત કરેલા સ્તુતિપાઠકો ગભીરપટહોના નાદસાથે ગીતોના ધ્વનિ મહિન પ્રાભાતિક વાદ્યવગાડવાલાગ્ય. વાજી ત્રોનાનાદ સાંભળી મકરકેતુગણ જાગ્રત્ થઈગયો, પોતાના હૃદયમાં પંચ પરમેષ્ઠિનું સ્મરણ કરીને તત્કાલ ઉચિત શરીર શુદ્ધિકરી પશ્ચાત્ તે રાજા મણિ અને રત્નોની કાતિવડે નષ્ટ થયુંછે અ ધારું જેનું અને શ્રીજીને દ્રભગવાનની પ્રતિમાઓવડે રમણિયએવાવિશાલ ચૈત્ય ભવનમાં ગયો. વિધિપૂર્વક ભગવાનની પૂજાકરી, ખાદ ચૈત્યવંદન કરી યથોચિત પચ્ચખાણુ વ્રત લીધુ પછી પોતાનું આવશ્યક કાર્ય અટોપિને રાજા વારાગનાઓથી વ્યાસ એવા આસ્થાનમં-ુપમા ગયો. ત્યાં વારાંગનાઓએ સમયોચિત રાજાના શરીરે ચ દનાદિકનો વિલેપ કર્યો, ક્ષણમાત્ર ત્યાંજેસીને ત્યાથીઉઠીગયો, પછી તેણે વિદ્યાવડે સુંદર વિમાન બનાવ્યું. સુરસુંદરી પ્રમુખ સ્ત્રીઓસહિત રાજાવિમાનમાંજેસીને વિદ્યાધરોના સમુદાયસાથે હિમાલયનાશિખરમા જલદી ગયો. ત્યાંઅનેક ગોશીર્ષચંદનના વૃક્ષોથી વ્યાસ અને ન દનવનના સરખો રમણીયએવા ઉદ્યાનમાં

ક્રીડામાટે તે નીચે ઉતર્યો. કદલી-કેળોનાવનોની અંદર રહેલી અને લવ્ય આકૃતિવાળી રત્નમય શિલાઓના પૃષ્ઠભાગ ઉપર પ્રવર્તમાન ગીત, વાદ્ય અને નાટ્યના રસથી ખેંચાયું છે ચિત્ત જેનુંએવા પોતાના અંતેઉરસહિત શ્રીમકરકેતુરાજનો હિમાલયમાં મધ્યાન્હ સમય થઇ ગયો. લોજનનો સમય થવાથી સૂ પકારો(રસોઇઆ)એ સૂચનાઆપી. પછીત્યાંથી નિવૃત્ત થઇ રાજા વિધિપૂર્વક શ્રીજીનેંદ્ર પૂજા તથા ચૈત્યવંદન કરીને વિદ્યાધરોના પરિવારસહિત લોજનગૃહમાં ગયો. વિવિધ જાતનાં સુંદર લોજન કરીને સુરસુંદરીસહિત તેરાજા પુનઃ કદલીગૃહમાં ચાલ્યો ગયો. ક્ષણમાત્રવિષયક્રીડાકરીનેશયનાસનઉપરતેઓખંનેજણસુધ ગયાં, ખાદ્યજાત થયેલી સુરસુંદરીએ રાજાનેકહ્યું. હેપ્રિયતમ? ક્ષણમાત્ર આપણે અહીં વિષુધજનોને લાયક એવોવિનોદ કરવો ઉચિત છે. માટે કંઇપણ તમ્હે પ્રશ્નોત્તર બોલો.

વિનોદ છે પ્રિય જેને એવી સુરસુંદરીનો અભિપ્રાય જાણીને રાજા બોલ્યો. હે સુંદરિ ? આ પ્રશ્નોત્તર વિનોદ. કાશમાં કોણ જાયછે? (૧) મનુષ્ય કોને ધર્યેછે? (૨) ચંદ્રની ગતિ કયાં હોયછે?

(૩) હમ્મેશાં શાથી પ્રીતિવખણાયછે?(૪) આપ્રમાણેરાજાના પ્રશ્ન સાંભળી સુરસુંદરીબોલી. હેપ્રિયતમ? અનેક અર્થવાચકએકજ શબ્દવડે તમ્હારા પ્રશ્નોનો ઉત્તર તમ્હે આપો, પછી રાજાએ કહ્યું હેદેવિ? તેઉત્તર ત્હારાજણુવામાં આવીગયોછે. ખાદ્યદેવીએ જણાવ્યું કે; તમ્હારા પ્રશ્નોનો ઉત્તર 'વી-સં-લે' એ શબ્દથી સિદ્ધ થાયછે, જેમકે 'વિ' (પક્ષી) આકાશમાંજાયછે. (૧) મનુષ્ય 'સ' (સુખને) ધર્યેછે. (૨) ચંદ્ર 'લે' (નક્ષત્ર)ને વિષે ગતિ કરેછે. અર્થાત્ નક્ષત્રને આશ્રિને તેની ગતિહોયછે (૩) મનુષ્યોની પ્રીતિ

વિસંસ (વિસંસ=વિશ્વાસ)થી વખણાય છે. (૪) આપ્રમાણે પ્ર-
 નોનો ઉત્તર સાંભળી રાજાએ કહ્યુંકે;હેદેવિ? આપ્રનોત્તર ત્હને
 જલદી યાદ આન્યો.માટે-હવે તું પ્રશ્ન જોલ. પછી દેવી જોલી. હે
 નરનાથ? તીસા શબ્દમાં પ્રથમ અક્ષર કયો? (૧)કોનાવિનાશથી
 રાજાનો વિનાશ થાય? (૨) એકવાર ગયેલું શું હોયછે? (૩) હેનાથ?
 અથ્થ કોને પ્રિય હોય? (૪) લક્ષ્મીના સ જોધનનું રૂપ શું? (૫)
 ગાયનમાં મધુર સ્વરવાળી કોણ હોયછે? (૬) તમોએ આપેલા
 પ્રનોત્તરની તંત્રાવલી(વર્ણપંક્તિ)કઈછે? (૭) એપ્રમાણેદેવીના
 પ્રશ્ન સાંભળી રાજાએ કહ્યું હેદેવિ?તું પ્રનોત્તરરવામાં બહુ કુશલ
 છે કારણકે, તંત્રાવલી અને પ્રનોત્તરપણ ત્હે જલદી કહી દીધા.
 વળી હેદેવિ? ત્હાગ પ્રનોનો ઉત્તર તી-તં-તે-એ તંત્રાવલી
 ઉપરથી થઈ શકેછે જેમકે-એવાર અનુલોમવડે લિન્ન અક્ષરો
 લેવા, તેમજ પ્રતિલોમવડે એકવાર વ્યસ્ત (લિન્નલિન્ન) અક્ષરો
 લેવા અને એકવખત અનુલોમવડે સમસ્ત પાઠલેવો એમ ચાર
 વાર આવર્તન કરવાથી પ્રનોત્તર સિદ્ધ થાયછે તથા-તીસા
 શબ્દમાં પ્રથમ અક્ષર (તી) હોયછે. (૧) તંત્ર (દિશ)નો વિનાશ
 થવાથી રાજાનો વિનાશ થાયછે. (૨) એકવાર ગયેલો, તીત
 (અતીત=ભૂતકાલ) હોયછે. (૩) અથ્થ-લોડો, તે(તમને) પ્રિયછે.
 (૪) લક્ષ્મીનું આમ ત્રણ, હેતે? (હેલક્ષ્મી?) થાયછે. (૫) ગાય-
 નમાં, તંતી (તંત્રી=વીણા) મધુર સ્વરવાળી હોયછે, (૬) મ્હારા
 પ્રનોત્તરની તંત્રાવલી, તી-તં-તે, એપ્રમાણેસમજવી ફરીથી
 રાજા જોલ્યો, હેદેવિ? સર્વ લોડો શુંઈછેછે? (૧) ઇંદ્રનું આયુધ
 શુંછે? (૨) પથિ-જનો શું ગ્રહણ કરેછે? (૩) આપ્રશ્નનો ઉત્તર
 પણ તુંકહે. સુરમુંદરીજોલી. હેદેવ? સં-ળ-લ-એ અક્ષરોમાં
 એકેક વધારવાથી અનુક્રમે તમ્હારા પ્રશ્નનો ઉત્તર આવી જાયછે.

જેમકે, દરેકજણ, સં (સુખ) ઇચ્છેછે, (૧) ઇંદ્રનું આયુધ, સખ (વજ્ર) હોયછે. (૨) પથિકલોડો માર્ગમાં સંખલ (ભાતુ) ગ્રહણ કરેછે, (૩) રાજાએ કહ્યું. હેદેવિ! હવેનું ખોલ, પછી દેવીખોલી. હેપ્રિયતમ? લક્ષ્મીનું સખાધન શુ? (૧) કયાં રહેવાથી લોડોની ખુદ્ધિ નષ્ટ થાયછે? (૨) સુલટ કયા સ્થાનમાંથી નાસતો નથી? આપ્રશ્નોનો ઉત્તર આપ કહો. રાજા જોડ્યો હેમુંદરિ? ‘સં-ગા-મે, આઅક્ષરોને ઉલટીરીતેએકએકવધારવાથી પ્રશ્નોત્તરસિદ્ધ થાયછે; જેમકે-લક્ષ્મીનું સંખોધન, મે (હેલક્ષ્મી) થાયછે (૧) ગામ (ગામડા)મા રહેવાથી ખુદ્ધિનો નાશ થાયછે. (૨) સંગામ (સગ્રામ)માંથી સુલટ નાસતો નથી (૩) ફરીથી નરેન્દ્રનાકહેવાથી મુરસુંદરીખોલી. હેનરાધીશ? પૂર્ણચંદ્ર કોને ધારણ કરેછે? (૧) પામરલોડો ક્ષેત્રમાં કોની ઇચ્છા રાખેછે? (૨) અંતગુરુ સખોધન શુ? (૩) સુખવાચક શબ્દ કયોછે? (૪) પુન. સુખવાચક શબ્દ કયોછે? (૫) લોડોના મનને રંજનકરનાર પુષ્પવન કોને જોઈને વિકસ્વર થાયછે? (૬) પરસ્ત્રી જારપુરુષોસાથે પ્રથમ કેવીરીતે ક્રીડા કરેછે? આપ્રશ્નોનો ઉત્તરપણુ આપણે જાણવો જોઈએ. રાજાએ કહ્યું હેદેવિ? ‘સ-સં-ક’ આઅક્ષરોને બેવાર વ્યસ્ત (પૃથક્ પૃથક્) અને બેવાર સમસ્ત આવર્તન કરવાથી ત્હારા પ્રશ્નોનો ઉત્તર સિદ્ધ થાયછે-જેમકે-પૂર્ણચંદ્ર, ‘સસ’(શશ=મૃગ)નેધારણ કરેછે, (૧) પામરલોડો ક્ષેત્રમા ‘ક’ (જલ)ની ઇચ્છા રાખેછે, (૨) અંતગુરુ સગણુ સંખોધન, ‘સ’ (હેસ)થાયછે, (૩) ‘સ’ (સુખ) (૪) ‘ક’ (સુખ) એળ ને શબ્દો સુખવાચકછે (૫) ‘સસંક’ (શશાંક) ચંદ્રને જોઈ પુષ્પવન ખીલેછે (૬) પરસ્ત્રી, ‘મસંક’(સશંક) શકિત થઈને જારપુરુષોસાથે ક્રીડા કરેછે. (૭) આપ્રમાણે પ્રશ્નોત્તરની વ્યાખ્યાના રસમાજ આસક્તછેહૃદય જેમનું એવાં રાજા

અને રાણી જાનેજણુ વિનોદ કરતાં કદલીગૃહમાં બેઠાં હતાં.

તેવામાં અકસ્માત મ્હોટો એકકાળો સર્પ ત્યાં આવ્યો બાદ

પૂર્વનો વૈરી એવો તેદુષ્ટ સર્પ તે જ નેના
સર્પદંશ. પૃથ્થભાગમાં બહુ રોષવડે દ શકરીત્યાંથી

ચાલતો થયો. તેમણે સુરસુંદરીના જો-

વામાં આવ્યોકે તરતજ તેણીએ ખુબ પાડીકે 'સર્પ, સર્પ' એ

પ્રમાણે તેણીનો કોલાહલ સાંભળી હાથમા ખડ્ગ લઈ તેના

અંગરક્ષકો ધોડતા આવ્યા અને પોતાનાઅપરાધનેલીધે કપતું

છેશરીર જેતું એવાતેસર્પને નાસતોજોઈ તેમણે આદુષ્ટે મ્હોટો

અપરાધ કયોછે એમજાણી તેનાતિલ જેવડા કકડેકકડા કરી ના-

ખ્યા. ક્ષણમાત્રમા તેના પરિજનનો મ્હોટો કોલાહલ રાજા અને

રાણીના શરીરમા રહેલા વિષ વિકારની સાથે ઉચ્છળવા લાગ્યો.

રાજાઅનેરાણીના શરીરમા વિષવિકાર પ્રસરીગયો. જેથી

તેઓ અચેતન સ્થિતિમા આવીપડ્યા.

વિષઘાતકઉપચાર. તેજોઈ અધિકારીપુરૂષોએ તરતજ તેની

શાંતિમાટે મત્રવાદી પુરૂષોમા શ્રેષ્ઠએવા

મુખ્ય ગાર્હિકોનેત્યા આગળ જોલાવ્યા, કેટલાકતો મત્ર જાપ

કરવા બેઝીગયા, કેટલાકતો જડીબુટ્ટીઓ મગાવવાલાગ્યા વળી

તેઓૐધીઓના મત્રેલાજલવડે તેજ નેનાશરીરે સિંચન કરવા

લાગ્યા. તેમનાશરીરે કંટકનામનીૐધીઓને બાધવાલાગ્યા.

તેમજૐધીનીસામગ્રીતૈયારકરવાલાગ્યા એપ્રમાણે ગાર્હિકના

સમુદાયસાથે સર્વ વિદ્યાધરોએ ઘણા ઉપચાર કર્યા. પરંતુ ધૃત

સિંચનથી અગ્નિની માફક ઉલટો વિષવિકાર બહુજ પ્રબલ થઈ

ગયો. બાદ રાજા ત્યા નિરીક્ષણ કરતાએવા વિદ્યાધરોને 'દિવ્ય-

મણીલાવો' એમઅવ્યક્તઉચ્ચારપૂર્વકકહેતોહતો,તેટલામા એક-

દમ તેઅચેતન થઇગયો. એટલામાં આસર્વ હકીકત જાણીને રા-
 જની પ્રિય ભગિની પ્રિયંવદાખોલી. હેખાહુવેગ? જલદી તું
 જા? જા? શ્રીકુંજરાવર્ત નગરમાં ભાનુવેગનો પુત્ર ચંદ્રવેગ
 નામે વિદ્યાધરેદ્રષ્ટે, તેની પાસેજઈ મહારા વચનવડે તું કહેજેકે;
 તમ્હેજ્યારે વિદ્યા સાધવા ગયાહતા ત્યારે પોતાની રક્ષા માટે
 તમ્હેજે દીવ્યમણી પ્રથમ મહારીપાસેથી લઈગયાહતા, તેહાલમાં
 મ્હને જલદી પાછોઆપો. એપ્રમાણે પ્રિયંવદાનું વચનસંભળી
 ખાહુવેગ ખહુ ઉતાવળો ત્યાં ગયો અને તે ક્ષણમાત્રમાં દીવ્ય-
 મણી લઈ ચંદ્રવેગનીસાથે પાછોઆવ્યો. ખાદ તેદીવ્યમણીના
 જળનું તેજનેને પાન કરાવ્યું, તેમજ શરીરે છાંટવાથી તે જ ને
 જણુનો એકસાથે સમગ્ર વિષવિકાર દૂર થઈગયો. પછી સર્વવિ-
 દ્યાધરો, પ્રિયંવદા તેમજ સમસ્ત પગિવાર વર્ગમાં ખહુઆનંદ
 ફેલાઈગયો. ખાદ મકરકેતુરાજપણુ સંસારસ્વરૂપનું ચિંતવન
 કરતોછતો નગરમાં આવ્યો. વળી પૂવાપર વિવિધપ્રકારની આ-
 પત્તિઓવડે નષ્ટ થયો છે જીવનસાર જેમનો એવા પ્રાણીઓને
 સર્વશકથિત ધર્મશિવાય અન્યકોઈશરણુનથી. શૂલ, સર્પવિષ,
 વિસૂચિકા (કોદહોરા) તીક્ષ્ણશસ્ત્ર અને અગ્નિના આઘાતોવડે
 મુહૂર્તમાત્રમા પ્રાણીઓ દેહાંતરનું સંક્રમણુ કરે છે એપ્રમાણે
 જીવિતનું ચચલપણુ છે છતાંપણુ મોહઅહથી અસ્ત થયેલા અને
 વિષયોમાં મોહિત એવા પ્રાણીઓ ધર્મસાધનમાં પ્રમાદ કરેછે.
 ત્યારખાદ વિદ્યાધરો વિચાર કરવા લાગ્યા, અહો? આએક રાજ
 અને રાણી ઉપર મ્હોટી આપત્તિ આવી હતી, તેધર્મપસાયેદૂર
 થઈગઈ તેજહુસાઈથયું એમ આનંદ માનતા કેટલાક વિદ્યાધરો
 હસ્તિનાપુરમાં ગયા અને રાજને શાંતિની વધામણી આપી.
 સુરસુંદરી દેવી પણ તેજ દિવસે સગલાં થઈ. અને તે

ગર્ભધારણ.

હુદ ગર્ભના પ્રભાવથી સુરસુંદરીનો
 દેનેડ પોતાના સ્વામી ઉપરથી નદ થઈ
 ગયો. જેમજેમ ગર્ભની વૃદ્ધિ થવા લાગી
 તેમ તેમ દેવી પણ ગર્ભના પ્રતાપથી નિષ્કુરહૃદયવાળી થઈ ગઈ
 અને પોતાના હાથથી રાજતને હું મારી નાખું એમ તે ચિંતવન
 કરવા લાગી. રાજ પોતે તહેને જોવાયે છે તોપણ તે રીસાય છે
 અને નિષ્કુર વચનો જોડ્યા કરે છે લોગવિલાસની ઈચ્છા કરતી
 નથી. એાદ પિરીને બ્રહ્મી બહુ ભય કર ચલાવે છે. એણીના
 કડામુ જોવાથી વિપરીત મુખ કરીને તે જોતી રહે છે એ પ્રમાણે
 તેણીનું વિપરીત વ્યવહાર જોઈ પ્રિયંવદા કહેવા લાગી હેભદ્રે ?
 તું એકદમ દેનેડ વિનાની થઈને ગજાનો તિરસ્કાર કેમ કરે છે ?
 તે સાંભળી સુરસુંદરી જોતી હુદ એવા આ ગર્ભના દોષ વડે,
 તેમજ મહારા કર્મને લીધે રાજની ઉપર મહને બલાતકારે દેષ
 ઉત્પન્ન થાય છે. માટે તું રાજની પાસે જા અને તહેમને તું કહે કે
 નંથી દેનેડ હૃદયની મહનેજોઈતે મહારી ઉપર અન્યથા ભાવચિંતવે
 નહીં. વળી જીવુ પણ ત્હારે તેમને કહેવું કે—જ્યાંસુધી આ હુદ
 ગર્ભનો પ્રસવ થાય નહીં, ત્યાંસુધી મહારું પાપિણીનું મુખતમહારે
 જોવું નહીં. એ પ્રમાણે તેણીનું વચન સાંભળી પ્રિયંવદારાજની
 પાસે ગઈ અને આ સર્વ વાર્તા તેણીએ મકરકેતુને સંભળાવી-
 તે વાત સાંભળી રાજ પોતાના હૃદયમાં બહુ વિસ્મિત થઈ ગયો.
 અને ચિંતવન કરવા લાગ્યો. અહો! જે દેવી નિમેષ માત્ર પણ
 મહાગ વિરહને સહન કરવા અશક્ત હતી, તે હાલમાં ગર્ભના
 પ્રભાવથી એકદમ નિષ્કુરહૃદયવાળી થઈ ગઈ અને મહારાદર્શનની પણ
 સ્મૃત્ત રાખતી નથી. માટે શું તે પૂર્વનો વૈરી એવો આ ભવિત-
 વ્યતાને લીધે દેવીના ગર્ભમાં આવેલો સુખંધુનો જીવતો નહીં

હોય? એમ વિચાર કરતો મહારકેતુ રાજા દેવીને દર્શન પણ આપતો નથી અને પોતાના વૈરીની શંકાને લીધે પોતાના હૃદયમાં બહુ જ શોકાતુર રહ્યા કરે છે.

ગર્ભના દિવસો કેટલાક વ્યતીત થયા, બાદ અશુભ અ-

ધ્યવસાયને લીધે કૂર મનવાળી દેવીને

ગર્ભચિન્હ. જોઈ રાજાના પ્રિય મિત્રોની માફક હું

માનુષ્ય કે તેણીનાસ્તન શ્યામ મુખવાળા

થઈ ગયા. નરેન્દ્રના ઉત્કૃષ્ટ અને શુભ એવા સ ગમ સુખના વિરહ વડે ઉત્ક્રાંતિ હોય ને શુ? એવા દેવીના ગ ઉસ્થલ શ્યામકાંતિનો ત્યાગકરી પાંડુરંગના થઈ ગયા. રાજાના વૈરીનો ઉદય જાણી અન્ય સર્વ અગોને ગૌરવપણું પ્રાપ્ત થયું. માત્ર મહેનેજ ન થયું એવા હેતુથી જેમ ઉચિત સમયે તેણીનું ઉદર પણ વૃદ્ધિ પામ્યું, બાદ ઉદરનું પણ ગૌરવપણું જોઈ પ્રકટ થયો છે અભિમાન જેને એવું તેણીનું નિત અસ્થળ 'મહારાપરાજ્યને તે માકરો' એવી ચિતાથી વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યું.

અનુક્રમે પ્રસવનો સમય લગલગ આવી પહોંચ્યો. ચ દ્રવી

ગતિ મૂલ નક્ષત્રમાં ચાલતી હતી. લગ્ન-

પ્રસવકાલ.

સ્થાનમાં પાપગ્રહો રહેલા હતા, અને

અશુભસૂચક વિધિ નામે કરણ ચાલતું

હતું, તે સમયે સુરસુંદરીને મહાકષ્ટવડે પુત્રનો જન્મ થયો. બાદ રાજાનું હૃદય બહુ ત્રાસ પામવા લાગ્યું, અને તરત જ તેની હકીકત જાણવા માટે ભૂપતિએ ઉત્તમ જ્યોતિષિકને બોલાવ્યો. બાદ તેણે પૂછ્યું કે હે નૈમિત્તિક ? આ પુત્રનો જન્મકાલ કેવા રૂપમાં છે ? એનામાં ગુણો કેવા રહેલા છે ? એ પ્રમાણે રાજાનું વચન સાંભળી મસ્તક ધુણાવીને જોષીએ કહ્યું કે; હે નરેન્દ્ર ?

આવા સમયમાં જન્મેલો બાળક પિતાને સુખકારી થતો નથી. આ બાળક પિતાને ઘેર મ્હોટો થાય તો કુલનો તથા રાજ્ય-લક્ષ્મીનો નાશ કરે એમાં સંદેહ નથી, વળી હે દેવ ? મ્હારા કહેવાથી આપ રોષ કરશો નહીં વિશેષમા મ્હારે એટલું આપને જણાવવાનું છે કે, જ્યાં સુધી આપ એને જોશો નહીં ત્યાં સુધી જ આપનું કુશલ છે અને જ્યારે એને દેખશો કે તરતજ ત-મ્હારા ત્રાણનો પણ સંશય થશે ભૂપતિએ કહ્યું ; હે ભદ્રક ? સત્ય વાતમાં કોય શામાટે કરવો પડે ? શાસ્ત્રોમા પ્રતિપાદન કરેલા મધ્યમ્ય તત્ત્વોના જાણકાર દૈવજ્ઞ પુરુષો જે વાત કરે છે તે ચતુર્થ હોય છે માટે હે દૈવજ્ઞ ! શાસ્ત્રબુદ્ધિથી કહેલા ત્હારાં વચનો ઉપર તેમજ ત્હારી ઉપર મ્હને બીલકુલ રોષ નથી એમ કહી ભૂપતિએ સત્કાર કરી તેને વિદાય કર્યો.

દૈવજ્ઞના ગયા બાદ નરેન્દ્રને બહુજ સતાપ થવા લાગ્યો

હવે મ્હારે શું કરવું ? આ પુત્રને કોઈ

મદનવેગકુમાર. પણ સ્થાનમા વિદાય કરવો ઠીક છે. કારણકે; એનું મુખાવલોકન થવું ન

જોઈએ. એમ વિચાર કરી રાજાએ બોલાવીને સુખાસનમા બેઠેલી પોતાની બહેન પ્રિયંવદાને કહ્યું કે, પ્રથમ પુત્રના જન્મ દિવસે માતાપિતાને ઘણો હર્ષ થાય છે. પરંતુ અમ્હારા હૃદયને લીધે તે પ્રસંગ અમ્હને વિપરીત ફલદાયક થઈ પડ્યો. માટે હે ભદ્રે ! ધાવમાતા સહિત આ બાળકને લઈ તું પોતાના સાસરે જલદી ચાલી જા અને ત્યાં એને મ્હોટો કરવો. એ પ્રમાણે પોતાના લાઈની આજ્ઞા સ્વીકારીને પ્રિયંવદા સુરનંદન નગરમાં ત્હેને લઈ ગઈ. બાદ જવલનપ્રભ વિદ્યાધરે દ્રુની પ્રિય-ભાર્યા ચંદ્રલેખાની કુક્ષિએ ઉત્પન્ન થયેલા જલકાંત નામે

પોતાના સ્વામીની આગળ તોણીએ તે સર્વ વાર્તા કહી, પછી તેણે પણ એણીનું બહુ માન કર્યું ત્યારબાદ જલકાંત વિદ્યાધરે પણ જન્મ મહોત્સવાદિ સમસ્ત કાર્ય કરીને શુભદિવસે મદન-વેગ એવું તે બાળકનું નામ પાડ્યું. પ્રતિદિવસે વૃદ્ધિ પામતો તે અનુક્રમે યૌવન અવસ્થાને શોભાવવા લાગ્યો. પરંતુ એનામાં અંશમાત્ર પણ વિનય તો હતો જ નહીં, દુરાચારમાં પૂર્ણ હતો, અકાર્ય કરવામાંજ કેવલપ્રીતિ રાખતો હતો. તેમજ ઉપકારીના અપકાર કર્યા શિવાય તે રહેતો નહી. વળી કંચનદેવીના ગર્ભથી ઉત્પન્ન થયેલો જલવેગ નામે જલકાંત વિદ્યાધરનો પુત્ર હતો, હવે તે મદનવેગ અને જલવેગ બંને લાભવા રમવામાં સાથે રહેતા હતા, તેથી એક બીજાના પ્રેમને લીધે તે બંને મિત્ર તરીકે વર્તતા હતા.

અન્યદા સુરસુદરીને સિંહના સ્વપ્નથી સૂચિત એવો બીજો પણ પુત્ર ઉત્પન્ન થયો. જન્મ અનંગકેતુ કુમાર. સમયે તિથિ, નક્ષત્ર અને કરણાદિકનો યોગ બહુ ઉત્કૃષ્ટ હતો. વળી તે પુત્ર રૂપમાં અનંગ [કામ] સમાન હતો, પ્રતાપમાં સૂર્યસમાન, શૂરવીર તેમજ દાની, પ્રિયવાદી, દક્ષ અને માતાપિતાનો વિનય સાચવનાર થયો. અનંગકેતુ એવું તેનું નામ હતું. અનુક્રમે તે યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો. પિતાએ તહેને યુવરાજપદ ઉપર સ્થાપન કર્યો. બાદ સર્વ વિદ્યાઓને સિદ્ધ કરી તે અનંગકેતુ પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે વિદ્યાધરોના નગરોમાં વિલાસ કરે છે. અન્યદા મકરકેતુ રાજા વસંતરૂતુનો પ્રાદુર્ભાવ બાણી પોતાના અંતેઉર સહિત અષ્ટાહિકા વસંત સમય. મહોત્સવ કરવા માટે વૈતાલ્યગિરિના

શિખર ઉપર ગયો, તેમજ વૈતાલ્યવાસી સર્વે વિદ્યાધરો પણ મ્હોટા ઉત્સવ વડે ત્યા ગયા, ગાઘર્વ લોકોના નૃત્યસાથે મ્હોટા વિસ્તારથી અઠ્ઠાઈ મ્હોત્સવ ચાલે છે. તેટલામાં ગંગાવર્ત નગરમાંથી અનેક વિદ્યાધરોના પરિવાર સહિત અને સુદર રૂપ વાળી અનંગવેગા નામે એક કન્યા ત્યાં આવી, યુવરાજની દષ્ટિ તેણીની ઉપર પડી અને અનંગવેગાએ પણ સ્નિગ્ધ દષ્ટિપાતવડે કુમારને જોયો. કામના બાણોથી વીંધાયેલો કુમાર તરતજ પરાધીન થઈ ગયો બાદ અનંગકેતુ કુમારે વસંત નામે પોતાના મિત્રન પૂરછયુ. હે ભદ્ર ? આ સુદર રૂપવાળી સ્ત્રી કોની છે ? એણીના પિતાનું નામ શું છે ? તેમજ એણીનું નામશું છે ? એપ્રમાણે કુમારનું વચનસાલળી વસંત બોલ્યો. ગંગાવર્ત નગરમા શ્રીગંધવાહન રાજા છે મદનાવલી નામે તેની સ્ત્રી છે તેણીને પ્રથમ નરવાહન મકરકેતુ અને મેઘનાદ એમ ત્રણ પુત્રો હતા, તેઓ વિદ્યાના બલથી બહુ ગર્વિષ્ઠ અને શૂરવીર હતા. પોતાના પિતાની સાથે નરવાહન રાજાએ દીક્ષા લીધી એટલે મકરકેતુ રાજ્યગાદીએ બેઠો બાદ તે પણ વિદ્યા સાધવા માટે નિર્જન અરણ્યની અંદર વશન-લીમા બેઠો હતો, ત્યારે ત્હારા પિતાએ પોતાના પ્રમાદનેલીધે વાંસડાના જાળાને કાપતાં ત્હને મારી નાખ્યો તે જોઈ બહુ દયાનેલીતેત્હારા પિતાએ તે મેઘનાદને ત્હનેનારાજ્યમાં સ્થાપન કર્યો અનેએને ઘણાં નગર તથા ગામોઆખ્યાં. પછી ચિત્રગતિ વિદ્યાધરની ઉત્તમ રૂપવતી પદ્મોદરા નામે પુત્રી ત્હને આપી. તેણીની આ મદનવેગાનામે કન્યા છે. પરતુ હે કુમાર ? કંચન-દેવીના ગર્ભથી ઉત્પન્ન થયેલો અને જલકાંત વિદ્યાધરનો પુત્ર જલવેગ વિદ્યાધર તેણીના માતાપિતાની પાસે તેણીની

માગણી કરે છે, તે ત્હને આપી કે નહીં ? એ હું ચોક્કસ જાણતો નથી.

એ પ્રમાણે વસંતનું કહેવું સાંભળી કુમાર બોલ્યો, હે મિત્ર ? મહારીસત્ય હકીકત તુ સાંભળ, અનંગકેતુનોલગ્ન એ કન્યારત્નને મ્હને નહીં મળે તો મહોત્સવ. મહારા જીવિતની આશા મ્હને નથી.

વળી જો મહારા જીવિતનું કામ હોય અને હું ત્હને પ્રિય હઉં તો તું જલદી મહારા પિતાની પાસે જા અને તેવી રીતે તુ કહે કે જેથી દુઃક મુદતમાં આ કાર્ય સિદ્ધ થાય બાદ તે બાલમિત્ર કુમારનો નિશ્ચય જાણી રાજાની પાસે ગયો અને યથાસ્થિત આ સર્વ વાર્તા ત્હને સંભળાવી, રાજાએ પણ તરતજ મેઘનાદને પોતાની પાસે બોલાવીને તે કન્યાની માગણી કરી. આ વાત સાંભળી પ્રકુલ થયું છે સુખારવિંદ જેનું એવા તે મેઘનાદે પણ પોતાની કન્યા ત્હને આપી દીધી. બાદ તેણે ગંગાવર્ત નગરમાં મહોટા વૈભવસાથે લગ્નમહોત્સવ કર્યો. બાદ મદનવેગાને લઈ કુમાર પોતાના નગરમાં આવ્યો.

હવે જલવેગ તે બંનેનું પાણિગ્રહણ સાંભળીને પોતાના મનમાં બહુજ શોકાતુરચર્ચગયો અને તો જલવેગનોઉપદ્રવ. કન્યાના વિયોગવડે દુઃખી થયોછતે નરકસમાન પીડાને અનુભવવા લાગ્યો.

તેમજ બહુ કોપાયમાનથઈ તે દુષ્ટ, અનંગકેતુને મારવા માટે નાનાપ્રકારના ઉપાય ચિંતવવા લાગ્યો. બહુ વિચારકરતાં ત્હને એક ઉપાય યાદઆવ્યો જેથીતે મદનવેગની પાસેજઈ કહેવા લાગ્યો. હેમિત્ર ? તે વાતનેતું જાણતોનથી. તું મકરકેતુરાજાનો મહોટો પુત્રછે અને ત્હારી માતાનુંનામ સુરસુદરી છે. ત્હારા

જન્મદિવસે ત્હને અહીં લાવેલા છે. હેમિત્ર ? એ લોકોએ આ ત્હારું મ્હોટું અપમાન કરેલું છે વળી નિધુરહૃદયના ત્હારા પિતાએ ત્હારા ન્હાનાભાઈને યુવરાજપદવી આપેલી છે. ત્હારાં માતાપિતા ત્હારા દર્શને માત્રનેપણ કોઈદિવસ ઈચ્છતાં નથી. દૂર-દેશમાં તું રહેલો છે છતાંપણ હું મેંશાં તેઓ ત્હને વૈરીસમાન બાણે છે. જે સ્થાનમાં ત્હારા પિતા રહે છે, તે દિશામાં પણ ત્હારે જવાનો અધિકાર નથી માટે હેમિત્ર ? પિતાથી પરાજીત થયેલા ત્હારા જીવિતનું શું ફલ ? ઇત્યાદિક વચનોડ્ડપી મધ અને ધીવડે હોમેલો મદનવેગનો મહાન્ દ્વેષાગ્નિ જન્માંતરની પરંપરાથી બાધેલા સબધના યોગવડે એકદમ પ્રબલિત થયો. બાદ રોષને સ્વાધીન થઈ તેણે કહ્યુંકે; હેમિત્ર ? તે વૈરી મ્હારો પિતા ક્યા છે ! આવ જલ્દી મ્હને તું બતાવ; જેથી તે પાપીને તેની અવસાનું ફલ હું બતાવું તે સાલળી મનમાં બહુ ખુશી થઈ જલ્લવેગ બોલ્યો. તીક્ષ્ણધારાઓથી દેહીપ્યમાન અને વિશાલ ખડ્ગ તથા ગદાઓને ધારણ કરતા અનેક વિદ્યાધરો ત્હારા પિતાની રક્ષામાં હાજર રહે છે. માટે ત્યાં ત્હારાજેવાનો પ્રવેશ પણ હુર્લભ છે. પરંતુ હેમિત્ર ? રૂપપરિવર્તિની (સ્વરૂપને પરાવર્તન કરનારી) કુલપરંપરાથી પ્રાપ્ત થએલી એવીએક વિદ્યા હું ત્હને આપુછું ત્હેનો તું સ્વીકાર કર. જેથી તું સ્વરૂપ સમયમાં પોતાના મનોરથોને સિદ્ધ કરીશ. એમ કહી ત્હેને તે વિદ્યા આપી. બાદ મદનવેગે પણ અરણ્યમાં જઈને અનુક્રમે તે વિદ્યા સિદ્ધ કરી.

પછી વિદ્યાના ગર્વથી મદનવેગ હસ્તિનાપુરમાં ગયો. તે

મદનવેગનો	મજ વિદ્યાના પ્રભાવવડે દાસીનું સ્વરૂપ
પરાજય,	તેણે ધારણ કર્યું; અને દેવીના નિવાસગૃહમાં તે રહ્યો. બાદ લલિતા નામે સુર-

સુંદરીની દાસીનો અપહાર કરીનેતહેને
 બહુ દુરદેશમાં તે મૂકીઆવ્યો અને તેણીનું સ્વરૂપ કરી તેણી-
 ના સ્થાનમાં તે રહ્યો પછી તે દુષ્ટ હુ મેશાં રાજાને મારવાના ઉ-
 પાયો ચિ તવના લાગ્યો. રાજાને કૃષ્ણ સર્પે દંશ કર્યો ત્યારથી
 આરભીને તે પોતાની આંગળીએથી દીવ્ય મુદ્રિકાને ખસેડતો
 નથી. માત્ર મૈથુનાદિકના સમયે તહેનો ત્યાગ કરેછે. બાદ એક-
 દિવસ રાજા લોજનકરીને વિદ્યાધર અને કંચુકી સહિત દેવીના
 સ્થાનમાં ગયો ત્યાં તે દુષ્ટ દાસીએ તહેને જોયો. અંગરક્ષકોને
 બહાર મૂકી દેવીસહિત રાજા દેવીના રત્નમય વાસગૃહમાં ગયો
 અને તહેના દ્વાર બંધ કરીદીધાં. ક્ષણમાત્ર પરિહાસાદિક ગોષ્ઠી
 કરીને રાજાએ મૈથુનક્રિયાના આરંભસમયે દેવીના કાલકામાં
 પોતાની મુદ્રિકા મૂકીદીધી. પછી મૈથુનનો પ્રારંભ કર્યો એટલે
 એકદમ બડગળેચીને દાસીના વેષવડે રહેલો તે પુત્રરૂપી કૃતાંત
 (યમ) ત્યાં ગયો. જનનીના સ લોગમાં આસક્ત થયેલા પોતાના
 પિતાને મારવામાટે પુત્ર તૈયારથયો. હા? હા? મહાકષ્ટ, આવા
 અકાર્યને ધિક્કાર છે વળી આ સંસારવાસને પણ ધિક્કાર હો?
 પોતાનો પુત્ર જાણતો છતોપણ દુષ્ટનેલીધે માતાસહિત પિતાને
 મારવા તૈયાર થયોછે. આ એક આશ્ચર્ય છે કે; જે દુષ્ટથી દુર ત
 એવો આ દોષ ઉત્પન્ન થાયછે. વળી રાગથી દુષ્ટ થાયછે. ક્રોધથી
 વૈરનો સંબંધ થાયછે. વૈરથી પ્રાણીઓના ઘાત થાયછે. પ્રાણી-
 ઓના ઘાતથી ગુરૂ એવા પાપકર્મોના બંધ થાયછે અને પાપક-
 ર્મથી ભારે થયેલા પ્રાણીઓ તિર્યચ તેમજ નરકના દારૂદુઃખો-
 મા પડેછે. વળી દુઃખથી પીડાયેલા તેઓ પાપકર્મ કરીને પુનઃ
 સ સારભ્રમણ કરેછે નરકમાંથી નીકળીને તિર્યચમાં અને તિર્ય-
 ચમાંથી પુનઃ નરકમાં ગમન કરતો જીવ સે કડો દુઃખોથી ભરેલા

ભવસાગરમાં વારંવાર ભ્રમણ કરેછે. હે ભવ્યાત્માઓ ! આ પ્ર-
માણે દાડણુ એવી ભવસ્થિતિને જાણી રાગદ્વેષનો તહેમે ત્યાગ
કરો. જેથી સેંકડો ભવોના ક્લેશમય સંસારસાગરને તહેમે ઉત-
રી જાઓ. “વળી શાસ્ત્રમાંપણ કહ્યું છેકે;—

રાગાદયો હિ રિપવો જિનનાયકેના-

જીયન્ત યે નિજવલાદ્દલિનોડપિ વાઢમ્ ।

પુપ્પન્તિ તાજ્જડધિયો હૃદયાલયે યે,

તેપાં પ્રસીદ્ધિ કથં જગતામધીગઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“હે ભવ્યાત્માઓ ! આ જગતમાં શ્રીજીનેંદ્ર ભ-
ગવાને ખલવાન એવાપણ જે રાગાદિક શત્રુઓને પોતાના આ-
ત્મિક ખલવડે અત્યંત જીતી લીધાછે, તેઓને જે જડબુદ્ધિવાળા
પુરૂષો પોતાના મનોગૃહની અંદર પોષેછે, તેવા મૂઢ પ્રાણીઓ-
ને જગત્પતિ એવાશ્રીવીતરાગ પરમાત્મા કેવીરીતે પ્રસન્ન થાય?
અર્થાત્ તેઓ શીરીતે શિવમુખ પામે?” વસ્તુતઃ નજ પામે.

હવે ખડ્ગ ઉગામી ઉભીરહેલી સ્ત્રીનેજોઈ વિન્નિમત થયેલો

રાજાપણ વિચારમાં પડ્યો કે; આ ઘૃષ્ઠાએ

મદનવેગનેશિક્ષા. મહુને મારવામાટે અહીં કેવી રીતે પ્રવેશ

કર્યો? એમ ચક્રિત થયેલા રાજાએ ભયં

કર હુંકારા સાથે સ્તંભિની વિદ્યાવડે તે ઘૃષ્ઠાનોદેહ એકદમ સ્ત-
બ્ધ કરી નાખ્યો. જેથી તે ચિત્રમાં રહેલી મૂર્તિનીમાફક ચેષ્ટા-
રહિત થઈગય. દેવીપણ પોતાના હૃદયમાં વિન્નિમતથઈ બોલી હે
લલિતે ? હે આ શુંઆરંભ્યુંછે ? હેપાપે ? રાજાનો વાત કરવા
માટે તહેને કયા હૃદયપુરૂષે મોકલી છે ? બાદ રાજા બોલ્યો. સ્ત્રીને
વિષે આટલું બધું સાહસ સંભવતું નથી. માટે હે દેવિ ? કોઈ

પણ આ દુષ્ટપુરૂષ હોવો જોઈએ. વળી એનો કાળ હવે આવી પ-
હોર્યો છે. એમ કહી રાજાએ પરવિદ્યાઓનો ઉચ્છેદકરનારી વિ-
દ્યાનું આવાહન કરી ઘણાકાળની સાધેલી તે દુષ્ટની વિદ્યાઓનો
વિચ્છેદ કર્યો. તેથી તે પોતાના સ્વરૂપમાં આવી ગયો. અર્થાત્ મ-
દનવેગ પણ પ્રગટ થયો. તેમજ હેનું શરીર ભયથી બહુકંપવા
લાગ્યું. તેને જોઈ રાજાએ કહ્યું, હે દેવિ? એની આકૃતિકુમારના સરખી
દેખાય છે. માટે જરૂર આ ત્હારો પ્રથમ ઉત્પન્ન થયેલો મ્હોટો પુત્ર છે,
પરંતુ આ કોઈ અન્ય નથી, એ પ્રમાણે રાજાનું વચન સાંભળી દેવી ભય,
લજ્જા અને શોકથી સંભ્રાંત થઈ ગઈ, હવે તેજ દિવસે સુરનંદન
નગરમાંથી સ્ફુટવચનનામે જલકાંત રાજાનો દૂત રાજકાર્યને
મોટાં ત્યાં આવેલો હતો. તોને બોલાવીને રાજાએ પૂછ્યું, હે
ભદ્ર? પ્રિય વદાની સાથે જન્મ્યો કે તરતજ જે પુત્રને નૈમિ-
ત્તિકના કહેવાથી અમ્હે મોકલાવ્યો હતો તે આ છે? સ્ફુટવચન
બોલ્યો. હા! તેજ આ મદનવેગ છે. એ પ્રમાણે દૂતનું વચન સાં-
ભળી રાજા શોકાતુર થઈ ગયો. અને ચિંતવવા લાગ્યો કે; હજી
પણ પૂર્વનો વિરોધી દુષ્ટ શત્રુ મ્હારો પૃષ્ઠ ભાગ છોડતો નથી
સસારની સ્થિતિને ધિક્કાર છે. પોતાનો પુત્ર છતાં પણ દારણુવૈરી થયો છે.
જીએ તો ખરા? કારણ શિવાય કોઈને વશ થયેલો આ દુરાત્મા
આવું પાપ કરે છે. બાદ મંત્રીઓની સાથે ખાનગી વિચારકરીને
તેમના કહેવાથી રાજાએ મદનવેગને કાષ્ટગૃહમાં નાખી દીધો
અને તેની રક્ષા માટે પોતાના હિતકારી પુરૂષોનો નિયોગ કર્યો.
છતાં પણ કલુષિત છે હૃદય જેનું, પોતાના પિતૃવધના પરિણામમાં
નિશ્ચિત છે બુદ્ધિ જેની અને ક્રોધાગ્નિથી ધમધમતો એવો મદન-
વેગ મહા કષ્ટથી દિવસો નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

... અન્યદાપર્યુષણપૂર્વનો સમય આવ્યો ભૂપતિની આજ્ઞા

મદનવેગનો
છુટકાર.

થવાથી કારાગ્રહમાં રહેલા બંદીજનોને
મુક્તકર્યાબાદકાષ્ટગૃહમાંરહેલા પોતાના
જ્યેષ્ઠપુત્રનું રાજાને સ્મરણ થયું અનેતે
વિચાર કરવા લાગ્યો.હા? હા? મહાકષ્ટ

છે.મહારે આપ્રમાણે પુત્રનેદુઃખઆપવું યોગ્ય ગણાયનહીં જોકેતે
મહારો પુત્ર બહુ અપરાધી તેમજ દુરાચારીછે. છતાંપણ ત્હને
ફંધીરાખીનેહુમહારા રાજવૈભવના સુખને વખાણતોનથી વળી
જ્યાંસુધી તેજ ધનમાં રહેલોછે ત્યાંસુધી મહારૂં પયૂર્ષણપર્વપણ
ખરેખર શુદ્ધગણાયનહીં. એમ વિચારકરી રાજાએ ત્હને બ ધ-
નમાંથી મુક્તકર્યો અને મધુરવચનોવડે ત્હને બોલાવીને કહ્યુંકે,
હેપુત્ર!હવેતુંખેદકરીશનહીં.કુમારનેલાયકએવીભોગ્યવસ્તુઓમાં
તુઆનંદમાન હુંજ્યારેદીક્ષાગ્રહણકરીશ તેસમયેપોતાના રાજ્ય
સ્થાનમાં ત્હને સ્થાપનકરીશએમકહીત્હને સો ગામડાં આપીને
પોતાના વિશ્વાસુ પુરૂષોની સાથે છેવટના દેશમાં મોકલી દીધો.
તોપણ ત્હના હૃદયમાંથી વૈરગયુંનહીં

દૂરદેશમાં રહેલો અને કૃતદ્વએવોતે મદનવેગ નાનાપ્ર-

કારનાઉપાયોવડે પોતાના પિતાને મા-

ધૂઅમુખયોગી.

રવાનીચિંતાકર્યાકરેછે.કૂટકર્મોનું ચિ તવ-
નકરતો એવોતે દુષ્ટ રાત્રીએ ઉંઘતોપણ

નથી. પર્વતનીખીણમાં પહ્લીની પાસે તે રહેતોહતોતેવામાં ત્યાં
મૂળીઓની શોધકરતો ધૂઅમુખનામે એકયોગીઆવ્યો. મદ-
નવેગે શયન, આસન, પાન અનેભોજનાદિકવડેબહુ ત્હનીસેવા
કરી. તેથીતેયોગી ત્હનીઉપરપ્રસન્નથયો.બાદ તેણે મદનવેગને
અદૃશ્યઅ જનઆપ્યું બંનેનેત્રીમાંઅ જનઆંજયું એટલેતે અ-
દૃશ્યરૂપથઈગયો.પછીતેહૃદયમાંવિચારકરવાલાગ્યોકે,હવેહુંવૈરીને

મારીનાખું. જેથી મહારૂંમનશાંતથાય. કારણકે, પોતાનાહાથથી પિતાને મારવા એજ મહારેરાન્યલાભછે. વૈરીએ આપેલું રાજ્ય લોગવવું તે નરકસમાન ગણાયછે.

હવેતે મદનવેગ અદૃશ્યરૂપવડે પોતાની પાસમાં રહેલા

સમસ્ત રક્ષકપુરૂષોને છેતરી હસ્તિના

અદૃશ્ય

પુરમાંઆવ્યો અને રાજાનાં છિદ્રો જોયા

મદનવેગ.

કરેછે. અદૃશ્યરૂપે તે જાજરાનીઅંદરરહ્યો

હતો, તેવામાં શરીરચિંતાને માટે ત્યાં

આવેલા રાજાને મણિરહિત જોઈ તેના પૃષ્ઠ ભાગમાં તેણે છરીનો ઘા કર્યો કે; તરતજ તે દુષ્ટતો અંજનના પ્રભાવથી જોવામાં આવ્યો નહીં પરંતુ રાજા પોતે અંદરથી એકદમ બહારનીકળીગયો. અનેતેણેકહ્યું કે; જાજરનાંદારબંધ કરી દો. કારણકે, એની અંદર અદૃશ્યરૂપે કોઈપણ દુષ્ટ પુરૂષ રહેલો છે. એપ્રમાણે નરેન્દ્રની ખૂંટમ સાંભળી મારો! મારો! એમજોલતા અને ભાલાઓનેધારણકરતા એવા રક્ષકપુરૂષોએ એકદમ તેનાં દારબંધકરીદીધા. પછી મદનવેગ મરણના ભયને લીધે તે જાજર-વિષ્ઠાના કૂવામાંપડીગયો. કૂરપરિણામવાળો પુરૂષ વૈરીલોકાનુંપાપ(ખરાબ)ચિંતવેછેપરંતુઅન્યનાપુણ્યોવડેતેનેપોતાનેજ દુઃખ આવીપડેછે. અંગરક્ષકોએ ઔપધિના ઉપચારપૂર્વક ત્રણ (ઘા)ને રૂઆવનાર પાટો તેજ વખતે બાંધી દીધો. તેમજ દિવ્ય-મણિનાજલસિ ચનથીભૂપતિનીવેદનાદ્વરથઈગઈ. તેટલામાં દેશાંતરથીપોતે મોકલેલા રક્ષકોપણ ત્યાંઆવી પહોંચ્યા અનેતેઓ જોડ્યાકે; હેનરદેવ ! તે મદનવેગ અદૃશ્ય થઈને અમહારી પાસેથી નાઠો છે.

એપ્રમાણે સંસારની વિચિત્રતા જોઈ રાજા સંવિગ્ન થઈ

મકરકેતુનો
વેરાગ્ય.

વિચારકરવાવાગ્યો, પુનર્નુ આવું આવ-
રત્નું નાણુપુછતાંપણ હજુહુ ધર્મકાર્યમાં
ઉદ્યુક્તથતોનથી, એ કેટલી મ્હારી ભૂલ
ગણાય ? વિષયલોગમાં આસક્ત અને

જેતપર્મરક્ષિત રહેવા હું ને આર્તધ્યાનમાપડી ડોહપણ કારણને
હીરો નેવખતે ગરીબયોદિતતો મ્હારી રીંગતિયાત ? અન્યથા
કામચિદ દિવસે રાત્ર સજ્જાનાં બેડોકતો તેવા પ્રસંગે પોતાનો
કેવલ વિચારપર ત્યા આગ્યો અને વિનતિ કરવાવાગ્યેકે, હેદેવ ?
કુમુમાકરકેતુના ચિત્રવેગમુગિ પધાર્યાકે. તેસાંભળી રાત્ર
જડ મુશી રયો. બાક તેને પાગિતોપિક આપીને વિદાય કર્યો
પડી ગાત્ર એ તેઉગસદિતવંદનકરવામાટે સૂરીશ્વન્નીપાને ગયો,
ત્રણપ્રદક્ષિણાકરી, વિનયવટે નચકે મસ્તકકપી કમલજેતું એવા
મકરકેતુનો પુર્નાંદ્રને વંદન કર્યું તેમજ અમરકેતુ વિગેરે
અન્ય મુનિયરોને ભક્તિવટે વંદન કરીને પરિવારસહિત રાત્ર
મુશી આગમ બેડો.

વિગુદ્વાદિત્રિપાલક, ઘોડોપકારીઅનેપરમકૃપાળુ ચિત્ર-
વેગમુગિએ દશનાનોપ્રારંભકર્યો. હેલ-

ચિત્રવેગમુગિ.

વ્યાત્માઓ? આઅસારસ સારમાંદુર્બલ
એવોમનુષ્યલવપામીનેરાગ દ્વેષનોત્કમે

ત્યાગ કરો, કારણકે ત્યાંમુધી રાગ દ્વેષકપી શત્રુઓનો હુલ-
થગુકુમા વાસ હોયકે ત્યાંમુધી ધર્મભિત્રનો સમાગમથવો બહુ
દુર્બલ છે, તજી ધર્મ વિનાના મનુષ્યોને પશુસમાન બાણવા અ-
ન્યત્રપણ કહુકેકે—

આહારનિદ્રાભયમૈથુનં ચ, સમાનમેતત્પથુભિર્નરાણામ્ ।

વર્મો હિ તેપામધિકો વિશેષો-વર્મણ હીનાઃ પથુભિઃ સમાનાઃ॥

અર્થ—“હેજ્ઞાસુઓ? અહાર, નિદ્રા, ભય અને મૈથુન એ ચારે ક્રિયાઓ મનુષ્ય અને પશુન્તતિમાં સમાનભાવેરહેલી છે. માત્રમનુષ્યોને ધર્મક્રિયાઅધિકહોયછે. તેથીતેઓ પશુકરતાં વિશેષ પ્રભાવિકગણાયછે. માટે જેઓ ધર્મરહિતહોયછે તેમને તોપશુસમાનજ ગણેલાછે.” એટલામાટેહેમુમુક્તુઓ? ભવોદ્ધિ તરવાને નૌકારામાન એવીધર્મક્રિયામાત્રમારેપ્રમાદકરવોનહીં. પ્રમાદ સેવનથી મ્હોટાઅનર્થસેવવાપડેછે. અન્યત્રપણુકહ્યુંછેકે,—

પ્રમાદઃ પરમદૃષ્ટી, પ્રમાદઃ પરમં વિષમ્ ।

પ્રમાદો મુક્તિપૂર્દસ્યુઃ, પ્રમાદો નરકાલયઃ ॥૧॥

અર્થ—“હે સજ્જનો? આ દુનીયામાં મ્હોટામાં મ્હોટો શત્રુ અને મ્હોટામાં મ્હોટું વિષકોણુ છે? તો ખરેખર પ્રમાદજ છે; કારણકે; બાહ્યશત્રુ અને વિષતો એક વખત દુઃખઆપી શકે છે અને પ્રમાદજન્ય પીડાતો ભવાંતરમાંપણુ વારંવાર લાગુ પડે છે. તેમજ પ્રમાદને મોક્ષપુરીનો કટો ચોર ગણ્યોછે. તદુપરાંત પ્રમાદને નરકસ્થાન સમાન ગણવામાં આવ્યો છે માટે આવા અનર્થદાયક પ્રમાદથી દૂર રહેવું. ” તેમજ વળી કહ્યું છેકે,—

પ્રમાદસ્ય મહાઽદૃશ્ય, દૃશ્યતે મહદન્તરમ્ ।

આચાર્દ્રવે ભવે મૃત્યુઃ, પરસ્માજ્જાયતે ન વા . ૧॥

અર્થ—“હેધર્માધિકારિઓ? પ્રમાદને મ્હોટો વિષધર (સર્પ)ની ઉપમા આપેલીછે, પરંતુ તેઓમાં મ્હોટું અંતર દેખાયછે; કારણકે; પ્રમાદ સેવનથી દરેક ભવમાં મૃત્યુ થાયછે અને સર્પથીતો થાય અથવાનથાય” માટે શાસ્ત્રકારોએ પ્રમાદ સેવનનો સર્વથાનિષેધકરેલોછે. એમબાણી શ્રીવીતરાગભગવાને પ્રપેલા ધર્મનું ત્હમેઆરાધન કરો.એપ્રમાણુ સંસારનો ઉદ્ધેગ-

કરનારી, રાગરોષ રૂપીશત્રુઓને નિર્મૂલ કરનારી અને વૈરાગ્યજનક
 પદ્મ દેશના સુરમહારાજે આપી. તેજાંભળી વિરક્ત થયેલો રાજા
 બોલ્યો. હાલ મન ? મહારો પુત્ર મદનવેગ મહારી ઉપર વૈર
 કરે છે તેનું મુંઝવણ ? અને ડાહ્યામાં તે ક્યાં છે ? સૂરિ મહારાજ બોલ્યા.
 હનરેંદ્ર ? જે મુખ ધુનો ઉપ કાલબાણ મુર યયો હતો. તે
 તહારી વિદ્યાઓનો વિવેક કરી મુર મુંદરીનું હરણ કરીને
 જતો હતો, તે સમયે તેનું આયુષ ક્ષીણ થવાથી સ્થવીને
 વનમદિય (જંગલી પાટો) થયો. પછી તે અરણ્યમાં દાવા
 નગથી બળીને મરી ગયો. ત્યાર પછી તે તીક્ષ્ણ તુંડવાળા
 અને કડીયાઓથી વ્યાકુલ અને ક્રુધાતુર એવી કુતરીના ગર્ભમાં
 કુતરાપણે ઉત્પન્ન થયો. તેને જન્મે પાંચ દિવસ થયા એટલે તેની
 મામરી ગઈ, ત્યાર બાદ જન્મ્યાંની પીડાના દુઃખને લીધે બહુ બુખનો
 માર્યો તેણીનો પુત્ર તેની ચારો કુતરાપણ મરી ગયો. ત્યાંથી તે પ્રા-
 ક્ષણને ત્યાં ગળીઓ બળદ થઈને જન્મ્યા. ત્યાં પણ તેને ચલા-
 વવા માટે તોત્ર (પરોણા) આઢિકના મારથી તે બહુ પીડાવા
 લાગ્યો. બાદ પ્રાક્ષણ પણ માથા ફૂટ કરીને થાક્યો. એટલે તેણે
 ધાંચીના ઘેર તેને વેચી માર્યો. ધાંચીપણ રાત્રી દિવસ ધાંણીમાં
 તેને ચલાવે છે. ક્ષણ માત્ર પણ છોડતો નથી જેથી તે બળદ બહુ
 દુર્ભેદ થઈ ગયો. પછી તેના શરીરે કીડા પડ્યા અને આખું શરીર
 સડી ગયું. છેવટે તે બહુ સમય સુધી પગ ઘસીને મરી ગયો. બાદ ગો-
 શીર્ષ ચંદનનાં અને કવૃણોથી વ્યાસ એવા હિમાલયમાં તે સર્પ
 થયો. હનરેંદ્ર ? મુર મુંદરીની સાથે તુગ્રનો ત્તર કરતો હતો. તે પ્રસંગે
 તેણે પૂર્વના વૈરથી તેને દંથકર્યો. પછી તહારા અંગરક્ષકોએ તેને
 મારી નાખ્યો. ત્યાંથી મરીને તે મદનવેગ થયો, તે તહારો પુત્ર છતાં
 પણ પૂર્વના વૈરથી તેને મારવામાં ઉદ્યુક્ત થયો. અદશ્ય રૂપ

કરીને જાજરાની અંદર તહેને મારવા આજ્યો, તે સમયે ભાલાઓથી હુણાયેલો તે ભયને લીધે વિધાના ખાડામાં પડી ગયો, વિધાના કીડાની માફક તે તેમાં ઘણો વખત રહ્યો પછી કોઈક સમયે અશુદ્ધિને સાફ કરનાર પુરૂષોએ તહેનું દ્વાર જ્યારે ખુલ્લુ કર્યું ત્યારે ત્યાંથી રાત્રીના સમયે નીકળીને હેરાજન ? તહારા ભયથી તે બહાર નાશી ગયો. પાપના ઉદયવડે અનુચિત આહાર કરવાથી તહેને કુષ્ઠરોગ થયો છે. અને તેના દુઃખથી પીડાયેલો તે હાલમાં બહુ દુઃખી થઈ રૂંધા કરે છે.

એ પ્રમાણે સૂરીંદ્રનું વચન સાંભળી, વૈરાગ્ય ભાવથી ઉત્પન્ન થયો છે વિરતિનો પરિણામ જેને એવો

મકરકેતુનો
વૈરાગ્ય

મકરકેતુ રાજા સુરસુંદરીના દ્વિતીય પુત્ર
અનંગકેતુને રાજ્યાસને સ્થાપન કરી
પોતે ગૃહકાર્યમાંથી નિવૃત્ત થયો. બાદ

તેણે શ્રીજીને દ્રલગવાનની પૂજા કરી. વિવિધ પ્રકારનાં દીનાદિકને દાન આપ્યાં. વસ્ત્રાદિક વડે મુનિ સંઘની ભક્તિ કરી પછી તીવ્ર સંવેગધારી એવા ભૂપતિએ બહુ વિદ્યાધરો સહિત શુભલગ્નમાં ચિત્રવેગસૂરિના ચરણકમલમાં દીક્ષા ગ્રહણ કરી સુરસુંદરી-એ પણ વૈરથી ઉત્પન્ન થયેલું દારૂદુઃખ સાંભળીને કનકમાલા ગુરૂણીની પાસે દીક્ષાવ્રત લીધું એ પ્રમાણે વ્રતની સિદ્ધિ વડે ત્રણે પૂર્વભવની ખડેનો અહીં એકઠી થઈ. તેમજ તેમના પૂર્વભવના સ્વામી એવા તે ત્રણે મિત્રોનો પણ મેળાપ થયો.

મુનિશ્રીચિત્રગતિ વાચક (ઉપાધ્યાય)ની પાસે મકરકેતુ

મકરકેતુ મુનિ.

મુનિ અંગ તથા અન્ય સૂત્રોનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યા અનુક્રમે પોતાના ગુરૂશ્રી ચિત્રવેગ આચાર્યની પાસે મૂલ અર્થ

સાંસજવા લાગ્યા. કેટલાક સમયમાં યુદ્ધિની તીવ્રતાને લીધે તે મહાનિવ રૂનોના અર્થની તુલના કરવાલાગ્યા. તપની લાવના વડે લાવિતછે આત્મા જેમનો એવા તેમુનિ સત્વલાવનાનો અ-
વધાસ કરતાછતા રાત્રીએ પ્રેતવન (સ્મશાન)માં કાયોત્સર્ગ કરવા લાગ્યા.

તેટલામાં વિહાર કરતા શ્રીમાન્ચિત્રવેગ આચાર્ય
ચંપાપુરીમા ગયા. મકરકેતુ મુનિ

ચ પાનગરી હંમેશા સ્મશાનભૂમિમાં પ્રતિમાધારી
રહેછે. ચિત્રગતિ ઉપાધ્યાય પણ

વાચનાના સમયે મુનિઓના મધ્યભાગમા બેઠાહતા, તે સમયે
વિક્રધાના પ્રમત્ત થયેલા તેમને બાણીને કોઈ એક દેવ હરીગયો.
બાદ વિદિમત થયેલા મુનિઓ ગુરુની પાસે ગયા અને ઉપાધ્યા
યના દુઃસ્વપ્નની વાતો તેમને સંભળાવી ગુરુએ પૂર્વગત જ્ઞાનના
ઉપયોગ વડે તે વેંરીનું વૃત્તાત બાણીને સર્વ મુનિઓતથા સાધ્વી-
ઓસદિત પ્રવર્તિનીને ઉદ્દેશીને કહ્યું કે, હે સાધુ, સાધ્વીઓ ?
વૈરયુદ્ધિને! બહુ દુઃસ્વી તહમે ત્યાગ કરો. કારણકે, વૈરને લીધે
અનેક દુઃખો ભોગવવાં પડે છે તથા—પરભવમાં રૂપ થયેલો
ધનપતિનો છવ જે દેવ થયોહતો, તે પૂર્વના વૈરનેલીધે મહા
ક્રોધવડે મોહિલનો છવ જે સુમંગલથયો, તેને માનુષ્યોત્તર
પર્વતની અપર બાજુએ મૂકી આવ્યો હતો. તે ત્યાંથી ચાલતો
ચાલતો નિર્જન અરણ્યમાં આવ્યો એટલે ત્યાં આગળ તેને
કુદકુટ બતિના સર્પે દંશ કર્યો. જેથી તે મરીને સ સારમાંપરિ-
ભ્રમણકરવાલાગ્યો. પછીનારક, તિર્યચ અને મનુષ્યના ભવોમાંદારૂણ
દુઃખો અનુભવીને સિદ્ધ પુરનગરમા સુરથનામેતેકનકવતીનો
પુત્રથયો. બાદ ક્ષયના રોગથી તેના પિતાસુગ્રીવરાજાનમરીગયા,

એટલે તેરાજી થયો. તેનાકર્મના ઉદયવડે તે રાજ્યને સુપ્રતિષ્ઠે
 પોતાને સ્વાધીનકર્યું. રાજ્યથીબ્રહ્મથયેલો તેસુરથ ચંપાનગરી-
 માંઆવ્યો. ક્રીતિધર્મ ભૂપતિએ પોતાનો ભાણેજ જાણીતેને
 દેશના છેવટના ભાગમાં સોગામઆપ્યાં. ત્યાંપણુ તેબહુઅનીતિ
 કરવાલાગ્યો. બાદ ભીમ નામે ક્રીતિધર્મ રાજાનો પુત્ર હતો.
 તેણે તે દુરાચારીને ગામડાં ખુંચી લઇને દેશ બહાર કર્યો. પછી
 પરિશ્રમણુ કરતો તે સુરથ બહુ દુઃખી થયો. છેવટે અજ્ઞાનતપ
 કરીને તે જ્યોતિષ્વાસી શનિશ્વરદેવ થયો. ત્યાં તે પોતાનું પૂર્વ
 વૈર સંભારીનેઅહીંચિત્રગતિમુનિની પાસેઆવ્યો. અને તેમનાં
 હુ મેશા છિદ્રગવેષણુ કરતોહતો. આજે વિકથામાં પ્રમાદસેવતા
 જોઈ તે દુષ્ટતેમને ઉપાડીગયો અને લવણુ સમુદ્રમાં તેમનેનાખી
 દીધાછે. વળી શુભ પરિણામવાળા તે મુનિ શુકલધ્યાનવડે કર્મા-
 શને બાળી હાલમાં અ તકૃત્ કેવલી ભગવાન થયા છે. જેમને
 સ સારનો ભય હવે રહ્યો નહીં. એપ્રમાણે આચાર્યમહારાજનું
 વચન સાંભળી મુનિઓ તથા સાધ્વીઓ પરમ વૈરાગ્યભાવના
 ભાવતાં હતાં, તેટલામાં સ્મશાનભૂમિમાંથી શ્રીઅમરકેતુમુનિ
 ત્યાં આવ્યા અને તેમણે કહ્યુંકે, હે ભગવન? ગુરૂની આજ્ઞા વડે
 પ્રભાત કાલમાં ધનદેવ સહિત હું પ્રેતવનમાં મકરકેતુમુનિની
 પાસેગયો હતો. પરંતુ ત્યાં આગળ તે મ્હારા જોવામાં આવ્યા
 નહીં. પણ જ્ઞાનવદ્યમાન અંગારાવાળીએક ચિતા બળતી જોઈ.
 તેમજ ત્યાંઆગળ ગ ઘોદક અને પુષ્પોનો સુગંધ બહુજપ્રસરી
 રહ્યોછે આવાતસાંભળી આચાર્યશ્રીનો સંવેગદ્વિશુણુ થઈ ગયો.
 બાદ પોતાના જ્ઞાનવડેસત્યહુકીકત જાણીનેસૂરિપણુકહેવાલાગ્યા,
 હેમુનિઓ? બહુદુઃખથીપીડાતો તેમદનવેગહિંડતોહિંડતોઅહીં
 આવ્યો અને પ્રેતવનમાં કાચોત્સર્ગકરીઉભેલા પોતાનાપિતાને

જોઈ તે પાપીચિતવવા લાગ્યોકે, હવે આવૈરીનેહણીને પોતાનો જન્મહું સફલકરું ત્યારબાદ ત્યાંઆગળ કાષ્ઠનુ ભરેલું ગાડું લઈ કોઈક ખેડુત જતોહશે. તેવામાં તે પ્રેતવનની નજીકમાં તેગાડુ ભાગીગયું, જેથી તે ખેડુત અસુર થવાને લીધેપોતાના બળદલઈ ગાડાને ત્યા પડતું મૂકી ગામમા ચાલ્યોગયો. પછીબહુ અંધાર થયું એટલે તે પાપીએ ગાડામાથી કાષ્ઠ લાવીને મુનિની ઉપર ખડકીને અગ્નિ સળગાવી સાધુને બાળીમૂકયા, અગ્નિએદેહને બાળ્યો અને પોતેપણુસમભાવનામાંરહીને શુકલધ્યાનવડેકર્મેને બાળીનાખ્યાં પછી તે અંતકૃત્કેવલીભગવાનથયા. આ પ્રમાણે ઉપદેશ આપતા અને ઉલ્લાસમાનછે વીર્ય જેમનુ એવા ચિત્ર-વેગ સૂરિનાં ચાર કર્મક્ષીણ થઇગયાં, જેથી કેવલજ્ઞાન પ્રગટથયુ. તેમજ શુભભાવમા રહેલા શ્રીઅમરકેતુ મુનિ, ધનદેવમુનિ, કનકમાલા, કમલાવતી, સુરસુ દરીઅને પ્રિય ગુમંજરી એસર્વેનેપણુ વિશુદ્ધએલું કેવલજ્ઞાન પ્રગટથયુ તે સમયે દેવોએ અપૂર્વ વૈભવ સાથે કેવલજ્ઞાનનો મહોત્સવ કર્યો અને ઉચિત સમયેતેસર્વેમીક્ષુઅપામ્યા. વળીપોતાનાદુષ્ટકર્મવડેમદનવેગ અનંત સ સાર પરિભ્રમણ કરશે. માટે હે ભવ્યાત્માઓ? રાગ અને દ્વેષરૂપી કટ્ટા શત્રુઓનો તહમે સર્વથા ત્યાગકરો.

વળીહેમહાશયો? રાગદ્વેષથીવિમુક્તએવાશ્રીજીનેંદ્રભગવાનને તહમે ભક્તિપૂર્વક પ્રણામ કરો. જેથી આ ભવ સમુદ્રનો પાર આવી જાય.એ પ્રમાણે બોધ આપતી આ પ્રાચીન સુરસુ દરી કથા સમાપ્ત કરવામા આવેછે.

હુ મેશાં જેમના અવલોકનમા આસક્ત થયેલા, વળીતેઓમાંજ લીન થયેલા અને ત્યાગ કર્યાછે અન્યપ્રકારના વ્યાપાર જેમણે એવા પુરૂષો, અર્થ

અંથકારસૂચના (પદાર્થ=ધન) પ્રદાનરહિત છતાંજેમના વચનને પણ પામતા નથી, તેમજ પોતાનો અર્થ (પદાર્થ=ધન) આપે છે તોપણ રસ [સ્નેહ] હીન અને આસક્ત ચિત્તવાળી જેઓ મુગ્ધપુરુષોને પોતાનો સદ્ભાવ આપતી નથી, વળી સુવર્ણ [સિતું=અક્ષર] રત્ન [રચના=રત્નો] વડે ઉચ્છળતી છે શોભા જેમની એવી વારાંગનાઓ સરખી કથાઓ મા જોડે વિદગ્ધ [ચતુર]પુરુષોનું હૃદય હંમેશાં આસક્ત હોય છે. તોપણ સરલ એવા હેસજનનપુરુષો? અહીં મહારી એક વિનંતિ તમે સાલજો? અલંકાર રહિત, ઇચ્છાપ્રમાણે વર્તનારી, મુંદર અને કોમળ છે શરીર જેનું, તેમ જ દરિદ્રીની ઉત્તમ એવી કુલ બાલિકા સરખી આ મુગ્ધુદરીકથા અન્યમાં આસક્ત છે તોપણ તેમને નિવારીને હેસજનો! તમ્હારી આગળ મહે મૂઠી છે, માટે હે સત્પુરુષો? અવિદગ્ધ [અકુશલ=અપ્રસિદ્ધ] છતાંપણ તે વિદગ્ધ (પ્રસિદ્ધ) થાય તેવી રીતે ત્હમે પ્રયત્ન કરો??

જગદ્ગુપ્ત ધુ, તીર્થાધિપતિ, વીતરાગ અને સ સારસમુદ્રમા

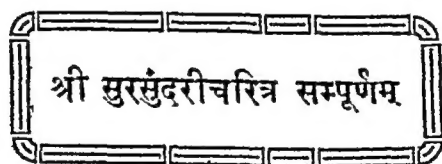
ફળતા પ્રાણીઓને તારવામા યાનયાત્ર

અંથકારપ્રશસ્તિ સમાન શ્રીવર્ધ્ધમાનનામે જીનેન્દ્ર લગવાન હતા. તેમના શિષ્ય શ્રીમુદ્ધર્મ સ્વામી થયા તેમના શિષ્ય શ્રીજંબુસ્વામી થયા, તેમના શિષ્ય શ્રીરત્નપ્રભવ સ્વામી થયા, એ પ્રમાણે આચાર્યોની પરંપરાએ શ્રીવજ્રસ્વામી થયા, તેમની શાળામાં લોકવિખ્યાત શ્રીજીનેશ્વરસૂરિ થયા. તેમના શિષ્ય શ્રીઅક્ષક ઉપાધ્યાય થયા, જેમના ગુણો બહુ નિર્મલ હતા. વળી તેમના શિષ્ય દોસ [દોષ=રાત્રી] નો અંત કરનાર અને નિરતરગુણસંપદાવડે વૃદ્ધિ પામતા સૂર્યસમાન શ્રી વર્ધ્ધમાનસૂરિ થયા. જેમનો ધર્મ ઉપર

બાહુજરાગહતોઅનેપાપક્રિયામાંદેપહતો.તેમજજેમનીમિત્રોઅને
 શત્રુઓઉપરસમાનદૃષ્ટિહતી.એવાતેમુનીદ્રનાભેશિષ્યોથયાહતા.
 વળીતેસૂરિ દુર્વારએવાવાદીરૂપહસ્તીઓનોગર્વઉતારવામાત્રચંડ
 કેસરીમમાનઅને શ્રીજીનેદ્ર=ભગવાને પ્રરૂપેલાપવિત્રસિદ્ધાંતોની
 પ્રરૂપણા કરવામાં પ્રવીણ હતા તેમજ અત્યંત રમણીયછે પદ
 સચાર જેના, મુદર છે વાણી જેની, શ્લેષ, (શબ્દાલ કાર=વિશેષ
 આલિંગન)મા અતિ મુકોમલ, વિવિધ અલ ડારોવડે વિભૂષિત
 સારા વહોનીરચનાઓવડેમનોહરછેસમસ્તઅ ગજેનાંઅને લોકો
 ના મનનેઆનંદ આપનાર કીલાવતી નામે જેમની રચેલીકથા,
 મુવર્ણઅનેગ્તોવડેવિભૂષિતછેસમગ્રઅવયવ જેના એવી વારાગ-
 નાની માફક જયવત વર્તેછે, એવા તે આચાર્યના બે શિષ્યો
 પૈકી એક તો શ્રીજીનેશ્વરસૂરિ સૂર્યસમાન ઉત્કટપ્રતાપી
 હતા. અને બીજા તેમના સહોદર શ્રીબુદ્ધિસાગરસૂરિ હતા.
 શર્ંગતુના પૂર્ણચ દ્રસમાનમનોહર એવા પોતાના યશોરાશિ
 વડે પૂર્ણ ઠર્યુંછે ભુવનતલ જેમણે, અનેશ્રીજીને દ્રભાષિત સિ-
 દ્ધાંતોના તત્વરાશિમા આસકતછે હૃદય જેમનું એવાજેબુદ્ધિ-
 સાગરસૂરિના મુખરૂપી ગુહામાથી નિકળેલી, અર્થરૂપી જલવડે
 મુશોભિત, પડિતરૂપીચક્રવાકોવડે સંયુક્ત, દુર્ગાહ્યએવાઅર્થરૂપી
 તરંગો જેમા ઉચ્છળી રહ્યાછે; તટસ્થાનમાંરહેલા અપશબ્દરૂપી
 વૃક્ષોને નિર્મૂલ કરવામા સમર્થ અને અધ્યાયરૂપી ઉત્તમસોપાન
 (પગથીયાં)નીરચનાજેમારહેલીછેએવીનદીસમાન ઉત્તમ પ્રકારની
 પંચગ્રથી(પાંચગ્રથો)વિદ્યમાનછે તેમનાશિષ્યપ્રવરશ્રીધનેશ્વર-
 મુનિએ ચક્રાવલીપુરીમા રહીને પોતાના ગુરૂશ્રીની આજ્ઞાવડે
 વિક્રમસ વત્ ૧૦૬૫ની શાલમા ભાદ્રપદ કૃષ્ણ દ્વિતીયા ગુરૂવારે
 ધનેષ્ઠાનક્ષત્રમાંઆસુરસુંદરીકથાપાઠાંતરવડેપ્રાકૃત[માગધી]ભાષા

માંરચીછે. શ્રીમાનધનેશ્વરમુનિએરચેલીમુખોધગાથાઓનાસમૂહ-
વડે મનોહર અને રાગ તથા દ્વેષરૂપી અશિષ્યનેવિષધરને ગાંત
કરવામાજળઅને મંત્રસમાન આસુરસુંદરીકથાનેવિષે પૂર્વોક્ત-
નિર્વાણવર્ણનનામે આસોળમે પરિચ્છેદ સમાપ્ત. તેમજ
સુરસુંદરી કથા પણ સમાપ્ત થઇ,

इति श्री धनेश्वर मुनि विरचित प्राकृत पद्य मय सुरसुंदरी चरित्र-
स्य शास्त्र विशारद योगनिष्ठा ध्यात्मज्ञान दिवाकर जैनाचार्य-
पूज्य पाद श्रीमद्-बुद्धि सागर सूरेश्वर शिष्य रत्न प्रसिद्ध-
वक्तेति ख्याति भागाचार्य श्रीमद्-अजित सागर सुरि-
कृत गुर्जर भाषानुवादे पूर्वोक्त निर्वाण वर्णन नाम षोडश
परिच्छेद समाप्तः

ॐ अहं श्री केशरीयानाथाय नमः

ॐ शान्तिः ३

